

Folketingets
ombudsmands
beretning
for året
1958

A/s J. H. SCHULTZ
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1959

INDHOLDSFORTEGNELSE

	side
Indledning	7
I. Embedets almindelige forhold	9
A. Personaleforhold	9
B. Loven om folketingets ombudsmand	9
II. Oversigt over sagstilgangen i 1958	24
A. Statistiske oplysninger	24
B. Henstillinger m. v.	26
C. Kritik	28
III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger	30
A. Beretningen for året 1956:	
ad 49. Adgangen til at fritage en af flere bidragspligtige for at svare bidrag ...	30
ad 65. Domstolsprøvelse af tvangsindlæggelser	30
ad 69. Formandsposten i Ulykkesforsikrings-Rådet	31
B. Beretningen for året 1957:	
ad 5. Operative indgreb på sindslidende patienter	32
ad 8. Skyldrådsmedlemmernes habilitet	33
ad 9. Indskærpelse af bestemmelserne i forsorgslovens § 50, stk. 3	33
ad 19. Udlevering af førerbeviser, der administrativt er inddraget på grund af manglende ædruelighed	33
ad 28. Tilsynsværger for patienter tvangsindlagt før sindssygeloven af 1938 ...	34
ad 29. Generel forhøjelse af et vurderingsråds ansættelser	35
ad 42. Skyldneres påvisningsret ved udpantning	35
ad 49. Politiets medvirken ved tildeling af droskebevillinger	36
ad 98. Overholdelse af formforskrifterne ved ransgning	37
IV. Sager af almindelig interesse indkommet i 1958 samt enkelte ældre ikke tidligere omtalte sager	38
1. <i>Statens Ligningsdirektorats</i> henlæggelse af sag	38
2. Et <i>statsfængsel</i> havde i en fanges brev indlagt notits om, at han sad i fængsel	39
3. Underretning til tilskadekomne om ankereglerne i <i>ulykkesforsikringsloven</i>	40
4. Tiden mellem tvangsindlæggelse på statshospital og beskikkelse af <i>tilsynsværger</i> ...	40
5. Foreløbig tinglysning af bidrag til <i>landvindingsarbejder</i>	43
6. <i>Direktoratet for Ulykkesforsikringens</i> forrentning af kapitaliserede invaliditetserstatninger	45
7. <i>Statens Jordlovsudvalgs</i> udarbejdelse af refusionsopgørelse	46
8. <i>Arbejdsdirektoratets</i> behandling af sag angående understøttelsesret og medlemskab af <i>arbejdsløshedskasse</i>	48
9. Et <i>amts</i> udnævnelse af en »tillidsmand« for en evnesvag, ikke-umyndiggjort person	58

	side
10. Udgifterne ved <i>civile værnepligtiges arresthusophold</i> og begyndelsestidspunktet for efter-tjeneste	60
11. <i>Socialministeriets</i> behandling af en ulykkesforsikringssag	63
12. Tilkaldelse af vidner ved <i>ransagning</i>	66
13. Takst for <i>begravelse</i> af udenogsboende	68
14. Varigheden af en sags behandling i <i>Landskatteretten</i>	73
15. Leverancer til et <i>statsfængsels</i> butik fra en fængselsfunktionær	76
16. <i>Politiets</i> beføjelser med hensyn til spærring af <i>privat fællesvej</i>	76
17. <i>Psykopatforvaringsanstaltens</i> indberetningspligt om hensættelse i isolationscelle	80
18. Psykopatforvarets <i>sygekasseforhold</i>	80
19. Fristen for byrådenes 2. behandling af <i>forslag til kommunens budget</i>	82
20. <i>Banktilsynets</i> virksomhed med hensyn til Københavns Kreditbank A/S	85
21. En <i>politimesters</i> afslag på udlevering af en i bevaring taget <i>søfartsbog</i>	115
22. En <i>professors</i> optræden i forbindelse med fakultetets behandling af forskellige sager angående hans svigersøn	116
23. Inddrivelse af <i>underholdsbidrag</i> til fraskilt kvinde, der samlever med en mand	145
24. Fristbestemmelsen i § 21 i lov nr. 133 af 7. maj 1937 ved <i>inddrivelse af bidragsrestance</i>	146
25. <i>Direktoratet for Ulykkesforsikringens</i> praksis med hensyn til båndlæggelse af <i>enke-erstatninger</i>	150
26. Ekspeditionsfejl i et <i>amt</i>	154
27. Ekspeditionstiden i <i>Matrikeldirektoratet</i>	154
28. Fejl ved inddrivelse af <i>underholdsbidrag</i>	156
29. Optagelse i <i>Ministerialtidende</i> af cirkulærskrivelser om behandlingen af ejerskiftesager	157
30. Behandlingen af sag om fastsættelse af <i>underholdsbidrag</i>	158
31. <i>Invalideforsikringsrettens</i> undladelse af at besvare to erindringsskrivelser	159
32. <i>Justitsministeriets</i> behandling af en sag angående <i>biografteaterbevilling</i>	161
33. Censur af <i>skoleblade</i>	165
34. <i>Ministeriet for offentlige Arbejders</i> omgørelse af kommunalbestyrelses nægtelse af <i>autorisation</i> til en gas- og vandmester	168
35. Psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige <i>varetagetssarrestanter</i>	172
36. Revision af <i>grundværdiansættelserne</i> ved 10. almindelige vurdering	173
37. <i>Politiets</i> pålæg i henhold til <i>hundelovens</i> § 13, stk. 2	176
38. Fejlspejktion i <i>Statens Ligningsdirektorat</i>	177
39. Formandsposten i <i>Elektricitetsrådet</i>	178
40. Et <i>amtsligningsinspektors</i> behandling af skattesag	179
41. Tilbageholdelse af en værnepligtigs <i>hjemsendelsespenge</i>	182
42. Behandlingen af en tjenestemandssag mod et <i>landpostbud</i>	183
43. Udlevering til vedkommende tjenestemand af afskrift af skrivelse, hvorved en <i>disciplinærsag</i> afsluttes	186
44. Indtægtsbestemt <i>folkepension</i> nægtet en tjenestemand, der er afskediget uden pension	188
45. <i>Undervisningsministeriets</i> ekspedition af en understøttelsessag	189
46. <i>Tilsynsværge</i> ved tvangsindlæggelse af sindssyg	191
47. Underretning til skatteyderes repræsentanter om <i>skatterådsafgørelser</i>	191
48. <i>Boligministeriets</i> tilsagn om aflysning af tilskudsdeklaration	192
49. Et <i>amtsligningsinspektors</i> behandling af sag vedrørende <i>skattefradrag</i>	194
50. Besætningen på et redningsskib pligtig at udføre et vist arbejde for <i>Fyr- og Vager-væsenet</i>	195
51. <i>Boligministeriets</i> forhold overfor et medlem af et byudviklingsudvalg	197
52. Adgangen for <i>generaldirektøren for Statsbanerne</i> til at foretage <i>takstmedsættelser</i>	198
53. <i>Det kongelige Teaters</i> engagement af balletmester Harald Lander	199
54. En <i>politimesters</i> forbud mod at søge hyre fra en <i>holdeplads</i>	208
55. Sag vedrørende fastsættelse af <i>underholdsbidrag</i>	211

	side
56. <i>Tiltale</i> undladt mod en <i>overpolitibetjent</i> , der var impliceret i et færdselsuheld	213
57. <i>Mødetidskontrollen</i> for automobilister ved Halsskov-Knudshoved-ruten	214
58. Ekspeditionsfejl i <i>Monopoltilsynet</i>	216
59. Varigheden af <i>Landskatterettens</i> behandling af sag	216
60. <i>Fjernsynets</i> udsendelse af underholdningsfilm	218
61. <i>Statens Ligningsdirektorats</i> behandling af skatteefterbetalings sag	219
62. <i>Skattedepartementets</i> behandling af ansøgning om fritagelse for beskatning af erstatningsbeløb	221
63. <i>Politiets</i> fremgangsmåde ved <i>ransagning og beslaglæggelse</i>	222
64. Henstilling om ændring i anordningen om fuldbyrdelse af fængselsstraf i <i>psykopatfængsel</i>	225
65. Inddragelse af fradømt <i>førerbevis</i>	226
66. Spørgsmål om en <i>bortlodnings</i> offentlighed	227
67. <i>Fængselsledelses</i> administration af prøveløsladt fanges bankbog	229
68. <i>Politiets</i> iagttagelse af retsplejelovens § 807, stk. 3	229
69. <i>Landbrugsministeriets</i> afslag på begæring om <i>autorisation som kartoffeleksportør</i>	230
70. Indførelse af barns <i>fornavn</i> i ministerialbogen	234
71. Begyndelsestidspunktet for fristen i retsplejelovens § 469, stk. 2	235
72. <i>Landbrugsministeriets</i> nægtelse af at <i>autorisere et laboratorium</i>	237
73. <i>Skatteråds</i> og <i>Statens Ligningsdirektorats</i> behandling af sag	241
74. <i>Politiets</i> adgang til at etablere <i>droskeholdepladser</i>	242
75. <i>Politiets</i> behandling af andragende om fritagelse for betaling af <i>hustrubidrag</i>	246
76. Udelukkelse af en <i>styrmand</i> fra at fungere som skibsfører under <i>Statsbanerne</i>	248
77. Tilbagekaldelse af konfirmation på testamentarisk <i>båndlæggelsesbestemmelse</i>	251
78. Bestyrelse af <i>stempelpapirforhandlinger</i> under forhandlerens fraværelse	255
79. <i>Nationalbankens</i> bestemmelse om en persons forbindelse med banken	255
Sagregister til beretningerne for 1955—58	259

Til Folketinget.

I medfør af § 10 i lov nr. 203 af 11. juni 1954 om folketingets ombudsmand og § 13 i instruks nr. 109 af 22. marts 1956 afgiver jeg hermed beretning for året 1958.

Afsnit I (s. 9) omtaler embedets almindelige forhold, og i afsnit II (s. 24) findes statistiske oplysninger m. v. angående de i 1958 indkomne sager. Afsnit III (s. 30) indeholder supplerende oplysninger om 12 sager, som er omtalt i beretningerne for 1956 og 1957. I afsnit IV (s. 38) redegøres der for 13 i 1956 og 1957 indkomne sager, som først er afsluttet efter 1. august 1958. Endvidere redegøres der for 65 af de i 1958 indkomne sager, som var afsluttet inden 1. august 1959. Endelig har jeg fundet det ønskeligt at medtage en enkelt sag fra 1959.

København, i september 1959.

STEPHAN HURWITZ

I. Embedets almindelige forhold.

A. Personaleforhold.

Antallet af medarbejdere er ikke blevet ændret i 1958.

Den 4. juni 1958 tiltrådte Folketingets Udvalg for Forretningsordenen, at der fra 1. april 1958 ved embedet blev oprettet en tjenestemandstilling som assistent med lønning i 9. lønningsklasse. I denne stilling ansatte jeg fru Merete Fergo.

Ved skrivelse af 26. august 1958 meddelte jeg sekretær Sverre Mondrup tilladelse til at træde udenfor nummer i indtil 1 år fra den 1. september 1958, idet sekretæren fra samme dato var blevet ansat som dommerfuldmægtig aspirant. Den 1. juli 1959 opnåede han tjenstemandsansættelse som fuldmægtig ved domstolene, hvorefter jeg meddelte ham afsked fra stillingen som sekretær.

Den 6. september 1958 tiltrådte Folketingets Præsidium, at den ved sekretær Mondrups orlov ledigblevne tjenestemandstilling blev ændret til en turnusstilling i 19. eller 24. lønningsklasse. Den 23. september 1958 anmodede jeg samtlige chefer i centraladministrationen om at gøre deres personale bekendt med den ledige turnusstilling, og samme dag udsendte Justitsministeriet cirkulære herom til samtlige underrettsdommere og politimestre med henblik på underretning til dommer- og politifuldmægtigene. Jeg har derefter fra 1. december 1958 ansat dommerfuldmægtig aspirant Anders Hjorth som turnussekretær.

Ved normeringslov af 21. marts 1959 for finansåret 1959/60 er det under nr. 380 bestemt, at den tid, i hvilken en statstjenestemand står udenfor nummer for at gøre tjeneste hos folketingets ombudsmand, uanset bestemmelsen i lønningslovens § 10 kan medregnes i lønnings- og pensionsmæssig henseende, under forudsætning af at der for den tid, der herefter medregnes, indbetales sædvanligt pensionsbidrag til statskassen.

Da kontorchef Povl Hansens stilling som byretsdommer med udgangen af april 1959 havde været besat i 4 år ved midlertidig beskikkelse (konstitution) og kontorchefen derfor, jfr. retsplejelovens § 44, stk. 2, ikke længere kunne stå udenfor nummer som dommer, erklærede han sig indforstået med at søge sin afsked som dommer fra udgangen af april 1959, under forudsætning af at han kunne ansættes som pensionsberettiget tjenestemand under folketingets ombudsmand.

Den 6. marts 1959 tiltrådte Folketingets Udvalg for Forretningsordenen, at den hidtidige stilling som ikke-tjenestemand ansat kontorchef fra 1. maj 1959 omnormedes til en pensionsberettiget tjenestemandstilling. Efter at kontorchefen ved kgl. resolution af 2. april 1959 var afskediget fra stillingen som byretsdommer, ansatte jeg ham i den nye tjenestemandstilling.

B. Loven om folketingets ombudsmand.

Den 30. januar 1959 fremsatte justitsministeren i Folketinget følgende forslag til lov om ændring i lov om folketingets ombudsmand:

»I lov nr. 203 af 11. juni 1954 om folketingets ombudsmand som ændret senest ved lov nr. 126 af 10. maj 1958 sker følgende ændringer:

Til § 1.

§ 1, stk. 1, 2. pkt., affattes således:

»Uden for området for ombudsmandens virksomhed falder den del af forvaltningen, der varetages af dommere, justitssekretærer, chefen for skiftekontoret under Københavns byret, protokolsekretærer i Højesteret og fuldmægtige ved domstolene«.

Til § 12.

I § 12, stk. 1, 1. pkt., udgår ordene: »på højeste løntrin«.

Til § 15.

§ 15 ophæves.«

Ifølge et samtidig fremsat forslag til ændring af retsplejeloven skulle Den særlige Klagerets kompetence udvides til at omfatte de i det foranstående lovforslag nævnte tjestemænd ved domstolene.

I bemærkningerne til lovforslaget vedrørende ombudsmanden (FT 1958/59, till. A, sp. 1695) anførtes det bl. a., at Justitsministeriet havde fundet det rigtigst ikke uden initiativ fra Folketinget at formulere nogen bestemmelse om udvidelse af ombudsmandens kompetence til at omfatte den kommunale forvaltning.

Efter 1. behandling den 4. februar 1959 (FT 1958/59, sp. 2456 ff) blev lovforslaget drøftet i Ombudsmandsudvalget, som den 21. maj 1959 afgav følgende betænkning (till. B, sp. 1057):

»Udvalget har behandlet lovforslaget i 7 møder og herunder haft samråd med justitsministeren. Der er endvidere ført forhandlinger med folketingets ombudsmand, som har deltaget i flere af møderne.

Mens man uden vanskelighed har kunnet tage stilling til det foreliggende lovforslags få og let overskuelige bestemmelser, er der ført indgående forhandlinger om det spørgsmål, som også ved 1. behandling var hovedemnet: om indførelse i lovforslaget af bestemmelser, hvorfved den kommunale administration lægges ind under ombudsmandens arbejdsområde.

Ombudsmanden har under forhandlingerne herom peget på, at man ved en sådan udvidelse af ombudsmandens kompetence vil kunne nå frem til en ordning, der er mere rationel end den nuværende og yder borgerne større beskyttelse i deres forhold til den offentlige administration. Han har endvidere gjort gældende, at man ikke behøver at nære frygt for, at ombudsmandsinstitutionen af den grund skal svulme stærkt op, når det fastslås, at ombudsmanden som regel først tager en kommunal sag op til behandling, efter at alle i forvejen bestående klagemuligheder er udtømt. Det skulle være tilstrækkeligt med nyansættelse af 2 eller 3 sekretærer.

I udvalget har forhandlingerne om det nævnte spørgsmål endnu ikke kunnet afsluttes, idet afgrænsningen af ombudsman-

dens kompetence på det kommunale område rummer problemer, som man har ønsket at få nærmere belyst, før der tages stilling til sagen.

Der er yderligere i udvalget fremsat ønske om, at de kommunale organisationer får lejlighed til at udtale sig, når nærmere formulerede forslag foreligger.

Man finder det derfor rigtigst i indeværende folketingsår at indskrænke sig til at foreslå det af justitsministeren fremsatte lovforslag gennemført, dog med en tilføjelse om, at klage over afgørelser, der kan ændres af højere administrativ myndighed, ikke kan indgives til ombudsmanden.

En sådan bestemmelse skulle efter de foreliggende planer gælde på kommuneadministrationens område, bl. a. med det praktiske formål at begrænse antallet af klager, og man har i udvalget ment, at tilsvarende hensyn taler for at indføre reglen for statsadministrationens vedkommende. Det forudsættes herved – i overensstemmelse med, hvad ombudsmanden anfører i skrivelse af 27. april 1959 til udvalget (jfr. bilag 3) – at formuleringen af den nye bestemmelse ikke medfører nogen indskrænkning i ombudsmandens adgang til i medfør af ombudsmandslovens § 6, 4. pkt., af egen drift at tage enhver sag op til undersøgelse, og at klageadgangen kun er subsidær, for så vidt angår »afgørelser«.

Man finder det tillige rigtigst, at revisionsfristen ikke udgår, men udskydes fra 1958–59 til 1959–60, idet der herved gives udtryk for, at det er hensigten at fortsætte det påbegyndte revisionsarbejde i næste folketingsår.

Angående spørgsmålet om den kommunale administrations inddragning under ombudsmandsloven har udvalget fra justitsministeren modtaget udkast til nogle ændringsforslag. Disses ordlyd fremgår af nærværende betæknings bilag 3, i hvilket ombudsmanden har knyttet nogle bemærkninger til justitsministerens forslag og selv stillet et par ændringsforslag i tilslutning hertil.

Som bilag er endvidere aftrykt en række spørgsmål, som skriftligt er stillet ombudsmanden af udvalget (bilag 1), samt ombudsmandens svar herpå (bilag 2). Yderligere materiale kan ventes at ville foreligge i nær fremtid, idet ombudsmanden har givet tilsagn om at formulere visse i udvalget drøf-

tede forslag vedrørende afgrænsningen af ombudsmandens kompetence i forhold til kommunerne under den påtænkte nyordning. Dette materiale bør efter udvalgets opfattelse, så snart det fremkommer, forelægges de kommunale organisationer.

Udvalget indstiller lovforslaget til *vedtagelse* med nedenstående af justitsministeren stillede og af udvalget tiltrådte ændringsforslag.

Ændringsforslag.

Af *justitsministeren*, tiltrådt af *udvalget*:

1) Foran »Til § 12« indføres:

»Til § 6.

Efter 1. punktum indføres:

»Klage over afgørelser, der kan ændres af højere administrativ myndighed, kan ikke indgives til ombudsmanden.«

I det følgende punktum ændres »Klagen« til: »En klage«, og efter dette punktum indføres: »I tilfælde, hvor det forhold, der klages over, har været indbragt for højere administrativ myndighed, løber årsfristen fra denne myndigheds afgørelse.«

2) I lovforslagets sidste linje (til § 15) ændres ordene »§ 15 ophæves« til: »I stedet for »1958-59« indsættes: »1959-60.«

Bilag til betænkningen af 21. maj 1959.

FOLKETINGETS OMBUDSMANDSUDVALG

Bilag 1

Christiansborg, den 23. februar 1959.

Til folketingets ombudsmand.

Det meddeles herved, at jeg fra medlemmer af udvalget har modtaget de nedenfor anførte spørgsmål med anmodning om, at de må blive forelagt folketingets ombudsmand:

1. Hvilke principielle synspunkter har ombudsmanden hidtil anlagt med hensyn til spørgsmålet om at optage sager til behandling, uden at alle appelmuligheder har været bragt i anvendelse?
2. Under henvisning til oplysningen om, at der i tidsrummet fra 1. april 1955 til begyndelsen af oktober 1957 helt eller delvis er afvist 171 sager, der angik kommunale forhold, forespørges:
 - A. Kan der blandt disse 171 sager anføres eksempler på, at klageren ikke har kunnet indbringe sin sag enten for domstolene eller for en statsmyndighed, hvis afgørelse kan tages under behandling af ombudsmanden?

- B. Får klagerne i de her nævnte sager samtidig med afvisningen underretning om, hvilke retsmidler der står til deres rådighed, samt om muligheden for eventuelt at opnå fri proces?
- C. Kan der anføres eksempler på, at en klage efter at have været afvist og indbragt for en statsmyndighed på ny er indbragt for ombudsmanden?

3. Det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget, at ombudsmanden har været inde på tanken om, at bestemmelserne om ombudsmandens inhabilitet såvel som eventuel konstitution af stedfortræder burde optages i selve loven fremfor i instruksen. Det ønskes oplyst, hvorledes ombudsmanden har tænkt sig sådanne lovbestemmelser formuleret.

P. u. v.

Gustav Pedersen,
formand.

København, den 5. marts 1959.

Til folketingets ombudsmandsudvalg.

I skrivelse af 23. februar 1959 har det ærede udvalg anmodet mig om at besvare nogle spørgsmål stillet af medlemmer af udvalget i anledning af det fremsatte forslag til lov om ændring i loven om folketingets ombudsmand.

I det følgende besvares spørgsmålene i den rækkefølge, hvori de er stillet i udvalgets skrivelse.

1. Hvilke principielle synspunkter har ombudsmanden hidtil anlagt med hensyn til spørgsmålet om at optage sager til behandling, uden at alle appelmuligheder har været bragt i anvendelse?

I ombudsmandsloven er der ikke taget stilling til dette spørgsmål. En bestemmelse herom er derimod optaget i § 7, stk. 2, i instruks nr. 109 af 22. marts 1956 for folketingets ombudsmand, der har følgende ordlyd:

»I tilfælde, hvor der med hensyn til et påklaget forhold er adgang til at klage til en særlig myndighed, bør ombudsmanden foranledige, at sagen forelægges for denne myndighed, før han foretager sig videre.«

Om denne bestemmelses forhistorie skal det oplyses, at det i § 7, stk. 2, i et af mig den 13. juli 1955 til folketingets formand fremsendt udkast til instruks var foreslået, at hvor der var hjemmel for, at et påklaget forhold kunne indbringes for en overordnet myndighed eller særlig klageinstans, burde ombudsmanden som regel foranledige, at sagen blev forelagt for denne, inden han foretog sig videre i sagen. Denne bestemmelse blev nærmere drøftet i ombudsmandsudvalget den 17. august og den 16. november 1955, idet man overvejede, om ordene »som regel« burde udgå.

I mødet den 16. november 1955 anførte jeg, at bestemmelsen ikke burde formuleres således, at alle klager ubetinget skulle forelægges for en overordnet myndighed, inden ombudsmanden optog sagen til behandling, idet ombudsmanden derved kunne blive afskåret fra at gribe ind i rette tid og på den mest hensigtsmæssige måde. Under mødet blev det anført, at ordene »som regel« kunne udgå, såfremt bestemmelsen blev ændret således, at den kun kom til at omhandle de tilfælde, hvor der var en særegen adgang til at klage til en højere myndighed.

I overensstemmelse hermed blev § 7, stk. 2, ændret og den 7. december 1955 fremsendt til folketingets formand med den foran citerede formulering, hvori den er optaget i instruksen.

Under hensyn til de nævnte forhandlinger har jeg fortolket § 7, stk. 2, således, at den kun omfatter de tilfælde, hvor der med hensyn til et påklaget forhold findes en særlig i lovgivningen anordnet rekursmyndighed. Som eksempel på bestemmelsens anvendelse kan nævnes: klager over afgørelser truffet af direktoratet for ulykkesforsikringen er henvist til ulykkesforsikringsrådet (§ 10 i ulykkesforsikringsloven); klager over skatterådernes og skyldrådernes afgørelser er henvist til landsskatteretten (§ 9 i landsskatteretsloven); klager over afgørelser truffet af statsadvokaterne er henvist til rigsadvokaten (retsplejelovens § 826); klager over behandlingen af personer, der uden for strafferetsplejen er berøvet deres frihed, er henvist til det af folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn. Det bemærkes endelig, at klager over forholdene på statens sindssygehospitaler fra personer, der ifølge dom er indlagt på sindssygehospital, er henvist til direktoratet for statens sindssygehospitaler (§ 3 i lov nr. 262 af 6. maj 1921 om overbestyrelse af statens sindssygehospitaler m. v.).

Selv om § 7, stk. 2, i instruksen således alene angår tilfælde, hvor der er anordnet en særlig rekursmyndighed, har jeg – når det skønnes formålstjenligt – i vidt omfang i stedet for at realitetsbehandle indkomne sager henvist vedkommende til at klage til højere administrativ myndighed eller oversendt klagen dertil. I denne forbindelse skal jeg oplyse, at der ved behandlingen af de indkomne sager som hovedregel følges nedenstående retningslinjer:

- a. Såfremt en overordnet myndighed inden klagen til ombudsmanden har indledt en undersøgelse af det påklagede forhold, meddeler jeg den pågældende klager, at jeg ikke på nuværende tidspunkt finder grundlag for at optage sagen til behandling.
- b. Såfremt der klages over en afgørelse, der hviler på et skøn, henviser jeg vedkommende til i det omfang, det er muligt, at indbringe afgø-

relsen for en højere instans. Som eksempel herpå kan nævnes afgørelser vedrørende samkvemsret, afslag på fri proces, fastsættelse af underholdsbidrag, hvor overøvrighedens afgørelser kan indbringes for justitsministeriet.

- c. Med direktoratet for fængselsvæsenet er der truffet aftale om, at anstaltens redegørelser til ombudsmanden fremsendes gennem direktoratet, der derved får lejlighed til at fremsætte sine bemærkninger til klagerne, inden jeg tager stilling til de enkelte sager.
- d. Med rigspolitichefen er det aftalt, at ombudsmanden i sager, hvor der klages over polititjenestemænd af underordnet charge til og med politiassistenter og kriminalassistenter, ikke udtaler kritik, før rigspolitichefen har haft lejlighed til at fremsætte sine bemærkninger.
- e. Klager over militærmyndigheder forelægges for forsvarsministeriet med anmodning om at indhente en udtalelse fra den militære myndighed eller tjenestemand, der klages over. Denne ordning har vist sig særdeles hensigtsmæssig inden for denne særlige gren af administrationen, hvor der på mange områder gælder specielle retsregler.
- f. I betydeligt omfang bliver de fra de underordnede myndigheder modtagne udtalelser forelagt vedkommende overordnede myndighed, såfremt det skønnes, at sagen derved kan oplyses yderligere.

Uanset at klagerne således i et væsentligt omfang i praksis bliver henvist til at indbringe deres klage for en højere administrativ myndighed, må jeg være af den opfattelse, at det er af stor betydning for borgerne, at ombudsmanden har adgang til at iværksætte en undersøgelse på et så tidligt tidspunkt som muligt, og at ombudsmanden ikke – bortset fra tilfælde, hvor der i lovgivningen er anordnet en særlig klagemyndighed, jfr. instruksens § 7, stk. 2 – er pligtig at foranledige en klage forelagt for en højere myndighed, inden han optager sagen til behandling.

2. Oplysninger om de indkomne klager vedrørende kommunale forhold.

Selv om det ærede udvalg alene har udbedt sig oplysninger om de indtil oktober 1957 indkomne klager over kommunale forhold, har jeg fundet, at sagsområdet belyses bedst ved, at der medtages sager indleveret indtil udgangen af 1958.

Den foretagne opgørelse pr. 31. december 1958 viser, at der i tiden 1. april 1955–31. december 1958 er blevet afvist i alt 301 klager over kommunale forhold. I de vedlagte bilag 1 og 2 er fore-

taget en opstilling over disse sagers procentvise andel af det samlede sagsantal og over de områder inden for den kommunale forvaltning, som klagerne angår.

- A. Kan der blandt disse sager anføres eksempler på, at klageren ikke har kunnet indbringe sin sag enten for domstolene eller for en statsmyndighed, hvis afgørelse kan tages under behandling af ombudsmanden?

Den væsentligste del af klagerne over kommunale forhold har efter det foreliggende kunnet indbringes enten for domstolene eller for en statsmyndighed. Imidlertid har der været et antal sager, hvor det må antages, at vedkommende kommunale afgørelse ikke har kunnet indbringes for de nævnte myndigheder. Som hovedeksempel herpå kan fremdrages følgende:

Boliganvisningsudvalgenes afgørelse af, om en boligsøgende kan godkendes til en lejlighed, er endelig. Ifølge bilag 2 er der modtaget 13 klager over sådanne afgørelser.

Ifølge § 105 i lov nr. 355 af 27. december 1958 om leje kan huslejenævnenes afgørelser som hovedregel indbringes for domstolene. Enkelte grupper af afgørelser er dog endelige, såfremt nævnets beslutninger er enstemmige. Jeg har i alt modtaget 10 klager over huslejenævnenes afgørelser. Bortset fra et enkelt tilfælde, hvor det var oplyst, at afgørelsen var enstemmig, har det ikke på grundlag af de foreliggende oplysninger kunnet afgøres, om de påklagede afgørelser kunne indbringes for boligretten.

Endvidere har jeg modtaget 2 klager over kommunalbestyrelsernes afgørelser i henhold til lejelovens § 149 om tilladelse til sammenlægning af beboelseslejligheder m.v. Disse afgørelser er endelige ifølge samme lovs § 150.

Kommunalbestyrelsernes afgørelser i henhold til kommuneskattelovens § 39 om eftergivelse og nedsættelse af personlig kommuneskat er endelige. Ifølge bilag 2 er der modtaget 5 klager over de af kommunalbestyrelserne i så henseende truffede afgørelser.

Endvidere har jeg modtaget 2 klager over afgørelser truffet af trafikudvalg nedsat i henhold til lov nr. 257 af 27. maj 1950 om omnibus- og fragtmandskørsel med motorkøretøj. Disse udvalg, hvis afgørelser er endelige, har jeg anset for amtskommunale institutioner, jfr. min beretning for 1957, s. 75.

Klager over funktionærer på Sct. Hans hospital fra personer, der er dømt til anbringelse på sidsygehospital, kan ikke behandles af direktoratet

for statens sindssygehospitalet eller af det af folketingsretningen i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn. Jeg har modtaget enkelte sådanne klager, som jeg har oversendt til Københavns kommune.

Endelig fremgår det af en i min beretning for 1956, side 142-144, omtalt sag, at boligministeriet ikke kunne foretage noget i anledning af, at et sogneråd havde meddelt en fabrikant tilladelse til at opføre en maskinfabrik i strid med den af vedkommende kommune til boligministeriet indsendte dispositionsplan. Jeg kunne alene optage sagen til behandling for så vidt angik boligministeriets afgørelse, der ikke gav mig grundlag for kritik.

B. Har klagerne samtidig med afvisningen fra ombudsmanden modtaget underretning om, hvilke retsmidler der står til deres rådighed, samt om muligheden for eventuelt at opnå fri proces?

I § 6 i instruksen for folketingsrets ombudsmand er det bestemt:

»Vedrører en klage personer eller forhold, der ikke omfattes af ombudsmandens virksomhed, eller er klagen for sent indgivet, underretter ombudsmanden klageren om, at han ikke kan foretage noget i anledning af klagen. Ombudsmanden kan dog oversende en sådan klage til rette myndighed samt give klageren rimelig vejledning.«

I overensstemmelse hermed har jeg i ca. 110 af de omhandlede 301 sager enten givet klagerne meddelelse om, til hvilken højere myndighed de kunne henvende sig, eller oversendt klagerne til vedkommende myndighed.

I en del tilfælde har det på grund af manglende oplysninger fra klageren ikke været muligt at give vedkommende nogen vejledning.

Hvor der har været klaget over en af en kommunal myndighed foretaget ekspropriation, har jeg henledt klagerens opmærksomhed på grundlovens § 73, stk. 3, hvorefter domstolene kan påkende ethvert spørgsmål om ekspropriationsaktens lovlighed og erstatningens størrelse. Bortset fra disse tilfælde har jeg normalt ikke givet klageren meddelelse om, at det påklagede spørgsmål kan indbringes for domstolene, endside givet oplysning om muligheden for at få fri proces. En sådan vejledning bør efter min opfattelse i reglen kun gives i tilfælde, hvor jeg har undersøgt vedkommende sag, idet en henvisning til den blotte mulighed for domstolsprøvelse ofte vil kunne give en klager den urigtige opfattelse, at han vil kunne vinde en eventuel retssag.

C. Kan der nævnes eksempler på, at en klage efter at have været afvist og indbragt for en statsmyndighed på ny er indbragt for ombudsmanden?

Spørgsmålet kan besvares bekræftende, og følgende eksempler kan anføres:

En mand klagede over, at et socialt udvalg havde udbetalt hans hustru 50 kr. i kommunehjælp og tilpligtet ham at tilbagebetale beløbet. Jeg meddelte den pågældende, at han kunne indbringe sagen for amtet, hvilket han gjorde. Amtet tiltrådte udvalgets afgørelse, hvorefter han klagede til mig over denne afgørelse. Jeg orienterede mig om sagen og udtalte, at de foreliggende oplysninger ikke gav mig grundlag for at antage, at jeg kunne kritisere amtets afgørelse.

En klage over, at en kommune til dækning af en skatterestance havde foretaget udpankning i en varemotorvogn, oversendte jeg til skattedepartementet, der efter indhentet udtalelse fra vedkommende kommune meddelte klageren, at det ikke fandt grundlag for at foretage videre. Klageren henvendte sig på ny til mig, og efter at jeg var blevet gjort bekendt med kommunens redegørelse, meddelte jeg ham, at departementets undersøgelse ikke kunne give mig grundlag for kritik.

Endelig har jeg henvist en klage over en bygningskommission til boligministeriet, der efter at have modtaget en redegørelse fra kommissionen meddelte vedkommende, at det ikke fandt grundlag for at foretage videre. Klageren rettede på ny henvendelse til mig, og efter at jeg havde orienteret mig om sagen, meddelte jeg, at det ikke kunne antages, at der ved ministeriets behandling af sagen var begået fejl, der kunne give anledning til kritik.

3. Formulering af en eventuel bestemmelse om ombudsmandens habilitet og om konstitution af en stedfortræder.

I en skrivelse af 6. marts 1958 (refereret i min beretning for 1957, side 14-15) til justitsministeriet anførte jeg bl. a.:

»Ombudsmandsloven indeholder ikke nogen bestemmelse om, hvorledes der skal forholdes i tilfælde af, at ombudsmanden på grund af sygdom, bortrejse o. lign. midlertidigt er forhindret i at varetage sit embede, ligesom der mangler bestemmelse om, hvorledes der skal forholdes, dersom ombudsmanden må anse sig for inhabil ved behandlingen af en konkret sag. Af hensyn til, at embedets forretninger kan videreføres uhindret i sådanne tilfælde, anser jeg det for

meget ønskeligt, at der tilvejebringes hjemmel for, at ombudsmandens funktioner under hans midlertidige forfald kan udøves af embedets kontorchef.

Jeg skal derfor henstille, at ministeriet stiller forslag om, at der som nyt stk. 2 i ombudsmandslovens § 13 optages følgende bestemmelse:

»Dersom ombudsmanden på grund af sygdom eller bortrejse, eller fordi han skønner sig inhabil i behandling af en bestemt sag, er

ude af stand til at udøve sit hverv, kan han bestemme, at embedets kontorchef midlertidigt helt eller delvis skal udøve hans funktioner i henhold til nærværende lov. Ombudsmanden skal straks give folketinget underretning om sine beslutninger i henhold til foranstående.«

Jeg kan fortsat henholde mig til denne formulering.

Stephan Hurwitz.

Underbilag 1 til bilag 2

Afviste klager over kommunale forhold samt disses procentvise andel af det samlede sagsantal.

	Samlet sagsantal	Kommunale sager	Ca. pct. af sagsantal
1955 (1/4-31/12)	565	32	6
1956	869	73	8
1957	1 029	90	9
1958	1 101	106	10
1/4 1955-31/12 1958	3 564	301	8

Underbilag 2 til bilag 2

Oversigt over de områder inden for den kommunale forvaltning, de 301 klager vedrørte.

	Hele tidsrummet 1/4 55-31/12 58	Tiden 1/1-31/12 58
Bevillingsnævn (beværterlovens § 14)	2	0
Boliganvisning	13	2
Huslejenævn	10	2
Fremlejenævn	1	0
Børneværnsudvalg	14	5
Sociale udvalg	39	17
Sundhedskommissioner	13	6
Hospitalsvæsenet	10	4
Skatteansættelser (ligning m. v.)	20	9
Inddrivelse af skat	36	13
Afslag på eftergivelse af skat	5	1
Skatteforhold i øvrigt	8	2
Skoleforhold	9	5
Vejbidrag	11	1
Ekspropriation	15	4
Kommunale afgørelser vedrørende byggeri, vejanlæg m. v.	33	12
Kommuner som arbejdsgivere	17	7
Diverse	45	16
	301	106

København, den 27. april 1959.

Folketingets ombudsmandsudvalg, Christiansborg.

I mødet den 22. april 1959 anmodede det ærede udvalg mig om at fremsætte bemærkninger til justitsministerens skitse til ændringer i ombudsmandsloven.

I den anledning skal jeg i det følgende knytte bemærkninger til de enkelte punkter i skitsen og til de spørgsmål, der blev drøftet på mødet.

Ad § 1.

»I stedet for »statens civile og militære forvaltning« skrives: »statens og kommunernes forvaltning«.

Denne ændring giver mig ikke anledning til bemærkninger.

Ad § 3.

»Efter 1. punktum indføjes:

»Ved fastsættelsen af reglerne om hans tilsyn med den kommunale forvaltning skal der tages hensyn til de særlige vilkår, hvorunder det kommunale selvstyre virker. I øvrigt er ombudsmanden . . .«

Det foreslås, at ordene: »Ved fastsættelsen af reglerne om« ændres til: »Ved udøvelsen af«. – Ændringen er af redaktionel karakter.

Det bemærkes, at bestemmelsen bl. a. har til formål at understrege, at der ikke til den kommunale forvaltning kan stilles de samme krav som til statsadministrationen med hensyn til den formelle sagsbehandling (udarbejdelse af referater, mødenotater o. lign.).

Vedrørende ombudsmandens stilling til de af kommunale myndigheder trufne skønsmæssige afgørelser henviser jeg til bemærkningerne ad § 5.

Ad § 4.

»Paragraffen affattes således:

»Ombudsmandens virksomhed omfatter ministrene, statens og kommunernes tjenestemænd og alle andre, der virker i statens eller kommunernes tjeneste, jfr. dog § 1, stk. 1.«

Ændringen giver mig ikke anledning til bemærkninger.

Ad § 5.

»Som nyt punktum indføjes:

»Uden for ombudsmandens virksomhedsområde falder kommunalbestyrelsernes og amtsrådenes beslutninger.«

Bestemmelsen må forstås således, at ombudsmanden ikke kan tage stilling til beslutninger truffet af de centrale kommunale organer (borgerrepræsentation, byråd, amtsråd, sogneråd), hvorimod ombudsmanden er kompetent over for kommunale udvalg, der udøver myndighed i forhold til borgerne. Det bemærkes herved, at ombudsmanden ikke kan udtale kritik af de af de pågældende udvalg trufne skønsmæssige afgørelser, for så vidt det udøvede skøn blot ligger inden for det forsvarliges ramme. Jeg henviser i denne forbindelse til, at § 3, stk. 1, i instruksen for folketingets ombudsmand, hvorefter han bl. a. skal påse, at der ikke træffes vilkårlige eller urimelige afgørelser, er blevet fortolket således, at ombudsmanden kun kan kritisere de af statsmyndighederne trufne skønsmæssige afgørelser, for så vidt disse er åbenbart vilkårlige eller urimelige.

Jeg skal henlede opmærksomheden på, at bestemmelsen vil medføre, at ombudsmandens kompetence i den enkelte sag kan komme til at afhænge af den pågældende kommunes administrative organisation. Hvis en kommunalbestyrelse således selv varetager de sociale opgaver og foretager skatteligningen, kan ombudsmanden ikke behandle klager over kommunalbestyrelsens afgørelser i disse sager. Derimod er ombudsmanden kompetent, såfremt tilsvarende afgørelser er truffet af udvalg (socialt udvalg – ligningskommission), som kommunalbestyrelsen har nedsat til at varetage disse forvaltningsmæssige opgaver.

Selv om bestemmelsen kan medføre sådanne konsekvenser, må jeg efter omstændighederne finde, at forslaget er forsvarligt, idet jeg dog af redaktionelle grunde vil foreslå, at § 5, 2. pkt., får følgende ordlyd:

»Uden for ombudsmandens virksomhedsområde falder kommunalbestyrelsernes, herunder amtsrådenes, beslutninger.«

Ad § 6.

»Efter 1. punktum indføjes:

»Klage over afgørelser, der kan ændres af højere administrativ myndighed, kan ikke indgives til ombudsmanden. En klage skal . . .«

Ifølge skitsen bliver klageadgangen subsidiær, således at klager over *afgørelser*, der kan ændres af højere myndighed, først kan indbringes for ombudsmanden, når vedkommende højere myndighed har truffet afgørelse. Efter ordlyden må bestemmelsen forstås således, at den ikke tager sigte på klager over fejl ved sagsbehandlingen, de pågældende tjenestemænds optræden, manglende besvarelse o. lign.

For så vidt angår *statsforvaltningen*, er den gældende ordning den, at ombudsmanden kan optage en klage over en underordnet myndighed til behandling, selv om klagen kunne have været indbragt for en højere myndighed. Undtagelse er ved instruksens § 7, stk. 2, alene gjort i tilfælde, hvor der med hensyn til et påklaget forhold er adgang til at klage til en særlig myndighed, idet ombudsmanden i disse tilfælde altid bør foranledige, at sagen forelægges denne myndighed, før han foretager sig videre. Denne bestemmelse er i praksis blevet fortolket således, at ombudsmanden kun i de tilfælde, hvor der findes en i lovgivningen anordnet særlig rekursmyndighed, f. eks. ulykkesforsikringsrådet, arbejdsnævnet, landsskatteretten, er *pligtig* at forelægge sagen for denne. I praksis forelægges dog sagerne i videre omfang for højere myndighed, jfr. herved punkt 1 i min skrivelse af 5. marts 1959 til udvalget.

Efter de hidtidige erfaringer finder jeg, at man uden betænkelighed kan opretholde den nugældende ordning, for så vidt angår klager over statsmyndigheder. Det er af betydelig værdi, at man på denne måde sikrer, at ombudsmanden kan fremme en klage på et så tidligt tidspunkt som muligt.

For så vidt angår *klager over kommunale afgørelser*, er det derimod indtil videre rimeligt at gøre klageadgangen subsidiær, idet der her er tale om et nyt område, der inddrages under ombudsmandens tilsyn. Endvidere vil den foreslåede ordning skabe yderligere sikkerhed for, at der tages hensyn til de særlige forhold, hvorunder den kommunale forvaltning udøves.

Selv om jeg således principielt mener, at den gældende ordning bør opretholdes, for så vidt angår klager over statsmyndigheder, tør jeg dog ikke anse det for uforsvarligt også inden for dette område at følge justitsministerens skitse til § 6. Jeg må herved forudsætte, at formuleringen af den nye bestemmelse ikke medfører nogen indskrænkning i

ombudsmandens adgang til i medfør af ombudsmandslovens § 6, 4. pkt., af egen drift at tage enhver sag op til undersøgelse, og at klageadgangen kun er subsidiær, for så vidt angår »*afgørelser*«.

Ad § 7.

»§ 7, stk. 3, affattes således:

»Såfremt ombudsmanden ønsker at fremme en klage over nogen af de i § 4 nævnte personer, skal klagen, medmindre aldeles afgørende hensyn til sagens oplysning taler derimod, snarest muligt forelægges den pågældende. Er denne statstjenestemand, kan han til enhver tid forlange, at sagen overgår til behandling efter de i tjenestemandslovens § 17, jfr. § 18, fastsatte bestemmelser. Er han kommunal tjenestemand, kan han, såfremt der i en lønningsvedtægt for kommunen er givet bestemmelser om disciplinærfølgning, forlange, at sagen overgår til behandling i henhold hertil.«

Ingen bemærkninger.

Ad § 9.

»§ 9, stk. 2, affattes således:

»Ombudsmanden kan pålægge vedkommende statsstyrelse at rejse disciplinærsag. Er der i en kommunal lønningsvedtægt givet bestemmelser om disciplinærfølgning, kan han pålægge vedkommende kommune at rejse disciplinærsag.«

Ingen bemærkninger.

Ud over de i justitsministerens skitse foreslåede ændringer skal jeg henstille, at der i lovforslaget indsættes en bestemmelse om, at ændringerne i ombudsmandsloven først træder i kraft f. eks. den 1. januar 1960, således at der er rimelig tid til udarbejdelse og vedtagelse af de nødvendige ændringer i instruksen og til tilvejebringelse af fornøden medhjælp m. v.

I det af justitsministeren den 30. januar 1959 fremsatte forslag til ændring i ombudsmandsloven er det foreslået, at revisionsbestemmelsen i lovens § 15 ophæves.

Under hensyn til at det må forventes, at der ved lovens administration kan opstå problemer, der kan gøre revision af enkelte bestemmelser ønskelig, skal jeg henstille, at § 15 ikke ophæves, og at der i paragraffen indføjes en bestemmelse om revision af loven efter et passende åremål.

På mødet den 22. april 1959 drøftedes spørgsmålet om, hvorvidt adgangen i § 6, 1. pkt., til at klage til ombudsmanden bør begrænses, således at en sag ikke skal kunne indbringes af »enhver«, men kun af personer, der har en særlig interesse i sagen.

Efter de hidtidige erfaringer er det meget sjældent, at en person klager i en ham helt uvedkommende sag. Den gældende ordning har en positiv folkelig værdi og giver efter min opfattelse ikke anledning til betænkelighed, da ombudsmanden ifølge ombudsmandslovens § 6, 3. pkt., selv afgør, om en klage giver tilstrækkelig anledning til at indlede en undersøgelse.

Skulle udvalget imidlertid finde en begrænsning i klageadgangen ønskelig, må jeg henlede opmærksomheden på, at man i hvert fald ikke bør indskrænke klageadgangen til kun at omfatte personer, der har en »retlig interesse« i sagen, da det må forventes, at det i den civile retspleje udbyggede begreb vil kunne virke ind på forståelsen af ombudsmandsloven, således at klager kun vil kunne indgives af personer, der har en sådan interesse i sagen, at de ville kunne optræde som procespart vedrørende den pågældende sag.

Man kan derimod overveje at indskrænke klageadgangen til personer, der har en »rimelig interesse« i at klage over vedkommende forhold. En sådan afgrænsning er imidlertid uden større reel betydning.

I anledning af et til mig i det ærede udvalg stillet spørgsmål om omfanget af klager under den gældende ordning vedrørende kommunale forsorgs-afgørelser m. v. skal jeg endelig bemærke følgende:

Socialministeriet har på forespørgsel oplyst, at det ikke har nogen oversigt over, i hvilket omfang de af de kommunale myndigheder i henhold til folkeforsikringsloven og loven om offentlig forsorg truffne afgørelser indbringes for amterne. Ministeriet har samtidig givet følgende oplysninger om antallet af indkomne klager over amternes afgørelser i sager vedrørende de kommunale myndigheders beslutninger i henhold til de nævnte love:

	1956	1957	1958
påklagede afgørelser vedrørende forsorgsloven	181	146	176
påklagede afgørelser vedrørende folkeforsikringsloven	106	238	216
I alt	287	384	392

For at få et overblik over, hvor mange klager amterne modtager over de kommunale myndigheders afgørelser i henhold til forsorgsloven og folkeforsikringsloven, har jeg rettet henvendelse til Alborg amt, Åbenrå-Sønderborg amt, Thisted amt og Holbæk amt, hvorfra jeg har modtaget følgende oplysninger:

<i>forsorgsloven:</i>	1956	1957	1958
Alborg amt	176	187	165
Åbenrå-Sønderborg amt	71	59	67
Thisted amt	43	61	47
Holbæk amt	63	65	60
de 4 amter i alt	353	372	339

<i>folkeforsikringsloven:</i>	1956	1957	1958
Alborg amt	72	86	74
Åbenrå-Sønderborg amt	36	32	42
Thisted amt	31	41	35
Holbæk amt	20	22	18
de 4 amter i alt	159	181	169

Det bemærkes, at amterne og socialministeriet på grund af den korte tid, der har været til at fremskaffe oplysningerne, har taget forbehold med hensyn til tallenes nøjagtighed.

Efter det foreliggende materiale må det antages, at de sociale udvalgs afgørelser kun i begrænset omfang bliver påanket til amterne. Tallene fra de 4 af landets 22 amter sammenholdt med socialministeriets oplysninger viser dernæst, at kun et fåtal af amternes afgørelser bliver påklaget til ministeriet. Jeg må derfor mene, at den omstændighed, at de sociale udvalg bliver undergivet ombudsmandens tilsyn, ikke vil medføre nogen nævneværdig udvidelse af institutionen. Det bemærkes herved, at ombudsmanden normalt ikke kan tage stilling til udvalgenes skønsmæssige afgørelser (jfr. bemærkninger til § 5), og at en klage over et socialt udvalgs afgørelse først skal behandles af de sædvanlige rekursmyndigheder.

Jeg vedlægger til orientering et udkast til lovforslag, hvori såvel lovforslaget af 30. januar 1959, justitsministerens skitse som mine foranstående forslag m. v. er samarbejdet.

Stephan Hurwitz.

Sammenfatning af ændringsforslagene til ombudsmandsloven.

§ 1.

Til § 1.

I stedet for »statens civile og militære forvaltning« i stk. 1, 1. pkt., skrives »statens og kommunernes forvaltning«.

Stk. 1, 2. pkt., affattes således:

»Uden for området for ombudsmandens virksomhed falder den del af forvaltningen, der varetages af dommere, justitssekretærer, chefen for skiftekontoret under Københavns byret, protokolsekretærer i højesteret og fuldmægtige ved domstolene.«

Til § 3.

Efter 1. pkt. indføjes:

»Ved udøvelsen af hans tilsyn med den kommunale forvaltning skal der tages hensyn til de særlige vilkår, hvorunder det kommunale selvstyre virker. I øvrigt er ombudsmanden . . .«

Til § 4.

Paragraffen affattes således:

»Ombudsmandens virksomhed omfatter ministre, stats og kommunernes tjenestemænd og alle andre, der virker i statens eller kommunernes tjeneste, jfr. dog § 1, stk. 1.«

Til § 5.

Som nyt punktum indføjes:

»Uden for ombudsmandens virksomhedsområde falder kommunalbestyrelsernes, herunder amtsrådenes, beslutninger.«

Til § 6.

Efter 1. pkt. indføjes:

»Klage over afgørelser, der kan ændres af højere

administrativ myndighed, kan ikke indgives til ombudsmanden. En klage skal . . .«

Til § 7.

§ 7, stk. 3, affattes således:

»Såfremt ombudsmanden ønsker at fremme en klage over nogen af de i § 4 nævnte personer, skal klagen, medmindre aldeles afgørende hensyn til sagens oplysning taler derimod, snarest muligt forelægges den pågældende. Er denne statstjenestemand, kan han til enhver tid forlange, at sagen overgår til behandling efter de i tjenestemandslovens § 17, jfr. § 18, fastsatte bestemmelser. Er han kommunal tjenestemand, kan han, såfremt der i en lønningsvedtægt for kommunen er givet bestemmelser om disciplinærfølgning, forlange, at sagen overgår til behandling i henhold hertil.«

Til § 9.

§ 9, stk. 2, affattes således:

»Ombudsmanden kan pålægge vedkommende statsstyrelse at rejse disciplinærsag. Er der i en kommunal lønningsvedtægt givet bestemmelser om disciplinærfølgning, kan han pålægge vedkommende kommune at rejse disciplinærsag.«

Til § 12.

I § 12, stk. 1, 1. pkt., udgår ordene »på højeste løntrin«.

Til § 15.

»Denne lov forelægges folketetinget til revision senest i folketingsåret . . .«

§ 2.

Denne lov træder i kraft den 1. januar 1960.

Efter 2. behandling den 26. maj 1959 (FT 1958/59, sp. 5085 ff) afgav Ombudsmandsudvalget den 28. maj 1959 følgende tillægsbetænkning (till. B, sp. 1149):

»Efter lovforslagets 2. behandling har udvalget fra folketingets ombudsmand modtaget den som bilag aftrykte redegørelse vedrøren-

de forskellige muligheder for afgrænsning af ombudsmandens kompetence over for den kommunale forvaltning.

Udvalget indstiller lovforslaget til *vedtagelse* i den affattelse, det fik ved 2. behandling.«

FOLKETINGETS OMBUDSMAND

København, den 26. maj 1959.

Bilag.

Folketingets ombudsmandsudvalg, Christiansborg.

I mødet den 6. maj 1959 anmodede det ærede udvalg mig om at formulere forslag vedrørende ombudsmandens eventuelle tilsyn med den kommunale forvaltning, således at der ved disse forslag toges hensyn til forskellige i udvalget fremsatte opfattelser. Under henvisning hertil skal jeg opridsse en række i betragtning kommende muligheder for kompetenceafgrænsningen, ledsaget af enkelte bemærkninger.

Først omtales en maksimal og en minimal løsning og dernæst visse mellem løsninger. Ved samtlige forslag forudsættes det, at klageadgangen til ombudsmanden bliver subsidiær i overensstemmelse med det af udvalget i betænkning af 21. maj 1959 stillede ændringsforslag til ombudsmandslovens § 6.

1. Fuld kompetence.

Ifølge denne løsning skal hele den kommunale forvaltning principielt omfattes af ombudsmandens virksomhed. Fornøden hensyntagen til det kommunale selvstyre og til ikke at udsætte medlemmer af kommunestyret for upåkrævet eller ubillig kritik skal sikres bl. a. ved, at følgende bestemmelse optages i ombudsmandslovens § 3:

»Ved fastsættelsen af reglerne om ombudsmandens tilsyn med den kommunale forvaltning og ved udøvelsen af dette tilsyn skal der tages hensyn til de særlige vilkår, hvorunder det kommunale selvstyre virker.«

Denne ordning vil give de færreste kompetencevanskeligheder og den største beskyttelse for borgerne.

2. Kun kompetence i forhold til personer ansat i kommunens tjeneste.

Denne løsning, hvorefter ombudsmandens indseende med den kommunale forvaltning begrænses til at angå virksomhed, der udøves af kommunens tjenestemænd og andre i kommunen ansatte, vil i forhold til de nedenfor anførte mellem løsninger have den fordel at give en ret klar afgrænsning af ombudsmandens kompetence, samtidig med at der i videst muligt omfang tages hensyn til de af de kommunale organisationer fremsatte betænkkeligheder. På den anden side vil et således begrænset tilsyn – selv om det betegner et fremskridt i forhold til den gældende ordning – dog være ufyldstgørende set i relation til de behov, der skulle imødekommes ved inddragelsen af den kommunale forvaltning under ombudsmandens tilsyn.

3. Kompetence i forhold til udøvende kommunal myndighed.

Tilsynet vil herefter omfatte administrativ kommunal virksomhed, hvad enten den udøves af kommunens tjenestemænd m. v. eller af de folkevalgte repræsentanter i udvalg m. v., men ikke den besluttende virksomhed i de kommunale råd (borgerrepræsentation, byråd, sogneråd, amtsråd). Denne afgrænsning falder sammen med justitsministerens skitse til ændring af ombudsmandslovens § 5, jfr. bilag 3 til udvalgets betænkning.

4. Kompetence i forhold til personer ansat i kommunernes tjeneste samt lederne af kommunestyrets udøvende virksomhed.

Efter denne ordning vil tilsynet foruden kommunale tjenestemænd og funktionærer m. v. om-

fatte borgmestre (viceborgmestre), rådmænd og sognerådsformænd, d. v. s. de medlemmer af kommunalbestyrelserne, der i særlig grad har ansvaret for den kommunale administration, men ikke folkevalgte kommunalbestyrelsesmedlemmer i øvrigt. - Denne ordning går med hensyn til ombudsmandens kompetence noget videre end forslag 2, men er mindre omfattende end forslag 3. Ligesom efter dette undtages fra ombudsmandens indseende kommunalrådenes besluttende virksomhed, herunder amtmandens virksomhed i amtsrådet, men uden for tilsynet falder her tillige udvalgsformænd (bortset fra borgmestre m. v.) og udvalgsmedlemmer, selv om de direkte udøver administrativ myndighed over for borgerne.

Mod denne ordning kan der rejses samme indvending som mod forslag 2, omend den er noget mere fyldestgørende.

5.

Som en femte mulighed, der ikke hidtil har været særligt drøftet i ombudsmandsudvalget, finder jeg at burde nævne den kompetenceafgrænsning, der er foreslået i den *norske* forvaltningskomité's indstilling af 13. marts 1958.

Stephan Hurwitz.

Efter det af komiteen udarbejdede lovforslag til en norsk ombudsmandsordning bestemmes det i § 3, stk. 3 (betænkningens side 461), at »Stortinget ved instruks (kan) bestemme, at ombudsmanden i samband med behandlingen av den individuelle sak (angående statsforvaltningen) også skal ha adgang til å ta opp saksbehandlingen i det kommunale organ som i lavere instans har behandlet saken« (jfr. i øvrigt motiver til forslaget i betænkningen side 428-29).

Skulle tanken i dette forslag overføres her til landet, ville det være rigtigst ikke at lade ordningen bero på, hvad der måtte blive bestemt i instruks for folketingets ombudsmand, men at optage den fornødne bestemmelse i loven.

En ordning efter denne linje vil formentlig gøre muligheden for ombudsmandens indseende med kommunalforvaltningen for begrænset.

Der vedlægges som bilag 1-5 udkast til lovforslag, hvori de foran anførte ordninger er sammenarbejdet med de af justitsministeren over for udvalget skitserede forslag til ændring af lovens §§ 3, 7 og 9.

Underbilag 1.

Sammenfatning af ændringsforslag 1 til ombudsmandsloven, hvorefter ombudsmanden vil få tilsyn med hele den kommunale forvaltning.

Til § 1.

Stk. 1, 1. pkt., affattes således:

»Efter hvert folketingsvalg vælger folketinget en ombudsmand, som på folketingets vegne har indseende med statens og kommunernes forvaltning.«

Til § 3.

Efter 1. punktum indføjes:

»Ved fastsættelsen af reglerne om hans tilsyn med den kommunale forvaltning og ved udøvelsen af dette tilsyn skal der tages hensyn til de særlige vilkår, hvorunder det kommunale selvstyre virker. I øvrigt er ombudsmanden . . .«

Til § 4.

Paragraffen affattes således:

»Ombudsmandens virksomhed omfatter ministre, stats og kommunernes tjenestemænd og alle andre personer, der virker i offentlig tjeneste eller hverv inden for stat eller kommune, jfr. dog § 1, stk. 1.«

Til § 7.

Stk. 3 affattes således:

»Såfremt ombudsmanden ønsker at fremme en klage over nogen af de i § 4 nævnte personer, skal klagen - medmindre aldeles afgørende hensyn til sagens oplysning taler derimod - snarest muligt forelægges den pågældende. Er denne statstjenestemand, kan han til enhver tid forlange, at sagen overgår til behandling efter de i tjenestemandslovens § 17, jfr. § 18, fastsatte bestemmelser. Er han kommunal tjenestemand, kan han, såfremt der i en lønningsvedtægt for kommunen er givet bestemmelser om disciplinærfølgning, forlange, at sagen overgår til behandling i henhold hertil.«

Til § 9.

Stk. 2 affattes således:

»Ombudsmanden kan pålægge vedkommende statsstyrelse at rejse disciplinærsag. Er der i en kommunal lønningsvedtægt givet bestemmelser om disciplinærfølgning, kan han pålægge vedkommende kommune at rejse disciplinærsag.«

Sammenfatning af ændringsforslag 2 til ombudsmandsloven, hvorefter ombudsmanden vil få tilsyn med personer ansat i kommunernes tjeneste.

Til § 1.

Stk. 1, 1. pkt., affattes således:

»Efter hvert folketingsvalg vælger folketinget en ombudsmand, som på folketingets vegne har indseende med statens forvaltning og med den kommunale forvaltning, således som nærmere fastsat i § 4.«

Til § 3.

Efter 1. punktum indføres:

»Ved fastsættelsen af reglerne om hans tilsyn med den kommunale forvaltning og ved udøvelsen

af dette tilsyn skal der tages hensyn til de særlige vilkår, hvorunder det kommunale selvstyre virker. I øvrigt er ombudsmanden . . .«

Til § 4.

Paragraffen affattes således:

»Ombudsmandens virksomhed omfatter ministre, statens og kommunernes tjenestemænd og andre personer, der virker i statens tjeneste, jfr. dog § 1. stk. 1, eller er ansat i kommunal tjeneste.«

§ 7, stk. 3. og § 9. stk. 2, formuleres som anført i underbilag 1.

Underbilag 3.

Sammenfatning af ændringsforslag 3 til ombudsmandsloven, hvorefter ombudsmanden er kompetent i forhold til udøvende kommunale myndigheder.

§ 1, stk. 1, 1. pkt., og § 3. 2. pkt., formuleres som anført i underbilag 2.

Til § 4.

Paragraffen affattes således:

»Ombudsmandens virksomhed omfatter ministre, statens og kommunernes tjenestemænd og an-

dre personer, der virker i offentlig tjeneste eller hverv indenfor stat eller kommune, jfr. dog § 1. stk. 1. Ombudsmanden har ikke indseende med kommunalbestyrelsernes, herunder amtsrådenes, besluttende virksomhed.«

§ 7, stk. 3. og § 9, stk. 2, formuleres som anført i underbilag 1.

Underbilag 4.

Sammenfatning af ændringsforslag 4 til ombudsmandsloven, hvorefter ombudsmanden får tilsyn såvel med de kommunalt ansatte som med amtmænd, borgmestre (viceborgmestre), rådmænd og sognerådsformænd.

§ 1, stk. 1, 1. pkt., og § 3, 2. pkt., formuleres som anført i underbilag 2.

Til § 4.

Paragraffen affattes således:

»Ombudsmandens virksomhed omfatter ministre, statens tjenestemænd og alle andre personer, der virker i statens tjeneste, jfr. dog § 1, stk. 1.

Ombudsmandens virksomhed omfatter endvidere

kommunale tjenestemænd og andre personer ansat i kommunal tjeneste samt amtmænd, borgmestre (viceborgmestre), rådmænd og sognerådsformænd. Ombudsmanden har ikke indseende med kommunalbestyrelsernes, herunder amtsrådenes, besluttende virksomhed.«

§ 7, stk. 3. og § 9, stk. 2, formuleres som anført i underbilag 1.

Sammenfatning af ændringsforslag 5 til ombudsmandsloven, hvorefter ombudsmanden i forbindelse med behandlingen af en klage over en statsmyndighed også kan tage stilling til sagens forudgående kommunale behandling og afgørelse.

Til § 1.

Stk. 1, 1. pkt., affattes således:

»Efter hvert folketingsvalg vælger folketingsretten en ombudsmand, som på folketingets vegne har indseende med statens forvaltning.«

Til § 1.

§ 1, stk. 1, 2. punktum, affattes således:

»Uden for området for ombudsmandens virksomhed falder den del af forvaltningen, der varetages af dommere, justitssekretærer, chefen for skiftekontoret under Københavns byret, protokolsekretærer i højesteret og fuldmægtige ved domstolene.«

Til § 6.

Efter 1. punktum indsættes:

»Klage over afgørelser, der kan ændres

Til § 4.

Som nyt stk. 2 indføjes:

»I forbindelse med en undersøgelse af en sag vedrørende den statslige forvaltning kan ombudsmanden tage stilling til sagens forudgående kommunale behandling.«

af højere administrativ myndighed, kan ikke indgives til ombudsmanden.«

I det følgende punktum ændres »Klagen« til: »En klage«, og efter dette punktum indføjes: »I tilfælde, hvor det forhold, der klages over, har været indbragt for højere administrativ myndighed, løber årsfristen fra denne myndigheds afgørelse.«

Til § 12.

I § 12, stk. 1, 1. punktum, udgår ordene »på højeste løntrin«.

Til § 15.

I stedet for »1958-59« indsættes: »1959-60«.

II. Oversigt over sagstilgangen i 1958.

A. Statistiske oplysninger.

I 1958 er der ialt indkommet 1101 sager. Sagstilgangen fordeler sig således på de enkelte måneder i 1958 og 1957:

	1958	1957
Januar	135	74
Februar	132	75
Marts	108	98
April	78	72
Maj	90	125
Juni	71	78
Juli	68	85
August	87	58
September	84	64
Oktober	117	103
November	77	75
December	54	122
	<hr/>	<hr/>
	1101	1029

Af de 1101 sager er 809 blevet afvist eller henlagt uden indhentelse af udtalelse fra nogen myndighed. Et stort antal af disse sager har givet anledning til undersøgelser og mundtlige drøftelser med vedkommende myndigheder, før afgørelse om sagens afvisning blev truffet. Af de afviste sager er 1 blevet oversendt til det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn, mens 59 sager er blevet oversendt til andre myndigheder.

De 809 afviste eller henlagte sager fordeler sig således:

a) Klagen var for sent indgivet (ombudsmandslovens § 6)	77
b) Klagen angik dommeres embedsførelse m. v.	125
c) Klagen angik kommunale myndigheder	106
d) Klagen vedrørte andre forhold udenfor ombudsmandens kompetence (lovgivningsspørgsmål, private retsforhold o. lign.)	135

e) Klagen hørte under ombudsmandens kompetence, men gav ikke grund til at indhente udtalelse fra vedkommende myndighed	249
f) Afvist på grund af særlig adgang til klage til højere administrativ myndighed	18
g) Tilbagekaldte klager	14
h) Forespørgsler m. v. uden egentlig klage	53
i) Andre henvendelser (herunder anonyme og meningsløse)	30
k) Sager optaget til undersøgelse af egen drift og derefter henlagt	2
	<hr/>
	809

De under e) nævnte 249 sager vedrørte følgende administrationsgrene:

Justitsministeriet (45) og Direktoratet for Fængselsvæsenet (8)	53
Andre ministerier	43
Anklagemyndigheden (11) og politiet (23)	34
Overøvrigheden	19
Andre statsmyndigheder	100
	<hr/>
	249

Til nærmere undersøgelse er herefter optaget 292 sager, der i flere tilfælde har vedrørt mere end én myndighed. I nedenstående oversigt over sagernes fordeling på de forskellige administrationsgrene er sagerne henført under den myndighed, de i det væsentlige vedrørte.

1. Ministerierne:

Justitsministeriet (18) og Direktoratet for Fængselsvæsenet (8)	26
Finansministeriet (6) samt Skattedepartementet (10) og Departementet for Told- og Forbrugsafgifter (9)	25
Landbrugsministeriet (5) og Matrikeldirektoratet (2)	7

Forsvarsministeriet	7	Handelsministeriets tilsyn med den tekniske undervisning	1
Boligministeriet	6	Invalideforsikringsretten	5
Handelsministeriet	6	Jordfordelingssekretariatet	1
Socialministeriet	6	Københavns Universitets rektor	1
Indenrigsministeriet	5	Landsskatteretten	10
Undervisningsministeriet	5	Luftfartsdirektoratet	1
Ministeriet for offentlige Arbejder ..	4	Lærlingerådet	1
Statsministeriet	4	Militære myndigheder	3
Ministeriet for Grønland	1	Monopoltilsynet	1
	102	Motorsagkyndige	1
2. Anklagemyndigheden:		Nationalmuseet	1
Statsadvokaterne	2	Prøveudvalget	1
Politidirektøren i København og politimestrene	10	Psykopatforvaringsanstalterne	8
	12	Rigshospitalet	1
3. Politiets virksomhed iøvrigt	30	Sessioner	1
4. Københavns Overpræsidium og amterne	13	Skatteråd	2
5. Andre myndigheder:		Skifteretsmedhjælpere	1
Amtsligningsinspektorer	4	Skyldråd	2
Amtstuer	1	Sognepræster	1
Arbejdsdirektoratet	3	Sparekassetilsynet	1
Banktilsynet	1	Statens Helbredelsesanstalt for Drankere	2
Dampskibsselskabet Øresund A/S ..	1	Statens Jordlovsudvalg	1
Dansk Forsorgsselskab	3	Statens Landvindingsudvalg	1
Det kongelige Teater	1	Statens Ligningsdirektorat	7
Direktoratet for Patent- og Varemærkevæsenet	2	Statsfængslerne	22
Direktoratet for Statsskovbruget ..	1	Statshospitalerne til behandling af sindslidende	3
Direktoratet for Ulykkesforsikringen	7	Statsradiofonien	2
Direktoratet for Vandbygningsvæsenet	1	Statsskolerne	1
Direktoratet for Vareforsyning	4	Sundhedsstyrelsen	4
Elektricitetsrådet	1	Sømandsskattekontoret	1
Forsikringsrådet	1	Veterinærdirektoratet	1
Fyrdirektoratet	1	Østifternes Åndssvageanstalt	1
Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet	3		
Generaldirektoratet for Statsbanerne	10		
			135
			292

Den nedenstående oversigt belyser de forhold, som de 292 undersøgte sager i det væsentlige vedrørte.

	Generelle spørgsmål	Afgørelser	Ansættelse, afskedigelse, lønning, pension m. m.	Sagsbehandling	Behandlingstid	Optræden	Ialt
Ministerierne	15	53	19	5	10		102
Politiet og anklagemyndigheden	1	14		21	1	5	42
Andre myndigheder	15	49	15	39	26	4	148
Ialt...	31	116	34	65	37	9	292

Pr. 1. august 1958 henstod 32 i 1955-57 indkomne sager som uafsluttede. Den 1. august 1959 var disse sager afsluttet på nær 3 sager fra 1957. På samme tidspunkt var 14 af de 292 i 1958 til undersøgelse optagne sager ikke afsluttet, således at der som uafsluttede ialt henstod 17 i 1957-58 indkomne sager.

I ca. 220 af de 278 afsluttede realitetsbehandlede sager fra 1958 samt i 19 af de siden 1. august 1958 afsluttede 29 sager fra 1955-57 har jeg ikke fundet grundlag for kritik.

I 17 sager har jeg vel ikke fundet grundlag for kritik, men sagerne har givet mig anledning til at rette henstillinger til vedkommende myndigheder enten vedrørende den konkrete sag eller vedrørende generelle spørgsmål. — Godt 60 sager har givet anledning til kritik.

B. Henstillinger m. v.

I de nedenfor i afsnit IV under nr. 69 (s. 230) og nr. 72 (s. 237) omtalte sager har jeg ytret tvivl om lovmedholdeligheden af Landbrugsministeriets praksis med hensyn til henholdsvis optagelse i registeret over kartoffel-eksportører og autorisation af laboratorier i henhold til lovene om kontrol med kemiske undersøgelser af mejeriprodukter og om handel med foder- og gødningsstoffer m. m. Jeg meddelte derfor, at jeg, såfremt de pågældende klager ville anlægge retssager mod Landbrugsministeriet, ville henstille, at der meddeltes dem fri proces, forsåvidt de iøvrigt opfyldte betingelserne herfor. Der er derefter meddelt klagerne i sag nr. 72 fri proces til en sådan retssag, medens et andragende fra klageren i sag nr. 69 er blevet afslået på grund af hans økonomiske forhold.

Enkelte sager har givet mig anledning til at rette henstillinger om ændret affattelse af love og administrative bestemmelser, således overfor Indenrigsministeriet (nr. 19, s. 82) og Direktoratet for Fængselsvæsenet (nr. 64, s. 225).

I en del sager har jeg rettet henstillinger om ændring af administrativ praksis. Overfor Socialministeriet har jeg således i sag nr. 3 (s. 40) henstillet at overveje en ordning, hvorefter tilskadekomne i alle tilfælde gøres bekendt med ankerreglerne i ulykkesforsikringsloven, og i sag nr. 25 (s. 150) henstil-

lede jeg, at ministeriet drog omsorg for, at Direktoratet for Ulykkesforsikringens af ministeriet tiltrådte praksis med hensyn til båndlæggelse af enke-erstatninger blev bragt i overensstemmelse med ulykkesforsikringslovens § 38, eller at denne lovbestemmelse blev ændret. Loven er senere blevet ændret.

Indenfor ulykkesforsikringsområdet har jeg endvidere henstillet til Direktoratet for Ulykkesforsikringen (nr. 6, s. 45) at forrente større indbetalte erstatningsbeløb, der ikke straks kommer til udbetaling, og at udbetale renterne til de tilskadekomne i forbindelse med erstatningerne. Direktoratet forelagde henstillingerne for Socialministeriet, der anmodede det om at drage omsorg for, at erstatningsbeløbene frugtbargøres for de erstatningsberettigede.

I sag nr. 44 (s. 188) har jeg henstillet til Socialministeriet i højere grad end hidtil at foretage en konkret vurdering i sager angående anvendelsen af folkeforsikringslovens § 38, stk. 2, nr. 1, på ansøgninger om indtægtsbestemt folkepension fra tidligere tjenestemænd, der som følge af strafbar handling er afskediget uden pension. Ministeriet har erklæret sig villig til at anlægge et mere nuanceret syn end hidtil på disse sager.

Overfor Landbrugsministeriet har jeg henstillet (nr. 5, s. 43), at der søges tilvejebragt en ordning, hvorefter der så tidligt som muligt foretages en foreløbig tinglysning på de ejendomme, der må påregnes at skulle svare bidrag til et landvindingsarbejde.

Landbrugsministeriet har dernæst efter min henstilling (nr. 29, s. 157) ladet en cirkulærskrivelse af 7. juni 1957 til husmandsbrugskommissionerne vedrørende behandlingen af ejerskiftesager m. m. i henhold til statshusmandsloven optage i Ministerialtiden- de 1958 under nr. 191.

I sag nr. 10 (s. 60) har Indenrigsministeriet imødekommet min henstilling om at gennemføre en ordning med hensyn til afholdelsen af udgifterne ved civile værnepligtiges arresthusophold svarende til den ordning, der er gældende for militære værnepligtige.

Efter en undersøgelse af, hvor lang tid der hengår mellem tvangsindlæggelse på statshospital til behandling af sindslidende og beskikkelse af tilsynsværge for de pågældende, henstillede jeg til Justitsministeriet (nr. 4,

s. 40), at det blev indskærpet politiet, at meddelelsen til skifteretten om tvangsindlæggelsen bør fremskyndes mest muligt, samt at skifteretternes opmærksomhed blev henledt på det ønskelige i, at tilsynsværgebeskikkelsen foretages hurtigst muligt. Justitsministeriet indhentede erklæringer fra de interesserede myndigheder og organisationer og meddelte, at det ikke på indeværende tidspunkt havde fundet tilstrækkelig anledning til at foretage videre vedrørende min henstilling, men at ministeriet fortsat ville have opmærksomheden henvendt på, om sager om beskikkelse af tilsynsværger fremmes med tilstrækkelig hurtighed.

I sag nr. 33 (s. 165) henstillede jeg til Undervisningsministeriet at overveje, om der måtte være anledning til at udfærdige direktiver til rektorerne med hensyn til udøvelse af censur overfor skoleblade. Undervisningsministeriet, der kunne tilslutte sig mine bemærkninger om den pædagogiske side af sagen, fandt det dog ikke hensigtsmæssigt at udstede noget direktiv om forholdet, og henviste herved til, at den ved gymnasieskolerne rådende frihed i pædagogiske spørgsmål bl. a. viser sig ved, at ministeriet aldrig har udsendt direktiver til rektorerne med hensyn til forholdsregler til opretholdelse af ro og orden på skolerne.

Overfor Ministeriet for offentlige Arbejder har jeg i sag nr. 39 (s. 178) henstillet, at der, eventuelt ved en ændring af forretningsordenen for Elektriciterådet, tilvejebragtes en ordening, således at ministeriets departementschef, der er formand for rådet, vel deltog i drøftelsen af de sager, hvor rådets afgørelser kan indankes for ministeriet, men uden stemmeret og uden adgang til at overvære en eventuel stemmeafgivning. Hvis ministeriet ikke fandt dette hensigtsmæssigt, henstillede jeg, at den i stærkstrømsloven hjemlede rekursadgang til ministeriet ændredes. Ministeriet for offentlige Arbejder har meddelt, at det vil søge stærkstrømsloven ændret, således at rekursadgangen til ministeriet falder bort. Indtil denne lovændring kan gennemføres, vil departementschefen ikke deltage i eller overvære rådets stemmeafgivning i de omhandlede sager. Efter min henstilling vil ministeriet foranledige rådets forretningsorden af 7. april 1937 optaget i Ministerialtidende.

I forbindelse med min undersøgelse af

en mod Københavns Universitets daværende rektor rettet klage (nr. 22, s. 116) henstillede jeg til det lægevidenskabelige fakultet i fremtiden at følge den praksis, at et medlem viger sit sæde i fakultetet ved behandlingen af sager, hvori vedkommende kan have en personlig interesse. Samtidig henledte jeg konsistoriums opmærksomhed på betydningen af, at almindelige habilitetsregler iagttages. Universitetet har derefter fastsat regler for universitetslærernes deltagelse i behandlingen af sager, i hvilke de selv eller dem nærstående personer har interesse.

I sag nr. 43 (s. 186) henstillede jeg til Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet fremtidig at udlevere en genpart af den skrivelse, hvorved en disciplinærsag afsluttes, til vedkommende tjenestemand. Det er overfor mig oplyst, at generaldirektoratet vil følge henstillingen.

Jeg har dernæst (nr. 47, s. 191) bedt Skattedepartementet overveje, om der burde tilvejebringes en ordening, således at en revisor, der på en klients vegne har indgivet klage over en skatteansættelse, bliver underrettet om afgørelsen, uanset om han har anmodet derom. Skattedepartementet har derefter ved cirkulære af 2. marts 1959 givet nærmere regler om underretning til skatteyderens repræsentant.

Overfor Direktoratet for Arbejdstilsynet har jeg i sag nr. 11 (s. 63) rejst det spørgsmål, om det ikke ville være hensigtsmæssigt, at tilskadekomne i alle tilfælde bliver gjort bekendt med Arbejdstilsynets indberetning om et stedfundet ulykkestilfælde, således at eventuelle uoverensstemmelser med hensyn til det passede straks kan blive rettet. Direktoratet har meddelt, at det overvejer at følge den foreslåede fremgangsmåde ved visse kategorier af ulykkestilfælde.

I sag nr. 31 (s. 159) har jeg anmodet Invalidforsikringsretten om at overveje, om det vil være muligt at gennemføre en ordening, hvorefter skriftlige forespørgsler til en sag besvares i løbet af kort tid. Retten har i den anledning udfærdiget en skriftlig instruks angående besvarelse af erindringsskrivelser.

Endelig har jeg i sag nr. 46 (s. 191) henledt en politimesters opmærksomhed på det ønskelige i, at det af akterne i sager om tvangsindlæggelse af sindssyge tydeligt fremgår, at den tvangsindlagte er blevet adspurgt

med hensyn til et eventuelt ønske om at få en bestemt person beskikket som tilsynsværge, eller at hans tilstand ved indlæggelsen har gjort en sådan forelæggelse umulig.

C. Kritik.

I godt 50 af de i 1958 indkomne sager er der fremkommet oplysninger, der har givet grundlag for kritik. En del af disse sager, hvor det kritiserede forhold var af mindre væsentlig betydning, er ikke optaget i beretningen.

I afsnit IV er yderligere omtalt 10 sager fra 1957, der har givet anledning til kritik.

I nogle tilfælde har vedkommende myndighed bragt forholdet i orden eller beklaget den begåede fejl, således at jeg har kunnet tage den skete foranstaltning eller beklagelse til efterretning. Eksempler herpå er sagerne nr. 38 (s. 177), 57 (s. 214) og 70 (s. 234).

En del sager har givet anledning til kritik med hensyn til den tid, der er medgået til sagerens behandling. Dette gælder således sagerne nr. 7 (s. 46), 14 (s. 73), 27 (s. 154), 30 (s. 158), 45 (s. 189), 49 (s. 194), 55 (s. 211), 59 (s. 216), 61 (s. 219) og 62 (s. 221).

I et tilfælde (nr. 1, s. 38) kritiserede jeg, at sagen var blevet henlagt før afgørelse var truffet, i et andet tilfælde (nr. 11, s. 63) at sagen var blevet forlagt, og endelig i et tredje tilfælde, at sagen (nr. 75, s. 246) ikke var blevet holdt i erindring.

Flere sager har givet anledning til kritik af, at erindringsskrivelser ikke er blevet besvaret, se således nr. 11 (s. 63), 26 (s. 154), 31 (s. 159) og 62 (s. 221).

Sagsbehandlingen har i en række tilfælde været behæftet med mangler eller ikke været fuldt tilfredsstillende. Jeg har således alvorligt kritiseret Arbejdsdirektoratets og et amtsarbejdsanvisningskontors behandling af en sag vedrørende spørgsmålene om, hvorvidt en arbejdsløs blikkenslager havde nægtet at overtage anvist optræningsarbejde, og om hans medlemskab af arbejdsløshedskassen (nr. 8, s. 48).

I sag nr. 10 (s. 60) har jeg fundet, at begyndelsestidspunktet for nogle civile værnepligtiges eftertjeneste burde have været fastsat til en tidligere dato end af Indenrigsministeriet bestemt.

Overfor Boligministeriet har jeg i sag nr. 51 (s. 197) udtalt, at ministeriet burde have gjort et byråd bekendt med, at udnævnelsen af to medlemmer af et byudviklingsudvalg gjaldt for 6 år, og at ministeriet havde begået en fejl ved inden denne periodes udløb at fritage et af medlemmerne for hvervet uden at sikre sig, at han var indforstået hermed.

Jeg har dernæst overfor Justitsministeriet udtalt (nr. 77, s. 251), at det havde været rigtigst, om ministeriet, inden det meddelte konfirmation på en testamentarisk båndlæggelsesbestemmelse, havde undersøgt, om attestanterne, som foreskrevet i arveforordningens § 27, jfr. § 28, hørte til den nærmeste slægt. Sagen gav anledning til, at ministeriet tilbagekaldte konfirmationen.

Min undersøgelse vedrørende Banktilsynets virksomhed med hensyn til Københavns Kreditbank A/S forud for bankens likvidation omtales under nr. 20 (s. 85).

Under nr. 22 (s. 116) omtales min foranævnte undersøgelse i anledning af en klage over Københavns Universitets daværende rektors optræden i forbindelse med det lægevidenskabelige fakultets behandling af forskellige sager vedrørende hans svigersøn. Sagen gav på nogle punkter anledning til kritik.

I sag nr. 73 (s. 241) udtalte jeg, at et skatteråd havde begået en fejl ved ikke, forinden det traf afgørelse, at give den pågældende skatteyder adgang til at udtale sig, jfr. statskattelovens § 29. I den samme sag fandt jeg, at Statens Ligningsdirektorat på et tidligere tidspunkt end sket burde have spurgt Landskatteretten, om sagen ønskedes fremsendt, uanset at nogle andre lignende sager endnu ikke var afsluttet.

Under nr. 40 (s. 179) omtales en sag, hvor et amtsligningsinspektorat efter anmodning fra en skatteyder stillede en skattesag i bero. Samtidig stillede en tilsvarende sag for skatteyderens kompagnon i bero. Jeg udtalte, at inspektoratet burde have spurgt kompagnonen, om han var indforstået hermed, eller i det mindste underrettet ham derom. Inspektoratet burde dernæst på et væsentligt tidligere tidspunkt end sket have fremsendt sagen til Ligningsdirektoratet.

Overfor psykopatforvaringsanstalten i Horsens har jeg kritiseret, at man ikke rettidigt fik overført en forvaret fra nydende til ydende medlem af en sygekasse (nr. 18, s. 80).

Dernæst har jeg udtalt, at et statsfængsel, der kun ville videresende en fanges brev til et firma på betingelse af, at firmaet blev gjort bekendt med, at han var fange, begik en fejl ved ikke at meddele fangen dette vilkår inden brevets afsendelse (nr. 2, s. 39).

Endvidere har jeg i sag nr. 67 (s. 229) udtalt, at en fængselsledelse ikke havde været berettiget til at administrere en prøveløsladt fanges bankbog, da der ikke i løsladelsesresolutionen var optaget særvilkår om administration af hans formue. I sag nr. 15 (s. 76) fandt jeg det dernæst uheldigt, at en til et statsfængsel knyttet ekstramedhjælper havde været leverandør til fængslets butik.

Under nr. 42 (s. 183) omtales en disciplinærsag mod et postbud, hvor jeg fandt, at en overpostinspektør som forhørsleder havde begået en fejl.

I sag nr. 9 (s. 58) havde et amt bestemt, at en kommunes efterbetaling af godt 2.500 kr. i kronisk sygehjælp til en evnesvag, ikke-umyndiggjort person skulle udbetales til en »tillidsmand« for den pågældende. Jeg udtalte, at jeg ikke fandt det tilstrækkeligt godtgjort, at amtet havde haft fornødent grundlag for sine betæneligheder ved at lade den evnesvages svoger administrere beløbet. Jeg gav endvidere udtryk for betænelighed ved beskikkelsen af en »tillidsmand«, uden at de i myndighedsloven indeholdte regler om værgebekikkelse havde fundet anvendelse.

I tre sager (nr. 23, s. 145, 24, s. 146 og 28, s. 156) har Københavns Overpræsidiiums eller politiets behandling af sager om inddrivelse

af underholdsbidrag givet anledning til kritik.

Overfor politiet har jeg dernæst i to sager (nr. 12, s. 66, og nr. 63, s. 222) kritiseret, at der ikke var tilkaldt vidner ved ransagninger, og overfor en politimester, der nægtede at udlevere en i forvaring taget søfartsbog, har jeg udtalt, at han burde have forelagt spørgsmålet for retten (nr. 21, s. 115). Jeg har endvidere påtalt fejl, der blev begået af to politifuldmægtige i forbindelse med inddragelsen af et fradømt førerbevis (nr. 65, s. 226), ligesom jeg har påtalt, at en civiloverbetjent ikke i en rapport vedrørende afhøring af en sigtet havde anført, at bestemmelsen i retsplejelovens § 807, stk. 3, var iagttaget (nr. 68, s. 229).

I sag nr. 56 (s. 213) var jeg enig med rigsadvokaten i, at det havde været rigtigst, om en politimester havde rejst tiltale mod en i et færdselsuheld impliceret overpolitibetjent for overtrædelse af færdselsloven, og i sag nr. 37 (s. 176) har jeg udtalt, at politiet på et tidligere tidspunkt end sket burde have meddelt en hundeejer pålæg i henhold til hundelovens § 13, stk. 2. En politimesters afslag på et andragende fra et vejudvalg for en privat fællesvej om tilladelse til ved en bom at afspærre vejen for offentlig færdsel gav mig endvidere anledning til at udtale, at politimesteren burde have meddelt, at spørgsmålet måtte afgøres efter privatretlige regler og for så vidt var politiet uvedkommende (nr. 16, s. 76). Endvidere har jeg i sag nr. 54 (s. 208) kritiseret, at en politimester havde forbudt en vognmand i 1 måned at søge hyre fra en anvist holdeplads.

III. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger.

De ved de enkelte sager anførte numre refererer til beretningen for det pågældende år.

A. Beretningen for året 1956.

- 49.** *Fritagelse for en af flere bidragspligtige for at svare underholdsbidrag til barn udenfor ægteskab. (J. nr. 472/56; beretn. 1956, s. 161-62, og beretn. 1957, s. 25).*

Højesteret har ved dom af 21. oktober 1958 (U. f. R. 1958, s. 1159) stadfæstet Vestre Landsrets dom af 3. februar 1958, hvorefter Åbenrå-Sønderborg amt bør anerkende, at det fabrikarbejder N pålagte underholdsbidrag kan bortfalde eller nedsættes efter reglerne i lov nr. 131 af 7. maj 1937 om børn

udenfor ægteskab § 22, stk. 2, jfr. § 20, stk. 3.

Justitsministeriet har i skrivelse nr. 62 af 17. marts 1959 (M. T.) taget stilling til, fra hvilket tidspunkt N og den anden bidragspligtige fritages for at svare bidrag.

- 65.** *Forelæggelse for retten af spørgsmålet om lovligheden af tvangsendlæggelse på stats-hospital til behandling af sindslidende. (J. nr. 674/56; beretn. 1956, s. 192).**

Efter at Vestre Landsret den 18. maj 1957 havde stadfæstet underrettens dom, hvorved tvangsendlæggelsen og tvangstilbageholdelsen indtil 2. februar 1956 af N på sindssygehospitalet ved Århus var anset for lovlig, anmodede jeg overlægen om en udtalelse om, hvorfor han ikke efter modtagelsen af Justitsministeriets skrivelse af 31. januar 1956 underrettede ministeriet og dommeren i vedkommende underret om, at N ønskede spørgsmålet om tvangsendlæggelsens men ikke om tilbageholdelsens lovlighed indbragt for retten.

Overlægen udtalte den 30. november 1957, at han i de tilfælde, hvor en patient ønskede spørgsmålet om en tvangsendlæggelses lovlighed indbragt for retten, fremsendte sagen til politimesteren og ikke til Justitsministeriet, hvilket også var sket i nærværende sag. Det var overlægens opfattelse, at tvangsendlæggelsen og tilbageholdelsen var hinanden uvedkommende, og at kun sager vedrørende

tilbageholdelse skulle forelægges Justitsministeriet.

Jeg forelagde overlægens udtalelse for Justitsministeriet, idet jeg anmodede ministeriet om at tage stilling til, hvorvidt spørgsmålet om en tvangsendlæggelses lovlighed selvstændigt kan indbringes for retten, uafhængig af reglerne i § 9, stk. 2, jfr. stk. 3, i lov nr. 118 af 13. april 1938 om sindssyge personers hospitalsophold som ændret ved lov nr. 175 af 11. juni 1954.

Justitsministeriet udtalte den 28. februar 1958, at det efter ordlyden af sindssygelovens §§ 8 og 9 er tvivlsomt, i hvilket omfang spørgsmålet om en tvangsendlæggelses lovlighed kan indbringes for retten uafhængig af de nævnte bestemmelser. Efter ministeriets opfattelse bør en person, der er anbragt på sindssygehospital mod sin vilje, og som ønsker spørgsmålet om frihedsberøvelsens lovlighed indbragt for retten, henvises til at følge den i sindssygelovens §§ 8 og 9 fore-

*) Se også nedenfor s. 235.

skrevne fremgangsmåde, selvom vedkommende tilkendegiver, at det alene – eller i første række – er selve indlæggelsens lovlighed han ønsker prøvet for retten.

For denne fortolkning taler efter ministeriets opfattelse bl. a., at vedkommende hospitals overlæge (eller evt. hospitalsvæsenet) i modsat tilfælde ville komme til at stå som patientens modpart under retssagen, hvilket man netop har villet undgå ved den i 1954 stedfundne ændring af sindssygeloven. Ministeriet bemærkede herved, at det formentlig må være en følge af bestemmelsen i retsplejelovens § 469, stk. 1, at sager om lovligheden af tvangsendlæggelse på sindssygehospital, bortset fra tilfælde hvor vedkommende overlæge i medfør af sindssygelovens § 4 nægter at modtage patienten, ikke kan rettes mod politiet.

I overensstemmelse hermed ville Justitsministeriet fremtidig i sager, hvor en person, der er anbragt på sindssygehospital mod sin vilje, ønsker spørgsmålet om tvangsendlæggelsens lovlighed prøvet ved domstolene, indbringe sagen for retten, uanset om vedkommende tillige ønsker udskrivningsspørgsmålet prøvet ved domstolene.

Den 31. marts 1958 udtalte jeg, at jeg, under hensyn til at der ikke ved sindssygelovens § 9, stk. 3, er taget stilling til det tilfælde, hvor en patient begærer tvangsendlæggelsens lovlighed indbragt for domstolene uden samtidig at begære tilbageholdelsens lovlighed prøvet, samt til, at der ikke ses at være udfærdiget administrative bestemmelser vedrørende den fremgangsmåde, der skal følges i et sådant tilfælde, ikke fandt grundlag for at kritisere, at overlægen ved sindssygehospitalet ved Århus den 7. januar 1956 havde sendt N's begæring om domstolsprøvelse af tvangsendlæggelsen til vedkommende politimester i stedet for til Justitsministeriet.

Justitsministeriet havde gjort Direktoratet for Statens Sindssygehospitaler bekendt med skrivelsen af 28. februar 1958, og direktoratet havde ved cirkulærskrivelse af 7. marts 1958 gjort overlægerne ved statens sindssygehospitaler bekendt med skrivelsen og tilføjet, at Justitsministeriets afgørelse alene gjaldt tilfælde, hvor patienten endnu var indlagt på hospitalet. Hvis patienten derimod efter udskrivningen klagede over indlæggelsen eller tilbageholdelsen, skulle sagen indtil videre anlægges mod direktoratet og akterne derfor altid indsendes dertil.

Den 10. september 1958 anmodede jeg direktoratet om en udtalelse om, hvilken fremgangsmåde med hensyn til sagens indbringelse for retten direktoratet havde påtænkt at anvende i de sidstnævnte tilfælde.

Direktoratet svarede den 1. oktober 1958, at sager af nævnte art vil blive fremsendt til vedkommende underret under iagttagelse af reglerne i retsplejelovens § 469 med angivelse af, at direktoratet efter omstændighederne anser sig som værende part i sagen. Den pågældende fremgangsmåde ønskes fulgt, fordi man ellers ville komme i den situation, at hospitalet blev part i sagen. Man har fra direktoratets side stedse lagt vægt på, at en sådan situation, der ville være belastende for forholdet mellem hospital og patient og dermed for behandlingen, ikke måtte kunne opstå.

Da begæring om domstolsprøvelse af en tvangsendlæggelsens lovlighed – også selvom tilbageholdelsens lovlighed ikke samtidig ønskedes prøvet – herefter vil blive forelagt retten i henhold til bestemmelserne i retsplejelovens kapitel 43 a, og da direktoratet ved cirkulærskrivelsen af 7. marts 1958 havde gjort overlægerne bekendt med, hvilken fremgangsmåde der skal følges i de enkelte situationer, udtalte jeg den 31. oktober 1958, at jeg ikke havde fundet anledning til at foretage yderligere.

69. Formandsposten i Ulykkesforsikrings-Rådet. (J. nr. 754/56; beretn. 1956, s. 196–97).

Ved lov nr. 96 af 25. marts 1959 er ulykkesforsikringslovens § 11 blevet ændret, således at direktøren for Ulykkesforsikringen ikke

længere er formand for Ulykkesforsikrings-Rådet.

Ifølge § 11, stk. 10, kan direktøren af so-

cialministeren tilforordnes rådet og på den måde deltage i dets møder, men uden stemmeret. — I bemærkningerne til lovforslaget, der blev fremsat den 5. november 1958, anføres det ad stk. 10, at den skarpe adskillelse mellem direktoratet og rådet, som al-

mindelige processuelle regler kræver, svækkes, ved at direktøren bliver tilforordnet rådet, men at det af praktiske grunde må anses for ønskeligt, at direktoratet til stadighed bevarer en vis kontakt med rådets arbejde.

B. Beretningen for året 1957.

5. Operative indgreb (lobotomi) på patienter, der er indlagt på statshospitaler til behandling af sindslidende. (J. nr. 449/56; beret. 1957, s. 39-56).

Det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn har den 21. april 1959 tilskrevet mig således:

»I skrivelse af 28. februar 1958 har hr. ombudsmanden redegjort for den af Dem foretagne undersøgelse af spørgsmålet om nødvendigheden af samtykke til foretagelse af chokbehandlinger og operative indgreb (lobotomi) på patienter, der er indlagt på statens sindssygehospitaler, jfr. herved ombudsmandens beretning for året 1957, side 39-56.

De herom gældende regler indeholdes i cirkulærskrivelse fra direktoratet for statens sindssygehospitaler af 21. september 1955, der ophæver tidligere givne udtrykkelige bestemmelser om nødvendigheden af at indhente samtykke, således at det nu beror på de enkelte overlæger, om og på hvilken måde patienten og/eller de pårørende bør instrueres om behandlingernes iværksættelse og om deres mulige følger. Direktoratet har i denne forbindelse henledt opmærksomheden på, at retslægerrådet for lobotomibehandlingernes vedkommende har udtalt, at der, så længe der består en fare for patienternes psyke, må vises særlig omhu med instrueringen af de pårørende og/eller af patienten selv.

Efter den foretagne undersøgelse har De ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at henstille, at de i cirkulærskrivelsen givne retningslinier søges ændret forsåvidt angår chokbehandling. Derimod har De fundet, at lobotomi er et så alvorligt operativt indgreb, at det i overensstemmelse med almindelige retsgrundsætninger vedrørende foretagelse af operative indgreb må fordres, at der af rette vedkommende inden operationens udførelse mundtligt eller skriftligt gives samtykke til operationen.

Direktoratet for statens sindssygehospitaler har i cirkulærskrivelse af 12. marts 1958 gjort sindssygehospitalerne bekendt med Deres syn på sagen, idet direktoratet har tilføjet, at man fortsat ikke mener, at der af direktoratet bør udfærdiges administrative forskrifter desangående.

Spørgsmålet har nu været gjort til genstand for overvejelser i tilsynet, der har haft samråd med indenrigsministeren derom; i dette samråd deltog også direktøren for statens sindssygehospitaler.

Det fremgik af de under samrådet førte forhandlinger, at det fortsat er indenrigsministerens standpunkt, at administrative forskrifter angående de omhandlede forhold ikke bør udfærdiges, i hvilken forbindelse ministeren henviste til udtalelser fra retslægerrådet og sundhedsstyrelsen, der ville finde det i høj grad beklageligt, om de synspunkter, der er nedfældet i fornævnte cirkulærskrivelse, ikke længere skulle kunne opretholdes.

Fra sindssygevæsenets side blev der, ligesom tidligere under sagens behandling, navnlig henvist til, at anordningen af sådanne regler ville modarbejde de bestræbelser, som udfoldes for at ligestille sindssygehospitalerne med det almene sygehusvæsen i så vid udstrækning som dette er muligt. For det almene sygehusvæsen gælder, at der ikke er udfærdiget regler desangående. Spørgsmålet var i sin tid optaget til behandling i kommissionen angående lægers retsstilling, og det fremgår af den af kommissionen i 1931 afgivne betænkning, at spørgsmålet ikke skønnes egnet til regulering ved lovbestemmelser, men at det var kommissionens opfattelse, at samtykke bør indhentes til farlige handlingers foretagelse, navnlig operationer, når forholdene muliggør det.

Idet tilsynet forudsætter, at der på de i nærværende sag omhandlede operative indgreb (lobotomi), der foretages i stadig færre tilfælde, vil blive anlagt ganske de samme synspunkter som de af lægelovskommissionen i almindelighed fremhævede, finder man

ikke på det foreliggende anledning til overfor indenrigsministeren at henstille, at der søges udfærdiget særregler for det statslige sindssygeværns vedkommende.

.....«

8. Skyldrådsmedlemmers habilitet ved behandling af klager over vurderinger indenfor de pågældendes egen vurderingskreds. (J. nr. 568/56; beretn. 1957, s. 63-65).

Den 5. marts 1959 fremsatte finansministeren i Folketinget forslag til lov om ændring i lov om vurdering og beskatning til staten af faste ejendomme. Efter forslaget føjes der til § 24, stk. 3, i vurderingsloven (lovbekg. nr. 237 af 9. juli 1958) et nyt punktum, hvorefter et skyldrådsmedlem ikke har stemmeret

ved afgørelsen af klagesager fra den vurderingskreds, hvori han er vurderingsformand. I bemærkningerne henvises der til min henstilling til finansministeren.

Folketinget vedtog uden ændring finansministerens forslag, der er udfærdiget som lov nr. 122 af 15. april 1959.

9. Indskærpelse af bestemmelserne i forsorgslovens § 50, stk. 3. (J. nr. 622/56; beretn. 1957, s. 65-68).

Den 29. oktober 1957 anmodede jeg Socialministeriet om en udtalelse om, hvorvidt ministeriet fandt anledning til at indskærpe amterne overholdelsen af reglerne i forsorgslovens § 50, stk. 3, 1. og 2. pkt., hvorefter et amt, såfremt afgørelsen af en til dette indgivet klage over en af de kommunale myndigheder i medfør af forsorgsloven truffet afgørelse ikke foreligger i løbet af højst 1 måned, i afgørelsen skal angive de nærmere grunde til forsinkelsen, og hvorefter amtet, hvis det anses for nødvendigt at indhente nærmere oplysninger fra kommunale myndigheder eller andre, i skrivelsen skal angive, inden hvilken tidsfrist svaret skal foreligge.

Socialministeriet har ved afsnit II i cirkulære nr. 138 af 22. september 1958 indskær-

pet reglerne og bl. a. bemærket, at det påhviler amterne at behandle de omhandlede klager uden unødigt forhaling, og at det i almindelighed vil kunne fremskynde den enkelte sags afgørelse, såfremt amterne straks ved den første høring udbeder sig særskilt oplysning om sådanne spørgsmål, som allerede på det foreliggende må skønnes at kræve nærmere belysning, således at tilbagehøring i videst muligt omfang undgås. Endvidere bør udsættelse af en sag til optagelse af politirapport kun ske, hvor der foreligger særlig begrundelse for at anvende denne fremgangsmåde. Ved en eventuel anmodnings fremsættelse bør vedkommende politimesters opmærksomhed henledes på den for amtets behandlig af sagen fastsatte frist.

19. Udlevering af førerbeviser, der er inddraget administrativt på grund af manglende ædruelighed. (J. nr. 878/56; beretn. 1957, s. 102-06).

I anledning af min henstilling i skrivelse af 3. marts 1958 har Justitsministeriet udsendt cirkulære nr. 175 af 12. december 1958 om fremgangsmåden ved inddragelse eller nægtelse af førerbevis på grund af manglende

ædruelighed. I cirkulæret bestemmes det bl. a., at der, hvor det skønnes nødvendigt at fastsætte en frist for genudstedelse af et inddraget førerbevis, aldrig bør fastsættes en frist på mere end 1 år, men at fastsættelsen

af fristen iøvrigt bør afhænge af de foreliggende oplysninger om den pågældendes forudgående spiritusmisbrug og om hans personlige forhold iøvrigt.

Det er endvidere bestemt, at fornyet udstedelse af førerbevis ikke bør betinges af, at andrageren indmelder sig i en afholdsforening eller underkaster sig antabuskur.

28. *Tilsynsværger for sindssyge patienter, der er tvangsindlagt for loven af 1938. (J. nr. 117/57; beretn. 1957, s. 127-28).*

Det af Folketinget i henhold til grundlovens § 71, stk. 7, nedsatte tilsyn har den 21. april 1959 tilskrevet mig således:

»I skrivelse af 24. april 1958 har hr. ombudsmanden redegjort for den af Dem foretagne undersøgelse om ønskeligheden af, at der beskikkedes tilsynsværger for de under politiets medvirken tvangsindlagte patienter, som er indlagt på sindssygehospital før ikrafttrædelsen af sindssygeloven af 1938, således at der for disse patienter kom til at gælde samme regler med hensyn til beskikkelse af tilsynsværge som ifølge sindssygelovens § 6 gælder for de efter nævnte lovs ikrafttræden under tilsvarende forhold indlagte patienter. Sagen er omhandlet i ombudsmandens beretning for 1957, side 127-128.

I en skrivelse af 8. august 1957 fra direktoratet for statens sindssygehospitaler var det oplyst, at sindssygehospitalernes overlæger på direktoratets foranledning ud fra et lægeligt skøn havde udtalt, at beskikkelse af tilsynsværger for disse patienter ikke kunne tilrådes, da det overvejende drejede sig om patienter med udpræget kroniske og fremskredne sindssygelidelser. Direktoratet anførte i den forbindelse, at der var alvorlig grund til at frygte, at en almindelig beskikkelse af tilsynsværger nu kunne bidrage til at bringe adskillige af patienterne i en affekttilstand og lede deres tanker hen på udskrivningsmuligheder, som ikke ville kunne realiseres.

I en over sagen afgiven udtalelse af 8. marts 1958 har justitsministeriet henholdt sig til det af direktoratet for statens sindssygehospitaler i førnævnte skrivelse af 8. august 1957 udtalte og har samtidig henledt op-

Endelig skal det ved nægtelse eller inddragelse af førerbevis på grund af manglende ædruelighed tilkendegives den pågældende, at han kan indbringe spørgsmålet for retten ved en retssag, der anlægges mod vedkommende politimester – i København politidirektøren – i den borgerlige retsplejes former.

mærksomheden på reglen i sindssygelovens § 6, stk. 2, hvorefter det påhviler den behandlende læge at foranledige en tilsynsværge beskikket, hvis den sindssyge selv fremsætter ønsker herom.

Som resultat af Deres undersøgelser har De over for tilsynet udtalt og nærmere motiveret, at det ud fra principielle synspunkter må anses for rigtigst, at der beskikkes tilsynsværger for de her omhandlede kategorier af patienter, som ikke tidligere har fået beskikket en tilsynsværge eller værge. Imidlertid har De i betragtning af det fra lægelig og administrativ side anførte indskrænket Dem til at henstille til tilsynets overvejelse, hvorvidt man må anse det for ønskeligt, at der nu beskikkes tilsynsværge for de pågældende patienter.

Spørgsmålet har nu været gjort til genstand for overvejelser i tilsynet, der har haft samråd med indenrigsministeren derom; i dette samråd deltog også direktøren for statens sindssygehospitaler.

Under samrådet oplystes det, at beskikkelse af tilsynsværge for de heromhandlede patienter i alle tilfælde finder sted, såfremt den sindssyge, pårørende eller den behandlende læge fremsætter ønske herom, og at indenrigsministeren fandt den således gældende tilstand fuldt betryggende.

Tilsynet har herefter vedtaget at udtale, at der ikke fra tilsynets side næres noget ønske om en almindelig beskikkelse af tilsynsværger for den heromhandlede kategori af patienter.

.....«

29. *Fremgangsmåden ved gennemførelsen af forhøjelser af de af vurderingsrådet i Taps kommune ved 11. almindelige vurdering ansatte ejendomsværdier. (J. nr. 140/57; beretn. 1957, s. 128-31).*

Efter min afgørelse af 24. juni 1957 anlagde sognerådet i Taps kommune som grundejer i kommunen retssag mod Finansministeriet ved Østre Landsret, idet sognerådet påstod ministeriet tilpligtet at anerkende, at Statens Ligningsdirektorat havde været uberettiget til at bemyndige skyldrådet for Vejle amt til at forhøje samtlige vurderinger til ejendomsværdi i kommunen med 11 pct. af ejendomsværdien, således at denne forhøjelse i sin helhed tillagdes forskelsværdien.

Under særskilt procedure af formaliteten påstod Finansministeriet sagen afvist under henvisning til, at de pågældende ansættelser ikke som anvist i § 7 i lov nr. 108 af 31. marts 1938 havde været påklaget til Landsskatteretten, og at sagen derfor, jfr. nævnte lovs § 13, stk. 3, ikke kunne indbringes for retten.

Heroverfor anførte sognerådet bl. a., at sagen ikke angik en klage over enkelte konkrete, urigtige ansættelser, men betydningen af, at der i et vurderingsområde generelt var anvendt et urigtigt vurderingsprincip. Under disse omstændigheder kunne landsskatteretsloven ikke antages at afskære domstolene fra umiddelbart at tage sagen under behandling. Til sagens bedømmelse udkræves almindelig juridisk indsigt, hvorimod den i Landsskatteretten repræsenterede overvejende skattetekniske sagskundskab bliver uden betydning, når de enkelte ejendomsvurderinger ikke skal prøves. En afvisning ville, da Landsskatteretten ikke kan påkende et anerkendelses-

søgsmål som nærværende, være ensbetydende med, at grundejerne udelukkes fra overhovedet at få et sådant søgsmål pådømt ved domstolene.

Finansministeriet gjorde gældende, at sagens generelle karakter alene bestod deri, at den vedrørte flere værdiansættelser, hvilket ikke kunne udelukke Landsskatterettens kompetence. Landsskatteretten kan vel kun træffe afgørelse om den rigtige ansættelse af de ejendomme, for hvis vedkommende påklage sker til den, men har mulighed for i sine kendelsers præmisser at tage stilling til rejst kritik af de ved vurderingerne anvendte principper.

Ved dom af 17. november 1958 (U.f.R. 1959, s. 260) fulgte landsretten Finansministeriets påstand og afviste sagen. I præmisserne udtalte retten, at den måtte give ministeriet medhold i, at sagen, uanset at den er anlagt som et anerkendessøgsmål, alene sigter på en prøvelse af de af skyldrådet foretagne vurderinger af ejendommene i kommunen. Det følger af den undtagelsesfri regel i landsskatteretslovens § 13, stk. 3, at de almindelige domstole ikke kan foretage nogen sådan prøvelse, før sagen har været indbragt for Landsskatteretten, om fornødent ved påklage af de enkelte ejendomes ansættelse til Landsskatteretten. Det kan ikke gøre nogen forskel heri, at der for samtlige ejendomes vedkommende hævdes at være anvendt et urigtigt vurderingsprincip.

42. *Skyldneres påvisningsret ved udpantning. (J. nr. 342/57; beretn. 1957, s. 150-54).*

I anledning af min skrivelse af 15. januar 1958 udbad Justitsministeriet sig udtalelser fra Finansministeriet, Indenrigsministeriet og Den danske Dommerforening med hensyn til spørgsmålet om udsendelse af en cirkulærskrivelse, hvorved det henstilles til præsidenten for Københavns byret og dommerne ved underretterne udenfor København, at sognefogederne og pantefogederne gøres bekendt med det af mig udtalte om påvisningsret ved udpantning og instrueres om i påkommende

tilfælde at gøre vedkommende skyldner bekendt dermed.

Finansministeriet svarede den 21. juli 1958, at det intet havde at erindre mod, at der udsendes en sådan cirkulærskrivelse.

Den 3. september 1958 sendte Indenrigsministeriet Justitsministeriet udtalelser, der var indhentet fra bestyrelserne for de kommunale organisationer samt fra Københavns magistrat og Frederiksberg kommunalbestyrelse. Nogle af organisationerne tiltrådte ud-

sendelsen af en cirkulærskrivelse, mens andre gik imod. Københavns magistrat henviste til, at det, formentlig i en meget lang årrække, havde været praksis over hele landet at foretage udpantning for ejendomsskatter i den faste ejendom uden adgang for skyldneren til at påvise løsøre som genstand for udpantningen. Da denne praksis – uden hvilken fortrinsretten i ejendommen efter magistratens opfattelse ikke ville kunne udnyttes fuldt ud – ikke syntes at have ført til urimeligheder, ville der ikke være nogen betænkelighed ved, om man med den motivering, at der var opstået tvivl om lovmedholdeligheden af den gennem en meget lang årrække anvendte praksis, direkte legaliserede den f. eks. ved en tilføjelse til § 7 i lov nr. 185 af 23. juni 1932.

Frederiksberg kommunalbestyrelse henviste til, at kommunen efter gældende praksis indrømmede skyldnere for ejendomsskatter påvisningsret.

Indenrigsministeriet henviste til erklæringerne og udtalte, at det intet havde at erindre mod, at Justitsministeriet i en cirkulærskrivelse indskærpede overholdelsen af reglerne om skyldnerens påvisningsret ved udpantning i vejledningerne af 20. december 1932 for sognefogeder og pantfogeder.

Dommerforeningen anførte den 3. november 1958, at man, »da man må anse ombudsmandens fortolkning af de omhandlede

bestemmelser som tvivlsom, hvorved bemærkes, at der indenfor bestyrelsen har været stærkt afvigende meninger om rigtigheden af denne fortolkning, og da afgørelsen af spørgsmålet henhører under domstolene, ikke mener, at disse kan medvirke til at gøre sognefogederne og pantfogederne bekendt med en cirkulærskrivelse af det ommeldte indhold.«

I skrivelse af 24. februar 1959 meddelte Justitsministeriet, at det i overensstemmelse med Den danske Dommerforening måtte anse det for tvivlsomt, om der tilkommer skyldneren påvisningsret, når udpantning finder sted for skatter, der er sikret ved lovbestemt panteret i fast ejendom.

Da afgørelsen af dette spørgsmål henhører under domstolene, og da Den danske Dommerforening ikke havde ment at kunne medvirke til at gøre sognefogederne og pantfogederne bekendt med en cirkulærskrivelse af det ovennævnte indhold, så ministeriet sig ikke i stand til at udsende en sådan cirkulærskrivelse, forinden det ved en eventuel domstolsafgørelse måtte blive fastslået, at der tilkommer skyldneren påvisningsret ved udpantning for ejendomsskatter.

Den 23. juni 1959 meddelte jeg Justitsministeriet og Folketingets Ombudsmandsudvalg, at jeg tog ministeriets skrivelse til efterretning.

49. *Politiets medvirken ved tildeling af droskebevillinger. (J. nr. 382/57; beretn. 1957, s. 169-70).*

Justitsministeriet har ved cirkulære nr. 68 af 6. april 1959 fastsat følgende retningslinier for politiets behandling af sager angående tildeling af droskebevillinger:

».....

Ved afgørelsen af bevillingsspørgsmålet bør der først og fremmest lægges vægt på ansøgerens tidligere virksomhed med erhvervs-mæssig personbefordring. Såfremt bevillingen søges af chauffører, der har været knyttet til byens droskevesen, vil det som regel være rigtigst at tildele den efter anciennitet ældste chauffør bevillingen, såfremt han i øvrigt opfylder betingelserne herfor.

Da det er forekommet, at en ansøger til en droskebevilling på forhånd har truffet aftale

med bevillingens tidligere indehaver eller dennes enke om køb af vognmandsforretningen og drosken, finder justitsministeriet anledning til at understrege, at en droskebevilling ikke kan overdrages, og at der ikke ved afgørelse af spørgsmålet om, hvem bevillingen skal tildeles, bør lægges vægt på, om en ansøger har købt den tidligere bevillingshavers forretning og droske, og at bevillingen kun bør tildeles den pågældende, såfremt han efter de ovenfor angivne retningslinier må anses for bedst kvalificeret blandt ansøgerne. Det påhviler ikke politiet at tage stilling til, om vilkårene for en eventuel overdragelse af den tidligere bevillingshavers forretning er rimelige.«

98. *Overholdelse af formforskrifterne i retsplejelovens kapitel 69 om ransagning. (J. nr. 688/57; beretn. 1957, s. 243-55).*)*

Den 17. maj 1958 henstillede jeg til rigsadvokaten at overveje, om der måtte være grund til overfor politiet at indskærpe betydningen af, at bestemmelsen i retsplejelovens § 759, stk. 3, og øvrige formforskrifter i retsplejelovens kapitel 69 overholdes (beretning 1957 s. 253).

I Rigsadvokatens Meddelelsesblad nr. 12 (april 1959) er formforskrifterne indskærpet ved følgende meddelelse:

»På givne foranledning skal jeg bede iagttaget, at samtykke til ransagning efter retsplejelovens § 758, stk. 1, sikres ved den pågældendes underskrift til rapport eller på anden måde.

Det bedes endvidere iagttaget – også i tilfælde, hvor ransagning sker efter samtykke

– at den pågældende udtrykkeligt forespørges, om han ønsker vidner tilkaldt ved ransagningen, jfr. retsplejelovens § 759, stk. 3. Herom gøres bemærkning i rapporten, og eventuelt samtykke sikres som angivet foran. På samme måde forholdes, når ransagning foretages uden den pågældendes tilstedeværelse, og der gives afkald på tilkaldelse af husfælle eller nabo, jfr. retsplejelovens § 760, stk. 1.

Der henvises til politiets lærebog »Læren om forbrydelsens efterforskning« s. 83 (L. J. Bruhn, P. Christiansen og K. G. Hansen, 3. udgave 1943).

Opmærksomheden bør tillige være henvendt på, at også de øvrige formforskrifter i retsplejelovens kap. 69 overholdes.«

*) Se også beretning 1957 p. 255—56 og nedenfor s. 66 og s. 222.

IV. Sager af almindelig interesse indkommet i 1958 samt enkelte ældre ikke tidligere omtalte sager.

I det følgende refereres de sager, som jeg efter de i § 13 i instruks for folketingets ombudsmand givne retningslinier har ment at burde offentliggøre.

Kritiseret, at Statens Ligningsdirektorat havde henlagt en sag. (J. nr. 343/56).

Den 28. februar 1958 klagede gårdejer A over, at Skattedepartementet ikke havde besvaret hans andragende om, at der i medfør af § 42, stk. 2, i lov nr. 391 af 12. juli 1946 om udskrivning af en formuestigningsafgift og et stabiliseringslån (engangsskatteloven) blev foretaget en forhøjelse af hans basisformue.

Den 14. april 1947 klagede A til Landskatteretten over den af vedkommende skatteråd foretagne ansættelse af hans basisformue og slutformue med hensyn til beregningen af de ham påhvilende ydelser i henhold til engangsskatteloven. Samtidig ansøgte A om bevillingsmæssig forhøjelse af basisformuen i henhold til engangsskattelovens § 42, stk. 2, idet han gjorde gældende, at hans faste ejendom havde været for lavt vurderet til ejendomsskyld på basistidspunktet.

Såvel klagesagen som andragendet om forhøjelse af basisformuen blev stillet i bero på afslutningen af en i Statens Ligningsdirektorat verserende revisionssag angående A's skattepligtige indkomst for skatteårene 1935/36-1939/40 og 1946/47.

Denne sag overgik til behandling ved retten, og i et retsmøde den 10. september 1953 tilbød A at betale 14.000 kr. i efterbetaling og bøder samt renter. Efter at A havde fragået tilbudet, vedstod han det påny i et retsmøde den 13. september 1954, på betingelse af at engangsskatten blev omberegnet.

Den 8. oktober 1954 bemyndigede Ligningsdirektoratet skatterådet til at nedsætte slutformuen som følge af skatteefterbetalingen m. v. og til at omberegne de A pålignede ydelser. Samtidig fremsendte Ligningsdirek-

toratet sagen til Landsskatteretten til genoptagelse af behandlingen af A's klage.

Ved kendelse af 25. august 1955 forhøjede Landsskatteretten ansættelsen af basisformuen fra 0 til 4.113 kr., mens retten ikke fandt grundlag for at ændre ansættelsen af slutformuen, der i mellemtiden var blevet nedsat af skatterådet i overensstemmelse med Ligningsdirektoratets bemyndigelse af 8. oktober 1954.

Ligningsdirektoratet ombereggede påny engangsskatten som følge af Landsskatterettens kendelse. Direktoratet ville herefter have indstillet til Skattedepartementet, at A's andragende om forhøjelse af basisformuen i medfør af § 42, stk. 2, blev afslået, da man ikke fandt, at ejendommen kunne anses for væsentligt for lavt ansat ved vurderingen pr. 1. oktober 1936, men ved en fejltagelse, som Ligningsdirektoratet beklagede, blev indstillingen ikke afgivet og sagen henlagt i direktoratet i september 1955.

I anledning af en af A i efteråret 1956 indgivet klage til Landsskatteretten angående skatteansættelsen for 1956/57 meddelte amtsligningsinspektøren for Århus amt den 17. juni 1957 Ligningsdirektoratet, at A i virkeligheden klagede over, at Skattedepartementet ikke havde taget stilling til hans andragende om bevillingsmæssig forhøjelse af basisformuen. Da A's originale andragende var bortkommet, forsøgte Ligningsdirektoratet forgæves at rekonstruere sagen.

Efter at jeg den 14. marts 1958 havde anmodet om en udtalelse vedrørende A's klage, indstillede Ligningsdirektoratet den 22. marts 1958 til Skattedepartementet, at der med-

deltet A afslag på andragendet. Skattedepartementet fulgte indstillingen ved skrivelse af 10. april 1958 og har senere fastholdt afgørelsen.

Den 20. november 1958 udtalte jeg, at Ligningsdirektoratet havde begået en fejl ved i september 1955 at henlægge sagen, uanset at der ikke var taget stilling til A's andragende om bevillingsmæssig forhøjelse af basisformuen.

Under hensyn til at sagen havde helliget i direktoratet fra september 1955, fandt jeg, at det måtte beklages, at direktoratet først afgav indstilling til Skattedepartementet den 22. marts 1958, uagtet amtsligningsinspektøren i juni 1957 havde gjort opmærksom på, at sagen ikke var afsluttet.

2. *Et statsfængsel burde have meddelt en fange, at det var et vilkår for afsendelsen af et brev, at modtageren blev gjort bekendt med, at afsenderen var fange. Uanset bestemmelsen i § 29, stk. 3, i kgl. anordning nr. 364 af 10. maj 1947 angående fuldbyrdelse af fængselsstraf i statsfængsel må et fængsel som betingelse for afsendelsen af fangers breve i et vist omfang kunne forlange, at modtageren bliver gjort bekendt med afsenderens opholdssted. (J. nr. 503/56).*

A klagede i august 1958 over, at statsfængslet, hvor han afsonede straf, i et brev fra ham til et firma havde indlagt en notits om, at han hensad i fængsel.

Statsfængslet anførte, at A ofte havde anmodet om at få afsendt breve, hvori han gjorde rede for forskellige opfindelser. Da det betød meget for ham, at brevene blev afsendt, havde statsfængslet imødekommet anmodningerne, såfremt brevene ikke havde et egentligt forretningsmæssigt indhold, men det havde været tilkendegivet ham, at han ikke uden videre måtte indlede forretningsforbindelser, og at det i hvert fald måtte være en forudsætning, at medkontrahtenten var bekendt med, at han hensad i fængslet.

A's brev blev afsendt den 5. maj 1958 med en skrivelse fra fængslet, hvori det oplystes, at A afsonede en straf, og at han havde ønsket brevet afsendt.

Den 10. maj 1958 havde A klaget til vicefængselsinspektøren over, at brevet var afsendt med følgeskrivelsen. Vicefængselsinspektøren meddelte ham, at et brev som det omhandlede ikke kunne fremsendes, uden at modtageren blev gjort bekendt med hans opholdssted. A havde ikke forud for brevets afsendelse fået dette at vide, idet man gik ud fra, at han var klar over, at en sådan oplysning ville blive givet til modtageren.

Statsfængslet beklagede overfor mig, at A ikke havde fået denne meddelelse, og ville drage omsorg for, at han i fremtiden fik sådanne meddelelser.

I en udtalelse af 3. oktober 1958 meddelte Direktoratet for Fængselsvæsenet, at det overfor statsfængslet havde påtalt den skete fejl.

Ifølge § 29, stk. 3, i kgl. anordning nr. 364 af 10. maj 1947 angående fuldbyrdelse af fængselsstraf i statsfængsel må brevpapir og konvolutter, der udleveres af fængslet, ikke være forsynet med stempel eller mærke, hvoraf det fremgår, at brevskriveren er fange.

Jeg udtalte, at uanset denne bestemmelse må statsfængslet som betingelse for et brev afsendelse i et vist omfang kunne forlange, at fangen erklærer sig indforstået med, at modtageren bliver gjort bekendt med hans opholdssted. – Da statsfængslet kun ville videresende A's brev på betingelse af, at firmaet blev gjort bekendt med, at han var fange, var det en fejl, at fængslet ikke meddelte ham dette vilkår for afsendelsen.

3. Henstillet til Socialministeriet at overveje en ordning, hvorefter tilskadekomne i alle tilfælde gøres bekendt med ankereglerne i ulykkesforsikringsloven. (J. nr. 788/56).

Under behandlingen af en klage over, at Direktoratet for Ulykkesforsikringen havde afvist en anmeldelse, under henvisning til at der efter det oplyste ikke var tale om noget ulykkestilfælde, oplyste direktoratet, at den tilskadekomne ikke tidligere havde været gjort bekendt med ankereglerne i ulykkesforsikringslovens §§ 9 og 10.

Efter at Ulykkesforsikrings-Rådet og Socialministeriet havde tiltrådt direktoratets afgørelse, anmodede jeg den 30. august 1957 direktoratet om en udtalelse om, hvorvidt der kunne tilvejebringes en ordning, således at de tilskadekomne, hvis tilfælde ikke henførtes under ulykkesforsikringsloven, på samme måde som øvrige tilskadekomne fik tilsendt et uddrag af ulykkesforsikringslovens ankeregler.

Den 7. november 1957 udtalte direktoratet, at det ikke var almindelig administrativ praksis at give oplysning om ankemulighederne, medmindre der blev forespurgt herom, og at afgørelser truffet indenfor det sociale område i så henseende ingen undtagelse dannede. Herudover anførte direktoratet forskellige indvendinger mod den foreslåede ordning, i det væsentlige af praktisk art.

Under en samtale med mig den 13. februar 1958 udtalte direktøren sig påny mod en ordning, hvorefter den omhandlede kategori af tilskadekomne blev underrettet om ankereglerne. Da det blev oplyst, at et lovforslag til ændring af ulykkesforsikringsloven også med hensyn til ankereglerne var under udarbejdelse, stillede jeg mine overvejelser vedrørende den foreslåede ordning i bero.

Ændringen af ulykkesforsikringsloven blev gennemført ved lov nr. 96 af 25. marts 1959, uden at der i ankereglerne er foretaget ændringer, der har betydning for det foreliggende spørgsmål.

I skrivelse af 4. maj 1959 til Socialministeriet henviste jeg til, at det indenfor flere

områder af administrationen er foreskrevet i lovgivningen, at der samtidig med underretning om en truffet afgørelse skal gives vedkommende vejledning med hensyn til bestående ankemuligheder. Dette gælder bl. a. indenfor skattelovgivningen. En lignende vejledningspligt findes f. eks. i den nye toldlovs § 199, stk. 1, og i § 13, stk. 7, i det forslag til en byggelov for købstæderne og landet, som boligministeren har fremsat i Folketinget den 1. april 1959. Også uden påbud herom i lovgivningen følges den omhandlede praksis bl. a. af Direktoratet for Arbejdstilsynet, af amtsvejsinspektorerne med hensyn til afslag på andragender om vejtilslutninger og indenfor det sociale område af Invalideforsikringsretten. Jeg henviste i denne forbindelse til s. 30, sp. 2, næstsidste stk., i betænkning nr. 214 af december 1958 om statens og kommunernes erstatningsansvar.

Dernæst er der i de senere år indført en tilsvarende vejledningspraksis af anklagemyndigheden (jfr. min beretning 1955, s. 100, og 1956, s. 17), af Arbejdsnævnet (beretning 1956, s. 92) og af politiet ved inddragelse eller nægtelse af førerbevis (beretning 1957, s. 102 og 209).

Da det således må anses for at være i overensstemmelse med forvaltningsretlig praksis, at der i videst muligt omfang gives borgerne oplysning og vejledning med hensyn til en bestående ankemulighed, fandt jeg – uanset de af direktøren anførte betænkeligheder – at burde henstille til Socialministeriet at overveje, hvorvidt der bør tilvejebringes en ordning, således at der i alle tilfælde gives de tilskadekomne vejledning med hensyn til ankemulighederne.

Sagen henstår på ministeriets overvejelser.

4. Undersøgt om den tid, der hengår mellem tvangsindlæggelse på sindssygehospital og beskikkelse af tilsynsværge, er for lang. (J. nr. 117/57).

Under behandlingen af en sag blev jeg opmærksom på, at overlæge Jørgen Ravn, Middelfart sindssygehospitals kvindeafdeling, i

august 1957 overfor Direktoratet for Statens Sindssygehospitaler havde udtalt, at hospitalet i et overordentlig stort antal tilfælde først

fik underretning om beskikkelsen af tilsynsværge lang tid efter at patienterne var udskrevet.

Da det i artikler i Ugeskrift for Læger, 1939, s. 1123 f. og 1127 var gjort gældende, at beskikkelsen af tilsynsværge tog for lang tid, og at det var i den første tid på hospitalet patienten havde brug for en tilsynsværge, anmodede jeg overlæge Ravn om at udarbejde en oversigt over de i 1957 på hans afdeling indlagte patienter med oplysning om, hvornår der var beskikket tilsynsværger for de pågældende.

Af oversigten, som jeg modtog den 11. februar 1958, fremgik det, at der i 1957 ialt var tvangsindlagt 166 patienter på afdelingen. Af disse var der kun 34, der havde fået beskikket tilsynsværge indenfor 1 uge efter indlæggelsen; ca. halvdelen havde opholdt sig 14 dage på hospitalet uden at få underretning om, hvem der var beskikket som tilsynsværge, og 16 patienter havde ikke efter

1 måneds forløb fået underretning om tilsynsværgebeskikkelse.

Overlæge Ravn udtalte, at en tvangsindlagt patient især i de første uger af et ophold på sindssygehospitalet havde behov for en tilsynsværge, og at det derfor var uheldigt, at der gik så relativt lang tid, før værgebeskikkelsen forelå.

Jeg fandt herefter at burde undersøge spørgsmålet nærmere og anmodede den 1. marts 1958 direktoratet om at indhente tilsvarende oplysninger fra de øvrige sindssygehospitaler. Disse oplysninger og udtalelser fra overlægerne modtog jeg med direktoratets skrivelse af 31. maj 1958.

I 1957 blev der ialt tvangsindlagt knap 1.650 patienter på statens sindssygehospitaler. For enkelte patienters vedkommende var oplysningerne ikke fuldstændige, hvorfor jeg i nedenstående oversigt alene har medtaget 1.612 patienter.

Tidspunktet for beskikkelse af tilsynsværge	Inden 7 dage efter indlæggelsen	8—14 dage	15 dg.—1 md.	1—2 md.	2—3 md.	Senere	Udskrevet uden beskikkelse af tilsynsværge	Ialt
Antal:	312	406	450	119	28	16	281*)	1 612

*) De 281 patienter, for hvem der ikke blev beskikket tilsynsværge, fordelt efter udskrivningstidspunktet.

Tidspunktet for udskrivningen	Inden 7 dage efter indlæggelsen	8—14 dage	15 dg.—1 md.	Efter 1 md.	Ialt
Antal:	93	70	63	55	281

Den 29. august 1958 forelagde jeg det indhentede materiale for Justitsministeriet, idet jeg bemærkede, at det af oversigten fremgik, at 281 eller godt 17 pct. af patienterne var blevet udskrevet, uden at der havde fundet beskikkelse af tilsynsværge sted; heraf havde 118 været indlagt i mere end 14 dage. Af de 1.331 patienter, som havde fået beskikket tilsynsværge, havde 613 været indlagt i mere end 14 dage på det tidspunkt, beskikkelsen fandt sted.

Jeg bemærkede, at enkelte af overlægerne i deres udtalelser syntes at være af den opfattelse, at der i visse tilfælde gik rela-

tivt lang tid, inden patienterne fik beskikket en tilsynsværge, medens de øvrige overlæger ikke fandt, at beskikkelsen trak så længe ud, at det af patienterne eller hospitalet følte som en ulempe.

Direktoratet havde i skrivelsen af 31. maj 1958 udtalt, at den nuværende forretningsgang ikke gav anledning til praktiske betænkeligheder.

Jeg fandt imidlertid, at der i de ukomplicerede tilfælde højest bør hengå 14 dage fra tvangsindlæggelsen til tilsynsværge bliver beskikket. Jeg henviste i denne forbindelse til, at det såvel fra lægelig (jfr. de

nævnte artikler i Ugeskrift for Læger 1939) som fra anden side (jfr. O. A. Borum: Personretten, 3. udg. 1953, s. 165) var anført, at det er i den første tid på hospitalet, patienten har brug for en tilsynsværge.

Da det i sindssygelovens § 6, stk. 1, er pålagt politiet i de tilfælde, hvor en sindssyg tvangsindlægges ved politiets bistand, straks ved indlæggelsen at give skifteretten meddelelse herom, for at der kan blive beskikket den pågældende en tilsynsværge, henstillede jeg til Justitsministeriet, at det blev indskærpet politiet, at meddelelsen til skifteretten bør fremskyndes mest muligt, samt at skifteretternes opmærksomhed blev henledt på det ønskelige i, at tilsynsværges beskikkelsen foretages hurtigst muligt.

Justitsministeriet anmodede politidirektøren i København, Foreningen af Politimestre i Danmark, Københavns Magistrat og Den danske Dommerforening om udtalelser.

Politidirektøren udtalte, at det i København, hvor beskikkelse af tilsynsværge i henhold til sindssygelovens § 6, stk. 1, foretages af magistraten, er praksis, at politiets meddelelse til magistraten om en foretagen tvangsindlæggelse sker ved fremsendelse af de fornødne attester og en rapport med oplysning om, hvem patienten ønsker beskikket som tilsynsværge, om den pågældende er villig til at påtage sig hvervet, og om han kan anses for egnet hertil.

Behandlingen af sagerne søges fremskyndet mest muligt. Det kan imidlertid ikke undgås, at der i mange tilfælde hengår adskillige dage, inden sagerne er klar til oversendelse til magistraten, idet det kan være forbundet med vanskelighed at finde frem til og få forbindelse med en person, der er egnet og villig til at påtage sig hvervet som tilsynsværge, og fordi fremskaffelsen af dåbs- og straffeattester undertiden tager forholdsvis lang tid.

Politidirektøren vedlagde en oversigt vedrørende de i 1957 i København tvangsindlagte ialt 285 personer. 7 af disse havde hjemsted udenfor København, hvorfor sagerne oversendtes til vedkommende politimestre. 85 af de indlagte blev udskrevet så hurtigt, at beskikkelse af tilsynsværge ikke nåede at finde sted; af disse havde kun 1 været indlagt over 14 dage, nemlig 16 dage. De resterende 193 fik beskikket tilsynsværge af Københavns

Magistrat. I 111 tilfælde fandt beskikkelsen sted mere end 14 dage efter indlæggelsen.

Sagens oversendelse fra politiet til magistraten skete i 89 tilfælde inden for de første 7 dage efter indlæggelsen, i 83 tilfælde i løbet af 8-14 dage efter indlæggelsen og i 21 tilfælde efter forløbet af mere end 14 dage.

Politimesterforeningen anførte, at der efter det foreliggende ikke syntes at være større anledning til at efterkomme min henstilling om at indskærpe overfor politiet, at meddelelse til skifteretten bør fremskyndes mest muligt. Der måtte nødvendigvis gå nogen tid med undersøgelsen af, hvem der kunne beskikkes, og om vedkommende var egnet og villig; navnlig hvis der blev foreslået eller skulle søges en tilsynsværge i en anden politikreds, kunne det ikke undgås, at der gik mere end 14 dage.

Magistraten anførte, at den i 1957 foretog ialt 214 beskikkelser af tilsynsværge. 170 beskikkelser var foretaget inden for de første 7 dage efter sagens modtagelse, 31 inden for 8-14 dage, medens 13 først var udfærdiget efter mere end 14 dages forløb.

Forsinkelsen i de sager, der ikke var færdigbehandlet inden for 14 dage, skyldtes, at man ikke havde kunnet finde en til hvervet villig person. Efter magistratens formening kan der ikke påhvile kommunen nogen pligt til at antage lønnet medhjælp til at påtage sig hvervet som tilsynsværge i tilfælde, hvor det ikke er muligt blandt patientens pårørende at finde en villig person.

Magistraten var af den opfattelse, at sagerne behandling ikke ville kunne fremskyndes væsentligt.

Dommerforeningen udtalte, at forholdene udenfor København lå ganske på linie med, hvad der var oplyst for København.

Da sagerne således for hele landet allerede nu blev fremmet så meget som omstændighederne tillod, frarådede foreningen udsendelsen af et cirkulære, da et sådant måtte anses for unødvendigt og derhos ville virke krænkende for de myndigheder, der allerede gjorde deres bedste for at fremme disse sager.

Ved skrivelse af 17. april 1959 meddelte Justitsministeriet mig, at ministeriet efter det nu fremkomne ikke fandt tilstrækkelig anledning til på indeværende tidspunkt at foretage videre i anledning af min henstilling, men at ministeriet fortsat ville have opmærksomhe-

den henvendt på spørgsmålet om, hvorvidt sager om beskikkelse af tilsynsværger fremmes med tilstrækkelig hurtighed.

Jeg meddelte herefter den 5. maj 1959, at jeg tog Justitsministeriets afgørelse til efterretning.

5. *Henstillet til Landbrugsministeriet, at der søges tilvejebragt en ordning, således at der så tidligt som muligt foretages en foreløbig tinglysning på de ejendomme, der må påregnes at skulle svare bidrag til et landvindingsarbejde. (J. nr. 237/57).*

I marts 1957 klagede landmand A, der i en måned fra 31. december 1954 havde været ejer af en landejendom, over, at Landbrugsministeriet først den 19. juni 1956 som hæftelse på ejendommen lod tinglyse, at der i anledning af et landvindingsarbejde, som var blevet afsluttet i 1951-52, påhvilede ejendommen bidragspligt. A gjorde gældende, at han såvel ved købet som ved salget af ejendommen var uvidende om bidragene, og at den nuværende ejer havde gjort regres gældende mod ham; A's regres mod hans sælger var værdiløs, og han ville lide et tab på ca. 3000 kr.

Landbrugsministeriet udtalte den 15. maj 1957, at man ved godkendelse af et projekt til gennemførelse af et landvindingsarbejde i henhold til landvindingsloven pålægger statens tilsynsførende at foranledige sagen indbragt for en afvandingskommission bl. a. til fastsættelse af, hvilke ejendomme der skal deltage i omkostningerne og i hvilket forhold. Afvandingskommissionens endelige kendelse om partsfordelingen kan først afsiges efter arbejdets afslutning og opstilling af et foreløbigt regnskab. Herefter påhviler det den tilsynsførende at rette forespørgsel til de bidragspligtige lodsejere om eventuel kontant betaling af landvindingsgælden, inden regnskabet kan indsendes til Landbrugsministeriet.

Regnskabet underkastes revision af Statens Landvindingsudvalgs tekniske medhjælper, og det endelige udgiftsbeløb fordeles efter den i afvandingskommissionens kendelse fastsatte partsfordeling, hvorefter der på Landbrugsministeriets foranledning foretages tinglysning af bidragsbeløbene på de enkelte ejendomme.

I den foreliggende sag var afvandingskommissionens kendelse afsagt den 7. november 1953. Revisionen og godkendelsen af regnskabet trak ud, og først den 6. juni 1956 afsluttede Landvindingsudvalget behandlingen af

regnskabet og indsendte det til Landbrugsministeriets godkendelse. Den 16. juni 1956 anmodede ministeriet vedkommende dommer om at foretage de fornødne tinglysninger.

Landvindings sagen var ekspederet i overensstemmelse med sædvanlig praksis, hvorefter tinglysning først foretages, når sagen er endeligt afsluttet. Denne praksis havde kunnet opretholdes også i tilfælde, hvor de bidragspligtige ejendomme havde skiftet ejere i tiden mellem kendelsens afsigelse og bidragspligtens tinglysning, idet Østre Landsret ved en kendelse af 3. februar 1956 havde tilladt tinglysning uanset ejerskifte.

Ifølge Landbrugsministeriet var der også i enkelte andre landvindings sager opstået spørgsmål om betaling af utinglyst afvandingsgæld mellem skiftende ejere af ejendomme, hvorpå der var foretaget landvindingsarbejder m. v., og ministeriet havde derfor overvejet at foretage foreløbig tinglysning for de ejendomme, der måtte forventes at skulle svare bidrag. Man havde imidlertid næret betænkelighed ved at gennemføre en sådan ordning, hvorved der kunne ske tinglysning på ejendomme, hvor bidrag ikke blev pålagt ved den endelige kendelse.

Den 30. august 1957 forelagde jeg påny sagen for Landbrugsministeriet, idet jeg bl. a. henviste til landvindingslovens § 9, stk. 2 og 6, der syntes at vise, at man havde regnet med tinglysning på et tidligere stadium end ved landvindings sagens afslutning.

Da landvindingsloven i §§ 3 og 11, stk. 2, henviser til reglerne om pumpelag i vandløbslov nr. 214 af 11. april 1949, hvorefter en ekstraktudskrift af kendelsen vedrørende bidragspligten snarest muligt skal tinglyses som hæftelse på de bidragspligtige ejendomme (§§ 55, stk. 2, og 56, stk. 3), og til vandløbsloven i almindelighed, anmodede jeg endvidere ministeriet om at oplyse, hvilken praksis der fulgtes med hensyn til tinglysning i henhold til denne lov.

Endelig bad jeg ministeriet oplyse, hvilken praksis der fulgtes med hensyn til tinglysning vedrørende digearbejder, der udføres som landvindingsarbejder, idet landvindingslovens § 11, stk. 2, tillige henviser til digeloven nr. 53 af 10. april 1874, der bl. a. foreskriver, at vedtægten skal tinglyses på den bidragspligtige ejendom inden 3 uger efter dens udfærdigelse.

Den 28. januar 1958 udtalte Landbrugsministeriet, at der ikke forelå oplysning om, at der var oprettet pumpelag i henhold til vandløbsloven, idet sager herom måtte antages at være gennemført efter landvindingsloven. Bestemmelserne i vandløbslovens §§ 55 og 56 kunne iøvrigt efter ministeriets opfattelse ikke bringes til anvendelse i den foreliggende sag.

Staten havde i landvindingssager efter landvindingslovens § 2 påtaget sig garanti for, at der aldrig pålignes de interesserede ejendomme mere end værdien af de fordele, som ifølge afvandingskommissionens skøn tilføres ejendommene ved arbejdets udførelse, og reale grunde kunne derfor ikke siges at stille større krav om tinglysning af statens refusionskrav i landvindingssager end af vedkommende kommunes krav efter vandløbslovens kapitel VI, jfr. § 97.

Ved Vestre Landsrets dom af 6. juni 1956 (VLT 1956, s. 267) var det antaget, at bidrag, der med hjemmel i landvindingsloven pålægges af en afvandingskommission, påhviler de pågældende ejendomme uanset mellemliggende ejerskifter, og at de for så vidt ikke er underkastet ekstinktionsvirkningen efter tinglysningslovens § 1.

Det anførte måtte efter ministeriets opfattelse også gøre sig gældende for så vidt angår digearbejder, der udføres som landvindingsarbejder, i hvilket tilfælde der ifølge den nuværende praksis heller ikke foretages tinglysning, før afvandingskommissionen har taget endelig stilling til partsfordelingen.

Jeg anmodede derefter Finansministeriet om at oplyse, om ministeriet havde haft vanskeligheder med opkrævningen af landvindingsbidrag i de tilfælde, hvor den bidragspligtige ejendom havde skiftet ejer, inden kendelsen var blevet tinglyst, og om en foreløbig tinglysning af bidragspligten efter ministeriets opfattelse ville have været af betydning i sådanne tilfælde.

Finansministeriet svarede, at man ikke

havde haft særlige vanskeligheder i de nævnte tilfælde, ud over at enkelte nye ejere havde besværet sig over at skulle tilsvare en gæld, som de intet kendskab havde haft til, og som ikke fremgik af tingbogen. Af hensyn til ministeriets administration af landvindingslån ville det derfor ikke være af særlig betydning, at der blev foretaget en foreløbig tinglysning af bidragspligten.

Da den nugældende praksis syntes at give anledning til retstvister mellem de skiftende ejere, jfr. den forannævnte vestre landsretsdøm og en i VLT 1955, s. 241, optaget dom, anmodede jeg Den danske Dommerforening om en udtalelse om, hvorvidt Landbrugsministeriet på et tidligere tidspunkt under landvindingssagerne burde lade foretage en foreløbig tinglysning af bidragspligten for de ejendomme, der måtte forventes at skulle svare bidrag til det pågældende arbejde.

Dommerforeningen svarede, at man ikke mente at burde udtale sig om spørgsmålet, og tilføjede, at der efter foreningens opfattelse ikke i den gældende tinglysningslov er noget til hinder for, at der i de pågældende sager sker en foreløbig tinglysning af ejendommenes bidragspligt, men at afgørelsen af dette spørgsmål henhører under domstolene.

Under hensyn til at den af Landbrugsministeriet anvendte fremgangsmåde havde været i overensstemmelse med ministeriets praksis i landvindingssager, samt til, at lovmedholdeligheden af denne praksis forudsætningsvis var godkendt ved den tidligere omtalte østre landsretskendelse af 3. februar 1956, kunne den konkrete sag ikke give mig tilstrækkelig anledning til kritik.

Da det imidlertid såvel i landvindingssager som i tilsvarende sager i henhold til vandløbsloven og digeloven måtte anses for hensigtsmæssigt og af væsentlig betydning ved eventuelle ejerskifter, at tingbogen på et så tidligt tidspunkt som muligt giver oplysning om en kommende bidragspligt, fandt jeg, uanset de af Landbrugsministeriet anførte betænkeligheder, at burde henstille til ministeriet at søge tilvejebragt en ordning, således at der på et tidligere tidspunkt end i nærværende sag og så tidligt som muligt blev foretaget en foreløbig tinglysning på de ejendomme, der måtte påregnes at skulle svare bidrag til det pågældende arbejde.

6. *Direktoratet for Ulykkesforsikringen forrentede ikke kapitaliserede invaliditetserstatninger, der på grund af anke til Ulykkesforsikrings-Rådet ikke straks blev udbetalt de erstatningsberettigede.*

Socialministeriet har nu pålagt direktoratet at drage omsorg for, at beløbene frugtbares for de erstatningsberettigede. (J. nr. 329/57).

Den 1. maj 1957 klagede A, der boede i København, og som ved Direktoratet for Ulykkesforsikringens kendelse af 23. januar 1957 fik tillagt en kapitaliseret invaliditetserstatning på 13.000 kr., over, at han ikke havde fået renter af dette beløb fra den dag, direktoratet modtog det fra Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring, og til den 24. april 1957, da beløbet tilligemed den yderligere erstatning, som han efter påanke havde fået tillagt ved Ulykkesforsikrings-Rådets kendelse af 19. marts 1957, blev indsat på en sparekassekonto på hans navn.

Direktoratet for Ulykkesforsikringen udtalte, at man i de tilfælde, hvor en tilkendt erstatning ikke var blevet udbetalt, når den tilskadekomne ankede direktoratets afgørelse til Ulykkesforsikrings-Rådet, udsatte udbetalingen, til rådet havde truffet afgørelse. Direktoratet bemærkede herved, at rådet ikke alene kan forhøje, men også nedsætte de af direktoratet fastsatte erstatninger.

Det var dernæst ikke i ulykkesforsikringsloven pålagt direktoratet at forrente modtagne erstatningsbeløb, og den særlige regel i ulykkesforsikringslovens § 43, stk. 4, hvorefter forsikringsselskabet skal betale 5 pct. rente p. a., såfremt indbetaling til direktoratet foregår senere end 14 dage fra datoen for underretningen om direktoratets afgørelse, kunne ikke finde anvendelse i det foreliggende tilfælde. Direktoratet henviste herved til en af Københavns byret den 10. december 1951 afsagt dom, hvorved direktoratet blev frifundet for et krav på renter for tiden forud for et erstatningsbeløbs tilkendelse, der var blevet forsinket, fordi sagen først var blevet afvist af direktoratet.

Den 17. september 1957 udtalte jeg, at det ikke var pålagt direktoratet at frugtbar gøre modtagne erstatningsbeløb i tiden indtil udbetalingen, og at det måtte anses for tvivlsomt, om A uden lovhjæmmel havde krav på renter af beløbet i den tid, hvor det havde beroet hos direktoratet. Jeg kunne derfor ikke kritisere den af direktoratet trufne afgørelse, men sagen gav

mig anledning til overfor direktoratet at rejse spørgsmålet om, hvorvidt det ville være muligt at tilvejebringe en ordning, således at modtagne erstatningsbeløb i tilfælde af anke blev indsat i et pengeinstitut, indtil rådets afgørelse forelå. Jeg henviste herved til, at Justitsministeriet i cirkulære nr. 94 af 13. maj 1952 har foreskrevet en tilsvarende ordning forsåvidt angår kontante beløb på over 2.000 kr., som politiet under en verserende straffesag kommer i besiddelse af.

I skrivelse af 10. december 1957 og under en senere samtale anførte direktøren for Ulykkesforsikringen, at direktoratet kunne indsætte de omhandlede erstatningsbeløb på en sparekassekonto, der forrentes med 5 pct. p. a., og hvorpå direktoratet indsætter doms- eller forligsbeløb, som indbetales i henhold til ulykkesforsikringslovens § 4. Direktøren måtte dog anse det for tvivlsomt, om den tilskadekomne var berettiget til at oppebære et sådant rentebeløb, da erstatningsbeløbet, uanset om det bliver indbetalt af forsikringsselskabet til direktoratet, ikke tilkommer den skadelidte, før den endelige afgørelse foreligger.

Den korrekte fremgangsmåde i et tilfælde som det foreliggende måtte formentlig være, at det af forsikringsselskabet indbetalte erstatningsbeløb tilbagebetaltes til selskabet og først påny indbetaltes til direktoratet, når Ulykkesforsikrings-Rådets kendelse forelå. Da forsikringsselskaberne ikke hidtil havde gjort krav på en sådan tilbagebetaling, og da man havde anset det for hensigtsmæssigt, at beløbet var til disposition umiddelbart efter rådets afgørelse, kunne direktøren ikke anbefale nogen ændring på dette punkt; men såfremt der blev indvundet et rentebeløb, ville direktøren mene, at det var vedkommende forsikringsselskab, som måtte være berettiget til at oppebære det.

Med bemærkning, at spørgsmålets endelige afgørelse henhørte under domstolene, udtalte jeg den 24. februar 1958, at det

ikke kan antages, at et forsikringselskab, som har indbetalt et erstatningsbeløb til direktoratet uden forbehold om renter, vil kunne kræve de af direktoratet indvundne renter udbetalt; et sådant forbehold vil formentlig være i strid med regelen i ulykkesforsikringslovens § 43, stk. 4, der ganske generelt pålægger forsikringselskaberne at svare 5 pct. rente p. a., hvis erstatningsbeløbet på grund af påanke eller af anden grund ikke indbetales til direktoratet inden 14 dage efter underretning om direktoratets afgørelse.

Da jeg således fandt, at der ikke kunne være betænkelighed ved, at direktoratet udbetalte de indvundne renter til de erstatningsberettigede, henstillede jeg, at de til direktoratet indbetalte større erstatningsbeløb, der ikke straks kommer til udbetaling, indsættes på en rentebærende konto, og at indvundne renter udbetales til de tilskadedkomne i forbindelse med erstatningen.

Direktoratet forelagde sagen for Socialministeriet, der anmodede Finansministeriet om en udtalelse. Socialministeriet oplyste, at der

i 1949 blev gennemført den forenkling, at kapitalerstatninger, der hidtil altid af forsikringselskaberne var blevet indbetalt til Ulykkesforsikringen, fremtidig af selskaberne skulle udbetales direkte til det sociale udvalg i skadelidtes opholdskommune, bortset dog fra Københavns kommune. Socialministeriet havde samtidig bestemt, at de sociale udvalg som hovedregel skulle båndlægge kapitalerstatninger for invaliditeter på over 15 pct. i et stedligt pengeinstitut. Denne ordning medførte, at større erstatningsbeløb til skadelidte udenfor hovedstaden hurtigt efter udbetalingen blev indsat i et pengeinstitut og således frugtbargjort også under en anke.

Efter at have modtaget Finansministeriets svar meddelte Socialministeriet den 16. september 1958, at det havde anmodet Direktoratet for Ulykkesforsikringen om fremtidig at drage omsorg for, at de til direktoratet indbetalte erstatningsbeløb, hvis udbetaling måtte blive forsinket på grund af anke eller andre forhold, i mellemtiden frugtbargøres for de erstatningsberettigede på den mest hensigtsmæssige og med direktoratets øvrige administration bedst forenelige måde.

7. Udarbejdelsen af en refusionsopgørelse i Statens Jordlovsudvalg havde taget for lang tid. — Jordlovsudvalget har ændret praksis, således at der som hovedregel ikke længere foretages refusionsopgørelser. (J. nr. 344/57).

I maj 1957 klagede gårdejer A, der pr. 1. januar 1952 af Statens Jordlovsudvalg købte stamparcellen af en landbrugsejendom, over den af udvalget den 8. juni 1956 udarbejdede refusionsopgørelse.

Den 11. oktober 1957 meddelte jeg gård ejeren, at jeg ikke kunne kritisere refusionsopgørelsen, men at jeg, da der var hengået ca. 4½ år mellem hans overtagelse af ejendommen og udarbejdelsen af opgørelsen, havde fundet anledning til at anmode Jordlovsudvalget om en udtalelse om sagens expedition.

Af akterne fremgik det, at A den 7. januar 1952 underskrev købekontrakt om stamparcellen, og at udvalget, efter at have modtaget den af en landinspektør udarbejdede udstykningsplan, den 23. april 1952 fremsendte udstyknings sagen til Direktoratet for Matrikelvæsenet til notering i matrikelen.

Den 1. december 1952 anmodede Jordlovsudvalget Kreditforeningen af jyske Landejendomsbesiddere om at relaxere de parceller, der var udstykket fra ejendommen, fra det i ejendommen tinglyste lån, som A ifølge købekontrakten skulle overtage, og efter at Direktoratet for Matrikelvæsenet den 28. januar 1953 havde approberet udstykningen, blev approbationsskrivelsen den 8. maj 1953 fremsendt til kreditforeningen.

Den 11. maj 1954 modtog Jordlovsudvalget meddelelse om, at relaxationen var afsluttet, og sendte den 23. april 1955 skøde- og pantebrevsudkast til gårdejer A's underskrift. Skødet blev herefter underskrevet den 11. maj 1955 og tinglyst den 27. juni 1955.

Ifølge Jordlovsudvalget beroede udfærdigelsen af refusionsopgørelsen herefter på, at A skulle fremsende dokumentation for udlagte skatter m. v., hvilken dokumentation

udvalget den 27. marts 1954 havde opfordret ham til at indsende. Endvidere måtte udvalget afvente meddelelse fra Statens Ligningsdirektorat om resultatet af den pr. 1. oktober 1955 foretagne vurdering af de udstykkede parceller.

Den 9. december 1955 modtog udvalget den omtalte dokumentation fra A, og efter at der var fremkommet oplysning om vurderingen af parcellerne samt meddelelse fra kommunen om fordelingen af et vandløbsbidrag, blev refusionsopgørelsen udfærdiget den 8. juni 1956.

Jordlovsudvalget anførte, at man hidtil ikke havde udfærdiget refusionsopgørelser med køberne, før berigtigelsen af adkomstdokumenter, pantebreve og eventuelle deklARATIONER var tilendebragt. Denne berigtigelse, der forudsatte ejendommens udstykning, eventuelt relaxsation af pantegæld samt afsyning af de foranstaltninger, hvortil der var givet lån af jordfonden m. v., strakte sig normalt over et års tid, hvorefter udfærdigelsen af refusionsopgørelserne kunne påbegyndes. Udvalget tilføjede, at det havde genoptaget forhandlinger med Forvaltningsnævnets sekretariat og 3. Hovedrevisorat om en ændring af praksis, således at udfærdigelse af refusionsopgørelse kunne undlades.

Den 23. april 1958 anmodede jeg Jordlovsudvalget om en udtalelse om grunden til, at adkomstdokumenterne til stamparcellen og de øvrige parceller ikke straks blev udfærdiget, efter at relaxsationen var afsluttet i maj 1954. Jeg udbad mig dernæst oplysning om, hvorvidt adkomstdokumenterne kunne have været udfærdiget og tinglyst i løbet af sommeren 1954, således at vurderingen af parcellerne kunne have fundet sted pr. 1. oktober 1954 i stedet for pr. 1. oktober 1955, og om den endelige udfærdigelse af refusionsopgørelsen herved kunne være fremskyndet 1 år.

Den 21. juni 1958 svarede udvalget, at det nu var vanskeligt at besvare spørgsmålet om, hvorvidt adkomstdokumenterne kunne have været udfærdiget og tinglyst i løbet af sommeren 1954, og om den endelige udfærdigelse af refusionsopgørelsen herved kunne være fremskyndet 1 år. Udvalget oplyste herved, at en del af Landbrugsministeriets sagsområde, herunder skøde-skrivningen, i efteråret 1953 overgik til udvalget. Spørgsmålet havde stået på i nogen tid og bevirket, at indstillingsskrivelser til Landbrugsministeriet om

udfærdigelse af skøder var standset som følge af den forventede omlægning; da denne skete, havde der derfor ophobet sig en ekstra stor beholdning af skøde-sager, som udvalget nu skulle ekspedere. Dette – i forbindelse med de forsinkelser, der fulgte af udfærdigelse af nye standarddokumenter, samt de forsinkelser, der navnlig i efteråret 1954 fulgte af Forvaltningsnævnets gennemgang og omlægning af Jordlovsudvalgets administrationsforhold i årene omkring 1953–55 – bevirkede, at bl. a. skøde-sagerne i almindelighed ikke kunne ekspederes, så snart de var modne til skøde-skrivning. For at fremskynde ekspeditionerne iværksatte udvalget i august 1955 ekstraarbejde i stort omfang. Dette ekstraarbejde varede lige til foråret 1957 og bevirkede, at man var kommet à jour, således at skøde-skrivningen nu som regel kunne påbegyndes, når sagerne var modne dertil.

Vedrørende den konkrete sag bemærkede udvalget, at selv om der måtte have været mulighed for – dersom sagen i sommeren 1954 var blevet fremdraget til forlods ekspedition – at iværksætte skøde-skrivning, ville den antagelig gentagne gange være blevet afbrudt og forsinket af nye hastende ekspeditioner, der i denne periode fremkom som følge af A's forhold. Udvalget ville ikke udelukke, at tinglysningen kunne være sket før 1. oktober 1954, men ville ikke anse det for overvejende sandsynligt. Udvalget nævnte herved særlig, at der på et vist tidspunkt – på grund af A's store restancer til Jordlovsudvalget og Finansministeriet og hans undladelser af, trods gentagne rykkerskrivelser, at indsende den i udvalgets skrivelse af 27. marts 1954 begærede dokumentation for betalte skatter m. v. – var uklarhed over det økonomiske mellemværende med ham. Skøde-skrivningen var i den pågældende periode stillet i bero, men genoptoges efter at Jordlovsudvalget på grundlag af indhentede oplysninger fra amtstue og kommune i marts 1955 havde kunnet foretage en opgørelse, der viste, at A's restancer overfor staten ikke var så store som antaget.

Jordlovsudvalget tilføjede, at man i februar 1958 efter forhandling med Hovedrevisoratet og Forvaltningsnævnets sekretariat har indført en ordning, hvorefter køberen i salgsdokumentet forpligter sig til at udrede et beløb på 5 pct. årlig af den skønnede grundværdi til dækning af de den pågæl-

dende lod påhvilende grundskatter til stat, amt og kommune, og forsåvidt angår købere af stamparceller og andre bebyggede lodder tillige et skønnet beløb til dækning af ejendommens bygningsskyld samt det gennem amtstuen opkrævede brandforsikringskontingent. Disse beløb betales kvartalsvis bagud, indtil køberne overfor Jordlovsudvalget dokumenterer at have modtaget selvstændig opkrævning af ejendomsskatter. Der foreta-

ges herefter som hovedregel ikke nogen egentlig refusionsopgørelse med køberne.

På grundlag af det oplyste udtalte jeg den 11. september 1958, at jeg – alle omstændigheder taget i betragtning – fandt, at der var medgået for lang tid til sagens ekspedition. Da imidlertid den administrative praksis på dette punkt nu var blevet ændret, foretog jeg ikke videre i sagen.

- 8.** *Arbejdsdirektoratets og et amtsarbejdsanvisningskontors behandling af en sag vedrørende spørgsmålene om, hvorvidt en arbejdsløs blikkenslager havde nægtet at overtage anvist optræningsarbejde, og om hans medlemskab af arbejdsløshedskassen, gav på flere punkter anledning til alvorlig kritik. (J. nr. 366/57).*

Den 10. september 1958 tilskrev jeg blikkenslager A således:

»I en her den 21. maj 1957 modtaget skrivelse har De klaget over Socialministeriets og Arbejdsdirektoratets behandling af en sag vedrørende Deres medlemskab af Blikkenslagerernes Arbejdsløshedskasse.

Fra Socialministeriet modtog jeg den 3. juli 1957 sagens akter tilligemed en udtalelse af 27. juni 1957 fra Arbejdsdirektoratet og indhentede derefter Københavns amts akter vedrørende amtets meddelelse den 28. februar 1957 af fri proces til Dem til en retssag. De har anlagt mod Blikkenslager-, Sanitet- og Rørarbejderforbundet i Danmark. Den 25. oktober 1957 anmodede jeg Arbejdsdirektoratet om en fornyet udtalelse og modtog svar den 16. januar 1958, hvorefter jeg den 1. april 1958 anmodede Arbejdsministeriet om en udtalelse til belysning af reglerne i §§ 6 og 10, stk. 3, i beskæftigelsesloven nr. 169 af 30. marts 1946. Arbejdsministeriet svarede den 30. juli 1958.

Endelig har jeg gennem højesteretssagfører Jørgen Pedersen, der er beskikket som advokat for Dem i retssagen mod fagforbundet, modtaget forskellige akter, herunder processkrifterne i den af højesteretssagføreren på Deres vegne anlagte retssag mod Arbejdsnævnet, Arbejdsdirektoratet og arbejdsløshedskassen, hvilken retssag for tiden behandles ved Østre Landsret sammen med retssagen mod fagforbundet.

Under A omtales sagens forløb indtil klagen til mig, under B de af mig indhentede

oplysninger m. v., og i afsnit C findes mine bemærkninger.

A. Sagens forløb indtil klagen til mig.

Den 5. april 1955 ophørte De, der havde arbejdet for blikkenslagerfirmaet Bruun & Brinch i Silkeborg siden 20. september 1952, med at arbejde og meldte Dem ledig, hvorefter De modtog understøttelse fra arbejdsløshedskassen i 42 dage.

På Deres læges råd blev De, der – formentlig som følge af nogle nedstyrtningsulykker i 1953 og 1954 – led af en nervøs lidelse, den 31. maj 1955 henvist til en af Silkeborg kommune etableret optræningsforanstaltning for erhvervshæmmede (R. 7537, regulering af skovstier m. v. i Silkeborg skovdistrikt). På grund af sygdom blev De den 25. juni 1955 afmeldt fra foranstaltningen, og De var herefter sygemeldt, indtil Deres læge den 7. oktober 1955 raskmeldte Dem.

Den 17. oktober 1955 modtog Arbejdsdirektoratet en udateret skrivelse fra Dem, hvori De oplyste, at arbejdsanvisningskontorets Silkeborg-filial samme dag som De skrev brevet havde villet genhenvise Dem til optræningsforanstaltningen, men at De, selvom De var blevet truet med, at De ville miste retten til understøttelse fra arbejdsløshedskassen, havde nægtet at lade Dem henvise; De gjorde samtidig gældende, at Deres arbejdsvægring var lovlig, da De under arbejdet i juni 1955 ved foranstaltningen havde været udsat for forfølgelse fra den pågældende arbejdsformands side, og da De fandt, at arbejdet var

for strengt for Dem, hvilket havde vist sig ved at De blev syg den 25. juni 1955.

Arbejdsdirektoratet indhentede en erklæring fra arbejdsløshedskassens hovedledelse og anmodede derefter amtsarbejdsanvisningskontoret i Horsens om en udtalelse.

Den 16. december 1955 svarede anvisningskontoret, at De den 9. oktober 1955 havde meldt Dem arbejdsløs men af kassens tillidsmand havde fået besked på at henvende Dem til anvisningskontoret for at blive genhenvist til optræningsforanstaltningen.

Ifølge anvisningskontorets skrivelse var De først mødt på filial-kontoret den 28. oktober 1955, men man havde på dette tidspunkt ikke plads til Dem på optræningsforanstaltningen, da man ikke fortsat kunne lade en plads stå åben. De gik herefter til kontrol i arbejdsløshedskassen, men fik ikke udbetalt understøttelse, idet De den 3. november 1955 fik arbejde som blikkenslager hos Middelfart Varme- og Sanitetsforretning.

Med hensyn til Deres påstand om, at De ved optræningsforanstaltningen var blevet sat til for hårdt arbejde, anførte anvisningskontoret, at foranstaltningens arbejdsformand havde oplyst, at De ikke havde været henvist til hårdere arbejde end de øvrige henviste, og at det ved arbejdets begyndelse blev meddelt Dem, at De kunne skifte til let arbejde (rivning m. m.), hvis det almindelige arbejde var for hårdt. De havde imidlertid afvist dette og havde da heller ikke overfor arbejdsformanden klaget over, at arbejdet var for hårdt. Arbejdsformanden havde iøvrigt afvist Deres beskyldning mod ham for forfølgelse som grundløs.

Arbejdsanvisningskontoret havde endelig oplyst, at Deres arbejdsophør hos Bruun & Brinch skyldtes arbejdsmangel. De havde ganske vist selv sagt op, men ifølge en erklæring fra firmaet ville De alligevel være blevet afskediget få dage senere. Under disse omstændigheder fandt kontoret, at De med rette havde hævet understøttelse efter dette arbejdsophør.

Arbejdsdirektoratet indhentede endnu en udtalelse af 5. januar 1956 fra kassens hovedledelse, der oplyste, at den i henhold til vedtægtens § 9, stk. 1 og 3, havde besluttet at slette Dem som medlem, da den ikke fandt Dem egnet til at udføre regelmæssigt fagligt arbejde eller til at omgås kolleger eller arbejdsgivere. Hovedledelsen tilsluttede sig

samtidig anvisningskontorets bemærkning om, at understøttelsen efter arbejdsophøret hos Bruun & Brinch var hævet med rette.

De fik herefter den 6. januar 1956 meddelelse om, at De var slettet som medlem af kassen, og den 7. januar 1956 påankede landsretssagfører Jon Gudmundsen, Silkeborg, på Deres vegne denne afgørelse til Arbejdsdirektoratet.

Ved skrivelse af 1. februar 1956 meddelte Arbejdsdirektoratet Dem, at man, uanset at Deres berettigelse til understøttelse i tilslutning til arbejdsophøret den 5. april 1955 måtte anses for tvivlsom, efter omstændighederne ikke ville stille krav om tilbagebetaling af den oppebårne understøttelse. Direktoratet udtalte dernæst, at det ikke kunne anse Dem for berettiget til understøttelse af kassen efter den 9. oktober 1955, allerede fordi De ikke straks efterkom kassens opfordring om at henvende Dem på anvisningskontoret for at få arbejde ved optræningsforanstaltningen, men først mødte den 28. oktober 1955. Direktoratet tilføjede endelig, at spørgsmålet om Deres medlemskab i kassen ville blive nærmere undersøgt.

Vedrørende dette spørgsmål modtog direktoratet en udtalelse af 2. februar 1956 fra hovedledelsen i anledning af landsretssagfører Gudmundsens klage. I denne udtalelse anførtes det, at den omstændighed, at De var kommet i et modsætningsforhold til den lokale afdelingsformand, overhovedet ingen indflydelse havde haft på hovedledelsens afgørelse, og at den omstændighed, at De havde været beskæftiget i ca. 3 år på Silkeborg Maskinfabrik og i ca. 2 år hos Bruun & Brinch, havde været med i hovedledelsens overvejelser. Der havde imidlertid ikke for hovedledelsen været nogen tvivl om, at Deres sygdom, måske som følge af nedstyrtningsulykkerne, havde forværreret sig, og der var i hvert fald ingen tvivl om, at De nu ikke ville være egnet til at arbejde ved faget.

Hovedledelsen tilføjede, at man samme dag telefonisk havde været i forbindelse med Middelfart Varme- og Sanitetsforretning, der havde meddelt, at De havde være ansat i firmaet i ca. 10 dage i november 1955, men at man havde været nødsaget til at afskedige Dem, da man ikke kunne sende Dem ud til kunderne, der var meget utilfredse med Dem.

Den 4. februar 1956 klagede De til Arbejdsdirektoratet over afgørelsen af 1. februar

1956 og anførte bl. a., at det var den 5. oktober 1955 De henvendte Dem til afdelingsformanden og ikke den 9. oktober 1955, der var en søndag. De hævdede dernæst, at Deres henvendelse var begrundet med, at De ønskede at købe mærker og at aflevere en lægeerklæring til brug for sygdomærker. De havde derimod ikke bedt om at blive afkontrolleret som ledig, men tværtimod meddelt, at De holdt ferie, og De bestred, at der blev givet Dem besked om at henvende Dem på anvisningskontoret. I denne forbindelse henviste De til, at De først den 3. oktober 1955 fik en del af de Dem tilkommende feriepenge fra Bruun & Brinch, og at De mente Dem forpligtet i henhold til ferieloven til at holde ferie for beløbet.

I en blandt friproces-sagens akter beroende erklæring af 12. juni 1956 fra civilpolitiet i Silkeborg bekræftes Deres oplysning om tidspunktet for udbetalingen af feriepengene.

Arbejdsdirektoratet indhentede en fornyet udtalelse af 2. marts 1956 fra hovedledelsen, der anførte, at afdelingsformanden i Silkeborg havde oplyst, at De ikke som af Dem anført henvendte Dem til ham i oktober 1955 for at købe mærker, men for at forevise en lægeerklæring, ifølge hvilken De var raskmeldt, samt for at melde Dem arbejdsløs. Afdelingsformanden havde imidlertid fået besked fra arbejdsanvisningskontoret om at henvise Dem til kontoret, for at De kunne genoptage arbejdet ved optræningsforanstaltningen. Afdelingsformanden ville ifølge hovedledelsens udtalelse ikke benægte, at De, da De fik denne besked, talte noget om en ferie, men han havde ikke hæftet sig ved det, da han gik ud fra, at De som ansat ved foranstaltningen måtte ordne en eventuel ferie med den.

Direktoratet indhentede derefter en udtalelse af 7. april 1956 fra arbejdsanvisningskontoret, der oplyste, at årsagen til, at De først den 28. oktober 1955 henvendte Dem på Silkeborg-kontoret var den, at De efter den første henvendelse den 15. oktober 1955 havde været bortgået fra Deres hjem. Anvisningskontoret anførte videre, at De den 15. oktober 1955, da De efter skriftlig henstilling fra kontoret endelig gav møde, havde omtalt, at De havde et feriemærkebeløb til gode hos Bruun & Brinch, men at dette forhold skulle løses ved politiets mellemkomst.

Kontoret havde dog ikke hæftet sig særlig ved denne udtalelse.

Den 2. maj 1956 blev sagen forelagt på et møde i Arbejdsnævnet, hvor det besluttedes at indhente en yderligere udtalelse fra anvisningskontoret angående Deres arbejdsforhold.

Direktoratet indhentede derefter en udtalelse af 5. juni 1956 fra anvisningskontoret, der bl. a. anførte, at De den 15. oktober 1955 havde forklaret, at De først skulle holde ferie for det førnævnte feriemærkebeløb, hvorefter De havde lovet at henvende Dem igen på anvisningskontoret for at genoptage arbejdet ved optræningsforanstaltningen. Da De imidlertid var meget uvillig til at gå i arbejde hos den arbejdsleder ved foranstaltningen, som De tidligere havde været beskæftiget under, ville anvisningskontoret undersøge mulighederne for Deres overflytning til foranstaltningens andet arbejdsforhold, men havde dog anført overfor Dem, at man, såfremt dette ikke kunne lade sig gøre, ville anbefale Dem at gå i arbejde igen på det førstnævnte arbejdsforhold.

Vedrørende lægelige oplysninger om Dem henviste anvisningskontoret til en lægeerklæring af 24. maj 1955, der var afgivet af foranstaltningens læge, inden De påbegyndte arbejdet dér. I denne erklæring anførtes det bl. a., at De øjensynlig havde pådraget Dem en depressiv neurose efter en hjernerystelse, og at Deres fysiske helbredstilstand var tilfredsstillende, mens den psykiske var dårlig.

Sagen blev herefter den 26. juni 1956 påny forelagt Arbejdsnævnet. I referatet af dette møde hedder det til slut:

»*Formanden* foreslog herefter nævnet at udtale, at man ikke fandt grundlag for at tilsidesætte direktoratets afgørelse om, at arbejdsvægringen havde været uberettiget, og at pågældende måtte udtræde som medlem af kassen.

Fru Kongsaa kunne ikke tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt pågældende burde udtræde af kassen, og forespurgte, om han ikke kunne overgå til bidragydende medlemsret.

Jørgen Jørgensen og Olsson erklærede sig enig med formanden, og nævnet vedtog herefter at tilslutte sig formandens forslag, idet fru Kongsaa dog undlod at stemme med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt pågældende kunne forblive som medlem i kassen.«

Ved skrivelse af 7. juli 1956 meddelte Arbejdsdirektoratet Dem, at nævnet den 26. juni 1956 uden dissens vedtog at tiltræde den af direktoratet i skrivelser af 1. februar 1956 truffne afgørelse, »idet nævnet samtidig ligeledes uden dissens vedtog, at De efter samtlige i sagen foreliggende oplysninger ikke længere opfylder betingelserne for nydende medlemsret i kassen, hvorfor De må udtræde af denne«.

I begyndelsen af august 1956 klagede De til Socialministeriet, som efter at have indhentet en udtalelse fra Arbejdsdirektoratet den 28. november 1956 meddelte Dem, at Arbejdsnævnets afgørelser, når de er truffet enstemmigt, er endelige og ikke kan indanses for ministeriet.

Den 14. december 1956 anmodede landsretssagfører F. Edlund, Silkeborg, på Deres vegne Socialministeriet om at tage sagen op til fornyet undersøgelse, idet han bl. a. gjorde gældende, at De ikke havde haft mulighed for at se, hvilke bevisligheder modparten havde fremført, eller for at tage til genmæle herimod.

Socialministeriet anmodede Arbejdsdirektoratet om en fornyet udtalelse, og direktoratet sendte i den anledning den 30. januar 1957 sagens akter til landsretssagføreren til gennemsyn for ham og Dem.

Den 18. februar 1957 tilbagesendte landsretssagføreren akterne, idet han samtidig bl. a. gjorde gældende, at direktoratets afgørelse hvilede på ikke tilstrækkeligt underbyggede påstande fremsat af den førnævnte afdelingsformand.

Den 19. marts 1957 besvarede Arbejdsdirektoratet landsretssagføreren skrivelse og anførte bl. a., at de oplysninger, på grundlag af hvilke direktoratet og nævnet traf afgørelse i sagen, ikke alene hidrørte fra afdelingsformanden, men tillige fra kassens hovedledelse og arbejdsanvisningskontoret samt fra nogle af Deres tidligere arbejdsgivere.

Direktoratet henviste endvidere til, at Arbejdsnævnet den 26. juni 1956 uden dissens havde tiltrådt direktoratets og hovedledelsens afgørelse, hvorefter De ikke kunne være medlem af kassen, og at denne var endelig. Direktoratet tilføjede herved, at man efter det senest i sagen foreliggende ikke havde fundet grundlag for påny at forelægge sagen for Arbejdsnævnet, da det ikke kunne anses for

sandsynligt, at den truffne afgørelse ville blive ændret.

Direktoratet underrettede samtidig Socialministeriet om skrivelserne, og den 25. april 1957 meddelte ministeriet landsretssagfører Edlund, at ministeriet fortsat var afskåret fra at tage stilling til Arbejdsnævnets enstemmige afgørelse, og at det senest fremkomne ikke iøvrigt gav ministeriet anledning til at foretage yderligere.

B. *De af mig indhentede oplysninger m. v.*

Efter gennemgang af de af Socialministeriet den 3. juli 1957 fremsendte akter og udtalelser anmodede jeg den 25. oktober 1957 Arbejdsdirektoratet om en fornyet udtalelse vedrørende følgende punkter, der besvaredes af Arbejdsdirektoratet den 16. januar 1958:

- I arbejdsanvisningskontorets ovenfor nævnte erklæring af 16. december 1955 anførtes det, at De den 9. oktober 1955 af arbejdsløsheds-kassen var blevet henvist til at rette henvendelse til anvisningskontoret, men at De først efterkom denne henstilling den 28. oktober 1955. Arbejdsdirektoratets afgørelse af 1. februar 1956 vedrørende Deres ret til understøttelse af kassen efter den 9. oktober 1955 var da også begrundet med, at De først den 28. oktober 1955 efterkom kassens henstilling. Da direktoratet imidlertid den 17. oktober 1955 havde modtaget en skrivelse fra Dem, hvori De omtalte, at De »idag« (formentlig den 15. oktober 1955) havde afslået anvisningskontorets opfordring til Dem om atter at gå i arbejde ved optræningsforanstaltningen, anmodede jeg om en udtalelse om, hvorfor direktoratet ikke inden afgørelsen af 1. februar 1956 havde anmodet anvisningskontoret om en fornyet erklæring, da Deres skrivelse indicerede, at kontorets påstand om, at De først var mødt den 28. oktober 1955, kunne være fejlagtig.

Arbejdsdirektoratet udtalte, at man ikke udbad sig en ny erklæring, da man anså det for mindre væsentligt, om henvendelsen fandt sted den ene eller den anden dato, idet De i hvert fald efter det da foreliggende ikke henvendte Dem til anvisningskontoret i umiddelbar tilslutning til Deres henvendelse til kassen. Direktoratet har endvidere anført, at De

iøvrigt måtte være afskåret fra understøttelse i tilslutning til Deres vægring ved at genoptage arbejdet ved optræningsforanstaltningen, allerede fordi De – som det fremgår af Deres i direktoratet den 17. oktober 1955 modtagne skrivelse – kategorisk havde erklæret ikke at ville fortsætte det omhandlede arbejde.

Direktoratet har endelig tilføjet, at Deres arbejdsophør den 5. april 1955 hos Bruun & Brinch reelt måtte betragtes som selvforskyldt og derfor i og for sig måtte afskære Dem fra understøttelse, indtil De havde haft arbejde af mere end 5 ugers varighed, hvilken betingelse ikke var opfyldt ved Deres henvendelse til kassen i oktober 1955.

2. Jeg anmodede direktoratet om, at der måtte blive indhentet en udtalelse fra arbejdsanvisningskontoret om grunden til, at kontoret ikke i skrivelsen af 16. december 1955, men først i skrivelse af 7. april 1956 omtalte, at De den 15. oktober 1955 var mødt på kontoret, samt om grunden til, at kontoret først i skrivelser af 7. april og 5. juni 1956 omtalte Deres forklaring om, at De holdt ferie.

Arbejdsanvisningskontoret har i skrivelse af 20. november 1957 anført, at man ikke i skrivelsen af 16. december 1955 omtalte, at De den 15. oktober 1955 havde været på kontoret, da man anså denne oplysning for at være uden betydning for sagen på det daværende tidspunkt, idet det konkrete var, at De ikke straks havde efterkommet tillidsmandens henstilling om at give møde på kontoret.

Når anvisningskontoret først i skrivelserne af 7. april og 5. juni 1956 omtalte Deres forklaring om, at De holdt ferie, skyldtes det ifølge kontoret udelukkende, at sagen fremsendtes til fornyede udtalelser. Kontoret havde da fundet anledning til at nævne forholdet, da man fandt, at dette i forbindelse med at De var bortgået fra Deres hjem, yderligere understregede Deres vægring den 9. oktober 1955.

3. Arbejdsanvisningskontoret har i skrivelsen af 20. november 1957 oplyst, at dets udtalelse i erklæringen af 5. juni 1956 til Arbejdsdirektoratet om, at kontoret under samtalen med Dem den 15. oktober 1955 nævnte, at man ville undersøge muligheden af at lade Dem overføre til

et andet arbejdshold ved optræningsforanstaltningen, skal forstås således, at kontoret, mens De holdt ferie, ville undersøge muligheden for en sådan overførelse. Ifølge kontoret blev der ikke truffet nogen aftale om en bestemt dato hvor De atter skulle henvende Dem på kontoret, men De havde lovet at give møde, når De havde holdt ferie.

Kontoret har herved tilføjet, at det, da De efter aftale mellem tillidsmanden og kontoret ikke kunne oppebære understøttelse, var kontoret ganske underordnet, hvornår De gav møde for at blive genhenvist, hvorfor man godt kan sige, at kontoret var indforstået med, at De først efter at have holdt ferie skulle genhenvises.

Kontoret har endelig på min forespørgsel oplyst, at grunden til, at man som nævnt i kontorets skrivelse af 7. april 1956 til direktoratet lod Dem tilsige til mødet den 15. oktober 1955, var den, at tillidsmanden den 9. oktober 1955 havde meddelt kontoret, at De havde henvendt Dem til ham og meldt Dem ledig, idet De samtidig havde forklaret, at De ikke kunne komme i arbejde ved optræningsforanstaltningen. Kontoret havde bedt tillidsmanden om, når De påny mødte til kontrol, at sende Dem hen på kontoret, da De stadig stod tilmeldt optræningsforanstaltningen. Da De ikke var mødt, anmodede kontoret Dem den 14. oktober 1955 skriftligt om »snarest muligt at henvende Dem på arbejdsanvisningskontoret angående Deres fortsættelse af optræningsforanstaltningen«.

4. På min forespørgsel, om Arbejdsnævnet under hensyn til det nu oplyste fandt, at dets afgørelse af 26. juni 1956 vedrørende spørgsmålet om Deres berettigelse til understøttelse efter den 9. oktober 1955 var truffet på fuldt tilstrækkeligt grundlag, har direktoratet meddelt, at nævnet på et den 17. december 1957 afholdt møde enstemmigt har vedtaget at udtale, at det ikke fandt, at dets afgørelse af 26. juni 1956 ikke var truffet på fuldt tilstrækkeligt grundlag.
5. Da det af akterne syntes at fremgå, at Arbejdsnævnet den 26. juni 1956 havde truffet beslutning om, at De skulle udtræde af kassen, uden at arbejdsdirektø-

ren forinden havde taget stilling til spørgsmålet, anmodede jeg direktoratet om en udtalelse om hjemmelen herfor samt om årsagen til, at det i direktoratets skrivelse af 19. marts 1957 til landsrets-sagfører Edlund anførtes, at Arbejdsnævnet havde tiltrådt Arbejdsdirektoratets og hovedledelsens afgørelse, ifølge hvilken De ikke kunne være medlem af kassen.

Arbejdsdirektoratet har i den anledning oplyst, at spørgsmålet om Deres udelukkelse fra medlemskab af arbejdsløsheds-kassen samtidig med spørgsmålet om Deres udelukkelse fra understøttelse i tilslutning til arbejdsvægningen i oktober 1955 blev forelagt for Arbejdsnævnet, som dog kun skulle træffe afgørelse af det sidstnævnte spørgsmål, mens det førstnævnte spørgsmål, som medtoges i sagens sammenhæng, alene blev forelagt nævnet til drøftelse.

Direktoratet har endvidere anført, at der ved en beklagelig ekspeditionsfejl fra vedkommende kontors side i direktoratets skrivelse af 7. juli 1956 til Dem – samtidig med meddelelsen om, at nævnet havde tiltrådt direktoratets afgørelse vedrørende understøttelsesspørgsmålet – fejlagtigt blev givet udtryk for, at der også forelå en nævnsafgørelse med hensyn til spørgsmålet om medlemskabet, uanset at afgørelsen af spørgsmålet om Deres medlemskab alene kan anses som truffet af direktoratet. På den således ved skrivelsen af 7. juli 1956 begåede fejl har direktoratet beklageligvis heller ikke været opmærksom, da man besvarede landsretssagfører Edlunds skrivelse af 18. februar 1957.

Direktoratet oplyste endelig, at dets afgørelse af 7. juli 1956 om Deres medlemskab nu havde været forelagt Arbejdsnævnet på mødet den 17. december 1957, og at nævnet – iøvrigt i overensstemmelse med dets stilling til dette spørgsmål på mødet den 26. juni 1956 – uden dissens havde vedtaget at tiltræde direktoratets afgørelse. Meddelelse herom var tilsendt Dem og Deres sagfører den 16. januar 1958.

6. Da det ikke i skrivelsen af 7. juli 1956 var anført, i henhold til hvilken bestemmelse i arbejdsløshedsloven eller kassens vedtægt afgørelsen om Deres medlemskab var truffet, anmodede jeg direktoratet om op-

lysning herom og spurgte samtidig, om bestemmelsen ikke burde have været anført i skrivelsen. Jeg bad tillige oplyst, hvilke konkrete forhold fra Deres side der havde medført, at man ikke længere anså Dem for at opfylde betingelserne for nydende medlemsret.

Arbejdsdirektoratet har hertil udtalt, at det er enig i, at det ville have været korrekt, om det i skrivelsen af 7. juli 1956 havde været anført, at beslutningen vedrørende Deres medlemskab var truffet i henhold til arbejdsløshedslovens § 10, stk. 1, jfr. arbejdsløsheds-kassens vedtægt § 9, stk. 1.

Med hensyn til de konkrete forhold, der havde medført, at man ikke havde anset Dem for længere at opfylde betingelserne for nydende medlemsret, henviste direktoratet til en af arbejdsanvisningskontoret indhentet erklæring af 8. december 1955 fra firmaet Bruun & Brinch, hvoraf det fremgik, at De manglede evne til at udføre ordentligt blikkenslagerarbejde, ligesom direktoratet henviste til det i hovedledelsens skrivelse af 2. februar 1956 anførte om Deres arbejdsforhold hos Middelfart Varme- og Sanitetsforretning. Direktoratet henviste endvidere til en på min foranledning indhentet erklæring af 13. november 1957 fra firmaet i Middelfart, der oplyste, at De havde været ansat dér i tiden 4.–17. november 1955, og at afskedigelsesgrunden var uduelighed. Endelig henviste direktoratet til den under afsnit A nævnte lægeerklæring af 24. maj 1955 fra optræningsforanstaltningens læge, hvori det var anført, at De led af en depressiv neurose og nærmest var blevet helt umulig i arbejdsmæssige forhold, hvilket direktoratet fandt bekræftede de i de foreliggende erklæringer fra Deres seneste arbejdsgivere indeholdte oplysninger.

Af de fra højesteretssagfører Jørgen Pedersen modtagne processkrifter fremgår det, at kammeradvokaten med sin for Arbejdsnævnet og Arbejdsdirektoratet afgivne duplik af 7. marts 1958 har fremlagt referaterne af nævnets møder den 2. maj 1956, 26. juni 1956 og 17. december 1957 samt direktoratets rundskrivelser med dagsorden, som er udsendt til nævnets medlemmer forud for hvert

af de tre møder. I rundskrivelserne af 25. april og 20. juni 1956 anføres det, at Deres sag forelægges som ankesag med hensyn til spørgsmålet, om De kan anses for berettiget til understøttelse i tilslutning til en arbejdsvægring, og at spørgsmålet om, hvorvidt De fortsat opfylder betingelserne for nydende medlemsret, forelægges »til drøftelse«. I rundskrivelsen af 25. april 1956 var det endvidere anført, at det sidstnævnte spørgsmål endnu ikke var afgjort af direktoratet.

Efter modtagelsen af direktoratets svar af 16. januar 1958 foretog jeg en undersøgelse af de gældende regler for optræningsforanstaltninger for erhvervshæmmede, der iværksættes i henhold til beskæftigelsesloven nr. 169 af 30. marts 1946. Den her omhandlede optræningsforanstaltning er oprindeligt godkendt som tilskudsberettiget ved Arbejdsministeriets skrivelse af 29. juni 1950, bl. a. på betingelse af, at de i beskæftigelsesloven og Arbejdsministeriets cirkulære nr. 221 af 30. juli 1941 fastsatte vilkår nøje overholdes. Den 5. oktober 1955 er godkendelsen fornyet på de samme vilkår.

I beskæftigelseslovens § 6, stk. 3, bestemmes det, at det er en betingelse for henvisning af arbejdsløse til de oprettede foranstaltninger, at de pågældende har været uden beskæftigelse i mindst 4 måneder (100 dage) indenfor det sidste år, og i lovens § 10, stk. 3, hedder det:

»Personer, der efter reglerne i § 6 er henvist til arbejder, der iværksættes efter denne lov, kan ikke med rette vægre sig ved at efterkomme henvisningen, jfr. arbejdsløshedslovens § 17, stk. 1, nr. 10.«

I afsnit II i cirkulæret af 30. juli 1941, der må anses for gældende for såvidt dets indhold ikke strider mod 1946-lovens bestemmelser, er det bl. a. fastsat, at der ved beregningen af den enkelte arbejders ledighed skal bortses fra den tid, hvori han har været syg, og at en til en beskæftigelsesforanstaltning henvist, hvis han har været syg uafbrudt i mere end 3 uger, afgår endeligt fra det iværksatte arbejde.

Den 1. april 1958 anmodede jeg derfor Arbejdsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt De, da arbejdsanvisningskontoret i oktober 1955 ville genhenvise Dem til optræningsforanstaltningen, opfyldte de i beskæftigelsesloven og cirkulæret opstillede betin-

gelses for, at en sådan henvisning kunne finde sted med den i beskæftigelseslovens § 10, stk. 3, fastsatte virkning, at en vægring måtte anses for uberettiget.

Arbejdsministeriet anmodede i den anledning Arbejdsdirektoratet om en udtalelse, og direktoratet indhente de erklæring af 20. juni 1958 fra arbejdsanvisningskontoret i Horsens. Kontoret anførte, at De i oktober 1955 ikke opfyldte de i beskæftigelseslovens § 6, stk. 3, indeholdte betingelser for henvisning, men dette udelukkede efter kontorets formening ikke, at man havde været berettiget til at henvide Dem, da der gennem en årrække var skabt præcedens for, at erhvervshæmmede kan anvises til beskæftigelsesforanstaltninger for erhvervshæmmede, selvom de ikke opfylder de i beskæftigelsesloven stillede ledighedsbetingelser. Anvisningskontoret henviste herved til en skrivelse af 15. januar 1943 fra Arbejdsministeriet til arbejdsanvisningskontorerne i København, Odense, Århus og Svendborg, hvorved de pågældende kontorer blev bemyndiget til ved de indenfor deres område iværksatte foranstaltninger for erhvervshæmmede at henvise erhvervshæmmede, selvom disse ikke med hensyn til ledighed opfyldte de i den da gældende beskæftigelseslov (nr. 284 af 30. juni 1941) indeholdte betingelser for henvisning, for såvidt den manglende ledighed skyldtes sygdom.

Kontoret anførte videre, at arbejdsvægringen måtte anses for uberettiget såvel i henhold til arbejdsløshedslovens § 17, stk. 1, nr. 10, som til beskæftigelseslovens § 10, stk. 3, idet man, under hensyn til at det offentlige ved etablering af beskæftigelsesforanstaltninger for erhvervshæmmede tilsigter at hjælpe de erhvervshæmmede og bringe dem i stand til at overtage normalt arbejde, også må kunne stille visse krav til dem, hvilket blandt andet må give sig udtryk i en pligt til at overtage og forblive ved en sådan foranstaltning, såfremt lægelige eller sociale grunde måtte tale derfor.

Arbejdsdirektoratet tilbagesendte den 30. juni 1958 sagen til Arbejdsministeriet og udtalte, at direktoratet og Arbejdsnævnet ved de tidligere i sagen truffne afgørelser var gået ud fra, at de i beskæftigelsesloven indeholdte betingelser for henvisning til en beskæftigelsesforanstaltning havde været opfyldt på genhenvisningstidspunktet i oktober 1955. Direktoratet udtalte dernæst, at direktoratet og

nævnet iøvrigt havde anset det anviste arbejde for »passende« i arbejdsløshedslovens forstand, jfr. herved lovens § 17, stk. 1, nr. 10, hvor det bestemmes, at en arbejdsløshedskasse ikke må yde understøttelse »til medlemmer, der uden fyldestgørende grund vægrer sig ved at overtage et af kassens bestyrelse eller et offentligt arbejdsanvisningskontor eller kommunalbestyrelsen eller det kommunale beskæftigelsesudvalg anvist passende arbejde«.

Arbejdsministeriet har den 30. juli 1958 udtalt overfor mig, at ministeriet må holde for, at De på det tidspunkt, i oktober 1955, da arbejdsanvisningskontoret ville genhenvise Dem til den omhandlede beskæftigelsesforanstaltning, ikke opfyldte de i beskæftigelsesloven og cirkulæret af 30. juli 1941 opstillede betingelser for, at en sådan henvisning kunne finde sted. Ministeriet måtte imidlertid mene, at den omstændighed, at reglerne i beskæftigelseslovens § 6 – hvortil der henvises i § 10, stk. 3 – ikke har været opfyldt i det foreliggende tilfælde, ikke i sig selv medfører, at vægringen har været berettiget.

Til begrundelse herfor har ministeriet anført, at en bestemmelse svarende til den nugældende beskæftigelseslovs § 10, stk. 3, blev indsat i § 12, stk. 3, i lov nr. 169 af 13. april 1938 om beskæftigelse af arbejdsløse. Denne bestemmelse havde følgende ordlyd: »Personer, der henvises til foranstaltninger, iværksat i henhold til nærværende lov, kan ikke med rette vægre sig ved at overtage arbejdet under henvisning til arbejdsvilkårene.« I beskæftigelseslovene nr. 677 af 27. december 1940 og nr. 284 af 30. juni 1941 fik den tilsvarende bestemmelse, i lovens § 9, stk. 3 – bortset fra en formel forskel – den samme affattelse som den nugældende beskæftigelseslovs § 10, stk. 3.

I motiverne til 1938-lovens § 12, stk. 3 (Rigsdagstidende 1937/38, tillæg A, spalte 5542), anføres det blot, at »personer, der henvises til de i nærværende forslag omhandlede foranstaltninger, ikke med rette kan vægre sig ved at overtage arbejdet under henvisning til arbejdsvilkårene«, og i motiverne til § 9, stk. 3, i loven af 27. december 1940 (RT 1940/41, till. A, sp. 2393) udtales det, at bestemmelsen svarer til den gældende lovs (det vil sige 1938-lovens) bestemmelse.

Med hensyn til den i 1938-lovens § 12, stk. 3, indeholdte henvisning til arbejdsvilkårene

ved beskæftigelsesforanstaltninger har ministeriet bemærket, at arbejdstiden ved foranstaltningerne ifølge nævnte lov afveg fra det ordinære arbejdsmarkeds vilkår, idet den i almindelighed udgjorde 36 timer ugentlig. En regel om nedsat arbejdstid ved beskæftigelsesforanstaltninger – til 40 timer ugentlig – fandtes ligeledes i beskæftigelsesloven af 27. december 1940, og herudover var der for arbejdslønnen ved foranstaltninger efter loven, såvel ved akkordarbejde som ved timelønsarbejde, fastsat nærmere angivne beløb, der medførte, at aflønningerne var afvigende fra det ordinære arbejdsmarkeds lønninger. Tilsvarende regler om arbejdstid og arbejdsløn ved beskæftigelsesforanstaltninger gjaldt efter § 4, stk. 2–6, i beskæftigelsesloven af 30. juni 1941, dog at lønnen ved akkordarbejde så vidt muligt skulle være den overenskomstmæssige. Efter den nugældende beskæftigelseslov af 30. marts 1946 er forholdet – jfr. lovens §§ 3 og 5 – endelig det, at arbejdstiden ved beskæftigelsesforanstaltninger er den ved tilsvarende arbejder sædvanlige arbejdstid, og at arbejdslønnen såvel i akkord som i timeløn indenfor de arbejdsområder, hvor der findes overenskomster, er den overenskomstmæssige. Herudover er det i loven bestemt, at arbejdet ved beskæftigelsesforanstaltninger skal udføres i akkord, medmindre tekniske eller økonomiske grunde er til hinder derfor, og at akkord- og timelønssatser i tilfælde, hvor der ikke findes overenskomst, skal fastsættes ved særlig aftale og være i overensstemmelse med tilsvarende lønsatser i det frie arbejdsmarked, hvorhos de således fastsatte akkordsatser skal godkendes af et særligt udvalg, akkordlønudvalget. Dette udvalg fastsætter lønsatserne i tilfælde, hvor der ikke opnås enighed mellem parterne. Iøvrigt adskiller arbejdsvilkårene ved beskæftigelsesforanstaltninger sig fra vilkårene ved ordinært arbejde derved, at de ved foranstaltningerne beskæftigede arbejdere, så længe arbejdet varer, betragtes som tilmeldt den offentlige arbejdsanvisning som arbejdssøgende og skal afgå fra arbejdet, såfremt deres arbejdskraft måtte være nødvendig ved landbrugsarbejde, industrien, boligbyggeriet eller det private erhverv iøvrigt.

På baggrund af det anførte måtte Arbejdsministeriet mene, at bestemmelsen i § 10, stk. 3, i beskæftigelsesloven af 30. marts 1946 går ud på at udtale, at personer, der i over-

ensstemmelse med reglerne i lovens § 6 er henvist til beskæftigelsesforanstaltninger, ikke ved at henvise til, at arbejdet har karakter af beskæftigelsesforanstaltning med de heraf følgende særlige for sådanne arbejder i forhold til ordinært arbejde gældende arbejdsvilkår, med rette kan vægre sig ved at overtage arbejdet. Efter ministeriets opfattelse følger det derimod ikke uden videre af den nævnte lovregel, at personer, der måtte være henvist til beskæftigelsesforanstaltninger, uden at de for sådan henvisning efter loven gældende betingelser er opfyldt, allerede af den grund skulle kunne vægre sig ved at efterkomme henvisningen. Ministeriet har i denne forbindelse bemærket, at henvisning til beskæftigelsesforanstaltninger gennem et offentligt arbejdsanvisningskontor er en anvisning af arbejdet i arbejdsløshedslovens forstand, hvorfor spørgsmålet om berettigelsen af en sådan vægring må afgøres efter de almindelige regler i arbejdsløshedslovens § 17.

Til støtte for sin opfattelse har Arbejdsministeriet endvidere anført, at reglerne i beskæftigelseslovens § 6 om betingelserne for henvisning til beskæftigelsesforanstaltninger må ses som et udtryk for det princip i loven, at statstilskud til beskæftigelse af arbejdsløse kun kan ydes til arbejder, hvorved der beskæftiges de i bestemmelsen nærmere angivne grupper af langvarigt ledige, og disse bestemmelser indeholder derfor retningslinier dels for de offentlige arbejdsanvisningskontorer, som foretager henvisningen til foranstaltningerne, dels for iværksætterne af foranstaltninger med tilskud efter loven, sædvanligvis kommunerne. Henvisningsbetingelserne i § 6 begrundes derimod ikke i sig selv nogen ret eller pligt for den enkelte arbejdsløse. Den omstændighed, at lovens henvisningsregler i § 6 i et konkret tilfælde ikke har været opfyldt, kan derfor eventuelt medføre, at det arbejdsanvisningskontor, der har foretaget henvisningen, drages til ansvar for den skete tilsidesættelse af de gældende regler, og at ministeriet overfor iværksætteren af foranstaltningen, som har beskæftiget den pågældende ved arbejdet, gør fradrag i det bevilgede tilskud eller inddrager dette. Derimod begrundes den nævnte omstændighed efter ministeriets opfattelse ikke nogen ret for den henviste til at vægre sig ved at overtage arbejdet.

C. Bemærkninger til sagen.

1. Spørgsmålet om arbejdsvægringen i oktober 1955.

Arbejdsdirektoratet har begrundet sin afgørelse af 1. februar 1956 om, at De ikke var berettiget til understøttelse efter den 9. oktober 1955, med, at De ikke straks efterkom arbejdsløhedskassens opfordring om at henvende Dem på arbejdsanvisningskontoret, men først mødte den 28. oktober 1955.

Ved min undersøgelse er det konstateret, at De den 15. oktober 1955 indfandt Dem på anvisningskontoret, efter at kontoret dagen før havde sendt Dem en skriftlig tilsigelse. Det er yderligere blevet oplyst, at kontoret ved denne lejlighed meddelte Dem, at man, mens De holdt ferie, ville undersøge mulighederne for at lade Dem overføre til et andet arbejdshold.

Jeg må derfor finde det særdeles uheldigt, at arbejdsanvisningskontoret i sin erklæring af 16. december 1955 til Arbejdsdirektoratet urigtigt anførte, at De først var mødt på kontoret den 28. oktober 1955, og at kontoret ikke dengang omtalte Deres påstand om, at De holdt ferie, og det rejste spørgsmål om muligheden for overførelse til det andet arbejdshold. Kontoret burde have været klar over, at det i en sag som den foreliggende var af afgørende betydning, at Arbejdsdirektoratet fik nøjagtig oplysning om alle relevante forhold.

Jeg må dernæst finde det beklageligt, at Arbejdsdirektoratet, der på grundlag af Deres den 17. oktober 1955 modtagne brev måtte være klar over, at arbejdsanvisningskontorets oplysning om, at De først var mødt på kontoret den 28. oktober 1955, næppe kunne være rigtig, ikke fandt anledning til, inden det traf sin afgørelse, at søge dette forhold klarlagt. Jeg har herved lagt vægt på, at direktoratet i sin afgørelse anvendte denne dato som et led i begrundelsen for afgørelsen.

Arbejdsdirektoratet har i udtalelsen af 16. januar 1958 til yderligere støtte for afgørelsen af 1. februar 1956 anført, at De måtte være afskåret fra understøttelse allerede som følge af, at De i

Deres i direktoratet den 17. oktober 1955 modtagne skrivelse kategorisk erklærede ikke at ville fortsætte arbejdet ved optræningsforanstaltningen. Dette rejser spørgsmålet om, hvorvidt det forhold, at De ikke i oktober 1955 opfyldte ledighedsbetingelserne i beskæftigelseslovens § 6, stk. 3, for henvisning til foranstaltningen, har bevirket, at henvisningen ikke var bindende for Dem.

Besvarelsen af dette spørgsmål afhænger af fortolkningen af beskæftigelseslovens § 10, stk. 3, og som nævnt ovenfor er Arbejdsministeriet af den opfattelse, at § 10, stk. 3, ikke giver den i strid med betingelserne i § 6 henviste ret til at vægre sig ved at efterkomme henvisningen.

Uanset at den endelige afgørelse af dette fortolkningsspørgsmål henhører under domstolene, finder jeg anledning til at bemærke, at jeg må finde, at Arbejdsministeriets fortolkning er tvivlsom, idet den strider mod den i bestemmelsen indeholdte henvisning til betingelserne i § 6 (»Personer, der efter reglerne i § 6 er henvist til arbejder...«), og idet den af Arbejdsministeriet ovenfor anførte argumentation ikke forekommer afgørende heroverfor.

Jeg må i hvert fald finde det i strid med beskæftigelseslovens regler, når amtsarbejdsanvisningskontoret, uanset at De ikke opfyldte ledighedsbetingelserne i beskæftigelseslovens § 6, mod Deres ønske genhenviste Dem til optræningsforanstaltningen, hvorfra De var endeligt afgået, da De havde været syg i mere end 3 uger. Anvisningskontoret har vel henvist til, at der er skabt præcedens for, at erhvervshæmmede kan henvises, selvom de ikke opfylder ledighedsbetingelserne, samt til Arbejdsministeriets skrivelse af 15. januar 1943. Herved må imidlertid tages i betragtning, at Arbejdsministeriet, da det i juni 1950 godkendte den her omhandlede optræningsforanstaltning, bl. a. betingede godkendelsen af, at de i beskæftigelsesloven og cirkulæret af 30. juli 1941 fastsatte betingelser »nøje overholdes«.

Det bemærkes herved, at Arbejdsministeriets skrivelse af 15. januar 1943

må anses for udstedt med hjemmel i § 5, stk. 4, i beskæftigelsesloven af 30. juni 1941, hvorefter arbejds- og socialministeren, når særlige hensyn talte derfor, kunne fravige henvisningsbetingelserne. En tilsvarende bestemmelse findes i § 6, stk. 4, i den nugældende beskæftigelseslov, men der er efter det foreliggende ikke for den her omhandlede optræningsforanstaltning truffet nogen bestemmelse om fravigelse af henvisningsbetingelserne.

2. Spørgsmålet om Deres medlemskab af arbejdsløhedskassen.

Af Arbejdsdirektoratets rundskrivelse til arbejdsnævnets medlemmer fremgår det, at direktoratet, da sagen i maj og juni 1956 blev forelagt nævnet, var opmærksom på, at direktoratet endnu ikke havde taget stilling til spørgsmålet om, hvorvidt De fortsat kunne være medlem af arbejdsløhedskassen.

Jeg finder imidlertid, at det efter den i afsnit A citerede slutning af referatet af Arbejdsnævnets møde den 26. juni 1956 må antages, at nævnet på mødet vedtog at tiltræde formandens forslag om, at De måtte udtræde af kassen. I skrivelsen af 7. juli 1956 til Dem og i skrivelsen af 19. marts 1957 til landsretssagfører Edlund har direktoratet – omend man under min behandling af sagen har beklaget forholdet – da også givet udtryk for, at nævnet havde truffet afgørelse med hensyn til dette spørgsmål. Nævnet må derfor anses at have truffet en afgørelse i sagen, uanset at direktoratets afgørelse endnu ikke forelå. Såvel i den forvaltningsretlige teori, jfr. Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 3. udg., s. 285–86, som i domspraksis (Ugeskrift for Retsvæsen 1953, s. 363) er det antaget, at en fravigelse fra den foreskrevne instansfølge medfører ugyldighed.

Da den endelige afgørelse af, om den ved direktoratets skrivelse af 7. juli 1956 meddelte beslutning er truffet af nævnet i dets møde den 26. juni 1956 eller af direktoratet, henhører under domstolene, hvem det også tilkommer at tage endelig stilling til de retlige kon-

sekvenser, såfremt afgørelsen måtte anses for truffet af nævnet, har jeg ikke – ud over at tilkendegive min opfattelse – fundet at burde foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

Vedrørende behandlingen af denne del af sagen skal jeg iøvrigt bemærke, at det havde været rigtigst, om Arbejdsdirektoratet inden afgørelsen havde indhentet en erklæring fra Middelfart Varme- og Sanitetsforretning om Deres beskæftigelse dér i november 1955 og ikke havde nøjedes med de oplysninger om dette arbejdsforhold, der tilgik direktoratet fra kassens hovedledelse.

Direktoratet burde endvidere i skrivelsen af 7. juli 1956 til Dem have anført, i henhold til hvilke bestemmelser i arbejdsløshedsloven eller kassens vedtægt afgørelsen om Deres slettelse var truffet, ligesom direktoratet har begået en fejl ved i skrivelsen af 19. marts 1957 til landsretssagfører Edlund at anføre, at Arbejdsnævnet den 26. juni

1956 havde tiltrådt direktoratets afgørelse vedrørende Deres medlemskab.

Det tilføjes, at jeg ifølge ombudsmandsloven ikke kan tage stilling til de af arbejdsløsheds-kassen truffne afgørelser, og at jeg ikke har fundet grundlag for kritik af Socialministeriets behandling af Deres henvendelser, hvorved bemærkes, at ministeriet efter det foreliggende ikke har haft sagens akter forelagt, men alene fået meddelelse fra Arbejdsdirektoratet om, at Arbejdsnævnets afgørelse af 26. juni 1956 var truffet uden dissens.

Jeg har samtidig hermed gjort Arbejdsnævnet, Arbejdsdirektoratet og amsarbejdsanvisningskontoret i Horsens bekendt med min opfattelse.«

Ved skrivelse af 30. september 1958 har Københavns amt meddelt A fri proces for Østre Landsret under den af ham mod Arbejdsnævnet, Arbejdsdirektoratet og arbejdsløsheds-kassen anlagte sag. Sagen verserer i øjeblikket ved Landsretten.

9. *Et amt havde i forbindelse med en kommunes efterbetaling af godt 2500 kr. i kronisk sygehjælp til en evnesvag, ikke-umyndiggjort person, B, som boede hos en svoger, A, bestemt, at beløbet skulle udbetales til en sognerådsformand som »tillidsmand« for B.*

Ikke fundet, at amtet havde haft fornødent grundlag for sin afgørelse.

Anset det for betænkeligt, at en myndighed uden et retsgyldigt samtykke fra vedkommende forsørgede beskikkede en »tillidsmand«, uden at de i myndighedsloven indeholdte regler om værgebeskikkelse havde fundet anvendelse. (J. nr. 565/57).

I juli 1957 klagede A over, at et beløb, som det sociale udvalg i X kommune havde efterbetalt til hans svoger B, var blevet udbetalt til sognerådsformand C, som Viborg amt havde indsat som »tillidsmand« for B.

A havde i 1954 klaget til Socialministeriet over, at sognerådet udbetalte kommunehjælp til B, uagtet A havde gjort gældende, at der i 1938 var blevet tilkendt B kronisk sygehjælp i henhold til forsorgslovens § 247.

Socialministeriet oversendte klagen til Viborg amt, der konstaterede, at Invalideforsikringsretten ved kendelse af 2. marts 1938 havde skønnet, at Bs arbejdsevne var nedsat i det omfang, som i henhold til folkeforsikringslovens § 38, stk. 1, krævedes for at opnå invaliderente, og at Direktoratet for Syge-

kassevæsenet den 4. juli 1938 havde underrettet sognerådet herom. B, der ikke var invalideforsikret, havde derefter fra 1. april 1938 været berettiget til, i stedet for kommunehjælp efter forsorgslovens § 297, at oppebære kronisk sygehjælp efter forsorgslovens § 247.

Under efterbetalingssagens behandling overvejede amtet, om der med henblik på det beløb, som skulle efterbetales, ville være grundlag for at begære B umyndiggjort. I den anledning afgav en advokat den 8. februar 1955 på foranledning af A en redegørelse, hvoraf det fremgik, at A i 1918 havde lovet Bs fader at tage vare på B, der ansås for åndssvag i middel grad, og at B siden 1925 havde haft bopæl hos A.

Sognerådsformanden i X kommune havde overfor advokaten udtalt, at hvis en mindre del af efterbetalingen blev holdt tilbage af kommunen til udbetaling mod forevisning af regninger, kunne resten godt udbetales til A.

For at tilfredsstillte amtets krav om sikkerhed for, at den del af efterbetalingen, der ikke udbetaltes til A eller anvendtes til tøj, ville blive anvendt til Bs bedste, foreslog advokaten, at disse penge blev indsat på en sparekassebog på Bs navn og med den klausul, at der kun kunne hæves på bogen med samtykke fra en »tillidsmand«. Advokaten havde anført, at A havde foreslået sognerådsformand C til hvervet som »tillidsmand«.

Efter at C havde erklæret sig indforstået med at overtage hvervet som »tillidsmand« for B, meddelte amtet den 20. april 1955 A, at det for lidt udbetalte beløb var udregnet til 2.549,85 kr., og at beløbet skulle udbetales til C, der som »tillidsmand« for B skulle anvende det til dennes bedste.

I januar 1956 besværede A sig til Socialministeriet over, at amtet havde bestemt, at pengene skulle udbetales til C, idet A gjorde gældende, at B var myndig og derfor selv skulle have pengene. Socialministeriet oversendte As henvendelse til amtet, der den 9. februar 1956 henholdt sig til den tidligere afgørelse.

Den 28. august 1957 udtalte Viborg amt overfor mig, at man havde ment det rettest, at det pågældende beløb ikke blev udbetalt til A, da det i så fald kunne befrygtes, at en del af beløbet ikke kom B tilgode. Med hensyn til hjemmelen for den trufne disposition henviste amtet til folkeforsikringslovens § 52, stk. 3, der efter dets opfattelse formentlig kunne finde analogisk anvendelse i det foreliggende tilfælde.

Jeg forelagde sagen for Socialministeriet, der udtalte, at ministeriet, såfremt amtets afgørelse af 20. april 1955 havde været rettidigt indanket, ville have været betænkelig ved at tilsidesætte de lokale myndigheders efter bedste skøn trufne afgørelse med hensyn til udbetalingen af beløbet.

Derefter udbad jeg mig en fornyet erklæring fra Viborg amt, der udtalte, at dets stilling var og naturligt måtte være baseret på oplysninger fra sognerådsformanden og kassereren i X kommune, som begge havde et på grundlag af et længere ophold i kommu-

nen tilvejebragt kendskab til forholdene. Amtet havde derfor anset det for rettest at søge B umyndiggjort, men mens umyndiggørelses-sagen verserede, havde A rettet henvendelse til amtet og antydnet, at han ville ophæve plejeforholdet, såfremt B blev umyndiggjort. Amtet gav overfor A udtryk for, at i hvert fald langt den væsentligste del af det beløb, der skulle efterbetales, måtte komme B tilgode, idet der savnedes dokumentation for, at hans ophold hos A i de forløbne år havde kostet denne mere end den udbetalte kommunehjælp. Efter omstændighederne ville amtet ikke have noget at erindre mod, at der i stedet for en umyndiggørelse etableredes en ordning, hvorefter en egnet person ud fra disse retningslinier disponerede over det efterbetalte beløb. A lovede at overveje sagen, og senere modtog amtet den tidligere omtalte redegørelse af 8. februar 1955.

Amtet måtte efter de foreliggende oplysninger finde den etablerede ordning naturlig og de ydelser, som tilkom B i henhold til forsorgslovens § 247, tilstrækkelige til at dække hans almindelige fornødenheder. Dog ville amtet ikke have noget at indvende mod, at et mindre beløb blev stillet til rådighed for A, såfremt C kunne tiltræde dette. Amtet oplyste, at beløbet, der pr. 30. juni 1957 udgjorde 2.704,04 kr., var indsat på en bankbog.

Den 27. marts 1958 forelagde jeg sagen for Justitsministeriet, der udtalte, at den etablerede ordning med en »tillidsmand« efter ministeriets opfattelse ikke kunne anses for at være forenelig med de i myndighedsloven indeholdte regler om umyndiggørelse.

Amtet anførte i en fornyet udtalelse af 19. juni 1958, at den etablerede ordning med indsættelse af C som »tillidsmand« efter omstændighederne måtte anses for hensigtsmæssig, og at ordningen efter amtets formening havde hjemmel i en analogisk anvendelse af folkeforsikringslovens § 52. Når det blev foretrukket at lade C og ikke det sociale udvalg administrere efterbetalingsbeløbet, skyldtes det dels, at A selv havde foreslået C, dels at denne havde et vist kendskab til B.

Endelig anførte amtet, at ordningen som følge af de specielle forhold, på grund af hvilke den var truffet, muligt senere måtte revideres, men at den hidtil havde virket efter sin hensigt og derfor burde opretholdes.

Jeg forelagde påny sagen for Socialmini-

steriet, der den 9. oktober 1958 udtalte, at ministeriet ville anse det for ubetænkeligt analogisk at anvende den omhandlede bestemmelse i folkeforsikringslovens § 52, stk. 3, på hjælp i henhold til forsorgslovens §§ 247 og 248. Ministeriet henviste til, at anvendelse af myndighedslovens regler kun anføres som en mulighed i den nævnte bestemmelse i folkeforsikringsloven, og at bestemmelsen iøvrigt synes at indeholde hjemmel til i et vist omfang at træffe afgørelse om, hvorledes en hjælp skal komme modtageren tilgode, uden anvendelse af reglerne i myndighedsloven. Det var dog ikke nødvendigt at påberåbe sig en analogi fra folkeforsikringslovens § 52, stk. 3, for iværksættelsen af en disposition som den omhandlede, idet der i overensstemmelse med de i forsorgsloven indeholdte principper var tillagt forsorgsmyndighederne en forpligtelse til at drage omsorg for, at en hjælp kom modtageren tilgode, og som følge deraf et vidtgående skøn med hensyn til fremgangsmåden ved ydelse af hjælp.

Socialministeriet kunne fortsat tiltræde amtets skøn, med hensyn til hvem hjælpen burde udbetales til, men spørgsmålet om, hvorvidt den etablerede ordning fortsat ville kunne anses for hensigtsmæssig, ville senere blive optaget til fornyet overvejelse.

Den 22. november 1958 udtalte jeg, at anvendelsen af bestemmelsen i folkeforsikringslovens § 52, stk. 3, på hjælp, der udbetales i henhold til forsorgsloven – der ikke indeholder en tilsvarende bestemmelse eller en henvisning til folkeforsikringsloven – vel forekommer tvivlsom, men at myndighederne ud fra forholdets natur må være berettigede til at påse, at en offentlig hjælp til en kronisk syg virkelig kommer den syge tilgode, og om nødven-

digt i forbindelse hermed træffe visse forholdsregler for at sikre dette.

Uanset at A gennem en årrække havde varetaget administrationen af Bs månedligt udbetalte hjælp uden nogen form for indskrænkning i dispositionsretten, måtte jeg finde, at amtet ville have været berettiget til f. eks. at pålægge A en regnskabspligt for anvendelsen af det efterbetalte beløb eller gøre beløbets udbetaling betinget af, at det blev indsat på en konto, hvorpå A eller B kun kunne hæve med visse begrænsninger.

Efter de foreliggende oplysninger om As forhold fandt jeg det imidlertid ikke tilstrækkelig godtgjort, at amtet havde haft fornødent grundlag for sine betæneligheder ved – eventuelt med de foran nævnte indskrænkninger – at lade A administrere efterbetalingsbeløbet. Jeg tillagde det herved betydning, at det drejede sig om en efterbetaling, og at der ikke ved de tidligere skete udbetalinger og heller ikke ved de løbende udbetalinger var foretaget indskrænkning i dispositionsretten.

Med hensyn til begrebet »tillidsmand« måtte jeg nære betænelighed ved, at en myndighed uden et retsgyldigt samtykke fra vedkommende forsørgede i relation til et bestemt beløb beskikkede en »tillidsmand« – der i virkeligheden måtte sidestilles med en værge – uden at de i myndighedsloven indeholdte regler havde fundet anvendelse. I denne forbindelse bemærkede jeg, at folkeforsikringslovens § 52, stk. 3, og forarbejderne til denne bestemmelse, der netop henviser til myndighedslovens regler om umyndiggørelse, ikke indeholder noget om, at myndighedsloven tilsigtes ændret på det pågældende område.

10. Ændring af reglerne om afholdelse af udgifterne ved civile værnepligtiges ophold i arresthus.

Begyndelsestidspunktet for nogle civile værnepligtiges eftertjeneste burde have været fastsat anderledes end sket. (J. nr. 707/57).

I september 1957 klagede talsmændene for de civile værnepligtige i Gribskov-lejren bl. a. over, at Indenrigsministeriet den 22. december 1955 havde bestemt, at der ikke

kunne udbetales kostgodtgørelse til civile værnepligtige, der i tjenestetiden afsonede frihedsstraffe pålagt ved dom, uagtet de kunne blive afkrævet betaling for kosten un-

der strafafsoningen. Talsmændene gjorde gældende, at der på dette punkt var en forskel i behandlingen af militære og civile værnepligtige.

Talsmændene klagede dernæst over, at Indenrigsministeriet havde bestemt at eftertjeneste for de civilarbejdspligtige, der skulle have været hjemsendt den 15. juni 1957, blev regnet fra denne dato, uanset at de øvrige til samme hold hørende værnepligtige blev hjemsendt den 7. juni 1957.

Kostgodtgørelsen ved afsoning af frihedsstraf.

I en redegørelse af 30. november 1957 anførte Indenrigsministeriet, at man havde lige-stillet afsoning af frihedsstraffe i tjenestetiden med anden selvforskyldt fravær, under hvilken der ikke udbetales kostgodtgørelse til de civile værnepligtige. Derimod udbetales der løn og hjemsendelsespenge til civile værnepligtige, der afsoner straf for forseelser begået i tjenestetiden, men ikke overmunderingsgodtgørelse.

Ministeriet var bekendt med, at udgifterne ved militære fangers anbringelse i civile arresthuse ifølge Justitsministeriets cirkulære nr. 50 af 1. april 1955 blev afregnet direkte mellem Justitsministeriet og Forsvarsministeriet, men da værnepligtige, der er overført til civilt arbejde eller er indkaldt til Civilforsvarskorpset, ikke omfattes af den militære straffelov og den militære retsplejelov, havde ministeriet ikke anset sig for forpligtet til at indføre en tilsvarende ordning for civile værnepligtige.

Jeg anmodede Forsvarsministeriet og Justitsministeriet om at oplyse, hvad der havde begrundet den ved cirkulæret af 1. april 1955 indførte ordning forsåvidt angik militærpersoner. Forsvarsministeriet udtalte, at personel, der forretter pligtig tjeneste ved forsvaret, under afsoning af frihedsstraf betragtes som værende til tjeneste, hvad enten afsoningen finder sted i militært eller i civilt arresthus, og personellet har derfor krav på løn, kost og logi i afsoningstiden. Udgifterne ved afsoningen i civilt arresthus – under hvilken de pågældende er undtaget fra den militære kostforplejning uden at modtage kostgodtgørelse – bliver derfor afregnet direkte mellem Forsvarsministeriet og Justitsministeriet, og der afkræves ikke de pågældende

noget beløb til dækning af udgifterne ved arresthusopholdet.

Justitsministeriet anførte, at det påhvilede Forsvarsministeriet og ikke Justitsministeriet at huse militære afsonere. Da Forsvarsministeriet imidlertid ikke har mulighed for fuldt ud at løse denne opgave, er der mellem de to ministerier sluttet overenskomst om, at Justitsministeriet mod refusion stiller arresthusplads til disposition for Forsvarsministeriet.

Den 24. maj 1958 forelagde jeg Forsvarsministeriets og Justitsministeriets udtalelser for Indenrigsministeriet med anmodning om en udtalelse om, hvorvidt der måtte være grundlag for at gennemføre samme ordning med hensyn til afholdelsen af udgifterne ved civile værnepligtiges ophold i civile arresthuse som for dem, der forretter pligtig tjeneste ved forsvaret.

Indenrigsministeriet meddelte den 26. september 1958 Justitsministeriet, at det ville finde det ønskeligt, at der gennemførtes en ordning, hvorefter der direkte mellem Justitsministeriet og Indenrigsministeriet blev foretaget afregning af disse udgifter efter de for de civile fangers underhold og forplejning i arresthusene gældende almindelige takster. Indenrigsministeriet tilføjede, at en sådan ordning kun kunne gennemføres ved strafafsoning, der foregik i tjenestetiden, uanset om straffen var pålagt før eller under tjenesten.

Justitsministeriet tiltrådte den foreslåede ordning og jeg fandt herefter ikke grundlag for at foretage videre, da de civile værnepligtige på dette område nu blev ligestillet med militære værnepligtige.

Indenrigsministeriet har senere oplyst, at ordningen er trådt i kraft fra den 1. februar 1959 at regne.

Eftertjenesten.

I 1957 faldt pinseorloven således, at de civile værnepligtige, der var indkaldt til at møde i Gribskov-lejren den 16. august 1955, og som normalt skulle hjemsendes lørdag den 15. juni 1957, efter pinseorlovens afslutning den 12. juni 1957 kun ville have 3 dage tilbage af tjenestetiden. Indenrigsministeriet

bestemte derfor, at de pågældende værnepligtige skulle hjemsendes allerede ved pinseorlovens begyndelse fredag den 7. juni 1957 kl. 12,00. Afkortningen skulle imidlertid ikke gælde for de værnepligtige, der på grund af eftertjeneste skulle hjemsendes senere end den normale hjemsendelsesdag.

Talsmændene klagede til ministeriet over, at den eftertjeneste, der påhvilede enkelte værnepligtige, først skulle regnes fra den 15. juni 1957, men ministeriet fastholdt den 24. maj 1957 afgørelsen.

I redegørelsen af 30. november 1957 henviste Indenrigsministeriet til, at den særlige anledning til at hjemsende de pr. 16. august 1955 indkaldte værnepligtige allerede fra pinseorlovens begyndelse ikke forelå for de værnepligtige, der som følge af pålagt eftertjeneste skulle være til tjeneste i et længere tidsrum efter pinseorlovens afslutning. De værnepligtige, der under tjenesten som en særlig begunstiggelse havde fået tilstået orlov mod eftertjeneste, havde været klar over, at sådan eftertjeneste først kunne aftjenes efter den normale hjemsendelsesdato 15. juni 1957, og ministeriet kunne derfor ikke anerkende, at den tidligere hjemsendelse af de øvrige værnepligtige indebar nogen uberettiget forskelsbehandling.

Jeg anmodede Forsvarsministeriet om at oplyse, hvilke retningslinier de militære myndigheder følger med hensyn til beregning af eftertjeneste i tilfælde som det foreliggende, og ministeriet svarede, at de værnepligtige ved forsvaret møder i indkaldelsehold, som hjemsendes samlet i henhold til en på forhånd fastsat tjeneste-omgang. Undtaget fra den samlede hjemsendelse er de værnepligtige, som skal forrette eftertjeneste, samt værnepligtige, som efter ansøgning har fået meddelt orlov mod at forblive til tjeneste i et tilsvarende tidsrum ud over den normale hjemsendelsesdato. Aftjening af eftertjeneste påbegyndes ved hjemsendelsen af det hold, hvortil vedkommende værnepligtige hører.

Forsvarsministeriet havde den 14. januar 1957 bestemt, at det hold værnepligtige, der havde givet møde ved hæren den 11. februar 1956, og som normalt skulle have været hjemsendt den 10. juni 1957, på grund af pinsen skulle hjemsendes allerede den 7. juni 1957. Eventuelle eftertjeneste-pligtige fra dette hold ville derfor have påbegyndt af-

tjeningen af den dem påhvilede tjeneste fra denne dato at regne.

Jeg forelagde Forsvarsministeriets udtalelse for Indenrigsministeriet, der anførte, at det fastsættelse af begyndelsestidspunktet for eftertjenesten hvilede på en også indenfor forsvaret gældende praksis, hvorefter aftjening af eftertjeneste regnes fra den ordinære hjemsendelsesdag. Når der var en vis uoverensstemmelse mellem Forsvarsministeriets og Indenrigsministeriets opfattelse af begrebet »ordinær hjemsendelsesdag«, skyldtes dette efter Indenrigsministeriets opfattelse særlig, at der for soldater i modsætning til for civile værnepligtige er faste indkaldelsesterminer, hvortil de værnepligtige indkaldes i hold. Indenrigsministeriet havde gennem årene, dels for at opnå den bedste udnyttelse af lejrkapaciteten, dels for at imødekomme ønsker fra de civile værnepligtige om uden længere ventetid at komme til at aftjene værnepligten, indkaldt de civile værnepligtige enkeltvis eller i vekslende antal, efterhånden som der blev plads i lejrene, eller efterhånden som der fra de værnepligtige fremkom ønsker om forlods indkaldelse. Denne fremgangsmåde medførte, at de i lejrene tjenstgørende værnepligtige var indkaldt til mange forskellige tidspunkter. Som følge heraf måtte den ordinære hjemsendelsesdato udregnes individuelt, og det havde hidtil hverken været muligt eller nødvendigt på forhånd at fastsætte nogen hjemsendelsesdato for de værnepligtige. Når Indenrigsministeriet i den foreliggende sag havde udsendt generelle direktiver, hvorved man fremskyndede det normale hjemsendelsestidspunkt for et antal civile værnepligtige, skyldtes dette kun, at det forekom upraktisk, at de ellers skulle være rejst tilbage til lejren efter pinseorlovens afslutning for umiddelbart derefter at blive hjemsendt. Da tilsvarende praktiske hensyn ikke gjorde sig gældende for de værnepligtige, der skulle aftjene eftertjeneste efter den normale hjemsendelsesdato, fandt man ikke grund til at stille disse bedre end andre civile værnepligtige, der skulle aftjene eftertjeneste.

Indenrigsministeriet måtte fastholde, at den ordinære hjemsendelsesdato for de i nærværende sag omhandlede eftertjenestepligtige civile værnepligtige måtte beregnes individuelt, uden hensyn til at andre værnepligtige på grund af forskellige administrative

hensyn havde opnået en afkortelse af den dem påhvilende tjenestetid.

Da hjemsendelsesdatoen ud fra et lighedsprincip måtte være den samme for samtlige civile værnepligtige, der mødte i lejren den 16. august 1955, og da efter-

tjeneste naturligt måtte forstås som en pligt til at gøre tjeneste i et vist tidsrum efter hjemsendelsen af de pr. 16. august 1955 indkaldte, fandt jeg, at begyndelsestidspunktet for eftertjenesten i nærværende sag burde have været fastsat til 7. juni 1957.

- 11.** *Fundet det meget beklageligt, at et andragende om tilladelse i henhold til ulykkesforsikringslovens § 4, stk. 2, til sagsanlæg i anledning af et ulykkestilfælde havde været forlagt i Socialministeriet i mere end 1 år, og anset det for yderst kritisabelt, at andragerens forespørgsler hverken var blevet besvaret eller noteret som indkommet i vedkommende kontors journal.*

Overfor Direktoratet for Arbejdstilsynet rejst spørgsmål, om det ikke ville være hensigtsmæssigt at tilvejebringe en ordning, således at tilskadekomne i alle tilfælde bliver gjort bekendt med Arbejdstilsynets indberetning om et stedfundet ulykkestilfælde. (J. nr. 764/57).

Den 9. oktober 1957 klagede specialarbejder A over, at Socialministeriet trods flere henvendelser ikke havde besvaret en skrivelse, hvorved han i august 1956 havde indanket en af Direktoratet for Ulykkesforsikringen den 26. april 1956 truffet og af Ulykkesforsikrings-Rådet den 31. juli 1956 tiltrådt afgørelse, hvorefter der i henhold til ulykkesforsikringslovens § 4, stk. 2, blev nægtet ham tilladelse til i anledning af et ulykkestilfælde at anlægge erstatningssag mod sin arbejdsgiver. A vedlagde to postkvitteringer for, at han den 26. februar og den 30. april 1957 havde afsendt skrivelser til Socialministeriet.

Den 12. oktober 1957 forelagde jeg henvendelsen for Socialministeriet, der den 4. november 1957 tiltrådte afslaget og sendte akterne til mig.

A klagede derefter den 21. november 1957 over Socialministeriets afgørelse.

Det fremgik af akterne, at A den 13. oktober 1954 kom til skade under arbejde på en gummifabrik, og at politiet samme dag optog rapport. Ved ulykkestilfældet havde han tabt en støbeform ned over venstre fod, hvorved der var sket brud på yderste stykke af 1ste tå og grundstykket af 2den tå.

Den 18. november 1954 forklarede A overfor politiet, at han havde været i færd med at tage forme ud af en gummipresse. Formene, der var af metal, vejede ca. 58 kg og bestod af en firkantet underplade, en rund form og en firkantet overplade. Det var van-

skeligt at håndtere formene, der let kunne glide ud mellem de to plader. Ifølge rapporten betegnede han uheldet som hændeligt for enhver.

I indberetningen af 27. december 1954 fra Fabriktilsynet (nu Arbejdstilsynet), Roskilde kreds, til Direktoratet for Arbejdstilsynet udtalte vedkommende fabrikinspektør, at ulykken ifølge værkførerens udsagn var sket ved, at A under udtagning af en læsteform af vægt ca. 40 kg fra den hydrauliske presse efter presningen tabte formen ud af hænderne. Ulykkestilfældet måtte ifølge fabrikinspektøren betegnes som hændeligt, idet A ikke havde holdt tilstrækkelig fast i læsteformen under udtagningen af pressen.

Direktoratet for Ulykkesforsikringen tillagde ikke A, der i over 1 år havde modtaget dagpenge, nogen invaliditetserstatning og sluttede sagen den 10. januar 1956.

I marts 1956 ansøgte A direktoratet om tilladelse til at anlægge erstatningssag mod arbejdsgiveren. Han anførte, at det anvendte materiale var uforsvarligt og uhensigtsmæssigt, og at det tidligere var sket, at formene var skredet ud under udtagningen; tillidsmanden havde dagen efter uheldet påtalt forholdet overfor værkføreren, der havde lovet at ændre materiellet.

I skrivelse af 26. april 1956 afslog direktoratet, der havde haft politirapporten og Fabriktilsynets indberetning til gennemsyn, ansøgningen under henvisning til, at en retssag

efter de foreliggende oplysninger ikke skønnes at kunne gennemføres med et for A gunstigt resultat, da ulykkestilfældet måtte anses for hændeligt.

Denne afgørelse påklagede A, hvorefter Ulykkesforsikrings-Rådet gennem Direktoratet for Arbejdstilsynet lod foretage en undersøgelse på gummifabrikken og tilsvarende fabrikker i Arbejdstilsynets nordre kreds.

I erklæring af 12. juli 1956 udtalte Direktoratet for Arbejdstilsynet, at der ved presning og vulkanisering af gummipakninger som regel anvendes to metoder, enten fast opspænding af formene i pressen eller løse forme, der tages ud ved hver operation. På gummifabrikken anvendtes sidstnævnte metode, idet presserne her var indrettet som etage-presser med flere lag forme etagevis over hinanden, således at det var nødvendigt at udtage formene efter hver presning og vulkanisering. Mens der ved den førstnævnte metode benyttes forme med særlig styret overpart, var formene i etage-presserne åbne foroven og måtte dækkes med en jernplade, før presning og vulkanisering kunne finde sted. Da gummifabrikken anvendte såkaldt svampegummi, var det dér nødvendigt at anvende en sådan overdæksplade, samt en underplade, idet rillerne i formen giver en så tynd bund, at den stærke opvarmning ellers vil bevirke en forbrænding og ødelæggelse af gummiet. Mellem underpladen og formen lægges ifølge erklæringen et asbeststykke på ca. 4 mm tykkelse. – Efter fabrikinspektørens skøn måtte den anvendte fremgangsmåde anses for teknisk forsvarlig, og der var derfor næppe føje til at pålægge virksomheden erstatningsansvar i anledning af ulykkestilfældet.

Ulykkesforsikrings-Rådet tiltrådte den 31. juli 1956 direktoratets afslag, og den 25. august 1956 indankede A afgørelsen for Socialministeriet.

Ministeriet forelagde sagen for direktoratet, som den 28. september 1956 indstillede, at direktoratets og rådets afgørelser blev tiltrådt, idet der ikke fra arbejdsgiverens side sås at være udvist noget til erstatning forpligtende forhold.

I skrivelsen af 4. november 1957 udtalte Socialministeriet, efter bl. a. at have gengivet Arbejdstilsynets erklæring, at ministeriet efter de foreliggende oplysninger var enig med direktoratet og rådet i, at der ikke kunne an-

tages at påhvile arbejdsgiveren noget erstatningsansvar, og at der ikke var tilstrækkeligt grundlag for i henhold til ulykkesforsikringslovens § 4, stk. 2, at meddele A tilladelse til sagsanlæg.

Ministeriet tilføjede, at den sene besvarelse af A's skrivelse skyldtes, at en del af sagen ved en beklagelig fejltagelse havde været forlagt i ministeriet.

Da det af akterne fremgik, at Socialministeriet havde modtaget sagen fra Direktoratet for Ulykkesforsikringen den 1. oktober 1956, og at den derefter havde beroet i ministeriet i mere end 1 år, anmodede jeg om en udtalelse herom samt om årsagen til, at A's anbefalede skrivelser af 26. februar og 30. april 1957 ikke var blevet besvaret.

Socialministeriet svarede, at akterne, efter at en fuldmægtig havde resolveret i sagen, ved en beklagelig fejltagelse var blevet forlagt hos denne i en sag om et udvalg, og at de først var kommet frem i oktober 1957 i forbindelse med udarbejdelsen af en betænkning.

Angående de ubesvarede skrivelser udtalte ministeriet, at de – uanset at de måtte være modtaget i ministeriet – ikke var noteret som indkommet i det pågældende kontors journal og ikke fandtes i sagen, men at det ikke havde været muligt at finde årsagen hertil.

Med hensyn til kontrollen med, at de til kontoret indkommende sager ekspederes, udtalte ministeriet, at der for hver sekretær føres en fortegnelse, på hvilken der pr. den 1. i hver måned optages en oversigt over sager, der er indkommet til kontoret mere end 1 måned tidligere, og i hvilke der ikke derefter har været udgående ekspedition. A's sag var optaget på en sådan fortegnelse, som imidlertid var bortkommet og måtte rekonstrueres.

I skrivelsen af 21. november 1957 havde A anført, at han ikke overfor politiet den 18. november 1954 havde betegnet ulykken som hændelig, og at der ikke, som af Direktoratet for Arbejdstilsynet anført, i den tid, han havde været beskæftiget på fabrikken, havde været benyttet en asbestplade mellem form og underplade, idet udskridning af formen i så fald ikke ville være sket.

Da der således var uoverensstemmelse med hensyn til den ved arbejdet anvendte fremgangsmåde, og da der bestod en mulighed for, at arbejdsmetoden var blevet ændret i

tidsrummet mellem ulykkestilfældet den 13. oktober 1954 og Arbejdstilsynets undersøgelse den 10. juli 1956, forelagde jeg påny sagen for Socialministeriet, idet jeg udbad mig en udtalelse om, hvorvidt de af A i skrivelser af 21. november 1957 anførte oplysninger gav ministeriet anledning til yderligere undersøgelse.

Den 22. februar 1958 blev A påny afhørt af politiet og fik herunder forelagt Arbejdstilsynets erklæring af 12. juli 1956, hvori asbestpladerne omtales. Han gjorde også her gældende, at sådanne plader ikke havde været benyttet i den tid, han havde arbejdet på fabrikken, og bestred, at han den 18. november 1954 overfor politiet havde udtalt, at ulykkestilfældet måtte betegnes som hændeligt.

Direktoratet for Arbejdstilsynet udtalte i en fornyet erklæring af 30. maj 1958, at fabrikkens værkfører og en arbejder, der havde været beskæftiget ved presserne i ca. 10 år, overfor den tilsynsførende fabrikinspektør ved et den 9. maj 1958 foretaget eftersyn nu havde bekræftet, at asbestpladerne ikke, som anført i erklæringen af 12. juli 1956, anbringes mellem form og underplade, men undertiden over overpladen, for at beskytte visse emner mod overvarme. Asbestpladerne anbragtes således ikke altid, og det var Arbejdstilsynets opfattelse, at de ingen ulykkesforebyggende virkning kunne have.

Værkføreren og den pågældende arbejder udtalte endvidere, at det ikke var og – så vidt de erindrede – ikke havde været almindeligt at benytte underplade til forme i pressen. Ikke desto mindre konstaterede fabrikinspektøren, at en af de 5 forme i pressen havde både under- og overplade, som begge var kvadratiske; hverken værkføreren eller arbejderen kunne give nogen forklaring herpå, men betegnede det som en tilfældighed og hævdede, at underplade heller ikke i dette tilfælde havde været nødvendig.

Direktoratet for Arbejdstilsynet var af den opfattelse, at udtagning fra pressen eller i det hele taget manipulation af en cirkulær form af 65 cm mellem to kvadratiske jernplader af samme eller lidt større sidelinie og med en samlet vægt af 60–70 kg – hvilket ligger i overkanten af, hvad en mand i den krævede arbejdsstilling kan præstere – ikke var en forsvarlig arbejdsproces, idet udøve-

ren ikke havde nogen mulighed for at hindre en udglidende form i at falde.

Under hensyn bl. a. til de modstridende forklaringer vedrørende brug af underplade samt for at få en vidneafhøring af tillidsmanden, som ikke længere var beskæftiget på fabrikken, fandt Direktoratet for Arbejdstilsynet det rimeligt, om A fik lejlighed til at få sagen for retten.

Den 10. juni 1958 udtalte Direktoratet for Ulykkesforsikringen overfor Socialministeriet, at det efter de nu foreliggende oplysninger – der syntes at være noget i strid med det tidligere oplyste – måtte mene, at det ville være rigtigst, at der blev givet A tilladelse til at anlægge sag mod arbejdsgiveren, selvom det fremdeles måtte anses for tvivlsomt, om han kunne vinde den.

Den 19. juni 1958 erklærede Socialministeriet sig enig i, at der efter det nu oplyste burde gives A tilladelse til at anlægge sag mod arbejdsgiveren, og anmodede direktoratet om at foretage det videre fornødne, herunder foranledige, at der blev meddelt A fri proces. – Det er overfor mig oplyst, at der er blevet meddelt A fri proces, og at han har anlagt retssag.

Den 31. januar 1959 udtalte jeg, at det var meget beklageligt, at sagen havde været forlagt i Socialministeriet i mere end 1 år, og yderst kritisabelt, at As forespørgsler – der måtte anses for bortkommet i ministeriet – hverken var blevet besvaret eller noteret som indkommet i vedkommende kontors journal.

Derimod kunne jeg ikke kritisere, at Direktoratet for Ulykkesforsikringen, Ulykkesforsikrings-Rådet og Socialministeriet henholdsvis den 26. april og 31. juli 1956 og den 4. november 1957 på grundlag af de dengang foreliggende oplysninger afslog andragendet om tilladelse til sagsanlæg.

Overfor Socialministeriet fremhævede jeg betydningen af, at fortegnelser over uekspederede sager opbevares med fornøden omhu.

Sagen gav mig endvidere anledning til overfor Direktoratet for Arbejdstilsynet at rejse det spørgsmål, om det ikke ville være hensigtsmæssigt at tilvejebringe en ordning, således at tilskadekomne i alle tilfælde bliver gjort bekendt med Arbejds-

tilsynets indberetning om et stedfundet ulykkestilfælde, hvorved eventuelle uoverensstemmelser med hensyn til det passerede straks kan blive rettet.

I skrivelse af 16. maj 1959 udtalte Direktoratet for Arbejdstilsynet, at det – bortset fra at tilsynskredsene indberetninger om undersøgte ulykkestilfælde skal ske på de af direktoratet udformede blanketformularer – er overladt til kredsen selv at tilrettelægge dette undersøgelsesarbejde og herunder skønne over, hvorvidt tilskadekomne bør have lejlighed til at udtale sig.

Det er direktoratets indtryk, at kredsen i det store og hele søger kontakt med tilskadekomne i de tilfælde, hvor klarlæggelsen af ulykkestilfældets foregang og årsager nødvendiggør en udtalelse fra den pågældende. Erfaringsmæssigt lader adskillige ulykkestilfælde – herunder f. eks. ulykkestilfælde, der skyldes mangelfuld maskinbeskyttelse – sig ofte klarlægge alene ved tilsynspersonalets undersøgelse på stedet, hvorfor en henven-

delse til tilskadekomne i sådant tilfælde blot vil forsinke sagens gang.

Under hensyn hertil vil indførelsen af en regel om, at tilskadekomne i alle tilfælde skal gøres bekendt med kredsens indberetning om det stedfundne ulykkestilfælde, ikke være hensigtsmæssig, rent bortset fra at en sådan regel med det forhåndenværende personale kun vil kunne gennemføres ved tilsidesættelse af andet tilsynsarbejde.

Derimod kan det snarere være rimeligt at pålægge tilsynskredsen ubetinget at følge denne fremgangsmåde ved undersøgelse af nærmere angivne kategorier af ulykkestilfælde – herunder tilfælde som As, hvor der kan være tvivl om, hvorvidt en bestemt arbejdsmetode har været anvendt – hvis fulde klarlæggelse normalt forudsætter, at også tilskadekomne afhøres. Direktoratet har taget dette problem op til overvejelse.

Den 3. august 1959 hævdede A retssagen mod arbejdsgiveren, der frafaldt krav på sagsomkostninger.

12. Politiet burde ved ransagning have spurgt sigtede, om han ønskede vidner tilkaldt.

*I betragtning af hvad der var foregået i et retsmøde, burde en ransagning være foretaget enten i overværelse af sigtede eller efter retskendelse. (J. nr. 822/57).**

I skrivelser af 27. oktober 1957 og 23. januar 1958 klagede A over, at politiet i februar 1956 under en straffesag mod ham havde foretaget forskellige ransagninger på hans bopæl, uden at der var blevet tilkaldt vidner.

Af sagen fremgik, at fire kriminalpolititjenestemænd den 3. februar 1956 indfandt sig på As bopæl og gjorde ham bekendt med, at man mistænkte ham for tyveri. A nægtede sig skyldig og afslog at give tilladelse til, at der blev foretaget ransagning i hjemmet. Da politiet skønnede, at øjemedet med ransagningen ville forspildes, såfremt retskendelse skulle indhentes, blev ransagningen straks iværksat under overværelse af A og hans forlovede.

Tre af de polititjenestemænd, der deltog i ransagningen, udtalte overfor mig, at A ikke ytrede ønske om, at der blev tilkaldt et vidne, og at han var meget optaget af, at hans naboer ikke skulle få kendskab til, at politiet foretog undersøgelse. Efter ransagningen, hvorunder der blev fundet en del stjalne ef-

fekter, blev A medtaget til politistationen i Hillerød.

Politiet havde konstateret, at A havde en del elektriske effekter liggende på et udhusloft, og to kriminalpolititjenestemænd tog senere på dagen hen på hans bopæl, hvor de traf hans svoger, der viste dem op på et loft. Polititjenestemændene blev dog straks klar over, at det ikke var det loft, man havde set tidligere på dagen, og de blev herefter henvist til et udhus. As forlovede gav dem nøglerne til dette, og de to polititjenestemænd beså udhuset i overværelse af hende og As svoger. Da en øjeblikkelig ransagning ikke var mulig, medtog politiet efter aftale med As forlovede nøglerne til udhuset.

Den 4. februar 1956 blev A fremstillet i kriminalretten i Københavns amts nordre birk. Politiet fremlagde en rapport vedrørende den første ransagning den 3. februar 1956 og gjorde retten bekendt med, at der var foretaget ransagning hos A mod hans protest. Retten godkendte, at ransagningen

*) Se også beretningen for året 1957, s. 245—46, 249—50, 253 og 255—56 samt nedenfor s. 222 f.

havde fundet sted, og A erklærede derefter, at han intet havde imod yderligere ransagning, på betingelse af at den blev iværksat i hans nærværelse.

Politiet foretog den 7. februar 1956 i As og hans forlovedes nærværelse en ny ransagning, hvorunder en del yderligere effekter blev taget i forvaring.

De polititjenestemænd, der foretog denne undersøgelse, har oplyst, at A var interesseret i, at hans naboer ikke skulle opdage, at der blev foretaget ransagning hos ham; politiet afstod derfor fra at tilkalde et yderligere vidne, og A havde ikke givet udtryk for utilfredshed hermed.

Den 21. februar 1956 indfandt to polititjenestemænd sig påny på As bopæl for at foretage ransagning. As forlovede meddelte, at hun havde fået besked af A om, at der ikke måtte foretages yderligere ransagninger, men da polititjenestemændene skønnede, at øjemedet ville forspildes, såfremt retskendelse skulle indhentes, blev ransagningen straks foretaget i overværelse af hende. Politiet, der ved denne lejlighed intet tog i forvaring, udfærdigede samme dag rapport, der den 22. februar 1956 blev sendt til retten for Hillerød købstad m. v. og fremlagt i et retsmøde den 28. februar 1956, hvor A var fremstillet.

Den 28. marts 1956 klagede A til Justitsministeriet over, at han ikke var blevet opfordret til at være tilstede ved ransagningen den 21. februar 1956. Den 23. maj 1956 meddelte ministeriet ham, at der til retten havde været indgivet beretning om ransagningen, og at dommeren ikke havde fundet anledning til påtale. Ministeriet fandt derfor ikke grundlag for at foretage videre i sagen.

Rigspolitichefen udtalte den 17. marts 1958 overfor mig, at ransagningerne den 3. og den 21. februar 1956 formodentlig burde have været foretaget i overværelse af 2 vidner. Da disse efterforskningsskridt straks var forelagt vedkommende dommer, fandt rigspolitichefen dog ikke, at der nu var anledning til at foretage videre.

Politimesteren i Hillerød henviste den 29. maj 1958 til en erklæring af 27. maj 1958 fra de to polititjenestemænd, der foretog ransagningen den 21. februar 1956. Ransagningen blev alene overværet af As forlovede, og polititjenestemændene havde ikke tilkaldt endnu et vidne, for at undersøgelsen – af

hensyn til A – kunne foretages så diskret som muligt. Efter polititjenestemændenes opfattelse var det tvivlsomt, om undersøgelsen kunne kaldes en ransagning, idet de alene ville kontrollere fabrikatet af nogle fliser, som man tidligere havde set på As loft. De to polititjenestemænd havde iøvrigt i en tidligere afgivet erklæring oplyst, at de ikke havde været opmærksom på, at A i retten den 4. februar 1956 havde erklæret, at han ikke havde noget imod yderligere ransagning, på betingelse af at han selv var tilstede.

Politimesteren fandt det under de foreliggende omstændigheder rimeligt, at undersøgelsen var iværksat uden tilkaldelse af vidner.

Statsadvokaten for Sjælland udtalte, at der ved den første ransagning den 3. februar 1956, der blev overværet af As forlovede, formodentlig burde have været tilkaldt endnu et vidne, jfr. retsplejelovens § 759, stk. 3.

Med hensyn til den anden undersøgelse af As bopæl den 3. februar 1956 måtte det antages, at der var tale om en egentlig ransagning. Da den blev overværet af As forlovede, der uden protest havde udleveret nøglerne, og af hans svoger, havde yderligere tilkaldelse af vidner været uforuden. Derimod burde der måske have været udfærdiget en særlig beretning om denne ransagning til forelæggelse for retten, idet det var tvivlsomt, om denne ransagning, der måtte betragtes som en continuation af den første, var dækket af de i kriminalretten i Københavns amts nordre birk fremlagte rapporter, der kun omtaler den tidligere ransagning samme dag.

Hvad angår ransagningen den 7. februar 1956 udtalte statsadvokaten, at da den blev foretaget med As samtykke og i hans nærværelse, havde det været berettiget at antage, at A havde givet afkald på tilkaldelse af vidner.

Forsåvidt angår undersøgelsen den 21. februar 1956 måtte det antages, at der var foretaget en egentlig ransagning. Under hensyn til det i retsmødet den 4. februar 1956 passerende burde den have været foretaget i overværelse af A eller efter indhentet retskendelse, ligesom der ved ransagningen, der blev overværet af As forlovede, burde have været tilkaldt endnu et vidne. Statsadvokaten bemærkede herved, at rapporten vedrørende denne ransagning den 22. februar 1956 blev tilstillet retten i Hillerød og fremlagt i retsmødet den 28. februar 1956.

Endelig meddelte statsadvokaten at han

ved et møde den 28. maj 1958 med politimestrene i Nordsjælland havde indskærpet, at det må påses, at retsplejelovens bestemmelser vedrørende ransagning nøje overholdes.

Rigsadvokaten har henholdt sig til statsadvokatens erklæring.

Herefter udtalte jeg, at det måtte antages, at politiet ved de fire henvendelser på As bopæl havde foretaget ransagninger. Disse var derfor omfattet af bestemmelserne i retsplejelovens kapitel 69 om ransagning, herunder § 759, stk. 3, hvorefter der ved enhver ransagning så vidt muligt skal tilkaldes 2 vidner.

Uanset at bestemmelsen ikke udtrykkelig udtaler, at den, hos hvem ransagning skal foretages, kan give afkald på vidner, måtte det efter bestemmelsens formål antages, at sådant afkald gyldigt kan gives.

Ved den første ransagning den 3. februar 1956, hvor tilkaldelse af et yderligere vidne efter det foreliggende ikke ville have voldt vanskelighed, burde de pågældende polititjenestemænd have spurgt, om A ønskede endnu et vidne tilkaldt.

Ved den senere ransagning samme dag var der to vidner tilstede. Det måtte antages, at As forlovede gav samtykke til denne

ransagning. Jeg fandt herefter ikke tilstrækkelig anledning til at kritisere, at politiet ikke i tilslutning til beretningen vedrørende den tidligere på dagen foretagne ransagning sendte retten beretning om denne ransagning.

Da politiet ikke i et samtykke til ransagning uden videre kan indlægge et afkald på tilkaldelse af vidner, fandt jeg, at det havde været rigtigst, om politiet ved ransagningen den 7. februar 1956 havde spurgt A, om han ønskede endnu et vidne tilkaldt.

Endvidere burde de polititjenestemænd, der foretog ransagningen den 21. februar 1956, have været opmærksom på As udtalelse i retten den 4. februar 1956, og ransagningen skulle under hensyn hertil have været foretaget i overværelse af A eller efter retskendelse. Ved denne ransagning, hvor A ikke var tilstede, og hvor der ikke af hans forlovede blev givet samtykke, burde politiet have tilkaldt et vidne.

Da statsadvokaten overfor politimestrene i Nordsjælland havde indskærpet betydningen af, at retsplejelovens bestemmelser vedrørende ransagning nøje overholdes, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre i sagen.

13. *Fortolkningen af udtrykket »udensognsboende . . ., som på særlig måde har været knyttet til sognet« i § 25, stk. 3, i bekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947 af lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v.*

Betydningen af at et menighedsråd ikke havde udøvet et pligtmæssigt skøn. (J. nr. 833/57).

I oktober 1957 klagede A over, at Kirkeministeriet ikke havde fundet tilstrækkelig grund til at kræve ændring af den betaling, der af Grøndalslund kirkegårdsbestyrelse var opkrævet for erhvervelse af et gravsted til A's søn og for kirkebetjeningens medvirken ved begravelsen.

I 1944 flyttede A til Rødovre sogn, hvor sønnen, der var født i 1933, blev konfirmeret i 1947 og boede, indtil han i 1952 blev indkaldt til aftjening af værnepligt. Han blev herefter flyveelev og opholdt sig 18 måneder i U.S.A. som et led i uddannelsen. Efter hjemkomsten forrettede han tjeneste i 9 måneder som flyverløjtnant ved flyvestationen

i Skrydstrup, indtil han i 1955 døde ved en flyveulykke.

Ifølge Kirkeministeriets oplysning var han blevet slettet af Rødovre folkeregister i august 1952 og var derefter tilmeldt folkeregisteret i Værløse, indtil han i oktober 1954 blev overført til Skrydstrup folkeregister.

Den 13. april 1956 forespurgte A Kirkeministeriet, om kirkegårdsbestyrelsen havde været berettiget til at opkræve betaling for erhvervelse af gravsted, kirkebetjeningens medvirken m. v. efter de for udensogns boende uden tilknytning til sognet fastsatte takster. Under hensyn til at sønnen tidligere havde boet i sognet, at han var ugift, og at

han afgik ved døden i det offentlige tjeneste, mente A, at betalingen burde være sket efter de takster, der gælder ved begravelse af udensogns boende med tilknytning til sognet. Disse takster havde også været anvendt i andre sogne ved begravelse af forulykkede piler.

Kirkeministeriet sendte sagen til Stiftsøvrigheden over Københavns stift, der gennem provstiudvalget forelagde den for Rødovre sogns menighedsråd og henstillede, om det ikke i det foreliggende tilfælde måtte anses for rimeligt, at betalingen for gravstedet samt for gravning m. v. blev beregnet efter taksten for udensogns boende med særlig tilknytning til sognet. Stiftsøvrigheden ville endvidere finde det rimeligt, om kirkebetjeningen i dette tilfælde afstod fra at kræve honorar for sin medvirken, men bemærkede dog, at afgørelsen af dette spørgsmål ganske var overladt til de pågældende kirkebetjente.

Den 18. august 1956 udtalte menighedsrådet, at

»man i overensstemmelse med gældende praksis har anvendt de takster, der normalt beregnes, når talen er om begravelse af personer, der var bosat udenfor Rødovre kommune.

Regulativet for Rødovre kirkegård omfatter:

1. takster for begravelse af indensogns boende,
2. takster for begravelse af udensogns boende,
3. takster for begravelse af udensogns boende med tilknytning, jfr. lov nr. 282 af 30. juni 1922 § 25, stk. 3,

idet man dog til den sidstnævnte gruppe stadig kun har henregnet sådanne, der havde ægtefælle, forældre eller børn begravet på kirkegården. Ganske vist er den gruppe 3 hjemlede ret i loven tillige tilgodeset sådanne personer »som på særlig måde har været knyttet til sognet«, men når Rødovre sogns menighedsråd i hvert fald igennem de sidste 18 år har set bort fra denne bestemmelse, er det ud fra den opfattelse, at begrebet særlig tilknytning til sognet meget ofte vil bero på et ganske tilfældigt skøn og i talrige tilfælde vil give anledning til tvivl. I langt de fleste tilfælde vil gravsteds-køberne med lidt god vilje, til skade for kirkens økonomi, kunne finde frem til et særligt tilhørsforhold. I forbindelse med det her anførte kan det nævnes, at den af menighedsrådet gennemførte

praksis aldrig tidligere har givet anledning til klager af nogen art.

Menighedsrådet skal iøvrigt afstå fra at kommentere de af klageren fremsatte argumenter og indskrænke sig til at fastslå, at når man ikke har fundet anledning til at fravige den hidtil gældende regel, er det ud fra den betragtning, at den afdøde i flere år har været bosat udenfor kommunen, at han i sit erhverv har haft en sådan indtægt, at en social indikation for fravigelse af praksis måtte forekomme udelukket, at menighedsrådet i dette som alle andre forhold tager videst muligt hensyn til kirkens økonomi, at fuld betaling for alle andre leveringer og tjenesteydelser i forbindelse med begravelsen anses for rimelige og uangribelige, hvorimod kun de takster, kirken beregner sig, skal gøres til genstand for kritik, at klageren overfor kirkegårdens graver har gjort gældende, at det for ham ikke var noget økonomisk spørgsmål, men en principssag, og endelig at begravelsen uanset den anvendte takstklasse er blevet udført billigere i Rødovre, end om begravelsen havde fundet sted i København, Gladsaxe eller på Frederiksberg.

Man vil ikke lægge skjul på, at man kun højst ugerne ændrer noget ved den en gang truffe afgørelse, idet det i denne forbindelse må betænkes, at der forud for klagerens henvendelse til Kirkeministeriet er gået nogle meget omfattende og indgående forhandlinger med kirkegårdens graver, og at en underkendelse af den truffe afgørelse fra Stiftsøvrighedens side, ihvorvel en sådan må anses forudsat fra lovens side, vil være præcedensskabende til lige stor skade for kirkens økonomi og samarbejdet mellem det kirkegårds-søgende publikum og menighedsrådet.

Provstiudvalget fandt menighedsrådets synspunkter rimelige og forsvarlige.

Stiftsøvrigheden udtalte, at man fremdeles ville finde det ønskeligt, om betalingen var blevet beregnet efter taksten for udensogns boende, der har særlig tilknytning til sognet, og at menighedsrådets praksis, hvorefter man for så vidt angår de i lovens § 25, stk. 3, nævnte udensogns boende generelt udelukkede dem, »som på særlig måde har været knyttet til sognet«, formentlig ikke var i overensstemmelse med en rigtig fortolkning af lovbestemmelsen. Da det imidlertid beror på et skøn, om en person på særlig måde har

været knyttet til sognet, henstillede Stiftsøvrigheden, hvorvidt menighedsrådets afgørelse i det foreliggende tilfælde burde kræves ændret. Stiftsøvrigheden bemærkede endelig, at kirkebetjeningen i hvert fald havde krav på honorar for sin medvirken ved begravelsen.

Den 23. oktober 1956 meddelte Kirkeministeriet A, at ministeriet ikke fandt tilstrækkelig grund til at kræve kirkegårdsbestyrelsens afgørelse ændret, og at kirkebetjeningen i hvert fald havde været berettiget til at stille krav om honorar.

Kirkeministeriet gjorde samtidig Stiftsøvrigheden bekendt med skrivelsen og bemærkede med henblik på underretning til menighedsrådet, at den af rådet anvendte praksis, hvorefter det forsåvidt angår de i lovens § 25, stk. 3, nævnte udensogns boende generelt udelukker dem, »som på særlig måde har været knyttet til sognet«, ikke var i overensstemmelse med en rigtig fortolkning af lovbestemmelsen.

Den 10. januar 1958 udtalte Kirkeministeriet overfor mig:

»I § 25 i bekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947 af lov nr. 282 af 30. juni 1922 om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. er der givet nærmere retningslinier for adgangen til erhvervelse af gravsteder på kirkegårdene. Der sondres i paragraffens 2., 3. og 4. stk. mellem indensognsboende, udensognsboende med en særlig tilknytning til sognet og endelig udensognsboende uden en sådan tilknytning. Sondringen har i første række den betydning, at kun de to førstnævnte kategorier af personer kan stille krav om et gravsted på kirkegården, men inden for de to førstnævnte grupper gør der sig yderligere den forskel gældende, at taksterne for gravstedserhvervelse er højere for udensogns- end for indensognsboende.

I Kirkeministeriets bekendtgørelse nr. 214 af 29. april 1948 angående ordningen af kirkebetjeningens forhold udenfor København og Frederiksberg er det i § 5, stk. 2, udtalt, at en kirkebetjent, der medvirker ved en kirkelig handling uden forbindelse med gudstjenesten, der udføres for en uden for sognet boende person i kirken eller på kirkegården, er berettiget til at kræve vederlag for sin medvirken.

I samme paragrafs stk. 4 anføres, at en person betragtes som boende i det sogn, hvori vedkommende står opført i folkeregisteret.

I overensstemmelse med disse retningslinier er der udfærdiget takster for kirker og kirkegårde i Rødovre sogn, hvilket takstregulativ er approberet af Københavns Stiftsøvrighed den 12. september 1951 . . .

I nærværende tilfælde er det først klart, at den afdøde som tilmeldt Skrydstrup folkeregister på tidspunktet for hans død må anses som udensognsboende i forhold til Rødovre sogn, og at kirkebetjeningen herefter var berettiget til at kræve betaling for deres medvirken, jfr. ovenfor.

Spørgsmålet bliver herefter alene, om den afdøde havde en sådan »særlig tilknytning« til Rødovre sogn, at de lavere takster kunne finde anvendelse.

Om der foreligger en særlig tilknytning til et sogn må – bortset fra de tilfælde, hvor en udensognsboende har ægtefælle, forældre eller børn begravet på kirkegården – bero på menighedsrådets skøn i det enkelte tilfælde, dog således at den endelige afgørelse er henlagt til Stiftsøvrigheden, eventuelt Kirkeministeriet. Som eksempler på, hvad lovens tanke må antages at have været med anvendelsen af det pågældende udtryk, kan nævnes tilfælde, hvor den afdøde gennem ydelsen af større gavebeløb til et sogn er optrådt som dettes velgører, eller hvor han i kraft af den position, han har opnået i samfundet, kan siges at have kastet glans over sit fødesogn.

Det fremgår af menighedsrådets redegørelse af 18. august 1956, . . . at Rødovre menighedsråd i en årrække har været tilbøjelig til – uden for de i loven udtrykkelig nævnte tilfælde – på forhånd at afvise muligheden for, at der skulle kunne foreligge en særlig tilknytning til sognet, som kunne medføre anvendelse af de lavere takster. I skrivelse af 23. oktober 1956 til Stiftsøvrigheden over Københavns stift . . . har ministeriet taget afstand fra denne fremgangsmåde.

Imidlertid fremgår det også af menighedsrådets fornævnte redegørelse, at menighedsrådet nøje har overvejet, om der i det her foreliggende tilfælde alligevel burde anerkendes en særlig tilknytning, men at menighedsrådet ikke har ment, at dette var tilfældet, når henses til den lange periode, der var hengået fra sønnens slettelse i Rødovre folkeregister og til hans død. Endvidere fandt menighedsrådet, at sønnens økonomiske forhold som flyverløjtnant ikke gav anledning

til af denne grund at nedsætte taksterne, hvilket standpunkt også bestyrkedes, ved at klageren – ifølge menighedsrådets udsagn – overfor kirkegårdens graver har gjort gældende, at det for ham ikke var noget økonomisk spørgsmål, men en princip-sag.

Efter det således anførte må ministeriet anse den foreliggende klage som ubegrundet. Afgørelsen af, om der foreligger en særlig tilknytning, beror på et skøn, og ministeriet har – som i skrivelse til klageren af 23. oktober 1956 udtalt – ikke i det af klageren anførte fundet tilstrækkeligt grundlag for at kræve kirkegårdsbestyrelsens (menighedsrådets) afgørelse ændret.«

Den 21. april 1958 udtalte jeg, at jeg ikke kunne kritisere Kirkeministeriets afgørelse for så vidt angår spørgsmålet om betaling for kirkebetjeningens medvirken ved begravelsen.

Med hensyn til fastsættelse af betalingen for gravsted m. v. forelå det forhold, at menighedsrådet hidtil konsekvent havde undladt at skønne over, hvorvidt de uden-sogns boende på særlig måde havde været knyttet til sognet. Jeg kunne tiltræde Stiftsøvrighedens og Kirkeministeriets udtalelser om ulovmedholdeligheden af denne praksis og henledte i denne forbindelse opmærksomheden på, at det i forvaltningsretlig teori og praksis antages, at en forvaltningsmyndigheds undladelse af at udøve et pligtmæssigt skøn medfører, at den pågældende forvaltningsakt må anses for ugyldig, jfr. Poul Andersen, Dansk Forvaltningsret, 3. udg. 1956, s. 340–41 og 365–66.

Spørgsmålet blev herefter, om det kunne antages, at menighedsrådet i anledning af A's klage til Kirkeministeriet havde udøvet et lovligt skøn over A's søns tilknytning til sognet. Kirkeministeriet havde givet udtryk for, at rådet havde optaget spørgsmålet herom til nøje overvejelse, og havde i denne forbindelse henvist til, at menighedsrådet bl. a. havde lagt vægt på sønnens økonomiske forhold.

Forarbejderne til bestemmelsen i § 25, stk. 3, sås ikke at indeholde noget om, hvilke hensyn der bør tages ved afgørelsen af, om en person på særlig måde har været knyttet til et sogn, men jeg fandt ikke, at der ved udøvelsen af dette lovpligtige skøn

bør tages hensyn til afdødes økonomiske forhold. Da det endvidere fremgik af rådets skrivelse af 18. august 1956, at det »kun højst ugerne ændrer noget ved den engang truffe afgørelse«, var jeg ikke overbevist om, at der af rådet var udøvet et uvildigt sagligt skøn i forbindelse med overvejelsen af, om man i nærværende tilfælde skulle fravige den ulovlige praksis. Under hensyn til at jeg således måtte finde, at sagsbehandlingen havde været mangelfuld, henstillede jeg til Kirkeministeriet, at det blev pålagt Stiftsøvrigheden at annullere den af menighedsrådet truffene afgørelse som hvilende på et urigtigt retsgrundlag og i medfør af lovens § 25, stk. 3, sidste pkt., at afgøre det opståede tvivlstilfælde.

Uden at ville tage endelig stilling til, hvilke momenter der iøvrigt burde indgå i skønnet, henledte jeg Kirkeministeriets opmærksomhed på, at det formentlig måtte tillægges betydelig vægt, at A's søn, der var ugift, fra 1944 indtil indkaldelsen i 1952 boede i Rødovre sogn, hvor han også var konfirmeret, og hvor hans forældre stadig boede.

Jeg bemærkede endelig, at det havde været rimeligt, om Kirkeministeriet i skrивelsen af 23. oktober 1956 til A havde gjort ham bekendt med ministeriets principielle opfattelse med hensyn til menighedsrådets praksis, selvom ministeriet ikke fandt, at der var grundlag for at ændre afgørelsen.

I skrivelse af 21. maj 1958 til mig fremhævede Kirkeministeriet, at det beror på et skøn, hvorvidt en person på særlig måde har været knyttet til et sogn, og at Stiftsøvrigheden ved sagens indsendelse til ministeriet ganske havde henstillet, hvorvidt menighedsrådets afgørelse i det foreliggende tilfælde burde kræves ændret; Stiftsøvrigheden havde således, som den også måtte være berettiget til, henskudt den endelige afgørelse til ministeriet, der ikke havde fundet tilstrækkeligt grundlag for at kræve menighedsrådets afgørelse ændret.

Da den af Kirkeministeriet efter Stiftsøvrighedens indankning truffene afgørelse ifølge loven var endelig, henstillede ministeriet, om ikke det således af ministeriet udøvede skøn måtte have karakteren af en endelig afgørelse, idet alle de af mig påpegede om-

stændigheder havde været ministeriet bekendt og var taget i betragtning, da afgørelsen blev truffet.

Såfremt det måtte antages, at ministeriets afgørelse alligevel skulle omgøres som truffet på et grundlag, der retsligt var en nullitet, fandt ministeriet, at sagen, såfremt også menighedsrådets seneste, efter gentagne overvejelser trufne, afgørelse skulle betragtes som en nullitet, ikke burde henvises til Stiftsøvrighedens endelige appelafgørelse, men hjemvises til menighedsrådets fornyede overvejelse.

Med hensyn til det forhold, at afdøde i årene 1944-52, indtil han var 19 år gammel, havde boet i Rødovre sogn, hvor han var konfirmeret, og hvor hans forældre stadig boede, fremhævede ministeriet, at de fleste vel i den alder, hvor de enten intet tjener eller i hvert fald kun forholdsvis lidt, bor hjemme hos forældrene og også konfirmeres i disses bopælsogn. Hvis denne retningslinie derfor skulle følges, ville regelen blive, at alle udensogns boende ugifte, der, efter i en årrække at have været borte fra barndomshjemmet og taget ophold andetsteds, dør i en ung alder, skulle kunne begraves på kirkegården i forældrenes hjem sogn til en lavere takst end andre udensogns boende. Herved ville efter Kirkeministeriets opfattelse bestemmelsen om begravelse til lavere takst af personer, som »på særlig måde er knyttet til et sogn«, der øjensynlig af loven er tænkt som en undtagelse fra hovedregelen, blive regelen, hvilket ikke forekom ministeriet at være en korrekt lovanvendelse.

Den 17. september 1958 udtalte jeg, at menighedsrådet ifølge § 25, stk. 3, er pligtig i hvert enkelt tilfælde at skønne over, om en afdød udensogns boende person på »særlig måde har været knyttet til sognet«, således at han i medfør af ovennævnte bestemmelse har ret til at blive begravet efter taksten for udensogns boende med særlig tilknytning. Dette pligtmæssige skøn havde menighedsrådet ifølge dets egne oplysninger ikke udøvet i forbindelse med den oprindelige afgørelse.

Afgørelsen af, hvilket minimum af tilknytningsmomenter der må kræves, for at en udensogns boende på særlig måde er knyttet til et sogn, beror til en vis grad på et skøn, til hvis nærmere afgrænsning der må overlades menighedsrådet en passende margin. Det måtte derfor formentlig erkendes, at der efter saglige kriterier ville kunne anlægges en så snæver fortolkning, at den af menighedsrådet i nærværende sag trufne afgørelse lå indenfor det frie skøns rammer og derfor ikke nødvendigvis burde annulleres.

Uanset om menighedsrådets afgørelse imidlertid i den foreliggende sag ved et tilfælde var kommet til at ligge indenfor det frie skøns rammer, var afgørelsen truffet med undladelse af pligtmæssigt skøn og derfor ifølge forvaltningsretlig teori og praksis at betragte som en ugyldig forvaltningsakt, jfr. Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 3. udg. 1956, s. 340-41 og 365-66. Hertil kom, at menighedsrådet ved den i anledning af klagen til Kirkeministeriet foretagne fornyede behandling af sagen ifølge egne oplysninger havde lagt vægt på bl. a. afdødes økonomiske forhold, hvilket klart måtte anses for at være et usagligt hensyn.

Kirkeministeriet burde derfor ikke uden videre have tiltrådt den af menighedsrådet trufne afgørelse, men i forbindelse med fornøden retsvejledning have pålagt menighedsrådet under anvendelse af pligtmæssigt skøn og saglige hensyn at træffe en ny afgørelse, som Stiftsøvrigheden eller Kirkeministeriet derefter kunne tage stilling til.

Da Kirkeministeriet imidlertid havde gjort gældende, at samtlige de af mig påpegede omstændigheder havde været ministeriet bekendt og var taget i betragtning ved afgørelsen, og da denne lå indenfor et sagligt forsvarligt skøns rammer, undlod jeg at opretholde min henstilling til ministeriet om nu at foranledige menighedsrådets afgørelse annulleret.

14. Kritiseret, at Landsskatterettens behandling af en sag havde taget for lang tid, samt at en oplysning i præmisserne til rettens kendelse ikke var søgt tilstrækkeligt efterprøvet. (J. nr. 839/57).

I november 1957 klagede en statsautoriseret revisor på maskinforhandler As enkes vegne over, at Landsskatteretten ved kendelse af 29. juni 1957 havde stadfæstet en af amtskatterådet for Ribe amt foretaget ansættelse af As skattepligtige indkomst for skatteåret 1950/51, samt over den tid, der var medgået til rettens behandling af sagen.

Ved skøde af 14. oktober 1949 solgte A sin ejendom med tilhørende smedevirksomhed til sin svend for 70.000 kr., heraf 57.000 kr. for ejendommen, 8.000 kr. for inventar og løsøre og 5.000 kr. for good-will.

Ved selvangivelsen i 1950 opgjorde A sin skattepligtige indkomst for skatteåret 1950/51 til 14.652 kr. Opgørelsen blev tiltrådt af den kommunale ligningsmyndighed og skatterådet, men den 15. juli 1952 forhøjede amtskatterådet ansættelsen til 24.404 kr., idet rådet ikke kunne anerkende den i skødet indeholdte fordeling af købesummen. Rådet skønnede, at værdien af ejendommen ikke kunne sættes højere end til 44.000 kr., og at inventaret og vederlaget for good-will måtte ansættes til 16.000 og 10.000 kr.

Amtsskatterådet havde herefter i overensstemmelse med ligningslovens § 7, stk. 1 a og c, opgjort den skattepligtige indkomst således:

Selvangiven indkomst	kr. 14.652		
÷ efterbetalt kommuneskat	-	3.248	
			kr. 11.404
Anslået salgssum for inventar..	kr. 16.000		
bogført værdi	kr. 3.000		
skattefri avance	-	5.000	- 8.000
			8.000
anslået salgssum for good-will	kr. 10.000;		
heraf halvdelen skattepligtig.	-	5.000	
			kr. 24.404

Den 10. august 1952 påklagede revisoren amtsskatterådets ansættelse til Landsskatteretten, idet han bl. a. henviste til, at As ejendom – som også dokumenteret overfor amtskatterådet – ved en af Jydsk Grundejer-Kreditforening den 13. april 1949 foretaget vurderingsforretning til låneefterretning var blevet vurderet til 65.000 kr. og maskiner og redskaber i smedeforretningen til 9.800 kr.

Landsskatteretten modtog den 10. januar 1953 de lokale ligningsmyndigheders udtalelse. Da revisoren havde fremsat begæring

om mundtlig forhandling, blev det den 25. februar 1953 besluttet, at sagen skulle medtages til forhandling, når et af rettens rejsehold besøgte Kolding eller Vejen.

Ved skrivelser af 25. august 1953, 3. april og 11. oktober 1954 samt 23. februar 1955 erindrede revisoren om sagen, og retten oplyste ved skrivelser af 29. august 1953 og 7. april 1954, hvad sagen beroede på; revisorens to sidste skrivelser blev ikke besvaret.

Den 11. maj 1955 havde en repræsentant for retten en forhandling i Vejen med revisoren og A samt repræsentanter for de stedlige ligningsmyndigheder. Revisoren anmodede om, at han, såfremt der ikke på det foreliggende kunne gives A medhold, måtte blive tilvarslet til et møde med rettens medlemmer.

Efter at Landsskatterettens kontor havde færdigbehandlet sagen, blev den den 2. juni 1955 i henhold til § 12, stk. 3, i landsskatteretsloven forelagt Statens Ligningsdirektorat, der indhentede en erklæring af 29. juni 1955 fra amtsligningsinspektoratet for Ribe amt. Dette indstillede den foretagne ansættelse stadfæstet, og den 9. januar 1956 tilsluttede Ligningsdirektoratet sig amtsligningsinspektoratets indstilling.

Sagen blev straks herefter sendt til voting blandt rettens medlemmer og forelagt rettens afdeling for vurdering af fast ejendom.

Da man ikke kunne give A medhold, blev sagen i maj 1956 sat i bero på, at revisoren kunne indkaldes til et møde i retten. Den 12. januar 1957 blev det telefonisk tilbudt revisoren, der den 7. januar 1957 havde erindret om sagen, at han kunne få en mundtlig forhandling med retten den 24. januar 1957. Dette var han forhindret i, og sagen blev herefter forhandlet med ham på et møde den 23. maj 1957.

I rettens kendelse af 29. juni 1957, hvorved amtsskatterådets ansættelse blev stadfæstet, anførtes det bl. a., at revisoren havde påstået den i skødet foretagne fordeling af købesummen lagt til grund for opgørelsen af den skattepligtige indkomst, og at han havde henvist til vurderingsforretningen fra april 1949. Det anførtes dernæst, at ejendommen

ved en omvurdering til ejendomsskyld i 1948 var vurderet til 14.000 kr., og at den ved 10. og 11. almindelige vurdering i 1950 og 1956 var ansat til henholdsvis 17.500 og 27.500 kr.

Retten fandt ikke at kunne lægge vægt på vurderingen til låneefterretning og bemærkede, at »kreditforeningen ikke har taget denne vurdering til følge ved långivningen«. Retten måtte herefter være enig med amtsskatterådet i, at den af A fastsatte fordeling af købesummen ikke kunne være bindende for skattemyndighederne, men at fordelingen i skattemæssig henseende måtte foretages under hensyn til de virkelige værdier. Da der ikke var forelagt retten oplysninger eller bevisligheder, der kunne danne grundlag for et selvstændigt skøn over fordelingen af købesummen, måtte retten stadfæste den påklagede ansættelse.

Den 23. juli 1957 anmodede revisoren om, at sagen måtte blive genoptaget, og anførte bl. a., at der savnedes en saglig motivering for at tilsidesætte den i skødet angivne fordeling af købesummen. Han fandt det i høj grad betænkeligt, at man traf afgørelse i sagen uden at lade sagkyndige foretage besigtigelse, og henviste til, at køberen af ejendommen havde udtalt, at det i skødet fastsatte vederlag for good-will var absolut rimeligt, og at den i skødet fastsatte pris for maskiner m. v. snarest var for høj. Iøvrigt havde amtsskatterådet alene ændret ansættelsen for As vedkommende, men ikke foranlediget tilsvarende ændringer i køberens skatteansættelse.

Endelig var det ikke rimeligt at se bort fra vurderingsforretningen, der var foretaget af en særligt sagkyndig, og kreditforeningen havde desuden meddelt revisoren, at det måtte bero på en misforståelse, at foreningen ikke havde taget vurderingen af 13. april 1949 til følge; foreningen havde ikke gjort antagelser af nogen art til vurderingen og havde i henhold til det ansøgte tilstået et tillægslån på 4.000 kr.

Den 26. oktober 1957 svarede Landsskatteretten, at man ikke i det af revisoren anførte havde fundet grundlag for at genoptage sagen.

Landsskatteretten udtalte den 21. november 1957 overfor mig, at henvisningen til, at »kreditforeningen ikke har taget denne

vurdering til følge ved långivningen«, var baseret på, at kreditforeningen i 1949 bevilgede et tillægslån på 4.000 kr. til et i ejendommen indestående lån på 12.000 kr., og at der gennem tilståelsen af et tillægslån af en sådan størrelse ikke kunne antages fra foreningens side at være givet udtryk for, at ejendommens handelsværdi svarede til den ved lånevurderingen anslåede værdi. Retten beklagede overfor mig, at den ikke i forbindelse med afslaget på revisorens anmodning om sagens genoptagelse havde gjort ham bekendt med dette.

I december 1957 sendte revisoren mig afskrift af skødet, beretningen vedrørende den i april 1949 foretagne vurderingsforretning samt afskrift af en udtalelse af 17. december 1957 fra Jydsk Grundejer-Kreditforening, der gik ud på, at vurderingsmændene tilsyneladende havde vurderet ejendommen inklusive maskiner og forretning. Kreditforeningen udtalte videre, at løsøret ved det senere salg var ansat til 8.000 kr. og good-will til 5.000 kr., samt at værdiansættelsen af ejendommen, når man fratrag de 13.000 kr., blev 52.000 kr., hvortil det i april 1949 bevilgede tillægslån på 4.000 kr. svarede.

Senere sendte revisoren en erklæring af 20. februar 1958 fra den vurderingsmand, der havde foretaget kreditforeningsvurderingen i 1949, samt en erklæring fra Jyllands samvirkende Smedemesterforeninger og anførte samtidig, at kreditforeningens direktør havde oplyst, at egentlige antagelser til vurderingen ikke var gjort, og at der ikke forelå oplysning om, hvorvidt A havde søgt størst muligt tillægslån eller alene et lån på 4.000 kr.

Vurderingsmanden erklærede, at han ved ansættelsen af ejendommens værdi til 65.000 kr. havde medregnet nagelfast tilbehør, hvorimod inventar iøvrigt og good-will ikke var medregnet, og smedemesterforeningen anførte, at 5.000 kr. var et stort beløb for good-will for en smedeforretning, idet det ikke er almindeligt, at der er et beløb for good-will.

Den 7. marts 1958 forelagde jeg de indsendte bilag for Landsskatteretten og spurgte, om materialet gav retten anledning til at genoptage sagen.

Jeg anmodede samtidig om en udtalelse vedrørende den tid, der var medgået til sagens behandling, og om, hvorvidt der havde været anledning for retten til inden sagen sendtes til votering at indhente nærmere op-

lysninger fra kreditforeningen om grundlaget for meddelelsen af tillægslånet.

Endelig anmodede jeg om, at der måtte blive indhentet en udtalelse fra amtsskatterådet om, på hvilket grundlag det havde fastsat værdien af maskinerne, samt om det ikke er praksis i et tilfælde som det foreliggende at foranledige besigtigelse foretaget af de pågældende driftsmidler.

Den 25. april 1958 tilbagesendte Landskatteretten sagen tilligemed en udtalelse fra amtsskatterådet, der anførte, at det ved fordelingen af købesummen havde lagt til grund, at faste ejendomme dér på egnen i tiden omkring salget sædvanligvis blev handlet til priser, der ikke oversteg 250 pct. af ejendomsskyldvurderingen. For at have en sikkerhedsmargin havde rådet fastsat salgssummen for den faste ejendom til ca. 300 pct. af denne vurdering, hvorved man også tog hensyn til, at erstatningssummen for fast ejendom i ekspropriationstilfælde almindeligvis fastsattes således der på egnen på det pågældende tidspunkt. Salgssummen med fradrag af de afdrag, der kom køberen til gode, var 68.729 kr. Når man herfra trak godt 3 gange vurderingssummen på 14.000 kr., blev der 26.000 kr. til rest som salgssum for good-will og maskiner. Heraf fandt amtsskatterådet at 10.000 kr. passende kunne betragtes som vederlag for good-will; beløbet var fastsat skønmæssigt, men i vurderingsberetningen af 13. april 1949 var det anført, at den i ejendommen i mange år drevne forretning havde været god og indbringende, og good-will-beløb ansattes ofte til ca. 1 års afkast af det solgte, hvilket rådets ansættelse syntes vel stemmende med. — De resterende 16.000 kr. havde amtsskatterådet betragtet som vederlag for maskiner og inventar, og rådet bemærkede i denne forbindelse, at det ikke er praksis i et tilfælde som det foreliggende at foranledige besigtigelse foretaget.

Amtsskatterådet oplyste endelig, at skatterådet havde erkendt, at det var en fejl, at køberens skatteansættelse ikke var blevet reguleret.

Landsskatteretten redegjorde for sin behandling af sagen og tilføjede, at retten ikke var i stand til at oplyse, hvorfor den mundtlige forhandling i Vejen først fandt sted den 11. maj 1955.

Da sagen under hensyn til de foreliggende oplysninger om ejendommens vurdering til

ejendomsskyld, såvel før som efter salget, måtte forekomme tilstrækkeligt belyst, havde retten ikke fundet anledning til at indhente en erklæring fra kreditforeningen. Retten vedlagde vurderingsskemaerne for ejendommen ved 9., 10. og 11. almindelige vurdering samt et omvurderingsskema pr. 1. oktober 1948 og henviste til, at køberen af ejendommen i skemaet pr. 1. oktober 1950 (10. almindelige vurdering) havde angivet, at købesummen var 65.000 kr., hvoraf for løsøre 20.000 kr.

Landsskatteretten meddelte endelig, at sagen den 24. april 1958 havde været forelagt i et retsmøde, hvor man ikke fandt grundlag for genoptagelse.

Ved bedømmelse af sagen måtte jeg lægge til grund, at ligningsmyndighederne i tilfælde, hvor en ejendom er solgt sammen med en virksomhed, ikke kan være bundet af den i skødet foretagne fordeling af købesummen mellem ejendom, maskiner og inventar samt good-will.

Efter det af amtsskatterådet oplyste om grundlaget for rådets ansættelse fandt jeg ikke at kunne kritisere, at rådet ikke inden afgørelsen foranledigede maskinerne besigtiget, hvorved jeg bemærkede, at der, da rådet behandlede sagen, allerede var forløbet over to år efter handelen.

Jeg kunne dernæst ikke kritisere, at Landsskatteretten havde stadfæstet amtsskatterådets ansættelse, og at retten ikke havde fundet, at betingelserne i forretningsordenens § 14 for genoptagelse var til stede. Derimod fandt jeg, at retten, når den ikke havde indhentet en udtalelse fra kreditforeningen, ikke i kendelsen burde have anført, at kreditforeningen ved långivningen ikke havde taget vurderingsforretningen i april 1949 til følge. Der kunne dog ikke tillægges denne formuleringsfejl betydning ved bedømmelsen af afgørelsens rigtighed.

Endelig udtalte jeg, at der var medgået for lang tid til Landsskatterettens behandling af sagen, og at jeg måtte finde det meget beklageligt, at sagen i over 2 år og 2 måneder var stillet i bero på den mundtlige forhandling i Vejen. Jeg lagde herved også vægt på, at revisoren i den pågældende periode gentagne gange havde erindret om sagen.

- 15.** *Det fandtes uheldigt, at en ekstramedhjælper ved statsfængslet i Horsens havde været leverandør af kiks, småkager og sandkager til fængslets butik. – Ikke kritiseret, at fængslet på licitationsbasis købte kaffe hos en købmand, der var svoger til en af fængslets funktionærer. (J. nr. 841/57).*

En fange klagede i oktober 1958 over, at priserne på Nescafé, kaffe og kiks i butikken i statsfængslet i Horsens var for høje. Endvidere anførte han, at nogle af disse varer leveredes af handlende, der var i familie med en af statsfængslets funktionærer.

| Klagen over priserne gav ikke anledning til kritik.

Statsfængslet oplyste, at kaffen købes hos en købmand i Horsens, der er svoger til en af statsfængslets funktionærer. Statsfængslet havde ikke på grund af dette familieforhold fundet anledning til at standse indkøbene hos købmanden, der også var leverandør til fængslet, før vedkommende funktionær blev forflyttet til Horsens. Kaffeindkøbene blev foretaget efter licitation, godkendt af Direktoratet for Fængselsvæsenet.

| Heller ikke dette forhold gav grundlag for kritik.

Statsfængslet oplyste dernæst, at kiks, småkager og sandkager var leveret af en ekstramedhjælper ved fængslet. Da statsfængslet på den givne foranledning var blevet opmærksom på det uheldige i dette forhold, var ekstramedhjælperen pr. 1. januar 1959 ophørt med at levere varer til fængslets butik.

| Jeg udtalte den 3. februar 1959, at jeg fandt det uheldigt, at en til statsfængslet knyttet medhjælper havde været leverandør til fængslets butik. Da den pågældende imidlertid nu var ophørt med at levere varer til butikken, fandt jeg efter omstændighederne at kunne undlade at foretage videre vedrørende dette forhold.

- 16.** *En politimester burde ikke have afslået et andragende fra et vejudvalg for en privat fællesvej om tilladelse til ved anbringelse af en bom at afspærre vejen for offentlig færdsel, men burde have meddelt, at spørgsmålet måtte afgøres efter privatretlige regler og for så vidt var politiet uvedkommende. (J. nr. 861/57).*

Den 15. november 1957 klagede redaktør Alex R. Højer, Dyrehavegårdsvej 22, Klampenborg, som medlem af Dyrehavegårdsvejs vejudvalg, over, at politimesteren i Københavns amts nordre birk i skrivelse af 2. november 1957 havde meddelt, at politiet ikke kunne tillade udvalget ved anbringelse af en bom og i forbindelse hermed opstilling af forskellige færdselstavler at spærre Dyrehavegårdsvej for offentlig færdsel. Redaktøren anførte, at han var kommet til den overbevisning, at politiet ikke havde hjemmel til at nægte udvalget at spærre vejen.

Det fremgik af sagen, at der i 1917 blev afsluttet en overenskomst mellem Lyngby-Tårnbæk kommune og grundejerne ved den daværende Hjortekærvej – hvori den nuværende Dyrehavegårdsvej indgik – om istandsættelse af vejen for grundejernes regning; efter istandsættelsen skulle kommunen

overtage vejen som offentlig vej. Denne overenskomst blev ifølge oplysninger fra Lyngby-Tårnbæk kommune aldrig effektueret, men i 1926 erstattet af en ny overenskomst om istandsættelse af Hjortekærvej og overtagelse af denne som offentlig vej. Den nye overenskomst omfattede også en ændring af vejføringen, således at denne blev som den nu er, og i overenskomsten blev det samtidig bestemt, at den nuværende Dyrehavegårdsvej skulle forblive privat fællesvej.

Den 11. juni 1957 anmodede formanden for vejudvalget politimesteren om tilladelse til opsætning af en ny færdselstavle med påskriften »Privat vej. – Gennemkørsel forbudt. Politiet.«, idet de kørende, der kom fra Ermelundsvej og svingede ad Dyrehavegårdsvej, ikke kunne se den opsatte tavle, før de passerede den.

I skrivelse af 22. juni 1957 ansøgte for-

manden for vejudvalget dernæst politiet om tilladelse til at spærre Dyrehavegårdsvej ved at opsætte en mindre bom. Ansøgningen, der var med-underskrevet af redaktøren og et andet medlem af vejudvalget, blev begrundet med, at de i 1946 med politiets godkendelse opstillede færdselstavler ikke blev respekteret af de kørende, og at den tunge last- og varevognstrafik havde beskadiget vejbanen så meget, at der forestod vejejerne en kostbar istandsættelse. Samtidig blev der ansøgt om at få opsat færdselstavler med forbud mod knallertkørsel.

Den 16. juli 1957 forklarede redaktøren på vejudvalgets vegne overfor politiet, at udvalget havde tænkt sig at opstille en bom ca. midt på Dyrehavegårdsvej, men dog således at fodgængere og cyklister frit kunne passere. Bommen skulle indrettes således, at den kunne aflåses og i påkommende tilfælde åbnes. Udvalget var villig til at hvidmale bommen med selvlysende farve og anbringe røde refleksglas eller røde elektriske lamper på den, alt efter politiets skøn, såfremt den almindelige vejbelægning ikke skønnedes tilstrækkelig. Herudover ønskede udvalget opsat forskellige adviserende færdselstavler ved vejens indkørsler med påskrift om omkørsel og om, at vejen var spærret med bom, samt forbudstavler mod gennemkørsel og knallertkørsel. Redaktøren erklærede sig på udvalgets vegne indforstået med at betale samtlige udgifter.

Udvalgets andragende blev tilligemed politirapporten forelagt kommunalbestyrelsen i Lyngby-Tårnbæk kommune, der den 23. september 1957 udtalte, at den ikke kunne anbefale, at der blev givet udvalget tilladelse til at opstille en spærrebom.

I skrivelse af 2. november 1957 til redaktøren meddelte politimesteren, efter at have gengivet kommunalbestyrelsens udtalelse, at han var enig med kommunalbestyrelsen i, at det ikke kunne tillades, at udvalget spærrede Dyrehavegårdsvej med en bom.

Politimesteren ville dernæst ikke tillade, at der blev opsat færdselstavler, hvorefter gennemkørsel og knallertkørsel var forbudt; begrundelsen herfor var, at alle øvrige ejere af private fællesveje med samme ret ville kunne kræve en tilsvarende begrænsning af færdselen på deres veje. Endvidere fandt po-

litimesteren en sådan begrænsning utidssvarende, ligesom det ville være umuligt for politiet at føre en blot nogenlunde effektiv kontrol med, at forbudet blev overholdt, hvilket ville nedbryde respekten for færdselstavler i almindelighed.

Derimod foreslog politimesteren, at der i begge ender af Dyrehavegårdsvej blev opstillet færdselstavler med forbud mod gennemkørsel af køretøjer på over 2 tons; en sådan begrænsning var i overensstemmelse med, hvad andre ejere af private fællesveje havde fået tilladelse til efter færdselsloven (lov nr. 153 af 24. maj 1955). Der var herved taget hensyn til, at den tunge kørsel sled særlig hårdt på vejbelægningen.

Politimesteren anførte dernæst, at det af færdselsloven og betænkningen til denne*) fremgår, at private vejejere er berettigede til selv at lade opsætte tavler, der tilkendegiver et forbud, men sådanne tavler må ikke kunne forveksles med de autoriserede tavler, og det skal af tavlerne tydeligt fremgå, at de ikke hidrører fra politiet eller anden vejmyndighed. Overtrædelse af sådanne private forbud vil imidlertid alene kunne påtales efter § 17, stk. 1, i lov nr. 107 af 31. marts 1953 om mark- og vejfred, og påtale kræver den forurettedes begæring.

Endelig henviste politimesteren til, at afgørelsen kunne påklages til Justitsministeriet.

Den 4. februar 1958 udtalte politimesteren overfor mig, at udvalgets andragende blev tilstillet kommunalbestyrelsen til udtalelse, dels under hensyn til at kommunen er grundejer på Dyrehavegårdsvej, dels med henblik på, om forholdet kunne falde ind under bestemmelserne i § 17 i det for kommunen gældende bygningsreglement af 23. maj 1935.

Med hensyn til den i skrivelsen af 2. november 1957 til redaktøren anvendte vending: at politimesteren var enig med kommunalbestyrelsen i, at det ikke kunne tillades, at der opstilledes en bom – uagtet der vel ikke for politiet umiddelbart sås at være hjemmel til at forbyde, at der på privat ejede veje opstilles bomme –, fremhævede politimesteren, at han tillige i skrivelsen udførligt havde redegjort for, hvad såvel færdselsloven som betænkningen udtalte om den private vejejers ret til at indføre færdselsregulerende foranstaltninger, og at han havde henvist redaktø-

*) betænkning nr. 91/1954 angående revision af færdselsloven og loven om motorkøretøjer, side 85—86.

ren til eventuelt at indbringe spørgsmålet for Justitsministeriet.

Politimesteren udtalte endvidere, at færdselsforholdene i politikredsen i nogen grad var af samme karakter som i København. Mens man imidlertid i København i spørgsmål som det foreliggende i ikke uvæsentlig grad kan støtte sig til lov af 14. december 1857 om gader, veje og vandløb i København, gælder der ikke for politikredsen nogen tilsvarende lov, men alene de kommunale bygningsreglementer og vejvedtægter.

Bygningsreglementet af 23. maj 1935 for Lyngby-Tårnbæk kommune bestemmer i § 17, at ingen vej, der fremtidig udlægges, må nedlægges eller afspærres med bomme. Bestemmelsen stod ikke anført i det tidligere for kommunen gældende bygningsreglement af 13. marts 1907 og kunne derfor ifølge politimesteren næppe bringes i anvendelse i det foreliggende tilfælde, idet Dyrehavegårdsvej var anlagt før 1935. – I den for kommunen gældende vejvedtægt findes der ikke bestemmelser af interesse for nærværende sag.

Lyngby-Tårnbæks vejnet består i ikke ringe udstrækning af private fællesveje (af en samlet vejlængde på 177,8 km udgør de private fællesveje 87,2 km), og politimesteren ville derfor finde det endog meget uheldigt, om ejerne af sådanne private fællesveje uden videre kunne indføre en så stærkt færdselshindrende foranstaltning som at spærre en vej med bom; ikke alene ville en sådan afspærring medføre en ikke uvæsentlig ulempe for afviklingen af færdselen i almindelighed, men den ville tillige skabe en ofte meget uheldig og tidkrævende omkørsel for de forskellige kategorier af udrykningskøretøjer.

Endelig udtalte politimesteren, at det naturlige måtte være, at også private fællesveje var åbne for almindelig færdsel, og at udvalget, dersom det ønskede at spærre vejen med en bom, måtte dokumentere en særlig hjemmel til at foretage en sådan afspærring, og dette havde udvalget ikke gjort.

Jeg anmodede derefter Vejdirektoratet om en udtalelse om, hvorvidt det efter direktoratets opfattelse hørte under politiets myndighedsområde at tage stilling til, om en privat vej som Dyrehavegårdsvej kunne afspærres af vejejerne.

Den 22. november 1958 afgav Vejdirektoratet en udtalelse og fremsendte samtidig udtalelser af 11. og 19. november 1958 fra

henholdsvis Lyngby-Tårnbæk kommune og Københavns amt.

Kommunalbestyrelsen anførte, at den måtte være af den opfattelse, at vejudvalget næppe havde nogen hjemmel til at kræve, at Dyrehavegårdsvej blev afspærret som ansøgt, idet kompetencen til færdselsregulering og -indskrænkning, også på private veje, jfr. færdselslovens § 2, i henhold til færdselslovens kapitel VI måtte antages at tilkomme politiet og den kommunale myndighed i fællesskab, jfr. færdselslovens § 57, stk. 3.

Københavns amt udtalte, at vejvedtægten for Lyngby-Tårnbæk kommune ikke indeholdt nogen bestemmelse svarende til § 8, stk. 4, i den københavnske gadelov fra 1857, jfr. § 1 i lov nr. 85 af 31. marts 1926, og at færdselslovens § 58, stk. 5, syntes at forudsætte, at private veje kunne afspærres med bomme, men antagelig således, at berettigelsen hertil som også anført af politimesteren i skrivelsen af 2. november 1957 måtte afgøres på privatretligt grundlag og formentlig forudsætte enighed blandt vejejerne.

Under hensyn hertil havde det ifølge amtet måske været formelt mere korrekt, om politimesteren havde besvaret udvalgets henvendelse med, at politiet af færdselsmæssige grunde ikke kunne medvirke til en afspærring af vejen.

Vejdirektoratet udtalte bl. a., at politiet ifølge færdselslovens § 57, stk. 3, med samtykke af vedkommende kommunale myndighed har hjemmel til at træffe bestemmelser, der varigt kan indvirke på vejes udnyttelse, herunder også bestemmelser om afspærring af en vej for gennemgående trafik, og at denne bestemmelse efter direktoratets opfattelse også omfatter private fællesveje.

For så vidt havde de nævnte myndigheder haft hjemmel til af færdselsmæssige hensyn at afvise indførelse af en afspærring af Dyrehavegårdsvej i medfør af de særlige bestemmelser herom i færdselsloven. Som anført i den til grund for færdselsloven liggende betænkning af 1954, side 86, ligger det imidlertid udenfor færdselslovens område at tage endelig stilling til, hvornår indehavere af private vejrettigheder er berettigede til selv at meddele forbud mod visse færdselsarters benyttelse af en privat fællesvej.

Vejdirektoratet henviste til, at det i mark- og vejfredslovens § 17, stk. 1, er forudsat, at den private vejejer har adgang til at bestem-

me, om vejen skal være åben for almindelig færdsel, jfr. også afsnit D i Landbrugsministeriets cirkulære nr. 99 af 30. juni 1953.

I overensstemmelse hermed er det i færdselslovens § 58, stk. 5, fastsat, at et eventuelt forbud kan angives enten ved autoriserede tavler eller ved andet lovligt opslag. Bestemmelsen anfører dog udtrykkeligt, at afspærringen også kan ske ved bomme og led, der er afmærkede på behørig måde.

Vejdirektoratet udtalte, at politimesterens afgørelse af spørgsmålet om en eventuel afspærring af vejen ved hjælp af færdselstavler foreligger i skrivelsen af 2. november 1957.

Med hensyn til vejernes beføjelse til i forhold til det offentlige at afspærre private fællesveje måtte det antages, at bestemmelsen i § 27 i byggeloven for København (lov nr. 148 af 29. marts 1939) er til hinder for, at lodsejerne ved private veje i Københavns kommune på egen hånd kan afspærre vejene uden Magistratens samtykke. Denne bestemmelse kan ved vedtægt indføres i andre kommuner, men er hverken ved bygningsreglementet eller vejvedtægten blevet indført i Lyngby-Tårnbæk kommune.

Spørgsmålet om, hvorvidt vejene eller en del af disse var berettigede til at afspærre Dyrehavegårdsvej med bom, måtte herefter afgøres ud fra privatretlige regler, og Vejdirektoratet kunne derfor henholde sig til det af Københavns amt anførte med hensyn til politimesterens besvarelse af vejudvalgets andragende om tilladelse til at opstille en bom.

Ved min undersøgelse konstaterede jeg, at et medlem af Folketinget den 7. februar 1905 havde fremsat forslag til en lov, hvorefter kommunalbestyrelserne i landkommuner med købstadlignende bebyggelse skulle have tillagt visse beføjelser med hensyn til at foreskrive vejene at lade foretage istandsættelse og vedligeholdelse af private fællesveje. Under 1. behandling af forslaget i Folketinget udtalte ministeren for offentlige arbejder (Rigsdagstidende 1904/05, Folketingets forhandlinger, sp. 2964), at der i forslaget var blandet to ting sammen, nemlig spørgsmålet om de færdselsberettigedes indbyrdes forhold, der allerede var behandlet i loven af 14. april 1865 om istandsættelse og vedligeholdelse

af private veje, til hvis afbenyttelse flere er udelukkende berettigede, og spørgsmålet om kommunalbestyrelsernes ret til på egen hånd at gribe ind overfor de private fællesveje, hvilket var et helt nyt spørgsmål. Ministeren spurgte (sp. 2965), hvad nytte det ville være til at give kommunalbestyrelserne ret til at forlange, at en privat vej skulle holdes i en bestemt stand, når de pågældende vejere dog kunne afspærre vejen, så at ingen andre end de selv kunne komme der. Endvidere udtalte ministeren (sp. 2966), at man måtte ikke glemme, at hvis den private vej var i en meget dårlig forfatning, og hvis der – idet man så bort fra afspærringsretten – var så megen færdsel på den af andre beboere i kommunen, at det virkelig kunne siges at ligge i kommunens interesse, at den blev offentlig vej, så havde man det i sin magt allerede ifølge den bestående lovgivning at nå dette ved ganske simpelt at overtage vejen som offentlig. – Forslaget, der blev genfremsat i rigsdagssamlingen 1905/06, blev ikke vedtaget.

Efter omtale af forskellige forfatters opfattelse*) udtalte jeg, at udgangspunktet for bedømmelsen af sagen måtte være, at vejene i kraft af ejendomsretten havde de sædvanlige ejerbeføjelser over Dyrehavegårdsvej, og at politiet derfor ikke kunne nægte vejudvalget at afspærre den, medmindre der i lovgivningen eller på andet klart retsgrundlag var sket indskrænkninger i ejernes beføjelser.

Der sås ikke i vejlovgivningen eller i de i medfør heraf udfærdigede bestemmelser for Lyngby-Tårnbæk kommune at være foretaget indskrænkninger i ejernes beføjelser over Dyrehavegårdsvej eller tillagt politiet særlige beføjelser med hensyn til sådanne private fællesveje.

De politiet i medfør af færdselsloven tillagte beføjelser af færdselsordensmæssig karakter kunne ikke give politiet fornøden hjemmel til at nægte vejudvalget på privatretligt grundlag at afspærre Dyrehavegårdsvej, men nok til at bestemme, hvilken afmærkning udvalget skulle lade opstille, såfremt det spærrede vejen. Jeg henviste herved til betænkningen til færdsels-

*) E. A. Abitz: Vejenes retsforhold, 1950, side 194, 273 og 372 note 3; C. Popp-Madsen i Juristen 1936, side 448 og Egon Larsen: Tvungen ejendomsafståelse, 1940, side 192.

loven, hvorefter der netop ikke ved denne var taget stilling til det privatretlige spørgsmål (førnævnte betænkning side 86).

Under hensyn hertil fandt jeg, at politimesteren i skrivelsen af 2. november 1957 ikke burde have afslået vejudvalgets andragende om tilladelse til at afspærre Dyrehavegårdsvej, men have meddelt, at dette spørgsmål måtte afgøres efter privatretlige regler, og at sagen for så vidt var politiet uvedkommende.

Jeg kunne derimod ikke kritisere det skøn, der lå til grund for politimesterens afgørelse af, hvilke færdselstavler politiet ville medvirke til at opsætte på Dyrehavegårdsvej.

Jeg tilføjede, at den kommunale forvalt-

ning ifølge ombudsmandsloven ikke henhørte under mit virksomhedsområde, og at jeg derfor ikke kunne tage stilling til de af Lyngby-Tårnbæk kommune den 23. september 1957 og den 11. november 1958 afgivne udtalelser samt til, om kommunen som kommunalbestyrelse ville kunne modsætte sig, at udvalget afspærrede Dyrehavegårdsvej. Jeg kunne heller ikke tage stilling til det rent privatretlige spørgsmål, om enkelte grundejere, herunder Lyngby-Tårnbæk kommune som eventuel grundejer ved vejen, ville kunne modsætte sig flertallets ønske om at afspærre Dyrehavegårdsvej, da jeg ifølge ombudsmandsloven ikke kan beskæftige mig med private retsforhold.

17. Spørgsmål om indberetningspligt for overlægerne ved psykopatforvaringsanstalterne om hensættelse i isolationscelle. (J. nr. 933/57).

I forbindelse med behandlingen af en klage fra en forvaret i psykopatforvaringsanstalten i Herstedvester over, at han den 18. juni 1958 var blevet hensat i isolationscelle, anmodede jeg den 30. august 1958 Justitsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt overlægen i henhold til § 19, stk. 2, 1. pkt., i kgl. anordning nr. 680 af 18. december 1940 angående forvaringsanstalten for psykopater i Herstedvester havde foretaget indberetning til Justitsministeriet om den iværksatte isolation, og i benægtende fald om ministeriet kunne godkende at sådanne indberetninger ikke blev foretaget. Jeg henviste til, at Justitsministeriet tidligere i anden anledning havde udtalt, at anstalten i Herstedvester fulgte den praksis ikke at afgive indberetning om isolationer af kortere varighed, og at ministeriet, under hensyn til at en række ændringer i anordningen var under forbered-

se, ikke havde fundet anledning til at indskærpe indberetningspligten.

Justitsministeriet svarede den 19. oktober 1958, at der ikke af overlægen var foretaget indberetning, og at ministeriet overvejede i den ændrede anordning alene at foreskrive, at overlægerne til Justitsministeriet skal afgive månedlige redegørelser for de af dem iværksatte disciplinære foranstaltninger, herunder isolation. Da gennemførelsen af ændringerne ikke var umiddelbart forestående, havde Justitsministeriet nu meddelt overlægerne, at de midlertidig kunne undlade at foretage de i anordningens § 19, stk. 2, 1. pkt., foreskrevne indberetninger, men at de skulle afgive de ovenfor nævnte månedlige redegørelser til ministeriet.

Den 23. oktober 1958 meddelte jeg Justitsministeriet, at jeg tog det oplyste til efterretning.

18. Forsorgskontoret ved psykopatanstalten i Horsens burde umiddelbart i forbindelse med A's indsættelse i anstalten have taget skridt til at få ham overført fra nydende til bidragydende medlem af en sygekasse.

En aftale mellem anstalten og sygekassen i Horsens om, at forvarede straks fra udskrivningen optages som nydende medlemmer mod betaling af 6 måneders kontingent bagud, gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 935/57).

I februar 1958 klagede A over, at forsorgskontoret ved statsfængslet i Horsens ikke rettidigt havde foranlediget ham overflyttet

fra at være nydende til at være bidragydende medlem af hans hidtidige sygekasse, og uden hans samtykke havde ladet ham overflytte til

Sygekassen Horsens. A gjorde gældende, at en mellem anstalten og sygekassen i Horsens truffet ordning, hvorefter de forvarede straks ved udskrivningen mod betaling af kontingent for 6 måneder bagud kunne blive nydende medlemmer uden ventetid, ikke var i overensstemmelse med folkeforsikringslovens § 11, stk. 8, hvorefter der kræves 6 måneders medlemskab som nydende medlem, inden der kan ydes hjælp af sygekassen.

Overlægen ved statsfængslet i Horsens oplyste, at da A den 18. december 1956 blev indsat i psykopatforvaringsanstalten, var han medlem af en sygekasse på Sjælland, hvortil han havde betalt kontingent som nydende medlem for tiden indtil 31. december 1956.

Den 23. maj 1957 blev A's medlemskab overført til sygekassen i Horsens med restance fra 1. januar 1957, og statsfængslet betalte af hans arbejdsfortjeneste kontingent for ham som nydende medlem for tiden 1. januar-31. marts 1957 og for tiden derefter som bidragydende medlem. Denne fremgangsmåde fulgte for samtlige indsatte, der ikke var slettet som medlemmer af sygekassen på grund af restance, idet man herved opfyldte de indsattes forpligtelse til at være medlem af en sygekasse.

Ca. 1½ år før havde anstalten truffet aftale med sygekassen i Horsens om, at de indsatte medlemskab af en sygekasse overføres til denne sygekasse, hvortil anstalten derefter betaler kontingentet. Efter aftalen betragtes de indsatte straks ved udskrivningen som nydende medlemmer, mod at der samtidig betales 6 måneders kontingent som nydende medlemmer bagud.

Ifølge overlægen ville regelen i folkeforsikringslovens § 11, stk. 8, kun kunne overholdes, hvis man kendte datoen for de forvarede udskrivning ½ år før denne finder sted. Anstalten har derfor ofte, inden aftalen blev truffet, været i en vanskelig situation, idet udskrivningsdatoen i gunstigste tilfælde kun har kunnet beregnes 2-3 måneder forud. Efter aftalen er enhver indsat straks efter udskrivningen beskyttet som nydende medlem af sygekassen, hvilket ikke sjældent har været af betydning ved sygdom.

Endelig anførte overlægen, at regelen i folkeforsikringslovens § 11, stk. 8, synes begrundet i ønsket om at fri sygekassen for risiko med hensyn til skjulte sygdomme. Dette hensyn er ikke tilsidesat ved den med sygekassen

i Horsens indgåede aftale, idet de indsatte under anstaltsopholdet er under konstant lægetilsyn.

Direktoratet for Sygekassevæsenet, som jeg forelagde sagen, udtalte, at statsfængslets forsorgskontor straks ved A's indsættelse den 18. december 1956 burde have begæret ham overført til at være bidragydende medlem fra 1. januar 1957, indtil hvilken dato han havde betalt kontingent som nydende medlem af sin sygekasse. Direktoratet havde derfor anmodet sygekassen i Horsens om at ændre datoen for overførselen til at være bidragydende medlem til 1. januar 1957 samt om at tilbagebetale forsorgskontoret forskellen mellem kontingentet som nydende og bidragydende medlem for tiden 1. januar-31. marts 1957, ialt 17,40 kr.

Forsåvidt angik A's besværing over at være overflyttet til sygekassen i Horsens udtalte direktoratet, at sygekasseforholdet i almindelighed følger personen; undtagelse herfra er gjort bl. a. for medlemmer, der indkaldes til militærtjeneste, hvorimod overflytning i tilfælde af fængselsophold o. l. normalt finder sted, medmindre der er tale om et ganske kortvarigt ophold, eller pågældende er gift og indenfor en anden sygekasses område har hustru eller hjem, som varetager hans interesser.

Direktoratet var enig i, at den mellem anstalten og sygekassen i Horsens truffede aftale ikke harmonerede med folkeforsikringslovens § 11, stk. 8, men ordningen var truffet af hensyn til de forvarede, og der var ikke noget i vejen for, at de ved udskrivningen fra psykopatforvaringsanstalten kunne begære sig overført til nydende medlemme af sygekassen med sædvanlig ventetid, såfremt de ønskede den normale ordning bibeholdt.

Herefter bad jeg overlægen oplyse, om A ved indsættelsen i anstalten havde ønsket dennes medvirken til at få sygekasseforholdet bragt i orden, jfr. reglerne for statsfængselsfanger under punkt 1, stk. 3, i cirkulærskrivelse af 11. december 1947 fra Direktoratet for Fængselsvæsenet.

Overlægen udtalte, at spørgsmålet om en ordning af A's sygekasseforhold ikke blev drøftet med ham umiddelbart i forbindelse med hans indsættelse i december 1956, fordi anstalten på det tidspunkt forhandlede med sygekassen i Horsens om den generelle ordning. Da forhandlingerne var tilendebragt,

tog anstalten sygekasseforholdene for en række forvarede, herunder A, op til ordning.

I begyndelsen af maj måned 1957 blev sygekassespørgsmålet drøftet med A, der overfor vedkommende forsorgsassistent gjorde gældende, at han ønskede fortsat at stå som nydende medlem. A blev gjort bekendt med, at dette af økonomiske grunde ikke kunne lade sig gøre, samt med den med sygekassen i Horsens trufne ordning, som han erklærede sig tilfreds med.

Da A i oktober 1957 fik meddelelse om, hvorledes hans sygekasseforhold var ordnet, protesterede han mod, at forsorgskontoret havde betalt 3 måneders restance for ham som nydende medlem. Ifølge overlægen var det med rette han protesterede, idet forsorgskontoret straks ved indsættelsen og med virkning fra 1. januar 1957 at regne burde have foranlediget ham overflyttet til bidragydende medlem.

Forsorgsassistenten udtalte, at der intet blev foretaget vedrørende A's sygekasseforhold ved indsættelsen, idet ordningen med sygekassen i Horsens da var under forberedelse. Da forsorgskontoret den 22. maj 1957 betalte hans kontingent til sygekassen i Horsens, blev det konstateret, at der var betalt kontingent for ham som nydende medlem indtil 31. marts 1957, og at der således unødigt var påført ham en udgift til sletningsrestance på 17,40 kr., som imidlertid senere blev tilbagebetalt.

Justitsministeriet udtalte overfor mig, at de i cirkulærskrivelsen af 11. december 1947 indeholdte regler vedrørende fangers sygekasseforhold ikke omfatter psykopatforvarede. Med hensyn til disse havde Justitsministeriet den 26. januar 1935 anmodet ved-

kommende anstalter om, at bestemmelserne i afsnit III og IV i Socialministeriets cirkulære nr. 121 af 29. juni 1934 angående forskellige forhold vedrørende personer, der undergives særforborg, må blive iagttaget, dog således at udgifterne til medlemsbidrag som bidragydende medlem i almindelighed vil være at afholde af de forvarede selv af deres arbejdspenge.

Med hensyn til ventetiden i folkeforsikringslovens § 11, stk. 8, anførte Justitsministeriet, at Socialministeriet har oplyst, at Sygeforsikringskommissionen af 1954 overvejer spørgsmålet om en ændring af den pågældende bestemmelse, således at de 6 måneders karenstid undgås.

Jeg udtalte herefter, at forsorgskontoret umiddelbart i forbindelse med A's indsættelse i anstalten den 18. december 1956 burde have taget skridt til at få hans medlemskab i sygekassen overført fra nydende til bidragydende medlemsret.

Det var derimod i overensstemmelse med de gældende regler, at A's medlemskab var overført til Sygekassen Horsens.

Endelig fandt jeg ikke tilstrækkeligt grundlag for at kritisere den mellem anstalten og sygekassen i Horsens indgåede aftale vedrørende optagelsen af nydende medlemmer, uagtet lovmedholdeligheden heraf efter ordlyden af folkeforsikringslovens § 11, stk. 8, kan være tvivlsom. Jeg lagde herved vægt på, at ordningen synes hensigtsmæssig og til de forvaredes fordel, at det står de forvarede frit for at modsætte sig ordningens gennemførelse, og at reglerne om ventetid efter det foreliggende påtænkes ændret.

19. *Fristen ifølge købstadkommunallovens § 21, stk. 1, 3. pkt., for 2. behandling i byrådet af forslag til en købstadkommunes budget. – Henstillet til indenrigsministeren at overveje en ændring af bestemmelsen. Ændringen er gennemført ved lov nr. 66 af 9. marts 1959. (J. nr. 16/58).*

Den 11. april 1958 gjorde jeg Folketingets Ombudsmandsudvalg og indenrigsministeren bekendt med nedenstående skrivelse af samme dato til togfører A. Storgaard, Rolfsgade 114, Esbjerg:

»I skrivelse af 2. januar 1958 har De klaget over Indenrigsministeriets besvarelse den

26. marts 1957 af Deres skrivelse af 3. februar 1957, hvori De overfor ministeriet oplyste, at Esbjerg byråd på sit møde den 28. januar 1957 havde forkastet et af Dem fremsat forslag om, at behandlingen af overslaget over Esbjerg kommunes indtægter og udgifter for regnskabsåret 1957/58 skulde fore-

tages senest den 15. marts 1957, jfr. bestemmelsen i § 21, stk. 1, 3. pkt., i lov om købstadkommunernes styrelse, der er bekendtgjort som lov nr. 328 af 6. juli 1950.

Det fremgår af de indsendte bilag, at Esbjerg byråd i en af ministeriet indhentet erklæring af 11. marts 1957 har oplyst, at den i købstadkommunalloven fastsatte tidsfrist for foretagelse af anden behandling af kommunens overslag i en længere årrække ikke har været overholdt af byrådet, idet overslaget først er blevet endeligt vedtaget i sidste halvdel af marts, uden at der har været rettet indsigelse herimod. Denne praksis, der ifølge byrådet følges i den overvejende del af landets købstæder, er motiveret med, at byrådet ønsker at være bekendt med resultatet af den foreløbige skatteligning inden overslagets endelige vedtagelse. Byrådet har herved oplyst, at det, til trods for at der hvert år såvel af købstadens ligningskommission som af ligningskontoret under den foreløbige ligning udføres et meget betydeligt overarbejde, ikke har været muligt at tilvejebringe et resultat af ligningsarbejdet før den 20.–25. marts. I denne forbindelse har byrådet fremhævet betydningen af, at man ved fastsættelse af ligningsprocenten på grundlag af et fuldt forsvarligt ligningsmateriale kan lade denne procent variere mindst muligt fra år til år og kan tilgodese hensynet til kommunens selvfinansiering bedst muligt. – Endelig har byrådet gjort gældende, at den omhandlede frist ikke tager sigte på at hindre byrådet i at blive bekendt med resultatet af den foreløbige ligning forud for anden behandling af kommunens overslag, og at den omstændighed, at fristen oversiddes, ikke har betydning for gyldigheden af det af rådet vedtagne overslag.

Indenrigsministeriet har i skrivelsen af 26. marts 1957 udtalt, at der ikke er hjemmel til at fravige fristen, men at ministeriet for såvidt kan tiltræde, at bestemmelsen må anses for en ordensforskrift, hvis tilsidesættelse ikke i sig selv afføder retsvirkninger for overslagets gyldighed.

I anledning af Deres henvendelse har jeg foretaget en gennemgang af forarbejderne til bestemmelsen i købstadkommunallovens § 21 om fristen for byrådets anden behandling af forslag til overslag over kommunens indtægter og udgifter for det kommende

regnskabsår og skal på grundlag heraf oplyse følgende:

Ifølge købstadkommunalloven af 26. maj 1868 § 19, jfr. lov nr. 112 af 1. marts 1919 § 7, stk. 3, og lov nr. 79 af 20. april 1908 om kommunale valg, skulle anden behandling foretages senest den 15. januar.

I forslaget til den nugældende købstadkommunallov, der første gang blev fremsat i Landstinget den 30. januar 1929, var fristen ændret til 15. februar, jfr. forslagens § 22. Det hedder i bemærkningerne til forslaget (Rigsdagstidende 1928/29, tillæg A, sp. 4257) bl. a., at udsættelsen af fristen var i overensstemmelse med et af valglovskommissionen af 1921 udarbejdet forslag til en ny kommunal valglov, og at man ved denne udsættelse opnåede, »at byrådet under overslagets behandling kan danne sig et fyldigere skøn end tidligere over, hvorledes det regnskabsmæssige resultat af det regnskabsår, der er ved at afsluttes, vil forme sig, ligesom der er nogen mulighed for, at rådet kan skønne over det resultat, den forestående skatteligning vil bringe. På den anden side har man ikke ment at kunne foreslå en i sig selv ønskelig yderligere udskydelse af overslagets behandling, idet en sådan udskydelse vil betyde, at et eventuelt skattevalg ikke kan afholdes så betids, at den nyvalgte kommunalbestyrelse kan have budgettet færdigbehandlet til 1. april (jfr. bemærkningerne til § 37 i det af valglovskommissionen udarbejdede forslag til den under 29. marts 1924 stadfæstede lov om de kommunale valg)«.

Under forslagens første behandling i Landstinget den 8. februar 1929 oplyste en af ordførerne, at mange købstadkommuner ikke havde overholdt den hidtidige frist, da man gerne ville have et indtryk af, hvorledes skatteindtægten kunne antages at blive i det kommende år (Lt. fh., sp. 779).

I rigsdagssamlingen 1930/31 foreslog et af Folketinget nedsat udvalg i betænkning af 12. februar 1931 (Rigsdagstidende 1930/31, tillæg B, sp. 382 og 391), at fristen for anden behandling blev ændret til 31. marts »for at give kommunerne ret til at vente med vedtagelse af budgettet, indtil der haves oversigt over skatteindkomsten«.

Udvalgets ordfører udtalte bl. a. (Rigsdagstidende 1930/31, Ft. fh., sp. 4749–50), at den foreslåede ændring alene kunne med-

føre vanskelighed, såfremt »man skulle komme i tanker om at anvende« bestemmelsen i den kommunale valglov af 1908 § 22 om skattevalg. Samtidig understregede ordføreren dog, at bestemmelsen aldrig i de dengang forløbne 22 år havde været anvendt.

Folketinget vedtog ændringsforslaget uden afstemning (sp. 4792), medens der i Landstinget blev givet udtryk for, at det – selvom bestemmelsen om skattevalg ikke havde været anvendt – dog måske var uheldigt, om man praktisk talt udelukkede muligheden for at få bragt bestemmelsen i anvendelse (Lt. fh., sp. 828).

I rigsdagssamlingen 1932/33 foreslog et af Landstinget nedsat udvalg i betænkning af 16. marts 1933 (Rigsdagstidende 1932/33, tillæg B, sp. 621 og 627), at fristen for anden behandling blev ændret fra 31. marts til 15. marts, idet det bl. a. udtaltes, at »den bevæggrund, der har bevirket en udskydelse af den nugældende frist (15. januar), har været at give byrådet adgang til at skønne over resultaterne af skatteligningen inden overslagets endelige vedtagelse, men dette vil meget vel kunne ske den 15. marts, der af praktiske og lovtekniske grunde er at foretrække for finansårets sidste dag«.

Paragraffens nummer ændredes samtidig fra 22 til 21, og Landstinget vedtog udvalgets forslag uden afstemning (Lt. fh., sp. 1082).

Under forslaget endelige behandling i Folketinget udtalte en ordfører (Ft. fh., sp. 4061) om fristen for anden behandling af overslaget, at datoen 15. marts efter hans mening var for tidlig, idet man i de allerfleste byer ikke på det tidspunkt havde resultatet af ligningen.

Det af Landstinget ændrede forslag blev imidlertid vedtaget enstemmigt af Folketinget (sp. 4243).

Efter det således oplyste har udskydelsen af fristen fra 15. januar til 15. marts haft til formål, at byrådene får større mulighed for at skønne over de forventede skatteindtægter, og hensynet til muligheden for skattevalg og rent ordensmæssige betragtninger har været afgørende for fristens fiksering til 15. marts.

Med hensyn til det af Indenrigsministeriet anførte om den retlige betydning af fristens overskridelse skal bemærkes, at det i den forvaltningsretlige teori er antaget, at over-

skridelse af frister, der må betragtes som rene ordensforskrifter, ikke medfører ugyldighed, jfr. Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 3. udg., 1956, side 318. Denne opfattelse kan jeg tiltræde.

Da fristen 15. marts i købstadkommunallovens § 21 overskrides af flere byråd, og da det i § 22 i lov nr. 79 af 20. april 1908 om kommunale valg, jfr. § 66 i bekendtgørelse nr. 307 af 9. december 1957 af lov om kommunale valg, er bestemt, at anden behandling af overslaget skal afholdes senest den 15. januar, anmodede jeg den 24. januar 1958 Indenrigsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt ministeriet har under overvejelse at gennemføre en ændring af de nævnte fristbestemmelser.

Indenrigsministeriet har i skrivelse af 13. februar 1958 meddelt, at ministeriet er opmærksom på, at der ikke er blevet gennemført nogen lovbestemmelse, der specielt og direkte tager sigte på ophævelse af den omhandlede fristbestemmelse i lov nr. 79 af 20. april 1908. Bestemmelsen må dog anses for bortfaldet, efter at der i købstadkommunallovens § 21, stk. 1, 3. pkt., og landkommunallovens § 14, stk. 2, 4. pkt., er fastsat andre frister for anden behandling af henholdsvis købstadkommunernes og sognekommunernes årlige overslag, jfr. herved de udtrykkelige bestemmelser i købstadkommunallovens § 38, sidste pkt., og landkommunallovens § 58, stk. 1, sidste pkt., hvor det bestemmes, at »endvidere ophæves sådanne bestemmelser i den øvrige lovgivning, som strider mod de i nærværende lov indeholdte bestemmelser«.

Det er iøvrigt Indenrigsministeriets opfattelse, at bestemmelserne i § 22 i lov nr. 79 af 20. april 1908 om skattevalg m. v. samt den i købstadkommunallovens § 21, stk. 1, 3. pkt., fastsatte frist for anden behandling af købstædernes overslag naturligt vil kunne inddrages under kommende overvejelser med henblik på en revision i forbindelse med en almindelig revision af de kommunale styrelseslove.

Da det imidlertid må anses for uheldigt, at en i lovgivningen fastsat ubetinget fristbestemmelse i vidt omfang fraviges i praksis, har jeg i medfør af ombudsmandslovens § 11 henstillet til indenrigsministeren, at man – såfremt fravigelse under den gældende lov må anses for uundgå-

lig – overvejer spørgsmålet om en ændring af fristbestemmelsen i købstadkommunallovens § 21, stk. 1, 3. pkt., uden at afvente en kommende mere almindelig revision af loven, med mindre en sådan er umiddelbart forestående.»

Ved § 24 i lov nr. 66 af 9. marts 1959 om ændring af lov vedrørende personlig skat til kommunen m. v. er købstadkommunallovens § 21, stk. 1, efter ministerens forslag ændret således, at 2. behandling i byrådet af kommunernes overslag skal foretages senest den 31. marts.

- 20.** *En undersøgelse af Banktilsynets virksomhed med hensyn til Københavns Kreditbank A/S i tiden forud for bankens likvidation gav i det væsentlige ikke anledning til kritik. Dog havde det været rigtigst, om bankinspektøren havde dementeret nogle af direktøren for Kreditbanken i maj 1957 til dagspressen fremsatte urigtige udtalelser om Banktilsynets godkendelse af bankens virksomhed, ligesom det havde været ønskeligt, om Handelsministeriet straks var blevet underrettet om bankinspektørens skrivelse af 29. maj 1957, hvori han overfor direktøren påtalte udtalelserne. (J. nr. 21/58).*

Den 14. november 1958 sendte jeg landsretssagfører K. Just Koch, København, den nedenstående skrivelse og gjorde samtidig Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med den:

»I skrivelse af 5. januar 1958 har De som advokat for telegrafist Hans Krogh Christensen, Hjalmar Brantings Plads 6, København Ø., som har en bankkonto i Københavns Kreditbank A/S, der trådte i likvidation den 23. december 1957, anmodet mig om at foretage en undersøgelse af, om Banktilsynet på et tidligere tidspunkt end sket burde være skredet ind overfor banken.

De har herved rejst det spørgsmål, om Banktilsynet burde have påset, at bankens kapital ikke blev forbrugt til spekulationsforretninger, efter at den var overtaget af direktør Poul Glindemann.

De har endvidere ønsket undersøgt, om bank- og aktieselskabslovgivningens bestemmelser har været overholdt i banken, og hvornår eventuelle overtrædelser burde have været konstateret af Banktilsynet, samt om en tidligere indskriden fra tilsynets side ville have formindsket indskydernes tab.

Ved skrivelse af 23. april 1958 har De meddelt, at De foruden Krogh Christensen

I betænkningen af 20. februar 1959 fra det af Folketinget vedrørende kommuneskatteloven nedsatte udvalg er det anført, at ændringen bringer bestemmelsen i overensstemmelse med de faktiske forhold i en række købstæder.

Ved § 25 i den nye kommuneskattelov er, ligeledes på ministerens foranledning, bestemmelsen i 1908-lovens § 22 om 2. behandlings afholdelse inden 15. januar blevet ophævet.

repræsenterer 3 andre kontohavere, og spurgt, om der eventuelt påhviler det offentlige erstatningspligt overfor de pågældende kontohavere, der har indsat væsentlige dele af deres indskud i banken i november eller december 1957.

Fra Banktilsynet har jeg med skrivelse af 17. februar 1958 modtaget en redegørelse for udviklingen i banken og tilsynets kontrol hermed samt tilsynets akter, herunder afgivne redegørelser og skrivelser. Jeg har derefter den 29. marts 1958 haft en samtale med bankinspektøren og indhentet en udtalelse af 30. april 1958 fra handelsministeren. – I anledning af at direktør A. Brask Thomsen den 20. april 1958 har tilsendt mig en redegørelse for sin tilknytning til banken, har jeg indhentet en udtalelse af 14. maj 1958 fra Banktilsynet.

Jeg har dernæst den 11. juni 1958 haft en samtale med Dem, og den 17. juni 1958 har jeg drøftet sagen med handelsministeren. Endelig har jeg den 5. november 1958 påny haft en samtale med bankinspektøren.

I det følgende omtales i afsnit I bankens ejerforhold m. v. indtil 1955, hvorefter der i afsnittene II–IV redegøres for bankens forhold og Banktilsynets virksomhed i tiden fra

begyndelsen af 1955 til bankens likvidation den 23. december 1957. Bankinspektørens udtalelse gengives i afsnit V, og i afsnit VI omtales direktør Brask Thomsens redegørelse og bankinspektørens bemærkninger her-til. Min konklusion findes i afsnit VII (s. 114).

Datoliste:

25. 5. 1955 Direktør Brask Thomsen overtager aktiemajoriteten i Kreditbanken. 27. 9. 1955 Banktilsynet aflægger kontrolbesøg i banken. Dec. 1955 Bankens aktiekapital udvides med 500.000 kr. Jan.-apr. 1956 Brask Thomsen overdrager aktier i banken til Glinde-mann-koncernen. 12.-19. 3. 1956 Banktilsynet foretager ordi-nær undersøgelse i banken. 4. 4. 1956 Beretning afgives til bank-inspektøren om den ordinære undersøgelse. 13. 4. 1956 Banktilsynet tilskriver ban-kens ledelse og revisorerne om resultatet af undersøgel-sen. 26. 4. 1956 Generalforsamling i banken, ved hvilken den hidtidige be-styrelse og de hidtidige revi-sorer fratræder. 2.-4. 5. 1956 Banktilsynet undersøger ban-kens renteforhold. 22. 5. 1956 Bechsgaard meddeler tilsynet, at direktør Vedsted Jakob-sen har forladt banken. 30. 5. 1956 Banktilsynet underretter Han-delsministeriet om de sted-fundne undersøgelser. 19. 6. 1956 Banktilsynet aflægger kon-trolbesøg i banken i anled-ning af et dagblads henven-delse. 27. 6. 1956 Banken indberetter, at visse engagementer overskrider 35 pct. grænsen i banklovens § 12. 24. 8. 1956 Banktilsynet underretter Han-delsministeriet om undersø-gelsen i juni 1956. Dec. 1956 Bankens aktiekapital udvides påny med 500.000 kr.	7.-9. 2. 1957 Banktilsynet foretager ekstra-ordinær undersøgelse i ban-ken. 28. 2. 1957 Beretning afgives til bankin-spektøren om den ekstraordi-nære undersøgelse. 1. 3. 1957 Bankinspektøren drøfter § 12-problemet med direktør Bechsgaard. 15. 3. 1957 Politiet retter henvendelse til Banktilsynet. 2. 5. 1957 Banktilsynet gør overfor ban-kens ledelse gældende, at der foreligger overtrædelse af banklovens § 12 og anmoder om en udtalelse. 4. 5. 1957 Aftenbladet omtaler, at en københavnsk bank er i poli-tiets søgelys. 6. 5. 1957 Direktør Bechsgaard udtaler sig overfor Information og Ekstrabladet. 7. 5. 1957 Landsretssagfører J. E. Jen-sen og direktør Bechsgaard hos bankinspektøren angæn-de § 12-spørgsmålet og de ge-neralforsamlingsvalgte reviso-rers stilling. 15. 5. 1957 Direktør Bechsgaard, lands-retssagfører J. E. Jensen og statsautoriseret revisor E. Knuthsen hos bankinspektø-ren. 20. 5. 1957 Revisor Asner hos bankin-spektøren. 22. 5. 1957 Revisorerne K. G. Jensen og E. Knuthsen hos bankinspek-tøren. 23. 5. 1957 Revisorerne påbegynder revi-sionen i banken, og Brask Thomsen kræver i skrivelse til bankens bestyrelse, at landsretssagfører J. E. Jensen skal nedlægge sit mandat, hvorefter revisionen afbrydes. 24. 5. 1957 Landsretssagfører J. E. Jen-sen og statsautoriseret revisor Knuthsen hos bankinspektø-ren. På et bestyrelsesmøde samme dag udtræder lands-retssagføreren af bankens be-styrelse. 25. 5. 1957 Bankinspektøren aflægger be-søg i banken.

27. 5. 1957 Banken sender Banktilsynet et foreløbigt svar på skrivel- sen af 2. maj 1957.
28. 5. 1957 Banktilsynet indstiller til Han- delsministeriet, at revisor As- ner fjernes fra stillingen som bankens revisor.
29. 5. 1957 Bankinspektøren påtaler di- rektør Bechsgaards udtalelser til pressen.
31. 5. 1957 Handelsministeriet afskediger revisor Asner i henhold til banklovens § 14 og udnæv- ner samtidig to statsautorise- rede revisorer til revisorer i banken.
31. 5. 1957 Banktilsynet besvarer ban- kens skrivelse af 27. maj 1957 angående § 12-spørgsmålet.
1. 6. 1957 Banktilsynet sender Handels- ministeriet en redegørelse for omstændighederne ved lands- retssagfører J. E. Jensens fra- træden.
4. 6. 1957 Banktilsynet indstiller til Han- delsministeriet, at der indle- des politimæssig undersøgelse mod bankens ledelse.
7. 6. 1957 Professor Max Kjær Hansen indtræder i bankens besty- relse.
- 14.-26. 6. 1957 Banktilsynet foretager ekstra- ordinær undersøgelse i ban- ken.
25. 6. 1957 Bankens ledelse besvarer til- synets skrivelse af 2. maj 1957 om § 12-spørgsmålet.
27. 6. 1957 Handelsministeriet meddeler tilsynet, at ministeriet vil af- vente resultatet af de forny- ede undersøgelser, før der eventuelt begæres politiun- dersøgelse.
9. 7. 1957 De af Handelsministeriet ud- pegede revisorer foretager uanmeldt revision i banken.
31. 7. 1957 Beretning afgives til bankin- spektøren om tilsynets under- søgelse i juni 1957.
3. 8. 1957 Banktilsynet indstiller påny til Handelsministeriet, at der foretages politiundersøgelse.
24. 8. 1957 Handelsministeren drøfter sa- gen med Nationalbanken.
27. 8. 1957 Handelsministeren forelæg- ger sagen på et regerings- møde.
3. 9. 1957 Handelsministeren drøfter sa- gen med to af tilsynets tjene- stemænd.
10. 9. 1957 Direktør Glindemann ind- sættes til afsoning af en ham tidligere idømt straf.
12. 9. 1957 Handelsministeriet anmoder rigsadvokaten om politimæs- sig undersøgelse mod ban- kens ledelse for overtrædelse af § 12.
12. 9. 1957 Banktilsynet modtager de af Handelsministeriet udpegede revisorerens beretning af 9. sep- tember 1957 om revisionen i juli 1957.
9. 10. 1957 Politiinspektør Kudsk drøf- ter telefonisk bankens for- hold med tilsynet.
4. 10. 1957 De statsautoriserede revisorer giver bankens formand gros- serer Kremer meddelelse om resultatet af deres undersø- gelse vedrørende »checkkryt- teri« i banken.
14. 10. 1957 Grosserer Kremer aflægger besøg i tilsynet.
30. 10. 1957 Grosserer Kremer til møde i Banktilsynet.
1. 11. 1957 De statsautoriserede revisorer påbegynder undersøgelse med henblik på soliditeten af ban- kens engagementer.
19. 11. 1957 Professor Max Kjær Hansen og landsretssagfører Palle Dige oplyser i Banktilsynet, at Dige er udnævnt til kom- mitteret i banken.
29. 11. 1957 De statsautoriserede revisorer fremsender deres tabsopgø- relse til Banktilsynet.
29. 11. 1957 Glindemann og Asner fængs- les.
2. 12. 1957 Politiet lover bankinspektøren adgang til politiets nye mate- riale.
5. 12. 1957 Bankinspektøren afholder mø- de med bankens bestyrelse og revisorerne.

11. 12. 1957 Banktilsynet afslutter sine rentabilitetsberegninger over værdien af visse af bankens pantebreve. Samme dag afholder tilsynet møde med revisorerne og senere med Brask Thomsen og landsretssagfører Dige.
13. 12. 1957 Efter møde med bankinspektøren beslutter bankens bestyrelse at lukke banken samme dag. Bankinspektøren orienterer mundtligt handelsministeren.
14. 12. 1957 Banktilsynet sender Handelsministeriet opgørelse over den af tilsynet anslåede tabsrisiko.
16. 12. 1957 Banktilsynet anordner tilsyn i selve banken.
17. 12. 1957 Brask Thomsen sender rekonstruktionsforslag til bankens indskydere.
18. 12. 1957 Bankinspektøren udsender meddelelse gennem Ritzaus Bureau angående Brask Thomsens forslag.
21. 12. 1957 Handelsministeren anmoder bankinspektøren om at forsegle bankens boks-anlæg.
23. 12. 1957 På en generalforsamling konstateres, at banken må træde i likvidation i henhold til banklovens § 16.

I. Bankens ejerforhold m. v. indtil 1955.

Banken stiftedes i 1916 under navnet Emissionsbanken A/S. Indtil 1924 omfattede bankens virksomhed hovedsagelig medvirken ved tegning af aktier i bestående og nyoprettede aktieselskaber og fra 1918 tillige afslutning af fondsforretninger på børsen.

I 1924 blev det vedtaget at ændre bankens struktur og gå over til at yde smålån mod pant i livsforsikringspolicer, indbo o. lign. Banken antog samtidig navnet Københavns Kreditbank A/S, og i de følgende 30 år blev banken ledet efter disse retningslinier.

I efteråret 1953 foretog Banktilsynet or-

dinær undersøgelse i banken. Denne undersøgelse sluttedes ved et møde den 28. maj 1954, hvori bl. a. bankinspektøren og bankens bestyrelsesformand, landsretssagfører A. Troedson, deltog. Det oplystes her, at to af de københavnske hovedbanker havde besluttet, at deres hidtidige kreditter til banken skulle afvikles, og formanden meddelte, at det på et bestyrelses- og aktionærmøde var blevet besluttet, at banken måtte opgive sin virksomhed og gradvis afvikle sine engagementer.

II. Bankens forhold i 1955.

I den følgende tid påbegyndte banken afviklingen. Efter opfordring fra bankinspektøren blev bankens aktiekapital, der dengang udgjorde 500.000 kr., tilbudt en af de københavnske hovedbanker, men da denne afslog tilbudet, meddelte landsretssagfører Troedson, at han, der skulle varetage ejernes interesser, så sig nødsaget til at acceptere et tilbud fra anden side.

Ved skrivelse af 13. juni 1955 til Banktilsynet meddelte direktør H. Vedsted Jakobsen, at han pr. 25. maj 1955 havde overtaget aktiemajoriteten i banken, og at han fra 1. juni 1955 var udnævnt til direktør i banken, samt at den gamle bestyrelse indtil videre ville fortsætte.

Pr. 1. september 1955 forhøjedes renterne for bankens indlån, og der blev oprettet en ny afdeling for indlån med 12 måneders opsigelse til en rente af 7 pct. p. a.

Bankens månedsbalancer havde i nogen tid vist en faldende tendens og var ultimo juli 1955 1.181.000 kr. Herefter steg balancen kraftigt, således at den ultimo august var på 2.020.000 kr. og ultimo december 5.195.000 kr.

I anledning af stigningen i balancen og det i juni indberettede salg af aktiemajoriteten samt den vedtagne renteforhøjelse af lagde Banktilsynet den 27. september 1955 et kontrolbesøg i banken, der dengang havde lokaler i Skindergade. Ved dette besøg havde

tilsynets repræsentanter en orienterende samtale med direktør Vedsted Jakobsen og direktør Brask Thomsen om bankens virksomhed.

Ifølge et i Banktilsynet udarbejdet referat oplystes det under samtalen, at det var bankens hensigt efterhånden at overtage og fortsætte den finansieringsvirksomhed, som hidtil havde været drevet af Dansk Kreditaktieselskab DAKAS og Dansk Købekontrakt-Financiering A/S, og samtidig drive almindelig bankforretning. Med hensyn til stigningen i bankens balance oplystes det, at denne hovedsagelig skyldtes oprettelsen af engagementer med forskellige selskaber, der måtte formodes at tilhøre direktør Brask Thomsen. 3 af selskaberne havde på folio-konti indestående ca. 960.000 kr., mens 4 andre selskaber var debitorer i banken for ca. 760.000 kr. Direktør Vedsted Jakobsen havde i denne forbindelse forklaret, at de på de tre folio-konti indestående beløb tjente til sikkerhed for de fire andre selskabers skyld, og at dokument herom var under udarbejdelse. Tilsynets repræsentanter havde herefter henledt bankens opmærksomhed på bestemmelserne i banklovens § 12, stk. 1, herunder specielt på koncernbestemmelsen.

I banklovens § 12, stk. 1, som formuleret ved lov nr. 134 af 25. maj 1956, er det fastsat, at en bank ikke må yde kredit til eller påtage sig forpligtelser for en kunde til et så stort beløb, at bankens samlede tilgodehavende hos og forpligtelser for den pågældende, bortset fra visse nærmere angivne undtagelser, overstiger 35 pct. af bankens egenkapital ved årets begyndelse. Efter en-

stemmig indstilling fra direktionen og med tilslutning fra mindst to trediedele af bestyrelsens medlemmer i hvert enkelt tilfælde kan denne grænse for enkeltengagements størrelse dog forhøjes til 50 pct. Om sådan beslutning skal indberetning ske til bankinspektøren. Tilsvarende regler gælder for en banks samlede tilgodehavende hos og forpligtelser for virksomheder, der gennem aktiebesiddelse eller på anden tilsvarende måde er knyttet til en fælles koncern.

Ifølge bankinspektørens redegørelse blev der ikke ved gennemgangen den 27. september 1955 af bankens engagementer med de førnævnte selskaber konstateret nogen overtrædelse af § 12, ligesom der ikke blev konstateret sikkerhedsmæssige problemer i forbindelse med engagementerne. Under hensyn til ændringerne i bankens forhold besluttede tilsynet at foretage næste ordinære undersøgelse i banken i løbet af et halvt år.

Det bemærkes herved, at det i § 1 i instruks nr. 176 af 29. juni 1921 (Ministerialtidende) er pålagt bankinspektøren at foretage periodiske eftersyn af bankernes forhold, således at samtlige banker (herunder filialer) inspiceres mindst 1 gang i løbet af en 5-årig periode.

I december 1955 blev bankens aktiekapital udvidet med 500.000 kr. til 1.000.000 kr., hvorefter den samlede egenkapital pr. 31. december 1955 udgjorde 1.315.755 kr.

Banktilsynet anmodede den 18. januar 1956 om, at bankens vedtægter blev ændret som følge af udvidelsen, og den 22. februar 1956 godkendte Handelsministeriet vedtægtsændringen.

III. Banktilsynets undersøgelser m. v. i 1956.

Den 4. januar 1956 anmodede Banktilsynet Kreditbanken om at indsende sædvanligt undersøgelsesmateriale pr. ultimo december 1955 med beskrivelse af hvert enkelt engagement på 10.000 kr. og derover. Handelsministeriet blev samtidig underrettet om det i september 1955 foretagne kontrolbesøg og om, at der nu ville blive foretaget ordinær undersøgelse i banken.

Efter at Banktilsynet den 2. marts 1956 havde modtaget undersøgelsesmateriale, foretog to af tilsynets tjenestemænd undersø-

gelse i banken i dagene 12.-16. marts og 19. marts 1956, og beretning herom blev den 4. april 1956 afgivet til bankinspektøren.

Af beretningen fremgår det, at bankens gælds- og garantiforpligtelser pr. 31. december 1955 udgjorde 3.660.000 kr., og at bankens egenkapital udgjorde ca. 36 pct. heraf. Det blev endvidere konstateret, at bankens likvide beholdninger var rigelige til at opfylde kravene i banklovens § 11. Bankens udlån var fra ultimo juli 1955 til ultimo februar 1956 steget fra 863.000 kr. til 4.342.000 kr.

En væsentlig del af denne stigning skyldtes, at banken den 21. november 1955 havde overtaget en stor del af Dansk Købekontrakt-Financiering A/S's kontraktportefølje. Denne overtagelse var imidlertid først efterfølgende blevet forelagt bankens bestyrelse. Iøvrigt konstateredes det, at bankens instruks heller ikke i andre tilfælde havde været overholdt ved lånebevillinger. Direktør Vedsted Jakobsen havde om dette forhold udtalt, at han ikke var bekendt med instruksens eksistens eller klar over, at en instruks er et i en bank normalt forekommende fænomen.

Ved undersøgelsen havde Banktilsynets repræsentanter også drøftet spørgsmålet om aktiekapitalens placering med direktør Vedsted Jakobsen og direktør Brask Thomsen. Da Vedsted Jakobsen havde udtalt, at han ikke ejede aktier i banken, foreholdt man ham hans skrivelse af 13. juni 1955, hvortil han svarede, at han måske på et tidspunkt havde stået som formel ejer af en større aktiepost, idet det var blevet anset for formålstjenligt ved opkøb af forskellige aktieposter at lade sælgerne tro, at han og ikke DAKAS var køber. Iøvrigt stillede såvel Vedsted Jakobsen som Brask Thomsen sig afvisende overfor at give nærmere oplysning om aktiernes placering, idet de ikke mente, at Banktilsynet kunne have krav på oplysninger af denne art. Efter nogle drøftelser var det dog blevet oplyst, at et konsortium bestående af direktør Brask Thomsen og selskaber omkring ham beherskede 90 pct. af den gamle aktiekapital og havde tegnet samtlige nye aktier ved udvidelsen i december 1955.

Det fremgår endvidere af beretningen, at tilsynet havde bemærket, at der syntes at foreligge et ret omfattende kontorfællesskab mellem banken og Brask Thomsen koncernen. I denne forbindelse bemærkedes det i beretningen, at direktør Brask Thomsen ikke var ansat i banken eller medlem af dens bestyrelse, og at han ifølge direktør Vedsted Jakobsens oplysning ikke modtog noget vederlag af banken, hvis faktiske leder han måtte anses for at være; det tilføjedes herved, at direktør Brask Thomsen opholdt sig hele dagen i banken, og at det af opslag til orientering for personalet fremgik, at alle udgiftsbilag skulle påtegnes af prokuristen eller af ham.

Ved undersøgelsen af, om bestemmelserne

i banklovens § 12 var overholdt, konstaterede tilsynet, at 3 af Brask Thomsens selskaber havde et meget betydeligt engagement, der imidlertid angaves at være sikret ved indskud i banken fra 3 andre selskaber.

Da det af oplysninger fra Aktieselskabsregisteret fremgik, at direktør Vedsted Jakobsen var medlem af bestyrelsen i nogle aktieselskaber, gjorde tilsynet ham opmærksom på bestemmelsen i banklovens § 9, stk. 4, hvorefter en direktør i en bank ikke som indehaver, bestyrelsesmedlem, funktionær eller på anden måde selv må drive eller deltage i ledelsen eller driften af anden erhvervsvirksomhed end banken. Endvidere omtalte man overfor direktør Vedsted Jakobsen forbudet i banklovens § 9, stk. 3, mod, at bankdirektører for egen regning under nogen form udfører eller deltager i spekulationsforretninger.

I beretningen omtaltes en række af bankens engagementer, og det anførtes herunder, at banken ved køb og salg af panteobligationer m. v. havde et ret snævert samarbejde med det af direktør Glindemann beherskede Nordisk Kredit A/S. Selskabet havde en foliokonto i banken, hvorover der var en livlig omsætning, der ifølge beretningen af og til bragte kontoen i debet, men som regel dog med umiddelbart efterfølgende indfrielse, således at kontoen normalt var i kredit. Direktør Brask Thomsen udtalte vedrørende denne konto, at han var klar over, at denne forbindelse måtte administreres med forsigtighed. Banktilsynets tjenestemænd havde ved undersøgelsen også haft en samtale med forhenværende bankdirektør Chr. E. Bechsgaard, der fra 1. december 1955 var ansat som intern revisor i banken, og han havde ifølge beretningen udtalt, at han var klar over, at det var nødvendigt at være vågen overfor enkelte forbindelser, herunder Glindemann.

Ifølge beretningen havde man iøvrigt ved en gennemgang af bankens omkostningskonto konstateret, at der den 26. januar 1956 var udbetalt direktør Glindemann 20.000 kr. for hjælp ved tilrettelæggelse af reorganisationen af banken.

I beretningen anførtes til slut om bankens udlånspolitik, at man i almindelighed kunne sige, at navnlig de siden nytår stiftede engagementer kunne tyde på, at banken ikke havde stillet særlig strenge krav til sikker-

heden. Udviklingen siden efteråret blev betegnet som eksplosiv, og »selvom der ikke, som stillingen er i dag, kan påvises aktuelle risici, der overstiger de foreliggende afskrivningskonti, vil sådanne risici med den nuværende måde at drive banken på ret hurtigt kunne opstå«.

Det indstilledes derfor at følge banken temmelig nøje og f. eks. senest til efteråret 1956 aflægge besøg for at se på udviklingen.

Den 10. april 1956 havde formanden for bestyrelsen, landsretssagfører Troedson, efter egen anmodning en samtale med bankinspektøren. Formanden oplyste, at han var foruroliget over udviklingen i banken og især over, at direktør Brask Thomsen uden at være medlem af noget ansvarligt organ i banken faktisk administrerede bankens penge. Formanden overvejede at afslå at modtage genvalg ved bankens forestående generalforsamling og oplyste, at to andre bestyrelsesmedlemmer og den ene af de generalforsamlingsvalgte revisorer agtede at gå.

Den 13. april 1956 tilskrev Banktilsynet bestyrelsen og direktionen for banken samt bankens generalforsamlingsvalgte revisorer og bankens formand således:

»...

Bestyrelsen har ifølge aktieselskabslovens § 47 den overordnede ledelse af banken, og dens medvirken vil være påkrævet såvel ved kreditydelse som ved andre dispositioner. Dispositioner af den i aktieselskabslovens § 48 nævnte art, der henhører under den daglige ledelse af banken, vil kunne foretages af direktionen alene, men direktionens beføjelser i så henseende kan ingensinde delegeres til udenfor bankens ansvarlige ledelse stående personer. Disse bestemmelser var groft overtrådt, og der fandt efter de ved undersøgelsen fremkomne oplysninger en sammenblanding sted mellem de forretninger, der udførtes af på den ene side banken og på den anden side Dansk Kredit A/S DAKAS og de til dette selskab knyttede andre selskaber, der beherskes af direktør A. Brask Thomsen. Man skal i den anledning påpege nødvendigheden af, at der i enhver henseende finder adskillelse sted mellem de forannævnte to kategorier af forretninger.

Det konstateredes ved undersøgelsen, at der i et betydeligt antal tilfælde er ydet kredit og bevilget lån, uden at bestemmelserne i den af bankinspektøren under 9. september

1931 i henhold til banklovens § 8 og bankens vedtægters § 14 godkendte instruks for bestyrelsens forudgående medvirken ved ydelse af lån har været iagttaget. Det kan i denne forbindelse eksempelvis nævnes, at banken under 21. november 1955 fra Dansk Købekontrakt-Financiering A/S har overtaget købekontrakt-engagementer til et samlet beløb af ca. 1,8 mill. kr., uden at bankens bestyrelse forud har godkendt overdragelsen eller vilkårene for denne.

Man skal pålægge bankens ledelse at holde sig instruksens bestemmelser efterrettelig, således at enhver kreditydelse, der enten overstiger 10.000 kr. (respektive 15.000 kr., jfr. instruksens § 2) eller forøger et engagement, der i forvejen andrager 15.000 kr., *forudgående* bevilges af bestyrelsen.

Ved banktilsynets besøg i banken den 27. september 1955 oplystes, at 4 af de til Brask Thomsen koncernen hørende selskaber var debitorer i banken for beløb, der tilsammen androg ca. 760.000 kr., eller mere end 100 pct. af bankens egenkapital. Man påpegede i den anledning bestemmelsen i banklovens § 12, 1. stk., der fastsætter maksimumsgrensen for størrelsen af det samlede engagement med virksomheder, der er knyttet til en fælles koncern, til 50 pct. af bankens egenkapital. Direktør Brask Thomsen oplyste hertil, at de beløb, som andre ham tilhørende selskaber havde indestående i banken – på daværende tidspunkt ca. 960.000 kr. – tjente til sikkerhed for de 4 førstnævnte selskabers gæld til banken. Skriftlig erklæring herom har man modtaget under den nu stedfundne undersøgelse i banken, og man vedlægger en genpart af erklæringen, idet man forventer, at bestyrelsen og direktionen herefter påser erklæringens overholdelse.

I skrivelse af 13. juni f. å. . . . har banken meddelt bankinspektøren, at aktiemajoriteten i banken under 25. maj 1955 er overdraget til direktør H. Vedsted Jakobsen. Denne oplysning har ikke under den stedfundne undersøgelse kunnet bringes i overensstemmelse hverken med udtalelser af direktør Vedsted Jakobsen eller med indførslerne i den i henhold til aktieselskabslovens § 28, 2. stk., førte bog over meddelelser om køb og salg af bankens aktier. Man skal i den anledning henlede opmærksomheden på banklovens § 21, 3. stk., og derhos pålægge

bankens ledelse at føre den fornævnte bog i nøje overensstemmelse med de faktiske forhold.

I henhold til Handelsministeriets bekendtgørelse af 29. juni 1921 vil der herfra blive afgivet beretning til Handelsministeriet angående såvel de ovennævnte og andre forhold vedrørende bankens virksomhed som den foretagne undersøgelse som helhed.«

Den 26. april 1956 sendte banken følgende af direktør Vedsted Jakobsen underskrevne svarskrivelse:

»Herved anerkender vi Banktilsynets skrivelse af 13. ds., hvis indhold er blevet gennemgået på bestyrelsesmøde den 23. ds.

Direktør Vedsted Jakobsen mener ikke at have delegeret sine beføjelser til udenfor bankens ansvarlige ledelse stående personer, men for en ordens skyld fraflytter hr. Brask Thomsen sammen med forskellige selskaber nu bankens kontorer, og til behagelig orientering for Banktilsynet vedlægges vi et eksemplar af en i den anledning udsendt meddelelse

Man er enig i fremtidig nøje at overholde den af bankinspektøren godkendte instruks vedrørende bestyrelsens forudgående medvirken ved ydelse af lån.

Vedrørende Banktilsynets bemærkning angående direktør Vedsted Jakobsens skrivelse af 13. juni f. å. henviser vi høfligst til vore tidligere mundtlige og skriftlige meddelelser om, at direktør Vedsted Jakobsen har meddelt banken, at han efter salg af kr. 50.000 aktier i banken i slutningen af 1955 ikke er aktionær.«

På bankens ordinære generalforsamling den 26. april 1956 fratrådte såvel formanden som hele den øvrige bestyrelse, og til ny bestyrelse valgtes landsretssagfører J. E. Jensen som formand, oberst Helge Bennike, grosserer Sven Kremer og direktør K. Sønderup. I stedet for de to hidtidige generalforsamlingsvalgte revisorer valgtes statsautoriseret revisor Erik Asner og revisor Bechsgaard.

I dagene 2.-4. maj 1956 foretog to af tilsynets inspektører en yderligere undersøgelse i banken til konstatering af, om bankens udlånsrenter i almindelighed var væsentlig højere end andre bankers, og om der eventuelt i enkelte tilfælde kunne findes renter, der var

så høje, at de kom i konflikt med ågerbestemmelserne.

Ved denne undersøgelses afslutning udtalte inspektørerne overfor direktør Vedsted Jakobsen, at bankens rentevilkår ved købekontraktfinansiering fandtes særdeles hårde, og at banken burde overveje en lempelse af disse, eventuelt ved en ændring af den nuværende finansieringsform, der overfor kunderne i høj grad tilsloredede den effektive rente. Direktøren svarede, at bankens ledelse var indstillet på at tage en ændring af forholdene op til overvejelse.

Den 22. maj 1956 oplyste revisor Bechsgaard under et besøg i Banktilsynet, at Vedsted Jakobsen var rejst til udlandet og havde bedt ham om at passe bankens løbende forretninger. Bestyrelsen havde endvidere bedt ham om at overtage stillingen som direktør fra 1. juni 1956 og indtil da fungere som direktør, hvilket han havde indvilliget i. Bechsgaard oplyste ifølge tilsynets referat af samtalen, at en af årsagerne til det stedfundne direktørskifte var, at Brask Thomsen og Vedsted Jakobsen ikke havde kunnet finde sig i at være under kontrol og derfor havde opgivet tanken om selv at føre banken videre.

Bechsgaard udtalte iøvrigt, at han ville drive banken mere »bankmæssigt« og søge kontakt med sine gamle forbindelser i hovedbankerne for at opnå en passende korrespondentkredit.

Endelig oplyste Bechsgaard, at den nye bestyrelse havde købt ejendommen Vester Voldgade 94. Ifølge tilsynets referat konstaterede man efter samtalen, at denne ejendom ejedes af landinspektør J. Th. Oltmann, og at direktør Glindemanns og direktør Brask Thomsens virksomheder havde til huse dér.

Ved skrivelse af 30. maj 1956 underrettede Banktilsynet Handelsministeriet om resultatet af undersøgelserne i banken og om bestyrelses- og direktørskiftet. Tilsynet anførte i skrивelsen, at man »foruden at følge den engagementsmæssige udvikling i banken er sindet i så vidt omfang som muligt at følge udviklingen af bankens forhold også på de øvrige områder, der har betydning for bedømmelsen af bankens stilling«.

Den 13. juni 1956 underrettede bestyrelsen for Kreditbanken Banktilsynet om købet af ejendommen Ny Kongensgade 18-Vester Voldgade 94.

Direktør Bechsgaard var den 18. juni 1956

hos bankinspektøren, og ifølge tilsynets referat meddelte Bechsgaard i tilslutning til det den 22. maj oplyste, at Brask Thomsen nu var helt ude af samarbejdet med banken, idet han havde hævet både sine egne og sine selskabers indestående; Bechsgaard vidste derimod ikke, om Brask Thomsen også havde solgt sine aktieinteresser i banken.

Bechsgaard anførte, at det nu var hans tanke efterhånden at lægge udlånsvirksomheden helt om, således at den fik mere præg af normal bankvirksomhed.

Om købet af ejendommen Vester Voldgade 94 oplyste Bechsgaard, at Brask Thomsen havde hjulpet banken med fremskaffelsen af udbetalingen ved at overtage nogle af bankens panteobligationer til en pris, der ikke gav banken tab.

Bankinspektøren opfordrede herefter Bechsgaard til fortsat at holde Banktilsynet underrettet om udviklingen i banken.

Foranlediget af en telefonisk forespørgsel den 18. juni 1956 fra et dagblad, der havde hørt tale om, at direktør Glindemann og Københavns Kreditbank var i vanskeligheder, aflagde Banktilsynet den 19. juni 1956 kontrolbesøg i banken, hvor direktør Bechsgaard på forespørgsel oplyste, at banken havde forretningsforbindelse med Glindemann, men at han ikke kunne se, at dette kunne give anledning til betænkeligheder. Bechsgaard udtalte dog ifølge Banktilsynets referat: »Ja der er selvfølgelig den mulighed, at Glindemann har købt Brask Thomsens aktier.« I anledning af denne udtalelse spurgte man, om Bechsgaard var bekendt med forhold, der kunne begrunde en sådan antagelse, hvilket han benægtede. — I denne forbindelse kan henvises til Brask Thomsens redegørelse, omtalt nedenfor s. 111 f, om Glindemanns overtagelse af aktiemajoriteten i Kreditbanken.

Under en herefter foretaget gennemgang af samtlige udlånsfag i banken opnoterede man en række engagementer, der syntes at have tilknytning til Glindemann. Disse engagementer udgjorde ved opgørelse efter reglerne i banklovens § 12 ialt 698.401 kr., mens 50 pct. af bankens egenkapital på daværende tidspunkt androg 657.500 kr.

Da Banktilsynets tjenestemænd foreholdt direktør Bechsgaard, at de nævnte engagementer oversteg 50 pct. af bankens egenkapital, udtrykte han ifølge tilsynets referat forbavselse herover, idet han udtalte, at han

ikke havde tænkt på at sammenholde de nævnte engagementer. Han lovede, at han ville søge at fremskaffe nærmere oplysning om aktiernes placering i de forskellige selskaber for at få afklaret spørgsmålet om forholdet til banklovens § 12.

Efter gennemgangen spurgte tilsynet direktør Bechsgaard, om der udover de ved gennemgangen drøftede engagementer kunne tænkes at være andet af interesse i forbindelse med direktør Glindemann, som eventuelt var undgået undersøgernes opmærksomhed. Dette spørgsmål besvaredes benægtende.

Den 23. juni 1956 aflagde direktør Bechsgaard påny besøg i Banktilsynet for i henhold til den ved undersøgelsen den 19. juni truffene aftale at give yderligere oplysninger om de ved undersøgelsen drøftede koncernengagementer, hvis bestyrelsesforhold Banktilsynet i mellemtiden havde undersøgt i Aktieselskabsregisteret.

Bechsgaard oplyste herunder, at han havde fået et engagement nedbragt med 41.696 kr., hvorved de af Banktilsynet den 19. juni opnoterede mulige koncernengagementer var nedbragt til under 50 pct. af bankens egenkapital, og at han ville søge at begrænse forbindelsen med direktør Glindemann til det mindst mulige.

Det ved undersøgelsen den 19. juni rejste spørgsmål om overskridelse af engagementsgrænserne i banklovens § 12 blev iøvrigt besvaret ved følgende af bankens bestyrelse underskrevne skrivelse af 27. juni 1956:

»Ifølge en af Banktilsynet ved besøg i banken den 19. ds. foretaget opstilling over engagementer ifølge vedlagte fortegnelse skal der for disse foreligge den i banklovens § 12 omhandlede samhörighed, hvorefter engagementerne skal betragtes under eet.

Efter at bestyrelsen nu er blevet opmærksom på dette forhold, indberetter vi herved, at disse engagementer, som er bevilgede af den samlede bestyrelse, overskrider 35 pct. grænsen, der for vor banks vedkommende er kr. 460.000, men ikke 50 pct. grænsen, som er kr. 657.500.

Det kan tilføjes, at flere af lånene er givet som ret kortfristede lån, der forventes indfrie pr. forfald, således f. eks. navnlig lån nr. 70-54 . . . , der er medregnet med kr. 244.500, men bestyrelsen har haft den opfat-

telse, at dette lån kunne betragtes som særskilt, og der ville under denne forudsætning ikke have været overskridelse af 35 pct. grænsen eller indberetningspligt.

Desuden påregnes lån nr. 70-59 . . . , forfalden 25/8 1956, indfriet pr. forfald gennem omprioritering.«

Det bemærkes, at de nævnte engagementer bl. a. var med Københavns Ejendoms Forvaltning A/S (KEFAS) og Aktieselskabet af 1. maj 1956.

IV. Udviklingen i 1957.

A. Banktilsynets virksomhed indtil indstillingen af 4. juni 1957 om politiundersøgelse.

Bankinspektøren har i sin redegørelse anført, at bankens balance steg stærkt i 1957, og at banken hele året igennem rigeligt opfyldte likviditetskravene i banklovens § 11. Da de i 1956 foretagne undersøgelser havde vist, at der var grund til at følge bankens kreditgivning med opmærksomhed, og da tilsynet fra anden side havde oplysning om, at banken havde et større engagement med et aktieselskab, der i januar 1957 havde standset sine betalinger, foretog to af tilsynets tjenestemænd i dagene 7.-9. februar 1957 ekstraordinær undersøgelse i banken.

Ved denne undersøgelse blev der ifølge den den 28. februar 1957 afgivne beretning foretaget en gennemgang af udlånsfagene på grundlag af saldolister pr. 31. december 1956 samt af kontokort og sikkerhedsbeskrivelser med stikprøvevis kontrol af dokumenter.

Bankens veksle-engagementer og dens indlånsfag blev gennemgået tilligemed tegningslisterne vedrørende aktiekapitaludvidelsen på 500.000 kr. i december 1956. Disse lister viste, at Brask Thomsen havde tegnet 375.000 kr., Aktieselskabet af 1. maj 1956 (hvor aktiekapitalen ejedes af familien Glindemann og fru I. Overland) 36.000 kr. og en vekslerer 78.000 kr. De resterende beløb var fordelt på 5 poster à 1.000 kr. til medlemmerne af Glindemanns familie og 6.000 kr. til et firma. Ifølge beretningen var den af Brask Thomsen tegnede aktiepost på 375.000 kr. blevet betalt kontant med 450.000 kr. Af de gamle aktier, der blev afstemplet ved nytegningen, lød 500.000 kr. på ihændebarer, mens 250.000 kr. var noteret på grosserer Kremers navn. Direktør Bechsgaard formo-

Den 24. august 1956 sendte Banktilsynet Handelsministeriet genparter af referatet vedrørende undersøgelsen den 19. juni og af samtalerne den 18. og den 23. juni med direktør Bechsgaard.

I december 1956 besluttedes det på en ekstraordinær generalforsamling i banken at foretage en yderligere udvidelse af aktiekapitalen med 500.000 kr. til 1,5 mill. kr., og den 29. december 1956 gav banken meddelelse om udvidelsen til Banktilsynet og Handelsministeriet.

dede, at de på Kremers navn lydende aktier tilhørte Brask Thomsen, der således skulle være ejer af ca. 1.125.000 kr. aktier i banken.

I beretningen anførtes endvidere, at forskellige bestyrelsesprotokollater fra 1956 lod ane, at Brask Thomsen stadig havde stor indflydelse i banken. Således hed det i et protokollat af 13. juni 1956: » . . . Bestyrelsen vedtog at søge sagen ordnet af hr. Brask Thomsen . . . » og i et senere protokollat: » . . . Bestyrelsen vil lade sagen bero, indtil hr. Brask Thomsen kommer hjem fra udlandet . . . »

Det blev iøvrigt oplyst af Bechsgaard, at Brask Thomsen havde refunderet banken det den 26. januar 1956 til Glindemann udbetalte honorar på 20.000 kr.

Med hensyn til bankens engagementer anførtes det i beretningen, at udlånsvirksomheden syntes at koncentrere sig om ret få selskaber og personer, der på den ene eller den anden måde var sammenknyttede og/eller havde tilknytning til »Brask Thomsen eller Glindemann kredsen«. Tilsynet havde derfor foretaget eftersyn i Registreringstidende og i Aktieselskabsregisteret for om muligt gennem bestyrelsesforhold eller lignende at efterforske eventuel samhörighed i relation til banklovens § 12.

Det hedder herom i beretningen af 28. februar 1957:

»De omtalte engagementer omfatter ca. 4,2 mill. kr. af bankens samlede udlånsmasse, pr. 31. januar 1957 7,1 mill. kr. Ifølge status pr. 31/12 1956 andrager bankens egenkapital 2.013.765 kr.

Det skal bemærkes, at de omtalte engagementer gennemgående er sikrede ved pantebrev, der på grundlag af de foreliggende op-

lysninger skulle være absolut gode, og at man ikke har konstateret aktuel risiko på disse.

Da formodningen taler for, at »Brask Thomsen kredsen« ikke har villet placere så stor kapital i banken blot for at opnå 6 pct. udbytte, er det nærliggende at antage, at deres erhvervelse af aktiemajoriteten i banken har haft til formål at skaffe billig kapital til finansiering af deres virksomheder (ved at kunne virke med bankens indlånsmidler).

Såfremt denne antagelse er rigtig, skulle nævnte personkreds figurere under bankens udlånsfag med store beløb.

De omtalte engagementer, man har fremdraget, omfatter som nævnt ca. 4,2 mill. kr., men på det foreliggende grundlag lader det sig ikke konstatere, om der måtte foreligge § 12-overtrædelse.

Forholdet formenes dog at være så betænkeligt, at man skal indstille, at det tilkendes bankens ledelse, at den eventuelt gennem revisor-erklæringer (om aktiekapitalens placering i selskaberne, regnskabsoplysninger) eller på anden vis afkræfter formodningen om en § 12-overtrædelse.«

Hvad endelig angår det førnævnte aktieselskab, der havde standset sine betalinger i januar 1957, indvilligede bankens ledelse i at hensætte 75.000 kr. til dækning af eventuelle tab, hvilket Banktilsynet anså for tilstrækkeligt.

Efter modtagelsen af beretningen tilkaldte bankinspektøren direktør Bechsgaard til et møde den 1. marts 1957. Ifølge tilsynets referat af denne samtale havde bankinspektøren bemærket, at han gik ud fra, at direktør Bechsgaard havde sikret sig, at der ikke forelå overtrædelse af banklovens § 12. Bechsgaard havde været meget tilbageholdende i sine udtalelser. Han mente ikke, der kunne være tale om en koncern eller om konflikt med banklovens § 12, men lovede, at han ville søge at udrede hvad han kunne om forskellige selskabers aktionærforhold, selvom det efter hans opfattelse ville blive vanskeligt at komme til bunds heri. Bankinspektøren havde iøvrigt bemærket, at tilsynet var indstillet på, at visse selskaber var samhörige, og at man for så vidt godt kunne rejse koncern-spørgsmålet overfor banken. Man fandt det dog bedst at lade direktør Bechsgaard foretage en undersøgelse i stilhed og om muligt undgå at skabe uro om banken.

Da det i den til bankinspektøren afgivne beretning var indstillet, at man burde tilkendegive bankens ledelse, at den burde afkræfte formodningen om en overtrædelse af banklovens § 12, har jeg spurgt bankinspektøren, hvorfor han efter modtagelsen af beretningen kun havde tilkaldt direktør Bechsgaard og ikke havde indkaldt den samlede bestyrelse og foreholdt denne spørgsmålet om en § 12-overtrædelse. Bankinspektøren har svaret, at det i beretningen var anført, at det ikke på det foreliggende grundlag lod sig konstatere, om der forelå en § 12-overtrædelse, og man kunne derfor ikke dengang reagere overfor bestyrelsen. Inspektøren, der havde forestået undersøgelsen den 7.-9. februar 1957, havde haft en formodning om, at der forelå en § 12-overtrædelse, men han havde ikke haft beviser herfor, idet han ikke på grundlag af det materiale, der fandtes i banken, kunne se, om der var samhørighed mellem engagementerne. Under disse omstændigheder havde bankinspektøren, der allerede dengang var klar over, at han ikke kunne stole på bankens bestyrelse, fundet det rigtigst i første omgang at tilkalde direktør Bechsgaard, som han kendte fra dennes tidligere virksomhed som bankdirektør i Haslev. Der havde ikke tidligere været noget at sige Bechsgaard på med hensyn til hans virksomhed som bankmand, og bankinspektøren havde derfor håbet på, at banken efter Bechsgaards tiltræden ville blive drevet efter mere bankmæssige principper.

Den 15. marts 1957 meddelte en politifuldmægtig telefonisk en tjenestemand i tilsynet, at han i øjeblikket arbejdede med en skattesag, der var rejst mod de personer, der stod bag Kreditbanken. Politifuldmægtigen oplyste, at Brask Thomsen ikke mere var aktionær i banken, idet Glindemann-koncernen havde købt hans interesser mod betaling af pantebreve for 2,7 mill. kr. Hovedpersonerne i undersøgelsen var direktør Glindemann, landinspektør Oltmann og revisor Asner, og det oplystes, at politiet kort tid før havde beslaglagt et stort regnskabsmateriale. Ifølge politifuldmægtigen var undersøgelsen kun på forberedelsens stadium og Kreditbanken var endnu ikke inddraget i undersøgelsen, men det kunne ikke udelukkes, at dette ville ske. Politifuldmægtigen fandt det værdifuldt, om Banktilsynet ville holde banken under nøje opsyn, og det aftaltes, at politi-

fuldmægtigen så snart yderligere forelå skulle rette henvendelse til Banktilsynet.

Ifølge bankinspektørens redegørelse gennemgik Banktilsynet i den følgende tid en del af det hos politiet beroende materiale, der især bestod af nogle af revisor Asner opstillede flere år gamle regnskaber i de forskellige selskaber. (De senere års regnskaber modtog Banktilsynet i begyndelsen af december 1957 fra politiet, se s. 107). Ifølge bankinspektøren interesserede tilsynet sig især for:

- 1) indsamling af materiale til bedømmelse af værdien af bankens engagementer,
- 2) indsamling af materiale til bedømmelse af koncernspørgsmålet i relation til banklovens § 12,
- 3) indsamling af materiale med henblik på eventuel indstilling til Handelsministeriet om afsættelse af bankens generalforsamlingsvalgte revisorer i henhold til banklovens § 14.

Den 2. maj 1957 tilskrev Banktilsynet bankens bestyrelse og de generalforsamlingsvalgte revisorer således:

»Under henvisning til tidligere korrespondance vedrørende spørgsmålet om samhörighed mellem flere af bankens engagementer i relation til engagementsgrænserne i banklovens § 12, 1. stk. – senest bankens skrivelse af 27. juni f. å. – samt under henvisning til senere drøftelser vedrørende dette spørgsmål med bankens direktør Bechsgaard skal man oplyse, at Banktilsynet efter en gennemgang af det ved undersøgelsen i februar d. å. i banken indsamlede materiale må anse i hvert fald følgende engagementer som samhörige:

Københavns Ejendoms-Forvaltning A/S
Hovedstadens Ejendomsselskab A/S
Dansk Kreditaktieselskab DAKAS
A/S Matr. nr. 4705 Udenbys Klædebo
Kvarter

Direktør K. N. J. Blythmann
Aktieselskabet af 1. maj 1956
Fru Esther Glindemann

Fru I. L. Overland
Ejendoms-A/S EKIPE
NUMERIA, Aktieselskab for Kapitalanlæg
Ejendomsaktieselskabet Vængehuset

N. P. Ploug & Co. A/S
Aktieselskabet af 7/11-50
Landinspektør, godsejer J. Th. Oltmann og
Grosserer Robert Søndergaard.

Ovennævnte engagementer androg på det nævnte tidspunkt – efter kvalificeret fradrag i medfør af banklovens § 12, 2. stk. – ialt ca. 3.000.000 kr., hvorfor man herved skal pålægge bankens ledelse omgående at fremkomme med en udtalelse. . . .«

En genpart af skrivelsen blev samtidig tilsendt Handelsministeriet.

Samme dag rykkede Banktilsynet telefonisk direktør Bechsgaard for de den 1. marts 1957 udbedte oplysninger. Bechsgaard meddelte, at han endnu ikke havde modtaget de ønskede regnskaber, og at bankens flytning havde taget al hans tid, men at han snart ville komme tilbage til spørgsmålet.

Den 4. maj 1957 foretog Banktilsynet en undersøgelse i Aktieselskabsregisteret vedrørende et aktieselskab, der var under likvidation med direktør Glindemann som likvidator. Selskabet havde stillet en bankbog til sikkerhed for bankens engagement med KEFAS. Tilsynet havde overfor registeret anmodet om at måtte gennemse de af selskabet indsendte regnskaber, men dette var blevet afslået, da registeret ikke havde hjemmel til at lade tilsynet se regnskaberne.

Samme dag bragte Aftenbladet en stort opsat artikel under overskriften »Københavns bank i politiets søgelys«. I artiklen var Kreditbankens navn ikke nævnt, men det anførtes, at politiet havde givet Banktilsynet et præj om forholdene, og at man afventede resultatet af en officiel gennemgang af bankens udlånsvirksomhed.

Den 6. maj 1957 bragte Information og Ekstrabladet artikler om sagen og gengav herunder udtalelser fra direktør Bechsgaard vedrørende påstanden om en forestående undersøgelse af bankens udlånsvirksomhed. Ifølge Information havde direktøren udtalt:

»Vi kender intet dertil, vi venter ingen undersøgelse, og vi frygter ingen undersøgelse. Bankinspektionen har ved sidste normale besøg i banken i marts ganske nøje gennemgået alle bankens engagementer, således som Bankinspektionen nu engang skal gøre det, og den har intet haft at bemærke til vor udlånsvirksomhed.

.

Selvfølgerig kan der altid opstå tvivl om, hvorvidt to selskaber, der begge er kunder i en bank, er så intimt forbundne, at de i relation til bankloven og dens bestemmelser om

bankers engagementer må betragtes som een kunde. Det kan banken så diskutere med Bankinspektionen og i givet fald indbringe spørgsmålet for Handelsministeriet.«

På et spørgsmål fra bladet, om der forelå en sådan diskussion mellem Kreditbanken og Banktilsynet svarede direktør Bechsgaard:

»Der kræves mange konkrete ting, for at to selskaber i relation til banklovens bestemmelser må betragtes som eet. Man kan ikke sige, at det er kommet så langt som til en diskussion mellem banken og Bankinspektionen.«

Ifølge Ekstrabladet havde bankdirektøren bl. a. sagt:

»Det er muligt, man vil komme til det resultat, at nogle af de foretagender, vi har udlånt penge til, hænger for tæt sammen – det vil jo ofte være et diskussionsspørgsmål – men så må vi simpelthen opsigse de engagementer, der bliver erklæret ulovlige.«

Direktør Bechsgaard havde yderligere bemærket, at indskyderne ikke behøvede at frygte noget, og anførte herved:

»Banktilsynet var her i februar og gav os det blå stempel. Likviditet og reserver var i fineste orden...«

I anledning af Banktilsynets skrivelse af 2. maj 1957 vedrørende de til Glindemann-koncernen hørende engagementer indfandt bankens formand landsretssagfører J. E. Jensen og direktør Bechsgaard sig den 7. maj 1957 i tilsynet til en samtale med bankinspektøren. Man gennemgik hovedparten af de i skrivelser nævnte engagementer, og bankinspektøren begrundede tilsynets stilling og fremhævede, at tilsynet ikke var overbevist om, at den i skrivelserne givne fortegnelse over engagementer var udtømmende. Formanden og direktør Bechsgaard gav ifølge tilsynets referat i det store og hele udtryk for forbauselse over, at Banktilsynet fandt de nævnte engagementer samhörige; de erkendte dog, at engagementerne med Hovedstadens Ejendomsselskab A/S og KEFAS måtte anses for samhörige.

Man drøftede endvidere bankens to generalforsamlingsvalgte revisorer, og bankinspektøren gav udtryk for, at man ikke kunne have fuld tillid til Asner, som derfor ikke længere var egnet til at være revisor i banken. Der var ligeledes enighed om, at heller ikke den

anden revisor burde fortsætte. Formanden ville derfor omgående sætte sig i forbindelse med revisorerne for at få dem til at trække sig tilbage, hvorefter der skulle komme indstilling til bankinspektøren med anmodning om, at Handelsministeriet udpegede to nye statsautoriserede revisorer.

Den 10. maj 1957 afholdtes i Banktilsynet møde med den tidligere nævnte politifuldmægtig, der redegjorde for forløbet af den mod Glindemann, Oltmann og Asner verserende sag, som endnu var på et meget tidligt stadium. Bankinspektøren henstillede, at politiet tilstillede ham eventuelt materiale vedrørende Asner til belysning af, om denne kunne suspenderes som bankens revisor.

Den 15. maj 1957 aflagde direktør Bechsgaard, landsretssagfører J. E. Jensen og statsautoriseret revisor E. Knuthsen besøg hos bankinspektøren og oplyste, at Asner havde erklæret, at han ikke kunne udskiftes inden næste ordinære generalforsamling. Derimod var den anden revisor gået frivilligt.

Efter en del drøftelser aftaltes det, at banken omgående skulle indkalde til ekstraordinær generalforsamling med dagsorden: Valg af to revisorer og to revisorsuppleanter. Det oplystes, at banken havde til hensigt som den ene af revisorerne at foreslå Knuthsen.

Under en samtale den 20. maj 1957 gjorde bankinspektøren Asner bekendt med, at han havde erklæret sig enig med bankens bestyrelse i det ønskelige i, at Asner forlod sin stilling som revisor i banken.

Ifølge Banktilsynets referat meddelte Asner, at han havde besluttet sig til at gå, omend under protest. Han oplyste iøvrigt, at han ikke havde været i banken i 1957, og han lagde ikke skjul på sit samarbejde med direktør Glindemann.

Den 22. maj 1957 indfandt de statsautoriserede revisorer E. Knuthsen og K. G. Jensen, der af bankens bestyrelse var antaget til at foretage revision i banken, sig hos bankinspektøren, der redegjorde for sagen, hvorefter man gennemgik koncern-engagementerne. Det aftaltes, at de to revisorer skulle søge disse nærmere belyst og den følgende dag påbegynde et beholdningseftersyn. Bankinspektøren udtalte, at revisorerne selv måtte efterprøve alle forhold, og at Banktilsynet ville være til disposition, såfremt de havde brug for hjælp eller oplysninger.

Den 24. maj 1957 henvendte landsretssag-

fører J. E. Jensen og statsautoriseret revisor Knuthsen sig til bankinspektøren og foreviste følgende brev af 23. maj 1957 til bankens bestyrelse:

»På vegne en gruppe aktionærer, der råder over mere end en femtedel af bankens aktiekapital, tillader jeg mig herved høfligst at anmode bestyrelsens formand, hr. landsretssagfører J. E. Jensen om at nedlægge sit bestyrelseshverv i banken inden tre dage, idet jeg i modsat fald herved høfligst anmoder bestyrelsen om med kortest muligt varsel at indkalde en ekstraordinær generalforsamling med følgende dagsorden:

»Ophævelse af landsretssagfører J. E. Jensens mandat som medlem af bankens bestyrelse«

.....

Ærbødigst

Brask Thomsen.«

Samtidig foreviste formanden en afskrift af et revisionsprotokollat af 23. maj 1957, hvorefter Asner nægtede at fratræde som revisor i banken.

Revisor Knuthsen oplyste, at det aftalte beholdningseftersyn i banken var blevet påbegyndt, og at det havde medført stor aktivitet i banken, hvor direktør Bechsgaard og grosserer Kremer var tilstede. De var gået ind til Glindemann, og senere kom Kremer og meddelte, at der var stillet krav om formandens øjeblikkelige fratræden, og under disse vilkår ønskede revisorerne ikke at fortsætte arbejdet.

Landsretssagfører J. E. Jensen meddelte, at der om eftermiddagen skulle afholdes bestyrelsesmøde i banken, og at han nu under alle omstændigheder ville fratræde, da bestyrelsen ikke kunne blive siddende efter forges at have krævet Asners afgang.

Med hensyn til spørgsmålet om eventuel § 12-overtrædelse mente landsretssagfører Jensen, at bestyrelsen måtte være straffri, da den havde krævet alt forelagt dokumenteret. Han turde iøvrigt ikke sige noget om, hvorledes bankens aktier var placeret, men var af den opfattelse, at Brask Thomsen var den »sterke mand« i foretagendet.

Den 25. maj 1957 aflagde bankinspektøren og to af hans medarbejdere besøg i banken, hvor direktør Bechsgaard oplyste, at bankens formand på et bestyrelsesmøde den foregående dag var fratrådt. Ifølge bankinspektørens redegørelse var Bechsgaard choke-

ret over direktør Brask Thomsens brev om formandens fratræden. Han oplyste i denne forbindelse, at formandens forhold til Brask Thomsen var blevet dårligt efter en konflikt vedrørende et pantebrev.

Direktør Bechsgaard omtalte Brask Thomsen som bankens »gode ånd« og anførte som eksempel herpå, at han havde påtaget sig kaution for engagementet med det tidligere nævnte selskab, der havde standset sine betalinger i januar 1957.

Bechsgaard oplyste videre, at Asner nu var villig til at fratræde, og at der ville ske en del i banken i den kommende week-end, bl. a. ville 200.000 kr. af bankens aktier skifte ejere.

Bankens bestyrelsesprotokol og bevillingsprotokol blev samtidig udlånt til Banktilsynet. Af bestyrelsesprotokollen fremgik det, at landsretssagfører J. E. Jensen på bestyrelsesmødet den 24. maj 1957 nedlagde sit mandat som bestyrelsesmedlem, og at også de øvrige bestyrelsesmedlemmer besluttede at fratræde, hvorfor der snarest skulle indkaldes til generalforsamling til valg af ny bestyrelse. Ifølge protokollen var grosserer Kremer og oberst Bennike villige til at lade sig genvælge, hvis spørgsmålet om bankens revision blev ordnet på en tilfredsstillende måde.

Under en samtale den 27. maj 1957 med bankinspektøren oplyste direktør Bechsgaard imidlertid, at bestyrelsesmedlemmerne Kremer, Sønderup og Bennike ikke som nævnt i protokollatet af 24. maj havde trukket sig tilbage, men at de kun havde stillet deres mandater til rådighed på den kommende generalforsamling. Bechsgaard regnede dog med, at de tre bestyrelsesmedlemmer ville være villige til at fortsætte, og oplyste, at Asner havde afgivet et skriftligt tilsagn om at trække sig tilbage som revisor i banken.

Bankinspektøren svarede, at det var uholdbart, at bestyrelsen snart gik og snart blev siddende, og pålagde direktør Bechsgaard at give bestyrelsen oplysning om, at den skulle udnytte den ret til selvsupplering, der var givet den i vedtægterne.

Den 28. maj 1957 modtog tilsynet fra banken afskrift af forhandlingsprotokollen for et bestyrelsesmøde dagen før. Af protokollatet fremgik det, at de tre nævnte bestyrelsesmedlemmer var enige om, at det var en fejltagelse, når det i protokollatet for mødet den 24. maj var anført, at de havde nedlagt deres mandater, og at der med hen-

blik på supplerings af bestyrelsen var rettet henvendelse til »passende bestyrelsesemner«.

Fra banken modtog tilsynet samme dag genpart af revisionsprotokollen af 27. maj om revisor Asners nedlæggelse af hvervet som revisor i banken samt en til Handelsministeriet stilet skrivelse af 27. maj 1957, hvori banken meddelte, at dens to generalforsamlingsvalgte revisorer var fratrådt, og anmodede ministeriet om i stedet at udnævne to navngivne statsautoriserede revisorer.

Banktilsynet fremsendte samme dag bankens skrivelse til Handelsministeriet og redegjorde i en følgeskrivelse for forhandlingerne om afsættelsen af bankens to revisorer samt indstillede, at revisor Asner, uanset at han selv havde erklæret, at han nedlagde hvervet, i henhold til banklovens § 14 blev afsat som bankens revisor med den motivering, at både bankens bestyrelse og bankinspektøren anså ham for åbenbart uegnet til at fortsætte sit hverv.

Da Banktilsynet formodede, at den ene af de foreslåede nye revisorer var valgt efter ønske fra direktør Glindemann, henstillede man, om han kunne accepteres.

Foruden de førnævnte skrivelser modtog tilsynet samme dag fra banken en skrivelse af 27. maj 1957, hvori det meddeltes, at tilsynets skrivelse af 2. maj 1957 om koncernengagementerne var behandlet på et bestyrelsesmøde den 8. maj 1957, og at bankens ledelse beklagede, at spørgsmålet om revisor Asners forbliven eller ikke-forbliven havde forsinket behandlingen af denne sag. I skrivelser gav banken udtryk for, at bestyrelsen ikke var bekendt med, at de pågældende engagementer skulle være i strid med banklovens § 12, men at den, så snart de nye revisorer var udnævnt, ville anmode disse om at gennemgå de nævnte engagementer for at søge spørgsmålene løst snarest muligt.

Denne skrivelse besvarede Banktilsynet den 31. maj 1957 således:

»Under henvisning til bankens skrivelse af 27. ds. . . skal man bemærke:

Bestyrelsen har den overordnede ledelse af banken og hermed også det fulde ansvar – civilretligt som strafferetligt – for de dispositioner – herunder bevillinger af engagementer – som den måtte have foretaget, og bestyrelsen kan ikke friholde sig for ansvar

for eventuelle overtrædelser under henvisning til en efterfølgende revision.

Man kan ikke godtage bestyrelsens udtalelse om, at den ikke er bekendt med, at de pågældende engagementer skulle være i strid med banklovens § 12, idet man er af den opfattelse, at bankens ledelse også uden modtagelsen af Banktilsynets skrivelse af 2. ds. var eller burde have været opmærksom på, at bevilling af de omhandlede engagementer kunne bringe banken i konflikt med banklovens § 12. I den forbindelse skal man henviser til bankens skrivelse hertil af 27. juni 1956, hvor bestyrelsen vedrørende koncernspørgsmålet har erklæret sig bekendt med, at visse af de nu i Banktilsynets skrivelse af 2. ds. nævnte engagementer måtte anses for samhörige i relation til banklovens § 12.

Spørgsmålet om valg af nyt bestyrelsesmedlem i stedet for landsretssagfører J. E. Jensen har været forelagt bankinspektøren, der overfor direktør Bechsgaard har oplyst, at et nyt bestyrelsesmedlem uopholdelig må vælges, og at det er på de tre tilbageværende medlemmers ansvar, at banken fortsætter uden vedtægts hjemlet bestyrelse.«

Banktilsynet havde forinden ved skrivelse af 29. maj 1957 til direktør Bechsgaard alvorligt påtalt de af ham den 6. maj 1957 til Information og Ekstrabladet fremsatte udtalelser som ikke værende helt i overensstemmelse med de faktiske forhold. I skrivelsen hed det bl. a.:

»Man skal i den forbindelse erindre om, at det ved den omtalte undersøgelse – (det vil sige 7.–9. februar 1957) – »bl. a. blev pålagt banken at fremkomme med yderligere oplysninger til brug for dels bedømmelsen af boniteten af nogle engagementer, dels bedømmelsen af spørgsmålet om koncernen i relation til banklovens § 12, og direktøren kan ikke på basis af et således uafsluttet kontrolbesøg være berettiget til at give offentligheden indtryk af at have fået bankinspektørens kvittance for bankens ledelse. Det kan jo heller ikke være direktøren ubekendt, at der i revisionsprotokollen er fremsat kritik bl. a. af bankens organisation.

Uden på forhånd at tage stilling til, hvorvidt de omhandlede udtalelser vil kunne falde ind under banklovens § 21, stk. 1, hvorefter bl. a. en direktør, »der i banken vedrørende forhold giver urigtige eller vild-

ledende oplysninger til offentligheden«, pådrager sig strafansvar, skal man bemærke, at man finder de nævnte udtalelser til dagspressen meget uheldige, hvorfor man skal henstille, at direktøren fremtidig afholder sig fra at afgive udtalelser af denne art.«

En genpart af skrivelsen blev tilsendt grosserer Kremer, der havde overtaget posten som bestyrelsens formand efter landsretssagfører J. E. Jensen. Der blev ikke dengang sendt Handelsministeriet genpart af skrivelsen, ligesom bankinspektøren ikke offentligt fremsatte nogen udtalelse.

Vedrørende dette forhold har bankinspektøren overfor mig udtalt, at han på daværende tidspunkt ikke nærrede bekymring for bankens soliditet, og at han af hensyn til bankens forhold ikke fandt det rigtigt at fremkomme med en offentlig udtalelse, da dette let ville kunne skabe »run« på banken. Når bankinspektøren ikke havde underrettet Handelsministeriet om skrivelsen, var det fordi han ikke skønnede det nødvendigt, at der blev indledt straffesag mod direktøren for hans udtalelser, idet en sådan sag formentlig kun kunne være resulteret i en mindre bøde.

Hvad endelig angår grunden til, at skrivelsen først blev afsendt den 29. maj 1957, har bankinspektøren anført, at det muligvis skyldes, at Banktilsynet ikke straks da bladene udkom var blevet opmærksom på direktør Bechsgaards udtalelser.

Ved skrivelse af 31. maj 1957 meddelte Handelsministeriet, at det i medfør af banklovens § 14 havde afskediget revisor Asner og den anden revisor fra deres hverv som revisorer i Kreditbanken, og at ministeriet samtidig havde udpeget professor, statsautoriseret revisor Palle Hansen og statsautoriseret revisor Aage Nielsen til at udføre hvervet som revisorer i banken, indtil nyt valg kunne afholdes på den førstkommende generalforsamling. – Det bemærkes i denne forbindelse, at den ene af de to revisorer var udpeget i stedet for den af bestyrelsen foreslåede revisor, hvis udnævnelse bankinspektøren ikke havde kunnet anbefale.

I skrivelse af 1. juni 1957 gav Banktilsynet Handelsministeriet en redegørelse for omstændighederne ved landsretssagfører J. E. Jensens fratræden fra formandsposten, og i skrivelse af 4. juni 1957 til ministeriet af-

gav tilsynet indberetning om concern-spørgsmålet. I skrivelsen henviste tilsynet til, at banken som ovenfor nævnt den 27. juni 1956 havde indberettet, at KEFAS' og Aktieselskabet af 1. maj 1956's engagementer måtte anses for samhörige, og at landsretssagfører Jensen og direktør Bechsgaard ved mødet den 7. maj 1957 erkendte, at engagementet med Hovedstadens Ejendomsselskab A/S måtte anses for samhörigt med KEFAS-engagementet. Saldoerne for disse tre selskabers engagementer var ved undersøgelsen i februar 1957 tilsammen 1.221.687 kr., mens 50 pct. af bankens egenkapital androg 969.382 kr., således at alene disse selskabers engagementer oversteg 50 pct. grænsen i banklovens § 12. Bankinspektøren henstillede herefter, at sagen straks blev henvist til politimæssig efterforskning, »da bankens bestyrelse og direktion således har været bekendt med § 12-bestemmelsen uden at have vist god vilje til at give oplysninger eller at foretage skridt til at bringe forholdet ind under lovens ramme«.

B. Tiden indtil Handelsministeriet den 12. september 1957 begærede politiuundersøgelse.

Den 7. juni 1957 valgtes professor Max Kjær Hansen til medlem af bankens bestyrelse, og ved skrivelse af 8. juni 1957 svarede bankens ledelse på Banktilsynets skrivelse af 31. maj 1957, idet den anførte, at bestyrelsen ved sin skrivelse af 27. maj 1957 på ingen måde havde villet friholde sig for sit ansvar. Bestyrelsen havde med bemærkningen i skrivelsen af 27. maj 1957 om de nyvalgte revisorer ment, at det ville være naturligt, at redegørelsen for engagementerne blev efterprøvet af revisorerne inden afsendelsen af svar til tilsynet. Banken anførte videre, at bestyrelsen indtil denne gennemgang havde fundet sted fortsat måtte være af den opfattelse, at der ikke forelå samhörighed udover hvad der var indberettet i skrivelsen af 27. juni 1956 til Banktilsynet.

I dagene 14.–26. juni 1957 foretog Banktilsynet en ny ekstraordinær undersøgelse i banken for at konstatere udviklingen i engagementerne siden undersøgelsen i februar 1957. Beretningen om denne undersøgelse blev afgivet den 31. juli 1957 og omtales nærmere nedenfor.

Ved skrivelse af 27. juni 1957 til Banktilsynet meddelte Handelsministeriet med hensyn til tilsynets indstilling om en politimæssig efterforskning overfor bankens bestyrelse og direktion, at ministeriet måtte finde det rigtigst at afvente resultatet af de af Banktilsynet og bankens revisorer indledte nye undersøgelser i banken. Ministeriet anmodede samtidig om når disse undersøgelser var afsluttet at modtage en ny indberetning.

Handelsministeren har overfor mig oplyst, at bankinspektørens skrivelse af 4. juni 1957 blev nøje gennemgået på grundlag af det om banken foreliggende materiale, herunder tilsynets tidligere undersøgelser. Ministeriet overvejede, om det foreliggende afgav fornødent grundlag for et så alvorligt indgreb, som iværksættelse af en politiundersøgelse var, eller om det, før man foretog et så vidtgående skridt, ville være rigtigere at afvente resultatet af de undersøgelser, som de få dage før udnævnte statsautoriserede revisorer skulle foretage, samt af Banktilsynets fortsatte undersøgelser.

Den 18. juni 1957 blev sagen forelagt handelsministeren, der tiltrådte ministeriets indstilling om at afvente resultatet af de nye undersøgelser. Ifølge handelsministeren var det ved denne afgørelse medbestemmende, at ministeriet var bekendt med bankens ovennævnte skrivelse af 8. juni 1957 til tilsynet, hvorefter banken ville finde det naturligt, at dens redegørelse for engagementerne blev efterprøvet af de nye revisorer.

Ved Banktilsynets undersøgelse den 14.-26. juni 1957 blev saldoen på de i tilsynets skrivelse af 2. maj 1957 nævnte selskabers engagementer ført å jour efter bankens bøger pr. 13. juni 1957. De nævnte engagementer havde ved undersøgelsen i februar 1957 som nævnt udgjort ca. 3 mill. kr., og àjour-føringen viste, at saldoen på de fleste af engagementerne i den forløbne periode var steget en del. Da imidlertid saldoen på et par engagementer, herunder engagementet med Hovedstadens Ejendomsselskab, var faldet ret væsentligt, androg de nævnte engagementer stadig ialt ca. 3 mill. kr. Herudover måtte man som concern-engagement medregne en række engagementer med datterselskaber af Hovedstadens Ejendomsselskab, hvilke engagementer var kommet til i perioden siden februar; disse engagementer androg ialt pr. 13. juni 1957 ca. 960.000 kr.

I de dage undersøgelsen varede blev der foretaget ret store omplaceringer indenfor de til concernen hørende engagementer, idet bl. a. en række udlån blev indfriet og erstattet af pantebreve udstedt af Hovedstadens Ejendomsselskabs datterselskaber. Ifølge en skrivelse af 15. juni 1957 til banken havde Hovedstadens Ejendomsselskab påtaget sig selvskyldnerkaution for betaling af 8 pantebreve på tilsammen nominelt 965.000 kr.

I skrivelse af 25. juni 1957 besvarede bankens bestyrelse og direktion tilsynets skrivelse af 2. maj 1957 vedrørende banklovens § 12. I skrivelserne gjordes det gældende, at de af tilsynet fremdragne engagementer, efter hvad der forelå eller havde foreligget for bankens ledelse, ikke alle var samhörige, men at der fandtes enkelte samhörige grupper og en række enkeltstående engagementer.

Banken gennemgik herefter følgende tre grupper:

- 1) KEFAS og Hovedstadens Ejendomsselskab A/S
- 2) Ejendomsaktieselskabet EKIBE, NUMERIA A/S og Ejendomsaktieselskabet Vængehuset
- 3) Gruppen omkring Aktieselskabet af 1. maj 1956

og redegjorde for, at engagementerne med gruppe 1 efter en omlægning udgjorde 965.000 kr., hvilket var lige under 50 pct. grænsen. Ifølge banken var de tre selskaber i gruppe 2 samhörige, fordi aktiemajoriteten i selskaberne lå hos hr. og fru Brask Thomsen. Engagementerne med de tre selskaber udgjorde ialt 641.000 kr., hvilket var under 35 pct. grænsen. Endelig oplystes det, at engagementerne med gruppe 3 ligeledes lå under 35 pct. grænsen.

Banken redegjorde desuden for flere af de andre engagementer, som den mente ikke var samhörige, og sluttede med at anføre, at tilsynets skrivelse af 2. maj 1957 kunne tyde på, at tilsynet var i besiddelse af oplysninger, som banken ikke kendte, men som det kunne være af betydning for ledelsen at kende ved bedømmelsen af engagementerne.

Bankens svarskrivelse blev behandlet i den om undersøgelsen i juni afgivne beretning af 31. juli 1957. Det anførtes heri, at det samlede engagement pr. 13. juni 1957 med KEFAS og Hovedstadens Ejendomsselskab (med datterselskaber) ialt udgjorde 1.361.193

kr., hvilket beløb væsentligt oversteg 50 pct. grænsen.

Med hensyn til den i bankens skrivelse nævnte gruppe 2 anførtes det i beretningen, at direktør Brask Thomsen ifølge de af direktør Bechsgaard givne oplysninger måtte anses som reel ejer af International Kredit A/S, hvis engagement pr. 13. juni 1957 med banken udgjorde 525.483 kr. Når dette beløb samt et mindre prioritetslån, der var ydet direktør Brask Thomsen personlig, blev lagt til de samlede engagementer med de tre selskaber i gruppen, blev der også for denne gruppes vedkommende tale om en overskridelse af 50 pct. grænsen i § 12.

I slutningen af beretningen anførtes det, at banken i sin skrivelse af 25. juni 1957 til tilsynet kun opgjorde de enkelte engagementer som stillingen var ved skrivelsens udfærdigelse, og det hed videre:

»Uanset at forholdet til banklovens § 12 efter bankens mening nu er bragt i orden, er der grund til at fremhæve, at selvom man nøjes med at fastslå samhørighed mellem de engagementer, hvis samhørighed anerkendes af bankens ledelse, så har der i hvert fald i indværende år foreligget omfattende overtrædelser for så vidt angår engagementerne med Hovedstadens Ejendomsselskab A/S og KEFAS.

....

Bankens ledelse ses heller ikke at have vist god vilje til at bringe forholdene i orden, men har tværtimod – efter at have modtaget Banktilsynets skrivelse af 2. maj d. å. vedrørende koncern-spørgsmålet – den 4. maj d. å. yderligere ydet Hovedstadens Ejendomsselskab en kredit på 600.000 kr. (som dog senere er indfriet).

....

Vedrørende den soliditetsmæssige vurdering af engagementerne bemærkes, at en særskilt beretning vil blive afgivet, senest når revisionens beretning måtte foreligge, men det skal allerede her anføres, at visse af engagementerne giver anledning til bekymring, hvad det soliditetsmæssige angår. Man har derfor udbedt sig yderligere oplysninger til brug for bedømmelsen af disse engagementer og er af den opfattelse, at bankens hensættelser væsentligt må forøges, såfremt tilfredsstillende oplysninger ikke fremskaffes.»

Den 3. august 1957 fremsendte bankin-

spektøren en genpart af undersøgelsesberetningen til Handelsministeriet, idet han bemærkede, at der i vidt omfang havde foreligget overtrædelse af banklovens § 12, stk. 1, for så vidt angår engagementer, som af bankens ledelse anerkendtes som samhörige, og at yderligere oplysninger til bedømmelse af spørgsmålet formentlig kun ville kunne opnås ved en politimæssig undersøgelse. Bankinspektøren henstillede derfor, at ministeriet foranledigede en sådan undersøgelse iværksat med henblik på strafferetlig tiltale mod bankens ledelse for overtrædelse af § 12, stk. 1.

Handelsministeren har overfor mig oplyst, at bankinspektørens nye indberetning formentlig den 15. eller den 16. august 1957 blev forelagt ham, der efter det foreliggende var tilbøjelig til at mene, at der nu var grundlag for indskriden overfor banken. Da det måtte anses for sandsynligt, at et så usædvanligt skridt som indledning af politimæssig undersøgelse mod en banks ledelse ville komme til offentlighedens kundskab, og at dette kunne bevirke »run« på banken, ønskede ministeren, inden han traf afgørelse, at orientere sig om Nationalbankens stilling til sagen, ligesom han mente at burde nævne sagen i regeringen.

Den 24. august 1957 havde handelsministeren en samtale med to af Nationalbankens direktører, der begge erklærede sig enige i bankinspektørens indstilling, og den 27. august 1957 blev sagen forelagt på et regeringsmøde. Regeringen var enig i bankinspektørens indstilling, men fandt det rigtigst, at handelsministeren, inden endelig afgørelse blev truffet, drøftede sagen med de medarbejdere i Banktilsynet, der havde foretaget undersøgelserne i banken. En sådan drøftelse fandt sted den 3. september 1957, og den 12. september 1957 havde ministeren en samtale med statsadvokaten for Sjælland og den politifuldmægtig, der beskæftigede sig med politiundersøgelsen mod Glindemann, som den 10. september 1957 var blevet indsat til afsoning af en tidligere idømt fængselsstraf, og mod Asner og Oltmann. Ministeren resolverede herefter, at politimæssig undersøgelse burde indledes, og Handelsministeriet anmodede i skrivelse samme dag rigsadvokaten om, at en sådan undersøgelse blev indledt med henblik på eventuel tiltalerejsning mod bankens ledelse.

C. *Tiden indtil banken trådte i likvidation den 23. december 1957.*

Den 12. september 1957 fremsendte statsautoriseret revisor Aage Nielsen genpart af en af ham og statsautoriseret revisor K. G. Jensen (professor Palle Hansens kompagnon) den 9. september 1957 afgivet revisionsberetning vedrørende en af dem pr. 9. juli 1957 foretaget uanmeldt revision i banken.

Af beretningen fremgik det, at de to revisorer bl. a. havde gennemgået lånedokumenter og sikkerheder for alle konti, der repræsenterede gæld til banken på 20.000 kr. og derover, idet det samtidig var påset, at disse lån var bevilget i henhold til bestyrelsens bevillingsprotokol. For konti under kassekredit, konto kurant og panteobligationer var alle dokumenter set, og som stikprøver var dokumenterne gennemgået for nogle mindre lån under de øvrige lånegrupper. I beretningen omtalte revisorerne enkelte overtræk af konti, men bortset herfra indeholdt beretningen ingen kritik af engagementernes soliditet.

Med hensyn til spørgsmålet om eventuel overtrædelse af banklovens § 12 henholdt revisionsberetningen sig nærmest til den ved bankens skrivelse af 25. juni 1957 foretagne opdeling af engagementerne i forskellige grupper. Revisorerne gav dog oplysning om et par tilfælde, hvor der havde foreligget begrænsede overtrædelser af § 12, selv når den af banken foretagne gruppering af engagementerne blev lagt til grund.

Banktilsynet fremsendte den 16. september 1957 revisionsberetningen til Handelsministeriet.

Den 9. oktober 1957 ringede politiinspektør Kudsk til Banktilsynet for at drøfte den til anklagemyndigheden oversendte anmodning om undersøgelse af § 12-spørgsmålet. Under samtalen udtalte politiinspektøren, at der efter hans opfattelse var ret store sikkerhedsmæssige problemer i banken, og at politiet ca. 14 dage senere formentlig kunne have et materiale, der ville være af interesse for bankinspektøren.

Den 14. oktober 1957 aflagde bankens formand, grosserer Kremer, besøg i Banktilsynet. Ifølge tilsynets referat af samtalen udtalte Kremer, at Glindemann nu var færdig i banken, og at bestyrelsen kun ønskede det

bedst mulige samarbejde med bankinspektøren. Kremer oplyste videre, at direktør Bechsgaard havde dårlige nerver og derfor ikke længere var noget værd som leder af banken, og at bestyrelsen havde konstateret, at Bechsgaard gang på gang havde afgivet urigtige forklaringer om engagementer og andre forhold i banken. Som dokumentation herfor foreviste Kremer en skrivelse af 4. oktober 1957 fra de statsautoriserede revisorer K. G. Jensen og Aage Nielsen. Det anførtes heri, at grosserer Kremer den 9. september 1957 havde meddelt dem, at banken lejlighedsvis forud for denne dato havde modtaget dækningsløse checks og kasseudbetalingskort til postgirokontoen fra direktør Glindemann som indbetaling på KEFAS' konto kurant konto. Efter at Glindemann var blevet anholdt, konstateredes det, at der i kassen lå dækningsløse checks til et beløb af 192.359 kr. De dækningsløse bilag var blevet indfriet af KEFAS den 14. september 1957, efter at bankens bestyrelse dagen før havde bevilget et lån til DAKAS på 200.000 kr., hvilket beløb DAKAS havde lånt KEFAS.

Grosserer Kremer havde spurgt de to revisorer, om ikke bankens interne revisor burde have opdaget det passerede, og revisorerne anførte i den anledning i skrivelsen af 4. oktober 1957:

»Vi har undersøgt sagen og har af direktør Chr. Bechsgaard og prokurist O. Petersen fået oplyst, at »checkkrytteriet« er foregået på følgende måde:

KEFAS har haft en aftale med banken om, at denne hver dag – når den fra de tre storbanker havde modtaget checks trukket af KEFAS på Kreditbanken – underrettede KEFAS om, hvor meget checkbeløbene androg, for at give KEFAS mulighed for inden dagens slutning at indbetale et beløb til dækning af de trukne checks og derved undgå, at der blev overtræk på kontoen. Indbetalingerne bestod af fremmede checks og konstanter, som KEFAS havde modtaget i dagens løb, samt kasseudbetalingskort på KEFAS' forskellige postgirokonti og nu og da checks trukket på Nordisk Kredit A/S. Det kunne hændes, at såvel checkene på Nordisk Kredit A/S som kasseudbetalingskortene var dækningsløse. Direktør Bechsgaard har forklaret, at Glindemann under hensyntagen til kon-

cernen KEFAS' størrelse i almindelighed havde grund til at formode, at dækning for udbetalingskortene til Postgirokontoret ville være tilvejebragt ved indbetaling af f. eks. husleje på koncernens giro konti. Såfremt dækning alligevel ikke fremkom på denne måde, har Glindemann sandsynligvis skaffet dækning på giro kontiene enten ved at hæve et kasseudbetalingskort ved Kreditbankens kasse eller ved at indsætte det manglende beløb på en af giro kontiene ved hjælp af en check, der muligvis også har været dækningsløs, eller ved en check trukket på Kreditbanken. Direktør Bechsgaard har tilføjet, at banken aldrig har modtaget hverken kasseudbetalingskort eller checks vedrørende koncerne retur som følge af manglende dækning.

Direktør Bechsgaard og prokurist Petersen har oplyst, at kasserer fru Overland har haft beføjelse til at modtage checks m. v. som en del af indsætning på kontoen uden nærmere undersøgelse, og desuden har de oplyst, at de i nogle tilfælde er gået med til, at Glindemann måtte aflevere udaterede kasseudbetalingskort som en del af indsætningen på KEFAS' konto. De udaterede kasseudbetalingskort blev af kassereren holdt tilbage en eller to dage.

Det vil af foranstående ses, at KEFAS' konto ikke har udvist noget overtræk, men at overtrukket har manifesteret sig ved en »manko« i kassebeholdningen, nemlig i form af dækningsløse bilag. Heraf følger, at den interne revisor, der ikke skal foretage kasseeftersyn, ikke har haft mulighed for at opdage forholdet. Dette ville kun være opdaget, hvis de eksterne revisorer tilfældigvis havde foretaget kasseeftersyn i den omhandlede periode. Ved sådanne eftersyn har revisorerne altid opmærksomheden specielt henledt på muligheden af dækningsløse checks.

Til slut skal vi for fuldstændighedens skyld oplyse, at engagementet med gruppen KEFAS m. fl., der i forvejen har ligget i overkanten af 50 pct. af bankens egenkapital ved årets begyndelse, . . . yderligere har overskredet 50 pct. grænsen som følge af de foran beskrevne ikke bogførte overtræk.«

Den 23. oktober 1957 sendte Banktilsynet Handelsministeriet en afskrift af skrivelsen af 4. oktober 1957, og denne afskrift videre sendte ministeriet den 30. oktober 1957 til rigsadvokaten.

Ifølge et notat af 24. oktober 1957 havde en tjenestemand i Banktilsynet haft lejlighed til hos politiet at tage afskrift af DAKAS' regnskab pr. 30. juni 1956, der viste, at selskabet måtte anses for insolvent og dets kautionsforpligtelser overfor Kreditbanken uden værdi. Den pågældende tjenestemand formodede herefter, at der var en sådan risiko på udlånsmassen, at undersøgelse med henblik på banklovens § 16 (tvungen likvidation på grund af tab) snarest burde foretages.

(Det bemærkes, at jeg har modtaget dette notat fra anden side, og at bankinspektøren har givet mig en tilfredsstillende forklaring på, at notatet ikke var fremsendt med sagens akter.)

Den 29. oktober 1957 aflagde professor Max Kjær Hansen besøg i Banktilsynet og udtalte, at det var med stor betænkelighed han var trådt ind i bestyrelsen, hvor han kun ville sidde som iagttager indtil den første ordinære generalforsamling og derefter tage stilling til, om han ville fortsætte. Han kunne ikke overse bankens forhold, og Banktilsynets skrivelse om koncernspørgsmålet havde ængstet ham. Han havde iøvrigt fået at vide, at Glindemann skulle have belånt 1,1 mill. kr. af bankens aktier for 400.000 kr. hos landinspektør Oltmann.

Den 30. oktober 1957 oplyste grosserer Kremer under et besøg i Banktilsynet, at direktør Bechsgaard på et bestyrelsesmøde dagen før havde fået bevilget en måneds ferie. Kremer mente, at bestyrelsen lige så godt kunne have opsagt Bechsgaard med det samme, da han ikke ville få lov til at vende tilbage.

I denne forbindelse spurgte Kremer, om bankinspektøren kunne medvirke til at skaffe banken en egnet direktør i stedet for Bechsgaard. Bankinspektøren svarede, at banken ikke kunne forvente at få en kvalificeret mand, så længe aktiekapitalen måtte antages at ligge hos Glindemann, og at det var nødvendigt, at der nu blev foretaget en tilbunds-gående revision og sanering af bankens engagementer.

Kremer ville næste morgen sætte sig i forbindelse med statsautoriseret revisor K. G. Jensen og bede denne lave en opgørelse straks. Iøvrigt arbejdede bestyrelsen på at foretage en klarlæggelse af bankens forhold.

Med hensyn til placeringen af bankens aktier oplyste Kremer, at Glindemann havde

belånt 1,1 mill. kr. aktier med 400.000 kr. hos landinspektør Oltmann, og at Glindemann havde fraskrevet sig stemmeretten på aktierne.

Kremer havde endvidere oplyst, at kasserersken nu var sat på en anden post, og at både hun og prokuristen havde fået underretning om, at de omgående ville blive afskediget, hvis ikke bestyrelsens direktiver bl. a. med hensyn til træk på koncern-kontiene blev fulgt til punkt og prikke. – Bankinspektøren har vedrørende dette forhold bemærket, at man vel var bekendt med, at fru Overland var kassererske i banken, men at Banktilsynet ikke i den anledning kunne foretage noget, da tilsynet normalt ikke kan blande sig i, hvem de underordnede funktionærer i en bank er.

Den 31. oktober 1957 ringede statsautoriseret revisor K. G. Jensen til Banktilsynet og oplyste, at han havde været i forbindelse med Kremer, men han havde ikke kunnet blive klar over, om det var Kremer, der ønskede, at der skulle foretages en revision, eller om det var Banktilsynet. K. G. Jensen mente, at han nu havde carte blanche fra bestyrelsen, men ønskede at orientere sig, inden han foretog sig noget. Ifølge tilsynets notat havde man oplyst revisoren om, at det var en soliditetsmæssig opgørelse bestyrelsen ønskede, og revisoren bemærkede hertil, at revisionen hidtil havde koncentreret sig om § 12-sagen, men at opgaven nu var klar.

Den 13. november 1957 var professor Max Kjær Hansen påny på besøg hos bankinspektøren, hvor han oplyste, at Brask Thomsen dagen i forvejen havde overtaget Glindemanns part på 1,1 mill. kr. aktier i banken for 400.000 kr. Brask Thomsen skulle dog i denne forbindelse have sikret sig garanti for 300.000 kr. af dette beløb for det tilfælde, at det skulle vise sig, at aktierne ikke kunne holde en værdi af 400.000 kr. Det var professorens indtryk, at Brask Thomsen var parat til at dække hvad banken ikke selv kunne klare af tab indenfor 1 mill. kr. Professoren havde sagt til Brask Thomsen, at han ikke ville have med banken at gøre, hvis det stadig var sådan, at én mand beherskede bankens aktier. Brask Thomsen var indforstået hermed og udtalte, at han gerne ville sprede aktierne.

Den 19. november 1957 var professor Max Kjær Hansen og landsretssagfører Palle Dige

hos bankinspektøren og oplyste, at prokurist Petersen nu blev udnævnt til direktør i banken. Alle hans dispositioner skulle dog godkendes af landsretssagfører Dige, der var antaget som bestyrelsens kommitterede.

Bankinspektøren gjorde opmærksom på, at der så måtte laves en instruks for direktorens bevillingsmyndighed, og at denne instruks skulle godkendes.

Landsretssagfører Dige oplyste, at han kendte noget til banken, da han havde repræsenteret flere konsortier, der havde været interesseret i at overtage aktiemajoriteten, og i den anledning havde han foretaget en engagementsgennemgang. Han mente, at der i de første måneder måtte føres en meget tilbageholdende udlånspolitik, og professor Max Kjær Hansen bemærkede, at han kun ville fortsætte, hvis aktierne blev spredt og Glindemann-koncernens engagementer kom ud af banken.

Da bankinspektøren fremhævede, at der måtte være truffet en ordning inden årets udgang, sagde landsretssagfører Dige, at han var indstillet på at søge at løse spørgsmålet, hvortil han håbede at få støtte fra Banktilsynet. – Endelig oplyste landsretssagføreren, at bankens aktier (ifølge en samtale ugen før med Brask Thomsen) lå pantsat i et af Brask Thomsens selskaber, der havde rakt Hovedstadens Ejendomsselskab en hjælpende hånd. Brask Thomsen havde ikke villet købe aktierne, før han havde sikret sig oplysning om, hvad de var værd.

Bankinspektøren har i sin redegørelse anført, at tilsynet, som det også var nævnt i den ovenfor omtalte undersøgelsesberetning af 31. juli 1957, havde påregnet, at de af Handelsministeriet udnævnte statsautoriserede revisorer i banken ville påbegynde en kritisk gennemgang af bankens engagementer, hvorfor tilsynet i beretningen gav udtryk for, at den soliditetsmæssige vurdering af engagementerne ville blive foretaget så snart revisionsberetningen forelå, idet man efter undersøgelsen i juni fandt det mest hensigtsmæssigt at sammenholde revisionens bemærkninger og indtryk med Banktilsynets.

Revisorernes beretning af 9. september 1957 indeholdt imidlertid intet om den soliditetsmæssige vurdering af bankens engagementer, og da udviklingen i Glindemannsagen efterhånden mere og mere bestyrkede mistanken om, at bankens engagementer var

i en dårlig forfatning, påbegyndte Banktilsynet i slutningen af oktober 1957 en fornyet gennemgang af engagementerne med udgangspunkt i den opgørelse, tilsynet havde lavet pr. 13. juni 1957. En beretning om denne vurdering af bankens engagementer forelå den 30. november 1957. Der blev her givet udtryk for, at engagementerne måtte være behæftet med så store risici, at det ikke kunne udelukkes, at banklovens § 16 måtte bringes i anvendelse overfor banken; en tabsopgørelse var ikke udarbejdet, da man stadig manglede tilstrækkelige oplysninger til at foretage en forsvarlig vurdering af en række af bankens større engagementer.

Med skrivelse af 29. november 1957 modtog tilsynet fra statsautoriseret revisor K. G. Jensen en »Foreløbig oversigt over risikobehæftede engagementer pr. 1. november 1957«.

I skrivelserne fremhævede revisoren, at de beløb, der i revisionsoversigten var anført i kolonnen »Foreløbig anslået risiko«, ikke måtte betragtes som egentligt tab. Angående de i kolonnen »Banklovens § 12« anførte beløb oplystes endvidere, at »samhørigheden i flere tilfælde må betragtes som problematisk«. Revisoren sluttede sin skrivelse med at fremhæve, at oversigten måtte betegnes som foreløbig, og at den var tænkt som et arbejdsgrundlag for den af bestyrelsen påbegyndte gennemgang af engagementerne.

Revisor K. G. Jensen havde den 20. november 1957 sendt revisionsoversigten til bankens bestyrelse og anført, at oversigten var udarbejdet fordi det efterhånden var blevet bankens direktion, bestyrelse og revision bekendt, at Glindemann-koncernen omfattede langt flere selskaber og personer, end man hidtil havde været klar over, og at disse engagementer måtte anses for at være risikobehæftede som følge af den udvikling, der var sket indenfor koncernen.

Revisoren anførte videre, at det som følge af samhørigheden mellem de mange selskaber og personer var meget vanskeligt at bedømme risikoen. Han henviste herved til, at størsteparten af bankens sikkerheder bestod i pantebrevne i faste ejendomme med prioritetsstilling op til og udover ejendomsværdien. Hvis koncernen trådte i likvidation, eller hvis der på anden måde skulle ske en relativt hurtig afvikling af koncernens aktiver, ville der ifølge revisoren være stor risiko for tab

på engagementerne, mens der ikke skulle være større risiko, hvis ejendommene blev handlet på normal måde.

Ved bedømmelsen af sikkerhederne havde revisoren i mangel af andet grundlag valgt ejendomsværdien og anset alle bankens tilgodehavender, hvor sikkerhederne rakte ud over denne værdi, for risikobehæftede. En undtagelse herfra gjaldt dog et enkelt selskabs engagementer, der ganske vist var pantsikret indenfor ejendomsværdien, men hvor der som følge af de pågældende ejendommers prioritering alligevel måtte regnes med en risiko, som revisoren skønsmæssigt havde anslået til 100.000 kr.

I oversigten var risikoen på koncernengagementerne anslået til godt 1,1 mill. kr., og totalbeløbet for de engagementer, der omfattedes af banklovens § 12, androg godt 4,15 mill. kr.

Herudover havde revisoren gjort opmærksom på nogle andre efter hans opfattelse risikobehæftede engagementer, der ikke henhørte til koncernen. For nogle af disse var risikoen dog ikke anslået, da revisoren savnede tilstrækkelige oplysninger til at bedømme den. Den samlede tabsrisiko var herefter opgjort til knap 1,2 mill. kr.

Den 2. december 1957 deltog bankinspektøren i et møde hos politiet, der redegjorde for Glindemanns og Asners fængsling, der var sket få dage før, og meddelte, at det af politiet indsamlede materiale stod til Banktilsynets disposition.

Banktilsynet indkaldte derefter bankens bestyrelse, de statsautoriserede revisorer og den konstituerede direktør til et møde den 5. december 1957. Ifølge Banktilsynets referat oplyste professor Max Kjær Hansen, at han sammen med revisor K. G. Jensen havde gennemgået revisionsoversigten over den anslåede risiko ved engagementerne. Professorens var herved kommet til, at risikoen var ca. 650.000 kr., mens revisoren mente 750.000 kr.

Bankinspektøren advarede bestyrelsen mod overraskelser og oplyste, at tilsynet dagen før var kommet i besiddelse af en del regnskaber vedrørende nogle af de ejendomme, hvori banken havde pant. Adskillige af disse regnskaber viste, at bankens panter ikke kunne holde, hvis man ved bedømmelsen af ejendommene lagde et rentabilitetssynspunkt til grund. Man kunne efter bankinspektørens

opfattelse ikke uden videre tage ejendoms-skylden som en reel værdi, men måtte prøve at finde frem til ejendommenes værdi i handel ogandel. Bankinspektøren fandt det tvivlsomt, om revisionens og bestyrelsens tal kunne holde, og han ville ikke anse det for udelukket, at bankens tab blev så stort, at banklovens § 16 måtte bringes i anvendelse. Bankinspektøren opfordrede derfor revisionen til snarest at udarbejde en endelig opgørelse.

Det af bankinspektøren omtalte regnskabsmateriale hidrørte bl. a. fra politiets ransagning hos revisor Asner. På grundlag af dette materiale foretog Banktilsynet rentabilitetsberegninger vedrørende de største af de ejendomme, hvori banken havde pant.

Inden disse beregninger var afsluttet, havde bankinspektøren den 10. december 1957 et møde med handelsministeren, hvor man drøftede revisor K. G. Jensens oversigt over de risikobehæftede engagementer i banken pr. 1. november 1957. Oversigten sendtes dagen efter til Handelsministeriet sammen med referatet af mødet den 5. december 1957 med bankens ledelse.

Banktilsynet afsluttede den 11. december 1957 sine rentabilitetsberegninger, hvoraf det fremgik, at nogle pantebrev – uanset at pantet var indenfor de pågældende ejendommens ejendomsværdi – måtte anses for værdiløse, hvorved bankens tab kom til at overstige den i revisionsoversigten af 1. november 1957 anslåede sum med i hvert fald ca. 1 mill. kr.

Da situationen herefter måtte anses for at være så alvorlig for banken, at banklovens § 16 måtte bringes i anvendelse, tilsagde Banktilsynet bankens to statsautoriserede revisorer til et møde samme dag, hvor man forelagde det nye materiale for revisorerne, der erklærede sig enige i de fremførte hovedsynspunkter. Revisorerne ønskede dog nærmere at gennemgå det fremkomne materiale, og bankinspektøren tilkendegav, at der i den foreliggende situation måtte handles hurtigt.

Umiddelbart efter mødet med bankens revisorer afholdtes på foranledning af bestyrelsens kommitterede, landsretssagfører Palle Dige, og direktør Brask Thomsen i Banktilsynet et møde, hvori også de to statsautoriserede revisorer deltog. Ifølge tilsynets referat oplyste landsretssagfører Dige, at han på bankens bestyrelses vegne havde orienteret sig hos de personer, der kunne tænkes at have

interesse i banken, nemlig landinspektør Oltmann og direktør Brask Thomsen. På disses vegne skitserede han et forslag, hvorefter Brask Thomsen og en bag ham stående koncern skulle overtage banken. Hovedtrækkene i forslaget gik ud på, at Oltmann skulle sikre bankens pantebrev og de lån, der var ydet mod depot i pantebrev. Sikkerhederne skulle bestå i for $\frac{3}{4}$ -1 mill. kr. gode pantebrev, hidrørende fra De Forenede Ejendomsselskaber.

For de risikobehæftede lån indenfor Glin-demann-koncernen, for hvilke der ikke lå pantebrev i banken, ville Brask Thomsen stille sikkerhed, som dog ikke skulle være for et ubegrænset beløb.

Landsretssagfører Dige oplyste endvidere, at Oltmann samme aften skulle tale med bestyrelsen i De Forenede Ejendomsselskaber, som ifølge forslaget skulle overtage alle aktier i Hovedstadens Ejendomsselskab mod til gengæld at stille nogle af sine egne ejendomme som sikkerhed i banken. Til forslaget udtalte bankinspektøren, at man ikke på forhånd kunne gå med til noget, og at det ikke på daværende tidspunkt kunne siges, hvor stort tabet i banken ville blive. Bankinspektøren sluttede med at udtale, at det ville være udmærket, hvis der kunne skaffes penge til sikkerhed for de dårlige engagementer, men det hastede.

Den 12. december 1957 meddelte landsretssagfører Dige tilsynet, at han var fratrådt som kommitteret for bankens bestyrelse med øjeblikkelig virkning, da bestyrelsen havde disponeret i strid med de fra hans side tilkendegivne retningslinier.

Handelsministeriet blev samme dag underrettet om de indtil da udarbejdede beregninger over værdien af bankens pantebrev.

Bankens bestyrelse havde gennem formanden, grosserer Kremer, og professor Max Kjær Hansen opfordret Banktilsynet til at tage en samtale med direktør Brask Thomsen og herunder gennemgå bankens forhold med ham og give ham alle oplysninger. I den anledning havde en inspektør og en sekretær i tilsynet samme dag et møde i banken med Brask Thomsen. Denne ønskede at foretage en gennemgang og vurdering af bankens engagementer sammen med tilsynet, men dette ønske kunne ikke opfyldes, dels fordi tilsynet ikke fandt det rigtigt at oplyse Brask Thomsen om tilsynets vurderinger af engagemen-

terne, dels fordi man anså det for umuligt at foretage en gennemgang af bankens engagementer i løbet af en eftermiddag.

Ifølge bankinspektørens redegørelse omfattede samtalen med Brask Thomsen derfor hovedsagelig bankens fremtidsmuligheder i almindelighed, og herunder drøftede man påny den af Brask Thomsen dagen før skitserede støtteaktion. Brask Thomsen var nu ikke særlig optimistisk med hensyn til mulighederne for hjælp fra landinspektør Oltmann, men ville dog stadig overveje, om der ikke var mulighed for at skaffe hjælp til banken, idet han ville anse det for katastrofalt, om banken skulle træde i likvidation med deraf påfølgende store tab.

Samme aften indkaldte bankinspektøren bankens bestyrelse, direktion og revisorer til et møde i banken næste morgen kl. 8 til drøftelse af bankens situation.

Kl. ca. 23 ringede Brask Thomsen til vedkommende inspektør og oplyste, at han nu ikke kunne øjne mulighed for at støtte banken.

Den 13. december 1957 kl. 8 afholdtes bestyrelsesmøde i banken, hvori de to statsautoriserede revisorer deltog. Bankinspektøren redegjorde for de førte forhandlinger med direktør Brask Thomsen og landsretssagfører Dige om den støtteaktion, der var stillet i udsigt fra Brask Thomsens og landinspektør Oltmanns side, og oplyste, at Brask Thomsen nu havde meddelt, at disse forhandlinger var strandede. Da der ikke fra anden side syntes at være nogen mulighed for at fremskaffe fornøden kapital til dækning af bankens tabsrisici, måtte bestyrelsen overveje, om den turde tage ansvaret for at åbne banken samme dag. Bankinspektøren oplyste i denne forbindelse, at der var fremkommet sådanne oplysninger om værdien af en del af bankens sikkerheder, at der var grund til at regne med, at bankens tab endog oversteg dens egenkapital.

Bankinspektøren gjorde til slut opmærksom på, at bestyrelsen i henhold til banklovens § 16 måtte indkalde til en ekstraordinær generalforsamling, og at han var indstillet på at benytte sin adgang til at forkorte den i vedtægterne foreskrevne frist for indkaldelse af sådanne generalforsamlinger. Bestyrelsen vedtog herefter at lukke banken midlertidigt, hvorefter bankinspektøren underret-

tede handelsministeren om den indtrufne situation.

Efter mødet udsendte bankens bestyrelse gennem Ritzaus Bureau følgende meddelelse:

»Efter at der gennem den sidste uge har været ført forhandlinger om at opnå støtte til sikring af tabsrisiko på bankens engagementer, og da disse forhandlinger endnu ikke har ført til et positivt resultat, har bestyrelsen besluttet at indkalde til ekstraordinær generalforsamling i henhold til banklovens § 16 og midlertidigt at lukke banken for at undgå, at der foretages dispositioner til skade for kreditorerne.«

Den 14. december 1957 forelagde Banktilsynet Handelsministeriet en oversigt over bankens anslåede tabsrisiko, der var udarbejdet af tilsynet på grundlag af det fra politiet udlånte materiale. Mens revisor K. G. Jensen i opgørelsen pr. 1. november 1957 var kommet til en tabsrisiko på knapt 1,2 mill. kr., var bankinspektøren, bl. a. som følge af de førnævnte rentabilitetsberegninger, kommet til en tabsrisiko på godt 3,3 mill. kr. Bankinspektøren henviste til, at banken ejede faste ejendomme til en bogført værdi af 1.723.870 kr. + en ombygningskonto på 373.470 kr., men at værdien af ejendommene formentlig var ansat for højt.

Bankinspektøren oplyste endvidere, at bankens samlede værdier til dækning af tab udgjorde ca. 2,3 mill. kr., og at en væsentlig del af de af bankinspektøren anslåede yderligere tab var anerkendt af såvel revisionen som direktør Brask Thomsen, samt at bankinspektørens opgørelse var lagt til grund ved henstillingen til bestyrelsen om bankens lukning.

Den 16. december 1957 sendte handelsministeren bankinspektøren et brev af 15. december 1957, som han havde modtaget fra en indskyder, der gjorde gældende, at Banktilsynet nogle måneder før i dagspressen havde udtalt, at der ikke var nogen grund til indskriden overfor banken, hvorfor indskyderen mente, at staten måtte have et medansvar. Bankinspektøren svarede den 17. december 1957, at han ikke havde fremsat nogen erklæring, der havde sagt god for banken, og vedlagde genpart af sit i afsnit A omtalte brev af 29. maj 1957, hvori han havde påtalt direktør Bechsgaards udtalelser til pressen i begyndelsen af maj samme år.

Den 16. december 1957 forelagde direktør Brask Thomsen bankinspektøren en plan til bankens rekonstruktion, som han senere udsendte til indskyderne. Bankinspektøren gav udtryk for, at en sådan plan ikke havde mange chancer for at blive ført ud i livet. Brask Thomsens forslag blev samme dag af tilsynet sendt til Handelsministeriet.

Den 17. december 1957 sendte direktør Brask Thomsen i forståelse med bankens bestyrelse samtlige indskydere en skrivelse, hvori han anslog deres tab ved en likvidation til ca. 4 mill. kr. eller ca. 40 pct. af deres tilgodehavender i banken. Brask Thomsen tilbød at garantere indskyderne, at deres tab ikke ville overstige 2 mill. kr., og tilbød at tegne ny stamaktiekapital på 1 mill. kr., på betingelse af at aktiekapitalen og reserverne blev nedskrevet til 0, og at 20 pct. af indskydernes midler blev spærret.

Brask Thomsen opfordrede endvidere indskyderne til at tegne aktier i banken som præferenceaktier med fortrinsret til 7 pct. udbytte.

Bankinspektøren har i denne forbindelse oplyst, at han den 18. december 1957 efter aftale med handelsministeren og for at forebygge misforståelser med hensyn til Brask Thomsens forslag udsendte følgende meddelelse gennem Ritzaus Bureau:

»Det fremgår af meddelelser i dagspressen, at hr. direktør Alex Brask Thomsen har oplyst, at han har gennemgået samtlige konti i Københavns Kreditbank A/S og derefter drøftet engagementerne med Banktilsynet.

Det hedder endvidere i slutningen af det tilbud om rekonstruktion af banken, som er udsendt til indskyderne den 17. d. m., at hr. direktør Brask Thomsen »vil forelægge de indkomne genparter for Banktilsynet og Handelsministeriet, og der vil selvfølgelig ikke blive gennemført nogen ordning uden disse myndigheders godkendelse«.

For at undgå, at tavshed fra min side vil kunne opfattes som udtryk for en bekræftelse på det antydede samarbejde mellem hr. Brask Thomsen og Banktilsynet, vil jeg gerne pointere, at Banktilsynet ikke har gennemgået engagementerne med hr. Brask Thomsen, at de i den udsendte meddelelse anførte værdiansættelser i et og alt står for hr. Brask Thomsens egen regning, og at Banktilsynets opgave i det hele taget kun er at bedømme

en banks kapitalforhold, men ikke at yde nogen form for garanti for de dispositioner, der træffes i forbindelse med bankens drift.«

Den 20. december 1957 fremsendte tilsynet til Handelsministeriet nogle beregninger over værdien af bankens to faste ejendomme og af et pantebrev på 220.000 kr., der viste, at man måtte påregne yderligere tab.

Den 16. december 1957 om morgenen indfandt en inspektør og en sekretær fra Banktilsynet sig i banken og meddelte bankens direktør og formand, at der ville blive ført tilsyn i selve banken, indtil dens fremtid var klarlagt, og at det herefter var bankledelsens pligt at underrette tilsynet om alle dispositioner af blot nogen betydning. Det blev præciseret, at det var nødvendigt at sikre, at der ikke blev foretaget nogen disposition til skade for kreditorerne, og det blev specielt tilkendegivet direktøren, at sådanne dispositioner kunne være strafbare. Herefter var der hver dag i banktiden mindst én repræsentant for Banktilsynet tilstede, og i de følgende dage forelagde direktøren forskellige problemer for tilsynets repræsentanter.

Den 20. december 1957 anmodede Brask Thomsen, der til stadighed var i banken, tilsynets inspektør om tilladelse til at ombytte et som sikkerhed i banken deponeret pantebrev på godt 166.000 kr. med et pantebrev på 180.000 kr. i en anden ejendom. Brask Thomsen oplyste, at det tilbudte pantebrev var bedre end det allerede i banken beroende pantebrev, og at kreditorernes stilling derfor ikke på nogen måde ville blive forringet ved en ombytning. – Grosserer Kremer var tilstede og udtalte, at bestyrelsen ville tillade ombytningen, hvis tilsynet kunne godkende den. Inspektøren pålagde bankens direktør ikke at udlevere pantebrevet og lovede senere besked.

Ved sin undersøgelse samme dag erfarede inspektøren, at den ejendom, hvori pantebrevet på 166.000 kr. indestod, var blevet solgt, og at købers sagfører var parat til at udbetale de 166.000 kr. – Ved tilsynets henvendelse dagen efter til den pågældende sagfører blev det oplyst, at beløbet den 20. december 1957 var blevet udbetalt til landsretssagfører Palle Dige, der havde afleveret pantebrevet i kvitteret stand. Ved undersøgelse i banken konstateredes det dernæst, at landsretssagfører Dige allerede den 17. december 1957 havde

fået pantebrevet til incasso, og inspektøren pålagde herefter landsretssagføreren at indbetale beløbet til banken, hvilket skete.

Under et møde den 21. december 1957 om eftermiddagen anmodede handelsministeren bankinspektøren om ved forsegling af bankens boxanlæg at sikre, at ingen fik adgang til bankens værdier, før bankens fremtid var blevet klarlagt på generalforsamlingen den 23. december 1957. Da det ikke i aftenens løb viste sig muligt at komme i forbindelse med bankens formand eller direktør, fik man etableret politivagt ved banken, indtil bankinspektøren fik adgang til bankens lokaler og forsegling kunne finde sted.

Den 23. december 1957 afholdtes generalforsamling i henhold til banklovens § 16.

Efter at formanden havde redegjort for de to foreliggende opgørelser over de forventede tab, og efter at bankinspektøren og enkelte andre havde haft ordet, konstaterede dirigenten, at det beløb, der skulle være tilvejebragt senest ved generalforsamlingen for

at bringe bankens kapital i overensstemmelse med kravet i banklovens § 16, ikke var tilstede, og at banken derfor måtte træde i likvidation.

På grundlag af en artikel i Information for 9. januar 1958 erfarede Banktilsynet, at bankens direktør den 21. december 1957 i bøgerne havde noteret, at et indestående på ca. 300.000 kr. var overført til A/S Ultim, samt at et andet indestående på ca. 150.000 kr. var overført til A/S International Kredit. Sidstnævnte overførsel skulle ifølge direktøren have fundet sted den 23. december 1957 efter generalforsamlingens afslutning.

Banktilsynet var ikke blevet orienteret om, at disse overførsler havde fundet sted, og da der ikke for sådanne noteringer afgives bilag, havde Banktilsynet ikke haft anden mulighed for at blive underrettet end gennem en henvendelse fra bankens direktion.

Handelsministeriet og politiet blev ved skrivelser af 14. januar 1958 underrettet om disse forhold.

V. Bankinspektørens bemærkninger til klagen.

Bankinspektøren har i skrivelse af 17. februar 1958 fremsat en række bemærkninger til det af Dem i skrivelsen af 5. januar 1958 anførte.

Hvad angår Deres henvisning til, at Banktilsynet »vel ikke kan have været uvidende om, at Kreditbanken for ca. 1¹/₂ år siden kom ind under direktør Poul Glindemanns rådhedssførelse«, har bankinspektøren anført, at tilsynet siden juni 1956 har haft mistanke om, at Glindemann havde købt bankens aktier af Brask Thomsen, men at det trods ihærdige forsøg på at få spørgsmålet klarlagt først kort før bankens generalforsamling den 23. december 1957 var muligt at få sikre oplysninger om placeringen af bankens aktiekapital. Der var vel siden juni 1956 meget, der tydede på, at Glindemann havde en stærk indflydelse på bankens ledelse, men på den anden side var der også hele tiden meget, der for Banktilsynet tydede på, at Brask Thomsen var ejer af banken.

Til Deres bemærkninger om, at det vel heller ikke ganske kan »have undgået Banktilsynets opmærksomhed, at Kreditbankens forhold til direktør Glindemann og revisor Asner i hvert fald siden foråret 1957 gang på gang er blevet omtalt i dagspressen – tilmed

i forbindelse med omtale af muligheden for iværksættelse af en politiundersøgelse!«, har bankinspektøren udtalt, at dagbladenes omtale af den mod Asner verserende politiundersøgelse var en af årsagerne til, at tilsynet i maj 1957 tog skridt til at søge Asner afsat som revisor i banken i medfør af banklovens § 14.

Med hensyn til Deres henvisning til den i afsnit IV A (s. 96) omtalte avisartikel den 4. maj 1957 og Deres hertil knyttede spørgsmål om, »hvad Banktilsynet foretog sig i den anledning, og om der ikke allerede dengang var tilstrækkeligt grundlag for en indskriden, og om en sådan ikke ville have forhindret de store tab, som synes at være opstået siden«, har bankinspektøren bemærket, at tilsynet foranledigede Asner fjernet som revisor i banken, og at man ved skrivelsen af 2. maj 1957 overfor bankens ledelse fastslog, at en del af engagementerne måtte anses for samhörige i relation til banklovens § 12, samt at tilsynet, da bankens ledelse ikke reagerede på tilfredsstillende måde, i skrivelse af 4. juni 1957 til Handelsministeriet anmodede om politiundersøgelse, hvilken anmodning efter en yderligere undersøgelse i banken blev fornyet ved skrivelsen af 3. august 1957. Hvad angår

spørgsmålet, om en indskriden i maj 1957 ikke ville have forhindret de store tab, der senere synes opstået, har bankinspektøren udtalt, at med de af Banktilsynet indtil da foretagne skridt overfor bankens ledelse var alle de midler udnyttet, som tilsynet var i besiddelse af, idet man jo ikke kan lukke en bank på en eventuel overtrædelse af banklovens § 12 eller blot på en mistanke om, at bankens engagementer ikke er solide. Bankinspektøren har herved bemærket, at det forhold, at en banks aktiekapital beherskes af en enkelt person, ikke giver Banktilsynet hjemmel til kritik.

Først i december 1957 fik Banktilsynet tilstrækkelig sikre oplysninger til at det var forsvarligt at lade vurderingen af bankens engagementer få så alvorlig konsekvens som lukningen af banken den 13. december 1957.

Bankinspektøren har i denne forbindelse oplyst, at størstedelen af de engagementer, der ved opgørelsen i december 1957 blev vurderet som tabgivende, allerede var etableret i banken før undersøgelsen i juni 1957, og at der således ikke i tiden siden da synes bevilget tabgivende engagementer i større omfang. Angående det forhold, at banken som nævnt ovenfor under afsnit IV B (s. 101) i juni 1957 købte pantebrev for ca. 1 mill. kr., har bankinspektøren bemærket, at undersøgelsen i juni 1957 viste, at provenuet af disse pantebrev var anvendt til nedbringelse af andre engagementer i banken.

Under samtalen den 29. marts 1958 spurgte jeg bankinspektøren, om tilsynet af det regnskabsmateriale, det modtog i marts-april 1957 fra politiet, kunne se, at en del af de i banken beroende pantebrev ikke gav fornøden sikkerhed, og at de pågældende engagementer derfor let kunne blive nødlidende. Bankinspektøren svarede, at de regnskaber, tilsynet dengang modtog, var flere år gamle; de belyste spørgsmålet om revisor Asners pålidelighed, men indeholdt ikke oplysninger om de pågældende pantebrev, hvoraf en stor del først er udstedt i årene 1956 og 1957, det vil sige efter de gamle regnskabers udfærdigelse.

Bankinspektøren anførte i denne forbindelse, at det efter formuleringen af banklovens § 12 er tvivlsomt, om en banks overtagelse af pantebrev er kreditydelse i lovens forstand. Banktilsynet var gået ud fra dette, men bestyrelsen havde argumenteret for, at prioritetslån ikke er kreditydelse.

Dernæst har bankinspektøren udtalt, at Banktilsynet ikke i foråret 1957 havde tilstrækkeligt grundlag for at antage, at Kreditbankens engagementer var usolide. Bankinspektøren havde til stadighed opmærksomheden henledt på spørgsmålet og har i denne forbindelse henvist til det i afsnit IVA (s. 97) omtalte møde den 22. maj 1957 med revisorerne K. G. Jensen og E. Knuthsen angående den forestående revision i banken. Han fremhævede i dette møde, at man ønskede, at revisorerne hurtigst muligt foretog en gennemgang af de muligt samhörige engagementer med henblik på at konstatere, om sikkerhederne var tilfredsstillende. – Som nævnt s. 98 blev denne revision, der påbegyndtes den 23. maj 1957, afbrudt samme dag. Bankinspektøren har yderligere bemærket, at der i juni 1957 var sket en større ombytning af sikkerhederne, og der var herved givet banken pantebrev i ejendomme, som på grund af dårlig prioritering og i nogle tilfælde hjemfaldspligt til kommunen ikke ved tvangssalg ville kunne sælges til ejendomsskylden. Banktilsynet havde i september eller oktober 1957 fra politiet modtaget fotokopier af tingbogsbladene vedrørende forskellige ejendomme, men ikke af de ejendomme, der senere blev noteret som tabgivende. – Nogle af de modtagne fotokopier viste iøvrigt kun hæftelsessiderne, hvor hjemfaldspligt ikke noteres. Bankinspektøren har herved anført, at det ikke er tilsynets praksis at undersøge tingbøgerne.

Handelsministeriet og Banktilsynet har endelig i skrivelser af 12. og 14. maj 1958 udtalt, at Deres brev af 23. april 1958 ikke giver anledning til bemærkninger ud over de tidligere afgivne redegørelser.

VI. Direktør Brask Thomsens redegørelse og bankinspektørens bemærkninger hertil.

Med skrivelse af 20. april 1958 fremsendte direktør Brask Thomsen en redegørelse for

sin tilknytning til Kreditbanken, og i skrivelse af 24. april 1958 har han anført, at han

er enig i, at jeg i enhver henseende kan disponere over redegørelsen, som jeg derefter har forelagt bankinspektøren, der ved den tidligere nævnte skrivelse af 14. maj 1958 har fremsat forskellige bemærkninger.

I redegørelsen har direktør Brask Thomsen oplyst, at han i maj 1955 gennem nogle af ham beherskede selskaber overtog så godt som hele den daværende aktiekapital i Kreditbanken. Efter nogen tids forløb flyttede Brask Thomsens selskaber fra deres hidtidige kontorer i Bredgade til bankens lokaler i Skindergade, og han havde herefter sin daglige gang i banken, hvor Vedsted Jakobsen var tiltrådt som direktør. – I vinteren 1955/56 aflagde Glindemann ofte besøg i banken, og han, der var gammel bankmand, var behjælpelig med opbygningen af bankens organisation.

Da Glindemann viste interesse for de andre selskaber i Brask Thomsen koncernen, var det kommet på tale, at disse selskaber kunne »passe ind i« Glindemanns koncern. Resultatet blev, at Glindemanns selskab Nordisk Kredit A/S i begyndelsen af 1956 for pantebrev i forskellige ejendomme til et nominelt beløb af 700.000 kr. købte 63.000 kr. af aktierne i A. Brask Thomsen A/S, ligesom Glindemann overtog resten af aktiekapitalen (12.000 kr.), der ejedes af et medlem af Brask Thomsens familie. Noget senere enedes man om, at Glindemann på et konsortiums vegne overtog en aktiemajoritet på 250.000 kr. i Danish Commercial and Investment Co. Ltd. A/S mod betaling af pantebrev til et nominelt beløb af ca. 2 mill. kr. Dette selskab beherskede andre selskaber, herunder Dansk Kredit A/S DAKAS. Ved Glindemann-koncernens overtagelse af de to selskaber blev samtidig 980.000 kr. aktier i Kreditbanken, hvis aktiekapital dengang var på 1 mill. kr., overtaget, idet 630.000 kr. aktier ejedes af DAKAS og 350.000 kr. af Danish Commercial and Investment Co. Ltd. A/S.

Ifølge redegørelsen havde solgt flere årssager, herunder at Brask Thomsen og Vedsted Jakobsen var trætte af det daglige arbejde i banken, der voksede med stor hast, og at andre banker ikke ønskede at samarbejde med dem. En medvirkende men ikke afgørende årsag var også, at Brask Thomsen og Vedsted Jakobsen var vant til at have med private selskaber at gøre, mens de i

banken skulle stå til regnskab for Banktilsynet og offentligheden. – Brask Thomsen har iøvrigt bemærket, at Banktilsynets undersøgelse i marts 1956 var meget dybtgående.

Brask Thomsen har videre anført, at der aldrig har været nogen aftale mellem Glindemann og ham om, at den indgåede handel skulle gå stille af, eller om, at offentligheden og især Banktilsynet ikke skulle vide, at Kreditbankens aktier havde skiftet ejer.

Overdragelsen blev markeret på flere måder. Således fratrådte Vedsted Jakobsen og bankens prokurist fru A. Haagensen tillige med hele bestyrelsen og de generalforsamlingsvalgte revisorer. Endvidere blev bankens medarbejdere underrettet om ændringerne i aktionær-interesserne, og Brask Thomsen underrettede 3 oplysningsbureauer i København om, at han havde afhændet sine interesser i en række selskaber og herunder Kreditbanken, således bl. a. Købmandsstandens Oplysningsbureau ved skrivelse af 27. juli 1956. Endelig havde han i april 1956 udsendt et brevkort, hvorefter DAKAS, Dansk Købekontrakt-Financiering A/S, A. Brask Thomsen A/S og Danish Commercial and Investment Co. Ltd. A/S fra 28. april 1956 flyttede til Ny Kongensgade 18, den ejendom, hvori Glindemanns selskaber havde kontorer. Dette brevkort blev også sendt til Banktilsynet og blev af Brask Thomsen betragtet som svar på tilsynets ovenfor under afsnit III (s. 91) omtalte skrivelse af 13. april 1956 til banken, hvori der stilledes krav om adskillelse af bankens og selskabernes virksomhed.

Brask Thomsen er herefter af den opfattelse, at Banktilsynet ikke kan have undgået at vide, at Kreditbankens aktier var overdraget til Glindemann-koncernen.

Bankinspektøren har i sin skrivelse af 14. maj 1958 bemærket hertil, at bankens bestyrelse og revision fra tiden før Brask Thomsens overtagelse af banken fortsatte indtil generalforsamlingen den 26. april 1956, hvor bestyrelsen og revisionen fratrådte i protest mod Brask Thomsens og Vedsted Jakobsens ledelse af banken. På denne generalforsamling valgtes den bestyrelse, der – bortset fra landsretssagfører J. E. Jensen, der fratrådte efter krav fra Brask Thomsen i maj 1957 – fungerede indtil bankens sammenbrud. Endvidere valgtes revisor Asner på denne generalforsamling. Valgene fandt således sted i

april 1956, på et tidspunkt hvor den af Brask Thomsen indsatte direktør, Vedsted Jakobsen, endnu ikke var fratrukket, hvilket først skete pr. 1. juni 1956. Iøvrigt havde direktør Bechsgaard i juni 1956 overfor Banktilsynet erklæret, at han ikke vidste noget om, hvorvidt Brask Thomsen havde solgt sine aktieinteresser.

Bankinspektøren har dernæst henvist til, at det ikke var åbenbart, at der havde fundet et salg sted af bankens aktiekapital, idet der den 27. juni 1956 i bankens aktiebog blev noteret 250.000 kr. aktier på Brask Thomsens navn. Endvidere blev der den 7. februar 1957 udleveret Brask Thomsen kuponark for årene 1956-74 til disse aktier, og den 3. juli 1957 noteredes yderligere 250.000 kr. aktier på Brask Thomsens navn, således at der ved bankens standsning ialt var noteret 500.000 kr. aktier på hans navn.

Med hensyn til aktieudvidelsen i december 1956 har Brask Thomsen oplyst, at Glindemann og Oltmann fortalte ham om den påtænkte udvidelse, og Glindemann spurgte, om Brask Thomsen ville tegne en del af udvidelsen. Da Brask Thomsen gerne ville stå sig godt med bankens bestyrelse, indvilligede han heri, på betingelse af at man i forvejen betalte ham det beløb kontant, som han skulle tegne aktier for. Til sin overraskelse fik han 450-500.000 kr., som han tegnede aktier for til kurs 120.

I denne forbindelse har Brask Thomsen anført, at en stor del af bankens aktier stadig var noteret på hans navn, og at han havde udstedt fuldmagt til et eller eventuelt flere af Glindemann opgivne selskaber til at stemme på disse aktier. Brask Thomsen overvejede flere gange at forlange aktierne afnoteret, men fandt ingen grund hertil, hvorved han har bemærket, at børsnoterede aktier sædvanligvis handles på nogenlunde tilsvarende måde.

Hvad angår brevet af 23. maj 1957 med kravet om landsretssagfører J. E. Jensens fratrukkelse har Brask Thomsen anført, at han som følge af uoverensstemmelser med landsretssagføreren havde en samtale med Glindemann, grosserer Kremer og vistnok også direktør Bechsgaard, og at han under samtalen fik disses sanktion til at sende brevet.

Brask Thomsen har dernæst oplyst, at han efter avisomtalen af Kreditbanken i maj 1957 var bekymret for, at udviklingen skulle medføre, at banken kom i så store vanskeligheder, at den ikke kunne fortsætte. Han formidlede derfor, vistnok i slutningen af maj 1957, lån til Glindemann m. fl., mod at godt 1 mill. kr. af bankens aktier blev deponeret som sikkerhed.

Dette lån blev i november 1957 afløst af et lån til Hovedstadens Ejendomsselskab fra finansieringsselskabet Ultim, der var stiftet i efteråret 1957 af bl. a. fru Haagensen. Til sikkerhed for dette lån blev bl. a. deponeret den førnævnte aktiepost i Kreditbanken.

I begyndelsen af december 1957 blev denne aktiepost frigivet, idet De Forenede Ejendomsselskaber betalte et afdrag på 210.000 kr. på lånet.

Brask Thomsen har i sin redegørelse nærmere omtalt de bestræbelser han udfoldede i december 1957 for at rekonstruere banken, og han har herved omtalt det møde, han den 11. december 1957 sammen med landsretssagfører Dige havde med bankinspektøren og de statsautoriserede revisorer, jfr. ovenfor under afsnit IV (s. 107). Ifølge Brask Thomsen havde man på dette møde gennemgået forskellige af engagementerne, og han havde senere i banken også gennemgået nogle engagementer med en inspektør og en sekretær fra tilsynet.

Brask Thomsen havde under disse omstændigheder undret sig over, at bankinspektøren i den meddelelse han den 18. december 1957 udsendte gennem Ritzaus Bureau havde anført, at Banktilsynet ikke havde gennemgået engagementerne med ham (Brask Thomsen).

Bankinspektøren har heroverfor henvist til sin redegørelse (ovenfor s. 109) og anført, at den nævnte inspektør, efter at Brask Thomsen den 17. december 1957 havde afholdt et pressemøde i banken, havde bebrejdet ham, at han havde givet udtryk for, at hans engagementsgennemgang og -vurdering var foretaget i samarbejde med Banktilsynet. Brask Thomsen havde da erkendt, at en sådan gennemgang ikke var foretaget.

VII. Konklusion.

Ved bedømmelsen af Banktilsynets virksomhed må jeg tillægge det afgørende betydning, at tilsynet i tiden fra efteråret 1955 har foretaget hyppige undersøgelser i banken og også på anden måde har bestræbt sig på at skaffe oplysninger til bedømmelse af bankens forhold. Det må herved fremhæves, at Banktilsynet i skrivelse af 30. maj 1956 til Handelsministeriet gav udtryk for, at man anså det for nødvendigt nøje at følge udviklingen i banken.

Under hele sagens forløb har Banktilsynet fulgt bankens engagementer med henblik på koncern-spørgsmålet (banklovens § 12), og tilsynet har allerede i 1956 foreholdt banken denne bestemmelse. Efter alt foreliggende finder jeg, at Banktilsynet har udfoldet betydelige bestræbelser for at trænge til bunds i dette spørgsmål, og det må antages, at tilsynet først i maj 1957 havde tilstrækkeligt grundlag for at rejse spørgsmålet overfor bankens ledelse og for – da ledelsen ikke afgav fyldestgørende svar – at afgive indstilling til Handelsministeriet om politimæssig undersøgelse.

I denne forbindelse bemærkes, at jeg efter det af Handelsministeriet anførte ikke finder tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at ministeriet ikke straks efter modtagelsen af bankinspektørens indstilling af 4. juni 1957 foranledigede politundersøgelse indledet.

Det må dernæst antages, at Banktilsynet først gennem de oplysninger, det i marts og april 1957 modtog fra politiet, fik fornødent grundlag for at skride ind overfor bankens generalforsamlingsvalgte revisorer, og at tilsynet derefter effektivt har udnyttet sine beføjelser til trods revisor Asners modstand at få ham fjernet som revisor i banken.

Af det s. 99 omtalte fremgår det, at bankinspektøren i anledning af direktør Bechsgaards udtalelser den 6. maj 1957 til Information og Ekstrabladet om bankens forhold ved skrivelse af 29. maj 1957 skarpt påtalte disse udtalelser og foreholdt direktøren det med sådanne udtalelser eventuelt forbundne strafferetlige ansvar efter banklovens § 21. Dette forhold rejser

det spørgsmål, om bankinspektøren burde have foretaget yderligere i anledning af udtalelserne, herunder om han straks burde have underrettet Handelsministeriet om sin skrivelse, og om han offentligt burde have afgivet en berigtigende udtalelse.

Som nævnt ovenfor har bankinspektøren overfor mig udtalt, at han frygtede, at en erklæring fra hans side ville skabe »run« på banken, og Banktilsynet havde på daværende tidspunkt ikke sikre oplysninger, der indicerede, at bankens engagementer var usolide, men kun oplysning om, at banklovens § 12 var overtrådt. Uanset det af bankinspektøren anførte finder jeg, at det havde været rigtigst, om bankinspektøren havde dementeret de af direktør Bechsgaard offentligt fremsatte urigtige udtalelser om Banktilsynets godkendelse af bankens virksomhed, ligesom det havde været ønskeligt, om Handelsministeriet straks var blevet underrettet om bankinspektørens skrivelse af 29. maj 1957 til direktør Bechsgaard.

Hvad angår spørgsmålet om soliditeten af bankens engagementer må jeg efter det oplyste lægge til grund, at Banktilsynet ved den ekstraordinære undersøgelse i februar 1957 ikke konstaterede aktuel risiko på bankens engagementer, og at det ældre regnskabsmateriale, tilsynet modtog fra politiet i marts-april 1957, ikke gav fornødent grundlag for en bedømmelse af sikkerheden ved bankens engagementer.

I maj 1957 forsøgte bankinspektøren at få konstateret, om sikkerhederne for koncernengagementerne var tilfredsstillende, hvilket imidlertid ikke lykkedes, jfr. ovenfor s. 97-98 og s. 111.

I den den 31. juli 1957 afgivne beretning om Banktilsynets undersøgelser i juni 1957 fremhæver vedkommende inspektør, at visse af engagementerne gav anledning til bekymring med hensyn til soliditeten, og at dette spørgsmål ville blive behandlet så snart beretningen fra bankens nylig udnævnte revisorer forelå.

Da Banktilsynet den 12. september 1957 modtog denne revisionsberetning, viste det sig, at den ikke indeholdt nogen væsentlig kritik af engagementernes soliditet. Da tilsynet derefter i oktober 1957 modtog alar-

merende oplysninger fra politiet, påbegyndte man i slutningen af oktober en fornyet gennemgang af engagementerne på grundlag af det materiale, man nu kunne få fra politiet, og medvirkede samtidig til, at de to revisorer foretog en kritisk gennemgang af engagementerne pr. 1. november 1957. Det kan dernæst ikke forkastes, at det – som hævdet af bankinspektøren – først var gennem det regnskabsmateriale, der i begyndelsen af december 1957 blev stillet til Banktilsynets rådighed, at det med fornøden sikkerhed kunne konstateres, at bankens tab måtte anslås at være så stort, at banklovens § 16 måtte bringes i anvendelse.

Jeg finder herefter ikke tilstrækkeligt grundlag for at kritisere Banktilsynets virksomhed med hensyn til undersøgelse af soliditeten af bankens engagementer.

Forsåvidt angår spørgsmålet om placeringen af bankens aktiekapital skal jeg bemærke, at dette spørgsmål vel var af interesse for Banktilsynet, men at det forhold, at aktiekapitalen i en bank beherskes af en enkelt person, ikke – som også anført af bankinspektøren – giver Banktilsynet noget grundlag for indskriden overfor banken. I det foreliggende tilfælde var

der vel meget, der fra sommeren 1956 tydede på, at aktiemajoriteten var overgået fra Brask Thomsen til Glindemann-koncernen, men for Banktilsynet måtte det alligevel stå usikkert, om Brask Thomsen havde afhændet sine interesser i banken. Der var således stadig noteret aktier på Brask Thomsens navn, og direktør Bechsgaard gav den 19. juni 1956 udtryk for, at han ikke var bekendt med forhold, der kunne begrunde en antagelse om, at Brask Thomsen skulle have afhændet sine interesser. Endvidere fremtrådte tre fjerdedele af aktieudvidelsen i december 1956 som tegnet af Brask Thomsen, og denne fik så sent som i begyndelsen af juli 1957 en betydelig aktiepost noteret på sit navn. Endelig måtte også Brask Thomsens brev af 23. maj 1957 med kravet om landsretssagfører J. E. Jensens fratræden yderligere bestyrke en antagelse om, at Brask Thomsen stadig havde indflydelse i banken.

Jeg skal endelig udtale, at afgørelsen af, om bankens indskydere måtte have noget erstatningskrav mod staten, henhører under domstolene. Jeg finder dog anledning til at bemærke, at der efter min opfattelse intet foreligger oplyst i sagen, der kan begrunde et erstatningsansvar for staten.«

21. *En politimester, der ikke ville imødekomme en sigtets anmodning om udlevering af en i bevaring taget søfartsbog, burde have forelagt spørgsmålet for retten. (J. nr. 36/58).*

I februar 1958 spurgte A, om politiet under en straffesag mod ham havde været berettiget til uden retskendelse at beslaglægge hans søfartsbog.

A, der var fører af et motorskib, blev anholdt den 8. september 1956 i Bandholm og næste dag fremstillet i retten i Maribo, hvor anholdelsen blev opretholdt. Nogle dage efter modtog politiet fra hans tidligere reder forskellige effekter, herunder hans pas og søfartsbog. Den 12. september 1956 blev A løsladt, og nogen tid efter anmodede han politimesteren i Rødby købstad om udlevering af passet og søfartsbogen, hvilket blev nægtet ham.

I marts 1957 rettede en folketingsmand på A's vegne henvendelse til Justitsministeriet angående udlevering af passet og søfartsbog-

gen. Politimesteren oplyste overfor ministeriet, at dokumenterne var taget i bevaring for at hindre, at A ved at rejse til udlandet unddrog sig strafansvaret. For passets vedkommende var der direkte hjemmel til inddragelsen i § 2, stk. 1, nr. 1, i pasloven af 7. juni 1952, og forsåvidt angik søfartsbogen havde politimesteren ment at kunne anvende bestemmelsen analogisk, da en søfartsbog giver adgang til forhyring i udenrigsfart, uden at der tillige kræves pas. Hvis A inden løsladelsen havde protesteret mod inddragelsen af dokumenterne, ville politimesteren have fremsat begæring til dommeren om foranstaltning i henhold til retsplejelovens § 785, stk. 2, hvorefter retten i stedet for fængsling kan beslutte beslaglæggelse af legitimationsdokumenter. Da A efter sin løsladelse anmo-

dede om udlevering af søfartsbogen, havde han ikke fremsat ønske om spørgsmålets indbringelse for retten.

Justitsministeriet meddelte den 6. april 1957 folketingsmanden, at spørgsmålet om ophævelse af den af politiet trufne bestemmelse ville kunne afgøres særskilt af retten efter retsplejelovens § 785, stk. 2, jfr. for passets vedkommende § 2, stk. 3, i pasloven.

Efter at der ved Maribo rets domme af 8. maj 1957 var truffet afgørelse i de mod A rejste sager, udleverede politimesteren den 10. maj 1957 søfartsbogen.

I udtalelser af 16. juni og 19. juli 1958 anførte politimesteren, at der i pasloven utvivlsomt var hjemmel til at tilbageholde passet, mens tilsvarende regler om inddragelse eller tilbageholdelse af en søfartsbog ikke findes. Tilbageholdelse af passet måtte anses for formålsløs, hvis søfartsbogen blev udleveret, da det måtte formodes at være A's hensigt at tage hyre i udenrigsfart og derved søge i hvert fald midlertidigt at unddrage sig strafansvaret; denne formodning var senere blevet bekræftet, ved at A, da søfartsbogen efter underrettsdommene blev udleveret, tog hyre til Østen.

Politimesteren havde anset det for berettiget udfra en analogi af paslovens bestemmelse også at nægte udlevering af søfartsbogen, og da A dengang var løsladt, forelå spørgsmålet om bogens tilbageholdelse ikke som et alternativ til fængsling, hvorfor politimesteren ikke havde fundet at have pligt til af egen drift at indbringe spørgsmålet for retten. Iøvrigt var A under sagen hyppigt i forbindelse med sin forsvarer, der utvivlsomt ville have foranlediget spørgsmålet indbragt

for retten, hvis han havde fundet det formålstjenligt.

Statsadvokaten for Fyn m. v. udtalte den 3. juli 1958, at den rette fremgangsmåde i et tilfælde som det foreliggende formentlig måtte være, at politiet, såfremt det mente at burde nægte at efterkomme en anmodning om udlevering af søfartsbogen, spurgte den pågældende, om han ønskede spørgsmålet afgjort af retten, og i bekræftende fald indbragte sagen for retten.

Rigsadvokaten anførte den 31. juli 1958, at spørgsmålet om beslaglæggelse af søfartsbogen ifølge retsplejelovens § 785, stk. 2, af politiet burde have været forelagt for retten, efter at A havde forlangt bogen udleveret. Under hensyn til at der om det beslægtede forhold – tilbageholdelse af pas – gælder en anden regel, fandt rigsadvokaten det undskyldeligt, at politimesteren havde anset sig for berettiget til at anvende analogien af paslovens regler. – Det bemærkes, at ifølge paslovens § 2, stk. 2, kan spørgsmålet om udlevering af et af politiet i henhold til § 2, stk. 1, inddraget pas af pasindehaveren kræves forelagt retten til afgørelse.

Justitsministeriet tiltrådte rigsadvokatens erklæring.

På grundlag af det oplyste udtalte jeg, at paslovens § 2, stk. 1, nr. 1, som en speciel regel om politiets inddragelse af pas ikke kunne antages at fortrænge den generelle regel i retsplejelovens § 785, stk. 2, om beslaglæggelse af andre legitimationsdokumenter, herunder søfartsbøger. Politimesteren burde derfor, da han ikke ville imødekomme A's anmodning om udlevering af søfartsbogen, have forelagt spørgsmålet for retten.

22. *Undersøgelse af en professors optræden i forbindelse med det lægevidenskabelige fakultets behandling af forskellige sager angående hans svigersøn.*

Henstillet til fakultetet at følge den praksis, at et medlem viger sit sæde ved behandlingen af sager, hvori vedkommende kan have en personlig interesse.

Samtidig henledt konsistoriums opmærksomhed på betydningen af, at almindelige habilitetsregler iagttages. (J. nr. 55/58).

Den 11. oktober 1958 afgav jeg nedenstående redegørelse for min undersøgelse i anledning af dr. med. Svend G. Johnsens klage over professor, dr. med. Erik Warburg. Redegø-

relsen blev samme dag tilstillet Folketingets Ombudsmandsudvalg.

»Ved skrivelse af 24. januar 1958 indgav

dr. med. Svend G. Johnsen en klage over professor, dr. med. Erik Warburgs optræden i forbindelse med det lægevidenskabelige fakultets behandling af forskellige sager, der angik professor Warburgs svigersøn, dr. med. Erik Christiansen. Dr. Johnsen henviste til, at professor Warburg i 1954 overfor de officielle opponenter havde anbefalet den af Christiansen indleverede afhandling til forsvaret for den medicinske doktorgrad, at professor Warburg havde foranlediget, at der den 27. marts 1957 af Universitetets rejselegater blev tildelt dr. Christiansen 3.000 kr., og at professor Warburg på eget initiativ havde engageret sig i en mod dr. Christiansen den 20. august 1957 indledt disciplinærundersøgelse. Endvidere gjorde dr. Johnsen gældende, at professor Warburg i efteråret 1957, efter at det lægevidenskabelige fakultet den 2. september 1957 havde nedsat et udvalg til undersøgelse af disputatsen (i det følgende kaldet undersøgelsesudvalget), på sin afdeling på Rigshospitalet havde iværksat forsøg for at efterkontrollere forsøgsresultaterne i disputatsen, og at professor Warburg overfor ham havde hævdet, at disse kontrollforsøg var iværksat efter opfordring fra undersøgelsesudvalget.

Dr. Johnsen anførte endelig, at professor Warburg ikke havde foranlediget, at fakultet iværksatte en undersøgelse af disputatsen, uagtet han den 4. juli 1957 af dr. Johnsen havde fået tilstillet en af denne udarbejdet rapport, hvorefter en del af de numeriske data i disputatsen var forkerte.

Den 28. januar 1958 forelagde jeg klagen for professor Warburg, fra hvem jeg den 15. april 1958 modtog en redegørelse med bilag. I redegørelsen oplyste Warburg, at han var formand i Michaelsen Fonden, og at fonden i oktober 1956 havde uddelt et legat på 50.000 kr., for at Rigshospitalets fødeafdeling A og gynækologisk afdeling I, hvor dr. Christiansen var ansat som 2den reservelæge, kunne foretage videregående hormonundersøgelser.

Efter at professor Warburg selv har udtalt ønske om, at hans virksomhed som formand for Michaelsen Fonden i relation til den nævnte legattildeling inddrages under min undersøgelse, har jeg – uanset at min kompetence på dette punkt ville være tvivlsom, der- som et sådant ønske ikke havde foreligget –

medtaget dette forhold i redegørelsen under afsnit VII, hvorved bemærkes, at dr. Johnsen i skrivelse af 3. juni 1958 klagede over professor Warburg i forbindelse med fondens uddeling af det ovennævnte legat.

Under behandlingen af sagen har jeg haft samtaler med professorerne E. Rydberg, E. Warburg, Kn. Brøchner-Mortensen, Villars Lunn, Stig Iuul, E. Lundsgaard, T. Kemp, P. Plum samt afdelingsforstander Chr. Hamburger, direktør Jeppe Ørskov, direktør E. Fabricius-Bjerre, afdelingslæge Trolle, overlæge P. Astrup, landsretssagfører Jørgen Michaelsen og dr. Johnsen. Endvidere har jeg fra Undervisningsministeriet modtaget akterne i disciplinærsagen mod dr. Christiansen; ligesom jeg har modtaget undersøgelsesudvalgets indstilling af 24. juni 1958 med bilag til det lægevidenskabelige fakultet. Endelig har jeg den 23. maj 1958 fra fakultetet modtaget en udtalelse angående forskellige spørgsmål.

Da jeg under mine samtaler erfarede, at der verserede et forlydende om, at professor Warburg skulle have søgt at påvirke en laboratorieassistent under disciplinærsagen, har jeg foretaget en undersøgelse heraf. Endvidere har jeg på eget initiativ undersøgt, om der kan rettes kritik mod professor Warburg i anledning af, at han den 25. januar 1958 havde rettet henvendelse til direktør Jeppe Ørskov, Statens Seruminstitut, hvor dr. Johnsen er ansat.

Den 18. juni 1958 fremsendte jeg en del af det tilvejebragte materiale, herunder professor Warburgs redegørelse af 15. april 1958 med bilag, til dr. Johnsen, idet jeg anmodede ham om at fremsætte sine eventuelle bemærkninger.

Den 31. juli 1958 afleverede dr. Johnsen en skrivelse af 27. juli 1958, bilagt en af ham udarbejdet rapport af 25. juli 1958 med addendum af 30. juli 1958, hvori han gjorde gældende, at en del af de bilag, professor Warburg havde fremsendt vedrørende Michaelsen Fonden, var forfalskede. Efter at jeg havde foretaget en undersøgelse, meddelte jeg dr. Johnsen, at jeg fandt hans påstand grundløs. I skrivelse af 13. august 1958 har dr. Johnsen derefter erklæret sig rede til at give professor Warburg en uforbeholden undskyldning med hensyn til dette forhold og an-

modet om tilladelse til at tilbagetrække skrivelsen af 27. juli 1958 med bilag. – Denne begæring har jeg ikke fundet at kunne imødekomme. Forholdet omtales i afsnit VIII.

I skrivelse af 17. august 1958 har dr. Johnsen fremsat sine øvrige bemærkninger til det ham tilstillede materiale. I denne skrivelse gjorde dr. Johnsen bl. a. gældende, at professor Warburg på et vist tidspunkt efter juni/juli 1957 må have vidst, at dr. Christiansen havde begået omfattende videnskabelige falsknerier.

Dr. Johnsens skrivelser af 3. juni og 27. juli samt 13. og 17. august 1958 med bilag samt de af mig tilvejebragte erklæringer og udtalelser m. v. har været forelagt professor Warburg, der har fremsat sine bemærkninger dertil.

*

Uanset at enkelte af de påklagede forhold ligger flere år tilbage i tiden, har jeg fundet det rettest i medfør af ombudsmandslovens § 6, 4. pkt., at medtage samtlige forhold i min undersøgelse. Det bemærkes endvidere, at jeg ikke har kunnet tage stilling til de lægevidenskabelige spørgsmål, der har været fremdraget i forbindelse med sagen, og at min undersøgelse ikke har omfattet dr. Christiansens forhold.

De enkelte forhold behandles i afsnittene I–X, og i afsnit XI findes en sammenfattende bedømmelse.

*

Datoliste:

5. 9. 1954	Erik G. Christiansen indleverer en afhandling til det lægevidenskabelige fakultet til forsvar for den medicinske doktorgrad.	6. 2. 1956	Møde i fakultetet, hvor det besluttes at antage afhandlingen på visse betingelser.
7. 10. 1954	Møde mellem opponenterne, professor Rydberg og afdelingsforstander Hamburger, og professor Warburg om Christiansens afhandling.	28. 6. 1956	Christiansen forsvarer sin afhandling.
7. 10. 1954	Christiansen anmoder fakultetet om tilladelse til at trække sin afhandling tilbage.	17. 8. 1956	Professor Rydberg indgiver ansøgning til Michaelsen Fonden.
ca. 1. 10. 1955	Christiansen indleverer påny en afhandling til fakultetet.	10. 9. 1956	Doktorgraden konfereres Christiansen.
dec. 1955	Opponenternes indstilling til fakultetet om afhandlingens antagelse.	3. 10. 1956	Michaelsen Fonden meddeler professor Rydberg, at den har bevilget ham en støtte på 50.000 kr.
		15. 2. 1957	Sidste dag for at indgive legat-ansøgninger vedrørende Universitetets rejslegater.
		2. 3. eller	
		4. 3. 1957	Dr. Christiansen indgiver ansøgning om at få tildelt et rejslegat.
		4. 3. 1957	Fakultetsmøde vedrørende uddeling af rejslegaterne.
		8. 3. 1957	Dr. Christiansen får af Michaelsen Fonden udbetalt 3.000 kr. til en studierejse til England.
		14. 3. 1957	Rigshospitalet meddeler dr. Christiansen tjenestefrihed i 3 måneder, for at han kan foretage en studierejse til England.
		17. 3. 1957	Dr. Christiansen rejser til England.
		27. 3. 1957	Møde i konsistorium vedrørende uddeling af rejslegaterne.
		4. 4. 1957	Dr. Christiansen ansøger Weimanns Legat om støtte til fortsatte undersøgelser.
		14. 5. 1957	Rigshospitalet meddeler dr. Christiansen, at han vil få løn under sin tjenestefrihed.
		28. 5. 1957	Weimanns Legat tildeler dr. Christiansen et legat på 3.000 kr.
		6. 6. 1957	Dr. Christiansen kommer hjem fra England.
		7. 6. 1957	Dr. Christiansen til møde hos professor Rydberg, hvor han får forelagt de af professor Rydberg fundne rettelser i hormonskemaerne.

15. 6. 1957 Dr. Christiansen indgiver sin afskedsansøgning til Rigshospitalet.
15. 6. 1957 Dr. Christiansen tilbagebetaler Weimanns Legat det udbetalte beløb, 1.500 kr.
17. 6. 1957 Professor Knud O. Møller anmoder fakultetet om at foretage en undersøgelse af dr. Christiansens disputats.
18. 6. 1957 Professor Rydberg underretter Rigshospitalets direktør og lægeråd om rettelserne i hormonskemaerne.
20. 6. 1957 Professor Warburg vender hjem fra sin ferie i Rom og har samme aften en samtale med afdelingslæge Trolle.
21. 6. 1957 Professor Warburg har en samtale med professor Rydberg.
23. 6. 1957 Professor Rydberg tilstiller fakultetet en rapport vedrørende rettelserne i hormonskemaerne.
4. 7. 1957 Dr. Johnsen tilstiller professor Warburg en af ham udarbejdet rapport vedrørende disputatsen.
20. 8. 1957 Undervisningsministeriet beslutter, at der skal iværksættes en disciplinærundersøgelse mod dr. Christiansen.
20. 8. 1957 Dr. Johnsen sender rapporten til det lægevidenskabelige fakultets dekan.
2. 9. 1957 Fakultetsmøde, hvor det beslutes at nedsætte et udvalg til bedømmelse af disputatsen.
16. 9. 1957 Professor Warburg afgiver vidneforklaring under disciplinærsagen.
8. 10. 1957 Undervisningsministeriet bestemmer, at dr. Christiansens ansættelsesforhold på Rigshospitalet skal betragtes som ophørt pr. 31. juli 1957.
24. 1. 1958 Dr. Johnsen indgiver klagen til mig over professor Warburg.

I. Antagelsen af dr. Christiansens afhandling.

A. Klagen.

Dr. Johnsen har anført, at professor Warburg overfor de af fakultetet udpegede censorer til bedømmelsen af afhandlingen har stillet sin autoritet bag det i afhandlingen omtalte analyse-princip og anbefalet afhandlingen, uanset at han ikke havde nøje kendskab til den. Endvidere har professor Warburg, skønt Christiansen var hans svigersøn, overfor det lægevidenskabelige fakultet, da dette omkring årsskiftet 1955/56 behandlede spørgsmålet om antagelsen af disputatsen, udtalt sig om hele afhandlingen og anbefalet denne.

Professor Warburg skal dernæst såvel overfor censorerne som andre have omtalt Christiansens opdagelse som epokegørende, således overfor dr. Johnsen omkring 1. april 1957.

Yderligere har dr. Johnsen henvist til, at afhandlingen ved indleveringen til fakultetet i strid med gældende bestemmelser var affattet på engelsk.

Endelig har dr. Johnsen anført, at professor Warburg næppe, som anført i hans rede-

gørelse af 15. april 1958 til mig, har foretaget en kontrol af de forsøg, Christiansen udførte til brug for afhandlingen, idet professor Warburg ellers ville have konstateret, at tallene i disputatsens fig. 6 ikke stemte med tallene i forsøgsprotokollen.

B. Sagens forløb.

a. Tiden fra 5. september 1954 til medio september 1954.

Med skrivelse af 5. september 1954 indsendte Christiansen til det lægevidenskabelige fakultet en afhandling med titlen »Estrogen in Serum measured by Acetylcholinesterase Activity« til forsvar for den medicinske doktorgrad. Det bemærkes, at udgangspunktet for disputatsen var en i litteraturen foreliggende og af Christiansen bekræftet iagttagelse, at aktiviteten af enzymet serum-cholinesterase gennemgående er lavere hos yngre kønsmodne kvinder end hos kvinder efter klimakteriet og hos mænd. Christiansens tanke var, at denne forskel kunne skyldes tilstedeværelsen af kvindeligt seksualhormon (østrogen) i de yngre kønsmodne kvinders blod, og at

det derfor skulle være muligt at vurdere ovarierens produktion af østrogen ved bestemmelse af cholinesteraseaktiviteten i serum, under forudsætning af at den formodede hæmmende virkning af østrogen på cholinesteraseaktiviteten stod i et vist kvantitativt forhold til østrogenkoncentrationen i organismen.

De forsøg, som lå til grund for afhandlingen, havde Christiansen bl. a. foretaget på professor Warburgs laboratorium på Rigshospitalet.

Den 8. september 1954 sendtes Christiansens skrivelse i cirkulation til fakultetets medlemmer med forslag om, at afdelingsforstander, dr. med. Chr. Hamburger og professor Rydberg blev udpeget til censorer. Den 3. november 1954 tiltrådte fakultetets medlemmer, herunder professor Warburg, forslaget.

b. *Samtalen mellem professor Warburg og afdelingsforstander Hamburger i september 1954.*

Ved et selskab formentlig medio september 1954 hos professor Brøchner-Mortensen traf professor Warburg afdelingsforstander Hamburger. I en rapport af august 1957 til undersøgelsesudvalget har afdelingsforstander Hamburger bl. a. om denne samtale forklaret, at professor Warburg havde meddelt ham, at Christiansen havde indleveret en disputats, og at Hamburger ville blive opfordret til at være censor. Professor Warburg havde omtalt de af Christiansen foretagne undersøgelser i meget rosende vendinger, og så vidt Hamburger erindrede, benyttede Warburg adjektivet »genial« eller i hvert fald hermed synonyme udtryk. Det havde været Warburg meget magtpåliggende, at afhandlingen kunne blive forsvaret snarest muligt, og han havde tilbudt Hamburger at tilstille ham et eksemplar af afhandlingen, således at censorernes indstilling til fakultetet kunne foreligge kort tid efter at de officielt var blevet udpeget som censorer. Hamburger havde under de foreliggende omstændigheder accepteret professor Warburgs forslag og lovet at fremskynde sin gennemgang af afhandlingen.

Under min samtale med afdelingsforstander Hamburger udtalte denne, at han ikke havde følt sig presset af professor Warburg til at antage disputatsen eller fremskynde sin behandling af den, idet professor Warburg blot venskabeligt havde henstillet til ham at frem-

skynde bedømmelsen. Hamburger havde ikke på nogen måde følt sig stødt over professor Warburgs optræden, men denne burde måske rent formelt have ventet og først rettet henvendelse til Hamburger, når han var blevet udpeget som censor. Hamburger fandt dog, at professor Warburgs handlemåde havde været naturlig og forståelig.

Professor Warburg har i redegørelsen af 15. april 1958 anført, at han ved den nævnte samtale havde anmodet afdelingsforstander Hamburger om at fremskynde sin bedømmelse af afhandlingen, idet han mente, at de af Christiansen fundne resultater var af betydelig aktual interesse.

c. *Mødet den 7. oktober 1954 mellem professor Warburg, professor Rydberg og afdelingsforstander Hamburger m. v.*

Kort tid efter denne samtale modtog afdelingsforstander Hamburger et eksemplar af afhandlingen, som han derefter gennemgik. En af de første dage i oktober 1954 havde han og professor Rydberg, der også havde gennemgået afhandlingen, en samtale om den. De var enige om, at afhandlingen ikke kunne antages i den foreliggende form, idet den var behæftet med såvel formelle som reelle fejl. Den 5. oktober 1954 meddelte de mundtligt dette til Christiansen og henstillede til ham at trække afhandlingen tilbage.

Den 7. oktober 1954 var der et møde mellem professor Warburg og censorerne på professor Rydbergs kontor. Om dette møde har afdelingsforstander Hamburger i sin rapport af august 1957 oplyst, at det forløb i en elskværdig-kollegial atmosfære. Professor Warburg søgte dog konsekvent at forsvare afhandlingen, og censorernes indvendinger af formel karakter var blevet slået hen som petitesser, ligesom Warburg havde imødegået eller reduceret censorernes kritik af afhandlingens indhold.

I min samtale med afdelingsforstander Hamburger har denne endvidere oplyst, at professor Warburg havde udtalt, at han mente, at Christiansens metode til måling af størrelsen af acetylcholinesterasen var i orden. Da censorerne havde anført, at de gerne ville have noget kontrolmateriale vedrørende disse målinger, havde professor Warburg oplyst, at der forelå et stort materiale af denne art.

Professor Rydberg har overfor mig forkla-

ret, at han mener, at dette møde kom i stand på professor Warburgs initiativ. Det var professor Rydbergs indtryk, at Warburg, efter at han var blevet gjort bekendt med censorernes indvendinger, ikke selv havde ment, at afhandlingen kunne antages i den foreliggende form. Professor Rydberg var endvidere af den opfattelse, at professor Warburg ikke havde læst Christiansens afhandling. Yderligere udtalte professor Rydberg, at Warburg ikke havde presset censorerne til at antage afhandlingen, men han fandt, at det var taktløst af Warburg at tale med censorerne. Det ukorrekte i professor Warburgs optræden var efter professor Rydbergs formening, at Warburg ikke havde læst afhandlingen, og at han havde forsøgt at bluffe censorerne. I denne forbindelse anførte professor Rydberg, at han aldrig tidligere har været ude for, at chefen for den afdeling, hvorfra en afhandling er udgået, har henvendt sig til censorerne.

Professor Warburg har oplyst overfor mig, at han havde rettet henvendelse til professor Rydberg, idet han var skuffet over, at afhandlingen ikke kunne antages, og ønskede at få at vide, hvad der var i vejen med den. Rydberg havde derefter på eget initiativ tilkaldt afdelingsforstander Hamburger. Under samtalen havde der været nogen diskussion, idet professor Warburg mente, at censorernes væsentlige indvendinger mod afhandlingen var af formel karakter. Endvidere har professor Warburg anført, at han var enig med censorerne i, at afhandlingen ikke kunne antages i den foreliggende form.

Efter professor Rydbergs og afdelingsforstander Hamburgers udtalelser har professor Warburg ikke efter medio oktober 1954 rettet henvendelse til dem angående disputatsen.

d. Fakultetsmødet den 6. februar 1956.

Den 7. oktober 1954 anmodede Christiansen fakultetet om tilladelse til at trække afhandlingen tilbage, hvilket fakultetet imødekønte den 14. oktober 1954.

Ca. 1. oktober 1955 indleverede Christiansen påny til fakultetet afhandlingen, efter at den var blevet ændret. I forordet til disputatsen er bl. a. anført:

»My sincere thanks are also due to Professor Erik Warburg, M. D., for being ready to help me at any time, day or night, with

his great experience in many fields of science, especially with all the technical and basic problems of physics and biophysics that arose in connection with this work.«

Som censorer udpegede fakultetet professor Rydberg og afdelingsforstander Hamburger, der i december 1955 til fakultetet indgav en redegørelse for deres bedømmelse af afhandlingen. Ifølge denne redegørelse kunne afhandlingen antages til forsvar på visse betingelser, ligesom censorerne henstillede, at titlen blev ændret.

Professor Rydberg og afdelingsforstander Hamburger har overfor mig udtalt, at de havde følt, at professor Warburg var garant for den i afhandlingen anvendte analysemetode, idet de dog tilføjede, at Warburg havde været berettiget til at stole på de oplysninger, han fik fra Christiansen. Professor Rydberg har yderligere anført, at hvis censorerne ikke havde opfattet professor Warburg som garant, ville de have anmodet en fysisk-kemisk specialist om at gennemgå afhandlingen.

Den 9. december 1955 blev censorernes redegørelse sendt i cirkulation til medlemmerne af det lægevidenskabelige fakultet. Den først voterende professor udtalte, at han kunne tiltræde censorernes indstilling, men tilføjede, at afhandlingen, når de af censorerne foreslåede ændringer var foretaget, formentlig burde forelægges censorerne igen og derpå det samlede fakultet. Professor Warburg afgav som nr. 4 sit votum i en påtegning af 20. december 1955 og anførte bl. a.:

»Vi plejer jo altid at lade censorerne bedømme, om de krævede ændringer er udførte, og det vil jo forsinke afhandlingen et par måneder, hvis vi skal se den igen . . . Iøvrigt tiltræder jeg censorernes indstilling. Hvis vi ikke tør overlade censorerne at kontrollere, at rettelserne foretages, må man dog vel hellere kræve rettelserne vedlagt i »første« cirkulation.«

De følgende vota angik det formelle spørgsmål, om disputatsafhandlinger skulle være endeligt udformede, når de blev forelagt det samlede fakultet, eller om censorerne kunne indstille en afhandling til antagelse på visse betingelser.

På et møde i fakultetet den 6. februar 1956, hvor professor Warburg også var tilstede, behandlede man bl. a. spørgsmålet om

antagelsen af afhandlingen. I fakultetets referat af sagen er anført følgende:

»Afhandlingen blev antaget til offentligt at forsvares for doktorgraden på de af censorerne i indstillingen angivne betingelser.«

Efter de foreliggende oplysninger om dette møde har professor Warburg ikke meddelt, at Christiansen var hans svigersøn, men de fleste af fakultetets medlemmer har formentlig haft kendskab til dette familieforhold. Det lægevidenskabelige fakultet har i skrivelsen af 23. maj 1958 oplyst, at der på mødet var enighed om, at afhandlingen kunne antages, når de af censorerne stillede betingelser var opfyldt. Derimod var der tvivl om, hvorvidt man straks kunne antage afhandlingen og overlade til censorerne at kontrollere, at de ønskede ændringer blev foretaget, eller om fakultetet måtte forlange afhandlingen forelagt i den endelige udformning, inden man antog den til forsvaret. Professor Warburg deltog i disse drøftelser, som endte uden nogen formel afstemning og resulterede i, at man straks antog afhandlingen på de af censorerne stillede betingelser.

e. *Tiden efter 6. februar 1956.*

Den 13. februar 1956 meddelte fakultetet Christiansen, at man havde antaget afhandlingen på betingelse af, at der blev foretaget de af censorerne ønskede ændringer. Den 23. marts 1956 indsendte Christiansen afhandlingen i ændret stand, ligesom han efter censorernes indstilling havde ændret titlen til: »The Correlation between Variations in the Amount of Estrogens and Cholinesterase Activity in Human Serum.«

Den 29. marts 1956 meddelte censorerne fakultetet, at de betingelser, de havde stillet for at antage disputatsen, nu var opfyldt.

Den 28. juni 1956 fandt forsvarshandlingen sted, og ifølge afdelingsforstander Hamburgers manuskript til hans indlæg anførte han bl. a.:

»Som sagt, man føler sig overbevist om, at Deres teknik er i orden, bl. a. også af den grund at den er udarbejdet på professor Warburgs afdeling, og man kan vel nok have lov at betegne professor Warburg som en bufferkapacitet.

Jeg skal ikke fordybe mig i tekniske detaljer; vi stoler på, at når De siger, at De har fundet cholinesteraseaktiviteten af den og den størrelse, så er det rigtigt.«

Til slut udtalte afdelingsforstander Hamburger:

»Dette er en meget betydelig indsats, som utvivlsomt vil have stor betydning for biologien i fremtiden og muligvis for lægevidenskaben. For den indsats skylder vi Dem tak, og jeg vil gerne ønske Dem til lykke med, hvad De hidtil har nået, og med den doktorgrad, som utvivlsomt bliver den nærmeste belønning for Deres afhandling.«

Afdelingsforstander Hamburger har oplyst, at han ved at udtale, at man følte sig overbevist om, at Christiansens teknik var i orden, bl. a. ville udtrykke, at han alene havde beskæftiget sig med de endokrinologiske spørgsmål i disputatsen, der også angik enzymerne.

Dernæst har afdelingsforstander Hamburger oplyst, at censorerne ved de medicinske doktorafhandlinger normalt godkender talmaterialet i disputatser, som udgår fra højt estimerede institutioner. Såfremt dr. Christiansens disputats bliver forkastet, må en kritik efter Hamburgers opfattelse først og fremmest rettes mod cheferne for de afdelinger, hvor Christiansen havde udført sit arbejde, medmindre han har givet disse forkerte oplysninger.

Endvidere anførte afdelingsforstander Hamburger, at kernen i disputatsen var så betydningsfuld, at Christiansen fortjente sin doktorgrad. Hvis Christiansen derimod har rettet i disputatsens talmateriale, kunne Hamburger ikke udtale sig om disputatsens betydning.

Professor Rydberg, der ikke har opbevaret manuskriptet til sit indlæg, har oplyst, at professor Warburg skal have udtalt, at Christiansen var genial, og reklameret med dette ved selskaber. Professor Rydberg anførte i denne forbindelse, at det ville have været af stor betydning for den gynækologiske endokrinologi, hvis Christiansens idé havde vist sig rigtig, omend den næppe kunne betegnes som genial.

Professor Rydberg har endvidere anført, at censorerne ved medicinske doktorafhandlinger uden nærmere kontrol må gå ud fra, at de i afhandlingerne angivne faktiske oplysninger om de anvendte metoder er rigtige.

På et fakultetsmøde den 10. september 1956 blev doktorgraden formelt konfereret Christiansen, uden at dette punkt gav anledning til nogen diskussion.

C. *Det lægevidenskabelige fakultets udtalelse vedrørende habilitetsspørgsmålet.*

Fakultetet har udtalt, at der ikke findes bestemmelser om, at et medlem, der har en særlig interesse i en sag på grund af familietilknytning eller lignende (speciel inhabilitet) til en ansøger, skal vige sit sæde i det møde, hvor fakultetet behandler den pågældende sag. Det har i mange år været praksis, at et fakultetsmedlem ikke forlader mødet i et sådant tilfælde.

Specielt med hensyn til behandlingen af disputats- og legatsager er det den almindelige opfattelse i fakultetet, at et medlem kan deltage i den skriftlige og mundtlige behandling af sådanne sager, selvom en ansøger eller doktorand er i familie med vedkommende medlem; derimod kan medlemmet ikke deltage i afstemningen.

Endvidere har fakultetet bekræftet en oplysning, som var tilgået mig under sagens behandling, om, at en medicinsk professor i 1949 var censor ved en doktorafhandling udarbejdet af hans svigersøn. I denne forbindelse har fakultetet anført, at den pågældende professor oprindelig ikke havde været udpeget som censor, men at man, da en af de foreslåede censorer blev syg, anmodede den pågældende professor om at være censor, idet han måtte anses for at være den nærmest sagkyndige til at påtage sig bedømmelsen og oppositionen.

D. *Professor Warburgs udtalelse.*

Professor Warburg har overfor mig bestridt, at han skulle have søgt at lægge pres på censorerne for at få dem til at antage afhandlingen. Han har anmodet afdelingsforstander Hamburger og vist også professor Rydberg om at fremskynde bedømmelsen, idet han såvel dengang som senere mente, at den opdagelse, Christiansen har gjort, er af såvel teoretisk som praktisk betydning. Professor Warburg har i denne forbindelse anført, at han ikke har beskæftiget sig med Christiansens arbejde i tiden fra oktober 1954 til afhandlingen i 1956 blev godkendt. Professor Warburg har yderligere oplyst, at hans eneste formål med samtalen den 7. oktober 1954 var at få at vide, hvad der var i vejen med afhandlingen. Han kan ikke anerkende, at dette var ukorrekt, og har herved henvist til, at de lægevidenskabelige profes-

sorer ofte taler sammen om en doktorafhandling.

Endvidere har professor Warburg udtalt, at han, der er meget interesseret i den gynækologiske endokrinologi, oprindelig havde hjulpet Christiansen i gang med en analysemetode til bestemmelse af acetylcholinesterasen. Efter at Christiansen havde påbegyndt sine forsøg, havde han vist professor Warburg optegnelser, hvoraf det fremgik, at han med den anvendte metode ved gentagne analyser fik meget nær de samme resultater. Da Christiansen var begyndt at foretage undersøgelser af patienter, havde professor Warburg foretaget en vis kontrol af Christiansens arbejde, uden at han dog kan påtage sig noget ansvar for eventuelle regnefejl i Christiansens forsøg eller disputats. Professor Warburg har herved bemærket, at chefen for en hospitalsafdeling næsten altid må støtte sig til de udregnede resultater, når han anser metodologien for tilfredsstillende.

Videre har professor Warburg oplyst, at han ikke med grundighed har gennemlæst manuskriptet til afhandlingen, idet han kun har set på det i to timer og ikke foretaget nogen bedømmelse. Han mener dog, at den af Christiansen anvendte metode var tilstrækkelig god til afhandlingens formål, og han har derfor overfor censorerne alene garanteret for analysemetoden. Professor Warburg har herved anført, at han har sagt, at Christiansen havde vist ham et stort kontrolmateriale. Dette materiale var i det væsentlige de i disputatsens tabel 4 og 5 indgåede tal. Udover dette har professor Warburg intet ansvar kunnet påtage sig; det er censorerne, der har bedømt de øvrige tabeller og kurver.

Professor Warburg anser det for meget usandsynligt, at han i samtale med professor Rydberg og afdelingsforstander Hamburger og andre skal have anvendt ordet »genial« i forbindelse med Christiansens arbejde. Derimod har han sikkert sagt, at Christiansens opdagelse indleder en lille epoke indenfor gynækologien, og han mener ikke, at samtaler af denne karakter mellem kolleger kan betegnes som ukorrekte fordi de angik hans svigersøn.

Yderligere har professor Warburg anført, at han mente, at størstedelen af fakultetet, da man behandlede spørgsmålet om antagelse af disputatsen, vidste, at Christiansen var

hans svigersøn. Warburg har herved bemærket, at der ikke under sagens behandling fra nogen side indenfor fakultetet blev rejst spørgsmål om, hvorvidt han skulle vige sit sæde.

Professor Warburg har endelig oplyst, at ifølge § 3 i de af fakultetet den 28. marts 1952 udfærdigede regler for affattelsen af doktorafhandlinger skal disse indleveres på dansk, men at fakultetet kan dispensere herfra.

E. *Bedømmelse.*

At professor Warburg har henvendt sig til en af de designerede censorer med ønske om, at denne ville gennemse afhandlingen, for at bedømmelsen kunne blive fremskyndet, kan ikke give tilstrækkeligt grundlag for kritik. Det må herved tages i betragtning, at noget sådant formentlig ikke helt sjældent forekommer ved bedømmelsen af disputater, og at en fremskyndelse af bedømmelsen i det foreliggende tilfælde har kunnet begrundes med ønskeligheden af så hurtigt som muligt at give lejlighed til benyttelse af den i afhandlingen beskrevne nye metode ved patientbehandling.

Hvad angår mødet mellem professor Warburg og censorerne den 7. oktober 1954 må det efter det oplyste lægges til grund, at professor Warburg ikke har søgt at lægge pres på censorerne for at formå dem til at antage afhandlingen, og noget sådant har heller ikke fundet sted før eller efter mødet. Under hensyn hertil finder jeg ikke sikkert grundlag for at kritisere professor Warburg på dette punkt.

Som nævnt ovenfor side 118 ligger det

udenfor rammerne af min sagkundskab at kunne tage stilling til de i sagen omhandlede lægevidenskabelige spørgsmål. Jeg tør derfor ikke udtale mig om, i hvilket omfang professor Warburg har stået som garant for visse dele af afhandlingen, og hvorvidt der i så henseende kan rettes nogen bebrejdelse mod ham. Principielt må det hævdes, at ansvaret for indstillingen af en doktordisputats til antagelse må påhvile de officielle bedømmere. – Det her nævnte forhold kan derfor ikke give mig sikkert grundlag for kritik af professor Warburg.

Med hensyn til professor Warburgs deltagelse i fakultetets votering angående afhandlingens antagelse må bemærkes, at en professor lige så lidt som nogen anden tjenestemand bør deltage i behandlingen af en sag, i hvis afgørelse han selv eller hans nære pårørende har en personlig interesse. Da det imidlertid er oplyst, at det ikke indenfor det lægevidenskabelige fakultet har været praksis, at et medlem viger sit sæde på grund af inhabilitet, kan jeg ikke udtale kritik overfor professor Warburg fordi han deltog i denne sags behandling. Sagen har imidlertid givet mig anledning til at henstille til det lægevidenskabelige fakultet at ændre praksis, således at et medlem skal vige sit sæde i fakultetet ved behandling af sager, hvori vedkommende kan have en personlig interesse.

At professor Warburg har omtalt Christiansens opdagelse i meget rosende vendinger, kan ikke give grundlag for påtale.

Det af dr. Johnsen anførte om disputatsens affattelse på engelsk har ikke kunnet give anledning til bemærkninger.

II. Universitetets tildeling af et rejselegat til dr. Christiansen.

A. *Klagen.*

Dr. Johnsen har anført, at professor Warburg skal have foranlediget, at der blev bevilget dr. Christiansen et legat til en rejse til England, uanset at Christiansen ikke havde indsendt ansøgning. Dr. Johnsen har derfor gjort gældende, at professor Warburg har stillet sin indflydelse og autoritet bag en forskelsbehandling af dr. Christiansen og de andre ansøgere.

Dr. Johnsen har endvidere anført, at professor Warburg ikke overfor fakultetet og konsistorium havde oplyst, at dr. Christiansen til sin Englands-rejse havde fået tildelt 3.000 kr. af Michaelsen Fonden og 3.000 kr. af Weimanns Legat, og at Christiansen under rejsen havde orlov med løn fra sin stilling på Rigshospitalet.

B. Sagens forløb.

a. Tiden indtil fakultetsmødet den 4. marts 1957.

I »Meddelelser fra Københavns Universitet«, nr. 2, af 20. januar 1957 blev der bl. a. givet meddelelse om, at man forventede, at der på finansloven for 1957/58 blev bevilget et beløb til rejselegater for unge videnskabsmænd. I meddelelsen var det endvidere anført, at ansøgninger skulle indsendes til konsistorium inden 15. februar 1957. Der indkom 15 ansøgninger, der henhørte under det lægevidenskabelige fakultet, og disse ansøgninger blev sendt til udtalelse i fakultetet, der videresendte dem til det stående udvalg til forberedende behandling af ansøgninger om videnskabelige stipendier. Medlemmer af dette udvalg var professorerne Lundsgaard, Warburg og Dahl-Iversen.

Den 28. februar 1957 fremsendte professor Lundsgaard ansøgningerne til professor Warburg med bemærkning, at alle ansøgningerne med undtagelse af én, der hidrørte fra en meget ung læge, skulle kunne imødekommes næsten fuldt ud. Professor Lundsgaard havde dog opstillet ansøgningerne i den rækkefølge, de burde imødekommes, for så vidt der ikke var tilstrækkelige midler til at dække alle ansøgningerne. I denne liste var de ansøgere, der havde erhvervet den medicinske doktorgrad, placeret øverst.

Den 28. februar 1957 videresendte professor Warburg sagen til professor Dahl-Iversen med følgende påtegning: »Rækken synes mig god, men jeg er oplyst om, at dr. med. Erik Christiansen søger 3.000 kr. til studieophold i 3 måneder i England. Der er god grund til at støtte ham efter A (listen nr. 3), så må summen gå fra B (nr. 14).«

Det bemærkes, at B er en læge på ca. 45 år, der havde søgt om 7.200 kr. til en rejse, og at professor Lundsgaard havde placeret ham nederst på listen.

Professor Dahl-Iversen gav den 2. marts 1957 sagen påtegningen »Tiltræder«, idet han samtidig tilbagesendte den til fakultetet, der formentlig modtog den den 4. marts 1957.

I den af dr. Christiansen indgivne ansøgning, der var stilet til Københavns Universitet og dateret 1. marts 1957, søgte han om et legat på 3.000 kr. til et 3 måneders studieophold i England. Som begrundelse for,

at ansøgningen forelå efter ansøgningsfristens udløb, anførte Christiansen, at han først nu havde fået orlov fra sin stilling som 2den reservelæge på Rigshospitalets fødeafdeling A og gynækologisk afdeling I. Fakultetet har overfor mig anført, at det ikke er muligt at oplyse, om dr. Christiansens ansøgning er blevet indsendt til fakultetet den 2. eller 4. marts 1957; i hvert fald er den ikke indkommet efter fakultetsmødet den 4. marts 1957.

b. Fakultets møde den 4. marts 1957.

Den 4. marts 1957 kl. 20 havde fakultetet møde, hvor man bl. a. behandlede spørgsmålet om uddelingen af rejselegaterne. I fakultetets referat er der vedrørende behandlingen af dette spørgsmål bl. a. anført:

»pkt. 13

16 til udtalelse modtagne ansøgninger om rejsestipendier for unge videnskabsmænd. Fakultetet vedtog at indstille ansøgerne i følgende orden og med det ud for hver ansøger anførte beløb . . .«

I denne opstilling var dr. Christiansen placeret som nr. 4 med 3.000 kr. og B som nr. 15 med 7.200 kr.

Professor Lundsgaard har forklaret, at da han i overensstemmelse med sædvanlig praksis skulle til at forelægge sagen, havde professor Warburg grebet ind og meddelt, at der forelå en ansøgning fra dr. Christiansen. Professor Lundsgaard havde svaret, at han ikke havde set en sådan ansøgning. Professor Warburg havde i denne forbindelse taget nogle papirer op af lommen, men professor Lundsgaard erindrede ikke nu, om det var ansøgningen fra Christiansen. Warburg, der sad ved siden af Lundsgaard, var fremkommet med en bemærkning om, at Christiansen skulle have de 3.000 kr., idet Warburg ellers selv skulle betale dem. Professor Lundsgaard havde dog ikke taget denne bemærkning alvorligt, idet han kendte Warburgs façon. Professor Lundsgaard har endvidere oplyst, at han vidste, at Christiansen var Warburgs svigersøn. Det havde gjort et pinligt indtryk på ham, at Warburg selv på mødet havde introduceret Christiansen; det korrekte havde efter Lundsgaards opfattelse været, om Warburg havde meddelt Christiansen, at han måtte rette henvendelse til Lundsgaard, der er første voterende i fakultetets legatudvalg.

Professor Plum, med hvem jeg efter dr. Johnsens ønske har haft en samtale, har oplyst, at så vidt han erindrer, var dr. Christiansens ansøgning først kommet frem på mødet, efter at fakultetet havde behandlet spørgsmålet om uddelingen af legatet. Professor Plum mente, at man på mødet havde vedtaget, at der skulle ske en afkortning af alle legaterne, således at man derved fik fremskaffet de 3.000 kr., som man indstillede dr. Christiansen til.

Endelig har fakultetet oplyst, at et flertal af fakultetets medlemmer ved mødet den 4. marts 1957 må have vidst, at Christiansen var professor Warburgs svigersøn.

c. Tiden efter 4. marts 1957.

Den 7. marts fremsendte fakultetet til konsistorium de 16 ansøgninger og meddelte, i hvilken rækkefølge man indstillede dem til at komme i betragtning ved uddelingen af legaterne.

På et møde den 27. marts 1957 behandlede konsistorium de fra samtlige fakulteter modtagne indstillinger. Det blev her konstateret, at størrelsen af de af fakulteterne indstillede legater oversteg det beløb, der var til rådighed. Der blev derfor foretaget en reduktion af de indstillede legater, således at nogle af ansøgningerne blev overført til andre legater, som konsistorium råder over, mens andre fik tildelt et mindre beløb, end det pågældende fakultet havde indstillet.

I konsistoriums møde blev det af fakultetet til B indstillede beløb på 7.200 kr. reduceret til 1.500 kr., idet konsistorium dog samtidig efter indstilling fra eforen for Cand. teol. J. Lomand Rasmussens Rejselegat for Akademikere tildelte B 1.600 kr. fra dette fond. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at B til brug for sin rejse efter indstilling fra fakultetet modtog 3.000 kr. fra Danmark-Amerika Fonden, ligesom han af Rask-Ørsted Fonden har fået et beløb på 1.000 kr. B har således ialt modtaget 7.100 kr. til sin rejse.

Om mødet den 27. marts 1957 har professor Lundsgaard oplyst, at professor Warburg havde forelagt sagen angående uddelingen af legaterne, og at denne sag ikke havde givet anledning til særlige bemærkninger. Professor Brøchner-Mortensen har forklaret, at professor Warburg ikke havde med-

delt konsistorium, at dr. Christiansen var hans svigersøn.

C. Dr. Christiansens orlov fra Rigshospitalet og hans ansøgning til Weimanns Legat.

Af de foreliggende oplysninger fremgår det, at dr. Christiansen i skrivelser af 26. og 27. februar 1957 ansøgte Rigshospitalet om, at der måtte blive bevilget ham tjenestefrihed med løn i 3 måneder fra 15. marts 1957 at regne, idet han skulle foretage en studierejse til London. Den 14. marts 1957 meddelte Rigshospitalet ham tjenestefrihed uden løn og oplyste samtidig, at man havde oversendt sagen til Undervisningsministeriet til afgørelse af, om han helt eller delvis kunne få løn under sin orlov.

Den 8. maj 1957 meddelte ministeriet hospitalet, at det kunne tiltræde, at dr. Christiansen fik udbetalt løn, og den 14. maj 1957 underrettede hospitalet Christiansen herom.

Forsåvidt angår Weimanns Legat er det oplyst, at dr. Christiansen den 4. april 1957 ansøgte legatet om en støtte på 5.000 kr. Som begrundelse anførte Christiansen, at han gerne ville frigøre sig fra sit ekstraarbejde, således at han kunne fortsætte sine undersøgelser over de kvindelige kønshormoner. Den 10. april 1957 fremsendte professor Rydberg ansøgningen med anbefaling til legatbestyrelsen, der den 28. maj 1957 meddelte dr. Christiansen, at man for året 1957 havde bevilget ham en understøttelse på 3.000 kr., og samtidig fremsendte et à conto beløb på 1.500 kr. Efter at professor Rydberg i begyndelsen af juni 1957 havde foreholdt dr. Christiansen, at han havde rettet i hospitalets journaler, tilbagesendte Christiansen den 15. juni 1957 det modtagne beløb, og han har ikke senere modtaget støtte fra dette legat.

Professor Tage Kemp, der i 1957 var formand for legatet, har oplyst, at professor Warburg ikke var medlem af legatbestyrelsen, og at han ikke i anledning af Christiansens ansøgning havde rettet nogen henvendelse til bestyrelsen.

Det skal i denne forbindelse oplyses, at dr. Christiansen, som det fremgår af det under afsnit VII B anførte, den 8. marts 1957 af Michaelsen Fonden fik udbetalt 3.000 kr. til Englands-rejsen.

D. Andre oplysninger.

Fakultetet har udtalt, at det er almindeligt antaget, at ansøgningsfrister i legatopslag ikke er præklusive.

Fakultetets oplysninger om dets praksis ved behandlingen af sager, hvor et medlem er inhabil, er omtalt ovenfor i afsnit I C.

Professor Lundsgaard har udtalt, at dr. Christiansen, efter det grundlag der forelå dengang, givet ville have fået en sikker plads i den opstillede rækkefølge over legatansøgerne. B var derimod placeret således, at det kunne være tvivlsomt, om han ville få det ansøgte legat. Efter professor Lundsgaards opfattelse var der ikke i forbindelse med behandlingen af legat-ansøgningerne begået reelle fejl, og der var for så vidt intet påfaldende i, at dr. Christiansen havde fået legatet, selvom hans ansøgning først var indkommet efter ansøgningsfristens udløb.

Professor Brøchner-Mortensen har udtalt, at efter hans opfattelse ville dr. Christiansens ansøgning også være placeret i den øverste del af listen, såfremt den havde været indleveret rettidigt, idet ansøgninger fra doktorer har en vis fortrinsstilling.

Professor Plum har udtalt, at efter hans mening burde dr. Christiansens ansøgning, efter de oplysninger der forelå dengang, placeres før ansøgningen fra B. Professor Plum mente ikke, at der kunne rettes nogen kritik mod professor Warburg i forbindelse med legatsagen.

Professor Stig Iuul har oplyst, at der ikke af Universitetet er givet bestemmelser om betydningen af ansøgningsfrister for legatansøgere. Det var hans opfattelse, at sådanne frister måtte være præklusive, medmindre der forelå særlige grunde, der kunne undskylde, at en ansøgning blev indleveret for sent. Han anførte videre, at Universitetets stipendieudvalg, for hvilket han tidligere havde været formand, formentlig i en sag som den foreliggende, hvor der kunne anføres en særlig grund til, at en ansøgning ikke var indleveret rettidigt, ville have set bort fra overskrivelsen af fristen.

Professor Stig Iuul anførte endvidere, at han erindrede i hvert fald 2 tilfælde, hvor et medlem af konsistorium havde forladt mødet, fordi der skulle uddeles et legat, hvortil en nær slægtning af det pågældende medlem var ansøger. Efter hans opfattelse ville det

ofte bero på tilfældigheder, om et sådant slægtsskabsforhold var de andre medlemmer bekendt, men for ham var der ingen tvivl om forholdets egenskab af inhabilitetsgrund.

E. Professor Warburgs udtalelse.

Professor Warburg har oplyst, at dr. Christiansen selv har indsendt ansøgningen, og har bestridt, at han (Warburg) skulle have bragt ansøgningen med til mødet den 4. marts 1957. Endvidere har professor Warburg anført, at den omstændighed, at ansøgningen først var indleveret efter ansøgningsfristens udløb, efter den praksis, der følges ved Universitetet, ikke kunne udelukke, at der blev tillagt dr. Christiansen et legat. Når Christiansen i sin ansøgning anførte, at han nu havde fået orlov, måtte dette forstås således, at han af sin chef, professor Rydberg, havde fået tilladelse til at søge orlov.

Professor Warburg har dernæst bestridt, at han skulle have stillet sin indflydelse bag en forskelsbehandling af dr. Christiansen og de andre ansøgere. Ansøgere, der har erhvervet den medicinske doktorgrad, indstilles normalt foran andre ansøgere, hvorfor dr. Christiansen utvivlsomt af professor Lundsgaard ville være blevet placeret i den øverste del af listen, såfremt ansøgningen havde været indgivet rettidigt. B, der ikke var doktor, var af professor Lundsgaard placeret nederst på listen, og man måtte derfor, såfremt ikke alle ansøgninger kunne komme i betragtning, regne med, at han kunne glide ud ved den endelige uddeling.

De stipendier, som B fik ud over de 1.500 kr. fra Universitetets rejelegat, er alle skaffet ham ved Universitetets hjælp og af legatbestyrelser, hvor professor Warburg har haft sæde.

Professor Warburg har endvidere anført, at det ikke er praksis, at et medlem viger sit sæde, når man behandler legatsager, medmindre det pågældende medlem selv er ansøger. Dette skulle også være overflødigt, når henses til legatudvalgets sammensætning og sagerens behandling i det samlede fakultet og konsistorium, hvor spørgsmålet om inhabiliteten heller ikke er blevet rejst. Professor Warburg har herved bemærket, at han var gået ud fra, at langt den største del af fakultetet vidste, at dr. Christiansen var hans svigersøn. Med hensyn til sagens behandling

i konsistorium har professor Warburg oplyst, at det efter hans erindring ikke var ham, der forelagde sagen vedrørende det lægevidenskabelige fakultets rejselegater.

Professor Warburg er endelig af den opfattelse, at hans medvirken ved legatsagen ikke har været til skade for nogen.

F. *Bedømmelse.*

De foreliggende oplysninger giver ikke grundlag for at antage, at professor Warburg uretmæssigt har søgt at fremme dr. Christiansens ansøgning. Jeg har herved lagt vægt på, at ansøgninger fra doktorer efter fakultetets praksis går forud for andre, og at frister for indgivelse af legatansøgninger ikke af fakultetet har været betragtet som præklusive.

Dr. Johnsens anbringende om, at professor Warburg burde have oplyst, at dr. Christiansen fik anden støtte til sin rejse, må afvises, da Undervisningsministeriet ikke før 8. maj 1957 bevilgede Christiansen løn under hans orlov, og da Weimanns Legat først blev uddelt den 28. maj 1957 og ikke vedrørte rejsen.

At professor Warburg ikke i fakultetet eller konsistorium har set sig foranlediget til at omtale den fra Michaelsen Fonden bevilgede understøttelse til dr. Christiansens rejse, kan formentlig ikke bebrejdes

ham, hvorved bemærkes, at det af Universitetet ydede legat ikke var af en sådan størrelse, at det kunne dække de med rejsen og opholdet i England forbundne udgifter.

Idet jeg henviser til mine bemærkninger i afsnit I E angående inhabilitet, skal jeg udtale, at jeg under hensyn til den hidtil fulgte praksis ikke med sikkerhed kan kritisere, at professor Warburg deltog i fakultetets behandling af legatsagen. Det havde imidlertid været det formelt rigtige, om professor Warburg, da han blev klar over, at dr. Christiansen efter fristens udløb ville indgive legatansøgning, havde henvist ham til at sætte sig i forbindelse med legatudvalgets først-voterende.

Med hensyn til professor Warburgs deltagelse i konsistoriums drøftelser af legatansøgningerne skal jeg udtale, at det havde været mest korrekt, om han havde meddelt, at dr. Christiansen var hans svigersøn, idet man ikke kan antage, at medlemmerne af konsistorium i samme omfang som medlemmerne af fakultetet havde kendskab til dette familieforhold.

Det tilføjes, at sagen har givet mig grundlag for at henlede konsistoriums opmærksomhed på habilitetsreglernes betydning.

III. *Disciplinærsagen mod dr. Christiansen.*

A. *Klagen.*

Dr. Johnsen har anført, at professor Warburg på eget initiativ engagerede sig i disciplinærsagen. Endvidere har dr. Johnsen gjort gældende, at professor Warburg under sagen til fordel for dr. Christiansen har afgivet forklaring, hvis rigtighed man må stille sig tvivlende overfor. Han har yderligere anført, at når det var nødvendigt at indlede disciplinærsag for at få dr. Christiansen afskediget, skyldtes det, at professor Warburg tilsidesatte sin naturlige pligt til at holde sig passiv.

B. *Sagens forløb.*

a. *Tiden indtil 19. juni 1957.*

Den 17. marts 1957 rejste dr. Christiansen på en 3 måneders studierejse til England.

Inden han rejste, havde han efter professor Rydbergs anmodning udarbejdet en rapport vedrørende de patienter, der havde været behandlet efter hans metode. Kort efter dr. Christiansens afrejse gennemgik professor Rydberg rapporten og kom i tvivl om rigtigheden af det i rapporten anførte. Professor Rydberg skrev derfor til dr. Christiansen og anmodede ham om en fortegnelse over de tilfælde, der lå til grund for rapporten. Da dr. Christiansen svarede, at han ikke havde en sådan fortegnelse, gennemgik professor Rydberg afdelingens endokrinologiske patientmateriale for årene 1955, 1956 og begyndelsen af 1957; han konstaterede herved, at der var foretaget rettelser på nogle af de til hospitalsjournalerne hørende hormonskemaer.

Den 6. juni 1957 kom dr. Christiansen hjem og blev tilkaldt til en samtale den 7. juni 1957 med professor Rydberg. Ved denne samtale, der varede ca. 2 timer, og som blev overværet af afdelingslæge Trolle, foreholdt professor Rydberg dr. Christiansen de forefundne rettelser. Samtalen endte med, at dr. Christiansen underskrev en erklæring, hvori han bl. a. erkendte, at han mange steder havde forandret tallene på hormonskemaerne, således at disse ikke var i overensstemmelse med laboratorieprotokollen.

Den 11. juni 1957 skrev professor Rydberg til professor Warburg, der var på ferie i udlandet, og forklarede ham, hvad der var passeret. Den 15. juni 1957 indgav dr. Christiansen til Rigshospitalets direktør en afskedsansøgning, der havde følgende ordlyd:

»Undertegnede ansøger herved om sin afsked som anden reservelæge ved Rigshospitalets fødeafdeling A og gynækologisk afdeling I.«

I dagspressen for den 15. juni 1957 blev sagen omtalt, og i en bladartikel den 16. juni 1957 blev der rejst spørgsmål om, hvorvidt der i doktorafhandlingen kunne være angribelige forhold.

I skrivelse af 18. juni 1957 indberettede professor Rydberg forholdet til Rigshospitalets direktør og meddelte samtidig, at han havde suspenderet dr. Christiansen fra hans tjeneste.

Ved skrivelse af 19. juni 1957 anmodede Rigshospitalets direktør under henvisning til en telefonsamtale den 17. juni 1957 med dr. Christiansen denne om at indsende en supplerende erklæring, hvoraf det fremgik, at han søgte sin afsked pr. 15. juni 1957.

b. *Professor Warburgs samtale den 20. juni 1957 med afdelingslæge Trolle m. v.*

Professor Warburg afbrød sin ferie og kom den 20. juni 1957 tilbage til København. Samme aften telefonerede dr. Christiansen til afdelingslæge Trolle og meddelte, at professor Warburg gerne ville tale med ham, og spurgte, om han med det samme kunne komme over i Warburgs hjem. Afdelingslæge Trolle tog straks sammen med sin hustru over til professor Warburg. Om denne samtale har afdelingslæge Trolle den 14. sep-

tember 1957 under disciplinærsagen bl. a. forklaret følgende:

»... efter at Warburg og vidnet« – Trolle – »havde drøftet sagen alene, forelagde Warburg C det spørgsmål, hvor mange analyser han ialt havde lavet om*), og C svarede efter nogen tøven: ca. 20. Warburg sagde: Det var kedeligt. Er du sikker på, at der ikke var flere. Det var C sikker på.«

Denne forklaring blev tiltrådt af fru Trolle. Professor Warburg har den 16. september 1957 under disciplinærsagen afgivet følgende forklaring om samtalen, hvorved det bemærkes, at dette er det eneste forhold Warburg blev afhørt om:

»... Det spørgsmål, han stillede C, var, hvor mange kontrolanalyser denne havde indført på hormonskemaerne*). C's svar var, at det var omkring en snes stykker, og derpå svarede vidnet« – Warburg –: »»Det var meget kedeligt« el. lign. Vidnets mening hermed var følgende: han vidste, at der forelå 2.000–3.000 analysetal ialt, og da han gik ud fra, at C havde foretaget et betydeligt antal kontrolanalyser, forekom det ham, at 20 rettelser var et påfaldende lille tal. Han tænkte sig, at man ved fremlæggelse af en oversigt over samtlige kontrolanalyser og rettelser kunne have fået et billede af analysemetodens nøjagtighed under de forhåndenværende forhold. Dette ville naturligvis have forudsat, at C havde en fortegnelse over de kontrolanalyser, han havde foretaget, eller havde indført dem alle på skemaerne.«

Afdelingslæge Trolle, der derefter blev gjort bekendt med professor Warburgs forklaring, fastholdt sin forklaring.

Afdelingslæge Trolle har overfor mig oplyst, at han hele tiden havde ventet, at han ville blive kaldt over til professor Warburg, der betragtede ham som en ven af dr. Christiansen. Det var Trolles opfattelse, at professor Warburg havde ønsket denne samtale for at blive orienteret om sagen, idet han ikke rigtig var klar over, hvilken stilling han skulle tage til den. Afdelingslæge Trolle mente ikke, det var ukorrekt af professor Warburg, at han uden om professor Rydberg havde henvendt sig til ham. – Professor Rydberg har derimod udtalt, at han var meget ked af, at professor Warburg uden om ham

*) fremhævet her.

havde rettet henvendelse til afdelingslæge Trolle.

Professor Warburg har oplyst, at han samme aften han kom hjem løseligt havde drøftet sagen med dr. Christiansen, og kort efter var afdelingslæge Trolle blevet anmodet om at komme. Professor Warburg havde ikke henvendt sig til professor Rydberg, da han fandt, at han ikke kunne ulejligge denne på et så sent tidspunkt af dagen, hvortil kom, at han betragtede Trolle som en god ven af dr. Christiansen. Professor Warburg har endvidere anført, at han havde forstået Christiansen således, at denne havde foretaget mange kontrolforsøg, men at han kun havde indført 20 rettelser.

Den 21. juni 1957 havde professor Warburg en samtale med professor Rydberg og, formentlig samme dag, en samtale med formanden for Rigshospitalets lægeråd, professor H. Ehlers, jfr. nærmere afsnit V B.

c. Tiden efter 22. juni 1957.

I skrivelse af 25. juni 1957 indstillede Rigshospitalets direktør, der ikke havde fået svar på sit brev af 19. juni 1957 til dr. Christiansen, at denne blev afskediget efter ansøgning fra det tidspunkt, Undervisningsministeriet måtte finde rettest, og at den foretagne suspension blev godkendt.

Ved skrivelse af 4. juli 1957 til fakultetet og lægerådet meddelte dr. Christiansen bl. a., at han ikke uden nærmere forklaring kunne vedstå erklæringen af 7. juni 1957, og at han, da disputatsens indhold efter det i dagspressen oplyste var draget i tvivl, ønskede, at denne måtte blive kontrolleret.

Den 10. juli 1957 udtalte direktøren bl. a. under henvisning til dr. Christiansens skrivelse af 4. juli 1957 overfor Undervisningsministeriet, at han måtte anbefale, at der inden afgørelsen i sagen blev foretaget en undersøgelse af dr. Christiansens tjenstlige forhold. På forespørgsel fra Undervisningsministeriet udtalte dr. Christiansen, at han gerne så en disciplinærundersøgelse iværksat, og ministeriet besluttede derfor i slutningen af august 1957 at iværksætte en sådan analogt med de for disciplinærundersøgelser mod tjenestemænd gældende bestemmelser. Undervisningsministeriet udpegede landsdommer H. A. Sørensen til forhørsleder.

I tiden 10.-16. september 1957 foretog landsdommeren afhøringer, og den 3. okto-

ber 1957 afgav han til Undervisningsministeriet sin indstilling, hvori han tog stilling til, om dr. Christiansen under sit arbejde på Rigshospitalet havde begået egentlige tjenesteforseelser. Han omtalte samtalen den 20. juni 1957 og fandt, at overvejende grunde talte for, at man måtte lægge afdelingslæge Trolles og dennes hustrus vidneforklaringer til grund.

Den 8. oktober 1957 blev sagen afsluttet, ved at Undervisningsministeriet meddelte Rigshospitalet, at det i overensstemmelse med forhørslederens konklusion fandt, at de af ham nærmere angivne fejl var tilstrækkelig grund for afskedigelse uden varsel, og at dr. Christiansens ansættelsesforhold derfor ville være at betragte som ophørt pr. 31. juli 1957. Det bemærkes herved, at dr. Christiansen under sagen havde erklæret sig indforstået med, at hans ansættelsesforhold ophørte pr. 31. juli 1957.

C. Andre oplysninger.

Professor Warburg har indsendt en erklæring af 8. april 1958 fra højesteretssagfører Gert Jessen, der var bisidder for dr. Christiansen under disciplinærsagen. Af denne erklæring fremgår det, at højesteretssagføreren oprindelige standpunkt havde været, at dr. Christiansens familie ikke skulle impliceres i sagen som vidner. Da afdelingslæge Trolle imidlertid under sin forklaring den 14. september 1957 omtalte, hvad der var passeret den 20. juni 1957 hos professor Warburg, fandt højesteretssagføreren det ganske nødvendigt af hensyn til sagens oplysning at anmode om, at professor Warburg måtte blive afhørt. Han traf sin beslutning herom uden at konferere med dr. Christiansen eller professor Warburg.

Afdelingslæge Trolle har overfor mig oplyst, at dr. Christiansen efter den 7. juni 1957 havde været deprimeret. Ved en samtale den 18. juni 1957 havde Christiansen meddelt Trolle, at professor Warburg var rejst fra Rom, og Christiansen var nu »ovenpå«. Efter afdelingslæge Trolles opfattelse havde professor Warburg stimuleret dr. Christiansen, således at det havde været nødvendigt at rejse disciplinærsagen mod Christiansen for at få denne afskediget fra Rigshospitalet. Hvis en anden underordnet læge havde begået samme forhold, ville det efter Trolles

opfattelse ikke have været nødvendigt at indlede disciplinærundersøgelse.

I anledning af at professor Warburg har anmodet mig om at undersøge, hvorfra dr. Johnsen havde sin viden om det under disciplinærsagen passerede, har professor Rydberg på forespørgsel oplyst, at han havde haft denne sags akter til gennemsyn, og at de ikke havde været mærket fortrolig. Videre meddelte professor Rydberg, at han 3-4 gange havde talt med dr. Johnsen om Christiansen-sagen, og at han ikke med hensyn til disciplinærsagen har holdt noget hemmeligt overfor ham.

Dr. Johnsen har den 30. juni 1958 meddelt mig, at han ikke ønsker at oplyse, hvorfra han har sit kendskab til disciplinærsagen.

D. Professor Warburgs udtalelse.

Professor Warburg har udtalt, at han ganske må tilbagevise dette klagepunkt, og har bestridt, at han på eget initiativ skulle være indtrådt i disciplinærsagen. Han har herved henvist til erklæringen af 8. april 1958 fra højesterets sagfører Gert Jessen.

Professor Warburg har yderligere udtalt, at han efter hjemkomsten flere gange talte indgående med dr. Christiansen, der bl. a. hævdede, at rettelserne på hormonskemaerne var berettigede. Endvidere havde han skre-

vet et langt brev, der ikke er blevet opbevaret, til Christiansen, hvori han så indtrængende som muligt rådede Christiansen til at opgive enhver modstand, hvis han havde forfalsket sine resultater; hvis Christiansen derimod mente, at han havde ret, havde Warburg tilrådet ham at hævde denne, eventuelt gennem en disciplinærsag. – Ifølge professor Warburg fastholdt dr. Christiansen sit standpunkt.

E. Bedømmelse.

De foreliggende oplysninger giver ikke sikkert holdepunkt for at bebrejde professor Warburg, at han har rådet dr. Christiansen til at kæmpe for sin ret hvis han fastholdt, at han ingen falsknerier havde begået, og dette må gælde, uanset om standpunktet måtte medføre en tilbage-trækning af dr. Christiansens afskedsansøgning og derved nødvendiggøre en disciplinærsag, som ellers kunne have været undgået.

Det kan endvidere ikke kritiseres, at professor Warburg på bisidderens foranledning afgav forklaring under sagen. Det tilføjes, at det forhold, at professor Warburgs og afdelingslæge Trolles erindring om samtalen den 20. juni 1957 ikke er overensstemmende, ikke kan give mig anledning til bemærkninger.

IV. Laboratorieassistentens forklaring under disciplinærsagen.

A. De foreliggende oplysninger.

Under en samtale med mig anførte professor Rydberg, at han troede, professor Warburg havde påvirket en laboratorieassistent C med henblik på hendes vidneforklaring under disciplinærsagen.

Ved min undersøgelse er det oplyst, at C under sin ansættelse på Rigshospitalet havde arbejdet for dr. Christiansen, og at hun afgav forklaring i disciplinærsagen lørdag den 14. september 1957, hvorefter hun forlod hospitalet. Kort efter blev D afhørt, og da der var uoverensstemmelse mellem de to forklaringer, blev C påny afhørt mandag den 16. september 1957. Det bemærkes, at afhøringerne foregik i fødselsstiftelsens bibliotek.

Professor Rydberg oplyste overfor mig, at

C skulle have anmodet forhørslederen om udsættelse med at afgive forklaring, idet hun som begrundelse havde anført, at hun skulle rejse for at besøge sine forældre. Efter professor Rydbergs opfattelse skulle C have anmodet om denne udsættelse for at få lejlighed til at tale med professor Warburg om, hvad hun skulle sige under afhøringen.

Endvidere oplyste professor Rydberg, at D skulle have hørt, at professor Warburg på en trappe havde sagt til C, der skulle ind og afgive forklaring: »Husk det – husk det«.

Endelig anførte professor Rydberg, at hans hustru havde oplyst, at professorinde Warburg skulle have været ovre på afdelingens laboratorium og invitere C til middag.

Direktøren for Rigshospitalet, der havde

overværet afhøringerne i disciplinærsagen, har overfor mig udtalt, at han ikke har noget objektivt grundlag for at antage, at professor Warburg havde påvirket C med henblik på indholdet af hendes vidneforklaring.

Afdelingslæge Trolle har oplyst, at han har erfaret, at D havde hørt, at professor Warburg havde sagt til C, inden hun skulle til afhøring: »Husk det nu«.

D har overfor mig forklaret, at professorinde Warburg nogle dage før valgdagen den 14. maj 1957 var kommet over på afdelingen og havde inviteret C til at komme og besøge hende og Warburg på valgdagen. Der havde dog ikke været noget usædvanligt heri, idet professorinde Warburg i den periode, dr. Christiansen arbejdede på afdelingen, ofte kom på denne.

D vidste ikke, om C i tiden fra 8. juni indtil 14. september 1957 havde været i professor Warburgs hjem, eller om hun havde talt med Warburg. Hverken professor Warburg eller hans hustru havde i dette tidsrum været på afdelingen.

D oplyste dernæst, at hun den 14. september 1957 havde set professor Warburg tale med C på en trappe, der fører op til biblioteket. D havde kun hørt Warburg sige til C: »Husk det nu«.

På min forespørgsel udtalte D endelig, at hun intet kendskab havde til, om professor Warburg havde søgt at påvirke C.

C har overfor mig udtalt, at professor Warburg ikke under nogen form havde søgt at påvirke hende med henblik på afhøringen i disciplinærsagen. Hun oplyste videre, at hun nogle gange var kommet som gæst i Warburgs hjem. Hun erindrede ikke, om professorinde Warburg havde inviteret hende til den 14. maj 1957, og hun mente ikke, at hun havde været inviteret til at besøge Warburg i tiden fra 8. juni indtil 14. september 1957.

Endelig oplyste C, at professor Warburg den 16. september 1957, muligvis den 14. september, var kommet op på laboratoriet, og at de sammen var gået hen til biblioteket. Hun kunne ikke nu huske, hvad de havde talt om, men det havde sikkert kun drejet sig om almindelige emner; samtalen havde i hvert fald ikke været langvarig.

B. Professor Warburgs udtalelse m. v.

Professor Warburg har bestridt, at han har påvirket C. Så vidt han husker, har C kun været til middag i hans hjem ved dr. Christiansens disputatsfest og muligvis en gang til. Endvidere har hun et par gange været til te. Professor Warburg har bestemt benægtet, at han ved en sådan lejlighed har drøftet sagen med hende.

Professor Warburg har dernæst oplyst, at han ikke havde været på fødselsstiftelsen den 14. september 1957. Da han den 16. september 1957 skulle til afhøring i disciplinærsagen, kunne han ikke finde indgangen til fødselsstiftelsens bibliotek; han havde derfor henvendt sig til C i laboratoriet, hvis beliggenhed han kendte, for at spørge om vej; han havde ikke ved denne lejlighed drøftet sagen med C.

Endvidere har professor Warburg anført, at C på et vist tidspunkt formentlig forud for disciplinærsagen havde nævnt, at hun vist skulle fraflytte sin lejlighed, og spurgt, om Warburg kunne hjælpe hende. Warburg, der er formand for Sonningfonden, havde nævnt, at han måske kunne skaffe hende en lejlighed i et af Sonning-husene. Så vidt professor Warburg erindrer, blev dette spørgsmål bragt på bane den 16. september 1957, og han mener, at han bad hende sende ham nøjere skriftlige oplysninger om hendes boligforhold m. v. Det er professor Warburgs opfattelse, at bemærkningen »Husk det« vedrørte dette forhold. – Professor Warburg har endelig oplyst, at C ikke kom til at flytte, og at han ikke modtog nogen skrivelse fra hende.

C har derefter udtalt, at hun stadig ikke husker noget nærmere om samtalen den 16. september 1957, og oplyst, at hun tidligere en passant havde spurgt professor Warburg, om han kendte nogen, der kunne skaffe hende en lejlighed.

C. Bedømmelse.

Det er ikke godtgjort, at professor Warburg har søgt at påvirke C med henblik på hendes forklaring under disciplinærsagen. Det havde imidlertid – for at undgå enhver mulighed for rygtedannelse – været rigtigst, om professor Warburg, så længe vidneafhøringen i disciplinærsagen ikke var afsluttet, havde undgået at tale med C.

V. Undersøgelsen af dr. Christiansens disputats.

A. Klagen.

Dr. Johnsen har anført, at han den 4. juli 1957 tilsendte professor Warburg en af ham udarbejdet rapport, hvorefter de numeriske data i disputatsen i et vist omfang var forkerte. Efter hans opfattelse burde professor Warburg herefter have taget skridt til at få iværksat en undersøgelse af disputatsen. Dr. Johnsen har herved bemærket, at hans påvisning af fejl i disputatsen var umiddelbart evident, og at professor Warburg overfor ham skal have erkendt, at disputatsens data i sig selv motiverede en undersøgelse. Endvidere skal alle, der har set rapporten, herunder bl. a. afdelingsforstander Hamburger, have erkendt rigtigheden af den.

B. Sagens forløb.

a. Tiden indtil 5. juli 1957.

Den 17. juni 1957 sendte professor Knud O. Møller det lægevidenskabelige fakultet en redegørelse, hvori han anmodede fakultetet om at foretage en undersøgelse af dr. Christiansens disputats, og den 23. juni 1957 indgav professor Rydberg til fakultetet en rapport over de fejl, han havde fundet i dr. Christiansens arbejder på Rigshospitalet. Professor Rydberg anmodede også fakultetet om at foretage en undersøgelse af disputatsen.

Omkring 21. juni 1957 henvendte professor Warburg sig til formanden for lægerådet, professor Holger Ehlers. Professor Warburg har om denne samtale oplyst, at han og professor Ehlers var enige om, at sagen bedst kunne undersøges gennem et af lægerådet nedsat udvalg, og at han ikke udtalte noget ønske om at blive medlem af et sådant udvalg.

Professor Ehlers har i erklæring af 12. marts 1958 til professor Warburg og i en skrivelse af 23. maj 1958 til mig givet oplysninger om denne samtale. Det fremgår heraf, at professor Warburg havde meddelt professor Ehlers, at dr. Christiansen agtede at trække sin afskedsansøgning tilbage. Warburg havde fremsat ønske om, at lægerådet nedsatte et udvalg til behandling af sagen, og havde ventileret et sådant eventuelt udvalgs sammensætning. Warburg havde ikke selv ønsket at blive medlem af udvalget.

Den 21. juni 1957 havde professor Warburg en samtale med professor Rydberg. Ifølge Warburgs redegørelse havde han opstået Rydberg for at få nærmere oplysninger om sagen. Han havde overfor Rydberg udtrykt sin tvivl om, at dr. Christiansen skulle have forfalsket sine analyser. Endvidere havde han udtalt, at det i alles interesse måtte være af den største betydning, at sagen blev undersøgt til bunds, og at lægerådet burde nedsætte et udvalg til undersøgelse af alle relevante forhold.

Professor Rydberg har overfor mig oplyst, at professor Warburg selv havde taget initiativet til denne samtale. Warburg, der ikke havde været særlig interesseret i at se det af Rydberg fremskaffede materiale, havde erklæret, at han var indforstået med, at sagen blev undersøgt til bunds.

Professor Brøchner-Mortensen har oplyst, at han, der var dekan for fakultetet, omkring den 2. juli 1957 havde en samtale med professor Warburg, hvori han rådede denne til at forholde sig fuldstændig passiv og ikke udtale sig om sagen hverken overfor offentligheden eller på tomandshånd.

Ved skrivelse af 4. juli 1957 sendte dr. Johnsen professor Warburg en kopi af sin rapport: »Betragtninger over holdbarheden af numeriske data givet i Erik G. Christiansens disputats...«

I skrivelsen anførte dr. Johnsen bl. a. følgende: »Jeg tror, betragtningerne vil interessere Dem; jeg tror også, at De vil forstå dem i deres fulde vægt og undlade at bagatellisere konklusionen.« – I rapporten påviste dr. Johnsen, at de i disputatsen anførte data i et vist omfang måtte anses for forfalskede eller i strid med det faktisk og teoretisk mulige.

Som nævnt i afsnit III B, c, sendte dr. Christiansen den 4. juli 1957 det lægevidenskabelige fakultet og lægerådet på Rigshospitalet en skrivelse, hvori han bl. a. udtalte, at han ønskede, at disputatsen blev undersøgt.

b. Tiden indtil 8. juli 1957.

Den 5. juli 1957 havde professor Brøchner-Mortensen en samtale med Universitetets referendar, professor Stig Juul. Referendaren

havde her meddelt, at efter hans opfattelse kunne professor Warburg ikke deltage i det forestående fakultetsmøde forsåvidt angik sagen om dr. Christiansens disputats. Hvis professor Warburg måtte ønske det, kunne man højst gå med til, at han fik lejlighed til indledningsvis på mødet at fremsætte en redegørelse, men sagen kunne ikke gøres til genstand for drøftelse og afstemning, mens professor Warburg var til stede.

Ved skrivelse af 8. juli 1957 anerkendte professor Warburg overfor dr. Johnsen modtagelsen af rapporten og udtalte bl. a.:

»Jeg antager, at grunden til, at De har sendt mig kopien, er det nære forhold, jeg står i til dr. Christiansen, og jeg er Dem også af denne grund taknemmelig for tilsendelsen.

Jeg er ganske enig med Dem i, at de af Dem påviste forhold kræver, at disputatsen og den anvendte teknik må gennemgås med den yderste omhu, og jeg er vidende om, at dette vil blive tilfældet.«

Samme dag svarede dr. Johnsen professor Warburg i et sålydende brev:

»Tak for Deres brev af 8. juli.

For at ikke et lidt uklart punkt i Deres brev skal give anledning til misforståelse, kræves den tilføjelse, at fremsendelse af kopien til Dem ikke bunder i noget som helst andet forhold, end at dr. Christiansens analysemetode er udarbejdet på og udgået fra Rigshospitalets medicinske afdeling B, og at årsagen til, at beregninger som de fremsendte aldrig tidligere har været foretaget, må antages at være, at denne afdeling både officielt (disputatsens forord) og uofficielt har stået som arbejdets analysetekniske garant. Jeg fandt det derfor rimeligt, at jeg fremsendte beregningernes resultat til denne afdelings chef.«

c. Tiden efter 8. juli 1957.

Professor Brøchner-Mortensen har oplyst, at professor Warburg og han af og til, når de i den følgende tid mødtes på hospitalet, drøftede sagen. Ifølge Brøchner-Mortensen fremgik det af disse samtaler, at professor Warburg ikke var klar over, at han på grund af inhabilitet ikke kunne deltage i det kommende fakultetsmøde. Professor Brøchner-Mortensen havde derfor haft flere samtaler med professor Stig Iuul om dette spørgsmål.

Den 16. august 1957 havde Information en artikel om sagen, hvori der bl. a. stod:

»På »Information« spørgsmål til rektor magnificus, professor Warburg, om han vil vige sit sæde i det medicinske fakultet under sagens behandling, svarede professor Warburg i morges:

– Jeg forstår ikke spørgsmålet. Det spørgsmål kan man da ikke stille . . .«

Foranlediget heraf tog professor Brøchner-Mortensen initiativet til en samtale med professor Warburg, der fandt sted den 17. august 1957 kl. 10.45. Professor Brøchner-Mortensen har forklaret, at han meddelte professor Warburg, at denne var inhabil. Professor Warburg havde betvivlet dette og oplyst, at han ville udtale sig. Efter at Brøchner-Mortensen havde meddelt, at han havde haft den forannævnte drøftelse med referendaren, havde Warburg erklæret sig indforstået med at forlade fakultetsmødet, når dette skulle behandle spørgsmålet om nedsættelsen af et udvalg til undersøgelse af disputatsen.

Om aftenen satte professor Warburg sig i forbindelse med professor Stig Iuul og udtalte under denne samtale, at det var hans standpunkt, at han helt måtte rette sig efter juristernes opfattelse af inhabilitetsspørgsmålet.

Den 20. august 1957 sendte dr. Johnsen sin rapport bl. a. til professor Brøchner-Mortensen, der den 22. august 1957 meddelte ham, at den var indgået blandt fakultetets øvrige akter vedrørende sagen.

Den 2. september 1957 afholdt fakultetet møde, og som sidste punkt på dagsordenen havde man sat spørgsmålet om nedsættelse af et undersøgelsesudvalg. Mens fakultetet behandlede næstsidste sag, forlod professor Warburg mødet, således at han var ude af salen, da man skulle behandle det sidste punkt på dagsordenen. Fakultetet besluttede at nedsætte et udvalg til undersøgelse af disputatsen.

C. Andre oplysninger.

Afdelingsforstander Hamburger har forklaret, at dr. Johnsen ved et møde i Paris omkring 1. august 1957 havde omtalt sin rapport. Da afdelingsforstander Hamburger var kommet tilbage til København, havde han modtaget en genpart af rapporten, og

efter at have læst den havde han udtalt, at den så ret tilforladelig ud. Han havde dog taget et forbehold med hensyn til beviskraften af de af dr. Johnsen anførte statistiske beregninger.

D. Professor Warburgs udtalelse.

Professor Warburg har anført, at hans skrivelse af 8. juli 1957 til dr. Johnsen ikke kan fortolkes således, at han har erkendt rigtigheden af dr. Johnsens rapport. Professor Warburg har herved bemærket, at der er for mange fejl i rapporten til at den kan virke overbevisende. Professor Warburg er endvidere af den opfattelse, at det ikke kan bebrejdes ham, at han ikke selv tog initiativet til, at der blev iværksat en nærmere undersøgelse af rapporten og disputatsen. Han erindrer ikke, om han i juli 1957 havde kendskab til, om rapporten ville blive tilstillet fakultetet. Derimod havde han på dette tidspunkt haft god grund til at tro, at lægerådet påtænkte at nedsætte et udvalg til at undersøge sagen.

Professor Warburg har dernæst anført, at da fakultetet skulle tage stilling til professor Knud O. Møllers skrivelse, måtte han overveje, om han kunne og burde tilbyde fakultetet sin hjælp ved en eventuel undersøgelse. Efter at professor Stig Iuul havde meddelt professor Warburg, at denne ikke kunne del-

tage i fakultetets møde, var dette problem dog løst.

E. Bedømmelse.

Af de foreliggende oplysninger fremgår, at professor Warburg allerede i juni måned 1957 har udtalt sig for, at der blev foretaget en undersøgelse af dr. Christiansens disputats, og sagen giver intet holdpunkt for at antage, at professor Warburg har søgt at modvirke iværksættelsen af en sådan undersøgelse.

Det kan dernæst ikke bebrejdes professor Warburg, at han ikke på daværende tidspunkt videresendte dr. Johnsens rapport til fakultetet, hvorved bemærkes, at dr. Johnsen ikke havde anmodet herom, og at professor Warburg i brevet af 8. juli 1957 havde gjort dr. Johnsen bekendt med, at han var vidende om, at disputatsen ville blive kritisk gennemgået.

Efter det oplyste må det antages, at professor Warburg ikke oprindeligt havde nogen klar forståelse af, at han på grund af inhabilitet ikke ville kunne deltage i sagens behandling. Da han imidlertid efterkom dekanens henstillinger og ikke deltog i sagens behandling på fakultetsmødet den 2. september 1957, giver dette punkt mig ikke anledning til yderligere bemærkninger.

VI. Professor Warburgs kontrolforsøg.

A. Klagen.

Dr. Johnsen har anført, at professor Warburg på sin afdeling i forbindelse med Rigshospitalets centrallaboratorium har iværksat en efterprøvning af forsøgsresultaterne i disputatsen, og at professor Warburg i en skrivelse af 3. januar 1958 har givet ham den urigtige oplysning, at forsøgene blev foretaget efter undersøgelsesudvalgets anmodning. I denne skrivelse anførte professor Warburg: »...de undersøgelser, der nu foretages i Rigshospitalet, udføres af dr. Astrup efter ønske af det udvalg, som er nedsat til behandling af sagen om dr. Christiansens disputats...«

Efter at dr. Johnsen har haft sagens akter tilstillet, har han anført, at det, under hensyn til at professor Warburg havde fået henstil-

linger om ikke at beskæftige sig med sagen, er særlig graverende, at han har foretaget disse undersøgelser.

Endelig har dr. Johnsen anmodet mig om at undersøge, om professor Warburg har givet Politiken de oplysninger, der ligger til grund for bladets artikel den 19. juni 1958 med overskriften: »Ny overraskelse i disputatsaffæren – Rigshospitalets centrallaboratorium har sendt undersøgelsesudvalget vigtigt materiale – Erik Christiansens disputatsforsøg nu gentaget med positivt resultat i usædvanlige blindforsøg.«

B. Professor Warburgs udtalelse.

Professor Warburg har henvist til en erklæring af 8. februar 1958 fra overlæge Astrup, Rigshospitalets centrallaboratorium,

hvori denne meddeler, at han på eget og overlæge Tybjerg Hansens initiativ i august måned på centrallaboratoriet foretog nogle cholinesteraseundersøgelser.

Endvidere har professor Warburg oplyst, at han selv senere har taget initiativ til forsøg for at efterkontrollere disputatsen. Disse forsøg er foretaget i samarbejde med overlæge Tybjerg Hansen og udført på centrallaboratoriet under overlæge Astrups kontrol af analysemetoden.

Professor Warburg har dernæst anført, at en professor eller en overlæge må have ret, eller endog pligt, til at undersøge, om der fra vedkommendes afdeling er udgået fejlagtige eller forfalskede afhandlinger.

Endvidere har professor Warburg udtalt, at det af ham anvendte udtryk i skrivelsen af 3. januar 1958 om, at undersøgelserne blev foretaget efter ønske af undersøgelsesudvalget, måske ikke er helt adækvat. Warburg har herved oplyst, at han vidste, at resultatet af overlæge Astrups forsøg var blevet tilsendt undersøgelsesudvalget bl. a. ved en skrivelse af 16. september 1957, der indledtes med følgende ord: »Efter anmodning fremsendes herved . . .«

Professor Warburg har endelig udtalt, at han ikke har givet Politiken de oplysninger, der ligger til grund for bladets artikel af 19. juni 1958.

C. Andre oplysninger.

Afdelingslæge Trolle har oplyst, at overlæge Astrup omkring 1. juli 1957 anmodede ham om at lade udtage blodprøver til nogle forsøg, som han og overlæge Tybjerg Hansen havde iværksat. Overlæge Astrup havde meddelt afdelingslæge Trolle, at professor Warburg havde sagt, at hvis disse forsøg blev negative (det vil sige ikke bekræftede dr. Christiansens teorier), ville han trække sig ud af sagen. Trolle havde svaret, at han ikke troede, professor Warburg ville trække sig ud af sagen, selvom forsøgene gav et negativt resultat. Overlæge Astrup har senere meddelt afdelingslæge Trolle, at professor Warburg havde erkendt, at forsøgene var negative.

Overlæge Astrup har bl. a. forklaret, at forsøgene var blevet iværksat, da man gerne ville have et materiale af en så overbevisende karakter, at professor Warburg måtte indse, at han ikke burde gå videre for at forsvar

dr. Christiansen. Da overlæge Astrup og overlæge Tybjerg Hansen havde gjort professor Warburg bekendt med forsøgenes negative karakter, havde Astrup påpeget, at dr. Christiansens arbejde var forkert. Professor Warburg havde hertil bemærket, at så fortjente dr. Christiansen ikke bedre end at blive afskediget. Senere har Warburg måske genvundet sin tro på Christiansen, efter at denne formentlig har fastholdt sin metodes rigtighed, og efter at Warburg selv er begyndt sine undersøgelser.

Professor Brøchner-Mortensen har oplyst, at han i begyndelsen af august 1957 havde talt med overlæge Astrup, der oplyste, at han og overlæge Tybjerg Hansen havde iværksat nogle forsøg med det formål at overbevise professor Warburg om, at dr. Christiansens teorier ikke var holdbare. Overlæge Astrup havde forevist Brøchner-Mortensen nogle blyantskitser over de allerede foretagne forsøg, og Brøchner-Mortensen havde anmodet om at få tilstillet de endelige resultater i 10 eksemplarer. Disse var derefter blevet fremsendt med skrivelsen af 16. september 1957.

Endelig har professor Brøchner-Mortensen anført, at hvis professor Warburg har foretaget eller ladet foretage kontrolundersøgelser, er dette måske uklogt, men ikke egentlig ukorrekt.

Professor Stig Iuul har i en erklæring af 4. februar 1958 bl. a. oplyst, at han, på et spørgsmål af mere privat karakter fra professor Warburg om, hvilken stilling han, på hvis hospitalsafdeling disputatsen var blevet til, burde tage til det nedsatte undersøgelsesudvalgs arbejde, havde udtalt, at professor Warburg burde holde sig fuldstændig i baggrunden; enhver aktivitet fra hans side kunne nemlig fortolkes som forsøg på at øve indflydelse på udvalgets arbejde.

D. Bedømmelse.

Det kan ikke antages, at et fakultetsmedlem, der på grund af inhabilitet er afskåret fra at være medlem af et af fakultetet nedsat undersøgelsesudvalg, principielt skulle være udelukket fra at foretage eller lade foretage selvstændige forsøg til belysning af et videnskabeligt arbejdes rigtighed. Dette må særlig gælde, hvor det drejer sig om chefen for den afdeling,

hvorfra dette arbejde helt eller delvis måtte være udgået. Trods dette principielle synspunkt er det i den foreliggende sag et spørgsmål, om ikke professor Warburgs stilling som Universitetets rektor burde have pålagt ham passivitet eller i hvert fald større tilbageholdenhed med hensyn til at virke til forsvar for dr. Christiansen. Spørgsmålet må formentlig besvares bekræftende.

Det kan ikke kritiseres, at professor Warburg har gjort undersøgelsesudvalget bekendt med resultatet af sine forsøg.

Som af professor Warburg erkendt burde han ikke i sit brev af 3. januar 1958 til dr. Johnsen have anført, at de omtalte forsøg udførtes efter undersøgelsesudvalgets ønske.

Da professor Warburg har bestridt, at artiklen i Politiken den 19. juni 1958 hidrørte fra ham, har jeg ikke fundet grundlag for at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

VII. Michaelsen Fondens uddeling af et legat på 50000 kr. til hormonundersøgelser.

A. Klagen.

Dr. Johnsen har klaget over, at professor Warburg ikke ved behandlingen af et andragende fra professor Rydberg om at få tildelt et legat veg sit sæde som formand for Michaelsen Fondens bestyrelse eller oplyste denne om, at dr. Christiansen var hans svigersøn. Dette forhold har efter dr. Johnsens opfattelse været særlig uheldigt, idet den øvrige bestyrelse ikke var i stand til at bedømme ansøgningen ud fra et videnskabeligt standpunkt, men måtte henholde sig til professor Warburgs udtalelser.

Endvidere har dr. Johnsen klaget over, at professor Warburg havde tilskyndet dr. Christiansen til at ansøge fonden om støtte, hvorved dr. Johnsen har bemærket, at Christiansen havde udarbejdet udkast til ansøgningen. Endvidere skal professor Warburg egenhændigt have forhøjet det ansøgte beløb.

Dr. Johnsen har yderligere gjort gældende, at selvom legatet formelt blev bevilget til professor Rydbergs afdeling, må det i realiteten betragtes som tildelt dr. Christiansen. Som begrundelse herfor har dr. Johnsen bl. a. henvist til, at et for legatet indkøbt apparat blev tilbageleveret til fonden, efter at Christiansen var afskediget fra Rigshospitalet, og at Christiansen den 9. juni 1957 overfor afdelingslæge Trolle skal have udtalt, at han ville tilbagebetale sine legatpenge, idet han havde fået dem under falske forudsætninger.

Endelig har dr. Johnsen anført, at professor Warburg, mens sagen var til behandling i fonden, til professor Engelbreth-Holm, der

også var medlem af fondens bestyrelse, skal have udtalt: »Genier skal jo støttes, mens de er unge – gør man ikke det, kan det hele være lige meget.« Professor Engelbreth-Holm skal derefter have spurgt professor Warburg, om han havde gjort sig klart, at det var et nært familiemedlem han udtalte sig om.

B. Sagens forløb.

Den 17. august 1956 indgav professor Rydberg til bestyrelsen for Michaelsen Fondens ansøgning om at få tildelt 44.475 kr. til indkøb af visse apparater m. v. til hormonforsøg. I ansøgningen henviste professor Rydberg bl. a. til det betydningsfulde arbejde, dr. Christiansen havde udført, og som var omtalt i hans disputats. Professor Rydberg anførte endvidere, at dr. Christiansen ved sit arbejde havde åbnet rige muligheder for forskning indenfor den gynækologiske endokrinologi, og at han var overbevist om, at Christiansen ville være i stand til at videreføre sit arbejde, hvis han fik lejlighed til at anskaffe det nødvendige apparatur.

Fondens sekretær og næstformand, landsretssagfører Jørgen Michaelsen, forelagde den 18. august 1956 ansøgningen for professor Warburg. I skrivelse af 22. august 1956 meddelte professor Warburg landsretssagfører Michaelsen, at de undersøgelser, der søgtes støtte til, lå indenfor fondens formål (»støtte til undersøgelser vedrørende sygdommes årsag og rod«). Endvidere anbefalede professor Warburg, at man forhøjede det ansøgte beløb til 50.000 kr., dels til dækning af uforudsete udgifter, dels for at man kunne hjælpe dr.

Christiansen til en studierejse. Landsretssagfører Michaelsen sendte herefter ansøgningen samt professor Warburgs skrivelse af 22. august 1956 i cirkulation til bestyrelsen, der består af følgende medlemmer: fru Lisa Bjørklund Bertelsen, professor, dr. med. J. Engelbreth-Holm, direktør E. Fabricius-Bjerre, professor, dr. med. H. Haxthausen, professor, dr. med. Poul Iversen, professor, dr. med. K. A. Jensen, direktør Asker Thaulow, departementschef frøken A. Vøhtz, direktør, dr. med. J. Ørskov og landsretssagfører Jørgen Michaelsen. Alle bestyrelsesmedlemmerne anbefalede, at fonden bevilgede det ansøgte, og den 27. september 1956 meddelte landsretssagfører Michaelsen professor Warburg, at voringen var afsluttet, uden at bestyrelsen dog havde taget stilling til, om der skulle uddeles 44.475 kr. eller 50.000 kr. Endvidere oplyste landsretssagfører Michaelsen, at professor Rydberg den 20. september 1956 havde ansøgt om, at det oprindelig ansøgte beløb måtte blive forhøjet med 1.452 kr. Den 3. oktober 1956 meddelte fonden professor Rydberg, at det havde bevilget ham et legat på 50.000 kr.

For legatet blev indkøbt et Craig-apparat og et spectrofotometer, ligesom dr. Christiansen den 8. marts 1957 af professor Rydberg fik udbetalt 3.000 kr. til delvis dækning af omkostningerne ved studierejsten til England.

I skrivelse af 5. juli 1957 til Michaelsen Fonden meddelte professor Rydberg, at Craig-apparatet ikke længere kunne anvendes på laboratoriet, idet dr. Christiansen havde måttet fratræde sin stilling som 2den reservelæge. Professor Rydberg stillede derfor dette apparat til fondens disposition, idet han samtidig oplyste, at spectrofotometeret kunne anvendes på Rigshospitalets centrallaboratorium. I skrivelserne redegjorde professor Rydberg endvidere for, hvorledes han havde disponeret over legatet, og oplyste, at der resterede ca. 12.000 kr.; han anmodede om tilladelse til at tilbagebetale dette beløb, og ved skrivelse af 12. august 1957 fremsendte han beløbet til fonden. Efter at spørgsmålet om den fremtidige anvendelse af Craig-apparatet var blevet behandlet i et bestyrelsesmøde i fonden, og efter at der var blevet indkaldt ansøgninger fra Statens Seruminstitut og Universitetets institut for eksperimentel medicin og kirurgi, bestemte fonden at skænke Craig-apparatet til Statens Seruminstitut;

spectrofotometeret blev givet til professor Rydbergs afdeling.

C. Andre oplysninger.

Professor Rydberg har forklaret, at dr. Christiansen havde henvendt sig til ham og meddelt, at man måske fra Michaelsen Fonden kunne få midler til at indkøbe de apparater, han skulle bruge for at videreføre sit arbejde. Professor Rydberg havde ikke talt med professor Warburg om ansøgningen. Endvidere har professor Rydberg oplyst, at han havde udarbejdet ansøgningen til Michaelsen Fonden. Det bemærkes herved, at jeg har fået forevist en fotokopi af professor Rydbergs håndskrevne udkast til ansøgningen.

Landsretssagfører Jørgen Michaelsen har overfor mig oplyst, at han havde opfattet ansøgningen således, at det var dr. Christiansen, der skulle arbejde med apparaterne, og at professor Rydberg havde anbefalet, at Christiansen fik disse. Når fonden havde bevilget større beløb end ansøgt, skyldtes det, at professor Warburg i en telefonsamtale med landsretssagfører Michaelsen havde meddelt, at det var nødvendigt, at dr. Christiansen rejste til udlandet for at lære at benytte apparaterne. Landsretssagfører Michaelsen har herved bemærket, at det lå indenfor fondens formål at bevilge penge til en sådan studierejse.

Landsretssagfører Jørgen Michaelsen har endvidere oplyst, at han først i marts-april 1957 fik kendskab til, at dr. Christiansen var professor Warburgs svigersøn; dette spørgsmål havde ikke været officielt fremdraget under fondens behandling af ansøgningen.

Fra Michaelsen Fonden har jeg dernæst modtaget erklæringer fra bestyrelsesmedlemmerne om, hvorvidt de, da de i 1956 afgav deres skriftlige vota, havde kendskab til, at dr. Christiansen var professor Warburgs svigersøn. Professor Poul Iversen, professor Haxthausen, professor Engelbreth-Holm og direktør Fabricius-Bjerre har erklæret, at de kendte dette familieforhold. Departementschef frøken Vøhtz har oplyst, at hun mener, at hun havde kendskab til det, uden at hun dog tør udtale sig derom med sikkerhed. Fru Lisa Bjørklund Bertelsen, direktør Thaulow og professor K. A. Jensen mener ikke, at de dengang havde kendskab til familieforholdet;

direktør Thaulow har tilføjet, at selvom han havde haft det, ville det ikke have ændret hans votum, og professor K. A. Jensen har bemærket, at han ved bedømmelsen af professor Rydbergs ansøgning kun har taget hensyn til de udtalelser, der forelå fra de sagkyndige. Endelig har direktør Ørskov oplyst, at han ikke nu erindrer, om han dengang vidste, at dr. Christiansen var professor Warburgs svigersøn; selvom han havde vidst det, ville det dog have været uden betydning for ham, da han afgav sit votum.

D. Professor Warburgs udtalelse.

Professor Warburg har anført, at han ikke mener, at han burde have veget sit sæde i bestyrelsen under behandlingen af professor Rydbergs andragende, uagtet dr. Christiansen også var interesseret i anskaffelsen af de omhandlede apparater. Professor Warburg har i denne forbindelse oplyst, at de lægevidenskabelige medlemmer af bestyrelsen vidste, at dr. Christiansen var hans svigersøn, og at ingen af disse rejste spørgsmålet om inhabilitet. Professor Warburg mener dernæst ikke, at de lægevidenskabelige medlemmer af bestyrelsen skulle have været ude af stand til videnskabeligt at vurdere ansøgningen.

Professor Warburg har endvidere anført, at det er rigtigt, at han rådede dr. Christiansen til at opfordre professor Rydberg til at søge fonden om et legat. Årsagen hertil var, at han var meget interesseret i udbygningen af den gynækologiske endokrinologi, og at han mente, at professor Rydbergs rige erfaringer i forbindelse med Christiansens vigtige opdagelse var et udmærket udgangspunkt for den videre udvikling af et endokrinologisk laboratorium på Rigshospitalet. Professor Warburg mener ikke, at dette initiativ kan bebrejdes ham, og har herved henvist til, at han, der er formand i andre fonds, adskillige gange har foranlediget, at forskere søgte støtte hos disse, når videnskaben derved kunne fremmes.

Professor Warburg har iøvrigt oplyst, at fonden i årene siden 1945 til videnskabelige formål har bevilget adskillige tilskud, der er væsentlig større end den her omhandlede bevilling.

Yderligere har professor Warburg anført, at de apparater, til hvis anskaffelse der var

ansøgt om midler, ikke udelukkende var bestemt for dr. Christiansens arbejde. Professor Warburg har herved henvist til, at efter indholdet af ansøgningen af 17. august 1956 var professor Rydberg meget interesseret i at få iværksat undersøgelserne, at apparaterne var søgt til professor Rydbergs afdeling, og at apparaterne, når dr. Christiansen ikke længere var knyttet til afdelingen, ville kunne gøre nytte på denne, såfremt der til denne blev knyttet den fornødne kemisk-tekniske assistance. Efter professor Warburgs opfattelse blev legatet givet til professor Rydberg til en undersøgelse, denne ville foretage sammen med dr. Christiansen.

Forsåvidt angår størrelsen af det ansøgte beløb har professor Warburg henvist til, at bestyrelsen, der havde fået tilsendt hans skrivelse af 22. august 1956, havde kendskab til hans forslag om at forhøje beløbet til 50.000 kr.

Med hensyn til dr. Christiansens udtalelse i juni 1957 til afdelingslæge Trolle om tilbagebetaling af legatmidlerne har professor Warburg anført, at det er meget tvivlsomt, hvilken vægt man kan lægge på denne udtalelse, der blev fremsat på et tidspunkt, hvor Christiansen var meget deprimeret. Hertil kommer, at dr. Christiansen under disciplinærsagen har forklaret, at han ikke til afdelingslæge Trolle havde udtalt, at han ville tilbagebetale alle legater, men kun et enkelt legat, der var blevet tildelt ham, mens han var i England. Professor Warburg har herved henvist til, at dr. Christiansen har tilbagebetalt Weimanns legat. Professor Warburg har yderligere anført, at det var professor Rydberg, der i juni 1957 rådede over den resterende del af det af fonden bevilgede beløb, og at dr. Christiansen ikke havde adgang til at disponere over beløbet.

Om det anførte replikskifte mellem ham og professor Engelbreth-Holm har professor Warburg bemærket, at han ikke erindrer denne ordveksling, men at han iøvrigt kan tiltræde udtalelsen om, at genier skal støttes, mens de er unge. Professor Warburg har endvidere indsendt en erklæring fra professor Engelbreth-Holm, hvorefter denne heller ikke har nogen erindring om replikskiftet. — Såvel professor Warburg som professor Engelbreth-Holm har opfordret dr. Johnsen til

at oplyse, hvorfra han har kendskab til denne ordveksling.

E. *Bedømmelse.*

Det bemærkes, at Michaelsen Fonden er en privat institution, som jeg ifølge ombudsmandsloven ikke har indseende med. Min bedømmelse omfatter derfor alene professor Warburgs virksomhed i fonden, hvorved erindres, at professor Warburg har erklæret sig indforstået med, at jeg optog dette forhold til behandling.

Jeg finder ikke, at det kan bebrejdes professor Warburg, at han har henledt dr. Christiansens opmærksomhed på muligheden for at få støtte gennem Michaelsen Fonden. Det bemærkes i denne forbindelse, at ansøgningen efter det oplyste er udarbejdet af professor Rydberg.

Efter det foreliggende er legatet ikke formelt givet til dr. Christiansen, men til professor Rydberg eller dennes afdeling på Rigshospitalet. Uanset dette finder jeg dog, under hensyn til at dr. Christiansen havde en stærk interesse i legatets uddelelse, at professor Warburg burde have sikret sig, at hele bestyrelsen inden voteringen var klar over, at dr. Christiansen var hans svigersøn.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt professor Warburg burde have vejet sit sæde ved behandlingen af professor Rydbergs ansøgning, skal jeg udtale, at de til betryggelse af retsplejen og den offentlige administration anerkendte regler om inhabilitet ikke uden videre kan overføres på bestyrelsen af private stiftelser og fonds, selvom disse måtte være undergivet en vis offentlig kontrol.

Jeg har derfor ikke fundet sikkert grundlag for at kritisere, at professor Warburg ikke har vejet sit sæde.

Da bestyrelsen kendte professor Warburgs skrivelse af 22. august 1956, hvori han foreslog at forhøje det ansøgte beløb til 50.000 kr., og da forhøjelsen skete efter samtale med landsretssagfører Jørgen Michaelsen, kan jeg ikke give dr. Johnsen medhold i, at professor Warburg på egen hånd har forhøjet det ansøgte beløb.

Under hensyn til at professor Warburg og professor Engelbreth-Holm ikke erindrer det ovenfor omtalte replikskifte, og at dr. Johnsen den 30. juni 1958 har meddelt mig, at han ikke ønsker at oplyse, hvorfra han har kendskab til denne ordveksling, giver dette forhold mig ikke anledning til bemærkninger.

VIII. Den tilbagekaldte klage over, at professor Warburg skulle have forfalsket nogle bilag i sagen vedrørende Michaelsen Fonden.

A. *Klagen.*

Efter at dr. Johnsen fra mig havde fået tilstillet professor Warburgs redegørelse af 15. april 1958 i original med fotokopier af de til redegørelsen hørende bilag, har han i rapport af 25. juli 1958 med addendum gjort gældende, at en del af de af professor Warburg indleverede bilag vedrørende Michaelsen Fonden var forfalsket, og anmodet om, at Warburg eventuelt måtte blive taget i forvaring.

I rapporten anførte dr. Johnsen en del argumenter af mere formel art for sin påstand. Han henviste bl. a. til, at professor Warburg flere gange havde betegnet bilagene som »kopier« eller »genparter«, hvilket ifølge dr. Johnsen ville sige »autentiske dokumenter«. Dr. Johnsen hævdede, at disse betegnelser ikke kunne være rigtige. Til belysning af dr.

Johnsens argumentation skal jeg kort redegøre for hans betragtning vedrørende et enkelt bilag, nemlig skrivelse af 18. august 1956, hvorved landsretssagfører Jørgen Michaelsen tilstillede professor Warburg professor Rydbergs ansøgning til udtalelse. Dr. Johnsen havde fået en fotokopi af dette bilag, der ikke var betegnet som afskrift. Landsretssagfører Michaelsens originalunderskrift fandtes ikke på bilaget, men i stedet var der anført: »sign. Jørgen Michael- sen«. Om dette bilag, der var nummereret som W 4 c, har dr. Johnsen anført følgende:

»Et førstetryk« – det vil sige et direkte originalt skrivemaskintryk – »både hvad angår tekst og betegnelsen »sign. J. M.«!! Michaelsen kunne besidde et gennemslag (evt. med et »sign. J. M.« tilføjet senere); Warburg kunne besidde originalen med under-

skrift (og trykt fondshoved). Ingen af disse muligheder forenelige med bilaget, der som autentisk dokument betragtet er *falsk*. Teknisk kunne W 4 c være en afskrift, men i så fald er den foretaget med en anden maskine end den til samtlige som afskrifter betegnede bilag benyttede, og Warburg har selv betegnet bilaget som genpart.«

Det skal bemærkes, at såvel teksten som ordet »sign.« tilsyneladende i dette bilag er skrevet samtidig og ud i et stræk, og at dr. Johnsen andetsteds i rapporten havde anført, at dette ikke var muligt, når det drejede sig om en genpart, idet »sign.« vil blive skrevet på en genpart, efter at originalen var taget ud af skrivemaskinen.

I addendummet af 30. juli 1957 oplyste dr. Johnsen, at han samme dag kl. 9,30 havde opsogt professor Rydberg i dennes hjem, hvor han i ca. en time havde talt med professoren og dennes hustru. Dr. Johnsen havde i addendummet givet et udførligt referat af denne samtale. Det fremgik bl. a. heraf, at dr. Johnsen havde anmodet om at få oplysninger om, hvad der var passeret med hensyn til Craig-apparatet, efter at dr. Christiansen havde forladt Rigshospitalet. Professor Rydberg og hans hustru havde derefter oplyst, at de aldrig havde haft de 50.000 kr. fra Michaelsen Fonden, hverken som kontanter eller som indestående i en bank. De udtalte endvidere, at de tit havde talt om, hvad der mon var sket med de legatpenge, der endnu ikke var brugt, da professoren overfor Michaelsen Fonden havde annulleret legatet.

Dr. Johnsen følte sig herved bestyrket i sin opfattelse af, at en række bilag, der bl. a. omtalte professor Rydbergs tilbagesendelse af de resterende legatmidler, ikke kunne være rigtige.

B. *Min undersøgelse.*

Da de af dr. Johnsen anførte oplysninger fra professor Rydberg havde afgørende betydning for bedømmelsen af forholdet, havde jeg den 7. august 1958 en samtale med professor Rydberg. Professoren havde på min anmodning medbragt de bilag, han havde vedrørende Michaelsen Fonden, og det fremgik heraf, at han havde haft legatmidlerne indsat på en konto i Landmandsbankens Amagertorv-afdeling, og at han havde ophævet denne konto den 9. august 1957. Jeg

forelagde professor Rydberg de afskrifter af skrivelser, som professoren havde sendt til Michaelsen Fonden, herunder skrivelserne af 12. august 1957, hvormed han returnerede ca. 12.000 kr. Professoren bekræftede, at han havde skrevet disse skrivelser. Gjort bekendt med dr. Johnsens referat af samtalen den 30. juli 1958 udtalte professor Rydberg, at han ikke klart huskede denne samtale, men det var ham helt uforståeligt, at han, da han havde talt med dr. Johnsen, skulle have glemt, at han havde haft legatpengene på en bankbog, og at han havde hævet og tilbagesendt beløbet. Professor Rydberg henviste dog til, at i den periode, hvor han havde brevvekslet med fonden om annulleringen af legatet, havde han været så optaget af afsløringen på det videnskabelige område, at det kan tænkes, at hans erindring om legatsagen var gledet i baggrunden.

Umiddelbart efter at jeg havde talt med professor Rydberg, havde jeg en samtale med professorinde Rydberg. Efter at professorinden var blevet gjort bekendt med dr. Johnsens referat af samtalen den 30. juli 1958, udtalte hun, at dette referat var rigtigt. Forevist skrivelserne fra fonden til professor Rydberg, hvormed legatpengene i sin tid blev fremsendt, erklærede hun straks, at hun fuldstændig havde glemt, at hendes mand havde fået tilsendt beløbet. Endvidere erindrede hun nu, at hun og hendes mand havde indsat pengene på en konto i Landmandsbanken.

Ved min samtale af 12. august 1958 foreviste jeg dr. Johnsen et referat af min samtale den 7. august 1958 med professor Rydberg og dennes hustru, ligesom jeg meddelte ham, at det var utvivlsomt, at bilagene svarede til de originale dokumenter. I skrivelse af 13. august 1958 har dr. Johnsen anmodet om tilladelse til at tilbagekalde sin rapport med addendum og de deri indeholdte beskyldninger mod professor Warburg. Endvidere erklærede dr. Johnsen sig rede til at give professor Warburg en uforbeholden undskyldning.

Som forklaring på sin fejltagelse henviste dr. Johnsen bl. a. til, at de oplysninger, han havde fået af professor Rydberg og dennes hustru, havde vist sig urigtige. Hertil kom, at han ikke havde fået tilstillet de maskinskrevne afskrifter af bilagene, men fotokopier deraf. Havde han fået afskrifterne, ville han

ikke have kunnet få den opfattelse, at bilagene fejlagtigt skulle foregive at være autentiske genpartier af breve; det ville da straks have været klart, at bilagene uanset deres betegnelse var afskrifter, og at professor Warburgs betegnelse af bilagene som genpartier eller kopier nok var urigtig, men næppe andet end følgen af en skødesløs betegningsmåde.

Under henvisning til beskyldningernes alvorlige karakter fandt jeg, at jeg måtte gøre professor Warburg bekendt med dr. Johnsen rapport af 27. juli 1958 og addendummet, og ved en samtale den 23. august 1958 underrettede jeg professor Warburg om, hvad der var passeret, idet jeg samtidig oplyste, at dr. Johnsen havde trukket sine beskyldninger tilbage og erklæret sig rede til at give en und-

skyldning. Den 8. september 1958 har professor Warburg meddelt, at han ikke ønsker at modtage en undskyldning fra dr. Johnsen.

C. *Bedømmelse.*

Jeg skal herefter udtale, at der ikke foreligger det mindste holdepunkt for, at professor Warburgs til mig indsendte afskrifter af breve og genpartier ikke svarede til originalerne.

Derimod giver forholdet mig anledning til at udtale, at dr. Johnsen ikke burde have fremsat en så alvorlig beskyldning som den her omhandlede, der – bortset fra professor Rydbergs forkerte oplysninger, som må have beroet på en uforståelig fejlhuskning – alene støttedes på antagelser uden rimeligt grundlag.

IX. Professor Warburgs henvendelse den 25. januar 1958 til direktør Jeppe Ørskov.

A. *Det passerede.*

Af de af professor Warburg indsendte akter fremgår det, at dr. Johnsen den 24. januar 1958 meddelte professor Warburg, at han samme dag havde fundet det rigtigt og nødvendigt at indgive en klage til mig. Den 25. januar 1958 sendte professor Warburg til direktør Jeppe Ørskov, Statens Seruminstitut, hvor dr. Johnsen er ansat, en skrivelse med følgende indhold:

»Til morgen har jeg fået et brev fra dr. Svend G. Johnsen, som jeg sender dig kopi af, for jeg synes, du må kende det. Desværre kan jeg ikke fortælle dig, hvad det er han er gået til ombudsmanden med, for det har jeg ikke kunnet hitte ud af i hans korrespondance, men det er noget om, at han må redde universitetets hæder.

Jeg er ikke ude efter dr. Johnsen, men han synes at være ude efter mig, men du kan nok se, at det vil gå ham galt, og det er synd for ham. Det var måske rimeligt, at du talte privat med ham og så hans korrespondance, så kunne du råde ham. (Læg endelig mærke til, at jeg ikke ønsker noget hemmeligholdt, men det kunne måske hjælpe ham).

Det er kedeligt, at så begavet en mand gang på gang gør skriverier, der bærer et uovervejende præg.«

Professor Warburg har overfor mig anført, at han mente, at dr. Johnsen udsatte sig for en unødigt risiko ved at indgive en klage hertil, og det var hans håb, at direktør Ørskov kunne få dr. Johnsen fra hans forsæt.

Direktør Ørskov har overfor mig forklaret, at han ikke i anledning af skrivelsen havde talt med dr. Johnsen. Kort efter at han havde modtaget brevet, var han kørt ud til professor Warburg, hvem han havde meddelt, at han aldrig beskæftigede sig med, hvad hans medarbejdere foretog sig i deres fritid. Det stred derfor mod hans principper at tale med dr. Johnsen om sagen. Direktør Ørskov havde ikke overfor dr. Johnsen omtalt professor Warburgs brev, som han ikke havde tillagt nogen betydning.

Endvidere oplyste direktør Ørskov, at professor Warburg bortset fra skrivelsen af 25. januar 1958 aldrig havde rettet henvendelse til ham om sagen, men at de af og til, når de mødtes, talte om den.

Dr. Johnsen har, efter at han er blevet gjort bekendt med omhandlede skrivelse, udtalt, at han må karakterisere professor Warburgs brev som en overordentlig ukorrekt og graverende handling. Dr. Johnsen har endvidere henvist til, at professor Warburg blot ved henvendelse til ham kunne have fået at vide, hvilke forhold klagen angik.

B. *Bedømmelse.*

Jeg finder det uheldigt, at professor Warburg foretog denne henvendelse til direktør Jeppe Ørskov, der var dr. John-

sens overordnede, hvorved bemærkes, at sagen ikke angik dr. Johnsen's arbejde på Seruminstituttet.

X. Dr. Johnsen's påstand om, at professor Warburg på et vist tidspunkt må have vidst, at dr. Christiansen måtte have begået videnskabelige falsknerier.

A. *Påstanden.*

I skrivelse af 17. august 1958 har dr. Johnsen anført, at professor Warburg før juni-juli 1957 helt og holdent har stolet på dr. Christiansen, og at Warburg derfor inden dette tidspunkt har været i god tro. Efter dette tidspunkt mener dr. Johnsen at der opstod et nyt bedømmelsesgrundlag for spørgsmålet om professor Warburgs fortsat gode tro, og dr. Johnsen er kommet til den opfattelse, at professor Warburg på et eller andet tidspunkt må være blevet klar over, at dr. Christiansen har begået videnskabelige falsknerier. Som begrundelse herfor har dr. Johnsen henvist til, at professor Warburg kendte dr. Christiansens skriftlige tilståelse af 7. juni 1957, at professor Warburg kendte dr. Johnsen's rapport, og at professor Warburg havde haft lejlighed til at se det af professor Rydberg indsamlede materiale. Hertil kommer, at overlægerne Astrup og Tybjerg Hansen i september 1957 havde gjort professor Warburg bekendt med de af dem foretagne negative kontrolforsøg, og at Warburg ikke kan have været uvidende om, at der ikke fra udenlandske forskere, der kendte dr. Christiansens teorier, er kommet meddelelse om, at de har kunnet eftergøre hans forsøg.

Endelig har dr. Johnsen anført, at hvis man antager, at professor Warburg har været i ond tro, vil mange af Warburgs handlinger være ret forståelige, som f. eks. hans handle-

måde under disciplinærsagen og henvendelsen til direktør Jeppe Ørskov.

B. *Professor Warburgs udtalelse.*

Professor Warburg har anført, at dr. Johnsen's påstand bygger på den forudsætning, at han skulle være overbevist om, at disputatsen indeholder forfalskninger, og at han skulle ønske at dække dr. Christiansen. Dette er en misforståelse, idet han alene har ønsket at finde ud af, om dr. Christiansen har forfalsket tallene i sin afhandling.

Når professor Warburg har ønsket fortsatte forsøg foretaget, var det fordi han stadig har håbet, at disputatsen var i orden.

C. *Bedømmelse.*

Jeg er ikke i besiddelse af tilstrækkelig sagkundskab til at kunne vurdere dr. Johnsen's påstand om, at det af ham påberåbte materiale til dokumentation af falsknerier i dr. Christiansens disputats er af en sådan videnskabelig vægt, at det måtte udelukke god tro hos professor Warburg i dennes fortsatte virksomhed til støtte for Christiansen. Efter de oplysninger, jeg er i stand til at tage stilling til, og efter det indtryk, jeg har kunnet danne mig af sagen, må jeg imidlertid udtale, at jeg ikke har fundet dr. Johnsen's påstand på det her omhandlede punkt bestyrket.

XI. Sammenfattende bedømmelse.

Efter den foretagne undersøgelse er der i en række af de omtalte forhold ikke grundlag for kritik af professor Warburgs handlemåde. På andre punkter har jeg givet udtryk for nogen kritik: det drejer sig overvejende om spørgsmål af formel karakter, og intet af forholdene er af en så

alvorlig art som af dr. Johnsen hævdedt eller af en sådan karakter, at der er grund til videre påtale fra min side.

Sammenfattende skal jeg udtale, at jeg efter det indblik, jeg har fået i sagen, må antage, at professor Warburg har følt sig overbevist om værdien af den grundlæg-

gende idé i dr. Christiansens afhandling og har næret tiltro til rigtigheden af de forklaringer, Christiansen har givet ham. Men uanset afvisningen i det foregående af en række beskyldninger, der bedømt hver for sig er fundet uholdbare eller overdrevne eller ikke har kunnet give mig sikkert grundlag for kritik, må det dog ud fra et helhedsindtryk af sagen bemærkes, at familieforholdet til dr. Christiansen burde have pålagt professor Warburg større tilbageholdenhed med hensyn til virksomhed til støtte og forsvar for Christiansen, navnlig efter at professor Warburg var blevet Universitetets rektor.

Jeg har samtidig gjort professor Warburg bekendt med min bedømmelse af sagen.

Efter det under afsnit VIII anførte har jeg overfor dr. Johnsen udtalt, at han ikke burde have beskyldt professor Warburg for at have fremsendt forfalskede bilag, idet denne alvorlige beskyldning – bortset fra professor Rydbergs oplysninger, som må have beroet på en uforståelig fejlhuskning – alene støttedes på antagelser uden rimeligt grundlag. Der skal dog erindres om, at dr. Johnsen har tilbagekaldt den her omtalte beskyldning og tilbudt professor Warburg undskyldning.

Sagen har endvidere som anført under afsnit I givet mig anledning til at henstille til det lægevidenskabelige fakultet i fremtiden at følge den praksis, at et medlem viger sit sæde i fakultetet ved behandling af sager, hvori vedkommende kan have en personlig interesse.

Endelig har jeg som anført i afsnit II fundet grund til at henlede konsistoriums opmærksomhed på betydningen af, at almindelige habilitetsregler iagttages.«

Københavns Universitets rektor har den 26. januar 1959 meddelt, at han har fastsat regler for universitetslærernes deltagelse i behandlingen af sager, i hvilke de selv eller dem nærstående personer har interesse. Reglerne, der er optrykt i »Meddelelser fra Københavns Universitet«, nr. 3 af 25. januar 1959, har følgende ordlyd:

»I medfør af § 13, stk. 1. b. i anordning af 5. oktober 1936 har rektor med konsistoriums samtykke fastsat følgende regler for universitetslærernes deltagelse i behandlingen af

sager, i hvilke de selv eller dem nærstående personer har interesse:

Intet medlem af konsistorium eller af et fakultet kan deltage i behandlingen af en sag – herunder tildeling af legater, akademiske hædersbevisninger eller udøvelse af den akademiske disciplin – vedrørende ham selv, hans ægtefælle, hans forlovede, hans adoptiv- eller plejebarn, adoptivfader, adoptivmoder, plejefader, plejemoder, en med ham i ret op- eller nedstigende linie eller i 1. sidelinie beslægtet eller besvogret person, eller i behandlingen af en sag, hvori han selv eller en af de nævnte personer har en personlig eller økonomisk særinteresse, der ikke kan betegnes som uvæsentlig.

Den, som i medfør af foranstående er udelukket fra at deltage i en sags behandling i konsistorium eller i et fakultet, er dog berettiget til skriftligt at meddele oplysninger, som måtte stå til hans rådighed, og som ikke allerede fremgår af sagen.

Ingen kan deltage i bedømmelsen af en disputats, prisafhandling eller eksamensopgave, forfattet af en person, der er beslægtet, besvogret eller iøvrigt står ham så nær som ovenfor anført. Ej heller kan han optræde som eksaminator eller censor ved en mundtlig prøve af en af de nævnte personer. Kan undtagelsesvis en tilstrækkelig sagkyndig bedømmelse eller eksamination ikke finde sted uden medvirken af den pågældende universitetslærer, kan fakultetet med rektors i hvert enkelt tilfælde forud meddelte samtykke bestemme, at han alligevel skal medvirke ved bedømmelsen eller eksaminationen.

Drejer det sig om et anonymt eller under mærke indleveret arbejde og en universitetslærer, der er udset til at bedømme dette, i forvejen ved eller under bedømmelsen kommer til klarhed over, at det er forfattet af en af de nævnte personer, skal han ufortøvet meddele dette til fakultetets dekan, hvem det da påhviler at drage omsorg for, at en anden bedømmer indtræder i hans sted. Regelen i stk. 4, sidste punktum, finder tilsvarende anvendelse i disse tilfælde.

Det bemærkes, at ikke-iagttagelse af de foranstående habilitetsbestemmelser efter almindelige forvaltningsretlige regler vil medføre, at den beslutning eller bedømmelse, i hvilken den pågældende universitetslærer har deltaget, normalt anses for ugyldig.«

23. *Overøvrighedens adgang til at nægte at yde en fraskilt kvinde, der samlevede med en mand, bistand til at søge forfaldne underholdsbidrag inddrevet hos hendes fraskilte mand. (J. nr. 76/58).*

I januar 1958 klagede fru A over, at Københavns Overpræsidiium ikke ville yde hende bistand til inddrivelse af underholdsbidraget fra hendes fraskilte mand B for tiden indtil 22. maj 1957.

Ved Østre Landsrets ankeendom af 5. marts 1955 opnåede fru A skilsmisse, og B blev tilpligtet at udrede bidrag til hendes underhold efter overøvrighedens bestemmelse. Den 18. juni 1955 udfærdigede Overpræsidiet bidragsresolution, hvorefter B skulle betale fru A 40 kr. ugentlig fra 1. marts 1955 at regne.

Den 2. juli 1955 ansøgte B Overpræsidiet om fritagelse for at betale og gjorde gældende, at fru A samlevede med sin logerende, som havde en ret stor indtægt. Den 7. september 1955 afslog Overpræsidiet andragendet.

B påklagede afgørelsen til Justitsministeriet, og den 13. oktober 1955 forklarede fru A politiet, at hun ikke samlevede med den logerende, som hun betragtede som en nær ven. Denne forklaring bekræftede den logerende. Den 30. november 1955 meddelte Justitsministeriet, at det ikke havde fundet grundlag for at ændre Overpræsidiets afgørelse.

I september 1956 anmodede B påny Justitsministeriet om fritagelse for at betale bidrag. Efter fornyet undersøgelse bestemte ministeriet, at bidraget skulle nedsættes til 50 kr. månedlig fra 22. januar 1957 at regne.

Den 11. maj 1957 anmodede fru A Overpræsidiet om at inddrive en restance på 528,13 kr. og de nye bidrag for tiden indtil 22. maj 1957, 1.480 kr.

B, der derefter havde afdraget på restancen, indleverede den 31. august 1957 til Overpræsidiet nogle avisudklip vedrørende fru A og hendes logerende, idet han mente herved at kunne bevise, at de i længere tid havde samlevet. Fru A og den logerende blev afhørt af politiet, og den 30. september 1957 meddelte Overpræsidiet fru A, at man under hensyn til det i sagen oplyste ikke kunne foretage videre med hensyn til inddrivelsen af det bidrag, B skyldte hende for tiden indtil 22. maj 1957.

Overpræsidiet henholdt sig overfor mig til afgørelsen. Det havde den 3. januar 1958 gjort fru A bekendt med, at man ville være

hende behjælpelig med at inddrive bidraget for tiden efter 22. august 1957, fra hvilken dato hun havde ophævet samlivet med den logerende.

Det var Overpræsidiets praksis efter ansøgning derom at lade bidrag til en hustrus underhold bortfalde indtil videre, såfremt det oplystes, at hun samlevede med en anden mand, og Overpræsidiet havde derfor i nærværende sag ikke ment at burde yde fru A bistand med inddrivelsen af restancen for tiden indtil 22. august 1957.

Da det ikke i det af Justitsministeriet i medfør af § 4 i lov nr. 133 af 7. maj 1937 om inddrivelse af underholdsbidrag udfærdigede cirkulære nr. 206 af 20. december 1937 i noget tilfælde sås at være overladt til myndighederne at skønne over, om de vil yde bistand til at inddrive forfaldne bidrag, forelagde jeg sagen for Justitsministeriet, der udtalte, at Overpræsidiet efter ministeriets opfattelse ikke havde haft hjemmel til at nægte at yde bistand til inddrivelsen af det pågældende underholdsbidrag.

Den 24. april 1958 udtalte jeg, at jeg var enig med Justitsministeriet i, at Overpræsidiet ikke havde haft hjemmel til at nægte at yde fru A bistand til hos hendes fraskilte mand at søge inddrevet det for tiden indtil 22. august 1957 skyldige underholdsbidrag. Jeg henstillede samtidig til Overpræsidiet, at det nu søgte bidraget inddrevet.

I juli 1958 meddelte Overpræsidiet B fri proces til en retssag mod fru A og Overpræsidiet med påstand om, at fru A blev tilpligtet at anerkende, at hun var uberettiget til at kræve den B påhvilende bidragsrestance for tiden indtil 22. august 1957 betalt, og at Overpræsidiet blev tilpligtet at anerkende, at det ikke kunne medvirke ved inddrivelsen af restancen. – Overpræsidiet meddelte senere fru A fri proces under den af B anlagte retssag.

Ved Østre Landsrets dom af 8. maj 1959 blev fru A og Overpræsidiet dømt i overensstemmelse med B's påstand. I præmisserne anførte retten, at den måtte lægge til grund,

at der mellem fru A og den logerende havde bestået et forhold, der i det væsentlige måtte sidestilles med et ægteskabeligt forhold. Det hedder herefter i præmisserne:

»Retten finder at måtte give sagsøgeren medhold i, at det må være en følge af princippet i ægteskabslovens § 69, at bidragspligten suspenderes, så længe der mellem den fraskilte hustru og en anden mand består et forhold, der – bortset fra vielsen – i det store og hele i sit indre og ydre præg svarer til et ægteskabeligt forhold. Der er ikke her tale om nogen ændring ved øvrighedsresolution af et variabelt bidrag, men om et bortfald,

der virker straks, når forholdet har den fornødne klarhed. Af hensyn til de inddrivende myndigheder, som det ikke kan påhvile at udøve et sådant skøn, må forholdet – når parterne ikke er enige – klarlægges af øvrigheden på lignende måde som i bidragssager, hvori det gøres gældende, at den separation, der danner grundlaget for bidragsfastsættelsen, er bortfaldet ved samlivs genoptagelse, jfr. § 75, – eventuelt ved en retssag.

Der vil herefter være at give dom efter sagsøgerens påstande.«

Landsrettens dom er af fru A appelleret til Højesteret, hvor sagen verserer.

24. Kritiseret, at en politimester ved opgørelsen og inddrivelsen af en bidragsrestance ikke havde taget hensyn til fristbestemmelsen i § 21 i lov nr. 133 af 7. maj 1937. (J. nr. 84/58).

I januar 1958 klagede A over, at politimesteren i Rødby havde pålagt hans arbejdsgiver hver måned at tilbageholde et beløb af hans løn til dækning af en restance på underholdsbidrag til hans fraskilte hustru. A anmodede endvidere om, at der blev foretaget en undersøgelse af inddrivelsessagens behandling.

Ved bevilling af 27. oktober 1941 blev A skilt fra sin hustru og samtidig tilpligtet at betale hende et ugentligt underholdsbidrag på 25 kr.

Den 24. juli 1951 anmodede A's tidligere hustru Københavns Overpræsidium om at være hende behjælpelig med at inddrive underholdsbidraget. Hun forklarede, at hun siden februar 1949 og indtil maj 1951 havde modtaget 100 kr. månedlig fra A, og at der fra tiden før februar 1949 var en restance på ca. 2.400 kr., på hvilken de modtagne bidrag var afskrevet. Efter hendes opgørelse var A i hvert fald i restance med 2 års bidrag, hvorfor hun pr. 17. september 1951 ønskede et beløb på ca. 2.600 kr. inddrevet.

Efter at A havde erklæret sig ude af stand til at betale, fastholdt hun begæringen og forlangte ham eventuelt indsat til afsoning. Overpræsidiets afsagde herefter afsoningsdekret for bidraget indtil 17. september 1951, idet beløbet, for hvilket afsoning skulle finde sted, blev nedsat til 800 kr. I den følgende tid betalte A 150 kr. til politimesteren i Københavns amts søndre birk og, efter at være flyttet, 350 kr. til politimesteren i Skelskør.

I juli 1952 flyttede A til Nakskov politikreds. Da der resterede 325 kr. af det nedsatte restancebeløb, opgjorde politimesteren i Nakskov restancen pr. 14. juli 1952 til 1.400 kr., hvilket beløb blev afkrævet A, der tilbød at afdrage det med 125 kr. pr. måned fra august 1952 at regne. Tilbudet blev forelagt hans tidligere hustru, der erklærede sig tilfreds med det.

Til og med juni 1953 betalte A 125 kr. hver måned med undtagelse af januar 1953, hvor han betalte 100 kr.

Den 9. juli 1953 meddelte A politimesteren i Nakskov, at han flyttede til Rødby politikreds, og anmodede om tilladelse til at indbetale afdraget for juli 1953 sammen med afdraget for september.

Sagen blev oversendt til politimesteren i Rødby, idet politimesteren i Nakskov opgjorde restancen pr. 16. februar 1953 til 675 kr. og oplyste, at A ialt havde betalt 1.475 kr. dertil.

Trods sit løfte om to afdrag i september 1953 sendte A kun et afdrag på 125 kr., og den 2. november 1953 sendte han 250 kr. som afdrag for oktober og november 1953. I december 1953 sendte han ingen afdrag, og i den følgende tid betalte han en række afdrag, således at han til og med juli 1955 ialt havde betalt 2.750 kr. til politimesteren i Rødby.

Den 7. september 1955 sendte A et beløb på 200 kr. og anførte, at restancen nu måtte være fuldt indbetalt. Politimesteren lod i den

anledning foretage følgende opgørelse pr. 31. oktober 1955:

Rest på bidrag til 17. september 1951 (800 kr. ÷ 150 kr. betalt til politimesteren i søndre birk)	kr. 650
Bidrag 17. september til 31. december 1951 (15 uger à 25 kr.)	- 375
Bidrag i 1952-54 (3 år à 1.300 kr.) ..	- 3.900
Bidrag i 1955 indtil 31. oktober (43 uger à 25 kr.)	- 1.075
	<hr/>
	kr. 6.000
Heraf betalt til	
politimesteren i Skelskør ... kr.	325
politimesteren i Nakskov ...	- 1.475
politimesteren i Rødby	- 2.950
	<hr/>
	- 4.750
	<hr/>
Rest kr.	1.250

Opgørelsen blev den 30. oktober 1955 forelagt A, der godkendte den, men hævdede, at restancen måtte være forældet. Han erklærede sig ude af stand til at betale hele restancen, men tilbød at betale månedlige afdrag på 125 kr. og indbetalte samtidig et afdrag af denne størrelse.

Den 2. november 1955 udfærdigede politimesteren pålæg til A's arbejdsgiver om hver måned at tilbageholde 250 kr. til dækning af en restance pr. 7. november 1955 på 1.150 kr. (1.250 kr. ÷ 125 kr. + 25 kr.).

A påklagede politimesterens afgørelse til Maribo amt, der indhentede en udtalelse fra politimesteren, som anførte, at A i høj grad havde misligholdt den i 1952 indgåede aftale om månedlige afdrag på 125 kr., og at A's tidligere hustru derfor ikke længere kunne være bundet af aftalen. Amtet meddelte derefter A, at man ikke fandt anledning til at ændre politimesterens afgørelse.

Den 20. marts 1956 udfærdigede politimesteren nyt løntilbageholdelsespålæg for en restance på 525 kr. vedrørende tiden 7. november 1955-2. april 1956, og den 5. juni 1956 opfordrede han A til at betale bidraget for 10 uger til den 11. juni 1956, da der i modsat fald ville blive udfærdiget nyt løntilbageholdelsespålæg.

I skrivelser af 12. juni og 6. juli 1956 klagede A til Justitsministeriet over løntilbageholdelserne, da han ikke kunne anerkende, at han før maj 1951 var i restance med bidrag, idet han i årene 1941-44 forskudsvis havde betalt dobbelte bidrag.

Justitsministeriet anmodede politimesteren om en udtalelse, og denne foretog en undersøgelse med henblik på at opgøre, hvad A i tidens løb havde betalt i bidrag. Politimesteren indhentede oplysninger fra Overpræsiediet og fra en række politimestre, ligesom han fra A's tidligere hustru modtog en opgørelse over bidragsbetalingen fra skilsmissem og indtil A i 1953 flyttede til Rødby politikreds. Af oplysningerne fremgik det, at A's hustru i februar 1946 havde anmodet politimesteren i Ålborg om at inddrive et bidragsbeløb, og at restancen pr. 5. februar 1948 udgjorde 2.225 kr. Sagen var den 31. december 1948 blevet tilbagesendt til hustruen, der fra 1949 og til juli 1951 selv indkrævede bidragene.

I august 1956 udfærdigede politimesteren i Rødby et nyt løntilbageholdelsespålæg vedrørende en restance på 300 kr., og den 2. oktober 1956 blev den samlede restance til politiprotokollen opgjort således:

Restance pr. 5. februar 1948	kr. 2.225
Forfaldne bidrag 5. februar 1948-	
5. oktober 1956 (8 år og 8 måneder) ..	- 11.266
	<hr/>
	kr. 13.491
A havde betalt:	
1949 (direkte til hustruen)	kr. 950
1950 -	- 1.200
1951 -	- 500
1952	- 1.100
1953	- 850
1954-5. oktober 1956	- 5.050
	<hr/>
	kr. 9.650
Restskyld ...	kr. 3.841

Ifølge politiprotokollen protesterede A mod opgørelsen, idet han henviste til, at han i årene 1941-44 fra Tyskland havde sendt sin hustru dobbelte bidrag. A havde ikke kvittering herfor. - Det hedder herefter i politiprotokollen:

»Det blev herefter betydet ham, at fornævnte restskyld kr. 3.841 fortsat vil blive inddrevet hos ham, idet det af sagen fremgår, at hustruen har fremsat fornøden begæring om inddrivelse. At restancen ikke har været anført fuldt ud i tidligere opgørelser, skyldes formentlig den omstændighed, at Københavns Overpræsidium ikke har medtaget den fulde restance ved dekrettering af afsoning eller ved senere opgørelser.«

Den 22. oktober 1956 tilbagesendte politimesteren i Rødby sagen til Maribo amt og

henviste til opgørelsen. Samtidig pålagde politimesteren A's arbejdsgiver indtil videre at tilbageholde 150 kr. månedlig af A's løn.

Amtet videresendte sagen til Justitsministeriet og bemærkede, at det kunne tiltræde opgørelsen og den fortsatte inddrivelse ved løntilbageholdelse.

Da A ønskede skriftligt at fremsætte bemærkninger til opgørelsen, blev sagen sendt til politimesteren, hvorefter A redegjorde for, hvilke beløb han havde sendt sin hustru fra Tyskland. Ved en afhøring erkendte hustruen, at hun indtil 18. september 1944 havde modtaget nævnte beløb fra Tyskland, men hun havde heraf kun fået 135 kr. om måneden; resten var blevet anvendt til fordel for A eller sendt til hans moder.

Politiet forelagde hustruens forklaring for A, der begærede sin moder afhørt. Denne erklærede, at hun ikke under krigen havde modtaget penge eller andet fra A's hustru. Derimod havde A sendt moderen forskellige beløb, som hun efter aftale havde videresendt til hustruen.

Politiet afhørte påny A's tidligere hustru, der bestemt afviste, at hun under krigen havde fået underholdsbidrag for flere år frem i tiden.

Politimesteren i Rødby modtog endelig fra Vejle amt nogle akter vedrørende en henvendelse, A den 20. september 1947 havde rettet til myndighederne, i anledning af at politiet i Ålborg havde truet med at lade ham indsætte til afsoning af en bidragsrestance. Til en af Vejle politi den 14. januar 1948 optaget rapport havde A forklaret, at han ønskede at opnå eftergivelse af restancen, som han opgjorde til ca. 2.800 kr. Han havde endvidere forklaret, at han under krigen havde sendt sin hustru underholdsbidrag fra Tyskland, samtidig med at han havde opsparret ca. 2.000 kr. til start af en senere opgivet virksomhed; han havde ikke nævnt noget om, at han havde sendt sin hustru større underholdsbidrag, end der tilkom hende.

Den 12. juni 1957 tilbagesendte politimesteren i Rødby sagen til Maribo amt og henholdt sig til sin udtalelse af 22. oktober 1956. De senest foretagne undersøgelser havde ikke i nævneværdig grad afkræftet rigtigheden af den til politiprotokollen den 2. oktober 1956 foretagne opgørelse af bidragsgælden. Akterne fra Vejle amt viste klart, at A i 1948 havde erkendt at skylde sin hustru ca. 2.800

kr., og dette harmonerede ikke med hans nu fremsatte påstand om at have ydet forskudsbetaling til meget store beløb.

Maribo amt udtalte overfor Justitsministeriet, at det var tvivlsomt, om der kunne lægges vægt på det oplyste om A's pengeoverførsler fra Tyskland, da han ikke tidligere havde påberåbt sig disse, hvilket ville have været naturligt, navnlig under sagen fra Vejle amt.

Justitsministeriet meddelte den 29. juli 1957 A, at ministeriet ikke fandt at kunne ophæve det udfærdigede løntilbageholdelsespålæg, og henviste A til at indbringe spørgsmålet om bidragsrestancens størrelse for domstolene.

Fra november 1957 pålagde politimesteren i Rødby A's arbejdsgiver at forhøje tilbageholdelsesbeløbet fra 150 kr. til 200 kr. pr. måned.

Den 27. juni 1958 anmodede jeg politimesteren i Rødby om en fornyet udtalelse, da det ikke af akterne fremgik, at A's tidligere hustru havde rettet anmodning til myndighederne om bistand i tiden fra 31. december 1948, hvor Ålborg politi tilbagesendte sagen til hende, og indtil hun den 24. juli 1951 henvendte sig til Overpræsiediet. Jeg henviste herved til, at det i § 21, stk. 1, i lov nr. 133 af 7. maj 1937 om inddrivelse og sikring af underholdsbidrag bl. a. er fastsat, at retten til at benytte de i lovens §§ 5-20 omhandlede retsmidler - herunder løntilbageholdelse - vedvarer i 1 år fra den fastsatte forfaldsdag, idet det dog er tilstrækkeligt, at begæring om øvrighedens bistand til inddrivelsen er fremsat inden udløbet af dette tidsrum.

Jeg vedlagde en opgørelse, hvori der kun var taget hensyn til de fra 24. juli 1950 forfaldne bidrag, d. v. s. de bidrag, der var påløbet i tiden fra 1 år før A's tidligere hustrus henvendelse til Overpræsiediet.

Politimesteren udtalte, at den af ham i 1956 foretagne undersøgelse viste, at der var omtrent overensstemmelse mellem A's hustrus regnskab og det af ham opstillede regnskab. Efter politimesterens opfattelse viste de indhentede oplysninger, at A's hustru jævnlig siden februar 1946 havde fremsat fornødne begæringer om inddrivelse, således at retten til at benytte de i inddrivelseslovens §§ 5-20 omhandlede retsmidler stadig havde

bestået. A's hustru havde i 1949/50 forsøgt selv at indkassere bidragene, men ikke med tilfredsstillende resultat. Det var ikke oplyst, af hvilken grund hun overtog afkrævningen, men den mulighed forelå, at A for at undgå afsoning havde tilbudt visse afdrag og for-mået hende til at overtage afkrævningen.

Politimesteren oplyste iøvrigt, at der siden oktober 1956 og indtil 30. juni 1958 var tilbageholdt ialt 3.600 kr. af A's løn, og at A nu var flyttet til Nakskov politikreds.

Justitsministeriet lod A's hustru afhøre, og hun oplyste, at A i tiden fra 1. januar 1949 til omkring 1. juli 1951 selv havde sendt bidragene. Uagtet hun havde krav på 1.300 kr. om året modtog hun kun i 1949 950 kr., i 1950 1.200 kr. og i 1951 500 kr.; hun foretog sig intet for at få de manglende beløb ind-drevet og henvendte sig ikke til nogen myndighed om assistance før i juli 1951, da hun rettede henvendelse til Overpræsidiets.

Den 24. november 1958 udtalte Justitsmini-steriet, at det, under hensyn til at A's hustru ikke i tiden 31. december 1948-24. juli 1951 havde begæret de særlige retsmidler bragt i anvendelse til inddrivelse af bidraget, havde fundet det rettest, at der ikke fortsat blev foretaget tilbageholdelse i A's løn til dækning af restancen fra før 24. juli 1950. Ministeriet havde samme dag meddelt politimesteren i Nakskov, at der alene burde ydes A's hustru bistand til inddrivelse af de siden ophøret af det af politimesteren i Rødby udfærdigede lønpålæg forfaldne skyldige bidrag.

Det oplystes senere overfor mig, at politi-mesteren i Nakskov havde påbegyndt ind-drivelsen af bidragene fra 4. juli 1958 at regne, og at A den 7. januar 1959 havde indbetalt et afdrag på 200 kr.

På grundlag af det oplyste udtalte jeg, at jeg ikke fandt tilstrækkelig sikkert grundlag for at kritisere, at politimesteren i Rødby udfærdigede løntilbageholdelses-pålæg den 2. november 1955. På det tids-punkt var A i restance med bidrag, der af politimesteren var beregnet til 1.150 kr., og A havde ikke overholdt den med hans fra-skilte hustru i 1952 aftalte afdragsordning, idet han pr. 31. oktober 1955 var bagud med 325 kr. i forhold til aftalen. (Fra af-talen i august 1952 til og med oktober 1955 skulle der være betalt 39 afdrag à 125 kr.

= 4.875 kr., mens de betalte beløb ud-gjorde 4.550 kr.).

Det havde været rimeligt begrundet, at politimesteren i Rødby i efteråret 1956 lod foretage en indgående undersøgelse til be-lysning af størrelsen af A's bidragsrestance overfor hustruen.

Spørgsmålet var, om politimesteren ved opgørelsen til politiprotokollen den 2. ok-tober 1956 havde været berettiget til at medregne den af ham til 3.841 kr. op-gjorte bidragsgæld fuldt ud i det beløb, med hensyn til hvilket de særlige retsmidler i inddrivelsesloven kunne bringes til anvendelse. Ifølge lovens § 21, stk. 1 og 2, beva-res adgangen til at anvende de særlige rets-midler, når den bidragsberettigedes begæ-ring om myndighedernes bistand er frem-sat inden 1 år efter forfaldsdagen og ved-kommende myndigheder uden ophold fore-tager de fornødne skridt til beløbets ind-drivelse.

Politimesteren havde anført, at A's tid-ligere hustru havde rettet de fornødne henvendelser til myndighederne om bistand til inddrivelse, således at de særlige rets-midler kunne bringes i anvendelse på hele restancen. I betragtning af at hun efter det oplyste i tiden 31. december 1948 indtil henvendelsen til Overpræsidiets den 24. juli 1951 ikke havde rettet nogen henvendelse til myndighederne om bistand, og disse intet havde foretaget i det pågældende tidsrum, kunne jeg ikke give politimesteren medhold i denne opfattelse og måtte finde, at adgangen til at benytte de særlige rets-midler kun var bevaret for den restance, der var påløbet i tiden fra 1 år forud for den 24. juli 1951.

Politimesteren havde derfor i forbindelse med opgørelsen den 2. oktober 1956 begået en fejl ved ikke at tage hensyn til 1-års reglen og ved at bestemme, at de særlige inddrivelsesmidler skulle bringes i anvendelse for en restance, hvori der var med-regnet bidrag fra tiden før den 24. juli 1950.

Hvad angår Justitsministeriets behand-ling af sagen bemærkede jeg, at ministeriet, da det i 1957 havde sagens akter forelagt, havde haft mulighed for at henlede politi-mesterens opmærksomhed på, at der ved opgørelsen den 2. oktober 1956 ikke var

taget hensyn til reglen i inddrivelseslovens § 21, stk. 1.

Efter det foreliggende, herunder især det under Vejle amts behandling af A's henvendelse i 1947/48 oplyste, kunne jeg ikke kritisere, at Justitsministeriet den 29. juli 1957 fandt ikke at kunne ophæve løntilbageholdelsespålaget.

Jeg vedlagde en opgørelse for tiden 24. juli 1950–2. februar 1959, hvori restancen pr. 2. februar 1959 var beregnet til 350 kr., og henledte A's opmærksomhed på, at jeg ikke havde taget stilling til, om hans hustru måtte have krav på underholdsbidrag for tiden før 24. juli 1950, idet det forhold, at de særlige retsmidler i inddrivelsesloven

ikke kunne anvendes på en sådan restance, ikke betød, at skylden var forældet.

I skrivelse af 19. marts 1959 til politimesteren i Nakskov har Justitsministeriet udtalt, at der den 30. juni 1958 i henhold til de tidligere udfærdigede løntilbageholdelsespålæg var tilbageholdt 225 kr. mere i A's løn, end der på dette tidspunkt kunne inddrives ved anvendelse af de i lov nr. 133 af 7. maj 1937 omhandlede særlige inddrivelsesmidler. Dette beløb ville herefter i overensstemmelse med den af mig udarbejdede opgørelse over A's restance pr. 2. februar 1959 være at fradrage ved inddrivelsen af de efter den 30. juni 1958 forfaldne skyldige bidrag.

- 25.** *Efter en af Socialministeriet tiltrådt praksis skønnede Direktoratet for Ulykkesforsikringen – uanset bestemmelsen i ulykkesforsikringslovens § 39, jfr. § 38 – ikke i det enkelte tilfælde over, om udbetaling af enke-erstatning var utilrådelig. Udtalt, at dette var uheldigt. Den af direktoratet anvendte fremgangsmåde, herunder direktoratets vejledning til de sociale udvalg, var ikke i overensstemmelse med ulykkesforsikringslovens regler med hensyn til båndlæggelse af enke-erstatninger.*

Henstillet til Socialministeriet at drage omsorg for, at direktoratets praksis og vejledningen til de sociale udvalg bringes i overensstemmelse med ulykkesforsikringslovens § 38, eller at søge loubestemmelsen ændret. Loven er senere ændret. (J. nr. 92/58).

Den 21. januar 1958 klagede fru A over, at Direktoratet for Ulykkesforsikringen havde bestemt, at en hende tilkendt erstatning efter hendes mand, der var død som følge af et ulykkestilfælde, skulle båndlægges. Hun gjorde gældende, at direktoratet ikke som foreskrevet i ulykkesforsikringslovens § 38 havde forhandlet med hende om spørgsmålet, før afgørelsen blev truffet.

Fru A klagede endvidere over, at direktoratet på en vejledning til de sociale udvalg udenfor København anfører, at erstatning til efterladte, herunder enker, altid vil være at båndlægge i et pengeinstitut.

Den 9. juli 1957 tilkendte direktoratet fru A en erstatning på 25.000 kr., der efter en samtale med hende blev båndlagt i et pengeinstitut.

Fru A protesterede mod båndlæggelsen, som hun fandt var i strid med bestemmelsen i ulykkesforsikringslovens § 38, idet hun hverken var umyndig eller ude af stand til at varetage sine økonomiske anliggender. Hun havde i de sidste 11 år været tillidskvinde for en virksomheds ca. 300 kvindelige

arbejdere og i 7–8 år været bestyrelsesmedlem i et fagforbund.

Den 10. oktober 1957 meddelte direktoratet fru A, at erstatningen ikke kunne udbetales hende til fri rådighed, da det var direktoratets faste praksis, som var tiltrådt af Socialministeriet, at der altid ved større erstatninger til efterladte foretoges indskrænkning i de pågældendes rådighed over erstatningen, medmindre der påvist et særligt formål for erstatningsbeløbets anvendelse.

Fru A klagede til Socialministeriet, der forelagde klagen for Direktoratet, som udtalte, at det uanset formuleringen af ulykkesforsikringslovens § 38 fulgte den praksis altid at båndlægge efterladedes erstatninger, når ikke ganske særlige forhold gjorde sig gældende. Direktoratet henviste i forbindelse hermed til en brevveksling med Socialministeriet i en tilsvarende sag, hvor ministeriet i skrivelse af 25. juni 1956 havde tiltrådt direktoratets praksis. Under hensyn til at fru A efter det oplyste havde været ansat hos samme arbejdsgiver i over 20 år og i de sidste 11 år været tillidskvinde for virksomhe-

dens kvindelige arbejdere, fandt direktoratet det imidlertid ikke urimeligt at antage, at hun ville være i stand til på egen hånd på betryggende måde at administrere det tilkendte erstatningsbeløb, og henstillede til ministeriet, om der ville være anledning til at udbetale hende erstatningsbeløbet til fri rådighed.

Det bemærkes, at det af den af Socialministeriet den 25. juni 1956 afgjorte sag fremgår, at direktoratet i maj 1956 overfor Socialministeriet havde udtalt, at man, uanset at formuleringen af ulykkesforsikringslovens § 38 kun forsåvidt angik umyndige personer gav en ubetinget ret til at båndlægge erstatninger, til stadighed og næsten undtagelsesfrit havde båndlagt erstatninger til efterladte og kun havde fraveget regelen i tilfælde, hvor vedkommende i forvejen administrerede betydelige midler. Denne fremgangsmåde havde været godkendt af Socialministeriet, der ligeledes havde godkendt, at dette synspunkt udtrykkelig blev fastslået i den vejledning, der meddeltes de sociale udvalg ved fremsendelsen af erstatninger.

Direktoratet henstillede, at der i ulykkesforsikringsloven tilvejebragtes en uomtvistelig hjemmel for den anvendte fremgangsmåde, såfremt ministeriet med den nuværende formulering af ulykkesforsikringslovens § 38 måtte nære betænkelighed med hensyn til at fastholde den pågældende praksis.

Den 25. juni 1956 meddelte Socialministeriet, at det kunne tiltræde den af direktoratet fulgte praksis med hensyn til båndlæggelse af større erstatningsbeløb, der tilkendtes efterladte.

I skrivelse af 31. januar 1958 meddelte Socialministeriet fru A, at ministeriet var enig i, at der ikke var tilstrækkelig grund til at båndlægge hendes erstatning, og at man havde anmodet direktoratet om at udbetale hende beløbet til fri rådighed.

Direktoratet udtalte overfor mig, at fru A efter tilsigelse mødte på direktoratets kontor den 27. juli 1957, hvor hun blev gjort bekendt med, at erstatningsbeløbet i overensstemmelse med praksis ville blive båndlagt, således at det kun kunne hæves med direktoratets samtykke.

Med hensyn til fremgangsmåden ved båndlæggelse af enke-erstatninger anførte direktoratet, at man mente at have hjemmel her-

til i ulykkesforsikringslovens § 38, stk. 1, jfr. § 39, stk. 6, og at mangeårige erfaringer havde vist, at det var påkrævet at båndlægge enke-erstatninger for at sikre, at disse kom enkerne til gode og ikke franarredes dem eller forbruges på uheldig måde i løbet af kort tid. Som oftest aftaltes det med vedkommende enke, at den båndlagte erstatning kom til udbetaling med et nærmere fastsat månedligt beløb, men i et vist omfang blev en større del af erstatningen frigivet, såfremt beløbets anvendelse til erhvervsmæssige formål skønnedes at kunne bedre hendes økonomiske forhold, eller såfremt hun f. eks. ved anbringelse af kapitalen i sin ejendom kunne opnå en økonomisk fordel.

En af direktoratet foretaget undersøgelse havde imidlertid vist, at sådanne frigivelser af større kapitalbeløb ikke havde virket tilfredsstillende, og direktoratet havde derfor med henblik på en ændring af ulykkesforsikringsloven bl. a. foreslået, at man for efterladte-erstatningers vedkommende overgik til renteerstatnings-systemet. Samtidig havde direktoratet foreslået en ændring af ulykkesforsikringslovens § 38, således at der opnåedes klarere og mere detaljerede regler med hensyn til erstatningsbåndlæggelser.

Den 25. april 1958 anmodede jeg Socialministeriet om en redegørelse vedrørende den af ministeriet godkendte praksis og dens lovmedholdelighed, ligesom jeg bad ministeriet oplyse, hvilke konkrete forhold der havde motiveret godkendelsen.

I skrivelse af 4. august 1958 udtalte Socialministeriet, at invaliditetserstatninger ifølge lov nr. 4 af 7. januar 1898 om arbejderes forsikring mod ulykkestilfælde samt den følgende lov nr. 205 af 6. juli 1916 med senere ændringer tilkendtes som kapitalerstatninger, men efter den førstnævnte lovs § 18 var Arbejderforsikrings-Rådet (nu Ulykkesforsikrings-Rådet) dog berettiget eller forpligtet til at lade summen omsætte til en livrente samt for kvinders og umyndiges vedkommende at lade beløbet komme dem til gode på den efter rådets bestemmelse mest hensigtsmæssige måde. Ifølge 1916-lovens § 43 som ændret ved lov nr. 394 af 27. juli 1920 kunne rådet, når omstændighederne talte derfor, bestemme, at erstatningen skulle omsættes til en livrente, eller træffe andre særlige bestemmelser med hensyn til dens anbringelse; dog skulle en udbetaling af erstat-

ningen som regel finde sted, såfremt det af vedkommende kommunalbestyrelse var oplyst, at det var af særlig betydning for den pågældende at få kapitalen udbetalt, og kommunalbestyrelsen anbefalede dette. Denne bestemmelse blev såvel efter sit indhold som sin tilblivelseshistorie antaget at omfatte både invaliditetserstatninger og erstatninger til efterladte.

På grundlag af de nævnte bestemmelser og fordi det havde vist sig, at større erstatninger ved kontant udbetaling brugtes alt for hurtigt uden at skaffe de pågældende lønnet arbejde eller selvstændig virksomhed, udvikledes en praksis, ifølge hvilken direktoratet så vidt muligt efter forhandling med de pågældende enker traf de fornødne bestemmelser i hvert enkelt tilfælde om, hvorledes erstatningen skulle komme dem til gode. Som hovedregel blev resultatet af forhandlingerne, at der straks udbetaltes de pågældende en kontant sum til imødegåelse af øjeblikkelige krav, mens resten sædvanligvis blev båndlagt i en sparekasse på vilkår, at der kun kunne hæves et månedligt fast beløb og intet derudover uden direktoratets samtykke. Udbetaling af større beløb eller af hele erstatningssummen blev kun tilladt i tilfælde, hvor den pågældende overfor direktoratet godtgjorde et særligt formål for beløbets anvendelse.

Ved ulykkesforsikringsloven af 20. maj 1933 indførtes rentesystemet som den principielle ordning forsåvidt angår invaliditetserstatningerne, jfr. § 32; derimod bibeholdtes, jfr. lovens § 39, kapitalerstatnings-systemet for erstatning til efterladte, ud fra den opfattelse at det kunne være af særlig betydning for en enke at kunne disponere over et større erstatningsbeløb, indtil hun kunne finde et passende erhverv. Bestemmelsen i § 39 var som helhed således en fortsættelse af hidtidige regler, og der blev hverken i bemærkningerne til lovforslaget eller under rigsdagsforhandlingerne givet udtryk for, at en ændret ordning med hensyn til udbetalingen var tilsigtet. Som følge heraf administreredes bestemmelsen i ulykkesforsikringslovens § 39, stk. 6, sammenholdt med § 38, naturligt af direktoratet i overensstemmelse med den tidligere fastlagte praksis.

Socialministeriet havde i en afgørelse af 3. marts 1937 tiltrådt dette standpunkt.

I anledning af en henvendelse i 1947 fra

Forvaltningskommissionen af 1946 om forslag til decentralisering tog ministeriet spørgsmålet om forenkling af udbetalingen af erstatninger i henhold til ulykkesforsikringsloven op til overvejelse. Direktoratet udarbejdede et forslag, hvorefter sådanne erstatningsbeløb fremtidig af forsikringselskaberne skulle udbetales direkte til vedkommende sociale udvalg, i København Socialdirektoratet, og således, at det blev overladt til udvalgene selv at tage beslutning om, hvorvidt beløbene kunne udbetales. Da de i årenes løb indvundne erfaringer samt bestemmelsens tilblivelseshistorie og formål imidlertid måtte forpligte til tilbageholdenhed med hensyn til udbetaling af erstatningssummer, udarbejdede direktoratet efter retningslinjerne i dets hidtidige praksis udkast til en vejledning for de sociale udvalg vedrørende beløbenes anbringelse og udbetaling. Af denne vejledning fremgår det med hensyn til enkerstatninger, at båndlæggelse altid vil være at foretage, men at udvalget kan meddele samtykke til erstatningssummens udbetaling, såfremt det godtgøres, at den pågældendes fremtidige forsørgelse kan sikres herved.

Da den foreslåede ordning skønnedes at ville være af stor praktisk betydning og bestemmelsen i ulykkesforsikringslovens § 38 efter Socialministeriets opfattelse heller ikke kunne antages at være til hinder for en sådan bemyndigelse fra direktoratet til de sociale udvalg, fandt ministeriet det rettest at søge forenklingen gennemført, i hvilken henseende man også tog i betragtning, at de af de sociale udvalg truffne beslutninger i henhold til ulykkesforsikringslovens § 9, stk. 1, nr. 10, og § 10, stk. 1, fremdeles ville kunne forelægges såvel direktoratet som Socialministeriet. Efter at have forelagt sagen for de kommunale organisationer og Københavns Magistrat tiltrådte ministeriet den foreslåede nyordning, dog således at direktoratet skulle forhandle direkte med personer, der var bosat i hovedstaden.

En af direktoratet foretaget undersøgelse over resultaterne med hensyn til frigørelse af båndlagte kapitalerstatninger i årene 1934-46 havde vist, at frigørelse til investering i selvstændig erhvervsvirksomhed som helhed ikke havde virket tilfredsstillende, og ministeriet overvejede derfor i forbindelse med en forestående åjourføring af ulykkesforsikringsloven at udarbejde forslag om indførelse

af et kombineret rente- og kapitalerstatnings-system for efterladtes vedkommende.

Den 17. september 1958 udtalte jeg, at en gennemgang af de ældre ulykkesforsikringslove, deres motiver og forhandlingerne på Rigsdagen efter min opfattelse ikke gav holdepunkt for at antage, at der ved vedtagelsen af disse love var godkendt en praksis, hvorefter direktoratet i alle tilfælde båndlægger erstatninger til efterladte.

I den betænkning (Rigsdagstidende 1930/31, till. A, sp. 4363 ff.), der dannede grundlag for det forslag til den nugældende ulykkesforsikringslov (lovbekendtgørelse nr. 198 af 12. april 1949), som blev fremsat i Folketinget den 28. oktober 1930, udtalte udvalget (sp. 4399-4402), at man for døds-erstatningernes vedkommende ikke havde ment at burde forlade det nuværende kapitalerstatnings-system, idet det for enkeres vedkommende måtte erkendes, at det navnlig i den første tid efter mandens død var af afgørende betydning, at der, indtil den pågældende fandt et passende erhverv, var et større beløb disponibelt, end renten ville udgøre, medmindre man ville gå til en væsentlig forhøjelse af erstatningsniveauet. Tilstedeværelsen af et kapitalbeløb ville efter udvalgets opfattelse i det hele gøre det langt lettere for en enke at finde et erhverv, der passede for hendes evner og forhold. Udvalget havde derfor »anset det for rettest at blive stående ved de nugældende regler, hvorefter rådet i hvert enkelt tilfælde træffer bestemmelse om beløbets båndlæggelse og efter forhandling med de pågældende, kommunalbestyrelser og andre træffer foranstaltninger til kapitalbeløbets forsvarlige og nyttige anvendelse«.

Ulykkesforsikringslovens § 38, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Det kapitalbeløb, som tilkendes umyndige personer, kommer dem til gode på den måde, som direktoratet bestemmer. Det samme gælder, når direktoratet efter forhandling med den tilskadekomne og efter at have indhentet det sociale udvalgs, eventuelt Invalideforsikringsrettens, erklæring anser udbetaling af summen for utilrådelig.«

Reglerne om erstatninger til efterladte

findes i ulykkesforsikringslovens § 39, hvor det i stk. 6 fastsættes, at bestemmelserne i § 38 finder tilsvarende anvendelse på erstatningsbeløb i medfør af § 39.

Det fremgår af § 38's ordlyd, at direktoratet har pligt til efter forhandling med vedkommende myndige efterladte og efter indhentet erklæring fra det sociale udvalg i hvert enkelt tilfælde at skønne over, om udbetaling af et erstatningsbeløb er utilrådelig.

Da den af direktoratet fulgte praksis efter det foreliggende var tiltrådt af Socialministeriet, måtte ansvaret for dens lovmedholdelighed påhvile ministeriet.

Uanset de af direktoratet og Socialministeriet anførte vægtige reale betragtninger til støtte for den fulgte praksis måtte jeg finde det uheldigt, at der ikke som påbudt i ulykkesforsikringslovens § 39, jfr. § 38, udvistes et konkret skøn i de enkelte tilfælde med hensyn til, om udbetaling var utilrådelig. Den af direktoratet anvendte fremgangsmåde, herunder vejledningen til de sociale udvalg, var derhos ikke i overensstemmelse med de i ulykkesforsikringslovgivningen foreskrevne regler med hensyn til båndlæggelser. Jeg bemærkede herved, at direktoratet ikke før båndlæggelsen af fru A's erstatning havde indhentet en udtalelse fra det sociale udvalg, og at samtalen med hende på direktoratets kontor den 27. juli 1957 hverken efter det af hende eller af direktoratet oplyste kunne betegnes som en forhandling.

Jeg henstillede samtidig til Socialministeriet enten at drage omsorg for, at direktoratets praksis og vejledningen til de sociale udvalg blev bragt i overensstemmelse med ulykkesforsikringslovens § 38, eller at den pågældende lovbestemmelse søgtes ændret.

Jeg gjorde samtidig Folketingets Ombudsmandsudvalg bekendt med min afgørelse.

Ved lov nr. 96 af 25. marts 1959 er ulykkesforsikringslovens §§ 38 og 39 blevet ændret. Enke-erstatninger vil nu som hovedregel blive udbetalt som renteerstatninger. For såvidt angår kapitalbeløb vil disse ifølge § 38, stk. 2, normalt blive udbetalt til fri rådighed, når invaliditeten er på 15 pct. eller derunder, hvorimod andre kapitalbeløb kommer til udbetaling efter direktoratets nær-

mere bestemmelse. Udbetaling til fri rådighed kan i disse sidstnævnte tilfælde alene ske

efter ansøgning og såfremt forholdene taler herfor.

26. Kritiseret, at et amt havde undladt at besvare en skrivelse i en sag om fastsættelse af underholdsbidrag. (J. nr. 104/58).

Den 24. januar 1958 klagede fru A over, at Københavns amt ikke havde fastsat størrelsen af de bidrag, hendes fraseparerede mand skulle svare til hendes og deres datters underhold.

Fru A var i oktober 1957 ved dom blevet separeret, bl. a. på vilkår, at hun fik forældremyndigheden over datteren, og at hendes mand skulle svare bidrag til hendes og barnets underhold efter overøvrighedens bestemmelse.

Den 12. november 1957 anmodede fru A Københavns amt om at fastsætte størrelsen af bidragene, og den 16. november 1957 videresendte amtet skrivelsen til politimesteren i Frederiksberg birk til udtalelse.

I skrivelse af 4. december 1957 bad fru A amtet oplyse, om sagen kunne fremskyndes, og anmodede om, at den indsendte domsudskrift måtte blive tilstillet hendes advokat. Denne skrivelse videresendte amtet den 13. december 1957 til politimesteren med bemærkning, at domsudskriften kunne sendes til advokaten.

Den 10. december 1957 var manden blevet afhørt af politiet om sine økonomiske forhold og sagen derefter oversendt til politimesteren i Kolding, for at fru A kunne blive afhørt om sine økonomiske forhold. Afhøringen fandt sted den 19. december 1957, og sagen blev den 23. december 1957 sendt til politimesteren i Frederiksberg birk.

Domsudskriften blev herefter sendt til advokaten, der atter returnerede den, og den 10. januar 1958 fremsendte politimesteren

sagen til amtet, der udfærdigede bidragsresolution den 25. januar 1958.

Jeg anmodede politimesteren i Frederiksberg birk om en udtalelse, i anledning af at manden først blev afhørt den 10. december 1957, og anmodede amtet om en udtalelse om årsagen til, at fru A's skrivelse ikke var blevet besvaret.

Politimesteren svarede, at enkelthederne i den foretagne ekspedition af sagen ikke nu nøjagtigt kunne tidsfæstes. Efter normal forretningsgang skulle den polititjenestemand, der behandlede sagen, have modtaget den den 19. november 1957. Vedkommende polititjenestemand havde umiddelbart efter modtagelsen af sagen tilsagt manden til at møde på politistationen; da han ikke mødte, blev han påny tilsagt, men anmodede telefonisk om udsættelse, idet han overvejede at anke separationsdommen. Politiet imødekom denne anmodning, og den 10. december 1957 blev afhøringen foretaget.

Københavns amt udtalte, at det havde opfattet skrivelsen af 4. december 1957 som en anmodning om at få udleveret domsudskriften, hvilket man tiltrådte ved skrivelsens fremsendelse til politimesteren i Frederiksberg birk.

Jeg udtalte, at sagen havde været behandlet med tilbørlig hurtighed. Det havde dog været rigtigst, om amtet, samtidig med at det sendte fru A's skrivelse af 4. december 1957 til politimesteren i Frederiksberg birk, havde besvaret skrivelsen.

27. Ekspeditionstiden i Matrikeldirektoratet. (J. nr. 111/58).

I januar 1958 klagede Hillerslev-Kaastrup kommunes sogneråd over, at Matrikeldirektoratet ikke havde afsluttet en sag vedrørende jordfordeling i Hillerslev Kær.

Direktoratet oplyste den 29. marts 1958, at sagen var indkommet til direktoratet den 5. februar 1955. Efter et foreløbigt gennem-

syn i direktoratets opmålingsafdeling blev den stedlige landinspektør den 22. august 1955 anmodet om at foretage en supplerende måling.

Den 15. september 1955 indkom sagen påny til direktoratet, hvorefter den blev givet til detaljeret teknisk revision i udstyknings-

afdelingen og den 6. november 1956 tilsendt landinspektøren til berigtigelse.

Den 16. november 1956 modtog direktoratet sagen tilbage fra landinspektøren, og den blev herefter givet til endelig ekspedition hos en i direktoratet virkende ikke tjenestemandssansat landinspektør i udstykningsafdelingen. Trods flere henvendelser afsluttede denne først arbejdet med sagen i februar 1958. Ifølge direktoratet måtte dette – selvom sagens betydelige omfang og komplicerede karakter blev taget i betragtning – anses for smøleri, og direktoratet havde da også påtalt det overfor den pågældende, der imidlertid undskyldte sig med, at han i den forløbne tid også havde arbejdet med andre sager, hvad der havde forsinket ekspeditionen af jordfordelingssagen.

Direktoratet oplyste endelig, at sagen var blevet underkastet den for sådanne sager sædvanlige over-revision, hvorefter approbationsskrivelse blev afsendt den 17. marts 1958.

Efter modtagelsen af direktoratets udtalelse fandt jeg anledning til at anmode direktoratet om en udtalelse om, hvorvidt den til sagens behandling i opmålingsafdelingen og udstykningsafdelingen medgåede tid måtte anses for rimelig.

Den 19. maj 1958 svarede direktoratet, at det selvsagt var dets ønske at kunne behandle og afslutte alle sager indenfor kort tid; forholdene havde imidlertid udviklet sig således, at det med den til rådighed stående arbejdskraft ikke havde været eller var muligt. En væsentlig medvirkende årsag hertil var det gennem de senere år stigende antal meget store og omfattende sager, hvortil særlig måtte henregnes jordfordelingssager, sager vedrørende gods-ordninger og sager vedrørende vej- og vandløbsreguleringer; hver enkelt af disse sager krævede ofte en mands fulde arbejdsindsats i 1-2 måneder, i særlige tilfælde længere tid.

Såfremt disse store sager skulle ekspederes i tidsmæssig rækkefølge med de almindelige udstykningsager, ville et meget stort antal af de sidstnævnte sager blive forsinket væsentligt, og direktoratet havde da anlagt det synspunkt, at selvom det kunne og formentlig også i mange tilfælde ville medføre ubehageligheder for de pågældende lodsejere, at de store sager forsinkedes, ville en forsinkelse af et stort antal af de mindre sager dog antagelig forårsage større ulemper, og man

havde derfor til stadighed søgt at få de almindelige udstykningsager ekspederet på normal tid, hvilket udenfor sommerferietiden og den nærmeste tid derefter ville sige 4-6 uger, mens de særlig store sager var blevet udskudt til behandling, når mulighederne var til stede.

Når den foreliggende sag havde henligget i opmålingsafdelingen fra 5. februar til 22. august 1955, var dette ikke udtryk for den normale tid for en sags behandling i denne afdeling – hvilket også måtte betegnes som urimeligt – men man havde ladet sagen bero, til mere hastende sager var behandlet, i bevidstheden om at den alligevel ikke på det pågældende tidspunkt kunne ekspederes i udstykningsafdelingen.

Med hensyn til behandlingen i udstykningsafdelingen kunne ekspeditionstiden som anført i udtalelsen af 29. marts 1958 kritiseres. Når en sag er givet til revision eller endelig ekspedition, påhviler det den pågældende tjenestemand eller medhjælper at behandle og ekspedere den indenfor en efter sagens omfang rimelig tid, og der føres normalt nøje kontrol med, at dette sker. I det foreliggende tilfælde havde kontrollen imidlertid i nogen grad svigtet, men direktoratet havde som nævnt påtalt forsinkelsen overfor den pågældende landinspektør og havde truffet foranstaltninger til at forhindre gentagelser.

Jeg udtalte den 11. juli 1958, at jeg, uanset sagens betydelige omfang og komplicerede karakter, og selv når de arbejdsmæssige vanskeligheder i direktoratet blev taget i betragtning, måtte finde det beklageligt, at ekspeditionen af sagen ialt havde taget over 3 år.

Jeg havde til hensigt at foretage en generel undersøgelse af ekspeditionstiden i direktoratet, men inden undersøgelsen var blevet indledt, klagede sognerådet over, at en anden jordfordelingssag og en dermed sammenhørende vejsag ikke var færdigekspederet i Matrikeldirektoratet.

Efter en gennemgang af disse sager meddelte jeg den 19. juni 1959, at jeg i betragtning af det om Matrikeldirektoratets arbejdsforhold oplyste ikke fandt tilstrækkeligt grundlag for at kritisere den tid, der var medgået til behandlingen af sagerne, der i mellemtiden var færdigekspederede.

I forbindelse med de sidstnævnte sager havde jeg den 27. april 1959 en samtale med direktøren for Matrikeldirektoratet, der oplyste, at der i direktoratet fortsat var flere ældre omfattende sager, hvis behandling man af hensyn til ekspeditionen af de almindelige udstyknings-sager havde måttet udskyde. Direktoratet havde forsøgt at få de gamle sager ekspederet ved overarbejde, men dette havde vist sig vanskeligt.

Direktøren havde ved skrivelse af 20. april 1959 til Landbrugsministeriet foreslået, at der blev nedsat en kommission, der bl. a. skulle undersøge og afgive indstilling med

hensyn til mulighederne for en forenkling såvel af direktoratets behandling af større offentligretlige sager som af registreringen i matriklens dokumenter af de matrikulære forandringer.

Direktøren meddelte senere, at landbrugsministeren har tiltrådt, at kommissionen nu nedsættes, og jeg fandt under hensyn hertil ikke anledning til at indlede den omtalte generelle undersøgelse af ekspeditionstiden i direktoratet, men anmodede om til sin tid at blive underrettet om resultatet af kommissionens arbejde.

28. Fejl ved inddrivelsen af underholdsbidrag. (J. nr. 148/58).

I januar 1958 klagede fru A over, at Københavns Overpræsidium og politiet ikke havde ydet hende tilstrækkelig bistand til at få inddrevet underholdsbidrag til hendes barn.

Ved resolution af 12. maj 1955 pålagde Overpræsidiets B halvårsvis forud at udrede normalbidrag til barnet.

Den 23. juli 1956 anmodede fru A Overpræsidiets om at få inddrevet det pr. 16. juni 1956 forfaldne bidrag. Efter at B, der dengang var arbejdsløs, var blevet afhørt af politiet om sine økonomiske forhold, blev sagen tilbagesendt Overpræsidiets, der den 7. november 1956 havde en samtale med fru A, som mente, at hun kunne få bidraget udlagt af det offentlige, og derfor ikke ønskede videre foretaget.

Den 19. november 1957 anmodede fru A Overpræsidiets om, at det pr. 16. juni 1957 forfaldne bidrag måtte blive inddrevet. Begæringen var vedlagt en skrivelse, hvori fru A oplyste, at hun havde hørt, at B gjorde tjeneste ved FN-kommandoet. Da B ikke trods tilsigelse gav møde i Overpræsidiets, blev fru As begæring den 2. december 1957 oversendt til Københavns politis 4. politiinspektorat med anmodning om, at bidraget måtte blive afkrævet B. Sagen blev tilstillet politistationen i Rosenvængets Allé, der den 10. februar 1958 tilbagesendte den til politiinspektoratet og oplyste, at B trods tilsigelse ikke havde givet møde på stationen, og at det ikke havde været muligt at træffe ham på hans forældres bopæl, hvor han ifølge folkeregisteret var tilmeldt.

Foranlediget af fru As henvendelse til mig

anmodede Overpræsidiets den 12. februar 1958 politiinspektoratet om at tilbagesende sagen, som blev modtaget i Overpræsidiets den 14. februar 1958. Overpræsidiets tilsagde fru A til at give møde, for at hun kunne give nærmere oplysninger til brug ved eftersøgningen af B, og under en telefonsamtale den 24. februar 1958 lovede hun at komme og anførte samtidig, at hendes oplysning i skrivelser af 19. november 1957 hidrørte fra rygter. Da hun ikke som lovet gav møde i Overpræsidiets, havde dette den 4. marts 1958 en telefonsamtale med hende, hvorunder hun blev gjort bekendt med, at B var eftersøgt af politiet, og hun erklærede sig tilfreds med, at der blev udfærdiget afsoningsdekret for bidraget pr. 16. juni 1956.

Den 10. marts 1958 blev sagen vedrørende bidraget pr. 16. juni 1956 tilstillet Københavns politi med anmodning om, at B måtte blive indsat til afsoning, og den 11. marts 1958 blev sagen angående bidraget pr. 16. juni 1957 tilstillet politiet med anmodning om, at B måtte blive eftersøgt og afkrævet dette bidrag.

Ved telefonisk henvendelse den 15. marts 1958 til de militære myndigheder fik Overpræsidiets oplyst, at B siden 30. september 1957 havde været FN-soldat, og at han ville blive hjemsendt i april 1958. Samme dag udstedte Overpræsidiets pålæg til Bs regiment om at foretage tilbageholdelse i hans løn til dækning af bidraget pr. 16. juni 1956. Sagen blev samtidig tilbagekaldt fra politiet, og bidraget indgik senere i afdrag.

Den 19. marts 1958 blev sagen angående

bidraget pr. 16. juni 1957 af politiet tilbage- sendt til Overpræsidiets, idet det blev oplyst, at B gjorde tjeneste ved FN-kommandoet i Suez, og den 20. marts 1958 blev der udstedt et nyt pålæg til regimentet vedrørende dette bidrag. Regimentet kunne dog ikke efterkomme pålægget, da B blev hjemsendt den 30. april 1958.

Jeg forelagde sagen for politidirektøren i København, idet jeg bad oplyst, om Overpræsidiets den 2. december 1957 havde sendt fru As skrivelse af 19. november 1957 til politiet, og om dette havde tilskrevet Bs forældre, samt om han havde været eftersøgt af politiet i tiden 12. februar-11. marts 1958.

Politidirektøren fremsendte en rapport fra politistationen i Rosenvængets Allé, hvori det oplystes, at politiet flere gange havde rettet henvendelse til Bs forældre uden at træffe nogen, og at man hver gang havde lagt en tilsigelse til B om at møde på politistationen. Ifølge politidirektøren havde politiet ikke fra Overpræsidiets modtaget fru As skrivelse af 19. november 1957, og B havde ikke været eftersøgt i tidsrummet 12. februar-11. marts 1958. Politidirektøren anførte endvidere, at det ikke er praksis i et tilfælde som det foreliggende at tilskrive alimentantens forældre. Politiet måtte gå ud fra, at B boede hos sine forældre, og at disse i modsat fald ville give politiet underretning herom.

Jeg forelagde påny sagen for Overpræsidiets og anmodede om en udtalelse om årsagen til, at fru As skrivelse af 19. november 1957 ikke havde været fremsendt til politiet, og til at Overpræsidiets først den 15. marts 1958 havde

rettet henvendelse til de militære myndigheder. Endvidere udbad jeg mig oplysning om, på hvilket grundlag Overpræsidiets den 4. marts 1958 havde meddelt fru A, at B blev eftersøgt af politiet.

Overpræsidiets svarede, at efter dets for- mening havde skrivelsen af 19. november 1957 været fremsendt til politiet. Da Overpræsidiets den 14. februar 1958 modtog sa- gen fra politiet, gik man derfor ud fra, at politiet under eftersøgningen af B også havde taget den mulighed i betragtning, at han havde meldt sig til FN-kommandoet. Efter at der den 10. marts 1958 var udfærdiget afsoningsdekret, havde Overpræsidiets selv iværksat en undersøgelse, og det bekræftedes herved, at B gjorde tjeneste ved FN-kommandoet.

Overpræsidiets havde ved telefonsamtalen den 4. marts 1958 med fru A ikke hæftet sig ved den mulighed, at politiet, efter at sagen den 14. februar 1958 var tilbagesendt til Overpræsidiets, ikke foretog videre i sagen.

Jeg udtalte herefter, at det, under hen- syn til at fru A i skrivelsen af 19. novem- ber 1957 til Overpræsidiets havde oplyst, at B formentlig gjorde tjeneste som FN- soldat, var en fejl, at der ikke straks, men først i marts 1958 blev rettet henvendelse til de militære myndigheder. Det kunne dog ikke fastslås, om ansvaret herfor på- hvilede Overpræsidiets eller politiet, idet det ikke kunne konstateres, om skrivelsen af 19. november 1957 af Overpræsidiets den 2. december 1957 havde været fremsendt til politiet.

29. *Overfor Landbrugsministeriet rejst spørgsmål om optagelse i Ministerialtidende af to cirkulærskrivelser af 7. juni 1957 til husmandsbrugskommissionerne vedrørende behandlingen af ejerskifte-sager i henhold til statshusmandsloven og til arbejderboligloven. (J. nr. 154/58).*

Under behandlingen af en sag blev jeg op- mærksom på, at Landbrugsministeriet den 7. juni 1957 havde udsendt to cirkulærskrivel- ser til husmandsbrugskommissionerne vedrø- rende behandlingen af ejerskifte-sager m. m. i henhold til statshusmandsloven og loven om arbejderboliger på landet. Da cirkulærskri- velseerne syntes at have interesse for offent- ligheden, anmodede jeg den 1. marts 1958 Landbrugsministeriet om en udtalelse om,

hvorvidt der måtte være anledning til, at skrivelserne blev optaget i Ministerialtidende.

Den 16. december 1958 udtalte Land- brugsministeriet, at spørgsmålet om bekendt- gørelse af cirkulærskrivelserne havde været stillet i bero af hensyn til arbejdet i den af ministeriet den 26. august 1957 nedsatte kom- mission vedrørende statshusmandsloven m. m., idet det var påregnet, at kommissionens ar- bejde ville kunne afsluttes i løbet af efter-

året 1958. Da dette imidlertid ikke blev tilfældet forsåvidt angår statshusmandsloven, havde Landbrugsministeriet fundet det rigtigst uden yderligere udsættelse at søge ejerskifte-cirkulæret vedrørende statshusmandsbrugene optaget i Ministerialtidende. Af hensyn til de forestående ændringer i lovene om arbejderboliger på landet og om udlån til arbejderboliger havde ministeriet ikke anset det for hensigtsmæssigt at søge cirkulærskrivelsen vedrørende disse boliger optaget i Ministerialtidende, da bestemmelserne i cirkulærskrivelsen måtte forventes at blive ændret

på ret afgørende punkter ved den forestående lovrevision.

Cirkulæret om behandlingen af ejerskiftesager m. m. i henhold til statshusmandsloven er derefter optaget i Ministerialtidende 1958 under nr. 191.

De af Landbrugsministeriet omtalte ændringer i lovene om arbejderboliger på landet er nu gennemført ved lov nr. 83 af 21. marts 1959 om tillæg til lov om opførelse af arbejderboliger på landet og ved lov nr. 84 af samme dato om udlån til arbejderboliger.

30. Kritiseret behandlingen af en sag om fastsættelse af underholdsbidrag til et udenfor ægteskab født barn. — Henledt opmærksomheden på Statsministeriets cirkulære nr. 245 af 23. november 1923, hvorefter ekspedition af sager bør finde sted uden unødvendige gennemgangsled. (J. nr. 210/58).

Den 17. februar 1958 klagede A over, at der ikke var truffet bestemmelse om størrelsen af det bidrag, som faderen til hendes i september 1957 udenfor ægteskab fødte barn skulle svare.

Københavns amt oplyste over for mig, at det den 21. februar 1958 havde udfærdiget bidragsresolution. Af sagens akter fremgik det, at den af A opgivne fader i et retsmøde i november 1957 havde anerkendt faderskabet og oplyst, at han den 1. december 1957 tog bopæl i Holte.

Med henblik på udfærdigelsen af bidragsresolutionen sendte politimesteren i Slagelse den 11. december 1957 faderskabssagen til Sorø amt, der den 19. december 1957 under henvisning til faderens bopæl oversendte sagen til Københavns amt.

Til brug for fastsættelsen af bidragets størrelse anmodede Københavns amt den 23. december 1957 om en udtalelse fra politimesteren i nordre birk, der den 11. januar 1958 videresendte sagen til politimesteren i Slagelse med anmodning om at fremskaffe bl. a. oplysning om A's opholdssted to måneder før og en måned efter fødselen samt dåbsattest for barnet, da A havde fremsat krav om dåbsbidrag.

Den 23. januar 1958 fremsendte politimesteren i Slagelse de ønskede oplysninger samt dåbsattesten, og efter at faderen var blevet afhørt om sine økonomiske forhold, tilbagesendte politimesteren i nordre birk den 8. fe-

bruar 1958 sagen til Københavns amt, der udfærdigede bidragsresolutionen den 21. februar 1958.

Den 22. maj 1958 anmodede jeg politimesteren i Slagelse om en udtalelse om årsagen til, at faderskabssagen ikke den 11. december 1957 blev sendt direkte til Københavns amt i stedet for til Sorø amt, og til at der ikke, inden sagen blev sendt til amtet, var blevet foretaget afhøring vedrørende A's økonomiske forhold m. v.

Samtidig anmodede jeg Københavns amt om en udtalelse om, hvorvidt det ville have været rigtigst, om amtet i stedet for den 23. december 1957 at sende sagen til politimesteren i nordre birk havde sendt den direkte til politimesteren i Slagelse med anmodning om at fremskaffe de manglende oplysninger og at tilbagesende den gennem politimesteren i nordre birk.

Politimesteren i Slagelse udtalte, at det var fast praksis ved embedet, at faderskabssager efter modtagelsen fra retten fremsendtes enten til Sorø amt eller Holbæk amt, hvorunder politikredsen hører, uanset om faderen i mellemtiden måtte være flyttet til et andet amt.

Med hensyn til fremskaffelsen af oplysningerne om A's økonomiske forhold henviste politimesteren til punkt 14 i en rapport af 14. august 1957, der indeholdt disse oplysninger, og udtalte, at Sorø amt efter gældende praksis utvivlsomt ville have udfærdi-

get bidragsresolutionen på det foreliggende grundlag, når A alene krævede normalbidragene.

Københavns amt udtalte, at amtet ved sagens fremkomst havde savnet oplysninger bl. a. om A's opholdssted to måneder før og en måned efter fødselen, ligesom der manglede dokumentation for, at barnet var døbt.

Ved sagens ekspedition var amtets almindelige fremgangsmåde fulgt. Kun i tilfælde, hvor alle manglende oplysninger kan indhentes fra en enkelt politikreds udenfor amtet, sendes sagen direkte til denne, hvorimod man i andre tilfælde finder det nødvendigt, at en enkelt politikreds får sagen tilsendt, således at man senere dér kan få oplyst, på hvilket stadiet sagen befinder sig.

Den 25. juni 1958 forelagde jeg sagen for Justitsministeriet, der udtalte, at ministeriet ville have fundet det rettest, om politimesteren i Slagelse havde fremsendt sagen direkte til Københavns amt. Derimod fandt ministeriet ikke grundlag for at kritisere det af politimesteren udøvede skøn over, hvorvidt de foreliggende oplysninger om A's økonomiske forhold havde været tilstrækkelige til udfærdigelsen af bidragsresolutionen.

Jeg udtalte herefter, at politimesteren i Slagelse den 11. december 1957 burde have sendt faderskabssagens akter direkte til Københavns amt, som ifølge § 17 i lov nr. 131 af 7. maj 1937 om børn udenfor ægteskab, jfr. Justitsministeriets cirkulære nr. 199 af 14. december 1937, skulle fastsætte bidragets størrelse. Herved ville en unød-

vendig forsinkelse af sagens behandling fra den 11. december til den 19. december 1957 være undgået.

Forinden sagens indsendelse til amtet burde politimesteren dernæst have påset, at sagen indeholdt oplysninger om A's opholdssted to måneder før og en måned efter fødselen, ligesom han burde have foranlediget dokumentation for barnets dåb vedlagt sagen, hvorved bemærkes, at A ifølge rapporten af 14. august 1957 foruden normalbidragene havde stillet krav om dåbsbidrag. Havde disse oplysninger været søgt tilvejebragt før sagens indsendelse til amtet, havde politimesteren i nordre birk ikke behøvet at sende sagen tilbage til politimesteren i Slagelse.

Endelig gav den af Københavns amt anvendte fremgangsmåde mig anledning til at udtale, at sagen burde have været sendt direkte til politimesteren i Slagelse til fremskaffelse af de manglende oplysninger og med anmodning om tilbagesendelse gennem politimesteren i Københavns amts nordre birk, hvorved en ekspedition i sagen ville være undgået. Jeg henviste i denne forbindelse til Statsministeriets cirkulære nr. 245 af 23. november 1923 til samtlige statsmyndigheder, hvori det udtales, at den formelle behandling af sagerne mellem statsmyndighederne indbyrdes bør finde sted uden omsvøb og unødvendige gennemgangsled, samt at alle oplysninger bør indhentes så direkte som muligt hos den, fra hvem oplysningen søges.

31. *Invalideforsikringsretten burde have besvaret to erindringsskrivelser fra en ansøger. (J. nr. 262/58).*

I februar 1958 klagede A over, at hans ansøgning af 14. november 1954 til Invalideforsikringsretten ikke var færdigbehandlet.

A, der var født i 1924, pådrog sig i 1952 under arbejde et bækkenbrud og en rygskaide, og Direktoratet for Ulykkesforsikringen tillagde ham den 22. januar 1954 en invaliditetserstatning på 3.750 kr., beregnet efter en invaliditet på 12 pct. Direktoratet meddelte A tilladelse til sagsanlæg mod hans arbejdsgiver, og ved Vestre Landsrets dom af 26.

april 1955 blev der tillagt A en yderligere erstatning.

Den 14. november 1954 indgav A ansøgning om invalidepension, og efter at andragendet var blevet behandlet i Direktoratet for Sygekassevæsenet modtog Invalideforsikringsretten sagen den 29. november 1954.

Efter brevveksling med Direktoratet for Ulykkesforsikringen anmodede retten den 18. januar 1955 ortopædisk ambulatorium i Kolding om forskellige oplysninger og røntgen-

billeder, som blev modtaget den 29. marts 1955. Efter at retslægen og rettens kirurgiske overlæge havde afgivet skøn, gik sagen til rettens neurologiske overlæge, der ønskede A indlagt til observation og eventuel behandling på Århus kommunehospitals neurokirurgiske afdeling. A blev tilsagt til den 21. juni 1955, men da han ikke kunne give møde, blev observationen udsat til den 23. august 1955. Den 2. november 1955 modtog retten erklæring om undersøgelsen fra overlægen ved den neurokirurgiske afdeling.

Efter at den assisterende læge ved retten den 30. november 1955 havde afgivet skøn og der var indhentet oplysning hos A om hans økonomiske forhold, herunder om, at han modtog forskud på invalidepension, bestemte retten den 15. marts 1956, at man, inden der blev taget endelig stilling til andragendet, skulle forsøge at anvise A beskæftigelse ved lettere arbejde. Den 30. maj 1956 anmodede retten vedkommende arbejdsanvisningskontor om at søge at anvise A egnet beskæftigelse. Arbejdsanvisningskontoret meddelte den 30. juni 1956, at disse forsøg havde været uden resultat, men at man agtede at henvise A til et oplæringsarbejde for erhvervshæmmede. Den 18. august 1956 indhentede retten oplysning hos A om hans erhvervsforhold, ligesom man den 18. september 1956 fra hans læge modtog oplysning om hans sygdom. Den 2. oktober 1956 blev sagen sendt til en af rettens assisterende læger, der den 10. december 1956 afgav sit skøn. – Rettens kontor afgav indstilling den 17. januar 1957 og bad A om at give oplysning om sine indtægts- og arbejdsforhold i tiden efter 1. august 1956. Den 28. januar 1957 oplyste A, at han i tiden 1. august–1. december 1956 havde arbejdet på en maskinstation og tjent 1.700 kr.

Den 25. januar 1957 forespurgte det sociale udvalg i A's hjemstedskommune, om sagen snart kunne forventes afsluttet, og den 15. februar 1957 besvarede retten forespørgselen.

I et møde den 18. marts 1957 besluttede retten at udsætte afgørelsen, for at man kunne indhente nærmere oplysninger om A's erhvervsevne. Sagen blev derefter medtaget på en rejse, og i en rapport optaget den 28. marts 1957 efter samtale med A's hustru blev det oplyst, at A kørte som medhjælper hos en vognmand.

Den 14. juni 1957 besvarede retten anmodninger fra A om hjælp til opnåelse af udvidet førerbevis og køb af lastautomobil, og den 10. august 1957 rettede man henvendelse til Polioinstituttet i Hellerup angående observation af A. I tiden 15.–24. oktober 1957 var A indlagt til observation, og den 28. oktober 1957 udtalte instituttets overlæge, at A's tilstand nødvendiggjorde en langvarig fysisk genoptræning, kombineret med sygegymnastik, og henstillede, at A blev henvist til Folkekuranstalten ved Hald til behandling.

Den 25. november 1957 blev sagen forelagt en af rettens assisterende læger, der afgav skøn den 14. december 1957. Sagen blev forelagt for rettens overlæge, der den 16. januar 1958 anbefalede, at A blev undersøgt på Folkekuranstalten. – Revalideringschefen på Hald lovede under hensyn til sagens alder, at A, til trods for den lange ventetid på kuranstalten, skulle blive modtaget så hurtigt som muligt, og den 6. februar 1958 gav retten A meddelelse om kuren. Den 9. februar 1958 meddelte A imidlertid, at han ikke ønskede indlæggelse på Folkekuranstalten, og den 6. marts 1958 kaldte retten akterne i sagen tilbage fra Hald.

Den 10. april 1958 traf man beslutning om i forbindelse med sagens forelæggelse for retten at indhente supplerende lægelige oplysninger. I skrivelser modtaget i retten den 6. maj og den 19. juni 1958 anmodede A om, at sagens behandling blev fremskyndet, ligesom det sociale udvalg den 2. og 16. juli 1958 rykkede for en afgørelse.

Den 14. august 1958 anmodede retten A's læge om supplerende erklæring og anmodede A om oplysning om hans indtægts- og arbejdsforhold i 1957 og 1958. A svarede, at han havde tjent 615 kr. i 1957 og intet i 1958, og lægen oplyste den 12. september 1958, at A's tilstand var omtrent uændret.

Retten afsagde herefter den 3. november 1958 kendelse om, at A's erhvervsevne skønnedes nedsat i et sådant omfang som kræves for at opnå invalidepension. Samtidig besluttede retten, at man fortsat skulle forsøge at genoptræne A's erhvervsevne. Meddelelse om rettens afgørelse blev tilstillet A den 17. november 1958.

Den 14. februar og den 7. april 1959 modtog jeg udtalelser fra retten, og den 8. juni

1959 drøftede jeg sagen med rettens formand.

Jeg udtalte den 10. juni 1959, at jeg ikke kunne kritisere det lægelige skøn, der lå til grund for de den 15. marts 1956 og 18. marts 1957 truffne beslutninger om at udsætte afgørelsen med henblik på nærmere oplysninger om A's erhvervs muligheder m. v.

Selvom behandlingen af andragendet havde taget knap 4 år, og selvom sagen på enkelte stadier muligvis kunne have været behandlet hurtigere end sket, fandt jeg dog, samtlige forhold taget i betragtning,

ikke fornødent grundlag for at udtale kritik af rettens ekspedition af sagen, bortset fra at det havde været rigtigst, om retten havde besvaret A's erindringsskrivelser fra maj og juni 1958.

Jeg anmodede samtidig retten om at overveje, om det ville være muligt at indføre en ordning, hvorefter skriftlige forespørgsler til en sag bliver besvaret i løbet af kort tid.

Invalideforsikringsretten har den 26. juni 1959 meddelt, at den ved skriftlig instruks har pålagt personalet så vidt muligt omgående at besvare erindringsskrivelser.

- 32.** *Klage fra ejerne af en biografteater-ejendom over, at Justitsministeriet havde givet en kommune tilladelse til at drive teater i deres bygning, indtil en af kommunen projekteret biografteaterbygning var opført, samt over, at bevillingen til at drive biografteater i klagernes ejendom ikke ville blive opslået ledig ved det nye teaters åbning. – Sagen gav ikke anledning til kritik. (J. nr. 264/58).*

I februar 1958 klagede ejerne af ejendommen Storegade 11, Grenå, over, at Justitsministeriet, efter at have tilbagekaldt fru A's bevilling til at drive det i 1934 i ejendommen indrettede biografteater, uden at opslå bevillingen ledig havde meddelt Grenå kommune tilladelse til fra den 1. maj 1957 midlertidigt at drive biografteatret, indtil en af kommunen projekteret ny biografbygning var opført, og bestemt, at bevillingen ikke ville blive opslået ledig, når kommunens drift af biografteatret ophørte. Endvidere gjorde de gældende, at ministeriet havde overtrådt biografteaterloven eller i hvert fald misbrugt dens bestemmelser for at fremme Grenå byråds ønske om at skaffe kommunen monopol på udøvelse af biografnæring i Grenå.

Den 21. november 1945 ansøgte Grenå byråd om, at der måtte blive givet bevilling til yderligere et biografteater i Grenå. På dette tidspunkt fandtes der kun det i klagernes ejendom beliggende biografteater, hvortil fru A havde bevilling. Byrådets indstilling blev anbefalet af politimesteren i Grenå, Randers amt og Filmsrådet, hvorefter en bevilling blev opslået ledig. Blandt ansøgerne var Grenå kommune, og den 11. februar 1947 meddelte Justitsministeriet, at man var sindet at meddele kommunen bevilling, bl. a. på betingelse af, at byrådet inden 1 år godtgjorde at have rådighed over biografteaterlokaler med be-

liggenhed og på vilkår, som ministeriet kunne godkende. Byrådet oplyste den 18. august 1947, at det var i gang med at detail-udarbejde planer til opførelse af en biografteaterbygning, men at det ville være umuligt at få bygningen færdig indenfor fristen, og byrådet ansøgte om tilladelse til at udnytte bevillingen i teatersalen på Hotel Skandinavien, indtil man havde opført det nye biografteater. Efter at politimesteren, amtet og Filmsrådet havde udtalt sig, og der var oprettet lejekontrakt vedrørende lokalerne, udstedte Justitsministeriet den 27. november 1947 bevilling for kommunen til i tiden 1. november 1947–1. november 1952 at drive biografteater, »således at bevillingen i tiden indtil 1. april 1950 udnyttedes i lokaler i Hotel Skandinavien's ejendom«. Ministeriet udtalte samtidig, at bevillingen meddeltes på betingelse af, at byrådet lod opføre et nyt biografteater, således at dette kunne tages i brug den 1. april 1950.

Fristen blev senere forlænget, og den 23. april 1953 fornyede Justitsministeriet kommunens bevilling, hvorved kommunen fik ret til i tiden 1. november 1952–31. oktober 1957 at drive biografteater, således at bevillingen indtil 30. september 1954 kunne udnyttedes i hotellokalerne. Det var et vilkår, at kommunen lod opføre et nyt biografteater, der kunne tages i brug den 1. oktober 1954, og at der

inden 1. oktober 1953 til Justitsministeriet indsendtes et nærmere udarbejdet bygningsprojekt. Et sådant projekt indsendtes den 15. august 1953, men da det endnu ikke var lykkedes byrådet at opnå materialebevilling, forlængede ministeriet tilladelsen til at udnytte bevillingen i de hidtidige lokaler indtil 30. september 1957, på hvilket tidspunkt lejemålet af lokalerne ophørte.

I skrivelse af 15. august 1956 meddelte byrådet Justitsministeriet, at igangsættelsen af byggeriet flere gange var blevet udskudt, dels som følge af materialesituationen, dels på grund af økonomiske betænkeligheder. Desuden havde fru A, der var 84 år gammel, og som ønskede snarest at give afkald på sin bevilling, forhandlet med byrådet om dettes overtagelse af hendes lejemål vedrørende biografteaterlokalerne i klagernes ejendom. Ifølge sin kontrakt havde fru A ret til fremleje af lokalerne. Under forbehold af byrådets og bevillingsmyndighedernes sanktion var der oprettet en slutseddel med fru A, hvorefter kommunen pr. 1. oktober 1956 skulle overtage teatrets maskiner og inventar for 30.000 kr. samt betale fru A en pension på 9.000 kr. årlig.

Byrådet anførte, at der i det projekterede teater var regnet med 497 pladser. Belægningen i fru A's teater, der havde 324 pladser, havde i 1955 gennemsnitlig været ca. 38 pct., hvilket svarede til ca. 25 pct. i det nye teater. Belægningen i 1955/56 i kommunens biograf i hotellokalerne havde været 63 pct., hvilket overført til det nye teater gav ca. 32 pct. Der skulle således, hvis billetsalget i det nye teater blev lige så stort som i de to hidtidige teatre, kunne regnes med en gennemsnitlig belægning på 57 pct., men belægningsprocenten ville dog nok blive noget mindre, formentlig omkring 50.

For at bevare sin bevilling måtte kommunen opføre et nyt teater, hvilket man med det nuværende og forventede biografbesøg måtte nære stor betænkelighed ved, så længe der var to biografteatre i Grenå. Hvis kommunen gav afkald på sin bevilling, ville der ganske givet kun blive fru A's teater tilbage, da det måtte forudses, at ingen ville investere de nødvendige beløb i et nyt teater. Det var muligt at forøge pladsantallet i fru A's teater til 380, men kommunens arkitekt havde anslået en sådan udvidelse og en modernisering af teatret til at koste ca. 225.000 kr., uden at

man derved opnåede en ideel løsning. Byrådet havde derefter vedtaget at godkende den med fru A oprettede slutseddel – idet man dog ville forhandle med hende om en reduktion af pensionen til 8.000 kr. årlig – samt at opføre den nye biografteaterbygning. Herved fik byen et tilstrækkelig stort og tidsvarende biografteater, og man fremskaffede lokaler til udleje til Justitsministeriet til brug som politistation, hvorom der tidligere var truffet aftale med ministeriet.

Byrådet ansøgte derfor om godkendelse af, at fru A's bevilling blev nedlagt fra 1. oktober 1956 og kommunens bevilling overført til hendes teater, subsidiært at kommunen fik tilladelse til at drive fru A's biograf sideordnet med kommunens hidtidige biograf, alt under forudsætning af at kommunen forpligtede sig til at opføre det projekterede teater til ibrugtagelse den 1. april 1957.

Justitsministeriet forelagde sagen for Filmsrådet, der udtalte, at nedlæggelsen af fru A's biografteater ikke blot rejste spørgsmålet om, hvorvidt antallet af biografteaterpladser i Grenå alligevel ville være tilstrækkeligt, men også spørgsmålet om antallet og alsidigheden af de film, der gives publikum lejlighed til at se; udvalget af film og derigennem muligheden for at tilgodese publikumsinteressen for forskellige films-genrer ville uundgåeligt blive større, når der var to teatre, og rådet måtte derfor på forhånd nære nogen betænkelighed ved, at man i en by af Grenås størrelse – når der havde været to biografteatre i byen – nedlagde det ene.

Endvidere opstod der, da fru A's bevilling udnyttedes i lejet ejendom og senest var udfærdiget for perioden 15. november 1955–14. november 1960, det særlige spørgsmål om bygningsejernes interesser, da der formentlig måtte kunne påvises ret afgørende grunde for at afvise en begæring fra disse om opslag af bevillingen som ledig. Der måtte derfor efter rådets opfattelse, inden der blev taget endelig stilling til den foreslåede ordning, indhentes en erklæring fra bygningsejerne om deres stilling til ordningen samt erklæringer fra politimesteren og amtet om bygningens tjenlighed til fortsat udnyttelse som biografteater.

Endelig ville et årligt vederlag til fru A formentlig principielt ikke kunne anerkendes som en fradragsberettiget driftsudgift for kommunens biografteater ved beregning af afgift til filmsfonden, og af vederlaget til fru

A for biografinventar og maskiner ville der kun kunne ske afskrivning over driftsregnskabet efter effekternes værdi ved overtagelsen, og kun såfremt de blev benyttet i kommunens biografteater.

Justitsministeriet anmodede derefter politimesteren i Grenå om en udtalelse. Politimesteren forelagde sagen for byrådet, der den 25. september 1956 udtalte, at det måtte erkendes, at udvalget af film ved nedlæggelsen af den ene bevilling ville blive reduceret, men kommunen måtte, hvis begge bevillinger opretholdtes, nære så stor betænkelighed ved at opføre et nyt biografteater, at det projekterede byggeri ikke ville blive gennemført, og kommunens bevilling ville derfor kun blive udnyttet, så længe det kunne ske i hotellokalerne. Da det måtte anses for højst usandsynligt, at en ny bevillingshaver ville investere den nødvendige kapital i et nyt teater, ville resultatet blive, at kun fru A's biografteater blev tilbage, hvorved publikum ville blive langt ringere betjent end efter byrådets plan.

Byrådet anførte, at lejemålet mellem klagerne og fru A kunne opsiges med et halvt års varsel til en 1. april eller 1. oktober, og at man, da fru A havde ønsket de førte forhandlinger behandlet strengt fortroligt, ikke havde drøftet sagen med klagerne.

Hvad angår det årlige vederlag til fru A og eventuelt ekstraordinær afskrivning på overtagne maskiner og inventar fandt byrådet det rimeligt, at disse udgifter også i relation til afgiften til filmsfonden belastede driften af kommunens biografteater; men en udskillelse af disse udgifter af driftsregnskabet ville dog ikke være afgørende for byrådet.

Byrådet oplyste endelig, at et mindretal på 5 medlemmer havde stemt imod det indsendte forslag og derfor intet havde at bemærke til Filmsrådets udtalelse.

Den 27. september 1956 udtalte politimesteren, at han havde fulgt sagen siden fru A's henvendelse til kommunen, idet han ikke mindst med henblik på det påtænkte lejemål i forbygningen til den planlagte biograf var direkte interesseret i byggeforetagendet. Kommunen havde sandsynligvis med rette været betænkelig ved at investere den til bygningen af en stor og moderne biograf nødvendige betydelige kapital, og det var derfor naturligt, at byrådet gerne ville benytte fru A's henvendelse til om muligt at skabe en for-

bedret økonomisk basis for realisationen af det planlagte byggeri.

Politimesteren var klar over, at nedlægelse af en bevilling var forbundet med adskillige betænkeligheder, men så ikke anden mulighed for at tilvejebringe en biograf, der svarede til tidens krav i henseende til størrelse, indretning, udstyr og maskiner, end gennem realisation af kommunens biograf. En privat mand ville eller kunne næppe investere den fornødne kapital, og resultatet ville derfor, hvis kommunen opgav at bygge, blive, at man enten fik to mindre, halvdårlige biografteater eller kun én, nemlig fru A's, idet den anden bevilling ville blive »hjemløs«, når den fra brandpolitilovgivningen meddelte dispensation til brug af hotellokalerne udløb.

Politimesteren anbefalede herefter, at den ene biograf nedlagdes, eventuelt midlertidigt, således at sagen efter 5 år blev taget op påny, for at man kunne skønne over, om der var behov for mere end én bevilling.

Randers amt udtalte, at det kunne tilslutte sig Filmsrådets betænkeligheder, men at situationen var ekstraordinær. Byrådets motivering i sin tid for at søge bevilling var, at der var behov for et teater til, men den siden da skete udvikling havde været til ugunst for biografteatrene, og det tilvejebragte statistiske materiale talte overbevisende for, at der ikke længere var behov for mere end ét moderne biografteater i byen. Amtet fandt derfor, at den med fru A indgåede overenskomst ville bidrage til at virkeliggøre målet: et nyt teater, mens opslag af fru A's bevilling og tildeling af den til en anden ville medføre, at planerne blev skudt ud i en uvis fremtid.

Efter at byrådet havde fortsat forhandlingerne med Boligministeriet og Indenrigsministeriet om henholdsvis materialebevilling og godkendelse af byggelån, og Finansudvalgets tilslutning var opnået til Justitsministeriets lejemål vedrørende politi-lokalerne i den projekterede biografteaterbygning, tilbagekaldte Justitsministeriet den 11. april 1957 efter anmodning fra fru A hendes bevilling fra 30. april 1957 at regne. Justitsministeriet meddelte samtidig Grenå kommune, at bevillingen til at drive biografteater i den pågældende ejendom ikke på daværende tidspunkt ville blive opslået ledig, men at man forbeholdt sig, såfremt der opstod behov for flere biografteatre end det af kommunen projekterede, at optage spørgsmålet om bevillings-

opslag til fornyet overvejelse. Ministeriet overdrog Grenå kommune fra 1. maj 1957 at regne at drive biografteatret i Storegade 11 sideordnet med det midlertidige biografteater i Hotel Skandinaviens ejendom, indtil kommunens nye biografteater kunne tages i brug. Det var en forudsætning, at kommunen gennemførte den projekterede opførelse af et biografteater med 497 pladser, således at det kunne tages i brug i løbet af året 1957. Ministeriet tilføjede, at det årlige vederlag fra kommunen ikke ville kunne anerkendes som fradragsberettiget driftsudgift ved beregning af den kommunen påhvilende afgift til filmsfonden, og at der af de 30.000 kr., der var aftalt som vederlag for biografinventar og -maskiner, kun ville kunne ske afskrivning over driftsregnskabet efter effekternes værdi ved overtagelsen, og kun såfremt disse benyttes i kommunens biografteater.

Den 26. november 1957 fornyede ministeriet kommunens bevilling, således at den indtil 30. september 1958 kunne udnyttes i hotellokalerne, idet det var oplyst, at byggearbejdet var påbegyndt den 1. oktober 1957, men ikke kunne forventes tilendebragt før til eftersommeren 1958.

Justitsministeriet udtalte overfor mig, at det for ministeriet havde været afgørende, at der tilvejebragtes tidsvarende biografteaterforhold i Grenå. Den i Hotel Skandinavien etablerede ordning måtte anses for midlertidig og utilfredsstillende på længere sigt. Fulgte man byrådets indstilling, opnåede man, at der i stedet for fru A's biografteater med 324 pladser i en ejendom, der næppe på biografområdet kunne siges at være fuldt tidsvarende, oprettedes et helt moderne biografteater med ca. 500 pladser. Når Justitsministeriet ikke havde indhentet en erklæring fra bygningsejerne, således som af Filmrådet foreslået, skyldtes dette, at man mente at burde godkende byrådets forslag, og at man ikke ved at afæske ejerne en udtalelse ville give et fejlagtigt indtryk af, at der bestod nogen mulighed for fortsat biografdrift i ejendommen. Ministeriet anførte i denne forbindelse, at der i biografteaterloven ikke er tillagt ejere af ejendomme, hvori der drives biografteater, nogen ret til, at biografteatret fortsat skal drives i deres ejendom, og henviste til, at bevillinger ifølge § 1, stk. 2, i lov nr. 117 af 13. april 1938 om biograftea-

tervæsenets ordning skal gives til udnyttelse indenfor et bestemt stedligt område; denne sidste bestemmelse indførtes ved biografteaterlov nr. 105 af 31. marts 1933 som udtryk for betænkelighederne ved at sætte bevillingerne i fast forbindelse med biografteater-ejendommene. Det havde da også været Justitsministeriets faste praksis, at der ved bevillingsfornyelser og -udstedelser kan stilles krav om opførelse af nye biografteaterlokaler, således at der ikke har fundet opslag sted om bevilling i hidtil benyttede lokaler, når ministeriet har fundet dem utidssvarende.

I anledning af forskellige argumenter i klageskrivelsen anførte Justitsministeriet, at det ikke var dets opfattelse, at kommuner burde have monopol på udøvelse af biografnæring, og dette hensyn havde da heller ikke på nogen måde været afgørende for ministeriets stilling i sagen. Ministeriet havde fundet, at den af byrådet foreslåede ordning ville være den mest tilfredsstillende, således som udviklingen havde været. At en ordning, hvorefter der søgtes tilvejebragt helt moderne og tidsvarende biografforhold, kunne – og i mange tilfælde ville – medføre en stigning i biografpriserne, var ministeriet klar over, men det havde ikke afholdt ministeriet fra i en række tilfælde at søge biografforholdene gjort tidsvarende. Efter Justitsministeriets opfattelse havde der foreligget sådanne ganske særlige omstændigheder, at ministeriet med hjemmel i biografteaterlovens § 2, stk. 3, ville have kunnet meddele kommunen bevilling til to biografteatre. Den ordning, som etableredes, svarede imidlertid snarere til de tilfælde, hvor et biografteater rent midlertidigt drives af bevillingshaveren til et andet teater, hvilket ministeriet har tilladt f. eks. i tilfælde af en bevillingshavers konkurs eller død, og ministeriet var af den opfattelse, at en sådan tilfælde har hjemmel i en analogi af § 2, stk. 3.

Da klagerne havde hævdet, at pensionsydelsen til fru A var i strid med biografteaterlovens principper og ikke ville kunne være opnået af en privat bevillingshaver, spurgte jeg ministeriet, om en sådan ordning var sædvanlig, og om man ville godkende en tilsvarende ordning, hvis bevillingen overgik til en privat bevillingshaver.

Justitsministeriet svarede, at man ikke havde godkendt de pågældende arrangementer, som ikke krævede ministeriets godken-

delse, men kun overfor byrådet givet udtryk for, hvorledes der i relation til beregning af afgift til filmsfonden ville blive forholdt med de pågældende ydelser. Ministeriet var bekendt med, at der i en række tilfælde ydes en good-will ved en bevillingshavers overtagelse af et biografteater. Denne good-will ville normalt ikke foreligge i samme form som i nærværende sag, men således, at den nye bevillingshaver yder en overpris enten for biografteaterbygningen eller for inventar og maskiner. Justitsministeriet havde i sager af denne art ikke anset sig for beføjet til af den grund at nægte udstedelse af en biografbevilling, hvorom der var givet tilsagn, ligesom forholdet ofte først ville komme frem ved den nye bevillingshavers første regnskabsaflæggelse, men man havde i relation til beregning af filmsfondsafgift kun tilladt afskrivning på inventar m. v. efter den værdi det ved overtagelsen kunne antages at have haft med fortsat drift for øje, ligesom man ved fradrag i det afgiftspligtige overskud af en fastsat lejeværdi af biografteaterlokaler i egen ejendom kun havde godkendt en sådan leje, som svarede til den rimelige pris for biografteaterbygningen – bortset fra good-will. Det var disse synspunkter, Justitsministeriet havde anlagt på byrådets forslag i nærværende sag.

I biografteaterlov nr. 117 af 13. april 1938 er det ikke påbudt, at en bevilling, der opgives af en bevillingshaver, skal opslås ledig. Justitsministeriet var derfor ikke forpligtet til, da fru A opgav sin bevilling, at opslå den ledig. Da der endvidere ikke i loven er tillagt ejerne af biografteaterejendomme noget krav på, at der fortsat skal drives biografteater i deres ejendom, kunne jeg ikke kritisere, at Justitsministeriet – uanset Filmsrådets indstilling – traf afgørelse i sagen uden at høre bygningsejerne.

Forsåvidt angår kommunens ydelse til fru A bemærkede jeg, at der intet var oplyst, der kunne godtgøre, at værdien af inventar m. v. havde været mindre end den aftalte købesum. Derimod måtte den fru A

tilsagte pension anses for at være ydelse af en art good-will. Der findes imidlertid hverken i biografteaterloven eller i den øvrige lovgivning noget forbud mod ydelse af good-will ved en ny bevillingshavers overtagelse af et biografteater, ligesom der ikke er tillagt Justitsministeriet nogen ret eller pligt til at påse, at good-will ikke ydes. Da Justitsministeriet havde bestemt, at kommunen ikke kunne fradrage pensionen som driftsudgift ved beregningen af afgiften til filmsfonden, fandt jeg heller ikke på dette punkt grundlag for kritik.

Med hensyn til ministeriets tilladelse til, at kommunen, indtil det nye biografteater kunne tages i brug, drev teatret i klagernes ejendom sideordnet med teatret i hotellokalerne, bemærkede jeg, at det i biografteaterlovens § 2, stk. 3, bestemmes, at ingen kan få bevilling til eller godkendes som leder af mere end ét biografteater. Ifølge bestemmelsen kan justitsministeren dog, når ganske særlige omstændigheder taler derfor, gøre undtagelse herfra. Denne dispensationsadgang indførtes oprindeligt i biografteaterloven af 31. marts 1933 på grundlag af en i 1932 afgivet betænkning angående biografteatervæsenet hvori det side 48 bl. a. udtales:

»Hjemmelen for Justitsministeriet til at gøre undtagelse fra bestemmelsen er begrundet navnlig ved hensynet til de kommuner, der ønsker selv at drive biografteatre. Endvidere vil der kunne tænkes tilfælde, hvor det vil være uden betænkeligheder og reelt begrundet, at samme person i hvert fald midlertidigt er bevillingshaver til ét teater og godkendt leder af et andet...«

Jeg kunne herefter ikke kritisere, at Justitsministeriet udfra en analogi af biografteaterlovens § 2, stk. 3, havde tilladt kommunen midlertidigt at drive biografteatret i klagernes ejendom.

Endelig fandt jeg ikke grundlag for at antage, at Justitsministeriets afgørelse i sagen havde været begrundet i andet end sagligt forsvarlige hensyn.

- 33.** *Antaget at censurforbudet i grundlovens § 77 ikke er til hinder for udøvelse af en vis forhåndskontrol med hensyn til indholdet af skoleblade, der distribueres på skolerne. – Henstillet til undervisningsministeren at overveje, om ikke elever, der har opnået en*

vis modenhed, bør have ret til uden forhåndscensur at skrive, udgive og distribuere skoleblade under efterfølgende ansvar, samt om der måtte være anledning til at give nærmere bestemmelser om den måde, hvorpå censuren bør udøves. (J. nr. 266/58).

I skrivelse af 17. marts 1958 spurgte Dansk Skolebladsråd mig, om det er berettiget, at nogle skoler udøver censur overfor skoleblade. Skolebladsrådet oplyste, at ca. halvdelen af skolebladene inden udgivelsen bliver censureret af vedkommende rektor eller en af denne udpeget lærer. Censuren udøves på forskellig måde, f. eks. således, at redaktøren efter at have indleveret et udkast til bladet til rektor kun modtager en del tilbage, uden at der gives nogen forklaring på, hvorfor den resterende del er udgået. Andre steder taler rektor med redaktøren og påpeger eventuelle fejl, idet han dog stiller redaktøren frit med hensyn til om denne alligevel vil trykke det pågældende stof.

Undervisningsministeriet afgav en udtalelse og fremsendte erklæringer fra undervisningsinspektøren for gymnasieskolerne samt fra Statsskolernes Rektorforening og De kommunale Gymnasieskolers Rektorforening.

Undervisningsinspektøren anførte, at han måtte gå ud fra, at bestemmelsen i grundlovens § 77 om forbud mod censur principielt måtte gælde skoleblade, endog i tilfælde hvor en skolebladsredaktør måtte være under 15 år og således ifølge straffelovens § 15 ikke strafferetligt kan drages til ansvar for sine handlinger. På den anden side var det givet, at trykkefriheden ikke kunne være ganske uahæmmet, men at rektorerne som de ansvarlige for skolens drift og opretholdelsen af ro og orden i arbejdet måtte have visse midler til at forhindre, at disse hensyn krænkes ved skolebladsvirksomhed. Det kunne derfor ikke stride mod trykkefrihedsbestemmelsen, at rektor gjorde sin tilladelse til, at skolebladet blev distribueret på skolen, afhængig af, at han havde et vist indseende med, hvad bladet kom til at indeholde.

Endvidere anførte undervisningsinspektøren, at rent faktisk havde sikkert de fleste rektorer et vist indseende med skolebladet, og dette føltes næppe ret mange steder som censur; tværtimod var der gennemgående et sådant tillidsforhold mellem rektor og skolebladsredaktøren, at denne med glæde tog mod den hjælp og den lettelse i ansvaret, som det var at kunne forelægge prækære artikler, som – hvis de uden videre kom i trykken –

ville kunne være til stor skade ikke alene for skolebladsredaktøren, men også for andre. Det afgørende var, at skolebladsvirksomheden byggede på et sådant tillidsforhold, hvilket sikkert var i alle parter interesse.

I anledning af at det var oplyst, at der på et kommunalt gymnasium var stiltiende forbud mod at skrive om politiske emner, bemærkede undervisningsinspektøren, at et så generelt skriveforbud formentlig var en overskridelse af de forholdsregler, som rektor som ansvarlig for skolens ledelse og disciplin var berettiget til at træffe.

Rektorforeningerne udtalte, at sagen ikke så meget angik spørgsmålet om censur som rektorernes ret til at afgøre, hvad der skulle distribueres på skolerne. Rektorerne var ikke tilhængere af censur i grundlovens forstand, men de kunne principielt ikke give afkald på at have indseende med, hvad der distribueres på skolerne. Da de er ansvarlige for opretholdelsen af ro og orden i skolens arbejde og således er de naturlige beskyttere af såvel lærere som elever mod ubetænksomme krænkelser, måtte foreningerne anse det for nødvendigt, at der blev givet rektorerne mulighed for at gribe ind, hvis en krænkelse skete gennem skoleblade, udgivet af skolens elever og distribueret på skolen, ganske ligesom rektorerne måtte have ret til at standse forsøg fra kredse udenfor skolen på at forstyrre skolens arbejdsro. Efter foreningernes opfattelse ville det være uheldigt, om der fastsattes ensartede og faste retningslinier for disse bestræbelser; den enkelte rektor burde som hidtil have ret til at ordne spørgsmålet, som han skønnede det mest formålstjenligt. Endelig syntes Skolebladsrådets materiale at vise, at den nugældende ordning i det store og hele fungerede tilfredsstillende.

Undervisningsministeriet anførte, at rektorerne som ansvarlige for skolernes daglige drift måtte have ret til af ordensmæssige grunde på forhånd at godkende enhver tryksag eller andet skrift, der omdeltes eller blev oplået på skolerne.

Ministeriet var bekendt med den i vidt omfang fulgte fremgangsmåde, hvorefter skoleblade og andre skrifter omdeles eller oplås på skolen med vedkommende rektors stil-

tiende tilladelse, og således at denne tilladelse kan tilbagekaldes, såfremt det på grund af misbrug eller hensynet til opretholdelse af ordenen på skolen skønnes nødvendigt. Ministeriet bemærkede, at det fandt denne praksis rimelig.

Den svenske justitieombudsman har den 9. maj 1957 overfor kungl. skolöverstyrelsen redegjort for en undersøgelse i anledning af, at en skole havde bestemt, at elever, der ønskede at udgive blade, i forvejen skulle indlevere dem til rektor til censur (»granskning«). Som begrundelse for bestemmelsen, der senere var blevet ændret til kun at omfatte ikke-trykte skrifter, anførte den pågældende rektor, at skolens anseelse kunne blive forringet, såfremt skolebladene havde et uheldigt indhold.

Justitieombudsmannen fandt, at denne bestemmelse var uforenelig med den i den svenske trykkefrihedsforordning hjemlede trykkefrihed forsåvidt angår trykte blade. Med hensyn til blade, der var fremstillet på anden måde, f. eks. stencilerede, og som ikke omfattedes af trykkefrihedsforordningen, udtalte justitieombudsmannen, at den pågældende rektor ved at udstede den givne bestemmelse havde overskredet sin kompetence til at give bestemmelser vedrørende orden og ledelse.

I § 77 i grundloven af 5. juni 1953, hvis indhold bortset fra enkelte sproglige ændringer og ordene »i skrift og tale« svarer til § 91 i grundloven af 5. juni 1849, er det bestemt:

»Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan inngensinde påny indføres.«

I Matzens Statsret, 3. udg., 1899, 3. del, s. 397, udtales det, at retten ifølge den nævnte grundlovsbestemmelse kun tilkommer frie og myndige personer, således at f. eks. personer, der hensidder i varetægtsfængsel eller statsfængsel, ikke skulle være berettigede til at offentliggøre deres tanker på tryk.

Knud Berlin udtaler derimod i sin Statsret, 1934, 2. del, s. 430, at Matzens opfattelse er en uhjemlet indskrænkning af grundloven. Berlin henviser dog til, at rent faktisk vil f. eks. en person, der er anbragt i et stats-

fængsel, ofte være afskåret fra at udøve retten til at offentliggøre sine tanker på tryk.

Poul Andersen har i Dansk Statsforfatningsret, 1954, s. 662, anført, at grundloven ikke er til hinder for, at der ved eller i henhold til lov etableres retlige afhængighedsforhold, i kraft af hvilke visse personer retsyldigt kan udelukkes fra ytringsfriheden eller underkastes censur af den person eller myndighed, som træffer bestemmelse indenfor afhængighedsforholdet, f. eks. indehavere af forældremyndighed, værger ved personlig umyndiggørelse, anstaltsmyndigheder, fængsler, sindssygehospitaler o. lign. Det er dog tvivlsomt, i hvilken udstrækning dette kan ske. Fra bestemmelsen om, at ytringsfrihed kun kan udøves under ansvar for domstolene, kan man ifølge Poul Andersen ikke slutte, at denne frihed ikke tilkommer personer, som på grund af alder eller sjælelig abnormitet ikke kan straffes eller ifalde erstatningsansvar. Sådanne personers misbrug af trykkefriheden må imødegås på anden måde.

Jeg udtalte som min opfattelse, at censurforbudet i grundlovens § 77 ikke kan være til hinder for udøvelse af en vis forhåndskontrol med hensyn til indholdet af skoleblade, der distribueres på skolerne. Grundloven har sikkert ikke haft forhold af denne art for øje. Dens almindeligt holdte forbud mod censur har altid været opfattet som givende plads for visse modifikationer; der er således ingen tvivl om, at det ikke udelukker teater- og filmcensur, og at det med hensyn til trykte skrifter er uanvendeligt indenfor institutioner, hvor særlige ordens- eller sikkerhedshensyn begrænser den enkeltes fulde udøvelse af grundlovens almindelige frihedsrettigheder. For skolars vedkommende kan det formentlig ikke afvises, at der kan forekomme tilfælde, hvor det af ordensmæssige og pædagogiske grunde kan være ønskeligt, at rektor (eller en repræsentant for denne) på forhånd har indseende med, hvad der af elever publiceres til omdeling på skolen.

Særlig klart forekommer det, at censurforbudet må være uanvendeligt, hvor ingen ansvarshavende over 15 år hæfter for bladets indhold. Selvom det ikke i almindelighed ubetinget kan hævdes, at tilstedeværelsen af en strafansvarlig person er en nødvendig forudsætning for censurfriheden

– idet en sådan fordring ville kunne misbruges til skade for trykkefriheden, f. eks. ved påstand om, at en forfatter eller redaktør var utilregnelig – må det være naturligt at fordre en så klar og utvetydig betingelse for strafansvar som tilstedeværelse af kriminel lavalder opfyldt, jfr. grundlovens § 77: »... dog under ansvar for domstolene«.

Den endelige afgørelse af, hvorvidt censur af skoleblade er i strid med grundlovens § 77, henhører under domstolene.

Selvom jeg således ikke mente, at censuren er grundlovsstridig, var det dog et spørgsmål, om skolerne ikke af pædagogiske grunde i almindelighed bør afstå fra at censurere skoleblade, særlig gymnasieblade. Meget taler for, at der, hvor ikke særlige modgrunde gør sig gældende, gives skoleelever, der har opnået en vis modenhed, ret til uden forhåndscensur at skrive, udgive og på skolen distribuere skoleblade, under sædvanligt efterfølgende ansvar og på vilkår, at tilladelsen til omdeling på skolen er afhængig af, at bladene ikke har et anstødeligt eller for skolen skadeligt indhold. Det kan ikke afvises, at en anerkendelse af dette princip kan virke som et sundt led i opdragelsen af de unge.

Jeg fandt derfor anledning til at henstille til undervisningsministeren at optage disse spørgsmål til nærmere overvejelse.

Endelig syntes det under alle omstændigheder klart, at rektorer, der anvender en censurordning, i tilfælde hvor de mener at måtte gå imod et ønske om optagelse af bestemte artikler i bladet, bør tilkalde redaktøren til en samtale, hvorunder der gives ham vejledning og forklaring med hensyn til rektors bestemmelser. Ligeledes forekom det klart, at der ikke bør udstedes almindeligt forbud mod behandling i skoleblade af politiske spørgsmål. – Også med hensyn til disse forhold fandt

jeg grundlag for at henstille til undervisningsministerens overvejelse, hvorvidt der måtte være anledning til udfærdigelse af direktiver til rektorerne.

Den 14. april 1959 har Undervisningsministeriet fremsendt en udtalelse af 11. februar 1959 fra de to rektorforeninger, der anførte, at de havde taget min udtalelse om den juridiske side af sagen til efterretning, og at de kunne tilslutte sig mine bemærkninger vedrørende den pædagogiske side af sagen. Foreningerne fandt imidlertid, at den af mig omtalte pædagogiske vejledning af skolebladsredaktørerne ikke var så væsensforskellig fra rektorembedets andre pædagogiske opgaver, at den skulle kunne give undervisningsministeren anledning til udfærdigelse af særlige direktiver.

Undervisningsministeriet udtalte, at ministeriet ligesom rektorforeningerne var enig med mig i mine bemærkninger om den pædagogiske side af sagen, samt at man til vejledning for rektorerne havde gjort disse bekendt med min skrivelse og ministeriets tilslutning til de nævnte bemærkninger. Da løsningen af de problemer, der rejser sig i forbindelse med spørgsmålet om uddeling af skoleblade, ikke er væsensforskellig fra rektorembedets andre pædagogiske opgaver, havde ministeriet derimod ikke fundet det hensigtsmæssigt at udsende noget særligt direktiv om forholdet. Ministeriet bemærkede i denne forbindelse, at den ved gymnasieskolerne rådende frihed i pædagogiske spørgsmål bl. a. viser sig ved, at ministeriet aldrig har udsendt direktiver til rektorerne med hensyn til forholdsregler til opretholdelse af ro og orden på skolerne.

Endelig anførte ministeriet, at det kunne tiltræde en af undervisningsinspektøren for gymnasieskolerne afgivet udtalelse om, at en rektor ikke blot af ordenshensyn kan forbyde omdeling af et skrift på skolen, men også kan nægte et skrift retten til udadtil at fremtræde som organ for skolen eller dens elever.

- 34.** *Ikke fundet grundlag for kritik i anledning af, at Ministeriet for offentlige Arbejder havde omgjort en kommunalbestyrelses nægtelse af at meddele en udenfor kommunen bosat gas- og vandmester autorisation til udførelse af et enkeltstående installationsarbejde i kommunen. (J. nr. 319/58).*

I marts 1958 klagede landsretssagfører Niels Heilbuth som advokat for Hørsholm kommu-

nalbestyrelse over, at Ministeriet for offentlige Arbejder den 25. juni 1957 havde om-

gjort kommunalbestyrelsens nægtelse af at autorisere gas- og vandmester A, Hillerød, til at udføre sanitetsarbejde på Frederiksborg amts sygehus i Usserød. Landsretssagføreren gjorde gældende, at ministeriet ikke i tilstrækkeligt omfang havde gjort kommunalbestyrelsen bekendt med de fra bygherren (sygehusbestyrelsen) og A modtagne oplysninger vedrørende en anden gas- og vandmesters økonomiske forhold.

Af sagens akter fremgik det, at der den 14. maj 1956 blev afholdt offentlig licitation over sanitetsarbejdet ved 1. byggeafsnit på amts-sygehuset i Usserød, og at gas- og vandmester A, der havde autorisation i Hillerød, havde afgivet næstlaveste tilbud på 56.791 kr. Den lavestbydendes tilbud var på 55.520 kr.

På grund af bygherrens stilling til spørgsmålet om den lavestbydendes økonomiske evne til at udføre entreprisen blev arbejdet overdraget til A, der ansøgte Hørsholm kommunes tekniske forvaltning om dispensation fra de kommunale autorisationsbestemmelser vedrørende udførelse af vandlednings- og spildevandsledningsarbejder. Den 24. maj 1956 meddelte teknisk forvaltning afslag på andragendet.

Efter drøftelse med teknisk forvaltning udførte A arbejdet i samarbejde med den lavestbydende, der fik jordledningsarbejdet overdraget mod at anmelde hele arbejdet til teknisk forvaltning.

I forbindelse med udførelsen af 2. byggeafsnit af amtssygehuset fik A uden licitation sanitetsarbejdet overdraget efter afgivelse af tilbud i henhold til enhedspriser som for 1. byggeafsnit, idet bygherren efter erfaringerne fra 1. afsnit fandt det ønskeligt, at A også fik overdraget installationsarbejdet for 2. afsnit.

Den 13. maj 1957 ansøgte A teknisk forvaltning om dispensation fra autorisationsbestemmelserne for så vidt angik 2. byggeafsnit, idet han ikke som ved 1. afsnit havde kunnet opnå tilsagn fra en kollega i kommunen om at ville anmelde arbejdet for ham.

I en skrivelse af samme dato meddelte teknisk forvaltning bygherren, at man havde bragt i erfaring, at sanitetsarbejdet på sygehusets 2. byggeafsnit var overdraget til en gas- og vandmester, der ikke var autoriseret i kommunen, og at kommunalbestyrelsens udvalg for de kommunale værker i et møde den 24. maj 1956 havde vedtaget ikke at meddele

den pågældende dispensation fra autorisationsbestemmelserne.

Bygherren svarede den 20. maj 1957, at en væsentlig del af det omhandlede arbejde skulle foregå dels i tilslutning til anlæg i de eksisterende sygehusbygninger, dels som nye installationer i disse. Det havde derfor været af afgørende betydning for bygherren, at arbejdet udførtes af det firma, som tidligere på fuldt tilfredsstillende måde havde udført sådanne arbejder på sygehuset, og som yderligere havde vist sig i stand til i en given situation at indsætte det fornødne velkvalificerede mandskab. Såfremt andragendet om midlertidig autorisation ikke kunne imødekommes, ville bygherren og overlægen gerne have lejlighed til overfor kommunalbestyrelsen nærmere at uddybe de fremsatte betragtninger. – En sådan lejlighed ses ikke at være givet bygherren eller overlægen, inden der den 28. maj 1957 meddeltes A afslag på dispensation.

Den 1. juni 1957 påklagede A udvalgets afgørelse til Ministeriet for offentlige Arbejder, der anmodede kommunalbestyrelsen om en udtalelse.

Udvalget for de kommunale værker udtalte den 7. juni 1957, at der siden 1923 og 1942 havde været krævet autorisation til udførelse af henholdsvis vand- og sanitetsinstallationer i kommunen, og at udvalget i sin tid havde vedtaget ikke at imødekomme A's ansøgning om dispensation, idet der efter udvalgets opfattelse overhovedet ikke forelå nogen grund hertil hverken med hensyn til prisbillighed eller særlige kvalifikationer. Udvalget havde taget hensyn til, at de autoriserede mestre i Hørsholm kommune har forpligtelse til at stå til rådighed for vandværket på alle tider af døgnet til hovedvandledningsarbejder, idet værket ikke har egne folk til dette arbejde. En sådan forpligtelse kunne udenbys autoriserede mestre ikke opfylde.

Den 25. juni 1957 meddelte ministeriet kommunalbestyrelsen, at det i medfør af § 6, stk. 2, i lov nr. 151 af 7. maj 1937 om tekniske installationer havde bestemt, at A kunne udføre det omhandlede arbejde på amtssygehuset.

Udvalget for de kommunale værker protesterede overfor ministeriet mod afgørelsen og udtalte, at de af A udførte installationer ikke måtte forbindes med kommunens forsyningsnet.

Ministeriet anmodede den 13. august 1957 kommunalbestyrelsen om snarest muligt at foranledige afgørelsen omgjort, idet spørgsmålet om A's ret til at få forbundet de af ham udførte installationer med det kommunale ledningsnet måtte afgøres på samme måde, som hvis han var autoriseret af kommunen.

Efter at sagen havde været behandlet i kommunalbestyrelsens møde den 9. september 1957, hvor det vedtoges at tage ministeriets afgørelse til efterretning, anmodede udvalget for de kommunale værker ministeriet om en motivering for afgørelsen.

I skrivelse af 2. november 1957 redegjorde ministeriet overfor kommunalbestyrelsen for årsagen til, at A's tilbud på 1. byggeafsnit som det næstlaveste ved licitationen var blevet antaget af bygherren, samt til, at bygherren ved 2. byggeafsnit ikke ønskede at afholde licitation. Under hensyn til disse omstændigheder og til, at bemyndigelsen alene skulle omfatte et enkeltstående arbejde, havde man fundet det i overensstemmelse med principperne i ministeriets cirkulære af 22. august 1952 at omgøre teknisk forvaltning nægtelse af at autorisere A.

I cirkulæret udtales det bl. a., at det må anses for samfundsmæssigt ønskværdigt, at en bygherre ikke forhindres i at antage det ved en licitation fremkomne billigste tilbud på et arbejdes udførelse. Det henstilles derfor, at der ved behandlingen af andragender om autorisation ses bort fra den omstændighed, at vedkommende andrager ikke er bosiddende i forsyningsområdet, og at andrageren, såfremt en ansøgning ikke imødekommes, gøres opmærksom på den i installationslovens § 6, stk. 2, indeholdte hjemmel til at indanke afslaget for Ministeriet for offentlige Arbejder.

Den 31. januar 1958 anmodede kommunalbestyrelsen ministeren for offentlige arbejder om at tage sagen op til fornyet overvejelse, idet ministeriets afgørelse efter kommunalbestyrelsens opfattelse var i strid med ånden i og meningen med installationsloven. Der skulle efter kommunalbestyrelsens opfattelse meget vægtige argumenter til for at motivere meddelelse af autorisation til en udenbys mester, og sådanne vægtige argumenter fandt kommunalbestyrelsen ikke, at der var fremført.

Kommunalbestyrelsen gjorde yderligere gældende, at lokale mestre havde udført in-

stallationer af lignende art på skoler, aldersrenteboliger, alderdomshjem og andre steder til bygherrenes fulde tilfredshed, og at de lokale mestre gennemgående var højt kvalificerede folk, der alle ville have været i stand til at udføre det pågældende arbejde tilfredsstillende og under indsættelse af den nødvendige arbejdskraft.

Dernæst beklagede kommunalbestyrelsen, at ministeriet ikke havde forelagt bygherrens oplysninger for teknisk forvaltning, da oplysningen om bygherrens stilling til spørgsmålet om den lavestbydendes økonomiske evne til at udføre entreprisen i så fald ville være blevet korrigeret.

Endelig besværede kommunalbestyrelsen sig over, at ministeriet havde accepteret, at licitation ikke blev afholdt ved 2. byggeafsnit, idet ministeriet i ovennævnte cirkulære søgte at beskytte sådanne samfundsmæssige interesser, som bygherren havde tilsidesat ved ikke gennem offentlig licitation at fremkalde de billigste tilbud. En autorisation af A måtte i overensstemmelse med cirkulærets ånd uvægerlig forudsætte, at hans entreprise-sum lå væsentligt lavere end budene fra de lokale mestre.

Teknisk forvaltning havde derimod truffet sin afgørelse ud fra rent saglige betragtninger. Vandværket har ikke egne folk til rådighed til udførelse af hovedledningsarbejder, hvorfor den ordning består, at de lokale mestre, der opnår autorisation, til enhver tid er rede til at rykke ud med kort varsel på alle tider af døgnet, en forpligtelse som en udenbys mester naturligvis ikke kan påtage sig. Kommunalbestyrelsens motivering var således ikke alene at give kommunens beboere den bedst mulige service under de givne betingelser, men også at vise størst muligt hensyn overfor de lokale mestre til gengæld for den forpligtelse, de havde påtaget sig.

Den 26. februar 1958 meddelte ministeren kommunalbestyrelsen, at han allerede tidligere havde tiltrådt ministeriets afgørelse, og at det af kommunalbestyrelsen nu fremførte ikke gav ham anledning til at ændre afgørelsen.

Ministeriet for offentlige Arbejder beholdt sig overfor mig til udtalelsen af 2. november 1957 og udtalte yderligere, at når det af kommunalbestyrelsen anførtes, at autorisation normalt kun meddeltes lokale me-

stre, fordi Hørsholm vandværk anså det for tvungende nødvendigt, at de lokale mestre påtager sig forpligtelsen til at stå til rådighed for værket, kunne en sådan benyttelse af den værkerne tillagte autorisationsbeføjelse vel ikke anses for uforenelig med installationsloven, men hensynet til, at værkerne derved kunne spare ansættelsen af egne folk, kunne efter ministeriets opfattelse ikke være bindende for klageinstansen, der måtte kunne skønne frit over den betydning, der ville kunne tillægges dette moment. Betydningen syntes i hvert fald at være væsentlig mindre, når det drejede sig om en autorisation til et enkelt arbejde, end når der var tale om en fast autorisation.

Ministeriet havde ved behandlingen af A's klage lagt afgørende vægt på, at A havde fået arbejdet overdraget til de enhedspriser, på grundlag af hvilke han ved en tidligere licitation var blevet den efter omstændighederne lavestbydende. Ministeriet havde ment uden prøvelse at måtte tage til efterretning, at der under en licitation over arbejder, til hvis udførelse der krævedes autorisation, blev udskudt tilbud, hvadenten dette skete i tilslutning til afgivelse af bygherreerklæring, fordi tilbudene var ukonditionsmæssige, eller fordi bygherren ikke havde fornøden tillid til en tilbudsgiver, og ministeriet måtte finde det afgjort urigtigt, at den herefter lavestbydende skulle være nødt til at betale en lokalt autoriseret mester – i det foreliggende tilfælde formentlig den udskudte tilbudsgiver – for at anmelde arbejdet.

Forsåvidt angår det forhold, at bygherrens begrundelse for ved den stedfundne licitation at udskyde et af de indkomne tilbud ikke havde været forelagt for kommunalbestyrelsen, udtalte ministeriet, at det ikke havde ånset sig for forpligtet eller berettiget til på daværende tidspunkt at viderebringe oplysninger, som ministeriet havde modtaget under en telefonsamtale med sygehusbyggeudvalgets sekretær, så meget mere som oplysningerne, som det fremgik af ministeriets redegørelse, ikke havde været afgørende for ministeriets stilling til sagens realitet.

Endelig anførte ministeriet, at et af ministeren i Folketinget fremsat forslag til lov om autorisation af elektroinstallatører m. v., der indeholdt forslag om, at enhver elektroinstallatør, der havde bestået en godkendt fagprøve, under visse nærmere betingelser

kunne kræve sig autoriseret overalt i landet, var vedtaget og bekendtgjort som lov nr. 196 af 7. juni 1958, og at et udvalg, der arbejdede med en revision af reglerne om de øvrige af installationsloven af 1937 omfattede tekniske installationer, kunne forventes at ville foreslå en tilsvarende regel indført for såvidt angår disse installationer.

Værkernes ret til at bestemme, at kun de af dem autoriserede installatører må udføre visse arbejder, blev indført ved lov nr. 9 af 23. januar 1903 om berettigelsen til at udføre arbejder vedkommende vand-, gas- eller elektricitetsværker samt kloakledninger og indvendige husspildevandsledninger, hvilken lov senere blev ændret på enkelte punkter ved lov nr. 70 af 19. marts 1930.

Af rigsdagsforhandlingerne fremgår det, at lovens formål var at sikre værkerne, at anlæggene blev udført af kvalificerede folk (Rigsdagstidende 1900/01, Landstingets forhandling sp. 1379 og sp. 1483), hvorimod loven ikke skulle skabe monopol for de pågældende installatører (RT 1929/30, L. forh. sp. 36).

Oprindelig fandtes der ikke i loven nogen rekursadgang. En regel herom blev først indsat i § 6, stk. 2, i lov nr. 151 af 7. maj 1937 om tekniske installationer, hvorefter beslutninger om nægtelse af bemyndigelse kan indankes for Indenrigsministeriet (nu Ministeriet for offentlige Arbejder) af enhver, hvem bemyndigelse er nægtet, for såvidt den pågældende har bestået en kommunal fagprøve eller videregående prøve.

Jeg udtalte den 25. august 1958, at den af Ministeriet for offentlige Arbejder truffene afgørelse faldt indenfor den ministeriet ved installationslovens § 6, stk. 2, tillagte beføjelse til at omgøre et værks afslag på autorisation.

Da dernæst ministeriets afgørelse måtte anses for at være motiveret af saglige hensyn og i overensstemmelse med de næringsfrihedsprincipper, der for elektroinstallatørers vedkommende nu havde fundet udtryk i loven af 7. juni 1958, fandt jeg ikke grundlag for at kritisere, at ministeriet havde omgjort kommunalbestyrelsens autorisationsnægtelse. Jeg bemærkede herved, at der ikke i installationsloven af 7. maj 1937, dens forarbejder eller under

forhandlingerne i Rigsdagen sås at være givet retningslinier for, i hvilke tilfælde en autorisationsnægtelse ville kunne omgøres af ministeriet.

Ministeriets behandling af sagen kunne ikke give mig anledning til kritik, hvorved jeg bemærkede, at ministeriet ikke i det foreliggende tilfælde sås at have haft pligt til inden afgørelsen af 25. juni 1957 at forelægge teknisk forvaltning de underhånden indhentede oplysninger fra bygherren.

Da den kommunale – herunder amtskommunale – forvaltning ifølge ombudsmandsloven ikke henhører under mit virksomhedsområde, kunne jeg ikke tage stilling til klagen i det omfang, den angik de af bygherren indgåede entrepriser.

I skrivelse af 27. november 1958 gjorde landsretssagføreren gældende, at det forhold, at Ministeriet for offentlige Arbejder havde accepteret de af bygherren anførte argumenter med hensyn til de indgåede entrepriser, måtte betyde, at der forelå en ministeriel afgørelse vedrørende det pågældende spørgsmål, og at jeg derfor skulle være kompetent til at tage stilling til entreprisepørgsmålet.

I den anledning meddelte jeg, at den omstændighed, at ministeriet ved afgørelsen af autorisationspørgsmålet havde accepteret bygherrens argumenter for at overdrage de omhandlede arbejders udførelse til A, ikke var ensbetydende med, at ministeriet havde truffet afgørelse vedrørende entrepriserne, eller kunne sidestilles dermed.

35. Anbringelsesmåden i tilfælde hvor værnepligtige varetægtsarrestanter underkastes psykiatrisk undersøgelse. – Generalauditøren har henledt auditørernes opmærksomhed på, at de bør søge påbegyndelsen af den psykiatrisk undersøgelse fremskyndet mest muligt. (J. nr. 320/58).

I marts 1958 klagede landsretssagfører L over, at der ikke forelå mulighed for betryggende anbringelse af værnepligtige, der er indsat i varetægtsarrest, og som ifølge rettens beslutning skal underkastes psykiatrisk undersøgelse. Som begrundelse for klagen henviste L til 3 straffesager mod de værnepligtige A, B og C, for hvem han havde været forsvarer.

L havde tidligere klaget til Forsvarsministeriet vedrørende fremgangsmåden ved mentalundersøgelserne af A og B, og ministeriet havde den 7. og 15. november 1957 taget stilling til klagerne.

Vedrørende A havde L klaget over, at den i et retsmøde den 20. august 1957 besluttede mentalundersøgelse var gennemført ambulante og ikke i forbindelse med indlæggelse på Militærhospitalet. Ministeriet svarede den 7. november 1957, at Militærhospitalets mentalundersøgelse af arrestanter sker ambulante, med mindre arrestens eller hospitalets læger skønner, at indlæggelse er lægeligt indiceret, eller det udtrykkeligt af vedkommende ret bestemmes, at indlæggelse skal finde sted.

Der var ikke i retsbogen vedrørende det i retsmødet den 20. august 1957 passerede an-

ført noget om, at A skulle indlægges til mentalundersøgelse.

Auditøren havde allerede den 21. august 1957 anmodet Flådestationen om, at mentalundersøgelsen snarest måtte blive iværksat, og denne fandt herefter sted på Militærhospitalet den 24. og 27. august 1957. De undersøgende læger havde ikke på noget tidspunkt anset en øjeblikkelig overførsel af A til hospitalet for påkrævet, og der blev heller ikke fra lægen ved Blegdamsvejens arrest modtaget nogen meddelelse om, at A's tilstand var således, at han ikke kunne forblive i arresten.

På grundlag af det ved mentalundersøgelsen fremkomne fandtes A at burde kasseres, og han blev den 28. august 1957 fremskilt for en kassationskommission og den 30. s. m. hjemsendt efter for stedse at være blevet erklæret uskikket til al krigstjeneste. Tiltale mod A blev herefter frafaldet.

Forsvarsministeriet fandt – bortset fra et i denne forbindelse irrelevant forhold – ikke grundlag for kritik af sagens behandling.

For så vidt angår B havde retten besluttet mentalundersøgelse den 13. august 1957. L klagede den 28. august 1957 til Forsvarsmi-

nisteriet over, at B endnu 10 dage efter retsmødet ikke var blevet overført til Militærhospitalet fra varetægtsfængslet.

Forsvarsministeriet svarede den 15. november 1957, at auditøren den 15. august 1957 modtog straffesagens akter og samme dag videresendte dem til Flådestationen til foranstaltning.

Søværnets kaserne modtog lørdag den 17. august 1957 akterne, og den 19. s. m. satte kasernen sig i forbindelse med Militærhospitalet angående undersøgelsen. B var derefter til ambulantly behandling den 20. og 22. august 1957 på hospitalets psykiatriske afdeling og blev den 23. s. m. indlagt på afdelingen.

På grundlag af det ved undersøgelsen fremkomne blev B den 4. september 1957 kasseret som for stedse uskikket til al krigstjeneste, og tiltale mod ham blev undladt.

Forsvarsministeriet meddelte, at sagens behandling efter ministeriets formening ikke gav rimelig anledning til kritik.

Med hensyn til C oplyste Forsvarsministeriet i skrivelse af 31. maj 1958 til mig, at L som forsvarer for C, der var tiltalt for lydhedsnægtelse, respektstridighed, trusel om vold mod foresat samt ulovlig udeblivelse fra tjenesten, i retten rejste spørgsmål om mentalundersøgelse, men efter henstilling fra dommeren frafaldt dette.

Ved byrettens dom af 1. februar 1958 blev C for de nævnte lovovertrædelser ikendt en straf af vagtarrest i 40 dage, hvoraf 12 dage ansås som udstået. Dommen blev straks anket, og L anmodede samtidig på ny om, at C måtte blive mentalundersøgt.

Sådan undersøgelse blev herefter omgående iværksat og foretaget i dagene 2. til 11. februar 1958 ved Militærhospitalets psykiatriske klinik. Undersøgelsen fandt sted ambulantly, dels medens C hensad i Blegdamsvejens arrest (indtil den 4. februar 1958), og dels medens han opholdt sig på sit tjenestested, hvorved bemærkes, at landsretten ved kendelse af 4. februar 1958 bestemte, at C skulle løslades.

I en af auditøren afgivet erklæring oply-

stes det, at det i lægeerklæringen fra Militærhospitalet udtaltes, at der ikke var holdpunkter for at antage, at der forelå neurose, psykose eller grovere intelligensdefekt, omend nok lettere karakterinsufficiens.

Efter det til sagen oplyste måtte Forsvarsministeriet være af den opfattelse, at behandlingen af straffesagen mod C ikke gav anledning til kritik. Ministeriet lagde herved vægt på, at mentalundersøgelsen af C blev iværksat omgående og inden for kort tid tilendebragt, og at den omstændighed, at undersøgelsen gennemførtes ambulantly, ikke var noget særegent for den foreliggende sag. Militærhospitalets mentalundersøgelse af arresteranter foretages altid ambulantly, med mindre arrestens eller hospitalets læger skønner, at indlæggelse er lægeligt indiceret, eller det udtrykkeligt af vedkommende ret er bestemt, at indlæggelsen skal finde sted, hvilket iøvrigt – efter det overfor ministeriet oplyste – er i overensstemmelse med den praksis, der følges ved mentalundersøgelse af varetægtsarrester i civile straffesager.

I tilfælde af indlæggelse vil denne, da Militærhospitalet ikke disponerer over nogen lukket sygeafdeling, normalt finde sted på vedkommende fængsels sygeafdeling.

Ministeriet tilføjede, at generalauditøren for mest muligt at fremskynde behandlingen af de sager, hvor retten beslutter, at der skal foretages mentalundersøgelse, agter at henvende auditørernes opmærksomhed på, at det normalt vil være hensigtsmæssigt, at auditøren uden at afvente sagens tilbagesendelse fra retten mundtligt orienterer rettergangschefen om rettens kendelse og henstiller, at undersøgelse omgående iværksættes.

Den 25. juni 1958 udsendte generalauditøren den nævnte meddelelse til auditørerne.

Jeg udtalte den 9. juli 1958, at jeg ikke kunne kritisere de militære myndigheders behandling af de af L nævnte 3 straffesager. Jeg fandt heller ikke, at der iøvrigt var godtgjort noget forhold, der kunne give anledning til kritik.

36. Statens Ligningsdirektorats virksomhed med henblik på revision af grundværdiansættelserne ved 10. almindelige vurdering. (J. nr. 339/58).

I marts 1958 klagede De danske Grundejers Landsorganisation over, at Statens Lignings-

direktorat efter en af Højesteret den 28. juni 1956 afsagt dom (UfR 1956, s. 809), hvor-

ved vurderingsmyndighedernes hidtidige praksis ved ansættelse af grundværdien af fast ejendom blev underkendt, ikke i tilstrækkelig grad havde draget omsorg for, at skyldrådene foretog revision af grundværdien pr. 1. oktober 1950 i overensstemmelse med de principper, som fandt udtryk i dommen. Organisationen henviste til, at det ved dommen blev fastslået, at der ved ansættelsen af grundværdien ikke bør tages hensyn til huslejereguleringen som en værdiforringende faktor.

Statens Ligningsdirektorat udtalte den 4. august 1958, at vurderingsmyndighederne siden lov nr. 352 af 7. august 1922 om beskattning til staten af faste ejendomme, jfr. bekendtgørelse nr. 49 af 15. februar 1923, i praksis er gået ud fra, at bestemmelserne i lovens §§ 1 og 3 måtte forstås således, at offentligtretlige byrder og rettigheder knyttet til en ejendom også i nogen grad skal tages i betragtning ved ansættelsen af grundværdien, selvom de kun findes så længe den faktiske bebyggelse og benyttelse opretholdes, men ikke ville være tilstede, hvis jorden var ubebygget. Ligningsdirektoratet måtte derfor give vejledning til de lokale vurderingsmyndigheder i overensstemmelse hermed såvel ved 9. almindelige vurdering pr. 1. oktober 1945 som ved 10. almindelige vurdering pr. 1. oktober 1950.

Mod denne praksis havde der ikke været rejst indvending i forbindelse med vurderingerne forud for den 10. almindelige vurdering, men umiddelbart efter denne vurdering – ved hvilken grundværdiansættelserne i henhold til lov nr. 265 af 27. maj 1950 om grundstigningsskyld som nye grundbeløb skulle afløse de tidligere ansatte forsåvidt angår udmåling af fremtidig afgiftspligtig stigning – indkom der til Landsskatteretten godt 200 klager med påstand om forhøjelse af grundværdien ved denne vurdering for udlejningsejendomme, hvoraf størsteparten var beliggende i Københavns inderkvarter, mens de øvrige lå i Gentofte samt i Århus, Ålborg og Odense.

Disse klager blev i henhold til lov nr. 108 af 31. marts 1938 tilsendt Ligningsdirektoratet til erklæring, og under direktoratets behandling blev en del af dem ved Ligningsrådets foranstaltning afsluttet med en ændring, der helt eller delvis imødekom klager-

nes påstande. Resten, knap 200 stk., blev tilsendt Landsskatteretten.

Under den mundtlige forhandling i Landsskatteretten vedrørende en københavnsk ejendom forlangte klageren motiveret kendelse med hensyn til rigtigheden af praksis, hvilket førte til, at Landsskatteretten den 19. januar 1955 afsagde en kendelse, hvori det bl. a. udtaltes, at der ikke ved grundværdiansættelsen kunne tages hensyn til huslejereguleringen som værdiforringende faktor. Samtidig og i tiden derefter afsagde Landsskatteretten kendelse i de øvrige sager; de fleste af disse kendelser gik ud på forhøjelser, der dog var procentvis stærkt varierende i forhold til Ligningsdirektoratets indstillinger.

Finansministeriet besluttede at indbringe spørgsmålet for domstolene, og efter at Østre Landsret ved dom af 11. februar 1956 havde givet Landsskatteretten medhold, indankede Finansministeriet sagen for Højesteret, som ved dom af 28. juni 1956 tiltrådte Landsskatterettens synspunkt.

For at få arbejdet med den 11. almindelige vurdering, der efter den dagældende lov skulle finde sted pr. 1. oktober 1956, udført i rette tid måtte Ligningsdirektoratet påbegynde det forberedende arbejde allerede i slutningen af året 1955. Direktoratet indkaldte de lokale vurderingsmyndigheder til et forhandlings- og instruktionsmøde den 24. marts 1956, på hvilket tidspunkt højesterets-sagen endnu var uafgjort; direktoratets instruktion måtte derfor ske i overensstemmelse med den tidligere praksis, indtil der forelå endelig domsafgørelse i sagen.

Ved det af finansministeren i februar 1956 fremsatte forslag til lov om ændring bl. a. af loven af 1922 var den hidtidige praksis foreslået lovfæstet, men ved behandlingen i Folketinget ændredes bestemmelserne for ansættelsen af grundværdien derhen, at der alene skulle tages hensyn til de til grunden knyttede rettigheder og byrder af offentligtretlig karakter, således at reglerne for grundværdiansættelsen efter ikrafttræden af lov nr. 179 af 23. juni 1956 blev overensstemmende med den ved højesteretsdommen af 28. juni 1956 trufne afgørelse.

Om denne regel, der alene vedrører 11. almindelige vurdering og de fremtidige vurderinger, gav Ligningsdirektoratet ved cirkulære

af 2. august 1956 vurderingsmyndighederne underretning.

Med hensyn til den af Højesterets dom foranledigede undersøgelse af ansættelserne ved 10. almindelige vurdering bemærkede Ligningsdirektoratet, at resultatet af dommen blev meddelt vurderingsmyndighederne ved direktoratets skrivelse af 2. juli 1956, og at der, efter at spørgsmålet var forhandlet i Ligningsrådet, ved cirkulære af 11. august 1956 blev givet instruks til skyldrådene om at undersøge, om grundværdierne for udlejnings-ejendomme ved den 10. almindelige vurdering var for lavt ansat efter det ved højesteretsdommen knæsatte princip, og give indberetning til Ligningsdirektoratet om resultatet tilligemed eventuel indstilling om bemyndigelse til at foretage de fornødne ændringer. Denne undersøgelse måtte naturligst foregå i forbindelse med den umiddelbart forestående 11. almindelige vurdering, hvor grundværdien efter den nye lovs regler skulle ansættes uden hensyntagen til huslejereguleringen, idet man i den nye ansættelse ville få en støtte til bedømmelse af, i hvilket omfang den forudgående ansættelse af grundværdien havde været påvirket af huslejereguleringen.

Som baggrund for kravet om en sådan undersøgelse blev der i cirkulæret henvist til den allerede udsendte højesteretsdom og gjort rede for karakteren af Landsskatterettens kendelser vedrørende grundværdien ved 10. almindelige vurdering for udlejningsejendomme, særlig i tilfælde hvor der var klaget mod påstand om forhøjelse af grundværdien.

Direktoratet afviste, at denne redegørelse – som hævdedet af landsorganisationen – havde været af proceduremæssig karakter. Den fremdrog det rent faktiske af betydning for overvejelsen og den almindelige vejledning, der kunne hentes fra Landsskatterettens kendelser, nemlig at de viste procentvis stærkt varierende forhøjelser, og at der ikke i de enkelte tilfælde var givet udtryk for, hvilken vægt retten havde tillagt det synspunkt, at der ved ansættelsen af grundværdien ikke skulle tages hensyn til huslejereguleringen. Dette understregede, at en revision måtte bygge på en selvstændig undersøgelse og bedømmelse af forholdene hvert enkelt sted, og at der ikke selv indenfor samme by generelt kunne angives forhøjelsesprocenter eller lignende som udtryk for den indflydelse, hus-

lejereguleringen havde haft på ansættelserne af grundværdierne før 11. almindelige vurdering, og at fejl af anden art også kunne forekomme for de huslejeregulerede ejendomme som for andre ejendomme.

I hovedstaden, hvor et skyldrådskontor var oprettet, kunne undersøgelserne fremmes så hurtigt, at resultaterne efter bemyndigelse fra Statens Ligningsdirektorat kunne fremlægges samtidig med resultaterne af 11. almindelige vurdering.

I de øvrige skyldkredse, hvor der kun er forholdsvis få egentlige udlejningsejendomme, og hvor få eller ingen kendelser fra Landsskatteretten forelå, måtte skyldrådernes undersøgelser ske i forbindelse med deres gennemgang af 11. almindelige vurdering. Under samarbejdet med de lokale vurderingsmyndigheder til gennemførelsen af 11. almindelige vurdering blev man i adskillige tilfælde opmærksom på fejl i ansættelserne af grundværdien ved 10. almindelige vurdering. Under hensyn til denne vurderings betydning for ejerne som udgangspunkt for beregning af den fremtidige afgiftspligtige stigning godkendte Ligningsrådet, at der uanset det fremykkede tidspunkt kunne finde en revision sted efter bemyndigelse fra Ligningsdirektoratet, selv i tilfælde hvor det drejede sig om skønsfejl. Man anmodede derfor ved cirkulære af 13. august 1956 til vurderingsformændene udenfor København og Frederiksberg om at få indberetning om eventuelle fejl.

I skyldkredsene udenfor København og Frederiksberg havde skyldrådernes undersøgelser kun enkelte steder resulteret i indberetning om, at man havde fundet grundlag for rettelse af 10. almindelige vurdering specielt på grund af huslejereguleringens indflydelse på grundværdiansættelsen. De fleste indberetninger gik ud på, at der ikke var grundlag for rettelse. Skyldrådernes undersøgelser er genstand for Ligningsdirektoratets efterprøvelse i forbindelse med undersøgelsen af ansættelserne ved 11. almindelige vurdering.

Ligningsdirektoratet tilbageviste landsorganisationens påstand om, at der fra direktoratets side havde været tilstræbt en reduktion af den praktiske betydning af dommen, og anførte, at de givne vejledninger, der var godkendt af Ligningsrådet, var udtryk for en bestræbelse for i videst muligt omfang at

få rettet fejl af enhver art i grundbeløbsansættelserne.

Om det i tiden efter de nævnte cirkulærer passerede henholdt Ligningsdirektoratet sig til den i en skrivelse af 12. februar 1958 til landsorganisationen givne fremstilling og tilføjede, at der som et normalt led i den Ligningsdirektoratet efter loven påhvilende instruktionsvirksomhed i tiden fra den 18. juli til den 3. september 1956 i hver af landets skyldkredse havde været afholdt et instruktionsmøde med samtlige vurderingsmænd og vurderingsformænd samt særlige møder med vurderingsrådene i de større købstæder. På disse møder blev spørgsmålet om revision af grundværdierne ved 10. almindelige vurdering fremdraget, og man havde derfor ikke fundet anledning til at afholde et samlet møde med vurderingsmyndighederne til vejledning om højesteretsdommens konsekvenser.

Ligningsdirektoratet gjorde gældende, at den fulgte fremgangsmåde gav tilstrækkelig sikkerhed for det rigtige resultat af revisionen, og bemærkede, at henvendelser til direktoratet fra de enkelte ejere om revision af grundværdien pr. 1. oktober 1950 af deres ejendomme efter gældende praksis var blevet inddraget under undersøgelsen, og at klager til Landsskatteretten vedrørende ejendomme under huslejereguleringen, der mentes med urette forbigået ved revisionen, blev optaget til behandling.

Efter den af Ligningsdirektoratet lagte arbejdsplan med hensyn til kontrollen med den 11. almindelige vurdering var der forhandlet med vedkommende skyldråd om revision af grundværdierne ved 10. almindelige vurde-

ring i en række købstæder, som hovedregel i forbindelse med en revision af grundværdierne ved 11. almindelige vurdering, og arbejdet var så langt fremme, at bemyndigelse fra direktoratet til revision var givet for Odense, Kolding, Vejle, Fredericia, Skagen, Nykøbing F og Nakskov købstæder, mens indstilling om revision forventedes for Hjørring, Sønderborg, Horsens og Ålborg købstæder; for en række mindre købstæder var der ikke fundet grundlag for revision, eller i hvert fald kun for revisioner der var uden forbindelse med huslejereguleringen. Det ville næppe være muligt at tilendebringe denne kontrol overalt før i løbet af året 1959; dette gjaldt forsåvidt også København og Frederiksberg, hvor Ligningsdirektoratet havde til udtalelse et ret betydeligt antal klager til Landsskatteretten over ansættelserne ved skyldrådets revision af grundværdierne ved 10. almindelige vurdering (herunder enkelte klager over manglende revision), og hvor nærmere undersøgelse af 11. almindelige vurdering sine steder kunne antages at give anledning til visse ændringer af ansættelserne ved 10. almindelige vurdering, som de forelå efter skyldrådets revision.

Jeg udtalte den 8. september 1958, at jeg fandt, at Ligningsdirektoratet i rimeligt omfang havde udfoldet bestræbelser for, at de ved højesteretsdommen af 28. juni 1956 fastlagte principper straks blev kendt af vurderingsmyndighederne, og for, at de kom til anvendelse med henblik på eventuel revision af vurderingerne ved 10. almindelige vurdering. Jeg kunne derfor ikke kritisere den af Ligningsdirektoratet fulgte fremgangsmåde.

37. *Politiet burde på et tidligere tidspunkt end sket have meddelt en hundeejer pålæg i henhold til hundelovens § 13, stk. 2. (J. nr. 341/58).*

Den 20. marts 1958 klagede A over, at politiet i Holte ikke havde meddelt B pålæg i henhold til hundelovens § 13, stk. 2, uagtet hans hund flere gange havde forulempet A og medlemmer af hans husstand.

Det fremgik af sagen, at A den 16. maj 1956 til politiet i Holte anmeldte, at hans 9-årige datter under leg i B's have var blevet

bidt af hunden. Den 15. juni 1956 henlagde politiet sagen, efter at B's forsikringsselskab havde anerkendt erstatningspligten og udbetalt A 25 kr. for lægehjælp.

Den 11. juli 1956 anmeldte A til politiet, at hunden havde bidt ham i venstre jakkeærme. Forsikringsselskabet anerkendte erstatningspligten og udbetalte A 50 kr., hvor-

efter politimesteren den 18. august 1956 meddelte B en skriftlig advarsel for overtrædelse af hundelovens § 13, stk. 1.

Den 15. juni 1957 anmeldte et postbud til politiet, at han dagen før under udbringning af post var blevet bidt af B's hund. Forsikringsselskabet anerkendte atter erstatningspligten og udbetalte den 1. august 1957 279,91 kr. Den 24. august 1957 forelagde politimesteren B et bødeforlæg på 30 kr. for overtrædelse af hundelovens § 13, stk. 1, og i september 1957 betalte B bøden.

Den 20. marts 1958 anmeldte A til politiet i Holte, at hans hustru samme dag var blevet forelempt af hunden, da hun gik på en offentlig gangsti. Hunden havde dog ikke bidt hende.

En af beboerne på vejen anmeldte den 4. juni 1958 til politiet i Lyngby, at hunden, der opholdt sig i haven, generede de omboendes nattesøvn ved vedholdende gøen og tuden. Sagen sluttede med, at politimesteren den 11. juni 1958 meddelte B en skriftlig advarsel for overtrædelse af hundelovens § 11.

Den 12. juni 1958 blev der af politiet meddelt B pålæg i henhold til hundelovens § 13, stk. 2, om at lade hunden aflive, medmindre den til stadighed holdtes bundet, indespærret eller forsynet med forsvarlig mundkurv.

Politimesteren udtalte den 13. juni 1958 overfor mig, at der i de foreliggende sager

nu skønnedes at være fremkommet sådanne oplysninger, at der var tilstrækkeligt grundlag for at bringe hundelovens § 13, stk. 2, i anvendelse. – Politimesteren havde ikke tidligere fundet tilstrækkelig anledning til at meddele B pålæg efter hundeloven, da de foreliggende oplysninger tydede på, at han efter evne søgte at holde hunden indelukket på eget område. Hunden havde således aldrig af politiet været optaget som herreløs, og der forelå ikke oplysning om, at den sædvanligvis strejfede om.

Det fremgår af hundelovens § 13, stk. 2, sammenholdt med stk. 1, at politiet, når en hund bider en sagesløs person eller på anden måde volder bl. a. personskade, og den tidligere har forårsaget skade, for hvilken besidderen er ifaldet erstatningsansvar, eventuelt efter forlig, har pligt til at udfærdige pålæg.

Efter de i sagen foreliggende oplysninger forelå betingelserne for at meddele pålæg klart, efter at hunden den 15. juni 1957 havde bidt et postbud. Politiet burde derfor i hvert fald straks efter at forsikringsselskabet den 1. august 1957 havde anerkendt erstatningspligten have meddelt B pålæg efter hundelovens § 13, stk. 2, og ikke først den 12. juni 1958. Jeg bemærkede herved, at episoden den 4. juni 1958 ikke havde kunnet begrunde pålægget.

38. Fejlekspedition i Statens Ligningsdirektorat. (J. nr. 368/58).

Den 28. marts 1958 klagede en gårdejer over, at nogle bilag, som han i slutningen af 1957 havde sendt Statens Ligningsdirektorat i forbindelse med en forespørgsel, ikke var tilbage-sendt, selv om han ved skrivelser af 20. februar og 19. marts 1958 havde anmodet derom.

Efter telefonisk henvendelse fra mit kontor sendte Ligningsdirektoratet den 1. april 1958 bilagene tilbage til gårdejeren og besvarede samtidig hans forespørgsel.

Direktoratet oplyste overfor mig, at til-

bage sendelsen på grund af en fejlekspedition havde beroet på besvarelse af forespørgslen. Direktoratet udtalte samtidig sin dybeste beklagelse af den skete fejl. Man havde påtalt den overfor den tjenestemand, der havde haft ansvaret for sagens ekspedition, og denne havde erkendt sit ansvar for den begåede fejl.

Da Ligningsdirektoratet havde beklaget fejlekspeditionen og påtalt denne, foretog jeg ikke videre.

39. *Departementschefen i Ministeriet for offentlige Arbejder er formand for Elektricetetsrådet, hvis afgørelser i de i stærkstrømslovens § 2, punkt 1 og 2, omhandlede tilfælde kan indankes for ministeriet. Henstillet, at departementschefen deltager i rådets drøftelser af sager af den nævnte art uden stemmeret og uden adgang til at overvære en eventuel stemmeafgivning, eller at den særlige rekursadgang til ministeriet i disse sager ændres ved lov. – Endvidere henstillet, at Elektricetetsrådets forretningsorden af 7. april 1937 optages i Ministerialtidende.*

Ministeriet vil tage henstillingen til følge. (J. nr. 375/58).

Den 8. april 1958 klagede højesteretssagfører H som advokat for A bl. a. over, at formanden for Elektricetetsrådet er departementschef i Ministeriet for offentlige Arbejder, idet han fandt det uheldigt, at det organ, der skal afgive indstilling, har departementschefen i det ministerium, som skal træffe endelig afgørelse, som formand.

Ministeriet for offentlige Arbejder udtalte, at Elektricetetsrådets virksomhed i forhold til ministeriet er af rådgivende karakter, undtagen når der er tale om stærkstrømslovens § 2, punkt 3, hvorefter rådets afgørelser i medfør af § 2, punkt 1 og 2, er bindende, medmindre de påklages til ministeriet til endelig afgørelse.

Forsåvidt angår rådets rådgivende virksomhed fandt ministeriet det ikke stridende mod almindelige forvaltningsretlige principper, at departementschefen beklæder posten som formand.

De i § 2, punkt 1 og 2, omhandlede tilfælde, hvor der er anordnet en administrativ instansfølge mellem rådet og ministeriet, er af udpræget teknisk karakter og afgøres praktisk talt altid ved mindelig overenskomst mellem rådet og vedkommende anlægsmyndighed m. v. Anke sås kun foretaget i eet tilfælde, og da gik ministeriets afgørelse delvis rådet imod. Ministeriet fandt herefter ikke tilstrækkelig anledning til at søge stærkstrømslovens § 2, punkt 3, ændret.

I skrivelse af 17. september 1958 anførte jeg, at det i den forvaltningsretlige teori er antaget, at den omstændighed, at indehaveren af et offentligt hverv tidligere i anden tjenstlig egenskab har taget stilling til den sag, som foreligger til behandling, ikke i almindelighed kan gøre vedkommende inhabil, men at noget andet gælder, hvis det drejer sig om en klageinstans, jfr. Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 3. udg. 1956, s. 423-24. Da der ikke i den

forelagte sag var anordnet rekurs fra Elektricetetsrådet til ministeriet, kunne departementschefens deltagelse i rådets behandling af sagen ikke give mig anledning til kritik. Uanset det af ministeriet anførte fandt jeg derimod, at departementschefens formandskab i Elektricetetsrådet ved behandlingen af de i stærkstrømslovens § 2, punkt 1 og 2, omhandlede sager kunne medføre, at han i strid med det almenlydige princip, at ingen, der har deltaget i en underordnet myndigheds afgørelse, bør deltage i klageinstansens behandling af sagen, kunne komme til at deltage i en sags behandling i begge instanser.

I overensstemmelse hermed henstillede jeg til ministeriet, at der eventuelt ved en ændring af forretningsordenen for Elektricetetsrådet tilvejebragtes en ordning, således at departementschefen vel deltog i rådets drøftelser af de omhandlede sager, men uden stemmeret og uden adgang til at overvære en eventuel stemmeafgivning.

Såfremt ministeriet på grund af de omtalte forholds særlige tekniske karakter ikke fandt den foreslåede ordning hensigtsmæssig, henstillede jeg, at der søgtes gennemført en ændring af stærkstrømslovens § 2, punkt 3, således at den særlige rekursadgang til ministeriet for disse sager ændredes.

Endelig henstillede jeg til ministeriet at foranledige forretningsordenen af 7. april 1937 for Elektricetetsrådet optaget i Ministerialtidende.

Ministeriet for offentlige Arbejder udtalte den 28. januar 1959, at det måtte nære betænkelighed ved en administrativ gennemførelse af den først omtalte ordning, hvorved man i strid med stærkstrømslovens forudsætninger ville indskrænke et rådsmedlems beføjelser, men at det i princippet kunne tiltræde, at stærkstrømslovens § 2, punkt 3,

søges ændret, eventuelt således at de i lovens § 2, punkt 1 og 2, omhandlede sager afgøres endeligt af Elektriciterådet. Under henvisning til, at der fornylig er gennemført en ændring af loven, ville ministeriet finde det rigtigst at lade gennemførelsen af den foreslåede ændring bero, indtil loven af andre grunde skal revideres.

Da ministeriet imidlertid var enig i, at et medlem af rådet, som tillige er tjenestemand i Ministeriet for offentlige Arbejder, herunder

formanden, ikke under den nuværende ordning bør deltage i stemmeafgivningen i de omhandlede sager, omend nok i de forudgående forhandlinger, ville ministeriets departementschef i tiden, indtil den nødvendige lovændring kan finde sted, ikke deltage i eller overvære stemmeafgivningen i disse sager.

Endelig ville ministeriet foranledige Elektriciterådets forretningsorden optaget i Ministerialtidende.

40. *Efter anmodning fra en skatteyder stillede et amtsligningsinspektorat i oktober 1956 en sag vedrørende den pågældendes skattepligtige indkomst for skatteåret 1955/56 i bero. Samtidig stilledes en tilsvarende sag for skatteyderens kompagnon A i bero. Først i begyndelsen af februar 1958 forelagde amtsligningsinspektoratet sagerne for Ligningsdirektoratet. – Udtalt, at amtsligningsinspektoratet, inden det satte A's sag i bero, burde have spurgt, om han var indforstået hermed, eller i det mindste underrettet ham derom. Inspektoratet burde dernæst have fremsendt sagen til Ligningsdirektoratet på et væsentligt tidligere tidspunkt end sket. (J. nr. 392/58).*

Den 8. april 1958 klagede landsretssagfører Axel Stoustrup, Ålborg, som advokat for købmand A, Hasserris, over skatterådet for Nørresundby skattekreds' behandling af en sag vedrørende A's skattepligtige indkomst for skatteårene 1955/56 og 1956/57. Landsretssagføreren anmodede endvidere om, at den behandling af sagen, der var foretaget af Statens Ligningsdirektorat og af amtsligningsinspektoratet for Ålborg amt, blev undersøgt.

Det fremgik af sagen, at købmand A i en længere årrække dels alene, dels i kompagniskab med direktør B, Ålborg, eller som deltager i konsortier havde opført eller købt et større antal ejendomme og forretninger, hvoraf en del atter var solgt.

I november 1954 forhøjede Nørresundby skatteråd A's indkomstansættelse for skatteåret 1954/55 med bl. a. 4.250 kr., nemlig halvdelen af avancen ved salget i 1953 af en ejendom, som A og B havde ejet i fællesskab. A påklagede denne afgørelse til Landsskatteretten.

For skatteåret 1955/56 selvangav A sin indkomst til 107.024 kr., og ligningskommissionen i Hasserris kommune foretog ansættelse i overensstemmelse hermed.

Den 14. oktober 1955 var A og hans revisor til møde med skatterådet. På mødet

gennemgik man en række ejendomshandler, som A havde foretaget i 1954 sammen med B og andre. Efter mødet overgav skatterådet sagen til amtsligningsinspektoratet til nærmere undersøgelse. Inspektoratet indhentede A's selvangivelsesmateriale for en årrække og anmodede den 21. oktober 1955 A om nærmere oplysninger på en række punkter. Den 21. december 1955 besvarede revisoren denne skrivelse.

Amtsligningsinspektoratet udarbejdede en opstilling over de fortjenester, A havde opnået ved ejendomshandlerne i 1954, og som han ikke havde anset for skattepligtig indkomst. For skatteåret 1956/57, hvor A havde selvangivet sin indkomst til 29.923 kr., foretog inspektoratet en tilsvarende beregning af fortjenesten ved nogle ejendomshandler i 1955.

Den 29. juni 1956 forelagde amtsligningsinspektøren sagen på et møde i amtsskatterådet. Da det forinden var konstateret, at skatterådet for Ålborg skattekreds ikke for skatteåret 1954/55 havde forhøjet B's indkomstansættelse med hans del af avancen ved salget i 1953 af den førnævnte ejendom, blev dette forhold samtidig forelagt amtsskatterådet, der besluttede at forhøje B's ansættelse for det pågældende skatteår i overensstemmelse med Nørresundby skatteråds forhøjelse

af A's ansættelse. Rådet ønskede, at inspektoratet skulle spørge Landsskatteretten, om der kunne ventes en snarlig afgørelse på den af A indgivne klage vedrørende skatteåret 1954/55. Det blev iøvrigt vedtaget at vente med at tage stilling til spørgsmålet om skatteansættelserne for 1955/56 og 1956/57, men rådet henstillede, at inspektoratet forhandlede videre med de to skatteydere for så vidt muligt at få de indvundne avancer endeligt fastlagt.

Den 30. juni 1956 rettede amtsligningsinspektoratet forespørgsel til Landsskatteretten, som den 30. juli 1956 meddelte, at kendelse i A's klagesag kunne forventes afsagt i september 1956.

Amtsligningsinspektoratet indkaldte direktør B til et møde den 1. september 1956, hvor man dels forelagde amtsskatterådets beslutning om at forhøje hans indkomstansættelse for 1954/55, dels drøftede den af inspektoratet udarbejdede opgørelse over avancerne ved ejendomssalgene i de følgende skatteår. Efter aftale sendte inspektoratet den 5. september 1956 en afskrift af opgørelsen til en repræsentant for B.

Amtsligningsinspektoratet oplyste i denne forbindelse overfor mig, at man henvendte sig til B, fordi han alligevel skulle tilkaldes for at blive gjort bekendt med amtsskatterådets beslutning vedrørende ændringen af hans ansættelse for skatteåret 1954/55, og at man anså det for at være uden betydning, hvem af kompagnonerne man henvendte sig til, da de havde fælles revisor vedrørende kompagniskabet, ligesom man mente sig berettiget til at antage, at de to kompagnoner også i spørgsmålet om beskatning af kompagniskabets fortjenester handlede i fuld forståelse med hinanden.

Det bemærkes herved, at landsretssagfører Stoustrup ved skrivelse af 6. juli 1956 til Ligningsdirektoratet oplyste, at A og B agtede at opløse interessentskabet, og anmodede om en udtalelse angående de skattemæssige konsekvenser af en deling af interessentskabets ejendomme. Denne forespørgsel besvarede Ligningsdirektoratet den 5. oktober 1956 med notits til amtsligningsinspektoratet.

Den 19. oktober 1956 erindrede amtsligningsinspektoratet telefonisk B om sagen, og samme dag anmodede han skriftligt om, at sagen måtte blive stillet i bero, indtil afgørelse forelå vedrørende forhøjelsen af ansæt-

telsen for skatteåret 1954/55, som han havde indanket for Landsskatteretten.

Amtsligningsinspektoratet udtalte overfor mig, at A ved de tidligere forhandlinger gentagne gange havde protesteret kraftigt mod, at han overhovedet kunne anses for indkomstskattepligtig af de pågældende avancer, og at han, hvis Landsskatterettens afgørelse vedrørende skatteåret 1954/55 skulle gå ham imod, ville indbringe spørgsmålet for domstolene. Under hensyn hertil fandt inspektoratet det rimeligt at imødekomme B's henstilling om, at sagen blev stillet i bero. Inspektoratet mente sig samtidig berettiget til at antage, at B's andragende også måtte gælde hans kompagnon A.

Først i januar 1958 lykkedes det amtsligningsinspektoratet ved telefonisk henvendelse til Landsskatteretten at få oplyst, at klagesagen var afgjort, og at kendelsen – der dog først blev afsagt den 5. marts 1958 – ville give klagerne medhold. Ifølge amtsligningsinspektoratet blev det samtidig oplyst, at der ved afgørelsen var lagt vægt på den lange tid, ejendommen havde været i de pågældendes besiddelse, samt dens gode forrentning.

Inspektoratet fandt sig herefter ikke kompetent til at medvirke til en afgørelse af, om A og B måtte anses for indkomstskattepligtige af avancen ved ejendomshandlerne i 1954 og 1955, og oversendte derfor den 3. februar 1958 sagen til Ligningsdirektoratet til afgørelse.

Ved skrivelse af 17. marts 1958 bemyndigede Ligningsdirektoratet i henhold til § 3, stk. 4, i lov nr. 108 af 31. marts 1938 Nørresundby skatteråd til at optage A's indkomstansættelser for 1955/56 og 1956/57 til fornyet prøvelse og ændring, således at ansættelserne for de to skatteår blev henholdsvis 237.089 og 68.923 kr. Ligningsdirektoratet vedlagde en afskrift af opgørelsen over avancerne ved ejendomshandlerne og henledte opmærksomheden på, at forhøjelserne delvis var skønsmæssige, hvorfor ændringen af ansættelsen for skatteåret 1955/56 i henhold til § 3, stk. 5, i den nævnte lov måtte ske inden 1. april 1958. Direktoratet sendte samtidig en tilsvarende bemyndigelse til Ålborg skatteråd for så vidt angår B's indkomstansættelser.

Nørresundby skatteråd udtalte overfor mig, at man den 18. marts 1958 modtog en pakke fra Ligningsdirektoratet indeholdende bemyndigelsesskrivelsen, selvangivelserne og

regnskaberne. Opgørelsen over avancerne ved ejendomshandlerne var derimod fejlagtigt sendt til Ålborg skattevæsen i pakken vedrørende B. Skatterådet sendte straks de modtagne akter til Hasseriis kommune, idet kommunens kontor, efter aftale med landsretssagfører Stoustrup i dennes egenskab af sognerådsformand, virker som sekretariat for skatterådet.

I henhold til statsskattelovens § 29 indkaldte Hasseriis kommunekontor ved skrivelse af 21. marts 1958 A til at give møde for skatterådet den 25. marts 1958.

Skatterådet har om dette møde oplyst, at landsretssagføreren var mødt sammen med A, og at skatterådet på grund af en misforståelse fra Hasseriis kommunekontors side kun havde fået bemyndigelsesskrivelsen tilsendt, men ikke selvangivelserne og det øvrige materiale.

Ifølge skatterådet havde A klaget over den korte frist for mødet, idet han havde ønsket også at få sin revisor med, og landsretssagføreren havde forlangt en udsættelse på mindst 14 dage, således at A's revisor kunne få tid til at gennemgå sagen, ligesom han havde indvendt, at rådet ikke på bemyndigelsesskrivelsen alene kunne afsige kendelse.

Da skatterådet på grund af forældelsesfristens udløb den 1. april 1958 ikke havde ment at kunne gå med hertil, havde rådets formand telefonisk tilkaldt amtsligningsinspektøren, der kort efter kom tilstede medbringende en afskrift af den opgørelse, der var tilstillet Ligningsdirektoratet ved sagens fremsendelse den 3. februar 1958. A ønskede imidlertid ikke at gennemgå denne opgørelse, medmindre hans revisor kunne få lejlighed til at deltage i drøftelsen.

Ifølge et af amtsligningsinspektoraet udarbejdet referat af mødet havde landsretssagføreren peget på, at skatterådet, der var uden kendskab til sagens akter, under den forløbne del af forhandlingen ikke havde kunnet redegøre for anledningen til ændringerne. Han havde ønsket dette forhold protokolleret og havde under hensyn dertil og til sagens betydelige størrelse forlangt en udsættelse på mindst 14 dage; i modsat fald ville han straks indgive klage til mig.

Skatterådet tilbød at udsætte sagen i 14 dage mod en tilsvarende forlængelse af forældelsesfristen, men da landsretssagføreren ikke kunne gå med hertil, blev det aftalt, at

der skulle finde en ny forhandling sted inden månedens udgang.

Den 29. marts 1958 afholdtes nyt møde på amtsligningsinspektoraet kontor. A, der var forhindret i at være tilstede, var på mødet repræsenteret af landsretssagføreren og sin revisor. Endvidere var det samlede skatteråd, en repræsentant for Hasseriis sogneråd og amtsligningsinspektøren tilstede. Ifølge amtsligningsinspektoraet referat fastholdt landsretssagfører Stoustrup kravet om udsættelse og motiverede dette med, at A burde have lejlighed til personlig at fremføre sine synspunkter vedrørende sagens enkeltheder, da landsretssagføreren og revisoren ikke var tilstrækkeligt inde i hans forhold.

Man gennemgik opgørelsen over avancerne, og landsretssagføreren gav udtryk for, at han fandt det meningsløst, at der var gået næsten 3 år inden myndighederne havde rejst krav om beskatning. Amtsligningsinspektøren gjorde ham bekendt med, at B den 19. oktober 1956 havde anmodet om, at sagen måtte blive stillet i bero, men landsretssagføreren anførte, at dette måtte være hans klient uvedkommende.

Ifølge referatet forlangte landsretssagføreren 1 måneds udsættelse, for at revisoren kunne få tid til at gennemgå opgørelsen, og fastholdt, at han ikke kunne gå med til en udskydelse af forældelsesfristen.

Ved skrivelse af 29. marts 1958 forhøjede skatterådet herefter A's indkomstansættelser for 1955/56 og 1956/57 i overensstemmelse med den fra Ligningsdirektoratet modtagne opgørelse.

Ligningsdirektoratet anførte overfor mig, at der for direktoraet forelå en udførlig beretning udarbejdet af amtsligningsinspektøren på grundlag af foreliggende regnskaber og de af A's revisor i december 1955 meddelte oplysninger. Denne beretning i forbindelse med det almindelige spekulationssynspunkt, der var anlagt på A's virksomhed, gav efter direktoraets mening et tilstrækkeligt og forsvarligt grundlag for ændringerne. Vedrørende enkelte punkter i amtsligningsinspektøren beretning herskede ifølge direktoraet endnu uklarhed, men denne uklarhed, der hovedsagelig angik selve størrelsen af de opnåede avancer, måtte anses for mindre væsentlig i forhold til sagens helhed, og det ville efter direktoraets mening have været en uforvarlig tilsidesættelse af det offentliges

interesser, om en nøjere undersøgelse skulle medføre overskridelse af den i lovens § 3, stk. 5, fastsatte forældelsesfrist, der for så vidt angik skatteåret 1955/56 udløb den 31. marts 1958. Ligningsdirektoratet fandt, at forhøjelserne udfra det anlagte spekulationssynspunkt som helhed måtte anses for velmotiverede.

Hvad angår det tidsrum, der var hengået inden sagens afgørelse, henviste Ligningsdirektoratet til amtsligningsinspektora-tets redegørelse, idet direktoratet kunne tiltræde de af inspektora-tet anførte motiver for udsættelse af sagens behandling.

På grundlag af det oplyste udtalte jeg, at det ville have været rigtigst, om amtsligningsinspektora-tet, da det i oktober 1956 på foranledning af B satte sagen i bero, forinden havde spurgt A, om han var indforstået hermed, eller i det mindste underrettet ham derom.

Det kunne ikke kritiseres, at et amtsligningsinspektora-tet stillede en sag i bero i et kortere tidsrum for at imødekomme en

skatteyder, og dette gjaldt så meget mere i et tilfælde som det foreliggende, hvor det forventedes, at Landsskatteretten i løbet af kortere tid ville træffe afgørelse i en lignende sag vedrørende den samme skatteyder. Da det imidlertid trak ud med Landskatterettens afgørelse, og da amtsligningsinspektora-tet ville forelægge sagen for Ligningsdirektoratet, burde inspektora-tet – også i betragtning af sagens betydelige omfang – have fremsendt sagen til direktora-tet på et væsentligt tidligere tidspunkt end sket og ikke have ventet hermed til knapt 2 måneder før forældelsesfristens udløb.

Ligningsdirektoratets behandling af sagen gav mig ikke anledning til kritik, og jeg fandt ikke, at det efter de foreliggende oplysninger kunne bebrejdes Nørresundby skatteråd, at A blev indkaldt til mødet den 25. marts 1958 med varsel som sket, eller at sagens akter på grund af en fejl fra Hasserris kommunekontors side ikke forelå i det pågældende møde.

41. *Tilbageholdelse af en værnepligtigs hjemsendelsespenge til dækning af eventuelle sagsomkostninger under en mod ham verserende militær straffesag. (J. nr. 408/58).*

I april 1958 klagede landsretssagfører L som beskikket forsvarer for A over, at Søværnet ved A's hjemsendelse den 27. marts 1958 havde tilbageholdt 150 kr. af hans hjemsendelsespenge til dækning af eventuelle sagsomkostninger under en mod ham verserende straffesag. A var ved dom afsagt den 14. april 1958 blevet idømt 3 dagbøder à 5 kr. for ulovlig udeblivelse fra tjenesten samt tilpligtet at betale sagens omkostninger med 50 kr. og overvejede at påanke dommen.

I skrivelse af 6. maj 1958 til L nævnte jeg, at det i Kundgørelse for Forsvaret 1953 A 29 er bestemt, at forinden hjemsendelsespenge udbetales, skal fornødne beløb tilbageholdes til dækning af eventuel gæld til staten. Af tekstanmærkning nr. 1 til § 21 i finansloven for finansåret 1957/58 fremgår det, at der i hjemsendelsespenge skal ske fradrag for eventuel tjenstlig gæld m. v.

Jeg oplyste dernæst, at jeg tidligere havde behandlet en sag, hvor en værnepligtig, mod hvem der verserede en sag vedrørende et

færdselsheld, havde fået udbetalt hjemsendelsespenge uden forbehold (se min beretning 1956, s. 159). I denne sag havde jeg den 11. januar 1957 udtalt, at de militære myndigheder under hensyn til den verserende sag burde have tilbageholdt en del af hjemsendelsespenge eller i hvert fald ved fremsendelsen af disse burde have taget forbehold med hensyn til en eventuel bøde eller erstatning.

Som det fremgår af ordene »i hvert fald ved fremsendelsen . . . burde have taget forbehold« havde jeg kun med sikkerhed turdet antage en pligt for de militære myndigheder til at tage forbehold om tilsvaret af bøde- og erstatningsbeløb. Spørgsmålet om en almindelig ret eller pligt for de militære myndigheder til at holde hjemsendelsespenge eller en del deraf tilbage til dækning af et eventuelt bøde- og erstatningstilsvaret som følge af en ved hjemsendelsen verserende straffe- eller disciplinærsag forekom mig mere tvivlsomt.

Det kunne ikke kritiseres, at Søværnet med støtte i de anførte bestemmelser – og når henses til det i min skrivelse af 11. januar 1957 anførte – havde tilbageholdt det ommeldte beløb i A's tilgodehavende. Den endelige afgørelse af berettigelsen hertil måtte imidlertid tilkomme domstolene.

Københavns byret har ved dom af 1. december 1958 frifundet Forsvarsministeriet i en mod ministeriet anlagt sag, hvorunder en tidligere værnepligtig påstod ministeriet dømt til at udbetale den del af hans hjemsendelsespenge, som var blevet tilbageholdt, fordi der ved hjemsendelsen verserede en straffesag mod ham.

42. *Behandlingen af en tjenestemandssag mod et landpostbud gav i det væsentlige ikke anledning til kritik. (J. nr. 410/58).*

I april 1958 klagede en sognepræst over, at Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet ikke havde tilladt, at landpostbud A, der i forbindelse med en mod ham rejst disciplinærsag var trådt udenfor nummer pr. 1. august 1957, genindtrådte i sin tjeneste på Femø. Sognepræsten klagede endvidere over forskellige forhold i forbindelse med disciplinærsagen.

Postkontoret på Fejø, hvorunder postekspeditionen på Femø hørte, indberettede den 4. marts 1957 til generaldirektoratet, at A efter en episode 2 dage før mellem ham og postekspeditøren på Femø fru B, havde meddelt, at han ikke mere mødte til tjeneste ved postekspeditionen. Postkontoret havde den 3. marts 1957 været i telefonisk forbindelse med A og foreholdt ham det alvorlige i hans nægtelse af at møde til tjeneste, men han havde fastholdt sit standpunkt. Det oplystes endvidere, at kommunelægen på Femø havde sygemeldt A på grund af en nervelidelse.

Den 9. marts 1957 indberettede postkontoret, at postekspeditøren havde meddelt, at hendes nerver ikke mere var gode på grund af A's opførsel, og fremført en række klagepunkter mod A.

De to indberetninger blev forelagt A, der ikke kunne godkende beskyldningerne i den sidste indberetning, hvorefter generaldirektoratet anmodede overpostinspektøren i 1. distrikt om at afholde tjenstligt forhør. Den 29. marts 1957 indberettede postkontoret, at lægen havde henvist A til en specialist i nervesygdomme, der overfor postkontoret havde oplyst, at der ikke var noget til hinder for, at A blev afhørt.

Den 11. april 1957 afholdtes tjenstligt forhør, hvorunder A gav møde med bisidder. Såvel A som fru B afgav forklaring. A bestred

beskyldningerne, men kunne ifølge det af ham godkendte forhørsreferat indse, at det var højst tvivlsomt, om det kunne gå, hvis han atter kom til at arbejde sammen med postekspeditøren. Han troede dog, at der skulle være en chance herfor, hvis han trådte udenfor nummer i et år. Overpostinspektøren mente ikke, at dette var muligt, og gav, efter at spørgsmålet om forflyttelse til en udenøs landpostrute havde været berørt overfor A, udtryk for, at den bedste løsning var, at A søgte sin afsked. A udbad sig betænkningstid.

Den 13. maj 1957 tilbagesendte overpostinspektøren sagen til generaldirektoratet og udtalte, at han – ud over, at forholdet mellem A og fru B var på bristepunktet – ikke fandt, at der var betydeligere realiteter i sagen; det var imidlertid hans opfattelse, at det var A, der havde hovedskylden for det uheldige forhold. A havde dog meddelt, at han ikke ville søge sin afsked og heller ikke søge udenfor nummer, medmindre han fik garanti for at kunne blive genansat på Femø.

Overpostinspektøren oplyste videre, at han kort efter havde erfaret, at A havde taget midlertidigt arbejde som styrmand på et fartøj, der sejlede mellem Bandholm og øerne, og var derfor den 11. maj 1957 taget til Bandholm havn, hvor han havde talt med A, der ikke havde været forberedt på hans tilstedeværelse og forekom »noget utilpas« herover. Overpostinspektøren havde foreholdt A det uholdbare i, at han oppebar sygeløn, samtidig med at han fik løn hos en anden arbejdsgiver. Det var tydeligt, at A var klar over det forkastelige i sin handle måde, som han havde forsøgt at undskylde med, at han jo ikke måtte arbejde som landpostbud. A havde fortsat ikke villet søge sin afsked, men ville gerne søge udenfor nummer, idet han

dog var klar over, at han ikke kunne blive genansat på Femø. Overpostinspektøren havde rådet ham til at få en ende på sagen, og A havde erkendt, at hans helbred næppe ville blive bedre, hvis sagen fortsat blev holdt svævende, hvorfor han indvilgede i at søge sin afsked. Overpostinspektøren havde straks ladet udfærdige en ansøgning om afsked uden pension, som A underskrev. Overpostinspektøren indstillede under disse omstændigheder, at sagen sluttedes med en imødekommeelse af ansøgningen, og uden at der blev foretaget noget i anledning af, at A havde taget arbejde under sin sygemelding.

Den 11. maj 1957 havde A's hustru henvendt sig til kommunelægen, der samme aften i en skrivelse meddelte postmesteren, at der under A's sygdom var ordineret ham fri-luftsarbejde, helst til søs ved fiskeri eller som reservemand på bådene til Femø. Lægen anførte, at A samme dag overfor sin hustru havde oplyst, at han var blevet opsøgt i Bandholm havn af to overordnede postembedsmænd, som han kendte fra det tjenstlige forhør. Ifølge fru A havde hendes mand fået et chok og havde ikke kunnet redegøre for samtalen; han vidste kun, at han havde skrevet under og vistnok fraskrevet sig retten til atter at fungere som landpostbud.

Lægen anførte til slut, at A stadig var under nervebehandling, og at han under en sådan uventet samtale næppe kunne siges at være i psykisk ligevægt og i stand til at bedømme spørgsmål og forslag, hvorfor lægen henstillede, at de besluttende myndigheder blev gjort bekendt med A's tilstand.

Postmesteren videresendte skrivelsen til generaldirektoratet, som besluttede at se bort fra afskedsansøgningen og anmodede overpostinspektøren om at genoptage forhøret.

Den 28. maj 1957 forsøgte overpostinspektøren at afholde nyt forhør, efter at have indhentet kommunelægens indforståelse. A kom til stede, men på grund af hans tilstand måtte forhøret over ham opgives. Overpostinspektøren hørte derefter på, hvad 5 Femøboere, der mødte på A's foranledning, havde at sige, men der blev ikke optaget referat. Den 23. juli 1957 sendte overpostinspektøren sagen til generaldirektoratet og oplyste, at de 5 vidner alle havde udtalt sig stærkt til gunst for A; der var dog ikke fremkommet noget nyt i sagen. Der havde været en udpræget forligsstemning, og fru B's mand, der havde

givet møde på hendes vegne, havde lovet at forsøge at få hende omstemt, men det havde ikke vist sig muligt.

Overpostinspektøren havde i anledning af kommunelægens erklæring af 11. maj 1957 overfor lægen udtalt, at A absolut ikke under samtalen i Bandholm havde gjort indtryk af ikke at være klar over rækkevidden af sine handlinger; A havde således fremdraget spørgsmålet om pensionsbidragenes tilbagebetaling, feriegodtgørelse og tilbagelevering af uniformseffekter. Overpostinspektøren havde endnu en gang forsøgt at opnå en mindelig ordning, men det var strandet på fru B's modstand.

Den 4. juli 1957 afgav nervespecialisten en erklæring, hvorefter A, skønt knap helt restitueret, skulle kunne genoptage sit arbejde, dersom han blev forflyttet. Som forholdene formentlig lå, kunne det anbefales, at A trådte udenfor nummer i et år, hvis en sådan mulighed forelå.

Den 18. juli 1957 afholdtes nyt forhør, hvor A og hans bisidder var til stede. Ifølge forhørsprotokollen, der er underskrevet af begge, havde overpostinspektøren gjort A bekendt med de forgæves forligsbestræbelser. A udtalte, at han, navnlig under hensyn til at hans hustru i 8 år havde drevet købmandsforretning på øen, meget nødig ville forflyttes, men han kunne tænke sig at søge udenfor nummer i et år for at prøve i den tid at skabe sig en anden levevej. Overpostinspektøren gjorde opmærksom på, at han ikke måtte regne med, at generaldirektoratet ville holde pladsen på Femø ledig i et år, hvortil A svarede, at han endnu ikke havde opgivet håbet om en forsoning med fru B, hvorfor han ønskede, at man, hvis det var muligt, holdt stillingen ledig indtil videre.

A underskrev derefter en ansøgning om at træde udenfor nummer i et år fra den 1. august 1957 at regne, og i skrivelsen af 23. juli 1957 anbefalede overpostinspektøren, at ansøgningen blev imødekommet, og at der ikke blev foretaget videre i anledning af, at A havde taget arbejde under sygemeldingen.

Den 26. juli 1957 meddelte generaldirektoratet tilladelse til, at A trådte udenfor nummer i et år fra den 1. august 1957 at regne, og anmodede samtidig postmesteren om at tilkendegive A, at han ved eventuel genindtræden ikke kunne påregne at overtage tjeneste på sin hidtidige rute.

Den 10. august 1957 anmodede A generaldirektoratet om, at orloven måtte blive annulleret, således at han snarest muligt, eventuelt pr. 1. september 1957, kunne genindtræde i tjenesten. Han begrundede det med, at det var blevet meddelt ham, at han ikke kunne påregne, at hans stilling stod ham åben ved orlovens udløb, samt den nære tilknytning, han og hans familie havde til Femø.

Den 15. august 1957 svarede generaldirektoratet, at ansøgningen ikke kunne imødekommes, hvorefter A henvendte sig til en advokat, der på begæring modtog afskrifter af en del af generaldirektoratets akter og den 10. januar 1958 overfor generaldirektoratet gjorde gældende, at A's ansøgning af 18. juli 1957 om at træde udenfor nummer var afgivet under den forudsætning, at han kunne vende tilbage til stillingen på Femø; da denne forudsætning havde vist sig at være urigtig, kunne han ikke være bundet af ansøgningen. Advokaten fandt, at A var berettiget til straks at genindtræde i tjenesten på Femø og havde krav på sygeløn for tiden efter 1. august 1957. Som en mindelig ordning foreslog han, at A genindtrådte i stillingen på Femø pr. 1. februar 1958 og frafaldt krav på sygeløn.

Samtidig sendte advokaten en lægeerklæring af 28. december 1957 fra nervespecialisten, hvorefter A var i stand til nårsomhelst at genoptage sin tjeneste, samt en erklæring af 17. december 1957 fra 4 af de den 28. maj 1957 fremmødte vidner, der hævdede, at de straks efter forhøret havde spurgt overpostinspektøren, om A kunne ventes at blive gensat i sin tjeneste, hvortil overpostinspektøren havde svaret, at deres ønsker i så henseende ville blive imødekommet.

Den 20. januar 1958 havde advokaten en samtale med en afdelingschef i generaldirektoratet, der stillede sig afvisende overfor forslaget. Den 14. marts 1958 havde sognepræsten og advokaten en samtale med generaldirektøren og afleverede en af et stort antal af beboerne på A's poststrute underskrevet anmodning om, at A måtte genindtræde i sin tjeneste. Også generaldirektøren stillede sig afvisende.

Generaldirektoratet udtalte overfor mig, at forholdet mellem A og hans nærmeste foresatte, fru B, måtte anses for ødelagt, og at grunden måtte søges i A's optræden, hvorfor det af hensyn til tjenestens tarv var nød-

vendigt, at han blev forflyttet til en anden landpoststrute. Da A imidlertid i juli 1957 havde søgt om tilladelse til at træde udenfor nummer i et år, havde man stillet spørgsmålet om hans forflyttelse i bero. Da A derefter den 10. august 1957 havde anmodet om at måtte genindtræde i tjenesten, havde generaldirektoratet af de ovenfor nævnte grunde afslået ansøgningen.

Generaldirektoratet tilføjede, at der ikke ville være noget til hinder for, at A ansøgte om at overtage en landpoststrute udenfor Femø, på betingelse af at han fremlagde lægelig dokumentation for at være arbejdsdygtig.

Med hensyn til de 5 Femø-boeres udtalelser bemærkede generaldirektoratet, at de ifølge forhørsreglerne ikke kunne afhøres under vidneansvar ved et tjenstligt forhør.

Jeg indhentede derefter en udtalelse fra overpostinspektøren, der anførte, at det havde været nødvendigt, at samtalen den 11. maj 1957 fandt sted i Bandholm, når det skulle fastslås, at A havde påtaget sig lønnet arbejde under sygemeldingen.

Den 28. maj 1957 havde overpostinspektøren forsøgt at genoptage det tjenstlige forhør, men protokollering måtte opgives og forhøret udsættes, da det ikke var muligt at få en sammenhængende forklaring af A. Overpostinspektøren havde derefter hørt på, hvad de fremmødte Femø-boere havde på hjerte, også i håb om, at noget af baggrunden for misforholdet mellem fru B og A kunne komme frem. Der var imidlertid ikke tale om en egentlig afhøring af de pågældende, og der fandt derfor ingen protokollering eller andet skriftligt notat sted. Overpostinspektøren bestred, at han havde givet de 4 Femø-boere tilsagn om, at A skulle genindtræde i sin stilling. De fremmødte partsrepræsentanter havde haft en forligsmæssig indstilling, og overpostinspektøren havde derfor fundet det naturligt at slutte drøftelsen med at anføre, at såfremt der kom et gunstigt resultat ud af fru B's mands forsøg på at få hende til at indgå på forlig, ville der næppe fra postvæsenets side blive lagt hindringer i vejen for en sådan udgang på sagen.

A's bisidder havde ikke efter forhørets afslutning den 18. juli 1957 fremsat ønske om at afgive noget skriftligt indlæg – antagelig fordi løsningen med, at A trådte udenfor nummer, efter bisidderens opfattelse var den

under de foreliggende omstændigheder bedste. Bisidderen havde overværet, at A underskrev ansøgningen herom. Ansøgningen blev først udfærdiget ved forhørets afslutning, og indholdet blev aftalt med A, der inden han skrev under var i enrum med bisidderen og sin hustru.

Jeg udtalte, at jeg ikke kunne kritisere, at generaldirektoratet efter de foreliggende indberetninger fandt det nødvendigt at foranledige en tjenstlig undersøgelse foretaget.

Det havde vel været rigtigst, om overpostinspektøren havde ladet de ved forhøret den 28. maj 1957 fremmødte Femboere afgive forklaring til forhørsprotokollen, men jeg fandt dog efter omstændighederne ikke sikkert grundlag for at kritisere overpostinspektørens behandling af sagen ved den pågældende lejlighed.

Med hensyn til det i Bandholm den 11. maj 1957 passerede udtalte jeg, at det, under hensyn til at A under sin sygemelding og uden underretning til postvæsenet havde taget lønnet arbejde, havde været rimeligt begrundet, at overpostinspektøren opsøgte ham på havnen. I betragtning af at overpostinspektøren var udpeget som forhørsleder i den verserende tjenstlige undersøgelse, og at bisidderen ikke var til stede, burde overpostinspektøren dog ikke have foranlediget, at A på stedet underskrev afskedsansøgningen. Da generaldirektoratet havde bortset fra ansøgningen, kunne dette forhold ikke give anledning til yderligere skridt fra min side.

Jeg udtalte samtidig, at det klart fremgik af sagen, at overpostinspektøren havde udfoldet betydelige bestræbelser for at bringe et forlig i stand og derved muliggøre et fornyet samarbejde mellem fru B og A.

Det kunne endelig ikke kritiseres, at generaldirektoratet, der havde behandlet disciplinærsagen i overensstemmelse med tjenstemandslovens regler, imødekom A's ansøgning om at træde udenfor nummer, men ikke ville tillade, at han genoptog sin tjeneste på Femø. I § 64, pkt. 2, i post- og telegrafreglement I er det bestemt, at en tjenestemand, der er trådt udenfor nummer, i almindelighed ikke ved sin genindtræden kan forvente at blive sat til tjeneste på det sted, hvor han ved udtrædelsen var tjenstgørende. Et forbehold fra A's side om, at han uanset de for postetaten gældende regler kun ønskede at træde udenfor nummer, såfremt han kunne genindtræde i sin hidtidige tjeneste, måtte derfor have været udtrykkelig fremhævet i ansøgningen eller på anden måde, for at generaldirektoratet skulle tage dette i betragtning ved sin stillingtagen til ansøgningen. Et sådant forbehold sås imidlertid ikke taget i ansøgningen eller under forhøret den 18. juli 1957, hvor spørgsmålet om A's træden udenfor nummer ifølge det af ham og bisidderen godkendte referat havde været drøftet, og hvor det fra forhørslederens side blev fremhævet, at A ikke kunne forvente, at generaldirektoratet ville holde stillingen ledig i et år.

- 43.** *Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet burde efter afslutningen af en disciplinærsag mod et postbud have udleveret denne en afskrift af den skrivelse, hvorved generaldirektoratet afgjorde sagen. Det kunne derimod ikke kritiseres, at postmesteren havde afslået at udlevere afskrift af den pågældende skrivelse, men det havde været ønskeligt, om han havde forelagt anmodningen herom for generaldirektoratet.*

Henstillet til generaldirektoratet, at der sendtes postbudet en afskrift af skrivelserne, og at generaldirektoratet fremtidig i tilsvarende tilfælde sammen med afgørelsen sendte en genpart til udlevering til vedkommende tjenestemand. Generaldirektoratet har fulgt henstillingen. (J. nr. 425/58).

I april 1958 spurgte en advokat, der i februar 1958 havde være bisidder for et postbud under en disciplinærsag, om Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet havde været berettiget til at afslå postbudets an-

modning om at få en afskrift af generaldirektoratets skrivelse af 4. marts 1958 til postkontoret i Allerød.

Det fremgik af sagen, at generaldirektoratet efter afholdt tjenstemandsforhør ved

skrivelsen af 4. marts 1958 anmodede postkontoret om overfor postbudet at udtale dets misbilligelse af hans handlemåde og tilkendegive ham, at det ville få alvorlige følger for ham, såfremt han ikke fremtidig nøje overholdt de for hans tjenesteudførelse givne forskrifter eller undlod at rette sig efter en af postmesteren givne ordre.

Postmesteren oplæste generaldirektoratets skrivelse for postbudet og gav ham lejlighed til at gennemlæse den, men afslog hans anmodning om udlevering af en afskrift og fastholdt senere dette standpunkt overfor advokaten.

Advokaten anmodede forhørslederen om at blive orienteret om udfaldet af sagen, og generaldirektoratet svarede, at man, omend der var grundlag for anvendelse af en strengere disciplinærstraf, havde afsluttet sagen med en misbilligelse.

Herefter ansøgte advokaten på postbudets vegne generaldirektoratet om at få godtgjort udgifterne til bisidder. Advokaten oplyste, at postmesteren havde afslået at give ham eller postbudet afskrift af generaldirektoratets afgørelse, og anførte, at han fandt det naturligt og mere stemmende med almindelige retsplejprincipper, om styrelsen efter tjenestemandens eller bisidderens anmodning meddelte udskrift af afgørelsen eller i hvert fald fyldig orientering om den.

Generaldirektoratet svarede den 18. april 1958, at postbudet selv måtte betale advokatens salær.

Postmesteren i Allerød udtalte overfor mig, at det i § 79, afsnit VI, i post- og telegrafreglement I (organisations- og personelforhold) udtrykkelig er angivet, af hvilke aktstykker en tjenestemand, mod hvem der er rejst disciplinærsag, kan kræve afskrift, og at det i afsnit X alene bestemmes, at afgørelsen skal tilkendegives sagens parter – hvilket her var sket – men ikke at den skal meddeles skriftligt. Skrivelsen af 4. marts 1958 var iøvrigt stilet til postkontoret og var derfor en intern sag mellem generaldirektoratet og postkontoret.

Postmesteren havde opfattet bestemmelserne i § 79 således, at bisidderens opgave er afsluttet med tjenestemandsførelsen og afgivelsen af det skriftlige indlæg, hvorfor postmesteren ikke så nogen grund til at udlevere en afskrift af afgørelsen til advokaten. Hvis

advokaten eller postbudet havde oplyst, at afskriften ønskedes til brug for en ansøgning om godtgørelse for bisidderudgifterne, ville postmesteren have indhentet generaldirektoratets forholdsordre.

Generaldirektoratet udtalte, at tjenestemandsløven og post- og telegrafreglement I ikke indeholder nogen bestemmelse om, at den sigtede eller dennes bisidder har krav på at få udleveret en genpart af afgørelsen. Post- og telegrafvæsenet måtte være tilbageholdende med at give yderligere særregler vedrørende bestemmelser i tjenestemandsløven, som er gældende for tjenestemænd indenfor samtlige styrelsesgrene, idet sådanne særbestemmelser i givet fald rettest måtte udstedes af Finansministeriet. Havde postkontoret i den foreliggende sag anmodet generaldirektoratet om forholdsordre, ville man have meddelt, at der kunne gives postbudet adgang til selv at afskrive generaldirektoratets skrivelse eller der kunne udleveres en genpart til ham, men ikke til bisidderen, hvis opgave det efter de gældende regler er at bistå tjenestemanden under det tjenstlige forhold samt ved udfærdigelsen af skriftlige indlæg i tilslutning til forhøret.

Jeg forelagde sagen for Finansministeriet, der udtalte, at det ikke i tjenestemandsløvgivningen er fastsat, på hvilken måde afgørelsen i en disciplinærsag skal meddeles den pågældende tjenestemand, og at det derfor må anses for at være overladt til hver enkelt styrelse at træffe bestemmelse herom. Når afgørelsen forelå i form af en skrivelse indeholdende en irrettesættelse og tilkendegivelse til oplæsning for tjenestemanden, ville ministeriet finde det naturligt, at der samtidig med oplæsningen af afgørelsen udleveredes ham en genpart.

Jeg udtalte den 13. september 1958, at selvom udtrykkelig forskrift ikke forelå, ville det have været naturligt, om der, samtidig med at postbudet blev gjort bekendt med afgørelsen, var blevet udleveret ham en genpart af denne. Under hensyn til ordlyden af bestemmelserne i § 79 i post- og telegrafreglement I mente jeg ikke at kunne kritisere, at postmesteren havde handlet som sket. Det havde derimod været ønskeligt, om postmesteren havde forelagt postbudets og advokatens anmodning

ger om afskrift af afgørelsen for generaldirektoratet.

Generaldirektoratets opfattelse, hvorefter bisidderen ikke har krav på genpart af afgørelsen, gav mig ikke anledning til bemærkninger.

Jeg henstillede til generaldirektoratet, at der tilsendtes postbudet en afskrift af skri-

velsen af 4. marts 1958, og at generaldirektoratet fremtidig i tilsvarende tilfælde sammen med afgørelsen sender en genpart til udlevering til vedkommende tjenestemand.

Det er overfor mig oplyst, at generaldirektoratet har fulgt min henstilling.

44. Anvendelsen af folkeforsikringslovens § 38, stk. 2, nr. 1, på ansøgninger om indtægtsbestemt folkepension fra tidligere tjenestemænd, der er afskediget uden pension som følge af strafbar handling. (J. nr. 455/58).

I skrivelse af 30. april 1958 spurgte landsretssagfører L, om ikke hans klient A var berettiget til at opnå indtægtsbestemt folkepension, uanset at han i efteråret 1957 efter nogle og tredive års tjeneste i medfør af tjenestemandslovens § 60 var blevet afskediget fra sin stilling under Søværnet uden ret til pension.

L oplyste, at A i januar 1958 fyldte 65 år og havde været pensionsberettiget i henhold til lov nr. 386 af 12. juli 1946 om pensionering af civile funktionærer, håndværkere og arbejdere ved Hæren og Søværnet m. v. Ved dom af 24. oktober 1957 var A imidlertid blevet idømt en straf af 60 dages fængsel for tyveri af noget materiel på tjenestestedet. Tyveriet blev foretaget for at hjælpe en arbejdsammerat. Ved kgl. resolution var A blevet fritaget for at afsone straffen, og han havde derefter søgt indtægtsbestemt folkepension. Københavns kommunes socialdirektorat havde imidlertid den 29. april 1958 meddelt, at man under hensyn til Socialministeriets praksis havde været nødsaget til at afslå andragendet som følge af bestemmelsen i folkeforsikringslovens § 38, stk. 2, nr. 1, hvorefter en ansøger ikke i løbet af de sidste 10 år må have forringet sin økonomiske stilling ved uordentligt eller ødselt levned eller på anden lignende måde. L fandt, at dette var urimeligt, da straf ikke længere var til hinder for at opnå folkepension, jfr. lov nr. 286 af 18. juni 1951, der ophævede folkeforsikringslovens § 38, stk. 2, nr. 2.

Socialministeriet anførte overfor mig, at ministeriet havde bragt bestemmelsen i § 38, stk. 2, nr. 1, i anvendelse, i tilfælde hvor afskedigelse fra en tjenestemandstilling stod i

forbindelse med en strafbar handling, ud fra det synspunkt, at hvis de pågældende ikke havde begået de handlinger, der førte til afskedigelse, ville de, når de nåede folkepensionsalderen, enten have deres stilling eller deres pension og derfor ikke have behov for folkepensionen. De havde således forringet deres økonomiske stilling, og de havde eller burde have været vidende om de mulige økonomiske konsekvenser af deres handlinger. Efter ministeriets opfattelse måtte bestemmelsen anvendes, uanset at de pågældende ikke havde haft til hensigt at forringe deres økonomiske stilling. Bestemmelsen havde også været anvendt overfor personer, der havde påtaget sig kautionsforpligtelser, som havde medført tab.

Jeg anmodede Finansministeriet om en udtalelse i anledning af de meget betydelige konsekvenser, som Socialministeriets praksis havde for tjenestemænd, der i en sen alder afskediges med tab af pension på grund af idømt straf.

Finansministeriet udtalte, at ministeriet, da det tiltrådte, at A blev afskediget uden pension, var gået ud fra, at det strafbare forhold og afskedigelsen med fortabelse af retten til pension ikke ville være til hinder for, at A ved det fyldte 65. år ville få tilstået indtægtsbestemt folkepension, såfremt han iøvrigt opfyldte betingelserne herfor.

Ministeriet havde ikke tidligere haft forelagt sager om tab af ret til folkepension i tilfælde, hvor en tjenestemand eller anden i pensionsberettigende stilling ansat var blevet afskediget i medfør af tjenestemandslovens §§ 60 og 61 med hel eller delvis fortabelse af retten til pension fra staten.

Såfremt Socialministeriet fastholdt den trufne afgørelse, således at A under hensyn til folkeforsikringslovens § 38, stk. 2, nr. 1, ikke ville kunne få tilstået indtægtsbestemt folkepension, ville Finansministeriet under de foreliggende omstændigheder gå ind for en ordning, hvorefter der søgtes bevillingsmæssig hjemmel for at tillægge ham en understøttelse af statskassen svarende til den folkepension, han ellers ville have opnået.

Den 14. november 1958 forelagde jeg Finansministeriets udtalelse for Socialministeriet, som den 3. januar 1959 meddelte, at man måtte fastholde den hidtidige praksis, og tilføjede, at anvendelsen af folkeforsikringslovens § 38, stk. 2, nr. 1, efter praksis var uafhængig af forseelsens art og straffens størrelse.

Den 3. marts 1959 havde jeg en samtale med socialministeren, hvorunder jeg fremhævede, at Socialministeriets praksis inden for et snævert område førte til et andet resultat end det, straffelovskommissionen havde tilsigtet ved de ændringer, som blev gennemført ved lov nr. 286 af 18. juni 1951, hvorefter straf ikke længere er til hinder for, at en person kan opnå folkepension. Endvidere henviste jeg til, at bestemmelsen, således som den blev fortolket af Socialministeriet, ramte kommunale og statslige tjenestemænd særlig hårdt, og at fortolkningen virkede noget tilfældig, når man tog i betragtning, at straffesager kunne have uensartet virkning med hensyn til forbliven i tjenesten indenfor de forskellige tjenestemandskategorier. Jeg henstillede derfor, at ministeriet udviklede den gældende praksis således, at man i højere grad end hidtil foretog en konkret vurdering af de enkelte sager.

Den 8. juni 1959 meddelte Socialministeriet, at det var enig i, at spørgsmålet om anvendelsen af bestemmelsen i folkeforsikringslovens § 38, stk. 2, nr. 1, hvis anvendelses-

område er vidtspændende, i almindelighed måtte afgøres efter en konkret vurdering af den enkelte sag. En sådan blev derfor også normalt foretaget, og dette gjaldt også i tilfælde, hvor en person – herunder en i statens eller kommunernes tjeneste ansat – som følge af et strafbart forhold havde forringet sin økonomiske stilling. Socialministeriet havde på det heromhandlede område truffet afgørelser, som netop i betragtning af de formildende konkrete omstændigheder var gået ud på ikke at betage den pågældende retten til folkepension. Man havde dog i de iøvrigt ret få tilfælde, der havde angået egentlige tjenestemænd, og hvor der havde foreligget en endelig dom for det begåede strafbare forhold, været af den opfattelse, at pågældende tjenestemand måtte fortabe retten til folkepension.

Ministeriet havde herved været opmærksom på, at tjenestemænd, der mister pensionsretten, ved anvendelsen af bestemmelsen i folkeforsikringslovens § 38, stk. 2, nr. 1, rammes hårdere end andre samfundsgrupper, men havde ment at måtte acceptere denne konsekvens ud fra de særlige krav, der stilles til tjenestemænds vandel.

Socialministeriet måtte fortsat principielt fastholde bestemmelsens anvendelighed på de heromhandlede tjenestemænd, men ville være villig til i sager af denne art fremtidig at anlægge et mere nuanceret syn end hidtil og bl. a. tage hensyn til, om det strafbare forhold måtte anses for et enkeltstående tilfælde i en ellers veltjent tjenestemands langvarige virksomhed, og om det havde haft forbindelse med hans tjeneste eller ikke.

Den 16. juni 1959 meddelte jeg socialministeren, at jeg, selvom jeg ikke fuldt ud kunne tiltræde Socialministeriets standpunkt, ikke havde ment at kunne foretage videre i den konkrete sag, men måtte forbeholde mig senere at tage spørgsmålet op, eventuelt efter drøftelse i straffelovskommissionen.

45. Kritiseret Undervisningsministeriets ekspedition af en understøttelsessag og fremhævet betydningen af, at cheferne for ministeriets enkelte kontorer fører en effektiv kontrol med, at sagerne ekspederes med fornøden hurtighed. (J. nr. 464/58).

Den 3. maj 1958 klagede fru A over, at Undervisningsministeriet ikke havde taget

stilling til et af hende i januar 1957 indgivet andragende om understøttelse af statskassen.

Den 16. januar 1957 indsendte Tønder Statsseminarium til Undervisningsministeriet et andragende fra fru A om at få tillagt en årlig understøttelse fra 1. august 1957 at regne, fra hvilket tidspunkt hun, der var født i 1892, havde taget sin afsked som løst ansat lærerinde ved seminariet. Ministeriet anmodede seminariet om hos Tønder kommune at indhente oplysninger om fru A's økonomiske forhold, og den 7. marts 1957 fremsendte seminariet disse oplysninger.

Den 18. juli 1957 meddelte fru A ministeriet, at hun den 30. juli 1957 flyttede til København.

Undervisningsministeriet anmodede den 14. januar 1958 Finansministeriet om tilslutning til, at der i henhold til bestemmelserne i cirkulære nr. 105 af 8. maj 1950 om understøttelsesordning til statens løst ansatte personale blev tillagt fru A en pensionslignende understøttelse på 1.500 kr. årlig med tillæg. Den 8. april 1958 tilbagesendte Finansministeriet sagen og udtalte, at det, under hensyn til at fru A siden 1942 kun havde haft et timeantal, der svarede til tre fjerdedele af det pligtige timeantal for øvelsesskole-lærere, ikke kunne tiltræde, at der blev tillagt hende en pensionslignende understøttelse, og at det ikke var muligt at yde hende en supplementsunderstøttelse efter de i cirkulæret af 8. maj 1950 givne bestemmelser om understøttelse til fuldt beskæftigede. Finansministeriet kunne derimod tiltræde, at der i overensstemmelse med princippet i cirkulæret om understøttelse til ikke fuldt beskæftigede med virkning fra 1. august 1957 blev tillagt fru A en supplementsunderstøttelse på 360 kr. årlig foruden dyrtidstillæg, for så vidt det ved lægeattest blev dokumenteret, at hendes fratræden med udgangen af skoleåret 1956/57 skete på grund af svagelighed.

Undervisningsministeriet gav den 28. april 1958 forstanderen for statsseminariet meddelelse om Finansministeriets afgørelse og anmodede ham om at underrette fru A samt undersøge, om hun ved lægeattest kunne dokumentere, at hun var fratrådt på grund af svagelighed. Den 10. maj 1958 anmodede forstanderen Undervisningsministeriet om, inden han underrettede fru A om det passede, at tage sagen op til fornyet overvejelse, idet han henviste til, at fru A ikke havde haft kendskab til, at understøttelsen kun kunne ydes, hvis hun var fratrådt på grund af

dårligt helbred. Den 16. maj 1958 forelagde Undervisningsministeriet påny sagen for Finansministeriet og henstillede, at den blev gjort til genstand for fornyet, velvillig overvejelse; ministeriet tilføjede, at sagen havde været forlagt i ministeriet, således at afgørelsen først var truffet, efter at fru A havde bosat sig i København. – Den 17. maj 1958 gav Undervisningsministeriet fru A meddelelse om Finansministeriets afgørelse af 8. april 1958 og oplyste, at det påny havde forelagt sagen for Finansministeriet.

Den 3. juli 1958 meddelte Undervisningsministeriet fru A, at Finansministeriet den 1. s. m. havde tiltrådt, at der, med forbehold af Finansudvalgets tilslutning, fra 1. august 1957 blev tillagt hende en understøttelse på 1.000 kr. årlig + to trediedele af det til en pension på 1.500 kr. svarende regulerings-tillæg, midlertidige tillæg og særlige tillæg, for tiden ialt 5.607,20 kr. årlig.

Den 9. september 1958 tiltrådte Finansudvalget den foreslåede ordning, og den 13. september 1958 gav Undervisningsministeriet forstanderen for statsseminariet meddelelse om afgørelsen og bad ham underrette fru A. Samtidig anmodede ministeriets 1. departement, der havde behandlet sagen, 2. departement om at foranledige, at Finansministeriet anviste fru A understøttelsen.

Den 13. oktober 1959 erindrede fru A Undervisningsministeriet om sagen, og den 16. s. m. meddelte dette, at Finansudvalget havde godkendt ordningen, og at ministeriet den 13. september 1958 havde anmodet Finansministeriet om at anvise hende understøttelsen; denne skrivelse var imidlertid ved en fejl, som ministeriet meget beklagede, ikke blevet modtaget i Finansministeriet, og man havde påny tilskrevet Finansministeriet angående dette spørgsmål.

Undervisningsministeriet beklagede overfor mig, at sagen på et vist tidspunkt i tiden mellem 18. juli 1957 og 14. januar 1958 havde været forlagt. I løbet af efteråret 1957 blev det konstateret, at den befandt sig hos en fuldmægtig, der ikke havde fået den ekspederet rettidigt, idet han dels var stærkt overbebyrdet med arbejde, dels ønskede at underkaste den en grundig behandling og uddybe argumentationen, da han mente, at det ville blive vanskeligt at få gennemført en for fru A tilfredsstillende ordning.

De enkelte kontorer i Undervisningsmini-

steriet udarbejder hvert kvartal lister, hvori der gives vedkommende kontorchef oplysning om eventuelt uekspererede sager. Gennemgangen af disse lister havde dog for så vidt angår det kontor, der behandlede fru A's sag, i perioder været uregelmæssig, bl. a. fordi der indtil efteråret 1958 skete en stærk forøgelse af sagsantallet.

Ministeriet udtalte, at det ville have været naturligt – under hensyn til at man den 17. maj og 3. juli 1958 havde tilskrevet fru A direkte – om man også havde fulgt den fremgangsmåde ved ekspeditionen den 13. september 1958, hvor man, i overensstemmelse med sædvanlig praksis, til videre bekendtgørelse for hende underrettede forstanderen om afgørelsen.

Endelig meddelte ministeriet, at det i fremtiden ville følge den fremgangsmåde, at de enkelte kontorer tilskriver Finansministeriet

direkte om anvisning af understøttelse, i stedet for som hidtil at fremsende sådanne anmodninger gennem ministeriets 2. departement.

Efter samtlige foreliggende omstændigheder fandt jeg det meget uheldigt, at Undervisningsministeriet, der havde modtaget de ønskede oplysninger om fru A's økonomiske forhold i begyndelsen af marts 1957, først den 14. januar 1958 forelagde sagen for Finansministeriet. Da ministeriet den 17. maj og 3. juli 1958 havde tilskrevet fru A direkte, havde det endvidere været rigtigt, om ministeriet også havde gjort det i september 1958.

Overfor ministeriet fremhævede jeg betydningen af, at cheferne for de enkelte kontorer fører en effektiv kontrol med, at sagerne bliver ekspereret med fornøden hurtighed.

46. *Beskikkelse af tilsynsværge ved tvangsindlæggelse af sindssyg. (J. nr. 467/58).*

Af akterne i en sag vedrørende tvangsindlæggelse af en sindssyg fremgik det ikke, om patienten, A, i forbindelse med indlæggelsen var blevet spurgt, hvem han ønskede beskikket som tilsynsværge, jfr. § 6, stk. 1, i lov nr. 118 af 13. april 1938 om sindssyge personers hospitalsophold.

Den pågældende politimester oplyste, at A's svigersøn var blevet beskikket som tilsynsværge på forslag af A's hustru, idet vedkommende polititjenestemand på grund af A's tilstand ikke skønnede, at det kunne nytte at rette henvendelse til A. Polititjenestemanden kunne ikke erindre, om han, da A var faldet mere til ro, havde spurgt om hans stilling til den foreslåede tilsynsværge.

Politimesteren havde ikke ment det betænkeligt at acceptere svigersønnen, som politi-

tjenestemanden vidste var stærkt knyttet til A, som tilsynsværge. Spørgsmålet burde dog have været forelagt A, såfremt hans tilstand gjorde det muligt, og politimesteren beklagede, at der herskede nogen usikkerhed med hensyn til om en sådan forelæggelse havde fundet sted.

Sagen gav mig anledning til at henlede politimesterens opmærksomhed på det ønskelige i, at det af akterne, f. eks. af den i forbindelse med en tvangsindlæggelse optagne rapport, tydeligt fremgår, at den tvangsindlagte er blevet adspurgt med hensyn til et eventuelt ønske om at få en bestemt person beskikket som tilsynsværge, eller at hans tilstand ved indlæggelsen har gjort en sådan forelæggelse umulig.

47. *Anmodet Skattedepartementet om at overveje en ordning, hvorved den revisor, der på en skatteydners vegne har påklaget en ansættelse til et skatteråd, underrettes om afgørelsen samtidig med skatteyderen. Skattedepartementet har udsendt cirkulære herom. (J. nr. 473/58).*

I maj 1958 klagede en revisor over, at Statens Ligningsdirektorat ikke havde underrettet ham om afgørelsen vedrørende en af ham til direktoratet indsendt klage over hans klient A's skatteansættelser.

Revisoren havde i maj 1956 ansøgt Ligningsdirektoratet om, at de senere års skatteansættelser for A måtte blive ophævet og de betalte skatter refunderet.

Den 19. juni 1957 forhandlede Lignings-

direktoratet med revisoren, der blev underrettet om, at direktoratet ville foranledige en nedsættelse af A's indkomst- og formueansættelse for skatteåret 1955/56 til 0 kr. Ifølge det optagne referat erklærede revisoren sig på A's vegne efter omstændighederne tilfreds hermed.

I skrivelse af 9. juli 1957 bemyndigede Ligningsdirektoratet vedkommende skatteråd til at optage A's ansættelse til statsskat for skatteåret 1955/56 til fornyet prøvelse og ændring, således at den skattepligtige indkomst og formue ansattes til 0 kr., og anmodede samtidig rådet om at give meddelelse herom til »skatteyderen og øvrige vedkommende».

Ligningsdirektoratet udtalte overfor mig, at direktoratet for sit vedkommende måtte afvise revisorens besværing over ikke at have fået fornøden underretning om afgørelsen.

Skatterådet udtalte, at det ifølge bemyndigelsesskrivelsen afsagde kendelse, og at A blev underrettet herom den 22. juli 1957. I de ganske få tilfælde, hvor en revisor, der møder for en skatteyder, anmoder om underretning, sendes kendelsen til revisoren. Da der ikke havde foreligget en sådan anmodning, havde rådet ikke sendt kendelsen til revisoren, så meget mere som denne ved forhandlingen havde erklæret sig indforstået med den foreslåede afgørelse.

Den 9. juli 1958 bad jeg Skattedepartementet overveje, om der burde tilvejebringes en ordning, således at en revisor, der på en skatteydere vegne har indgivet klage over en skatteansættelse, bliver underrettet om afgørelsen, uanset om han har anmodet herom. Jeg henviste herved

til, at f. eks. Justitsministeriet sender eventuelle ekspeditioner til den advokat, der har indsendt et andragende for en klient.

Efter brevveksling med Statens Ligningsdirektorat meddelte Skattedepartementet den 6. februar 1959, at Skatterådsforeningen overfor Ligningsdirektoratet havde oplyst, at det var skatterådernes praksis alene at give skatteyderen underretning om afgørelsen, men at foreningen intet havde at erindre mod, at der fremtidig også blev givet hans eventuelle repræsentant underretning. De øvrige under staten hørende skattemyndigheder gav skatteyderens repræsentant underretning uden hensyn til om begæring herom var fremsat.

Skattedepartementet agtede iøvrigt i sagens anledning at udsende et cirkulære om retningslinierne for skattemyndighedernes underretning til repræsentanter for skatteydere.

Ligningsdirektoratets behandling af sagen kunne ikke give mig grundlag for kritik, og under hensyn til at den af skatterådet anvendte fremgangsmåde havde været i overensstemmelse med praksis, fandt jeg ikke, at den konkrete sag kunne give mig grundlag for kritik af rådet.

Skattedepartementet har i cirkulære af 2. marts 1959 til skatterådene bestemt, at afgørelser foruden til skatteyderen bør sendes til den, der som befuldmægtiget for ham har rettet henvendelse til eller forhandlet med rådet, eller som har bistået ham som sagkyndig konsulent ved forhandlingerne med det.

48. Spørgsmål om, hvorvidt Boligministeriet var bundet af et tilsagn om aflysning af en tinglyst tilskudsdeklaration. (J. nr. 491/58).

I maj 1958 klagede A over, at Københavns magistrat den 19. november 1957 havde meddelt ham, at en på hans ejendom i august 1923 lyst tilskudsdeklaration ikke kunne aflyses. A henviste herved til, at Boligministeriet i skrivelse af 7. februar 1951 havde meddelt ham, at deklARATIONEN ville kunne aflyses 5 år efter, at det af staten og kommunen i sin tid ydede tilskud til ejendommen blev tilbagebetalt.

Jeg meddelte A, at jeg ikke har tilsyn med den kommunale administration og derfor alene kunne foretage en bedømmelse af Boligministeriets stilling til sagen. – På min forespørgsel til Boligministeriet om, hvorvidt dets skrivelse af 7. februar 1951 skulle betragtes som et tilsagn om, at deklARATIONEN kunne aflyses på de i skrivelsen nævnte betingelser, og i bekræftende fald om ministeriet nu anså sig for bundet af et sådant til-

sagn, oplyste ministeriet, at der i 1923 i henhold til lov nr. 150 af 1. april 1921 vedrørende boligforholdene blev ydet ejerne af ejendommen et tilskud fra stat og kommune på 6526 kr. til opførelse af et hus. På ejendommen blev der lyst en deklaration, hvorefter salg kun måtte finde sted på vilkår, som det offentlige kunne godkende, og at et eventuelt overskud ved salg af ejendommen beregnet på en nærmere fastsat måde skulle afgives til det offentlige. Deklarationen kunne kun aflyses med samtykke fra Københavns magistrat. I 1941 købte A ejendommen for 16.100 kr., og ved påtegning af 23. januar 1942 på deklarationen overtog han forpligtelserne i henhold til denne.

Ved personlig henvendelse i december 1950 til indenrigs- og boligministeren anmodede A om at få deklarationen afløst, idet han ønskede at sælge ejendommen på grund af sin hustrus sygdom. Efter at have modtaget en udtalelse fra magistraten meddelte ministeriet ham den 7. februar 1951, at magistraten ifølge sin praksis først ville tillade afløsning af deklarationen 5 år efter tilbagebetalingen af tilskuddet fra kommunen, og at ministeriet fulgte samme praksis som magistraten. Ministeriet anførte videre: »... såfremt De måtte ønske den på Deres ejendom lyste deklaration afløst, vil det kunne ske på følgende betingelser: De af stat og kommune i sin tid ydede tilskud – tilsammen 6.526 kr. – må tilbagebetales, og 5 år efter tilbagebetalingen vil deklarationen, forudsat at De stadig er ejer af ejendommen, kunne aflyses uden yderligere indbetaling«.

A rettede påny henvendelse til ministeren, og den 20. marts 1951 meddelte ministeriet, at dets afgørelse var bestemt af magistratens stilling til sagen. Ministeriet henviste derfor A til magistraten med henblik på eventuel yderligere drøftelse af principperne i afgørelsen.

I februar 1954 nedsatte Københavns kommune et udvalg til behandling af sager angående de omhandlede tilskudsdeklarationer, lyst på ejendomme i kommunen. Udvalget bestod af 4 repræsentanter for Københavns kommune, 2 valgt af Fællesorganisationen af almennyttige danske Boligselskaber og 1 af Boligministeriet udnævnt medlem som formand. Den 5. juli 1957 udsendte udvalget til ejerne af de ejendomme, hvorpå deklaratio-

nerne var lyst, en skrivelse, hvori det anførtes, at deklarationerne ikke ville kunne aflyses.

Under henvisning til Boligministeriets skrivelse af 7. februar 1951 meddelte A den 24. juli 1957 magistraten, at han nu kunne tilbagebetale tilskuddet, og den 19. november 1957 gjorde magistraten ham bekendt med, at praksis nu var ændret, således at deklarationen ikke kunne aflyses.

Ministeriet oplyste yderligere, at sagen i anledning af A's henvendelse til mig havde været forelagt udvalget, som ikke kunne imødekomme A's anmodning om afløsning af deklarationen. Når udvalget ikke ville tillade afløsning, kunne en sådan ikke ske, selvom ministeriet gav samtykke hertil.

I størstedelen af landets kommuner er disse deklarationer efterhånden afløst, idet ministeriet siden 30erne har fulgt den praksis at tillade afløsning, når vedkommende kommunalbestyrelse afgav indstilling herom. I Københavns kommune havde man derimod fastholdt deklarationerne, dog i en periode således at man tillod afløsning bl. a. på betingelse af, at tilskuddene blev tilbagebetalt.

Ministeriet betragtede skrivelsen af 7. februar 1951 som et tilsagn til A om, at deklarationen på visse nærmere betingelser ville kunne aflyses, men havde efter udløbet af en rimelig tidsfrist og efter nedsættelse af ovennævnte udvalg ikke kunnet anse sig for bundet af dette tilsagn. Ministeriet henviste herved til, at det såvel efter de af A dengang givne oplysninger om hans personlige forhold som efter sagens karakter iøvrigt havde været en forudsætning for tilsagnet, at dette skulle modtages straks eller i hvert fald indenfor en rimelig tid.

Jeg udtalte, at jeg ikke kunne kritisere, at Boligministeriet ikke nu anså sig for bundet af tilsagnet af 7. februar 1951, og bemærkede, at den endelige afgørelse af spørgsmålet henhørte under domstolene. Jeg oplyste samtidig, at Østre Landsret ved dom af 14. november 1958 i en sag anlagt mod Københavns magistrat havde antaget, at deklarationerne havde hjemmel i loven af 1. april 1921. Dommen er påanket til Højesteret, hvor sagen ved udgivelsen af nærværende årsberetning verserer.

49. *Et amtsligningsinspektors behandling af en skattesag havde taget urimelig lang tid. (J. nr. 492/58).*

Den 10. maj 1958 klagede fru A over, at amtsligningsinspektoratet for Sorø amt ikke havde besvaret en af hendes mand ca. 2 år tidligere til inspektoratet indsendt klage over, at ligningsmyndigheden i Haslev-Frerslev kommune ved skatteligningen for skatteåret 1956/57 ikke havde indrømmet ham fradrag for hendes selverhverv.

Det fremgik af sagens akter, at A på selv-angivelserne for skatteårene 1955/56-1958/59 havde anmodet om, at der ved skatteberegningen måtte blive givet ham fradrag for hans hustrus selverhverv, men at ligningsmyndigheden i Haslev-Frerslev kommune ikke for skatteårene 1956/57-1958/59 foretog et sådant fradrag.

Den 29. oktober 1956 anmodede A amtsligningsinspektoratet om, at der for skatteåret 1956/57 måtte blive indrømmet ham fradrag for hustruens indtægt i lighed med fradraget for skatteåret 1955/56. Skrivelsen blev af amtsligningsinspektoratet oversendt til skatterådet, der anmodede ligningsmyndigheden i Haslev-Frerslev kommune om en udtalelse.

Den 19. december 1956 udtalte ligningsmyndigheden overfor skatterådet, at der efter det oplyste ikke sås at være nogen begrundelse for at yde A fradrag for hustruindtægt, og den 4. januar 1957 udtalte skatterådet overfor amtsligningsinspektoratet, at rådet ikke kunne anbefale, at der blev givet A fradrag for hustruindtægt for skatteåret 1956/57. Skatterådet tilføjede, at fradraget for skatteåret 1955/56 var givet med urette, og at der formentlig derfor skulle foretages omberegning af skatten for det pågældende år.

Da amtsligningsinspektøren fandt det rettest at søge sagen nærmere belyst ved forhandling med A og de lokale myndigheder, blev behandlingen af sagen stillet i bero, indtil en forhandling kunne finde sted. Amtsligningsinspektøren har oplyst, at der normalt ikke arrangeres forhandlinger i januar, februar og marts eller i juni, juli og august måneder, da de lignende myndigheder i den tid er stærkt optaget af ansættelserne for det løbende skatteår.

Den 23. juni 1958 fandt den planlagte forhandling med A sted i Haslev. Det blev

herunder oplyst, at hustruens indtægter hidrørte fra en forretning, der var erhvervet efter ægteskabets indgåelse, at midlerne dertil var fremskaffet ved lån, at næringsbrevet var udstedt til A, og at lejekontrakten vedrørende forretningen var underskrevet af ham.

Den 24. juni 1958 meddelte amtsligningsinspektoratet A, at betingelserne for fradrag for hustruindtægt ikke var opfyldt, og at det derfor var med rette, der ikke var ydet ham fradrag for skatteårene 1956/57-1958/59. Uagtet det var med urette, der var ydet hustrufradrag for skatteåret 1955/56, havde amtsskatterådet bestemt, at der efter omstændighederne ikke skulle foretages omberegning af skatten for dette skatteår.

Da ligningsmyndigheden i Haslev-Frerslev kommune havde undladt for skatteårene 1956/57-1958/59 at give A meddelelse om, at man ikke havde fundet grundlag for at imødekomme hans anmodninger om fradrag for hustruindtægt, havde amtsligningsinspektoratet samtidig henledt ligningsmyndighedens opmærksomhed på, at en sådan underretning burde være givet.

Den 26. juni 1958 anmodede jeg amtsligningsinspektøren om yderligere oplysninger om årsagen til, at forhandlingen med A ikke havde fundet sted i foråret eller efteråret 1957.

Amtsligningsinspektøren udtalte, at det på grund af tidspunktet for modtagelsen af denne og en række andre sager ikke havde været muligt at arrangere forhandlinger i de senest tilkomne sager i foråret 1957, da der først i inspektoratet skulle foretages en foreløbig gennemgang af sagerne til afgørelse af, om man mente at kunne afse tid til forhandlinger, eller om sagerne overhovedet på det oplyste grundlag egnede sig til undersøgelse.

Under hensyn til nærværende sags karakter og afstanden til Haslev (50 km) fandt man ikke anledning til at arrangere en tjenesterejse for denne sag. Man plejede iøvrigt af hensyn til skatte- og sognerådsmedlemmernes tid at samle et tilstrækkelig stort antal sager til en hel eller en halv dags forhandlinger.

Endvidere oplyste amtsligningsinspektøren, at en i inspektoratet ansat sekretær den 1. maj 1957 blev forflyttet til Maribo, og at der først den 1. juli 1957 blev ansat en sekretæraspirant til afløsning. Dernæst var embedets fuldmægtig sygemeldt fra den 24. juli til den 18. september 1957. Disse omstændigheder i forbindelse med de i samme periode indkomne andragender om lempelse af det for skatteåret 1957/58 udskrevne stabiliseringslån medførte en ophobning af sager, således at der ikke i efteråret 1957 blev forhandlet sager fra Haslev og omliggende kommuner.

Jeg udtalte herefter, at jeg ikke kunne kritisere afgørelsen, hvorefter der ikke indrømmedes fradrag for fru A's selverhverv.

Derimod fandt jeg, at der, uanset de foreliggende undskyldende omstændigheder, var medgået urimelig lang tid til sagens behandling hos amtsligningsinspektoratet, og at sagen, når den påtænkte forhandling med A ikke kunne finde sted indenfor et passende kortere tidsrum efter sagens modtagelse i inspektoratet, burde have været søgt oplyst på anden måde og ikke beroet i godt 1 år og 5 måneder på mundtlig forhandling.

50. *Antaget, at besætningsmedlemmerne på et redningskib under Fiskeriministeriet var pligtige at udføre et vist arbejde for Fyr- og Vagervæsenet. (J. nr. 520/58).*

I maj 1958 spurgte styrmand A sammen med andre medlemmer af besætningen på redningsskibet »Vestkysten«, om føreren af redningsskibet var berettiget til at benytte personalet til at udføre et ham af Fyr- og Vagervæsenet ved overenskomst af 13. november 1908 overdraget tilsyn med fyr, sømærker m. m. i Thyborøn Kanal. A henviste til, at arbejdet udføres for Fyr- og Vagervæsenet, mens skibets besætning er ansat under Fiskeriministeriet.

Endvidere spurgte A, om overenskomsten var forpligtende for besætningen, eller om de enkelte besætningsmedlemmer kunne fravige sig arbejdet.

A havde den 28. januar 1958 henvendt sig til Fyrdirektoratet, hvilket gav direktoratet anledning til at orientere sig om forholdene på stedet og til at afholde et møde, hvortil føreren af »Vestkysten« var indkaldt. Mødet resulterede bl. a. i en lønforbedring for mandskabet på 250 kr. årlig.

Af sagens akter fremgik det, at Marineministeriet og Indenrigsministeriet i 1895 indgik en ordning, hvorefter det blev pålagt føreren af »Vestkysten« at assistere ved passningen af sømærkerne ved Thyborøn, således at han i denne virksomhed sorterede under vagerinspektøren.

I Landbrugsministeriets instruks af 26. november 1904 for førerne af redningsdamperne »Vestkysten« og »Vesterhavet« blev det i § 4 bestemt, at skibene bl. a. skulle

sørge for, at fyr og vagere i Thyborøn Kanal var i orden, og at deres plads så vidt muligt angav det dybeste sted over barren. Ifølge § 5, stk. 3, var føreren med hensyn til denne opgave underlagt vagerinspektøren.

Tilsvarende bestemmelser er optaget i Fiskeriministeriets instruks af 14. februar 1953 for føreren af det i Thyborøn stationerede redningskib. Ifølge § 4 er formålet med skibets tjeneste at være redningskib på Jyllands vestkyst og således bl. a. »sørge for, at fyr og vagere, som benyttes til besejlingen af Thyborøn Kanal, er i orden, og at deres plads så vidt muligt altid angiver det dybeste vand over barren«. Ifølge § 5, stk. 4, er føreren i sidstnævnte tjeneste direkte underlagt Fyr- og Vagervæsenet og handler efter instruktion fra og under ansvar alene overfor dette.

Der er tillagt føreren honorar for ommeldte tjeneste, og han må selv foretage fordelingen af honoraret til besætningen. Honorarets størrelse har i årenes løb været underkastet forskellige ændringer bl. a. på grund af forandringer i afmærkningen. I de senere år har der på honorarskemaet under finanslovens § 21, konto XII A 3, været opført honorarer til føreren af redningsskibet for regnskabsføring og for tilsyn med sømærker (vagere) samt honorar til besætningen for tilsyn med lystønder. Herudover betales der til mandskabet et fast årligt vederlag for arbejdshjælp ved skiftning af vagere samt

særligt vederlag efter regning til styrmænd, maskinmestre og mandskab for rensning, maling, reparationer m. v. af lystønder og vagermateriel.

I forbindelse med finanslovsforslaget 1923/24 anførte Lønningsrådet, at arbejdets omfang i og for sig ikke gjorde det urimeligt at henføre det under de pågældendes tjenestegerning, men at man, under hensyn til at der ikke af tjenestemænd indenfor samme etat i tilsvarende tjenestestillinger kræves sådant ekstraarbejde, anså det for praktisk og rimeligt at tilstå et mindre honorar for arbejdet.

Fyrdirektoratet udtalte overfor mig, at afgørende for, om besætningen var forpligtet til at udføre hvervet, var, at dette af det pågældende ministerium var pålagt føreren i hans instruks som en del af hans tjeneste, og således medtaget i forudsætningerne for hans ansættelse i stillingen. Førerens instruks måtte være bindende for den øvrige besætning, idet opfyldelsen af de i instruksen nævnte pligter forudsatte anvendelsen af skib med besætning; i denne henseende kunne besætningen næppe påberåbe sig ukendskab til instruksen.

Fyrdirektoratet betragtede føreren af redningsskibet som dets stedlige repræsentant og som leder af Fyr- og Vagervæsenets opgaver i det omhandlede farvand, der udgør et særligt distrikt. Tjenesten havde steds været passet tilfredsstillende, og da der ikke tidligere havde været givet udtryk for utilfredshed, havde Fyrdirektoratet ikke haft grund til at blande sig i førerens dispositioner med hensyn til fordeling af arbejdet og betalingen.

Fyrdirektoratet var indforstået med at drøfte enkeltheder i den bestående ordning, herunder honorarspørgsmålet, med repræsentanter for besætningen, og anså det for hensigtsmæssigt, at der mellem Fiskeriministeriet og direktoratet blev optaget forhandling om en mere præcis formulering i instruksen af de forpligtelser, der påhviler besætningen med hensyn til pasning af søafmærkningen ved Thyborøn.

Fiskeriministeriet udtalte, at praktiske og økonomiske grunde taler for en ordning, hvorefter tilsynet udføres af fører og mandskab på det i Thyborøn stationerede redningsskib, idet dets normale opgaver ikke lægger beslag på skibet i højere grad, end

at tilsynet m. v. kan varetages af fører og mandskab indenfor normal arbejdstid. Arbejdet er ikke i sin art væsensforskelligt fra det arbejde, der normalt må forventes af besætningen i et redningsskib, og forudsætter ikke særlig uddannelse, ud over hvad der kræves til ansættelse i skibet. Ministeriet havde heller ikke ved udfærdigelsen af ansættelsesbrev for personel, der blev ansat til tjeneste i skibet, eller for hvem der forelå mulighed for forflyttelse hertil, taget noget forbehold og havde selv i tilfælde af uansøgt forflyttelse til redningsskibet ikke fundet anledning til at gøre opmærksom på forpligtelsen til at udføre det i forbindelse med tilsynet stående arbejde, som alle i etaten var bekendt med.

Fiskeriministeriet henholdt sig iøvrigt til det af Fyrdirektoratet udtalte.

Jeg udtalte den 10. april 1959, at det med hensyn til tjenestemandens pligter er antaget, at det tjenstlige arbejde hverken i omfang eller art kan være helt uforanderligt, jfr. Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 3. udg., 1956, side 144-146.

Ifølge tjenestemandslovens § 4 er en tjenestemand pligtig at underkaste sig de forandringer i hans tjenesteforretningers omfang og beskaffenhed, som måtte blive bestemt, uden at det er fornødent, at noget dertil sigtende forbehold er optaget i hans ansættelsesbrev. Der er herefter hjemmel for, at der administrativt kan indføres forandringer i tjenesteforretningerne, forudsat at forandringerne holder sig indenfor forudsætningerne i § 4.

Efter de foreliggende oplysninger var det arbejde for Fyrdirektoratet, der mod vederlag var pålagt tjenestemændene på redningsskibet »Vestkysten«, hverken med hensyn til omfang eller art af en sådan beskaffenhed, at de pågældende kun skulle være pligtige at udføre det, såfremt der var taget forbehold i deres ansættelsesbrev, ved forflyttelse el. lign.

Jeg kunne herefter ikke antage, at besætningsmedlemmerne ville være berettigede til at frasige sig arbejdet, men gjorde samtidig opmærksom på, at den endelige afgørelse af spørgsmålet henhører under domstolene.

51. Boligministeriet udnævnte i 1956 byrådsmedlem A til medlem af byudviklingsudvalget for Roskilde-egnen for et tidsrum af 6 år, skønt Roskilde byråd havde indstillet, at udnævnelsen alene skulle gælde til udgangen af marts 1958. Ved kommunalvalget i marts 1958 blev A ikke valgt, og byrådet indstillede, at et byrådsmedlem udnævntes i stedet for A. Ministeriet fritog herefter A for hvervet og udnævnte den af byrådet indstillede.

Det havde været rigtigst, om Boligministeriet i 1956 havde gjort byrådet bekendt med, at udnævnelsen af A gjaldt for 6 år, og det var en fejl, at ministeriet ikke, inden det fritog A for hvervet, sikrede sig, at han var indforstået hermed. (J. nr. 522/58).

I juli 1958 klagede overtrafikkontrollør N. C. Jensen, Roskilde, der ved Boligministeriets skrivelse af 13. december 1956 var udnævnt for et tidsrum af 6 år til medlem af byudviklingsudvalget for Roskilde-egnen, over, at ministeriet den 19. maj 1958 efter indstilling fra Roskilde byråd havde fritaget ham for hvervet og den 30. juni 1958 afslået at omgøre afgørelsen. Ministeriet havde dog beklaget, at det ikke i forbindelse med behandlingen af byrådets indstilling havde sikret sig, at overtrafikkontrollørens erklæring til indstillingen var indhentet.

Fra Boligministeriet modtog jeg en udtalelse og sagens akter. Det fremgik heraf, at Roskilde byråd den 5. oktober 1956 meddelte Boligministeriet, at det havde valgt overtrafikkontrolløren og købmand Vald. Nielsen, der begge var medlemmer af byrådet, til at indtræde i det byudviklingsudvalg, der skulle nedsættes. Byrådet anførte i skrivelsen, at »valget har gyldighed indtil 31. marts 1958«.

Den 13. december 1956 udnævnte Boligministeriet overtrafikkontrolløren til medlem af udvalget for et tidsrum af 6 år og underrettede samtidig byrådet om udvalgets sammensætning uden at oplyse, at overtrafikkontrolløren og købmand Nielsen var udnævnt for en 6-årig periode.

Efter kommunalvalget i marts 1958 foretog det nyvalgte byråd besættelse af udvalgspladser for perioden 1958-62 og tog herunder spørgsmålet om rådets repræsentation i byudviklingsudvalget op til behandling. Det blev drøftet, om overtrafikkontrolløren, der ikke var blevet genvalgt, kunne fortsætte som medlem af udvalget, og købmand Nielsen gjorde byrådet opmærksom på, at både han og overtrafikkontrolløren var udpeget for tiden indtil 1962. For at få klarhed over, om overtrafikkontrolløren fortsat skulle betragtes som medlem af udvalget, rettede byrådskontoret telefonisk henvendelse til Boligministeriet og fik den opfattelse, at ministe-

riet fandt det ønskeligt, at der efter overtrafikkontrollørens udtræden af byrådet blev udpeget et nyt medlem. Byrådet vedtog herefter at udpege et byrådsmedlem til hvervet i stedet for overtrafikkontrolløren, og indstilling herom blev den 11. april 1958 tilsendt Boligministeriet.

Boligministeriet anførte overfor mig, at man ved den omtalte telefonsamtale var gået ud fra, at overtrafikkontrolløren selv havde udtrykt ønske om eller i hvert fald erklæret sig indforstået med at fratæde som medlem af udvalget. Boligministeriet mente iøvrigt, at det under samtalen alene havde givet udtryk for, at udpegningen af et nyt medlem af udvalget kunne tiltrædes, når byrådet nærrede ønske derom.

Boligministeriet anførte videre, at ministeriet ved udnævnelse af medlemmer af byudviklingsudvalg nedsat i henhold til § 2, stk. 1, i byudviklingsloven, jfr. lovbekendtgørelse nr. 129 af 13. april 1954, alene er bundet til at indhente erklæringer fra de interesserede kommunalbestyrelser, mens der ikke er givet forskrifter for udvalgenes sammensætning eller fornyelse. Indtil 1954 udnævntes medlemmerne uden tidsbegrænsning, men ministeriet blev klar over, at selv om kontinuitet i udvalgenes arbejde er nødvendig, er der trang til gradvis åjourføring af medlemmernes tilknytning til de pågældende kommunalbestyrelser, når dette kan ske, uden at kontinuiteten bliver brudt. Ministeriet henviste herved til, at medlemmerne af Byplannævnet er udpeget for 6 år, jfr. byplanlovens § 4, stk. 8. Disse medlemmer skal – modsat byudviklingsudvalgenes medlemmer – udnævnes efter indstilling fra kommunalbestyrelser eller kommunale organisationer (samt Dansk Byplanlaboratorium), og deres funktionsperiode er – af hensyn til kontinuiteten i nævnets arbejde – hverken sammenfaldende med eller at samme længde

som den kommunale valgperiode. På denne baggrund havde Boligministeriet for så vidt angår de siden 1954 nedsatte byudviklingsudvalg udnævnt medlemmerne for en periode på 6 år.

Med hensyn til den konkrete sag henholdt ministeriet sig til sin skrivelse af 30. juni 1958. Ministeriet tilføjede, at det havde fritaget overtrafikkontrolløren for hvervet – der iøvrigt er ulønnet – under den forudsætning, at han var indforstået med at udtræde af udvalget, og ministeriets beklagelse overfor ham skyldtes, at man ikke havde sikret sig, at han var indforstået med at fratræde.

Boligministeriet oplyste endelig, at det ved fritagelse for medlemskab i Byplannævnet og byudviklingsudvalgene siden maj 1958 har sikret sig, at de udtrædende medlemmers indforståelse forelå.

På grundlag af det oplyste udtalte jeg, at det havde været rigtigst, om Boligministeriet i december 1956 havde gjort Roskilde byråd bekendt med, at overtrafikkontrollørens og købmand Nielsens udnæv-

nelse til medlemmer af byudviklingsudvalget, uanset byrådets indstilling, gjaldt for 6 år.

Det måtte dernæst anses for en fejl, at Boligministeriet ikke, inden det den 19. maj 1958 fritog overtrafikkontrolløren for hvervet, havde sikret sig, at han var indforstået med at udtræde før udnævnelsesperiodens udløb.

Hvad angår betydningen af, at Boligministeriet urigtigt gik ud fra, at overtrafikkontrolløren var indforstået med at fratræde, og i forbindelse hermed spørgsmålet om gyldigheden af ministeriets afgørelse af 19. maj 1958 bemærkede jeg, at det i forvaltningsretlig teori almindeligt antages, at en faktisk vildfarelse hos vedkommende forvaltningsmyndighed endog vedrørende en væsentlig omstændighed ikke medfører forvaltningsaktens ugyldighed, jfr. Poul Andersen: Dansk Forvaltningsret, 3. udg., 1956, s. 338 f. Da den endelige afgørelse af dette spørgsmål henhørte under domstolene, fandt jeg ikke at burde tage stilling til det.

52. Adgangen for generaldirektøren for Statsbanerne til i særlige tilfælde at foretage takstnedsættelser. (J. nr. 549/58).

Ifølge § 59, stk. 2, i statsbanelov nr. 336 af 27. juni 1946 kan ministeren for offentlige arbejder fastsætte regler, hvorefter generaldirektøren for Statsbanerne i særlige tilfælde, hvor hensynet til driftens økonomi måtte gøre det ønskeligt, kan nedsætte taksterne for personer, gods og levende dyr med indtil 50 pct.

En tilsvarende regel indførtes oprindeligt ved lov nr. 39 af 25. februar 1925 om ændringer i lov om Statsbanernes takster.

Under behandlingen af en sag forespurgt jeg generaldirektoratet, om der af ministeren for offentlige arbejder var fastsat regler for generaldirektørens adgang til at nedsætte taksterne.

Generaldirektoratet svarede følgende:

»Der foreligger ikke for Statsbanerne noget formelt fra ministeren om, hvorledes generaldirektøren, der efter styrelsesloven virker som departementschef under ministeren, skal administrere den i statsbanelo-

vens § 59, stk. 2, indeholdte hjemmel til indrømmelse af takstnedsættelser. Den mulighed for trafikerhvervelse ved takstnedsættelser af den omhandlede art, som nævnte lovbestemmelse åbner adgang til, har så vidt vides været praktiseret efter samme synspunkter siden deres fremkomst ved lov nr. 39 af 25. februar 1925.«

Sagen gav mig anledning til den 25. august 1958 at forespørge ministeren for offentlige arbejder, om det var muligt at oplyse årsagen til, at der ikke i 1925 i henhold til loven af 25. februar 1925 blev udfærdiget regler, hvorefter generaldirektøren kan yde takstnedsættelser.

Jeg anmodede samtidig om en udtalelse om, hvorvidt der nu i henhold til § 59, stk. 2, burde fastsættes sådanne regler.

Den 16. september 1958 tilskrev ministeren mig således:

»Som det fremgår af lov nr. 40 af 25. februar 1925 (og senere ændringer) om sty-

relsen af statsbanerne, § 1, sidste stk., står generaldirektøren som departementschef umiddelbart under ministeren for offentlige arbejder. Ligesom mine øvrige departementschefer arbejder generaldirektøren for statsbanerne derfor under mit ansvar, har direkte og mundtligt referat til mig og følgelig den bedste lejlighed til at drøfte de forskellige problemer med mig.

I lighed med, hvad der gælder for de øvrige departementschefer indenfor deres områder, varetager generaldirektøren på mine vegne alle ministerielle forretninger vedrørende statsbanerne, og jeg finder det derfor ganske naturligt, at der ikke for nævnte bestemmelse i statsbaneloven er udfærdiget skriftlige regler, idet sådanne regler kun kunne blive en gentagelse af statsbanelovens bestemmelser, således som de må udlægges efter de ved lovens behandling i folketinget faldne udtalelser.

Jeg ved, at statsbanerne ved administration af statsbanelovens § 59, stk. 2, følger en fremgangsmåde, der er i overensstemmelse hermed, idet der primært ved fragtnedsæt-

telser tages hensyn til, om befordringen er lønnende for statsbanerne. Dette spørgsmål undersøges i de enkelte tilfælde, fordi forholdene kan være forskellige fra tilfælde til tilfælde. Kan der således erhverves transporter i forbindelser, hvor togenes kapacitet ikke allerede er fuldt udnyttet, eller hvor tomløb forekommer, vil det ofte være økonomisk forsvarligt at yde en endog betydelig nedsættelse i lighed med, hvad f. eks. lastbilerne gør ved returlast, medens det i andre tilfælde vil være uforsvarligt at yde rabat overhovedet. I tvivlstilfælde forelægges spørgsmålet for mig.

Skulle jeg nu fastsætte regler for generaldirektørens adgang til at yde takstnedsættelser, kunne det kun blive en gentagelse af foranstående, og jeg har derfor ment at kunne begrænse mig til at give generaldirektøren en genpart af denne skrivelse.«

Jeg har derefter den 14. oktober 1958 meddelt ministeren, at jeg ikke fandt grundlag for at foretage videre i sagen.

53. *Det kgl. Teaters engagement af balletmester Harald Lander som gæsteinstruktør kunne ikke betegnes som en i forhold til balletkorpset og offentligheden urimelig afgørelse. (J. nr. 573/58).*

Den 8. december 1958 tilskrev jeg landsretssagfører Ole Schiørring, København, således:

»I skrivelse af 2. juli 1958 har De som advokat for foreningen Den kongelige Ballet klaget over, at tidligere balletmester ved Det kongelige Teater Harald Lander er blevet engageret som gæsteinstruktør ved teatret i den kommende sæson. Klagen er tiltrådt af 47 af ballettens 63 medlemmer, hvoraf 59 er medlemmer af foreningen.

Den 10. juli 1958 forelagde jeg Deres klage for chefen for Det kongelige Teater og Kapel og Undervisningsministeriet, hvorfra jeg den 17. oktober 1958 modtog udtalelser og sagens akter. Jeg har dernæst modtaget fornyede udtalelser af 12. og 28. november 1958 fra Dem og af 2. december 1958 fra teaterchefen og Undervisningsministeriet.

Inden klagens modtagelse fik jeg fra komponisten Knudåge Riisager en skriftlig henvendelse af 6. juni 1958.

Endelig har højesteretssagfører Erik Strøjer den 31. oktober 1958 fremsendt en erklæring til støtte for Landers gæsteinstruktion, underskrevet af 17 af ballettens medlemmer.

Under sagens behandling har jeg haft samtaler med bl. a. balletforeningens bestyrelse, fhv. undervisningsminister Fl. Hvidberg, teaterchef Brøndsted, viceteaterchef Röhde, komponisten Knudåge Riisager, balletmester Frank Schaufuss og solodansere Erik Bruhn.

Sagens forhistorie.

Jeg har fundet det nødvendigt kort at redegøre for sagen i 1951 mod balletmester Lander. Da han må have et billigt krav på, at de forhold, hvorom afgørelse blev truffet i 1951, ikke fremdrages så mange år efter,

omtaler jeg ikke enkeltheder med hensyn til de pågældende beskyldninger.

I begyndelsen af august 1951 indgav et af balletens medlemmer i forbindelse med to udenfor Det kongelige Teater stående personer til undervisningsministeren en klage over balletmester Lander med hensyn til hans forhold over for en række af balletens damer og hans kunstneriske ledelse af balletten.

Den 16. august 1951 anmodede undervisningsministeren rigsadvokaten om at lade foretage en undersøgelse og bemyndigede samtidig teaterchefen til at suspendere balletmesteren.

På grundlag af de foretagne politiafhøringer meddelte rigsadvokaten undervisningsministeren, at de foreliggende bevisligheder var af en sådan art, at det uanset balletmester Landers benægtelse – og her stod påstand mod påstand – havde været muligt at fremme sagen til tiltale og dom, således at bevistvivlen blev afgjort af retten, men da der formentlig var indtrådt forældelse af eventuel strafskyld, fandt rigsadvokaten ikke anledning til at foretage videre i sagen fra anklagemyndighedens side. Denne afgørelse blev tiltrådt af Justitsministeriet ved skrivelse af 21. september 1951.

Efter Undervisningsministeriets anmodning udpegede præsidenten for Østre Landsret den 11. oktober 1951 daværende landsdommer, nu højesteretsdommer Jørgen Trolle som forhørsleder, og den 22. oktober 1951 indledtes den tjenstlige undersøgelse mod Lander med højesteretssagfører Povl Melchior som bisidder.

Da den første del af undersøgelsen var afsluttet, meddelte højesteretssagfører Melchior i skrivelse af 13. november 1951 til Undervisningsministeriet, at Lander havde besluttet sig til i løbet af ugen at forlade landet indtil videre, idet han havde fået tilbud om at virke som gæsteinstruktør ved udenlandske scener. Højesteretssagføreren tilføjede, at han efter omstændighederne ikke havde ment at burde fraråde Lander at tage dette skridt, uanset at den mod ham verserende undersøgelse ikke var bragt til afslutning, da det var hans opfattelse, at det ville være af afgørende betydning for Lander både i kunstnerisk og økonomisk henseende at kunne gennemføre de påtænkte gæsteengagementer.

I skrivelse af 13. november 1951 anmodede forhørslederen højesteretssagføreren om at

gøre Lander bekendt med, at undersøgelsen efter forhørslederens formening ikke kunne fortsættes uden Landers medvirken, og at Lander efter forhørslederens formening havde pligt til at give møde ved de fortsatte undersøgelser.

Efter at højesteretssagfører Melchior havde meddelt forhørslederen, at Lander fastholdt sin beslutning om at rejse, indstillede forhørslederen til Undervisningsministeriet, at den iværksatte undersøgelse af Landers tjenstlige forhold ikke blev videreført. Den 20. november 1951 tiltrådte Undervisningsministeriet, at den videre undersøgelse blev indstillet.

Den 3. december 1951 afgav forhørslederen en redegørelse vedrørende resultatet af den tjenstlige undersøgelse. Forhørslederens konklusioner gik ud på, at flertallet af de konkretiserede forhold ikke kunne anses for beviste, at Landers optræden i et par forhold måtte betegnes som tjenstlig ukorrekt, at hans optræden i et tilfælde havde været i høj grad uheldig, og at han i anledning af en bestemt på teatret stedfunden episode burde have underrettet teaterchefen om, hvad han var blevet bekendt med om det forefaldne.

Forhørslederen udtalte endvidere, at Lander havde forladt landet for at søge fremmed engagement, og at en i og for sig ønskelig undersøgelse af spørgsmålet om, hvorvidt Lander havde vanskeliggjort samarbejdet med balletens medlemmer, derfor ikke havde kunnet iværksættes.

Under hensyn hertil samt til sagens omstændigheder iøvrigt, derunder at Landers forhold til Det kongelige Teater ikke var afklaret, kunne han formentlig ikke vende tilbage til sin tjeneste, og det ville derfor efter forhørslederens skøn være berettiget at meddele Lander afsked. Forhørslederen indstillede, at der, uanset at Lander havde forladt sin tjeneste og ikke medvirket til at bringe undersøgelsen til ende, i betragtning af hans lange tjeneste blev søgt tillagt ham i hvert fald $\frac{2}{3}$ pension.

Den 13. december 1951 udtalte teaterchefen overfor Undervisningsministeriet, at de af Lander begåede tjenesteforseelser – når de bedømtes under ét – måtte siges at have været af en sådan karakter, at det – som fremhævet i forhørslederens konklusion – var berettiget at meddele Lander afsked. Teater-

chefen indstillede i overensstemmelse hermed, at der meddeltes Lander afsked som balletmester og solodanser, og at pensionen blev ansat til $\frac{3}{4}$.

Den 15. december 1951 meddelte Undervisningsministeriet Lander afsked fra stillingen som balletmester og solodanser ved Det kongelige Teater fra den 31. december 1951 at regne. I henhold dels til en af bestyrelsen for teatrets pensionsfond afgivet indstilling, dels til en fra teatrets tilsynråd indhentet udtalelse blev der tillagt ham $\frac{3}{4}$ pension fra 1. januar 1952 at regne.

Gæsteengagementet.

I begyndelsen af april 1957 fik teatrets ledelse tilslutning fra et flertal indenfor tilsynsrådet til at engagere Lander til en gæsteinstruktion og indkaldte derefter balletforeningens bestyrelse til et møde den 5. april 1957.

På mødet udtalte teaterchefen, at forholdene havde ført med sig, at den kongelige ballet hverken herhjemme eller på dens udenlandsturneer kunne opføre balletten »Etude«, som i sin tid blev skabt ved et samarbejde mellem balletmester Lander og komponisten Knudåge Riisager og danset til stor succes af balletten, og at teaterchefen derfor ville meddele offentligheden, at han havde til hensigt at forhandle med Lander om en gæsteinstruktion med særlig henblik på »Etude«. Han opfordrede samtidig balletten til at stå sammen med ledelsen, der dog alene havde ansvaret.

Efter at mødet havde været afbrudt, og efter at teaterchefen havde besvaret forskellige spørgsmål fra bestyrelsen, bemærkede denne, at den nærede betænkelighed ved gæsteengagementet, men at den ikke selv ville indkalde til generalforsamling. Teaterchefen har om mødet udtalt, at såvel han som vicechefen var af den opfattelse, at bestyrelsen var tilfreds med besvarelsen af de stillede spørgsmål, og at han overfor bestyrelsen havde præciseret, at han opfattede det passerende som »passivitet efter protest«, hvilket bestyrelsen havde erklæret sig enig i.

I skrivelse af juni 1957 protesterede balletforeningen overfor undervisningsministeren mod det påtænkte gæstespil og udtalte, at der intet var sket, som ændrede den ved Landers afrejse i 1951 foreliggende situation, og at der derfor intet forelå, som kunne be-

rette hans tilbagevenden, selv for en kortere periode. Landers tilbagevenden til teatret ville føre den i sin tid herskende fornemmelse af utryghed og tvang med sig og ville skabe en uholdbar situation for den store del af ballettens personale, som under undersøgelsen havde afgivet uforbeholdne forklaringer og udtalelser.

Kort efter den 5. april 1957 satte teaterchefen sig i forbindelse med Lander, som kom til København i august måned 1957, ved hvilken lejlighed der blev forhandlet mundtligt om en gæsteinstruktion, eventuelt i sæsonen 1957/58. Disse forhandlinger fortsatte skriftligt i løbet af efteråret og vinteren 1957/58. Man blev herunder enig om de økonomiske betingelser, og tilsynsrådets flertal godkendte kontrakten. Derimod lykkedes det ikke i den resterende del af sæsonen 1957/58 at finde et tidspunkt for gæsteinstruktionen, som passede begge parter, og det bestemtes derfor, at engagementet skulle finde sted i sæsonen 1958/59 og endelig fastsættes og indarbejdes i teatrets sæsonplan, når Lander i maj måned 1958 kom til København.

I begyndelsen af maj måned 1958 erfarede balletforeningen, at der nu var truffet aftale mellem teatret og Lander om en gæsteinstruktion i den kommende sæson, og protesterede overfor Undervisningsministeriet mod aftalen. Foreningen udtalte, at det var dens faste standpunkt, at balletkorpsen savnede den tillid til Lander, der er en nødvendig forudsætning for, at et samarbejde mellem instruktør og korps kan give tilfredsstillende kunstneriske resultater. Ballettens medlemmer så kun nødigt en konflikt, men da spørgsmålet for dem angik harmonien i deres fortsatte arbejde ved teatret – uden hvilken balletten ikke følte sig i stand til at yde en tilfredsstillende indsats – krævede medlemmerne forståelse af, at spørgsmålet var så alvorligt og betydningsfuldt for dem, at de måtte fastholde protesten mod Landers tilbagevenden til balletten og om fornødent drage konsekvensen heraf.

Under hensyn hertil anmodede De Undervisningsministeriet om svar på foreningens krav om, at der blev givet medlemmerne sikkerhed for, at en genansættelse, selv midlertidig, af Lander ikke fandt sted. De anførte, at 47 af foreningens medlemmer stod bag protesten.

Den 30. maj 1958 udtalte Undervisnings-

ministeriet, at spørgsmålet om det pågældende gæstespil havde været forelagt Det kongelige Teaters tilsynsråd, der med flertal havde tilsluttet sig teaterchefens ønske om engagement af Lander, forinden forhandlingerne med denne indledtes. Ministeriet fandt efter at have drøftet spørgsmålet med teaterchefen og formanden for tilsynsrådet ikke grundlag for at gribe ind i de af teaterchefen truffne dispositioner.

Klagen hertil og de afgivne udtalelser.

Som begrundelse for balletforeningens klage over Landers engagement som gæsteinstruktør har De henvist til det i 1951 passerede og anført, at det er balletforeningens absolutte standpunkt, at et kunstnerisk samarbejde med Lander ikke vil kunne gennemføres med udsigt til et for balletforeningens medlemmer, teatret og publikum forsvarligt resultat. Hertil kommer det urimelige i, at adskillige af ballettens damer, der under sagen i 1951 aflagde vidnesbyrd mod Lander, skal udsættes for påny at få Lander som overordnet.

Den del af sagen, der vedrører de kunstnerisk og arbejdsmæssigt utilfredsstillende vilkår under Landers ledelse blev ved hans bortrejse unddraget den tjenstlige undersøgelse. Hans tilbagevenden må være ikke alene uforenelig med og stødende for almen retsfølelse, men også uforenelig med den etik og moral, der bør herske på Det kongelige Teater.

I tilslutning til det foranstående har De gjort gældende, at kontrakten med Lander om gæsteinstruktionen må anses for urimelig i forhold til balletkorpsets medlemmer, og at den derfor burde ophæves.

Højesteretsdommer Trolle har i anledning af nærværende sag den 7. oktober 1958 udtalt, at de i sin tid indgivne klager mod Lander faldt i to hovedgrupper.

Angående den første gruppe, der bl. a. vedrørte sigtelse for strafbart forhold overfor nogle af ballettens damer, har højesteretsdommer Trolle udtalt, at han efter den stedfundne undersøgelse måtte konkludere, at det ikke kunne anses bevist, at balletmesteren ved tre lejligheder i 1945 skulle have optrådt på en i klagerne nærmere angivet måde.

To i denne gruppe beviste forhold, der

ikke var af strafbar karakter, måtte, omend der forelå undskyldende momenter, bedømmes som henholdsvis tjenstligt »i høj grad uheldigt« og »ukorrekt«.

Den anden gruppe forhold vedrørte Landers kunstneriske ledelse af balletten og omfattede i det væsentlige følgende punkter:

- a) at det på Det kongelige Teater rygtevis hed sig, at Lander under visse nærmere angivne omstændigheder begunstigede enkelte af ballettens damer ved tildeling af partier i teatrets forestillinger, ved indstilling om forfremmelse, eller ved at give dem ekstratimer,
- b) at han havde udelukket unge danske koreografer fra det koreografiske arbejde på teatret,
- c) at han havde holdt store udenlandske koreografer borte fra Det kongelige Teater til fordel for sine egne koreografiske arbejder, samt
- d) at væsentlig kritik kunne rettes mod hans samarbejde med balletpersonalet og hans tone overfor dette.

De under a anførte beskyldninger nåede Trolle at få undersøgt før Landers bortrejse, og Trolle anfører nu, at de viste sig at være ganske ubestyrkede.

Med hensyn til de ikke foretagne undersøgelser af klagepunkterne b–d har højesteretsdommer Trolle bemærket, at klagerne under b og c efter hans skøn ikke var vel egnede til at undersøges ved forhør over Lander alene, idet ansvaret for sådant forhold måtte deles af teatrets øverste ledelse. Hertil kom, at for disse klagers vedkommende ville forhør med juridisk sagkundskab alene ikke strække til. Klagerens bedømmelse måtte forudsætte bistand af koreografisk sagkundskab. Højesteretsdommer Trolle har da heller ikke i sin skrivelse af 3. december 1951 udtalt, at en undersøgelse i forhørsform på disse punkter kunne være ønskelig, og vil også nu afstå fra at udtale sig nærmere om klagerne, da disse spørgsmål formentlig i det hele ikke kan spille nogen rolle med hensyn til det foreliggende spørgsmål om gæstespil.

Tilbage bliver herefter punkt d, påstanden om, at kritik måtte rejses med hensyn til Landers samarbejde med balletpersonalet og hans tone overfor dette. Selvom en sådan undersøgelse i sig selv kunne have været ønskelig – navnlig hvis man fra teatrets side måtte

have ønsket at bibeholde Lander som balletmester – må det ifølge højesteretsdommer Trolle formentlig erkendes, at det ville have kostet megen tid og have været forbundet med betydelig vanskelighed at komme til bunds i klager af så ubestemt natur. Endvidere ville det være højst usikkert, om de forklarende erindring om og gengivelse af episoder af den art, der måtte være tale om at beskæftige sig med, ville være så god, at der kunne dannes et nogenlunde sikkert helhedsbillede af dem.

Endelig har højesteretsdommer Trolle udtalt, at han efter sagens afslutning var – og også nu efter gennemlæsning af skrivelsen af 3. december 1951 er – af den opfattelse, at der ikke burde være noget til hinder for, at Lander efter nogle år – som de nu 6–7 forløbne – kunne engageres til gæsteoptræden ved teatret under fornøden hensyntagen til de tre danserinder, som havde fremført mere alvorlige, men ikke beviste klager imod ham.

I skrivelse af 14. oktober 1958 har teaterchefen udtalt, at teatrets ledelse i forhold til balletforeningen har stået fast på sin beslutning om at engagere Lander til som gæst i indeværende teatersæson at iscenesætte en balletaften, bestående af dels et ældre arbejde af ham (balletten »Etude« til Knudåge Riisagers musik), dels to nye balletter specielt skabt til Det kongelige Teaters ballet.

Forud for den af ledelsen truffne beslutning er gået en række indgående overvejelser og drøftelser, herunder med teatrets tilsynsråd, idet man ved planlægningen af et sådant gæstespil navnlig har haft 3 hovedpunkter for øje:

- 1) Den retlige stilling mellem teatret og Lander efter den redegørelse, som Trolle afgav den 3. december 1951 på grundlag af den tjenstlige undersøgelse.
- 2) Nødvendigheden og betimeligheden af en forøgelse af balletrepertoiret gennem balletter skabt og iscenesat af Lander.
- 3) De samarbejdsforudsætninger mellem balletten og Lander, som er forbundet med et sådant gæstespils gennemførelse.

Ad 1). Det er blevet fremhævet, at sagen mod Lander ikke kan betragtes som afsluttet ved den afskedigelse, som fandt sted i efteråret 1951, idet han ved sin bortrejse fra landet forud for undersøgelse af afslutning

havde umuliggjort, at sagen blev ført til ende. Et endnu uopgjort regnskab mellem teatret (balletten) og Lander skulle således være til hinder ikke alene for hans genansættelse som balletmester, men også for et gæsteengagement.

Teatrets ledelse har ikke kunnet anerkende dette synspunkt og har for så vidt angår de forhold, der vedrørte de påsigtede overtrædelser af straffeloven, henvist til, at et muligt strafansvar i 1951 af rigsadvokaten og Justitsministeriet blev anset for forældet, og at undersøgelseslederen efter indgående fortsatte afhøringer af såvel Lander som ballettens personale og vidner i og udenfor teatret ikke fandt fornødent grundlag for at anse dem for beviste.

Ved gennemgangen af denne del af klagematerialet fremkom oplysninger, der også bekræftedes af Lander selv, om dennes omgangsform med personalet, som i en række tilfælde af Trolle ansås for tjenstligt ukorrekt og i et tilfælde for tjenstligt i høj grad uheldigt, men det lå allerede ved undersøgelsen adskillige år tilbage i tiden.

Med hensyn til klagen over Landers kunstneriske ledelse af balletten har teaterchefen udtalt, at Trolle, for så vidt angik klagepunkt a), tilendebrogte undersøgelsen, som var meget indgående, og herefter konkluderede i, at der ikke var bragt noget frem, der kunne bestyrke en antagelse af, at sådanne forhold skulle eksistere.

Af de kunstneriske klager er således den langt alvorligste, nemlig klagen over Landers påståede begunstigelse af kvindelige medlemmer af balletten, færdigundersøgt og ikke fundet antageliggjort af Trolle.

Vel blev de resterende klagepunkter b–d på grund af Landers udrejse af Landet ikke færdigbehandlet under tjenstemandsundersøgelsen; men denne resulterede i, at han blev afskediget fra sin stilling som balletmester ved teatret med $\frac{3}{4}$ pension. Det væsentlige for teaterledelsen ved overvejelsen af den retlige stilling mellem teatret og Lander har derfor været, hvorvidt den »straf«, som således ramte Lander under hensyn til de færdigbehandlede klagepunkter såvel som til de klager, som ikke blev færdigbehandlede, må betragtes som modsvarende, hvad Lander havde begået. Med andre ord: om Lander ved at unddrage sig den sidste del af undersøgelsen fik en mildere »straf«, end han ville

have fået, hvis undersøgelsen af de resterende klagepunkter var faldet mest ugunstigt ud for ham.

Der kan for ledelsen ikke herske nogen tvivl om, at de færdigbehandlede punkter i klagematerialet imod Lander klart var de alvorligste. De resterende klager var af en sådan art, at de vel måtte have givet anledning til alvorlige overvejelser og samtaler med Lander, men spørgsmålet om en tjenstemandsundersøgelse ville for disse forhold alene næppe være kommet på tale. Klagerne over Landers udelukkelse af andre koreografer – indenlandske som udenlandske – kunne ikke umiddelbart tages til følge, idet et eventuelt ansvar for disse forhold måtte deles af teatrets øverste ledelse. Men hertil gjorde for de udenlandske koreografers vedkommende sig det forhold gældende, at den kongelige ballet dengang endnu ikke havde opnået international berømmelse, således at de store udlændinge ikke var overvældende interesserede i at vælge danske tilbud i konkurrence med andre tilbud. Alligevel lykkedes det Lander at få gennemført to gæsteinstruktioner af de udenlandske koreografer Volinine og Massine, ligesom det var på Landers initiativ, at teatret kom i kontakt med Madame Vera Volkova, der siden Landers fratræden har været knyttet til teatret som balletpædagog.

Hvad angår spørgsmålet om at åbne adgang for unge danske koreografer, gav prøvepladsen og prøvetiden under den tidligere drift med de tre kunstarter alene på Gamle Scene og kun skuespillet tillige på Nye Scene ikke megen plads for eksperimenter. Når hertil kommer, at omkostningerne ved opsætning af en ballet til dekoration og ikke mindst til kostumer gennemsnitligt ligger højt, vil ledelsen ofte under sådanne forhold vælge den prøvede koreograf fremfor det mere farlige eksperiment.

Teaterchefen har udtalt, at bemærkningerne ikke er anført som en tilbagevisning af de ikke færdigundersøgte klager, men for at vise, at sådanne klager ifølge deres natur dels er vanskelige at komme til bunds i, fordi så mange en balletmester uvedkommende faktorer kan spille ind, dels i langt de overvejende tilfælde er mere egnede til at imødegås og elimineres gennem samtaler og direktiver end gennem foranstaltninger som tjenstemandsundersøgelser etc.

Teaterledelsen konkluderer, at med det udfald, de afsluttede undersøgelser fik, og med de muligheder for kritik, som lå i de ikke færdigbehandlede klager, må Landers afskedigelse med $\frac{3}{4}$ pension anses for den strengest mulige bedømmelse. En tilendebragt undersøgelse af de resterende klager kunne måske snarere have medført en mildere bedømmelse, fordi Lander under denne del af sagen med vægt kunne have procederet på det uomtvisteligt meget store kunstneriske arbejde, han havde gjort med balletten. Dette må efter teaterledelsens opfattelse igen medføre, at de resterende klagepunkter ikke kan stå i vejen for Landers gæsteengagement.

Noget andet er, at Lander ved at forlade landet vægrede sig ved at underkaste sig den »kunstneriske« del af undersøgelsen. Ved denne vægring forbrød han sig som tjenestemand, og vægringen blev hovedgrundlaget for hans afskedigelse.

Ad 2). Under Landers ledelse af balletten savnedes nok besøg af udenlandske koreografer, men siden Landers afsked har teatret, når bortses fra Bournonville-repertoiret, næsten alene kunnet hente balletsuccesser hjem på udenlandske koreografers arbejder.

I samme tidsrum er ballettens internationale ry steget så væsentligt bl. a. gennem gæstespil i Europa og Amerika, at den i dag regnes blandt de betydeligste balletkorps i verden.

Det særpræg, balletten hidtil har bevaret netop som en dansk ballet, har nok i høj grad ved besøgene i udlandet underbygget ballettens succes. Det er imidlertid nødvendigt, at dette særpræg ikke alene bygges på et ca. 100-årigt repertoire, men også befæstes gennem nutidige danske koreografiske arbejder. Man kommer ikke uden om, at Lander er den eneste nulevende danske koreograf, der har skabt en moderne ballet med kunstnerisk verdensry: »Etude«.

Med den ovenfor omtalte mangel på betydelige nutidige danske balletter er det for den ansvarlige ledelse af teatret en uholdbar situation, at en række store udenlandske kompagnier har dette betydningsfulde værk på repertoiret, medens den danske ballet, som opførte »Etude« ved urpremierer, ikke har mulighed for at vise balletten hverken på Det kongelige Teater eller ved gæstespil i udlandet.

Man har spurgt, hvorfor Det kongelige

Teater ikke selv kunne sætte »Etude« op uden at indkalde Lander. Balletten gik på teatret i sæsonen 1950–51, men er ikke senere blevet opført. Balletten blev ikke i sin tid filmet, og ingen på teatret har de helt nøjagtige koreografiske optegnelser. Den eneste, der havde et vist nærmere kendskab til koreografien, er Hans Brenaa, som imidlertid ikke turde tage ansvaret for at sætte den op. Lander indrettede sin koreografi til hovedpartierne efter de enkelte danseres dygtighed og karakter. Koreografien ændredes således for hovedpartiets vedkommende fra Margot Landers udførelse af dette til Toni Landers. Da teatret ingen sikkerhed har for ved sine egne koreografers hjælp at kunne bringe »Etude« op i en autentisk form, mener teatrets ledelse ikke at turde tage ansvaret for en nyopsætning uden at indkalde Lander.

Ifølge § 9, stk. 4, i loven om forfatter- og kunstnerret kan forfatteren (in casu koreografen) modsætte sig enhver forvanskning eller beskæring eller anden ændring, der må anses at være en væsentlig forringelse af hans værk. Det kongelige Teater ville under de givne omstændigheder slet ikke kunne udsætte sig for den berettigede kritik, der ville kunne fremkomme, hvis en nyopsætning ikke var i fuld overensstemmelse med værkets originale eller senere på teatret ændrede koreografi, og teatret turde i den givne situation heller ikke risikere et sagsanlæg fra Landers side om krænkelser af hans kunstnerret efter den nævnte lovbestemmelse.

Ad 3). Det er sandsynligt og forventeligt, at det vil blive vanskeligt både for Lander og for en stor del af ballettens personale at møde hinanden igen. Men disse vanskeligheder må for kunstens skyld overvindes. Selvfølgelig vil de tre danserinder, som under undersøgelsen påstod sig krænket af Lander, blive fritaget for at deltage i hans prøver og forestillinger. Men bortset herfra må der arbejdes på at overvinde vanskelighederne og på det kunstneriske mål, enhver given balletopgave stiller.

Teaterchefen har endvidere som konklusion udtalt, at balletten ud fra et kunstnerisk synspunkt i sit repertoire har hårdt brug for Lander. Med de begivenheder, som i sin tid udspillede under og efter Lander-sagen, er det forventeligt, at det ikke vil være uden vanskelighed for balletten og Lander at sam-

arbejde, men da klagerne mod Lander for de alvorligstes vedkommende er blevet afsluttet under juridisk ledelse med den deri indeholdte garanti for saglighed og uvildighed, og da de resterende klager i deres yderste konsekvens vedrører et eventuelt magtmisbrug foretaget af Lander som balletmester, medens der nu er tale om et gæsteengagement til en begrænset opgave, må teaterledelsen ud fra sin bedste overbevisning finde, at der ikke kan være tale om en i forhold til balletkorpsets medlemmer urimelig afgørelse.

Det er af balletforeningen fremført, at ledelsen på et spørgsmål om, hvorvidt der var tale om en enkeltstående gæsteinstruktion, eller om man kunne forvente et nærmere udstrakt samarbejde med Lander, ikke kunne afgive nogen garanti herfor. I tilknytning hertil har teaterchefen anført, at han er klar over, at en stor del af den modstand, som fra ballettens og anden side er fremkommet mod gæsteengagementet, grunder sig på en formodning om, at »der ligger mere bag«, muligvis med tiden en fastere tilknytning til teatret. Der er for ledelsen udelukkende spørgsmål om et gæsteengagement til de ovenfor opregnede særlige opgaver. Men ledelsen på et teater med kunstneriske forpligtelser som Det kongelige Teater må stedse nøje vogte over, hvad teatrets kunstneriske tarv og udvikling kræver til enhver tid, og det ville være at krænke dette ansvar i en bestemt situation at binde sig for fremtiden, uanset om en sådan rådighedsbegrænsning i og for sig i øjeblikket kunne synes rimelig og nyttig.

Det har været antydnet, at ballettens personale i givet fald skulle være berettiget til at vægre sig ved et samarbejde med Lander eventuelt ved at udeblive fra prøver og opførelser af de balletter, han skal sætte op.

Efter teaterchefens opfattelse vil en sådan adfærd være uforenelig med personalets pligter som tjenestemænd, og et forsøg på obstruktion af denne art vil kunne medføre de alvorligste konsekvenser efter teatrets med tjenestemandsløven ganske beslægtede regulativ.

Endelig har teaterchefen anført, at den omstændighed, at adskillige af ballettens damer har aflagt vidnesbyrd under sagen mod Lander ikke efter hans opfattelse skulle kunne hindre dem i nu 7 år efter at arbejde med

Lander som instruktør. Under sagens behandling måtte vidnerne dog regne med den mulighed, at Lander ikke blev afskediget.

Teaterchefen har tilføjet, at foranstående redegørelse har været forelagt tilsynsrådet, hvor et flertal på 3 medlemmer har tiltrådt redegørelsen, medens 2 medlemmer ikke har kunnet give den deres tilslutning.

Undervisningsministeren har i skrivelse af 17. oktober 1958 udtalt, at han ikke har fundet anledning til at modsætte sig de af teaterchefen og tilsynsrådet i sagen truffede dispositioner.

Balletforeningen, der blev gjort bekendt med Trolles og teaterchefens erklæringer, har i skrivelse af 12. november 1958 gjort gældende, at det forhold, at teaterchefen forventer og anser det for sandsynligt, at der vil blive vanskeligheder ved Landers tilbagevenden til balletten, og samtidig har forståelse af det kunstneriske samarbejdes vigtighed, stadig gør det uforståeligt for foreningen, at teaterchefen på trods heraf vil tvinge gæstespiilet igennem. Teaterchefen har erkendt, at det modsætningsforhold, undersøgelsen dengang skabte, umuliggjorde et samarbejde. Dette modsætningsforhold har ikke ændret sig for balletforeningens medlemmers vedkommende, hvilket teaterchefen må være klar over.

Overfor teaterchefens udtalelse om, at Lander i sin tid var balletmester, medens han nu kun skal virke som instruktør med en mere begrænset myndighed over ballettens medlemmer, ønsker foreningen at fremhæve, at der faktisk ingen forskel er på disse to funktioner. Ballettens medlemmer vil, når Lander vender tilbage, i deres arbejde have lige så nær kontakt med ham, som da han tidligere var balletmester på teatret.

Det forekommer derfor stadig foreningen ulogisk og i virkeligheden en erkendelse af denne tingenes tilstand, når teaterchefen vil fritage nogle af de damer, der vidnede mod Lander, for nu at samarbejde med ham. Foreningen har yderligere henvist til, at teatret også har fritaget solodanser Erik Bruhn, der for kort tid siden er blevet genansat.

Endelig har De anført, at det for foreningen er et spørgsmål, om det er kunstnerisk forsvarligt at gennemføre det påtænkte gæ-

stespil, når over 75 pct. af ballettens medlemmer fortsat erklærer, at det er aldeles umuligt for dem at gennemføre det kunstneriske og menneskelige samarbejde, som en sådan gæsteinstruktion forudsætter. Man må ikke undervurdere betydningen af den væsensforskellige indsats, der kræves af et balletkorps i sammenligning med andre tjenestemandsgupper i administration og forvaltning.

Teaterchefen har med hensyn til det af Dem anførte, hvorefter teaterledelsen erkender, at de modsætningsforhold, undersøgelsen i 1951 skabte, umuliggjorde et samarbejde, udtalt, at det drejede sig om modsætningsforhold umiddelbart under selve sagen, og om modsætningsforhold mellem en væsentlig del af balletpersonalet og Lander som balletmester. I nærværende sag drejer det sig derimod om modsætningsforholdene mere end 7 år efter sagen og mellem en del af personalet og Lander som instruktør. Teaterledelsen må derfor fastholde, at hele sagen i 1951 var rettet imod Lander i hans egenkab af balletmester. Der er efter teaterledelsens opfattelse en dybtgående forskel mellem de beføjelser, der er tillagt balletmestre og instruktører, og det vil der også være under det forestående gæstespil.

Undervisningsministeriet, der er blevet gjort bekendt med balletforeningens indlæg af 12. og 28. november 1958 samt med teaterchefens sidste indlæg, har udtalt, at det anførte ikke giver ministeriet anledning til yderligere bemærkninger.

I den tidligere nævnte skrivelse af 6. juni 1958 og i samtale med mig har komponisten Knudåge Riisager fremhævet, at det ifølge loven om Det kongelige Teaters virksomhed (lov nr. 40 af 14. februar 1935) påhviler teatret at opføre de betydeligste danske sceniske værker, men at teatret som følge af Landers afsked i 1951 har været afskåret fra at opfylde denne forpligtelse med hensyn til balletten »Etude«, hvilket har medført betydelige ulemper for komponisten både kunstnerisk og økonomisk. Endvidere har balletten »Quartrtsluni« ikke kunnet opføres på Det kongelige Teater siden 1954.

De nævnte balletter og to nye balletter,

som Det kongelige Teater har bestilt hos ham, er blevet til ved et nært samarbejde mellem ham og Lander, således at balletterne må siges at være Landers arbejde lige så meget som hans.

Under hensyn til den form, hvorunder »Etude« og »Quarrrsiluni« er kommet til verden, vil det stride mod Riisagers opfattelse af kunstnerisk hæderlighed at indgå på nogen anden opførelse af »Etude« og »Quarrrsiluni« end med Landers koreografi. Også med hensyn til de nye balletter føler Riisager sig forpligtet til ikke at lade disse blive opført, medmindre det sker under Landers medvirken.

De tidligere omtalte 17 medlemmer af balletten har i deres erklæring til mig udtalt, at det efter deres opfattelse er forkert, at balletten på den måde, som det er sket, forsøger at lægge pres på teatrets ledelse med hensyn til, hvem der skal engageres som gæstekoreograf. Det er et spørgsmål, som teaterledelsen alene må afgøre, og hvor ledelsen også alene må bære ansvaret. Der er efter deres opfattelse ikke noget i Landers optræden, da han var ballettens leder, hverken personligt eller kunstnerisk, der kan og bør føre til, at et gæstespil ikke bliver gennemført. De pågældende medlemmer af balletten anfører endelig, at de med glæde ser frem til det gæstespil, hvortil Lander er engageret, idet det er deres sikre overbevisning, at det både for balletten som sådan og for de enkelte medlemmer af korpset vil være af stor værdi, at gæstespiilet bliver gennemført, herunder især at det derved bliver muligt at genoptage den fremragende ballet »Etude« på teatrets repertoire.

Konklusion.

Først skal fremhæves, at den i 1951 foretagne politimæssige og tjenstlige undersøgelse af balletmester Harald Landers adfærd overfor forskellige af ballettens damer ikke tilvejebragte bevis for forhold af en så alvorlig karakter, at de for bestandig måtte udelukke Lander fra enhver virksomhed ved Det kongelige Teater.

Hvad angår Landers bortrejse i 1951 til engagement i udlandet før afslutningen af den tjenstlige undersøgelse må det efter samtlige foreliggende oplysninger antages, at langt den alvorligste del af klagerne var blevet undersøgt før han rejste.

Såvel forhørslederen som teaterchefen tog bortrejsen i betragtning ved indstillingen til Undervisningsministeriet om den disciplinære reaktion, der burde træffes overfor Lander. Hans forhold til undersøgelsens fulde gennemførelse kan herefter ikke give tilstrækkelig begrundelse for, at teaterledelsen skulle være juridisk eller moralsk afskåret fra at engagere Lander til en gæsteinstruktion.

Til den rent kunstneriske vurdering af Landers virksomhed og evner som koreograf har jeg ikke ment at kunne tage stilling. Teaterledelsens syn herpå falder indenfor rammerne af et skøn, som balletkorpset må respektere.

Ved min bedømmelse af sagen har jeg taget i betragtning, at der er forløbet en længere årrække, siden disciplinærsagens afgørelse, at teaterledelsen i det foran omtalte omfang vil fritage enkelte medlemmer af balletten for at samarbejde med Lander, og at der er tale om en tidsbegrænset gæsteinstruktion. Det bemærkes i denne forbindelse, at teaterledelsen overfor mig har oplyst, at der ikke foreligger planer eller tanke om at genantage Lander som balletmester – omend ledelsen ikke kan afgive bindende tilsagn om eventuelle fremtidige dispositioner, måske under en anden ledelse – samt at teatret for kort tid siden har indgået en 3-årig kontrakt med balletmester Frank Schaufuss om dennes fortsatte virksomhed som balletmester.

Det er vel forståeligt, at sagen har kunnet give anledning til uro blandt balletforeningens medlemmer. Alt taget i betragtning må jeg dog konkluderende udtale, at der fra teaterledelsens side ikke ved engageringen af Lander som gæsteinstruktør er truffet en afgørelse, der af mig kan kritiseres som en i forhold til balletkorpset og offentligheden urimelig afgørelse. «

54. *En politimester havde forbudt en vognmand i 1 måned at søge hyre fra en holdeplads. – Da kommunen ikke havde udfærdiget droskereglement, måtte de til erhvervsmæssig personbefordring godkende motorkøretøjer frit kunne søge hyre, og der kunne ikke etableres en ordning, hvorefter enkelte hyrevogne blev udelukket fra i kortere eller længere tid at tage hyre fra en bestemt plads. Bortvisningen fra holdepladsen sås her- efter ikke at have fornøden hjemmel. (J. nr. 579/58).*

I skrivelse af 12. juni 1958 klagede landsrets- sagfører H. Kastel som advokat for vogn- mand P. Klestrup Hansen, Haslev, over, at politimesteren i Køge den 22. april 1958 havde forbudt hans klient i et tidsrum af 1 måned fra 22. april 1958 at regne at søge hyre fra den anviste holdeplads ved hellen ud for jernbanestationen i Haslev. Landsretssag- føreren gjorde gældende, at forbudet var i strid med bestemmelsen i færdselslovens § 73 om fri hyreret.

Af sagen fremgik det, at den nuværende holdeplads for indtil 4 hyrevogne blev opret- tet i 1952 på Haslev-Frerslev kommunes grund i samråd med politiet. Samtidig fik vognmændene tilladelse til ved hellen at op- stille et telefonskab.

I 1953 opstod der strid mellem vognmæn- dene angående benyttelsen af telefonen, idet de 4 oprindelige vognmænd, deriblandt Kle- strup Hansen, ville nægte en nytilkommen vognmand at benytte telefonen. Politimeste- ren forelagde sagen for sognerådet, der ud- talte, at striden måtte finde sin afgørelse ved politiet.

Ved et møde den 3. november 1954 på Haslev politikontor mellem de 4 vognmænd og politiet blev der opnået enighed om, at den nytilkomne vognmand kunne få adgang til telefon og holdeplads i lighed med de øv- rige. Det blev samtidig bestemt, at vognmæn- dene kun måtte have 1 vogn holdende på holdepladsen, således at de vognmænd, som havde 2 vogne, måtte lade den anden vogn holde enten på parkeringspladsen eller hjemme.

I juni 1957 indsendtes der til politiet i Haslev en klage over, at den senest tilkomne vognmand ikke havde villet bringe en telefon- besked videre til de andre vognmænd.

I anledning af klagen afholdtes der den 31. august 1957 på politikontoret i Haslev et møde mellem de interesserede vognmænd, deriblandt Klestrup Hansen, og politiet. Det aftaltes bl. a., at der fremdeles måtte holde 4 vogne ved hellen, og at chaufførerne i vogn nr. 1 og vogn nr. 2 var pligtige at tilkalde el-

ler give besked til de bagved holdende chauf- fører eller vognmænd, såfremt disse opholdt sig i eller ved deres vogne.

Den 14. og 15. september 1957 anmeldte en vognmand til politiet i Haslev, at Klestrup Hansen havde krænket overenskomsten, idet han, når han holdt som første vogn ved hel- len, lod en reservevogn udføre eventuelle tele- fon-bestilte ture. Politimesteren meddelte den 30. september 1957 Klestrup Hansen en skriftlig advarsel og tilføjede, at nye beretti- gede klager over ham for at bryde de pålæg, som var givet af politiet, eller den overens- komst, som han sammen med sine kolleger havde underskrevet, ville medføre, at politiet ville tilbagekalde hans tilladelse til at holde ved hellen og tage hyre derfra.

I december 1957 og i marts 1958 blev der påny til politiet indgivet anmeldelser mod Klestrup Hansen for at have overtrådt over- enskomsten ved at lade en reservevogn ud- føre telefon-bestilte ture. Den 22. april 1958 blev der på politikontoret i Haslev afholdt møde med samtlige vognmænd, og politime- steren bestemte, at det i et tidsrum af 1 må- ned fra 22. april 1958 at regne var forbudt Klestrup Hansen at søge hyre fra hellen.

Den 24. april 1958 protesterede landsrets- sagfører Kastel mod forbudet og spurgte, ved hvilken hjemmel politimesteren havde foretaget bortvisningen.

Politimesteren svarede den 8. maj 1958, at politiets andel i de to overenskomster havde været påkrævet af hensyn til opretholdelsen af ro og orden, jfr. § 7 i lov nr. 21 af 4. fe- bruar 1871 om politiet udenfor København, og for blot nogenlunde at skabe lige ret for samtlige hyreberettigede vognmænd i Haslev.

Efter politimesterens opfattelse måtte ste- dets politimester have ret til at gribe ind, dersom forholdene udviklede sig således, at vognmændene ikke kunne udøve deres er- hverv på fordragelig måde og med samme chancer for alle.

Politimesteren kunne ikke tilbagekalde bortvisningen, men henviste Klestrup Han-

sen til at søge hyre fra parkeringsbåsene ved jernbanehotellet.

Ved anklageskrift af 20. juni 1958 rejste politimesteren tiltale mod Klestrup Hansen for overtrædelse af færdselslovens § 73, stk. 2, ved bl. a. den 24. maj og den 1. juni 1958 at have søgt og taget hyre fra en af ham på den offentlige parkeringsplads udfor jernbanehotellet i Haslev etableret fast holdeplads. Ved dom af 6. august 1958, afsagt af retten i Haslev, blev Klestrup Hansen frifundet. I præmisserne udtaltes det bl. a., at det påklagede forhold kun havde drejet sig om kort tid – kun ca. 14 dage af den tid, hvori der var forment Klestrup Hansen adgang til holdepladsen ved hellen – og at Klestrup Hansen ikke ved skiltning eller avertering sås at have oplyst publikum om, at hans hyrevogn befandt sig på et bestemt sted på den offentlige parkeringsplads. Det udviste forhold kunne derfor ikke betegnes som at søge hyre fra et fast sted.

Endvidere udtaltes det, at der ikke for Haslev-Frerslev kommune eller for Haslev stationsby var udfærdiget noget droskereglement, at politivedtægten for Haslev ikke indeholdt regler for droskeerhvervet, og at politiet i mangel af forskrifter om at holde og søge hyre kun fandtes at have hjemmel i færdselsreguleringsformål o. lign. til at forbyde holden med en hyrevogn, når denne er til gæne o. lign., og et sådant forhold var ikke oplyst.

Politimesteren henviste overfor mig til brevvekslingen med landsrettsagfører Kastel og udtalte, at politiet kun havde anvist et begrænset antal vognmænd i Haslev – for tiden 4 – tilladelse til at tage hyre fra hellen ved jernbanestationen, der var den eneste anviste og faste holdeplads i stationsbyen, jfr. færdselslovens § 73, stk. 2, og at politiet indtil foråret 1958 uden at foretage drastiske skridt havde søgt at mægle mellem og retlede vognmændene, for at den gennem mange år bestående hyretagning fra hellen vedblivende kunne foregå, til gavn for de interesserede vognmænd og Haslevs borgere.

Jeg forelagde sagen for Justitsministeriet, der den 25. august 1958 udtalte, at det efter ministeriets opfattelse modsætningsvis af færdselslovens § 73, stk. 2, fremgik, at politiet ikke kunne anvise faste holdepladser for andre hyrevogne end de af et kommunalt droskereglement omfattede, hvorfor den hidtil

praktiserede ordning for hyresøgning ved Haslev jernbanestation burde bringes til ophør, således at adgangen til at søge hyre det nævnte sted blev lige for samtlige de hyrevogne, der var berettigede til at søge hyre i kommunen. Det havde således efter ministeriets opfattelse ikke været berettiget at forbyde Klestrup Hansen at tage hyre ved hellen.

Politimesteren udtalte den 5. september 1958, at Haslev ikke er en købstad, men en stationsby, og at myndighederne aldrig positivt har givet udtryk for, at Haslev skulle have et droskereglement, samt at han derfor gik ud fra, at der ikke eksisterer nogen pligt for en landkommune til at fremskaffe et sådant reglement.

Politimesteren mente, at Justitsministeriet fortolkede den frie hyreret på en meget ensidig måde, og at han havde været i sin fulde ret til at kræve den overenskomst, som med tilslutning af sognerådet var afsluttet med de interesserede vognmænd, opfyldt. Efter politimesterens opfattelse måtte vognmændene overholde den overenskomst, de selv var indgået på. Klestrup Hansen havde imidlertid gentagne gange overtrådt overenskomsten ved at lade en reservevogn udføre de telefonbestilte ture og havde derfor efter politimesterens opfattelse optrådt ødelæggende for den indgæede overenskomst; alene på grund af denne krænkelse af den forhåndenværende færdselsordning havde politimesteren måttet tage ham bort fra holdepladsen et stykke tid.

Politimesteren anførte endelig, at sognerådet ikke havde ønsket noget droskereglement, men at han med den hidtil gældende ordning havde holdt ro og orden i Haslev, og han kunne derfor ikke erkende, at han ikke skulle have været berettiget til at gennemføre ordningen. Politimesteren havde meddelt Klestrup Hansen, at han i kraft af den frie hyreret måtte holde lige overfor holdepladsen, men ikke samme sted hele tiden. Når Klestrup Hansen havde fået anvist andre holdepladser, var han efter politimesterens opfattelse ikke ved bortvisningen blevet skadet i sit erhverv.

§ 73, stk. 1 og 2, i færdselsloven af 24. maj 1955 har følgende ordlyd:

»Ethvert køretøj, der er godkendt til erhvervsmæssig personbefordring, kan frit søge hyre på vej.

Kommunalbestyrelsen kan i hver kommune efter forhandling med politiet fastsætte antallet af drosker, hvorved forstås køretøjer, der kan søge hyre på dertil af politiet anviste holdepladser, men kan ikke iøvrigt begrænse antallet af køretøjer bestemt til erhvervsmæssig personbefordring.«

I den betænkning fra 1954, der danner grundlag for færdselsloven, udtales det side 91, at det vil være den mest hensigtsmæssige ordning, at hele spørgsmålet om den erhvervsmæssige personbefordring, der udøves i en given kommune, reguleres af de kommunale myndigheder efter fornøden forhandling med politiet, således at der kan udfærdiges et kommunalt regulativ, hvori der kan gives de nødvendige forskrifter. Bestemmelsen pålægger ikke en kommune pligt til at udfærdige regulativ omfattende al erhvervsmæssig personbefordring. Finder en kommune det kun påkrævet at udfærdige regulativ for den egentlige droskekørsel, tilsigter den nye formulering ikke at udelukke dette.

Selvom det af udvalget i betænkningen givne udkast til en ny færdselslov undergik væsentlige forandringer under forhandlingerne i Folketinget, også forsåvidt angår bestemmelsen om den erhvervsmæssige personbefordring, fremgår det såvel af lovtæksten som af forhandlingerne, at den erhvervsmæssige personbefordrings nærmere regulering er overladt til kommunalbestyrelsen, der dog skal forhandle med politiet.

Jeg udtalte den 21. oktober 1958, at det vel var overladt til den enkelte kommunalbestyrelse at afgøre, om den ønskede at have et særligt droskerelement, men at konsekvensen af, at der ikke var udfærdiget droskerelement eller andre særlige forskrifter vedrørende den erhvervsmæssige personbefordring i vedkommende kommune, måtte være, at samtlige til erhvervsmæssig personbefordring godkendte motor-køretøjer i overensstemmelse med færdselslovens § 73, stk. 1, frit kunne søge hyre på vej, og at det modsætningsvis af færdselslovens § 73, stk. 2, fremgik, at der ikke kunne etableres en ordning, hvorefter enkelte hyrevogne udelukkedes fra i kortere eller længere tid at tage hyre fra en bestemt plads.

Det kunne dernæst ikke antages, at politiet kunne påberåbe sig overenskomsten som hjemmel for bortvisningen af Klestrup

Hansen, allerede fordi færdselsloven ikke tillagde politiet særlige beføjelser til regulering af den erhvervsmæssige personbefordring. En delegation fra kommunalbestyrelsen til politiet af de kommunalbestyrelsen tillagte beføjelser ville formentlig være i strid med de forudsætninger, hvorunder færdselsloven var vedtaget. Politiets beføjelser indenfor det pågældende område måtte derfor ligesom ved den øvrige færdsel være af rent færdselsordensmæssig karakter.

§ 7 i lov nr. 21 af 4. februar 1871 om politiet udenfor København har følgende ordlyd:

»Med hensyn til midlertidige foranstaltninger, som politimesteren i overordentlige tilfælde anser nødvendige for at forbygge forstyrrelse af den offentlige orden, fred og sikkerhed . . . kan han enten selv træffe sådanne eller ved offentlige bekendtgørelser give de fornødne pålæg eller forbud . . .«

Denne bestemmelse har formentlig andre situationer end den i nærværende sag omhandlede for øje og kan ikke benyttes til i strid med den senere færdselslov, der udtrykkelig har taget stilling til politiets beføjelser med hensyn til den erhvervsmæssige personbefordring, at tilvejebringe en ordning, hvorved færdselslovens regler om fri hyreret reguleres, uden at de i færdselslovens § 73, stk. 2 og 3, omhandlede kommunale vedtagelser foreligger.

Ved overtrædelse af færdselslovens bestemmelser om erhvervsmæssig personbefordring ligesom ved andre overtrædelser af færdselsloven og politiloven ville der iøvrigt kun kunne anvendes lovens sædvanlige sanktioner.

Den af politimesteren overfor Klestrup Hansen iværksatte bortvisning fra holdepladsen ved hellen udfor jernbanestationen i Haslev sås herefter – uanset at den fandt sted som led i politimesterens bestræbelser for at opretholde en efter hans skøn hensigtsmæssig hyre-ordning på det pågældende sted – ikke at have haft fornøden hjemmel.

Jeg tog ikke stilling til spørgsmålet om, hvorvidt og i hvilket omfang Klestrup Hansen ville kunne gøre et erstatningskrav gældende overfor politiet, da afgørelsen heraf henhører under domstolene.

55. *En sag vedrørende fastsættelse af underholdsbidrag til et udenfor ægteskab født barn havde taget urimelig lang tid. (J. nr. 588/58).*

I juni 1958 klagede fru A over, at der endnu ikke var udfærdiget bidragsresolution til hendes udenfor ægteskab fødte barn.

Den 20. august 1958 modtog jeg fra Lolland-Falsters amt, der samme dag havde udfærdiget resolutionen, en udtalelse og sagens akter. Det fremgik heraf, at barnets fader, B, i 1956 anerkendte faderskabet, og at fru A havde erklæret, at hun ikke ønskede bidragsresolution udfærdiget, da hun agtede at indgå ægteskab med B.

Nakskov kommunes sociale udvalg anmodede den 27. august 1957 i medfør af forsorgslovens § 10 Lolland-Falsters amt om, at der måtte blive pålagt B bidrag til barnet, der den 19. august 1957 i henhold til forsorgslovens § 130, stk. 2, var blevet anbragt på et optagelseshjem. Da B nu boede i Odense, oversendte amtet anmodningen til Odense amt, der videresendte den til politimesteren i Odense købstad. Ifølge politirapport af 28. september 1957 erklærede B sig villig til uden udfærdigelse af bidragsresolution at udrede eventuelle udgifter ved barnets ophold på optagelseshjemmet, hvorfra barnet i mellemtiden var blevet hjemtaget. Han afgav samtidig forklaring om sine økonomiske forhold.

Den 30. september 1957 sendte politimesteren i Odense bidragssagen til politimesteren i Nakskov, bl. a. med anmodning om, at fru A og det sociale udvalg måtte blive gjort bekendt med B's tilbud og afæsket erklæringer i sagen. Efter at politiet i Nakskov flere gange forgæves havde rettet henvendelse på fru A's bopæl, oplyste hun den 28. november 1957, at hun ikke for tiden kunne udtale sig om, hvorvidt hun ønskede B sat i bidrag. Samme dag erklærede socialinspektøren, at det sociale udvalg fastholdt kravet om, at der blev pålagt B bidrag til barnet. Den 5. december 1957 sendte politimesteren i Nakskov bidragssagen tilbage til politimesteren i Odense, der den 11. december 1957 videresendte den til Odense amt med indstilling om, at B fra den 19. august 1957 at regne blev tilpligtet at udrede normalbidrag.

Odense amt forelagde den 27. december 1957 sagen for Nakskov kommunes sociale

udvalg, der den 15. januar 1958 oplyste, at bidraget for barnet, der i tiden 19. august til 20. september 1957 havde været undergivet børneforsorg, udgjorde 86,40 kr., hvilket beløb forgæves var afkrævet B og fru A.

Den 21. januar 1958 ansøgte fru A Odense amt om, at B blev sat i bidrag. Da han var flyttet til Ribe, oversendte amtet den 29. januar 1958 sagen til Ribe amt, der den 6. marts 1958 forelagde den for politimesteren i Ribe, som videresendte den til politimesteren i Nakskov med anmodning om at afhøre fru A om hendes økonomiske forhold.

Efter at fru A den 12. marts 1958 var blevet afhørt af politiet i Nakskov, sendtes rapporten til politimesteren i Ribe, som den 25. marts 1958 påny sendte sagen til politimesteren i Nakskov, under henvisning til at B nu var flyttet til Sverige.

Politimesteren i Nakskov videresendte den 6. maj 1958 bidragssagen til Lolland-Falsters amt, der den 17. maj 1958 oversendte den til det danske konsulat i Malmø med anmodning om, at B måtte blive gjort bekendt med bidragskravet og med, at resolution agtedes udfærdiget med tilbagevirkende kraft fra den 19. august 1957 at regne.

Den 30. juli 1958 sendte konsulatet sagen tilbage til Lolland-Falsters amt, der udfærdigede bidragsresolutionen den 20. august 1958.

Lolland-Falsters amt oplyste overfor mig, at sagen blev modtaget tilbage fra Sverige den 30. juli 1958 og derefter på grund af ferie beroede indtil 20. august 1958.

Jeg anmodede politimesteren i Nakskov om en udtalelse om årsagen til, at fru A ikke var blevet afhørt om sine økonomiske forhold, inden sagen den 5. december 1957 blev sendt tilbage til politimesteren i Odense. Politimesteren svarede, at det dels skyldtes, at politimesteren i Odense i en ret udførlig fremsendelsespåtegning af 30. september 1957 ikke havde anmodet herom, dels at fru A havde udtalt, at hun ikke ønskede B sat i bidrag.

På forespørgsel fra mig angående det forhold, at sagen havde beroet hos Ribe amt fra 30. januar 1958 til 6. marts 1958, udtalte amtet, at sagen i det pågældende tidsrum måtte antages at have været forlagt.

Den 20. december 1958 udtalte jeg, at politiet i Nakskov, under hensyn til at socialinspektøren i Nakskov den 28. november 1957 overfor politiet havde fastholdt, at der skulle pålægges B bidrag, burde have foretaget afhøring vedrørende fru A's økonomiske forhold, inden sagen den 5. december 1957 blev sendt tilbage til politiet i Odense, uanset at politimesteren i Odense ikke havde anmodet herom; jeg henviste herved til forsorgslovens § 7, jfr. § 10, hvorefter det offentlige i en situation som den foreliggende har en selvstændig ret til at kræve faderen sat i bidrag. Herved ville Odense amt have været i stand til at udfærdige bidragsresolution og formentlig også kompetent hertil, jfr. pkt. 1 i Justitsministeriets cirkulære nr. 199 af 14. december 1937.

Endvidere burde Ribe amt på et tidligere tidspunkt end 6. marts 1958 have videre-sendt sagen til politimesteren i Ribe.

Endelig burde Lolland-Falsters amt ikke den 17. maj 1958 have oversendt sagen til det danske konsulat i Malmø, men straks have udfærdiget bidragsresolution. De fornødne økonomiske oplysninger forelå på dette tidspunkt, og amtet var kompetent til at udfærdige bidragsresolution, jfr. oven-nævnte cirkulære, pkt. 1.

De begåede fejl havde medført, at der til bidragssagens behandling var medgået urimelig lang tid.

I skrivelse af 2. januar 1959 udtalte amtmanden over Lolland-Falsters amt, at oversendelsen til det danske konsulat i Malmø ikke var sket for at indhente nye økonomiske oplysninger, men fordi man agtede at fastsætte bidraget med tilbagevirkende kraft fra 19. august 1957 og der ifølge parternes forklaringer af 28. september 1957 og 12. marts 1958 forelå uoverensstemmelser med hensyn til angivelsen af de tidsrum, B havde forsørgt fru A og barnet. Amtet havde fundet det betænkeligt uden videre at lægge fru A's forklaring til grund uden at give B mulighed for at rejse indsigelse, hvorved amtmanden bemærkede, at bidragene forfalder allerede ved resolutionens udfærdigelse og der således ikke er mulighed for at ændre en en gang truffet afgørelse.

Den 19. januar 1959 svarede jeg, at det pågældende forhold havde været mig bekendt ved afgivelsen af min udtalelse, idet allerede politimesteren i Odense i påtegning af 11. december 1957 til Odense amt havde indstillet, at det blev pålagt B at udrede normalbidraget fra 19. august 1957 at regne.

Jeg bemærkede, at bidragsresolution ifølge § 7 i lov nr. 131 af 7. maj 1937 om børn udenfor ægteskab som hovedregel skal udfærdiges, men at udfærdigelse dog kan undlades, når moderen overfor politimesteren fremsætter begæring herom og det iøvrigt må antages, at barnets underhold ikke vil medføre udgifter for det offentlige.

Da barnets underhold i forbindelse med dets fjernelse fra hjemmet den 19. august 1957 ifølge lov om offentlig forsorg § 130, stk. 2, havde medført udgifter for det offentlige, var fru A's oprindelige ønske om, at resolution ikke skulle udfærdiges, ikke længere afgørende, idet det offentlige i medfør af lov om offentlig forsorg § 10 havde en selvstændig ret til at kræve resolution udfærdiget. Jeg henviste herved til, at det sociale udvalg i Nakskov i skrivelse af 27. august 1957 havde krævet resolution udfærdiget og den 28. november 1957 fastholdt kravet overfor politiet i Nakskov.

Den omstændighed, at B den 28. september 1957 havde oplyst, at barnet var hjemtaget den 20. september 1957, og at han påny frivilligt forsørgede såvel moder som barn, uden dog nærmere at angive med hvilket beløb, eller den omstændighed, at B eventuelt havde betalt et beløb til moderen efter den 19. august 1957, burde efter min opfattelse ikke bevirke, at bidragssagen, der i forvejen var blevet forsinket på grund af B's skiftende opholdssteder, yderligere blev forsinket ved en oversendelse til konsulatet i Malmø. Jeg havde herved lagt vægt på, at det offentliges udlæg på kr. 86,40 forgæves havde været afkrævet såvel B som fru A, og at der intet forelå om, at dette krav var blevet opfyldt, da amtet den 7. maj 1958 modtog sagen fra politimesteren i Nakskov.

Såfremt amtet alligevel nærede betænkelighed ved at give resolutionen tilbagevirkende kraft fra 19. august 1957 at regne, fordi B eventuelt havde ydet barnet underhold efter dette tidspunkt, kunne amtet

have udfærdiget resolutionen med påtegning om, at B kunne fradrage det, han bevisligt havde ydet barnet efter dette tidspunkt.

Jeg henviste endvidere til, at amtet havde udfærdiget bidragsresolutionen med tilbagevirkende kraft fra den 1. august 1957 at regne, uagtet man ifølge sagens påte-

ninger kun havde gjort B bekendt med, at resolution agtedes udfærdiget fra 19. august 1957 at regne.

Jeg fandt herefter fortsat, at bidrags-sagens oversendelse til Sverige, der havde været forsinkende, i det foreliggende tilfælde havde været unødvendig, og at jeg måtte fastholde min kritik.

56. *En politimester, som havde rejst tiltale mod en fodgænger, der var blevet påkørt af en scooter, ført af en overpolitibetjent, burde efter omstændighederne også have rejst tiltale mod overpolitibetjenten. – Sagen gav rigsadvokaten anledning til at overveje, om det bør bestemmes, at sager, hvori polititjenestemænd er sigtet eller kan sigtes, altid skal forelægges statsadvokaten. (J. nr. 597/58).*

I juni 1958 klagede A over, at politimesteren i Københavns amts søndre birk ikke havde rejst tiltale for overtrædelse af færdselsloven mod en overpolitibetjent, der sammen med ham var impliceret i et færdselsuheld.

A var den 10. juli 1957, da han gik over Kongelundsvejen, blevet påkørt af en scooter, der førtes af overpolitibetjenten. Ved uheldet brækkede A en tommelfinger, mens overpolitibetjenten brækkede kravebenet og fik sit tøj ødelagt. Politiet afhørte samme dag to vidner, der havde stået ved en i overpolitibetjentens kørselsretning parkeret lastmotorvogn. Begge vidner forklarede, at de havde set A gå ud på kørebanen uden at se til nogen af siderne, hvorefter han var blevet påkørt af scooteren.

Overpolitibetjenten forklarede, at han, der kørte med en fart af 40–45 km i timen, var trukket ind mod kørebanens midte for at passere den parkerede lastmotorvogn. Da han var ud for lastmotorvognen, så han pludselig A, der gik over kørebanen 5–6 m længere fremme. Han var bange for, at hans søn, der sad på bagsædet, ville blive slynget af ved en bremsning eller hård drejning, og valgte derfor at køre lige frem og håbe på, at A ville se ham og springe til side.

A forklarede, at han skulle over til sin personmotorvogn, der holdt på den anden side af vejen. Inden han gik ud på vejen, havde han set til venstre, men udsynet havde været hindret af lastmotorvognen. Da der ikke var noget motorkøretøj at høre, gik han over vejbanen ca. 10 m fra den parkerede lastmotorvogn. Da han var ca. 2 m fra sin egen vogn, så han scooteren, men inden han nåede at reagere, blev han ramt af den.

Den 28. oktober 1957 rejste politimesteren tiltale mod A ved Tårnby ret. I et retsmøde den 16. december 1957 forklarede et vidne, som ikke havde været afhørt til politirapporten, at han ville anslå afstanden mellem lastmotorvognen og A's personvogn til 12–15 m. Han havde set, at A gik vinkelret på vejbanen over mod sin vogn. Først stod A stille og så til venstre, hvorefter han gik ud på vejen og så til højre efter påny at have stået stille et øjeblik. Efter vidnets opfattelse havde scooteren efter forholdene kørt ret hurtigt og nærmest i vejens venstre side for at komme uden om lastmotorvognen, og vidnet mente, at overpolitibetjenten yderligere var trukket over mod venstre for at undgå at påkøre A. – Retsmødet sluttede med, at A's forsvarer henstillede til politiet, at der inden næste retsmøde blev rejst tiltale mod overpolitibetjenten, eller at tiltalen mod A blev frafaldet.

Den 4. januar 1958 meddelte politimesteren dommeren, at tiltalen mod A opretholdtes, og at han ikke fandt anledning til at rejse tiltale mod overpolitibetjenten.

Ved dom af 20. januar 1958 blev A idømt en bøde på 60 kr. og tilpligtet at betale overpolitibetjenten 185 kr., der udgjorde halvdel af dennes erstatningskrav. Det anførtes i dommen, at kravet var nedsat under hensyn til, at overpolitibetjenten burde være kørt ind til højre efter at have passeret lastmotorvognen.

Den 21. februar 1958 ansøgte A om anketilladelse og vedlagde genpart af en skrivelse, hvori hans forsvarer under henvisning til dommens afgørelse af erstatningsspørgsmålet påny henstillede til politimesteren, at sagen

bortfaldt, eller at der også rejstes tiltale mod overpolitibetjenten.

Den 5. marts 1958 fremsendte statsadvokaten for Sjælland andragendet til Justitsministeriet og anførte bl. a., at politimesteren havde taget stilling til spørgsmålet om eventuel tiltalerejsning mod overpolitibetjenten ved udfærdigelsen af anklageskriftet den 28. oktober 1957, og at skrivelsen af 4. januar 1958 alene kunne betragtes som en konstatering af, at tiltalegrundlaget ikke var ændret ved det senere fremkomne. Da 2 måneders fristen i retsplejelovens § 721, stk. 3, for statsadvokatens omgørelse af politimesterens afgørelse af tiltalerspørgsmålet således var udløbet, fandt statsadvokaten, at han allerede af den grund var afskåret fra at omgøre afgørelsen.

Den 13. marts 1958 meddelte Justitsministeriet anketilladelse til Østre Landsret og gjorde samtidig A bekendt med, at omgørelsesfristen i retsplejelovens § 721, stk. 3, var overskredet. Landsretten stadfæstede den 22. maj 1958 underrettsdommen.

Politimesteren udtalte overfor mig, at han rejste tiltale mod A på grundlag af de to førnævnte vidners forklaring til politirapporten, og at den af det tredie vidne i retsmødet den 16. december 1957 afgivne forklaring ikke gav ham anledning til at fratage eller udvide tiltalen. Det var fortsat politimesterens opfattelse, at overpolitibetjenten ikke ved den pågældende lejlighed havde gjort sig skyldig i overtrædelse af færdselsloven, idet hverken scooterens hastighed eller hans reaktion: at ville køre venstre om, da han på kort afstand så A, der havde været skjult af lastmotorvognen, kunne karakteriseres som uforsvarlig eller som udslag af manglende agtpågivenhed.

Statsadvokaten anførte, at han kunne tiltræde politimesterens betragtninger, og at han ikke fandt, at der i de foreliggende oplys-

ninger havde været grundlag for at rejse tiltale mod overpolitibetjenten for overtrædelse af færdselsloven. Der var heller ikke fremkommet sådanne oplysninger, at det på grund af overpolitibetjentens stilling havde været rimeligt at rejse tiltale mod ham, uanset at det måtte anses for sandsynligt, at han ikke ville kunne dømmes. Statsadvokaten bemærkede endvidere, at overpolitibetjenten ikke var i tjeneste ved det passerede, samt at færdsels-situationen var skabt ved A's ikke-agtpågivende færden på kørebanen. I en sådan situation måtte der som et almindeligt synspunkt i relation til strafansvar indrømmes den anden part en vis fejlmargen med hensyn til, hvad der mest hensigtsmæssigt kunne foretages til afværgelse af opstået fare, og denne margin var efter statsadvokatens skøn ikke overskredet i den foreliggende sag.

Rigsadvokaten udtalte, at han ville have fundet det rigtigst, om der også var blevet rejst tiltale mod overpolitibetjenten. Rigsadvokaten mente dog ikke, at man, når henses til de oplysninger, der forelå for politimesteren i politirapporten af 10. juli 1957 og i ridset, kunne kritisere det udøvede skøn.

Rigsadvokaten tilføjede, at han havde taget under overvejelse, om det bør bestemmes, at sager, hvor polititjenestemænd er sigtet eller kan sigtes, altid skal forelægges for statsadvokaten.

Den 8. december 1958 udtalte jeg, at der må tilkomme anklagemyndigheden og politiet en betydelig margin ved udøvelsen af skønnet over, om der foreligger sådanne omstændigheder, at en tiltale bør rejses. Alt taget i betragtning måtte jeg dog være enig med rigsadvokaten i, at det havde været rigtigst, om der var blevet rejst tiltale mod overpolitibetjenten for overtrædelse af færdselsloven.

57. Mødetidskontrollen for automobilister ved Halsskov-Knudshoved-ruten. (J. nr. 612/58).

A, der lørdag den 14. juni 1958 havde bestilt plads til færgen fra Halsskov kl. 15,10 med mødetid kl. 14,55, kom et halvt minut for sent og blev derfor henvist til rækken af bilister, der søger overførsel uden at have reserveret plads. A klagede over, at billetkon-

trollen ved næste færges afgang tillod ca. 20 bilister, der kom mere end 2 minutter for sent, at passere.

Generaldirektoratet for Statsbanerne udtalte i skrivelse af 27. august 1959, at bilister, der ønsker at blive overført med en be-

stemt færgetur på Halsskov-Knudshoved-ruten, af hensyn til den planmæssige afvikling af trafikken må være i færgehavnen senest 15 minutter før afgangstid. Bilister, der har reserveret plads forud, og som kommer senere end dette tidspunkt, fortaber deres ret til overførsel med den pågældende færge og må gå ind i rækken af bilister, der søger overførsel uden at have reserveret plads. Det er nødvendigt for Statsbanerne at kræve regelen nøje overholdt, bl. a. også fordi de sidstnævnte ganske naturligt gør krav på at blive overført forud for motorkørende, der ikke har overholdt mødetiden.

Da det efter åbningen af Halsskov-Knudshoved-overfarten viste sig, at forholdet med for sent ankomne bilister med pladsreservering let gav anledning til diskussion, blev der ved hvert af kontrolstederne i Halsskov og Knudshoved opsat et nøjagtigt gående ur, ligesom ekspeditionens leder eller dennes stedfortræder før hver færgeafgang personlig skal overvåge, at det nøjagtige tidspunkt for lukning for motorkøretøjer med pladsreservering overholdes. – Denne forretningsgang blev også fulgt ved færgeturen fra Halsskov den 14. juni 1958 kl. 15,10.

Den efterfølgende færgetur fra Halsskov kl. 16,30 skulle normalt have været udført af bilfærgen »Halsskov«, der kan overføre ca. 200 biler. På grund af beskadigelse måtte denne færge imidlertid sendes på værft, og færge »Dronning Ingrid« blev indsat i stedet. Denne færge kan kun overføre ca. 100 biler, men der var på det tidspunkt, da der blev truffet bestemmelse om færgeombytningen, ikke reserveret plads for flere biler på ovennævnte tur, end at de kunne overføres med »Dronning Ingrid«, og ændringen havde derfor kun til følge, at antallet af ledige bilpladser af pladsbestillingscentralen måtte nedsættes, hvilket efter det oplyste også skete.

Det viste sig imidlertid under tilkørselen af biler til færgen kl. 16,30, at der var reserveret plads til et for stort antal biler, idet der allerede kl. 16,05 var kørt så mange biler med pladsreserveringsbevis igennem kontrolstedet, som færgen kunne rumme. Da der stadig ankom biler med pladsreserveringsbevis, måtte lederen være den vagthavende på

parkeringspladsen behjælpelig med at klare den ekstraordinært vanskelige situation.

Det var således på grund af den særlige situation overladt billet sælgerne ved kontrolstedet alene at afslutte ekspeditionen af biler, der havde reserveret plads til turen kl. 16,30. De tjenstgørende 5 billet sælgere forklarede alle, at der den pågældende dag kl. 16,15 var travlt i billetkontrolstedet, som altid om lørdagen ved den tid; der var kø ved kontrolstedet, og lukningen for motorkøretøjer med reserveringsbevis fandt sted et stykke ud på tilkørselsvejen.

På grund af de ekstraordinære forhold med lederen på parkeringspladsen og stor travlhed var det muligt, at afslutningen ikke havde fundet sted på slaget 16,15. Færgestationen i Halsskov kunne under de foreliggende omstændigheder ikke med sikkerhed sige, om der blandt biler under ekspedition i de første minutter efter kl. 16,15 kunne have været for sent fremmødte biler med pladsreserveringsbevis til færgen kl. 16,30, men da der allerede kl. 16,05 var mødt så mange biler op, som færgen kunne rumme, kunne de for sent ankomne i hvert fald ikke være blevet overført med denne færge. De af færgen kl. 16,30 efterladte biler med reserveringsbevis (og altså eventuelt også bilister, der var ankommet i de første minutter efter kl. 16,15) blev overført dels med den efterfølgende færge kl. 17,00, dels med en ekstra jernbanefærge fra Korsør kl. 16,50.

Årsagen til, at der til omhandlede tur var reserveret plads for et for stort antal biler, havde det trods indgående undersøgelse ikke været muligt at finde. Der kunne enten være tale om en teknisk fejl i Statsbanernes automatiske pladsreserveringsanlæg eller om en fejl ved omstilling af tællerne.

Generaldirektoratet anmodede om, at der overfor A blev givet udtryk for Statsbanernes beklagelse af, at den mødetidskontrol, som banerne søger overholdt til punkt og prikke ved færgestationerne, havde svigtet i dette ene tilfælde.

Da generaldirektoratet havde beklaget det passerede, fandt jeg ikke grundlag for at foretage videre.

58. *Ekspeditionsfejl i Monopoltilsynet med hensyn til besvarelse af to erindringskrivelser. (J. nr. 627/58).*

Den 4. juli 1958 klagede radioforhandler A over, at Monopoltilsynet ikke havde besvaret en af ham den 29. juli 1957 indgivet klage over en overfor ham iværksat leveringsstandsning. Den 8. oktober 1957 erindrede han tilsynet om sin henvendelse, og da han stadig ikke hørte noget, erindrede han påny om sagen ved anbefalet skrivelse af 30. maj 1958. Ingen af erindringskrivelserne var blevet besvaret.

Den 7. og 9. juli 1958 var mit kontor i telefonisk forbindelse med Monopoltilsynet, der den 25. juli 1958 udtalte, at det gennem nogen tid havde modtaget klager fra radioforhandlere over, at forskellige radiofabrikker havde iværksat leveringsstandsning eller nægtet at optage leverancer af radio- og fjernsynsmottagere til dem.

I overensstemmelse med sædvanlig praksis havde Monopoltilsynet orienteret klageren om tilsynets beføjelser til at gribe ind overfor konkurrencebegrænsninger, og det var i hvert enkelt tilfælde blevet understreget, at sådanne sager er yderst vanskelige og meget tidkrævende. Tilsynet havde endvidere meddelt, at man, forinden man tog stilling til de fremkomne klager, måtte tage hele branchens forhold op til undersøgelse, hvilket havde gjort det nødvendigt at tilvejebringe en række udtalelser og oplysninger og at optage forhandlinger med branchens virksomheder, således at sagerne blev behandlet først ville kunne tilendebringes efter afslutningen af undersøgelsen.

Med hensyn til A's klage oplyste Monopoltilsynet, at den fremkom efter at A ved telefonisk henvendelse til tilsynet var blevet orienteret som ovenfor omtalt. Tilsynet havde i anledning af klagen udbedt sig en redegø-

relse fra vedkommende radiofabrik, der den 16. august 1957 gav en nærmere begrundelse for leveringsstandsningen. Redegørelsen indgik i den samlede undersøgelse vedrørende branchens leveringsforhold.

Ved et beklageligt sammentræf af uheldige omstændigheder havde Monopoltilsynet ikke besvaret A's senere skriftlige henvendelser. Ved erindringskrivelsen af 8. oktober 1957 skete der en forveksling mellem A og en anden radioforhandler med et lignende navn, hvis klage over leveringsstandsning for støvsugere var til behandling i tilsynet. Forvekslingen medførte, at man fejlagtigt anså A's skrivelse for behørigt besvaret. Erindringskrivelsen af 30. maj 1958 var ved en fejltagelse blevet akteret til en anden sag og derfor ikke besvaret.

Efter de telefoniske henvendelser fra mit kontor havde Monopoltilsynet indkaldt A til et møde den 15. juli 1958, hvor man beklagede det passerede. Efter tilsynets opfattelse ville de omhandlede forhold næppe medføre, at behandlingen af A's sag ville blive forsinket, da den indgik i tilsynets igangværende undersøgelse, der ikke kunne forventes afsluttet før henimod årets slutning.

Monopoltilsynet tilføjede, at erindringskrivelser, uanset om de sendes anbefalet eller ikke, efter fast praksis besvares omgående.

Da det beroede på et sammentræf af uheldige omstændigheder, at A's erindringskrivelser ikke – som det normalt ville være tilfældet – blev besvaret, og da Monopoltilsynet havde beklaget de begåede fejl overfor A, fandt jeg ikke anledning til at foretage videre.

59. *En tjenestemand i Landsskatteretten havde, efter at en klagesag havde været mundtligt forhandlet med den pågældende skatteyder, brugt godt 9 måneder til yderligere undersøgelser. – Udtalt, at der var medgået for lang tid til disse undersøgelser, og at det havde været rigtigst, om tjenestemanden havde foretaget notater om nogle af ham i forbindelse med undersøgelsen førte telefonsamtaler med tjenestemænd i andre styrelser. – Sagens øvrige behandling i retten havde også taget for lang tid. (J. nr. 638/58).*

Den 8. juli 1958 klagede statshusmand A over, at Landsskatteretten ikke havde færdigbehandlet hans klage over, at amtsskatte-

rådet for Hjørring amt havde forhøjet hans skattepligtige indkomst for skatteåret 1952/53 med 3.000 kr.

Den 25. september 1958 afsagde Landsskatteretten kendelse og sendte samtidig sagens akter til mig. Det fremgik heraf, at amtsskatterådets afgørelse blev truffet den 19. december 1953, og at A den 11. januar 1954 klagede til Landsskatteretten, der anmodede Statens Ligningsdirektorat om at indhente udtalelser fra de lokale ligningsmyndigheder. Ligningsdirektoratet videresendte anmodningen til amtsskatterådet, der den 16. marts 1954 tilbagesendte sagen til Ligningsdirektoratet med en udtalelse og med erklæringer fra vedkommende sogneråd og skatteråd.

Efter kontormæssig behandling anmodede Ligningsdirektoratet den 21. juli 1954 amtsskatterådet om en fornyet udtalelse om, hvorledes den årlige værdiforringelse af et A tilhørende areal, på hvilket der af et teglværk foretoges lerafgravning, var beregnet. Amtsskatterådet svarede den 28. juli 1954, og efter at Ligningsdirektoratet havde indhentet en supplerende udtalelse fra amtsligningsinspektoratet for Hjørring amt, blev sagen den 29. september 1954 forelagt Ligningsdirektoratets afdeling for vurdering af fast ejendom med henblik på en udtalelse om værdien af landbrugsjord på den pågældende egn. Afdelingen forelagde sagen for skyldrådet, der svarede den 3. november 1954, og den 28. februar 1955 sendte afdelingen sagen tilbage til Ligningsdirektoratets afdeling for indkomst og formue. – Ligningsdirektoratet oplyste i denne forbindelse overfor mig, at vurderingsafdelingen på det pågældende tidspunkt var stærkt optaget af besigtigelser af et stort antal solgte ejendomme med henblik på kontrol af værdiansættelsen af løsøre samt undersøgelse af købesummernes fordeling på jord og bygninger.

Efter afsluttende behandling i afdelingen for indkomst og formue blev sagen den 12. maj 1955 tilbagesendt til Landsskatteretten, idet Ligningsdirektoratet fastholdt ansættelsen af A's skattepligtige indkomst.

En sekretær i Landsskatteretten indstillede den 2. august 1955, at der indhentedes en udtalelse fra Statens Jordlovsudvalg, og den 1. oktober 1955 blev sagen forelagt udvalget, der svarede den 31. oktober 1955.

Den 21. november 1955 blev sagen påny uddelt til sekretæren, der den 27. marts 1956 efter yderligere undersøgelse indstillede, at sagen blev sat i bero på forhandling med A. Denne fandt sted i Dronninglund den 6. no-

vember 1956. Samme dag udfærdigede Landsskatterettens repræsentant et referat af mødet og afgav indstilling om sagens afgørelse.

Den pågældende tjenestemand i Landsskatteretten udtalte overfor mig, at han på grund af sagens ret vanskelige karakter fik betænkeligheder med hensyn til indstillingens rigtighed. Han fandt det derfor nødvendigt yderligere at drøfte sagen telefonisk med tjenestemænd i Jordlovsudvalget og Ligningsdirektoratets vurderingsafdeling. Det nærmere forløb af disse drøftelser eller navnene på de tjenestemænd, han talte med, erindrede han ikke, men resultatet blev, at han ikke fandt anledning til at ændre indstillingen eller iøvrigt tilføje referatet yderligere bemærkninger.

Sagen blev den 9. august 1957 forelagt Ligningsdirektoratet til udtalelse i medfør af § 12, stk. 3, i lov nr. 108 af 31. marts 1938. Ligningsdirektoratet svarede den 26. oktober 1957, og efter yderligere kontormæssig behandling blev sagen afgivet til skriftlig votering blandt rettens medlemmer. Sagen blev senere efter ønske fra en af de voterende drøftet på et retsmøde, hvorefter kendelsen, der stadfæstede amtsskatterådets ansættelse, blev afsagt den 25. september 1958.

Det fremgik iøvrigt af akterne, at A den 10. december 1957 erindrede retten om sagen, og at retten den 23. december 1957 meddelte ham, at sagen var sendt til skriftlig votering.

Den 16. marts 1959 udtalte jeg, at Statens Ligningsdirektorats behandling af sagen i tiden 16. marts 1954–12. maj 1955 vel havde taget lang tid, men at jeg i betragtning af sagens vanskelige karakter ikke havde fundet tilstrækkelig sikkert grundlag for kritik.

Det kunne ikke kritiseres, at den tjenestemand i retten, der deltog i den mundtlige forhandling den 6. november 1956, efter sin tilbagekomst havde fundet det nødvendigt at foretage yderligere undersøgelser. Derimod havde den tid (6. november 1956–9. august 1957), der medgik til undersøgelserne, været for lang, og det havde været rigtigst, om den pågældende tjenestemand havde foretaget noter om telefonsamtalerne med tjenestemænd i Jordlovsudvalget og Ligningsdirektoratet.

Hvad angår sagens øvrige behandling i Landsskatteretten havde denne, alt taget i betragtning, taget for lang tid. I denne forbindelse meddelte jeg, at jeg den 26. februar 1958 havde drøftet spørgsmålet om behandlingstiden og dens nedbringelse med Landsskatterettens formand, og at

jeg den 25. april 1958 overfor finansministeren havde fremhævet betydningen af, at der under de igangværende overvejelser om ændringer af rettens forretningsorden blev taget hensyn til enhver mulighed for at nedbringe ekspeditionstiden*).

60. *Statsradiofoniens udsendelser af underholdningsfilm i fjernsynet kunne ikke anses for omfattet af biografteaterloven. (J. nr. 644/58).*

I juli 1958 klagede højesteretssagfører Niels Alkil som advokat for Fællesrepræsentationen for Danmarks Biografteatre over, at Justitsministeriet ikke havde set sig i stand til at træffe foranstaltninger til at hindre, at der udsendes underholdningsfilm (spillefilm) i det danske fjernsyn.

Efter højesteretssagførerens opfattelse måtte sådanne fjernsynsudsendelser være i strid med det biografteatrene ved lov nr. 117 af 13. april 1938 om biografteatervæsenets ordning tillagte monopol på at fremvise film, ligesom ministeriets standpunkt ikke stemte med dets cirkulære nr. 72 af 8. maj 1954 om offentlige fjernsynsforevisninger eller med censurbestemmelserne i biografteaterlovens § 20.

Af sagens akter fremgik det, at det i nogle artikler i »Biograf-Bladet« var blevet hævdet, at offentlige fjernsynsudsendelser f. eks. af film var i strid med biografteaterlovens censurbestemmelser, og at Justitsministeriet i januar 1953 anmodede Undervisningsministeriet om en udtalelse vedrørende den fremsatte kritik.

Den 16. juli 1953 udtalte Undervisningsministeriet, at de af Statsradiofonien arrangerede fjernsynsudsendelser er undergivet de i radiospredningsloven, jfr. lovbekendtgørelse nr. 282 af 8. maj 1946, fastsatte bestemmelser, idet radiospredning, henhørende under radiospredningsloven, i henhold til lov nr. 188 af 12. april 1949 om telekommunikation m. m. ved radio omfatter såvel radiofoni som fjernsyn. Da fjernsynsudsendelserne foranstattes af en statsinstitution, der ifølge ovennævnte lovbekendtgørelses § 5 er ansvarlig overfor undervisningsministeren for udsen-

delserne, måtte disse efter Undervisningsministeriets formening falde udenfor reglen i biografteaterlovens § 20, hvad enten det drejer sig om Statsradiofoniens egne studieudsendelser eller der i fjernsynsudsendelserne indgår almindeligt filmstof.

Justitsministeriet forelagde sagen for Filmsrådet, der udtalte, at rådet intet havde at erindre mod, at censurbestemmelserne i biografteaterlovens § 20 ikke ansås anvendelige på Statsradiofoniens udsendelser af fjernsynsprogrammer, selvom disse også omfattede udsendelser af film.

For at filmcensuren afgørelser ikke skulle blive illusoriske, forudsatte rådet dog, at film, der allerede var forbudt af filmcensuren, ikke forevistes i fjernsynet i anden skikkelse end den af censuren godkendte; forsåvidt censuren kun havde godkendt en film for personer over 16 år, burde det formentlig henstilles til Statsradiofonien, at der i alt fald blev givet meddelelse herom i fjernsynet ved udsendelsens indledning.

Statens Filmcensur erklærede sig enig med Filmsrådet i spørgsmålet om forholdet mellem biografteaterlovens § 20 og de for fjernsynet gældende lovbestemmelser. Filmcensuren tiltrådte ligeledes rådets udtalelse vedrørende censur og tilføjede, at meddelelsen om et eventuelt forbud for børn burde gives ikke blot ved indledningen til den pågældende udsendelse, men også i de af Statsradiofonien offentliggjorte programmer. Med hensyn til forevisning i fjernsynet af film, der ikke havde været censureret af Statens Filmcensur, ville censuren være rede til at se film, der måtte frembyde tvivl, og give udtryk for

*) jfr. min beretning for året 1957 side 57—61.

sin opfattelse, og man ville finde et sådant samarbejde naturligt.

Den 8. maj 1954 udsendte Justitsministeriet i medfør af biografteaterlovens § 15 det omtalte cirkulære, hvori der blev givet nærmere regler for offentlige forevisninger af Statsradiofoniens fjernsynsudsendelser. Samme dag sendte ministeriet eksemplarer af cirkulæret til Fællesrepræsentationen og udtalte, at ministeriet efter brevveksling med Undervisningsministeriet, Filmsrådet og Statens Filmcensur måtte mene, at censurbestemmelserne i biografteaterlovens § 20 ikke var anvendelige på Statsradiofoniens udsendelser af fjernsynsprogrammer, ej heller i tilfælde, hvor disse omfatter udsendelse af film.

Fællesrepræsentationen protesterede den 8. april 1958 overfor Justitsministeriet mod den stadig stigende udsendelse af underholdningsfilm i fjernsynet og anmodede ministeriet om at hindre udsendelserne som stridende mod biografteaterloven og dens forudsætninger.

Justitsministeriet svarede den 27. juni 1958 Fællesrepræsentationen, at Statsradiofoniens fjernsynsvirksomhed, uanset om den fandt udtryk i udsendelse af underholdningsfilm, efter ministeriets opfattelse ikke kunne anses for reguleret ved loven om biografteatervæsenets ordning, og at ministeriet ikke så sig i stand til at foretage videre.

Justitsministeriet udtalte overfor mig, at ministeriet stedse har været af den opfattelse, at offentlig forevisning af fjernsynsudsendelser er omfattet af biografteaterloven, hvorimod denne lov ikke finder anvendelse

på udsendelsen af fjernsynsprogrammer fra Statsradiofonien. I overensstemmelse hermed var der ved cirkulæret af 8. maj 1954 alene givet regler om offentlige fjernsynsforevisninger.

Justitsministeriet ville i den nærmeste fremtid nedsætte et udvalg med den opgave at overveje spørgsmålet vedrørende offentlig forevisning af fjernsynsudsendelser, herunder at stille forslag om regler til afløsning af cirkulæret af 8. maj 1954.

Under henvisning til, at der ikke ved biografteaterloven af 1938 kunne være taget stilling til spørgsmålet om Statsradiofoniens fjernsynsudsendelser, udtalte jeg, at jeg ikke kunne kritisere Justitsministeriets opfattelse, hvorefter Statsradiofoniens udsendelser af underholdningsfilm i fjernsynet ikke kan anses for omfattet af biografteaterloven.

Mens en analogisk anvendelse af reglerne om biografforestillinger på en offentlig forevisning af fjernsynsudsendelser forekom nærliggende, syntes betingelserne for en analogisk anvendelse af biografteaterlovens regler på selve fjernsynsudsendelserne ikke at være til stede. Under hensyn hertil fandt jeg ikke, at den opfattelse, som Justitsministeriet i skrivelsen af 27. juni 1958 havde givet udtryk for, var i strid med ministeriets cirkulære af 8. maj 1954, hvorefter offentlige forevisninger af Statsradiofoniens fjernsynsudsendelser anses for omfattet af biografteaterloven.

61. Statens Ligningsdirektorats behandling af en skatteefterbetalings sag taget for lang tid. (J. nr. 647/58).

I juli 1958 klagede A over, at en sag om hans skatteansættelse for skatteåret 1950/51 ikke var afsluttet.

Amtsligningsinspektoratet for Vejle amt havde den 23. september 1953 sendt A's selvangivelser for skatteårene 1949/50-1952/53 til Statens Ligningsdirektorat med indstilling om, at skatteansættelserne for de senere år blev optaget til en nærmere undersøgelse med henblik på eventuel efterbetaling og bøde, idet A ikke i sine selvangivelser havde anført, at han i de senere år havde foretaget dræ-

ningsarbejder. Grundforbedringsudvalget for Vejle amtsrådsreds havde på forespørgsel oplyst, at A i 1949 havde drænet for ca. 15.000 kr., hvoraf 6.277 kr. var ydet som statstilskud.

Den 16. oktober 1953 stillede Ligningsdirektoratet sagen i bero med henblik på personlig forhandling med A ved førstkommande rejse til Kolding. En sådan forhandling fandt sted den 17. maj 1954 i Kolding i overværelse af de lokale skattemyndigheder. Da A - i alle tilfælde i første omgang - ikke ville

indgå på nogen forligsmæssig ordning, blev sagen udsat på indhentelse af erklæring fra Det danske Hedeselskab.

I en skrivelse, som Ligningsdirektoratet modtog den 24. maj 1954, udtalte A og tre andre skatteydere, der ligeledes havde udført dræningsarbejder, at disse arbejder hovedsagelig måtte betragtes som vedligeholdelse af de bestående dræningsanlæg, men at de dog ikke ville være uvillige til at indgå på en forligsmæssig ordning med hensyn til en eventuel efterbetaling; såfremt der imidlertid også ville blive krævet bøde, ønskede de sagerne indbragt for retten.

Efter at Ligningsdirektoratet havde indhentet erklæringer fra Det danske Hedeselskab og Grundforbedringsudvalget for Vejle amtsrådsreds, blev sagen forelagt Ligningsrådet, der i et møde den 10. september 1954 vedtog at fastholde kravet om bøde og – såfremt skatteyderne heller ikke nu ønskede en forligsmæssig ordning – at oversende sagerne til Skattedepartementet med indstilling om retsforfølgning. Sagerne blev derefter den 27. september 1954 stillet i bero med henblik på nye forhandlinger i Kolding med de pågældende.

Da der ikke fandt nogen rejse til Kolding sted, blev en af skatteyderne den 18. marts 1955 telefonisk underrettet om Ligningsrådets vedtagelse, og den 19. marts 1955 meddelte han, efter at have drøftet spørgsmålet med de andre, at man fortsat ikke ønskede at indgå på nogen forligsmæssig ordning med hensyn til bødespørgsmålet.

Den 5. december 1955 forelagde Ligningsdirektoratet A's sag for Skattedepartementet, der den 12. s. m. anmodede politimesteren i Kolding købstad m. v. om at indlede politimæssig undersøgelse og derefter eventuelt rejse tiltale mod A for overtrædelse af skatelovgivningen; politimesteren var allerede den 1. juli 1955 blevet anmodet om at indlede undersøgelse mod de øvrige skatteydere.

Under den politimæssige efterforskning blev der den 20. december 1955 ved retten i Kolding indledet retlig forundersøgelse mod A og to af de andre skatteydere. Efter at politiet i Kolding havde foretaget yderligere efterforskning, indsendte politimesteren den 31. juli 1956 sagen til Skattedepartementet, der den 7. august 1956 oversendte den til Ligningsdirektoratet.

Der blev derefter i Ligningsdirektoratet

foretaget undersøgelse af tilsvarende sager vedrørende dræningsarbejder, og en repræsentant for Ligningsdirektoratet havde i december 1957 en drøftelse med Landbrugsministeriets Grundforbedringskontor vedrørende reglerne for bevilling af statstilskud til dræningsarbejder. Resultatet af disse undersøgelser og forhandlinger, hvorefter det ikke kunne udelukkes, at der forelå et vedligeholdelsesarbejde i skattemæssig forstand, uanset at staten havde ydet grundforbedringstilskud, blev forelagt Ligningsrådet.

Under hensyn til at Vestre Landsret ved en dom af 25. juli 1958 ikke havde fundet grundlag for at gøre strafansvar gældende mod en skatteyder i en tilsvarende sag, vedtog Ligningsrådet i et møde den 1. august 1958 at indstille til Skattedepartementet, at der bl. a. i sagen mod A ikke skulle foretages videre. I overensstemmelse hermed indstillede Ligningsdirektoratet den 8. oktober 1958 til Skattedepartementet, at retsforfølgning mod A blev undladt, og den 21. oktober 1958 meddelte Skattedepartementet politimesteren i Kolding, at departementet efter omstændighederne frafaldt kravet om videre retsforfølgning i sagen.

Ligningsdirektoratet udtalte overfor mig, at efter sagens modtagelse i august 1956 blev behandlingen forsinket som følge af en nærmere undersøgelse af den praksis og de regler, hvorefter der ydes statstilskud til grundforbedringsarbejder, og af de modstridende erklæringer og oplysninger vedrørende dræningsarbejdets karakter af forbedring eller vedligeholdelse, der var afgivet af Grundforbedringsudvalget og Hedeselskabet. I forbindelse med en gennemgang af og afgørelse i en række tilsvarende sager havde man derefter ændret praksis, således at man ikke udelukker, at der foreligger et vedligeholdelsesarbejde, uanset at der er ydet grundforbedringstilskud til arbejdet.

Jeg drøftede sagen med ligningsdirektøren, herunder også spørgsmålet om, hvorvidt sager bør stilles i bero i længere tid på personlige forhandlinger. Den 27. januar 1959 udtalte ligningsdirektøren, at i tilfælde, hvor det skønnes hensigtsmæssigt at søge forhandling med en skatteyder, der er bosat i en vis afstand fra hovedstaden, stilles sagen i bero, til der finder en rejse sted til den pågældende del af landet. Sådanne rejser foretages i almindelighed mindst to gange om året til alle

dele af landet, således at den normale ventetid skulle være højst et halvt år. Af arbejdsmæssige grunde ville det næppe være hensigtsmæssigt med en kortere turnus, men der ville nu blive indført en ordning, hvorved det sikredes, at sager, der efter deres karakter ikke bør bero så længe, tages ud til særskilt behandling.

Arbejdet med sager, der er sendt til politimæssig behandling, eventuelt med senere indbringelse for domstolene for øje, er i de senere år steget overordentlig stærkt, hvorfor det har været nødvendigt at oprette en særlig afdeling til behandling af disse sager. Denne afdelings personale er efterhånden forøget, men arbejdet er steget så stærkt, at det ikke har været muligt at færdigbehandle alle sager indenfor en rimelig tid. For at få mere personale til afdelingen har man i nogen tid – uden held – søgt antallet af revisorer forøget, men er hidtil vejet tilbage for at overføre personale fra Ligningsdirektoratets øvrige områder, da der herved ville opstå vanskeligheder indenfor disse.

Ligningsdirektøren beklagede, at der var medgået så lang tid til sagens ekspedition. Det måtte erkendes, at det ikke burde kunne ske, at der hengik så lang tid med en sags færdigbehandling som i denne sag, og der

var derfor nu overvejelser i gang om en ordning, hvorefter alle afdelingens sager skulle kunne behandles indenfor en rimelig tid.

Da erfaringen har vist, at en del skattesager, som ellers måtte afgøres i retten, kan afsluttes forligsmæssigt ved personlig forhandling med skatteyderen, fandt jeg ikke aldeles tilstrækkeligt grundlag for at kritisere, at A's sag i to relativt lange perioder havde beroet på forhandlinger med ham.

Alt taget i betragtning havde sagens behandling hos Statens Ligningsdirektorat taget for lang tid, og især fandt jeg, at Ligningsdirektoratet – efter at det var blevet klart, at sondringen mellem vedligeholdelse og forbedring ikke kunne opretholdes forsåvidt angik dræningsarbejder – burde have afsluttet sagen på et tidligere tidspunkt.

Under hensyn til at ligningsdirektøren nu ville indføre en ordning, således at sagerne ikke kommer til at bero for længe på personlige forhandlinger, samt overveje en omordning, således at revisionsafdelingens sager behandles indenfor en rimelig tid, foretog jeg ikke videre.

62. *Skattedepartementets behandling af en ansøgning om fritagelse for beskatning af et erstatningsbeløb havde taget for lang tid, og departementet burde have besvaret en erindringskrivelse. (J. nr. 650/58).*

Den 16. juli 1958 klagede en handlende, Ove Thorkild Hansen, over, at Skattedepartementet den 12. juli 1958 havde afslået hans anmodning om at blive fritaget for i skatteåret 1957/58 at betale indkomstskat af en erstatning, samt over, at der var medgået for lang tid til sagens behandling.

Af sagen fremgik det, at lejemålet vedrørende Ove Thorkild Hansens forretning var blevet opsagt i forbindelse med en gadeudvidelse, og at han af kommunen fik udbetalt en erstatning på 20.000 kr.

I skrivelse af 9. november 1956, stilet til Skattedepartementet og indsendt til vedkommende skatteråd, ansøgte Hansen om at blive fritaget for at betale indkomstskat af erstatningen. Den 15. januar 1957 sendte skatterådet sagen til departementet, der den 21.

maj 1957 anmodede rådet om at indsende Hansens selvangivelser for skatteårene 1952/53–1955/56. Departementet modtog disse bilag den 19. juni 1957 og anmodede den 26. juli 1957 rådet om at indsende selvangivelserne for skatteårene 1956/57 og 1957/58, som departementet modtog den 5. august 1957.

Den 14. september 1957 forelagde en sekretær i Skattedepartementet sagen for en fuldmægtig, der den 26. oktober 1957 afleverede den til kontorchefen. Den 30. oktober 1957 gav denne sagen tilbage til fuldmægtigen med anmodning om en samtale. Ifølge departementet synes sagen herefter at have været forlagt.

I skrivelse af 6. februar 1958 erindrede Hansen Skattedepartementet om sagen og

oplyste, at den var fremsendt gennem skatterådet. Da han havde underskrevet skrivelsen Thorkild Hansen og hans andragende af 9. november 1956 var journaliseret under navnet Ove Thorkild Hansen, kunne departementet ikke se, at man havde nogen sag vedrørende ham, og skrivelsen blev derfor tilstillet skatterådet med anmodning om en udtalelse. Den 17. februar 1958 meddelte rådet, under hvilket journalnummer sagen blev behandlet i departementet. Sagen blev derefter tilvejebragt og den 20. februar 1958 sammenholdt med erindringsskrivelsen, hvorpå den påny blev undergivet referatmæssig behandling. Den 30. juni 1958 blev sagen forelagt kontorchefen, og den 12. juli 1958 meddelte departementet, at det ansøgte ikke kunne bevilges.

Med hensyn til sagens behandling anførte departementet, at det ikke kunne ses, hvorfor man ikke allerede den 21. maj 1957 havde anmodet skatterådet om at indsende Hansens selvangivelser for skatteårene 1956/57 og 1957/58. Det kontor, der behandlede andragendet, ekspederede også ansøgninger om fritagelse for erlæggelse af stabiliseringslån

og havde derfor i tiden 1. juli 1957–30. juni 1958 haft et ekstraordinært stort antal sager til behandling. Departementet beklagede overfor mig den tid, der var medgået til sagens behandling, og meddelte, at det havde påtalt dette overfor de for sagens ekspedition ansvarlige tjenestemænd.

Den 31. oktober 1958 udtalte jeg, at jeg ikke kunne kritisere departementets afgørelse af 12. juli 1958. Samtidig udtalte jeg, at selv om det pågældende kontor havde haft en ekstraordinært stor tilgang af sager, havde behandlingen af andragendet, hvortil der i departementet var medgået ca. 1½ år, taget for lang tid. Specielt var det uheldigt, at sagen i tiden 30. oktober 1957–20. februar 1958 havde været forlagt.

Endvidere fandt jeg, at departementet efter at have modtaget skatterådets oplysning af 17. februar 1958 burde have bevaret Hansens erindringsskrivelse af 6. februar 1958. Jeg lagde herved særlig vægt på, at sagen havde været forlagt, og at man ikke færdigekspederede den indenfor ganske kort tid.

63. *Politiets fremgangsmåde ved ransagning og beslaglæggelse af materiale hos en sigtet gav på flere punkter anledning til kritik. (J. nr. 704/58).*

I august 1958 klagede en lærer over den af politimesteren i Køge fulgte fremgangsmåde ved en undersøgelse mod konservator A, idet han henviste til, at politiet den 23. marts 1957 uden retskendelse havde beslaglagt en havørn, der blev opbevaret hos A, og ført A til afhøring på politistationen i Køge. Politiet havde dernæst ladet en overfører deltage i en husundersøgelse hos A og beholdt nogle beslaglagte papirer i næsten 1 år. Læreren anførte endvidere, at politimesteren ikke havde været berettiget til at foretage undersøgelsen, idet A boede i St. Heddinge politikreds.

Endelig klagede læreren over, at politimesteren i St. Heddinge havde meddelt A, at han ikke kunne være ham behjælpelig med at få de beslaglagte ting frigivet.

I 1957 fik politiet i Køge meddelelse om, at en havørn, der havde holdt til på egnen, var forsvundet, og iværksatte en undersø-

gelse for at konstatere, om ørnen var nedlagt i strid med fredningsbestemmelserne. Den 23. marts 1957 fik politiet meddelelse om, at der hos A fandtes en udstoppet havørn. En polititjenestemand fra Køge tog sammen med en polititjenestemand fra St. Heddinge ud til A, der oplyste, at han havde fået en udstoppet havørn af en mand, hvis navn han ikke kendte. A erklærede sig rede til at køre med til politistationen i Køge for at afgive forklaring og gav samtykke til, at havørnen blev taget med.

Politimesteren tilkaldte overføreren i Vallø, der erklærede det for overvejende sandsynligt, at den udstoppede havørn var identisk med den forsvundne. De to polititjenestemænd, en politifuldmægtig og overføreren tog derefter sammen med A til hans bopæl og konstaterede, at han var i besiddelse af 55 udstoppede fugle, hvoraf nogle var total-, andre sæsonfredede. Ifølge politi-

rapporten tog politiet en del regnskabsmateriale i bevaring, idet man havde en formodning om, at der i hvert fald kunne rejses tiltale for overtrædelse af jagtloven mod de personer, der havde ladet udstoppe totalfredede fugle. Det var ikke i rapporten anført, at A var blevet gjort bekendt med bestemmelsen i retsplejelovens § 807, stk. 3, hvorefter politiet, forinden det foretager udenretlig afhøring af en sigtet, udtrykkelig skal gøre ham opmærksom på, at han ikke er forpligtet til at svare.

Den 24. marts 1957 anmodede A politimesteren i St. Heddinge om bistand til at få de beslaglagte ting tilbageleveret, og dagen efter svarede politimesteren, at han først ved A's henvendelse havde fået kendskab til sagen, og at han ikke kunne være ham behjælpelig med at få frigivet de beslaglagte effekter. Den 26. marts 1957 skrev A til politimesteren i Køge og anmodede om at få ørnen og regnskabsmaterialet tilbage, ligesom han beklagede sig over ransagningen den 23. s. m. Politimesteren meddelte den 28. marts 1957 A, at denne havde givet samtykke til, at politiet så regnskabsmaterialet og fuglene i hans hjem. Politimesteren tilbagesendte samtidig nogle af de beslaglagte papirer og tilføjede, at han opbevarede havørnen til eventuel genkendelse.

Den 4. april 1957 afgav en førstelærer en erklæring til politimesteren i Køge om, at den beslaglagte havørn efter al sandsynlighed ikke var identisk med den forsvundne. Politimesteren fremsendte herefter den 7. maj 1957 sagen samt havørnen til politimesteren i St. Heddinge, og ved anklageskrift og bødeforelæg af 15. maj 1957 blev A tiltalt for overtrædelse af jagtloven ved i løbet af det sidste halve år at have købt fredede småfugle. Få dage efter betalte A den i bødeforelægget angivne bøde på 20 kr.

I skrivelse af 20. november 1957 til politimesteren i Køge anmodede A påny om at få de beslaglagte papirer tilbage, ligesom han beklagede sig over, at politiet trods løfte fra den politifuldmægtig, der havde deltaget i ransagningen den 23. marts 1957, havde rettet henvendelse til forskellige af hans kunder. Endvidere anførte A, at han under trusel om anholdelse den 23. marts 1957 var blevet ført til politistationen i Køge. Den 29. november 1957 og den 28. februar 1958 sendte politimesteren A nogle af de beslaglagte pa-

pirer, og den 7. marts 1958 blev resten tilbage sendt. Politimesteren i St. Heddinge havde iøvrigt udleveret havørnen til A.

Politimesteren i Køge anførte overfor mig, at den ene af de polititjenestemænd, der opsogte A den 23. marts 1957, havde oplyst, at man ikke havde sagt til A, at han ville blive anholdt, hvis han ikke fulgte med til Køge. Ifølge politimesteren havde A under afhøringen på politistationen frivilligt givet sit samtykke til, at politiet gennemså hans forretningspapirer og værksted.

I forbindelse med afhøringen på politistationen havde politimesteren spurgt polititjenestemanden fra St. Heddinge politikreds, om han, forinden videre foretoges, skulle sætte sig i forbindelse med politimesteren i denne kreds, hvilket polititjenestemanden havde anset for unødvendigt, idet han ville underrette politimesteren i St. Heddinge.

Politimesteren i Køge havde fundet det hensigtsmæssigt, at overførsteren som ornitologisk sagkyndig deltog i ransagningen, og A protesterede ikke, så vidt politimesteren vidste.

Den politifuldmægtig, der deltog i ransagningen, havde meddelt politimesteren, at A ikke under forretningens foretagelse fremsatte nogen indsigelse mod denne, og politifuldmægtigen havde ikke lovet A, at der ikke ville blive rettet henvendelse til hans kunder.

Ifølge politimesteren havde ransagningen haft hjemmel i retsplejelovens § 755, nr. 2. Nogle af de beslaglagte papirer havde været benyttet til undersøgelse af, om A's kunder havde overtrådt jagtloven, og disse papirer kunne først tilbageleveres, efter at de enkelte sager var afsluttet.

Jeg anmodede politimesteren om at oplyse, om der ved ransagningen havde været tilkaldt to vidner, jfr. retsplejelovens § 759, stk. 3, om det under afhøringerne den 23. marts 1957 havde været tilkendegivet A, at han var sigtet, jfr. retsplejelovens § 807, stk. 3, og om der i overensstemmelse med retsplejelovens § 751 var blevet udfærdiget nøjagtig fortegnelse over de beslaglagte ting. Endelig udbad jeg mig en udtalelse, i anledning af at politimesteren ikke i skrivelser af 28. marts 1957 til A havde henledt opmærksomheden på retsplejelovens § 745, stk. 1, 2. pkt., hvorefter spørgsmålet om den fortsatte tilbageholdelse kunne indbringes for retten.

Politimesteren svarede, at der ikke havde været tilkaldt to vidner til ransagningen, og at A ikke udtrykkelig havde givet afkald herpå. Overførsteren havde dog været til stede som vidne og sagkyndig assistance, og det var politiets indtryk, at A ønskede, at sagen skulle forløbe så ubemærket som muligt.

Inden afhøringen i A's hjem lod politiet ham forstå, at man måtte mistænke ham for at have nedlagt havørnen, og efter politimesterens opfattelse kunne A ikke have været i tvivl om, at han var sigtet. Politifuldmægtigen kunne ikke nu erindre, om A udtrykkelig var blevet gjort opmærksom på, at han ikke havde pligt til at svare, men A skulle klart have givet udtryk for, at ingen kunne være mere interesseret i sagens oplysning end han selv, og at han ønskede at give alle de oplysninger, han kunne.

Forsåvidt angår en fortegnelse over det beslaglagte materiale, henviste politimesteren til, at det materiale, der ikke blev tilbagesendt den 28. marts 1957, var nøje optegnet, idet der for hvert bilag var udfærdiget en særskilt rapport, ligesom der var lavet en fortegnelse over disse rapporter.

Endelig var A under ransagningen blevet gjort bekendt med, at spørgsmålet om beslaglæggelsen ville blive indbragt for retten, såfremt han modsatte sig, at politiet tog materialet i bevaring. Efter politimesterens opfattelse havde A derfor været klar over, at han kunne kræve spørgsmålet om politiets fortsatte tilbageholdelse af materialet forelagt for retten.

Statsadvokaten for Sjælland anførte overfor mig, at der efter hans opfattelse ikke kan indvendes noget imod, at politimesteren i Køge havde foretaget efterforskningen i en anden politikreds, idet han havde handlet i forening med politiet i denne.

Efter det foreliggende måtte statsadvokaten anse det for godt gjort, at A frivilligt fulgte med til Køge for at afgive forklaring og overlod den udstoppede havørn til politiet samt gav tilladelse til ransagningen og beslaglæggelsen af diverse papirer.

Efter statsadvokatens opfattelse kunne der ikke rejses indvending mod, at politiet havde ladet overførsteren, der var sagkyndig, deltage i ransagningen.

Det forhold, at politimesteren i St. Heddinge havde afslået at yde A bistand til at

få de beslaglagte papirer tilbage, kunne ikke give anledning til kritik, da efterforskningen måtte antages lovligt at have været iværksat af politimesteren i Køge, og da den ene politimester ikke kan gribe ind overfor den anden.

Forsåvidt angår tilkaldelsen af vidner til ransagningen, mente statsadvokaten, at selv om A sikkert ikke havde været interesseret i at få tilkaldt to yderligere personer som vidner, forelå der en formel overtrædelse af retsplejelovens § 759, stk. 3, idet politiet ikke havde gjort ham opmærksom på denne bestemmelse, således at han havde fået lejlighed til at udtale sig om, hvorvidt han ville have tilkaldt vidner. Statsadvokaten bemærkede herved, at overførsteren ikke kunne betragtes som et ransagningsvidne. Endvidere burde det med tydelighed af sagen være fremgået, at A var blevet gjort bekendt med bestemmelsen i retsplejelovens § 807, stk. 3.

Ifølge statsadvokaten kunne bestemmelsen i retsplejelovens § 751 angående fortegnelse over beslaglagte effekter ikke anses som opfyldt ved politirapportens oplysning om, at man havde taget en del følgeskrivelser i bevaring, eller ved oversigten over det materiale, der blev tilbageholdt til yderligere undersøgelse, idet der burde have været udarbejdet en fortegnelse over hele det i forvaring tagne materiale. Under hensyn til, at det materiale, man ikke havde brug for, var blevet tilbagesendt allerede 5 dage efter, at det var taget i forvaring, fandt statsadvokaten dog, at tilsidesættelsen af retsplejelovens § 751 var af mere formel art.

Endelig burde politimesteren ifølge statsadvokaten have henledt A's opmærksomhed på hans adgang til at få spørgsmålet om den fortsatte tilbageholdelse af materialet indbragt for domstolene i medfør af retsplejelovens § 745, stk. 1, idet A's skrivelse af 26. marts 1958 var en tilbagekaldelse af samtykket til beslaglæggelsen.

På den givne foranledning havde statsadvokaten i 1958 på møder med de sjællandske politimestre og disses fuldmægtige gennemgået en række af bestemmelserne i retsplejelovent om beslaglæggelse og ransagning og indskærpet, at disse bestemmelser i deres helhed nøje må overholdes.

Rigsadvokaten anførte overfor mig, at han kunne tiltræde statsadvokatens udtalelse, bortset fra at rigsadvokaten var af den opfat-

telse, at bestemmelsen i retsplejelovens § 759, stk. 3, måtte anses som overholdt ved ransagningen, idet der var 4 personer til stede, herunder overførsteren, som opfyldte betingelserne i nævnte bestemmelse.

Da der ikke ifølge retsplejeloven er noget til hinder for, at en politimester foretager efterforskningsskridt i en anden politikreds, kunne jeg under hensyn til de foreliggende omstændigheder ikke kritisere, at politimesteren i Køge indledte en undersøgelse mod A, uagtet denne boede i St. Heddinge politikreds.

Jeg kunne dernæst ikke kritisere, at politiet anmodede A om at følge med til Køge, og at politiet uden retskendelse tog havørnen i forvaring, hvorved jeg bemærkede, at det måtte antages, at A frivilligt overlod havørnen til politiet.

Da det endvidere måtte antages, at A den 23. marts 1957 var sigtet for overtrædelse af jagtloven, var det en fejl, at det ikke tydeligt fremgik af sagen, at han ved afhøringerne denne dag var blevet gjort bekendt med, at han ifølge retsplejelovens § 807, stk. 3, ikke var pligtig at udtale sig.

Forsåvidt angår ransagningen måtte denne anses som lovligt foretaget uden retskendelse, idet det måtte antages, at A havde erklæret sig indforstået med den. Det kunne heller ikke kritiseres, at politiet lod overførsteren deltage.

Med hensyn til spørgsmålet om tilkaldelse af vidner ved ransagningen udtalte jeg, at formålet med bestemmelsen i retsplejelovens § 759, stk. 3, må være at yde den, hos hvem ransagningen foretages, en beskyttelse, ved at to uvildige personer kan overvære undersøgelsen. Den pågældende

må derfor kunne give afkald på vidner. De personer, der deltager i ransagningen – det være sig polititjenestemænd eller sagkyndige tilkaldt af politiet – kan ikke fungere som vidner i henhold til § 759, stk. 3. Da det herefter ikke kunne anerkendes, at der ved ransagningens begyndelse den 23. marts 1957 var vidner til stede, og da det ikke var oplyst, at tilkaldelse af vidner ville have voldt vanskeligheder, burde politiet, inden undersøgelsen påbegyndtes, have spurgt A, om han ønskede vidner tilkaldt.

Hvad angår beslaglæggelsen af regnskabsmaterialet, måtte det anses for godtgjort, at A under ransagningen var blevet gjort bekendt med adgangen til at indbringe dette spørgsmål for retten, og at han havde givet sit samtykke til, at politiet tog materialet i bevaring. I skrivelsen af 26. marts 1957 til politimesteren i Køge tilbagekaldte han imidlertid sit samtykke, og det var derfor en fejl, at politimesteren ikke i skrivelserne af 28. marts og 29. november 1957, hvormed han tilbagesendte en del af materialet, gjorde A bekendt med den adgang, han havde til i medfør af retsplejelovens § 745, stk. 1, 2. pkt., at få indbragt spørgsmålet om den fortsatte tilbageholdelse for retten.

Endvidere var det en fejl, at politiet ikke i overensstemmelse med retsplejelovens § 751 snarest muligt efter beslaglæggelsen udfærdigede en fortegnelse over hele det i bevaring tagne materiale.

Derimod kunne det ikke påtales, at politimesteren i St. Heddinge den 25. marts 1957 meddelte A, at han ikke kunne være ham behjælpelig med at få det beslaglagte materiale udleveret.

64. *Henstillet til Direktoratet for Fængselvæsenet, at man ændrer § 40 i kgl. anordning nr. 289 af 21. oktober 1935 angående fuldbyrdelse af fængselsstraf i psykopatfængsel. (J. nr. 709/58).*

Under behandlingen af en sag blev jeg opmærksom på, at det i § 40 i kongelig anordning nr. 289 af 21. oktober 1935 angående fuldbyrdelse af fængselsstraf i psykopatfængsel er bestemt, at et af Justitsministeriet godkendt uddrag af anordningen indeholdende de om fangernes behandling gældende be-

stemmelser og de i medfør af anordningen udfærdigede reglementariske bestemmelser ved opslag eller på anden behørig måde skal bekendtgøres for fangerne, medens § 42 i kongelig anordning nr. 314 af 10. maj 1947 angående fuldbyrdelse af fængselsstraf i statsfængsel fastsætter, at et eksemplar af denne

anordning og de i medfør af den udfærdigede reglementariske bestemmelser skal udleveres til fangerne eller på anden måde være tilgængelige for dem.

Direktoratet for Fængselsvæsenet oplyste, at anordningen af 21. oktober 1935 stod for at skulle ændres.

Jeg henstillede derefter den 19. december 1958 til direktoratet, at der i forbin-

delse med ændringen blev indsat en bestemmelse om udlevering af anordning og reglement til psykopatfængslets fanger, svarende til bestemmelsen i § 42 i kongelig anordning af 10. maj 1947.

En ny anordning vedrørende psykopatfængsel er på nærværende tidspunkt ikke udstedt.

65. Fejl i forbindelse med inddragelsen af et fradømt førerbevis. (J. nr. 751/58).

A, der ved Københavns byrets dom af 4. juli 1958 for overtrædelse af færdselslovens § 16, stk. 1, blev frakendt retten til at føre motor-køretøj i 1 år og idømt hæfte i 14 dage, klagede i august 1958 over Københavns politis fremgangsmåde ved inddragelsen af førerbeviset. Han anførte, at to polititjenestemænd havde optrådt ukorrekt overfor hans forældre, og at Københavns politi havde givet politimesteren i Nykøbing F. den urigtige meddelelse, at han havde forladt retten før domsafsigelsen, samt at Københavns politis motor-kontor, efter at førerbeviset var inddraget, skriftligt havde anmodet ham om at aflevere det.

Det fremgik af sagens akter, at dommeren, efter at sagen den 4. juli 1958 var blevet procederet, havde meddelt, at dom ville blive afsagt ca. 1 time senere; den politifuldmægtig, der var mødt for anklagemyndigheden, forlod retslokalet og kom først tilbage, efter at dommen var afsagt og A var gået. Ifølge retsbogen var A tilstede ved domsafsigelsen og blev gjort bekendt med ankereglerne.

Den pågældende politifuldmægtig oplyste overfor mig, at A's førerbevis ikke havde været inddraget under sagen, og at han ved retsmødets begyndelse havde spurgt A, om han havde det med, hvilket han bekræftede. Politifuldmægtigen havde telefonisk meddelt lederen af kontoret for politisager, at A havde forladt retten inden politifuldmægtigen var kommet tilstede, og at denne derfor ikke havde kunnet få førerbeviset. – Politifuldmægtigen beklagede, at han ikke var tilstede i retten, da dommen blev afsagt.

Den politifuldmægtig, der fungerede som leder af kontoret for politisager, oplyste, at han ved telefonsamtalen havde fået den opfattelse, at A havde forladt retten før domsafsigelsen, og at førerbeviset derfor ikke var

blevet afkrævet ham. Han havde herefter anmodet Københavns politis færdselsafdeling om snarest at afhente førerbeviset hos A, da denne kunne være i tvivl om, hvorvidt han fortsat måtte føre motorkøretøj.

Af erklæringer fra de polititjenestemænd, der skulle afhente førerbeviset, fremgik det, at de den 5. juli 1958 kl. 7,30 henvendte sig på A's bopæl, hvor de traf hans forældre. A's mor oplyste, at A ikke var hjemme, og hun vidste ikke, hvor han opholdt sig. Polititjenestemændene fik fra anden side at vide, at A formentlig var taget til sit sommerhus ved Nykøbing F., og de fik derpå af A's forældre sommeradressen oplyst.

Polititjenestemændene bestred at have optrådt ukorrekt overfor A's forældre.

Den fungerende leder af kontoret for politisager pålagde færdselspolitiet pr. fjernskriver at anmode politimesteren i Nykøbing F. om at inddrage førerbeviset. I fjernskrivermeddelelsen var det anført, at A havde forladt retten, inden dommen var afsagt.

Kontoret for politisager modtog den 8. juli 1958 førerbeviset fra politimesteren i Nykøbing F., men det blev ikke vedlagt, da kontoret sendte udskrift af byretsdommen til Københavns politis motor-kontor, der derfor den 11. juli 1958 anmodede A om at aflevere det.

Politifuldmægtigen, der ledede kontoret for politisager, beklagede, at der ved telefonsamtalen den 4. juli 1958 var opstået den misforståelse, at A ikke havde påhørt dommens afgivelse, og at denne misforståelse havde forvoldt A ulempe. Selvom politifuldmægtigen havde været klar over, hvad der faktisk var passeret ved domsafsigelsen, ville han imidlertid have truffet de samme forholdsregler for at få førerbeviset inddraget, idet A ikke af anklagemyndigheden var blevet instrueret

om, at han ikke længere måtte føre motor-køretøj.

Endelig beklagede politifuldmægtigen, at førerbeviset ikke den 10. juli 1958 var blevet sendt til motorkontoret.

Politidirektøren udtalte overfor mig, at han ikke fandt grundlag for at kritisere, at der straks blev truffet forholdsregler til at hindre A i at føre motorkøretøj, men beklagede stærkt, at der til politimesteren i Nykøbing F. var blevet givet den urigtige oplysning, at A havde forladt retten inden domsafsigelsen, og at han, efter at førerbeviset var inddraget, skriftligt var blevet anmodet om at aflevere det. Politidirektøren havde påtalt disse forhold.

| Jeg udtalte, at det var en fejl, at ved-

kommende politifuldmægtig ikke var tilstede ved domsafsigelsen den 4. juli 1958, da der var mulighed for, at A's førerbevis skulle inddrages efter domsafsigelsen.

Det var dernæst uheldigt, at der under telefonsamtalen mellem lederen af kontoret for politisager og anklagemyndighedens repræsentant opstod en misforståelse, der gav anledning til, at der blev givet politimesteren i Nykøbing F. forkert oplysning. Det var endvidere en fejl, at A's førerbevis ikke den 10. juli 1958 blev sendt til motorkontoret, eller at dette ikke på anden måde fik meddelelse om, at det var inddraget.

Jeg fandt derimod ikke grundlag for at antage, at de to polititjenestemænd fra færdselspolitiet havde optrådt ukorrekt, da de forsøgte at komme i forbindelse med A.

66. *Spørgsmål, om en bortlodning skulle anses for offentlig i den i § 1, stk. 1, i lov nr. 23 af 27. januar 1956 nævnte forstand. – Københavns politi vil i fremtiden henvise forespørgsler herom til skattemyndighederne. (J. nr. 767/58).*

I august 1958 klagede et aktieselskab over en af Skattedepartementet truffet afgørelse, hvorefter en af selskabet afholdt bortlodning ikke var omfattet af bestemmelserne i lov nr. 23 af 27. januar 1956 om afgift af gevinster ved lotterispil m. v. Det reklamebureau, der skulle tilrettelægge bortlodningen, havde rettet telefonisk henvendelse til Københavns politis 4. politiinspektorat, der meddelte, at bortlodningen kunne afholdes uden tilladelse, og henledte opmærksomheden på, at der efter loven af 27. januar 1956 påhvilede arrangøren en forpligtelse til at betale afgift af gevinsterne, hvis deres værdi oversteg 200 kr. – Skattedepartementets afgørelse medførte imidlertid, at vinderne blev indkomstskattepligtige af gevinsterne.

I § 1, stk. 1 og 3, i loven af 27. januar 1956 er bestemt følgende

stk. 1:

»Af gevinster i Landbrugslotteriet og Almindeligt dansk Vare- og Industrilotteri (Varelotteriet) samt af gevinster ved her i landet afholdte offentlige bortlodninger – herunder bortlodning ved tombola – og ved her i landet afholdte offentlige præmie- og gættekonkurrencer skal der svares en afgift til

staten i overensstemmelse med de nedenstående regler.«

stk. 3:

»Gevinster af den i stk. 1 nævnte art er fritaget for indkomstskat til stat og kommune.«

I april 1957 udsendte selskabet, der handler cykeldæk og -slanger, til sine forhandlere et cirkulære vedrørende lodtrækning om 12 gevinster blandt landets cykelhandlere samt om 3 gevinster blandt grossisterne og disses repræsentanter. I cirkulæret var det udtalt, at »skatten« af de udlovede gevinster var betalt.

Efter lodtrækningens afholdelse anmodede selskabet Københavns amtstue om tilladelse til senere at indgive en nøjagtig opgørelse over præmiebeløbene til brug ved beregningen af afgiften i henhold til loven af 27. januar 1956, og den 20. september 1957 fremsendte amtstuen sagen til Skattedepartementet.

Den 24. januar 1958 meddelte departementet selskabet, at bortlodningen, under hensyn til at deltagelsen i den havde været begrænset til en rent faglig kreds, ikke kunne anses for offentlig og derfor ikke omfattedes

af loven af 27. januar 1956. Selskabet anmodede departementet om, at bortlodningen måtte blive henført under loven, men departementet henholdt sig den 30. april 1958 til den trufne afgørelse.

Den polititjenestemand, der besvarede henvendelsen fra reklamebureauet, anførte overfor mig, at han ikke erindrede, hvad han havde meddelt bureauet, men at dettes referat af hans udtalelser sikkert var rigtigt, idet det svarede til, hvad han normalt oplyste på sådanne forespørgsler. Som hovedregel tog han dog visse forbehold, ligesom han gjorde opmærksom på forskellen mellem, hvad politiet officielt kunne udtale, og hvad der var hans personlige opfattelse. Han anså det for sin pligt at gøre opmærksom på bestemmelserne i loven af 27. januar 1956 og må have svaret reklamebureauet, at gevinsterne efter hans opfattelse ville blive afgiftspligtige i henhold til loven.

Politidirektøren udtalte, at allerede under hensyn til at der ikke krævedes tilladelse fra politiet til afholdelse af bortlodningen, burde det have stået arrangørerne klart, at der måtte påhvile dem en selvstændig pligt til hos rette vedkommende at skaffe sig nærmere oplysning om afgiftspligten. Politidirektøren mente ikke at kunne kritisere den orientering vedrørende afgiftspligten, som den pågældende polititjenestemand havde givet, idet polititjenestemandens opfattelse såvidt vides ikke var i strid med tidligere trufne afgørelser. I fremtiden vil politiet i lignende tilfælde blot henlede forespørgernes opmærksomhed på, at der ifølge gældende bestemmelser eventuelt påhviler arrangørerne afgiftspligt, og iøvrigt henvise vedkommende til at indhente nærmere oplysninger herom hos skattemyndighederne.

Skattedepartementet udtalte den 27. maj 1959, at man ved den trufne afgørelse, der er i overensstemmelse med tidligere afgørelser, havde lagt vægt på, at bortlodningen var begrænset til en faglig kreds, bestående af ca. 7.000 næringsdrivende, og derfor ikke kunne anses for omfattet af udtrykket »offentlige bortlodninger« i § 1 i loven af 27. januar 1956. Udtrykket måtte efter departementets formening forstås således, at det pågældende arrangement skulle stå åbent for alle eller i hvert fald for en langt større og mere ubestemt kreds, end der her var tale om. Gevinst-

mulighederne var ved bortlodningen sat i forhold til salget af den pågældende vare, således at bortlodningen fik karakter af en særlig form for forhandlerrabat til en begrænset kreds af næringsdrivende, og dette moment måtte også tages i betragtning ved bedømmelsen af, om arrangementet kunne betragtes som offentligt.

Inden loven af 27. januar 1956 havde departementet i henhold til bemyndigelsen i § 37, stk. 2, i de årlige udskrivningslove nedsat det beløb, hvormed visse arter af gevinster (lotterigevinster, gevinster ved totalisatorspil og ved præmie- eller gættekonkurrencer) skulle medregnes til vinderens skattepligtige indkomst, således at der så vidt muligt af gevinsten blev udredet en tilsvarende skat som den, der gælder for klasselotterigevinster. Denne praksis, der ved loven af 27. januar 1956 fik permanent lov hjemmel, ville man ikke have bragt til anvendelse i et tilfælde som det omhandlede.

I § 13, stk. 2, i de årlige ligningslove til og med skatteåret 1958/59 var det bestemt, at indkomster hidrørende fra lotterigevinster – bortset fra sådanne, der var undergivet en særlig afgiftspligt – ikke skulle medregnes til den skattepligtige indkomst, for så vidt beløbet ikke oversteg 200 kr. Oversteg beløbet 200 kr., skulle halvdelen af det overstigende beløb medregnes til den skattepligtige indkomst. Ifølge departementets udtalelse kunne denne bestemmelse på grund af Landsskatterettens praksis ikke være bragt til anvendelse på selskabets bortlodning.

Jeg måtte anse det for godt gjort, at reklamebureauet ved telefonsamtalen med 4. politiinspektorat havde fået den oplysning, at afgiftsloven af 27. januar 1956 var anvendelig på den påtænkte bortlodning. Reklamebureauet havde imidlertid efter det oplyste ikke søgt denne udtalelse bekræftet hos Skattedepartementet, hvorunder lovens administration hører. Jeg bemærkede herved, at det falder udenfor politiets beføjelse at tage stilling til, hvorledes en bortlodning skal bedømmes i afgifts- og skattemæssig henseende. Under hensyn hertil og til, at Københavns politi i fremtiden alene ville henlede forespørgernes opmærksomhed på loven af 27. januar 1956 og iøvrigt med hensyn til afgiftsspørgsmål henvise til skattemyndighederne, fandt jeg at kunne und-

lade at påtale det skete overfor den pågældende polititjenestemand.

Polititjenestemandens oplysning om, at bortlodningen omfattedes af loven, var ikke bindende for Skattedepartementet, og

jeg kunne ikke kritisere det skøn, der lå til grund for departementets afgørelse, hvorefter bortlodningen ikke kunne anses for offentlig og arrangementet således ikke henføres under loven af 27. januar 1956.

- 67.** *Da der ikke i Fængselsnævnets løsladelsesresolution var optaget særvilkår om administration af en prøveløsladt ungdomsfængselsfanges formue, havde fængselsledelsen ikke været berettiget til mod hans protest at tilbageholde hans bankbog for at administrere formuen. (J. nr. 850/58).*

A klagede over, at han ved prøveløsladelse fra ungdomsfængslet på Søbysøgård ikke kunne få udbetalt et bankindestående på 7000 kr., samt over, at han ved en senere lejlighed ikke kunne få udbetalt 30 kr. til personlige fornødenheder.

A blev den 11. juni 1957 prøveløsladt bl. a. på vilkår, at han i et tidsrum af 2 år underkastede sig tilsyn ved ungdomsfængslets foranstaltning og holdt sig de af tilsynet givne pålæg efterrettelig. – Den 20. oktober 1957 blev A indsat i varetægtsfængsel og senere ifølge Fængselsnævnets resolution genindsat i ungdomsfængsel.

Inspektøren for ungdomsfængslet på Søbysøgård udtalte overfor mig, at man ved løsladelsen nægtede at udbetale A bankindestændet og senere at udbetale ham 30 kr. til personlige fornødenheder, fordi man i løsladelsesvilkårene fandt hjemmel til at være medbestemmende ved administrationen af bankindestændet. I tiden fra løsladelsen til indsættelsen i varetægtsfængsel den 20. oktober 1957 blev der udbetalt A 4.767,67 kr., og man havde således ikke forsøgt at forholde

ham hans penge, men havde forsøgt at dæmme op for et overdrevent forbrug af midlerne. Under A's ophold i varetægtsfængslet havde man i tiden 28. november 1957 til 7. januar 1958 udbetalt ham flere småbeløb, ialt 25 kr., og når man ved en bestemt lejlighed havde nægtet at udbetale 30 kr. på een gang men alene udbetalte 5 kr., måtte dette tilskrives tilsynets skøn over rimeligheden af A's pengeforbrug.

Direktoratet for Fængselsvæsenet udtalte som sin opfattelse, at inspektøren ikke havde været berettiget til mod A's protest at tilbageholde bankbogen ved løsladelsen, når der ikke i Fængselsnævnets løsladelsesresolution var optaget særvilkår om administration af A's formue.

Jeg udtalte, at da der ikke i A's prøveløsladelsesvilkår var optaget særvilkår om administration af formuen, havde fængselsledelsen, uanset at den handlede til varetagelse af A's tarv, ikke været berettiget til at administrere hans bankbog.

- 68.** *Indskærpelse af, at det i politirapporter udtrykkelig bør anføres, at bestemmelsen i retsplejelovens § 807, stk. 3, er iagttaget. (J. nr. 866/58).*

I forbindelse med min behandling af en klage fra A, der af Københavns politi var sigtet for overtrædelse af bekendtgørelse nr. 290 af 22. september 1954 om handel med vitaminpræparater, blev jeg opmærksom på, at det ikke fremgik af en politirapport vedrørende en afhøring af A, om han var gjort bekendt med bestemmelsen i retsplejelovens § 807, stk. 3, hvorefter en sigtet ikke er forpligtet til at svare.

Den civiloverbetjent, der havde foretaget afhøringen, erklærede, at han med bestemtthed huskede, at han inden afhøringen havde gjort A bekendt med indholdet af retsplejelovens § 807, stk. 3, men blot ikke anført det i rapporten.

III. politiinspektør henholdt sig til overbetjentens redegørelse og meddelte, at han havde indskærpet sit personale, at det skal

anføres i rapporten, at regelen i retsplejelovens § 807, stk. 3, er overholdt.

Endelig oplyste politidirektøren, at forholdet var blevet påtalt overfor civiloverbetjenten.

| Jeg udtalte herefter, at civiloverbetjen-

ten havde begået en fejl ved ikke i politi-rapporten at anføre, at retsplejelovens § 807, stk. 3, var iagttaget. Da det nu var indskærpet, at det i rapporten skal anføres, om bestemmelsen er overholdt, og da forholdet var påtalt, foretog jeg ikke yderligere.

69. Lovmedholdeligheden af Landbrugsministeriets praksis med hensyn til optagelse i registeret over autoriserede kartoffeleksportører betegnet som tvivlsom. (J. nr. 868/58).

I oktober 1958 klagede advokat L over, at Landbrugsministeriet den 5. september 1958 havde afslået hans klient A's andragende om optagelse i det i henhold til lov nr. 96 af 31. marts 1938 om udførsel af kartofler førte register over autoriserede kartoffeleksportører. L anførte, at ministeriets afgørelse – der var begrundet med, at man ikke mente, at A var i besiddelse af kendskab til og erfaring med hensyn til udenrigshandel – ikke var i overensstemmelse med loven af 31. marts 1938 og dens forarbejder.

A. Landbrugsministeriets behandling af A's ansøgning.

Den 25. juli 1958 ansøgte L om, at A måtte blive optaget i registeret. I ansøgningen anførtes det, at A siden 1931 havde drevet selvstændig forretning som entreprenør og vognmand, og at han især havde udført kørsel med kartofler for kartoffeleksportører, kartoffelhandlere og landmænd. Siden august 1957 havde han opkøbt kartofler for en kartoffelcentral, ligesom han havde forestået forsendelse af eksportkartofler.

Landbrugsministeriet forelagde andragendet for Landbrugsrådet, der meddelte, at Kartoffeleksportudvalget havde udtalt følgende:

»Kartoffeleksportudvalget kan ikke anbefale at autorisere vedkommende ud fra den betragtning, at hans kvalifikationer kun i beskeden omfang dækker de krav, som bør stilles til en autoriseret eksportør. I særdeleshed synes omspurgt ikke at være i besiddelse af kendskab til og erfaring med udenrigshandel.«

Landbrugsrådet tiltrådte udtalelsen.

Grosserer-Societetets Komité udtalte herefter, at den ikke mente at kunne anbefale det ansøgte.

Den 5. september 1958 afslog ministeriet ansøgningen. L anmodede om at få afskrifter af erklæringerne fra Landbrugsrådet og Grosserer-Societetets Komité samt om en nærmere begrundelse for den trufne afgørelse, og den 26. september 1958 sendte ministeriet de ønskede afskrifter og oplyste, at det efter sin sædvanlige praksis ikke havde kunnet bevilge det ansøgte, allerede fordi A ikke kunne antages at være i besiddelse af kendskab til og erfaring med hensyn til udenrigshandel.

B. Lovgivningen.

Af forarbejderne til loven af 1938 og den forudgående lov nr. 339 af 23. december 1932 om udførsel af kartofler samt til lovene nr. 67 og 68 af 7. marts 1952 om kontrol med udførsel af danske grønsager og dansk frugt fremgår følgende:

a. Lov nr. 339 af 23. december 1932

I november 1932 fremsatte landbrugsministeren forslag til lov om udførsel af kartofler (Rigsdagstidende 1932/33, Folketingets forhandlinger, sp. 1046). Ifølge lovforslagets § 1 bemyndigedes landbrugsministeren til at fastsætte nærmere bestemmelser, der tilsigtede at føre kontrol med, at kartofler, der udførtes, fremtrådte som velbehandlede salgsvarer, og ifølge forslaget § 3 var udførsel af kartofler kun tilladt personer, foreninger eller institutioner, der var optaget i et af Landbrugsministeriet ført register, og som ved deres underskrift havde forpligtet sig til at overholde de i henhold til § 1 fastsatte bestemmelser. I bemærkningerne til lovforslagets § 3 var anført (RT 1932/33, till. A, sp. 3262):

»Bestemmelsen om eksportørernes optagelse i et register . . . skyldes ønsket om at vanskeliggøre udførslen af kartofler for personer, der ikke i almindelighed optræder som eks-

portører af kartofler og derfor savner den hertil fornødne indsigt . . .«

Ved lovforslagets 1. behandling i Folketinget var der nogen betænkelighed med hensyn til forslaget § 3, idet den kunne føre til en monopolisering af handelen med og udførselen af kartofler. I den anledning udtalte landbrugsministeren (RT 1932/33, Ft. forh., sp. 1074) :

»Hvad betænkelighederne ved § 3 angår, vil jeg sige, at det er ikke nogen monopolstilling, der her tilsigtes, tværtimod, enhver kan komme med i denne eksport. Men det er nødvendigt, for at man kan have kontrol, at man har registre over, hvem der har eksporteret, således at man ved, hvor man skal kontrollere . . .«

Efter 1. behandling blev der nedsat et udvalg, der i betænkning af 9. december 1932 (RT 1932/33, till. B, sp. 81) stillede forslag om, at der i § 3 blev optaget en bestemmelse om, at de med kontrollen forbundne udgifter skulle afholdes af eksportørerne, og henstillede til ministeren, at omkostningerne ved kontrollen blev indskrænket til det mindst mulige.

Ved lovforslagets 3. behandling i folkettinget blev det fra en enkelt side anført, at man ved loven greb ind i erhvervsfriheden, og foranlediget heraf udtalte landbrugsministeren (RT 1932/33, Ft. forh., sp. 1930) :

». . . at det er nødvendigt, hvis man vil have regler, således at man kan udføre kartofler, som er nogenlunde gode ved udførselen, at have kontrol med eksportørerne.«

Ved lovforslagets 1. behandling i Landstinget den 15. december 1932 udtalte ministeren (RT 1932/33, Lt. forh., sp. 494) :

»Ifølge § 3 indføres der et register, hvorpå de eksportører, som ønsker at udføre kartofler, opføres, for at man derigennem kan have kontrol med disse eksportører og derigennem kan have mulighed for, at kontrollen med udførselen af kartofler bliver fuldt forsvarlig.«

Den 20. december 1932 blev lovforslaget vedtaget og blev bekendtgjort som lov nr. 339 af 23. december 1932 om udførsel af kartofler. Lovens §§ 1 og 3 havde følgende ordlyd :

§ 1 :

»1. Landbrugsministeren bemyndiges til at

fastsætte nærmere bestemmelser, der tilsigter at føre kontrol med, at kartofler, der udføres her fra landet, fremtræder som velbehandlede salgsvarer.

2. Udførsel af kartofler vil kun kunne finde sted under iagttagelse af de af landbrugsministeren i medfør heraf truffede bestemmelser.«

§ 3 :

»1. Udførsel af kartofler her fra landet er kun tilladt personer, foreninger eller institutioner, der er optaget i et af Landbrugsministeriet ført register, og som ved deres underskrift har forpligtet sig til at overholde de i henhold til § 1 fastsatte bestemmelser. For indskrivning i registeret erlægges et gebyr, hvis størrelse fastsættes af landbrugsministeren.

2. De med kontrollen forbundne udgifter afholdes af eksportørerne.«

Ifølge § 5 havde loven gyldighed til udgangen af april 1938.

b. *Lov nr. 96 af 31. marts 1938.*

I februar 1938 blev der i Landstinget fremsat forslag til en ny lov om udførsel af kartofler. Lovforslagets §§ 1 og 2 havde følgende ordlyd (RT 1937/38, till. A, sp. 3975) :

§ 1 :

»1. Ministeren for landbrug og fiskeri kan fastsætte nærmere bestemmelser, der tilsigter at føre kontrol med, at kartofler, der udføres herfra landet, fremtræder som velbehandlede salgsvarer. Udførsel af kartofler må kun finde sted under iagttagelse af de af ministeren i så henseende truffede bestemmelser.

2. De med kontrollen forbundne udgifter afholdes af eksportørerne.«

§ 2 :

»Udførsel af kartofler her fra landet er kun tilladt personer, foreninger eller institutioner, der er optaget i et af Ministeriet for landbrug og fiskeri ført register, og som ved deres underskrift har forpligtet sig til at overholde de i henhold til § 1 fastsatte bestemmelser.«

Ved 1. behandling i Folketinget den 15. marts 1938 udtalte ministeren (RT 1937/38, Ft. forh., sp. 4044) i besvarelse af et underforhandlingerne stillet spørgsmål :

»Dernæst vil jeg sige angående eksportørerne, at jeg naturligvis ikke her har nogen

som helst oplysning om, hvad de har tjent, og jeg mener heller ikke, jeg skal blande mig i det. Det er jo ikke meningen, at man på nogen måde skal begrænse retten til eksport for befolkningen, heller ikke for avlerne, og det sker heller ikke. Det, som er meningen med at give autorisation, er naturligvis kun, at man skal vide, hvem der eksporterer, for at kunne holde kontrol. Det sker ikke på nogen måde for at give et monopol. Hvis avlerne selv ønsker det, kan de selvfølgelig få lov til at eksportere. Det har de jo også hidtil gjort, og det mener jeg de fremdeles skal gøre.»

Lovforslaget blev uændret vedtaget og bekendtgjort som lov nr. 96 af 31. marts 1938.

c. Lovene nr. 67 og 68 af 7. marts 1952 om kontrol med udførsel af danske grønsager og dansk frugt.

Den 4. marts 1949 blev der i Landstinget fremsat to lovforslag, der angik kontrollen med udførsel af henholdsvis friske danske grønsager og frisk dansk frugt. Ifølge forslagene § 2 bemyndigedes ministeren til efter samråd med visse landbrugsorganisationer at bestemme, at udførsel af de nævnte varer kun måtte foretages af dertil af ministeren autoriserede eksportører (RT 1948/49, till. A, sp. 4325 og 4331). Efter 1. behandling blev der nedsat et udvalg, der den 30. marts 1949 afgav betænkning (RT 1948/49, till. B, sp. 1857). Udvalgets flertal stillede med tiltrædelse af landbrugsministeren forslag om, at der i § 2 blev indsat et nyt punktum med følgende ordlyd:

»Enhver kan blive autoriseret som eksportør, når vedkommende underkaster sig de til enhver tid fastsatte betingelser for eksporten.»

Ved forslagens 2. behandling i Landstinget den 1. april 1949 udtalte landbrugsministeren (RT 1948/49, Lt. forh., sp. 1207):

»... jeg kan ikke se rettere, end at der med de vilkår, der her er foreslået for de autoriserede eksportører, kræves så lidt af dem, som det overhovedet er muligt. Der kræves bare, at man får at vide, hvem det er, man skal henholde sig til, når der sker overtrædelser, og få dokumenteret, hvem det drejer sig om. Man kan jo blot se på de vilkår, alle andre autoriserede eksportører har, når talen er om udførsel af landbrugsprodukter.»

Lovforslagene med de stillede ændringsfor-

slag blev vedtaget og bekendtgjort som lovene nr. 179 og 180 af 12. april 1949. Disse love er senere blevet afløst af lovene nr. 67 og 68 af 7. marts 1952, hvor det i § 2 er bestemt, at eksporten kun må foretages af anerkendte eksportører, og at enhver kan blive anerkendt som eksportør, når vedkommende underkaster sig de til enhver tid fastsatte betingelser for eksporten.

C. Landbrugsministeriets udtalelser.

Landbrugsministeriet udtalte den 13. november 1958, at der ved loven af 31. marts 1938 blev givet ministeriet bemyndigelse til at udøve et diskretionært skøn med hensyn til optagelse af personer og firmaer i kartoffelregisteret. Ministeriet mener, at denne opfattelse er bekræftet ved Højesterets dom af 26. juni 1951 (U.f.R. 1951, s. 778), hvor det blev fastslået, at ministeriet i loven af 31. marts 1938 havde haft fornøden hjemmel til at stille visse nærmere anførte betingelser for, at en kartoffeleksportør kunne forblive i registeret. Da eksportøren groft havde tilsidesat sine forpligtelser overfor kartoffelavlerne, fandt Højesteret ikke grundlag for at fastslå, at ministeriet ved at slette ham af registeret havde overskredet sine beføjelser.

Ministeriet anførte dernæst, at dets skøn over, om en ansøger kan optages i registeret, er baseret på udtalelser fra Kartoffeleksportudvalget og Grosserer-Societets Komité om vedkommendes forretningsmæssige kvalifikationer, herunder hans kendskab til handel med kartofler og erfaring med hensyn til gennemførelse af eksportforretninger i almindelighed.

Den 19. december 1958 anmodede jeg Landbrugsministeriet om yderligere oplysninger, herunder om det som hævdet af L kræves, at der ved optagelse i registeret stilles et depositum på 20.000 kr. Endvidere anmodede jeg om en udtalelse om, hvilke betingelser ministeriet stiller for at anerkende en person som eksportør af grønsager og frugt.

Ministeriet svarede den 17. februar 1959, at der kun stilles de nævnte krav til en ansøgers personlige kvalifikationer, for at vedkommende kan blive optaget i registeret. Hvis en ansøger opfylder disse betingelser, udfærdiges autorisation på betingelse af, at der for de første 5 år stilles en bankgaranti på 20.000 kr. i favør af Landbrugsministeriet til sikkerhed for indgåede forpligtelser i forbindelse

med eksporten. Dette vilkår, der blev indført i 1947, stilles dels for at begrænse tilgangen af eksportører til personer af en vis økonomisk soliditet, dels for at sikre, at der ikke opstår uheldige situationer i forhold til udlandet som følge af konkurs o. lign.

Med hensyn til hjemmelen for kravet oplyste ministeriet, at kammeradvokaten den 19. februar 1947 havde udtalt, at han efter almindelige forvaltningsretlige principper var mest tilbøjelig til at mene, at det måtte være berettiget som vilkår for optagelse i registeret at forlange stillet en bankgaranti af den angivne størrelse til sikkerhed for opfyldelsen af indgåede eksportforpligtelser.

Det blev dernæst oplyst, at ministeriet i 1933 nedsatte et kartoffeleksportudvalg, der førte registeret over kartoffeleksportører. Optagelsen i registeret var en ren formalitet, idet enhver, der indsendte det fastsatte gebyr, blev optaget. Dette gav imidlertid anledning til kritik fra landbruget, der fandt det nødvendigt, at der – efter at der var gennemført en officiel kvalitetskontrol med kartofler for at sikre eksportens renommé i udlandet – også blev gennemført en autorisationsordning for at skabe sikkerhed for, at eksporten blev varetaget af kvalificerede og ansvarlige eksportører. Kort efter vedtagelsen af loven af 31. marts 1938 nedsattes et nyt kartoffeleksportudvalg, der som sin første opgave skulle fremkomme med indstilling om, hvilke krav der skulle stilles for optagelse i registeret.

Med hensyn til eksporten af grønsager og frugt meddelte ministeriet, at der ikke stilles betingelser til eksportører af disse varearter, bortset fra at de skal underkaste sig de for eksporten gældende bestemmelser om kvalitetskontrol. I § 2 i lovene af 7. marts 1952 er det udtrykkeligt fastslået, at enhver kan blive anerkendt som eksportør af disse varer. Disse love kunne efter ministeriets formening ikke medføre nogen ændring i praksis med hensyn til autorisation af kartoffeleksportører, da en lignende bestemmelse ikke findes i loven af 31. marts 1938. Ministeriet henviste dels til landbrugsministerens udtalelse den 1. april 1949 i Folketinget om, at der med lovene om udførsel af grønsager og frugt tilsigtedes gennemført en friere ordning for eksporten af disse varer end for andre landbrugsprodukter, dels til bemærkningerne til § 3 i det af landbrugsministeren den 30. november 1932 fremsatte forslag til lov om udførsel af

kartofler, hvorefter oprettelsen af registeret skyldtes et ønske om at vanskeliggøre eksporten for andre personer, der ikke i almindelighed optrådte som eksportører af denne vare.

Ministeriet mente ikke, at landbrugsministerens udtalelser under rigsdagsforhandlingerne om kartoffellovene indeholdt noget tilsagn om, at enhver ansøger, uanset kvalifikationer, kunne forvente at blive autoriseret. Efter ministeriets opfattelse var dets praksis ikke uforeneligt med lovens endelige ordlyd.

Da jeg i skrivelsen af 19. december 1958 havde henvist til landbrugsministerens udtalelse den 15. marts 1938 i Folketinget, bemærkede ministeriet, at udtalelsen i sin sammenhæng vedrørte spørgsmålet om, hvorvidt der vil blive autoriseret så få eksportører, at det vil kunne medføre et »udartet monopol eller en klikedannelse«, der kunne skade avlernes adgang til at afsætte kartofler til eksport, eller medføre, at der betales avlerne urimeligt lave priser sammenlignet med eksportørernes indtjening.

Endelig oplyste ministeriet, at der i øjeblikket var 70 eksportører i registeret. Siden 20. februar 1948 var der optaget 18 eksportører og slettet 71. Optagelsen skete på grundlag af de foran nævnte kvalifikationer og slettelserne i langt de fleste tilfælde som følge af, at den pågældende ikke i to på hinanden følgende sæsoner havde beskæftiget sig med kartoffeleksport, hvilket er en betingelse for at kunne blive i registeret.

D. *Min udtalelse af 15. maj 1959.*

Efter det oplyste måtte det antages, at resttilstanden fra 1933 til 1938 – uanset bemærkningerne til § 3 i lovforslaget af 30. november 1932 om, at det påtænkte register blev indført for at vanskeliggøre eksporten for personer, der ikke i almindelighed optrådte som eksportører af denne vare – havde været den, at enhver kunne optages i registeret, når han betalte det fastsatte gebyr. Denne ordning blev ændret efter vedtagelsen af loven af 31. marts 1938, idet der efter indstilling fra Landbrugsministeriets Kartoffeleksportudvalg blev fastsat nærmere vilkår for optagelsen i registeret. I 1947 bestemte ministeriet, at autorisationen kun udfærdiges på betingelse af, at der for de første 5 år stilles en

bankgaranti på 20.000 kr. i favør af Landbrugsministeriet.

Sammenholdt man denne udvikling med landbrugsministerens udtalelser under behandlingerne af 1932- og 1938-lovene, var der overensstemmelse mellem ministerens udtalelse i forbindelse med vedtagelsen af 1932-loven og retsstillingen i årene 1932-38. — Det var der derimod ikke for så vidt angår tiden efter 1938. Under behandlingen af 1938-loven udtalte landbrugsministeren, at meningen med autorisationen kun var, at man ville have kendskab til, hvem der eksporterede (RT 1937/38, Ft. forh., sp. 4044). Denne udtalelse måtte efter min opfattelse nærmest forstås således, at enhver som hidtil skulle kunne optages i registeret.

I anledning af ministeriets henvisning til højesteretsdommen af 26. juni 1951 bemærkede jeg, at Højesteret alene havde fastslået, at der var hjemmel til at stille visse minimumskrav til eksportørernes hæderlighed, for at disse kunne forblive i registeret, og til under visse omstændigheder at slette en eksportør af registeret, jfr. her ved højesteretsdommen J. L. Frosts bemærkninger til dommen i Tidsskrift for Retsvidenskab 1952, side 347. Jeg fandt derfor ikke, der kunne tillægges denne dom afgørende betydning ved bedømmelsen af nærværende sag, der alene vedrørte spørgsmålet om betingelserne for optagelse i registeret.

Under hensyn til ordlyden af § 1 i 1938-loven og til, at lovens formål var at gennemføre en kvalitetskontrol med kartofler, samt til landbrugsministerens udtalelser i Rigsdagen i 1938, sammenholdt med ud-

talelserne i 1932, måtte jeg anse det for tvivlsomt, om Landbrugsministeriets praksis på det her omhandlede område havde fornøden hjemmel. Det måtte i denne forbindelse tillægges betydning, at den fulgte praksis var i strid med almindelige næringsfrihedsprincipper.

Specielt fandt jeg det meget tvivlsomt, om ministeriet uden udtrykkelig støtte i 1938-loven havde hjemmel til at stille krav om, at eksportører skal fremskaffe en bankgaranti på 20.000 kr., og om, at de skal have kendskab til udenrigshandel i almindelighed. Disse vilkår medfører formentlig en væsentlig indskrænkning af den personkreds, der kan optages i registeret, og kravet om bankgaranti går langt ud over lovens ordlyd, hvorefter der kun er hjemmel til hos eksportørerne at opkræve de med kontrollen forbundne udgifter, jfr. § 1, stk. 2.

Jeg meddelte samtidig, at den endelige afgørelse af lovligheden af ministeriets fortolkning og praksis henhørte under domstolene, og at jeg under hensyn til den tvivl, der var vedrørende lovligheden af ministeriets fortolkning, ville finde det ønskeligt, hvis spørgsmålet blev afgjort ved en retssag. Såfremt A agtede at anlægge sag mod Landbrugsministeriet, ville jeg i medfør af § 7, stk. 3, i instruks nr. 109 af 22. marts 1956 for folketingets ombudsmand henstille, at der meddeltes ham fri proces, for så vidt han iøvrigt opfyldte betingelserne herfor.

Københavns Overpræsidium har den 22. juli 1959 nægtet A fri proces under hensyn til det om hans økonomiske forhold oplyste.

70. *Indførelse af et barns fornavn i ministerialbogen med en anden stavemåde end den af forældrene ønskede. (J. nr. 890/58).*

I oktober 1958 klagede A over, at en sognepræst havde nægtet at indføre hans søn i ministerialbogen med fornavnet Peer og i stedet indført ham med fornavnet Per.

Fra Kirkeministeriet modtog jeg en udtalelse med sagens akter, herunder erklæringer fra sognepræsten og kirkesangeren, der havde anmeldt A's søn til ministerialbogen.

Kirkesangeren oplyste, at A's hustru i et brev havde anmodet ham om at anmelde

sønnen til ministerialbogen med navnet Peer. Ved kirkesangerens henvendelse havde sognepræsten imidlertid udtalt, at navnet efter den kirkelige håndbog skulle skrives med eet e, hvorefter kirkesangeren, så vidt han huskede, havde gjort opmærksom på, at navnet Peer var understreget i brevet. Sognepræsten havde bedt kirkesangeren gøre A's hustru opmærksom på, at navnet var indført med eet e i ministerialbogen.

Sognepræsten oplyste, at A senere telefonisk forlangte navnet rettet, hvilket han nægtede, ligesom han svarede nej til A's forlangende om at få navnet slettet i ministerialbogen. Da han derefter ville forklare, hvorledes navnet kunne rettes, afbrød A samtalen.

Kirkeministeriet udtalte i skrivelse af 5. januar 1959 til vedkommende biskop, at det intet fandt at erindre mod, at navnet Peer anvendes som fornavn til en dreng, og anmodede biskoppen om at foranledige, at stavemåden ændredes, samt om at tilkendegive sognepræsten, at han havde været uberettiget til at indføre det omhandlede fornavn i ministerialbogen med en anden stavemåde end af forældrene ønsket.

Kirkeministeriet udtalte overfor mig, at det i medfør af § 18 i forordning om dåben af

30. maj 1828 tilkommer en ministerialbogsfører at udøve et selvstændigt skøn over betimeligheden af, at et af forældrene foreslået fornavn indføres i kirkebøgerne, og at han i vægringstilfælde ikke har pligt til at forelægge spørgsmålet om navnets egnethed for ministeriet, men at han ikke er beføjet til at indføre et andet navn eller navnet i en anden form end af forældrene ønsket.

Jeg måtte anse det for godt gjort, at sognepræsten havde indført A's søn i ministerialbogen med fornavnet Per, uagtet han var klar over, at navnet ønskedes stavet Peer. Sognepræsten havde herved begået en fejl.

Da forholdet imidlertid var berigtiget og Kirkeministeriet havde påtalt det passerede, foretog jeg ikke yderligere.

71. *Begyndelsestidspunktet for den i retsplejelovens § 469, stk. 2, fastsatte frist på 5 dage for indbringelse for retten af spørgsmålet om lovligheden af tvangsendlæggelse på sindssygehospitalet. (J. nr. 965/58).*

I oktober 1958 klagede højesteretssagfører L som advokat for A over en af Justitsministeriet den 5. september 1958 afgivet udtalelse vedrørende det tidspunkt, fra hvilket den i retsplejelovens § 469, stk. 2, fastsatte frist på 5 dage skal regnes. Efter højesteretssagføreren opfattelse måtte de i 1953 og 1954 gennemførte ændringer af grundloven og retsplejeloven medføre, at en tvangsendlagt altid – også uden at overlægen eller Justitsministeriet definitivt havde taget stilling til spørgsmålet – måtte have ret til at gå til domstolene for at få prøvet spørgsmålet om tvangsendlæggelsens lovlighed, ligesom det offentlige skulle indbringe en sådan sag for retten inden 5 dage efter patientens begæring herom.

Den 1. maj 1958 blev A tvangsendlagt på sindssygehospitalet i Risskov under medvirken af politiet. Nogen tid efter indlæggelsen begærede han spørgsmålet om indlæggelsens lovlighed indbragt for retten, og den 19. maj 1958 forelagde overlægen begæringen for Justitsministeriet og tilføjede, at patienten ikke havde rejst krav om udskrivning.

I skrivelse af 11. juni 1958 til overlægen meddelte Justitsministeriet, at Retslægerådet havde udtalt, at der efter rådets skøn var

fuldt fornødent lægeligt grundlag for den foretagne tvangsendlæggelse, og at ministeriet herefter anså tvangsendlæggelsen for lovlig. Ministeriet anmodede om, at A måtte blive underrettet herom og gjort bekendt med, at spørgsmålet om tvangsendlæggelsens lovlighed kunne forelægges for retten, såfremt han fremsatte begæring derom overfor Justitsministeriet.

Den 13. juni 1958 underrettede overlægen Justitsministeriet om, at A ønskede spørgsmålet forelagt for retten, og den 17. juni 1958 indbragte ministeriet sagen for vedkommende civilret.

Den 27. august 1958 forespurgte højesteretssagføreren Justitsministeriet, om sagen ikke burde have været indbragt for retten på et tidligere tidspunkt, nemlig senest 5 dage efter overlægens skrivelse af 19. maj 1958.

Justitsministeriet svarede den 5. september 1958, at det efter ordlyden af bestemmelserne i sindssygelovens §§ 8 og 9 var tvivlsomt, i hvilket omfang spørgsmålet om en tvangsendlæggelsens lovlighed kunne indbringes for retten uafhængig af de nævnte bestemmelser. Efter ministeriets opfattelse burde imidlertid en person, der er anbragt på sindssygehospitalet mod sin vilje, og som øn-

sker spørgsmålet om frihedsberøvelsens lovlighed indbragt for domstolene, henvises til at følge den i sindssygelovens §§ 8 og 9 foreskrevne fremgangsmåde, selv om det alene eller i første række er selve indlæggelsens lovlighed, han ønsker prøvet for retten. For denne fortolkning talte bl. a., at hospitalets overlæge – eventuelt hospitalsvæsenet – i modsat fald ville komme til at stå som patientens modpart under retssagen, hvilket man netop havde villet undgå ved den i 1954 stedfundne ændring af sindssygeloven. Det måtte formentlig være en følge af bestemmelsen i retsplejelovens § 469, stk. 1, at sager om lovligheden af tvangsindlæggelse på sindssygehospital – bortset fra tilfælde hvor vedkommende overlæge i medfør af sindssygelovens § 4 nægter at modtage patienten – ikke kan rettes mod politiet.

Under henvisning hertil var der efter ministeriets opfattelse ikke i den foreliggende sag sket nogen overskridelse af den i retsplejelovens § 469, stk. 2, nævnte frist, idet ministeriet efter modtagelsen af overlægens skrivelse af 13. juni 1958 ved skrivelse af 17. juni 1958 indbragte sagen for retten.

Den 12. september 1958 anmodede højesteretssagføreren Justitsministeriet om at tage spørgsmålet op til fornyet overvejelse, idet det efter hans opfattelse var klart, at den tvangsindlagte efter den i 1954 foretagne ændring af sindssygeloven havde ret til at begære spørgsmålet om selve tvangsindlæggelsens lovlighed prøvet, og at fristen i retsplejelovens § 469, stk. 2, var fastsat med henblik herpå.

Den 26. september 1958 svarede Justitsministeriet, at det kunne henholde sig til skrivelsen af 5. september 1958.

§ 71, stk. 6, i grundloven af 1953 har følgende ordlyd:

»Udenfor strafferetsplejen skal lovligheden af en frihedsberøvelse, der ikke er besluttet af en dømmende myndighed, og som ikke har hjemmel i lovgivningen om udlændinge, på begæring af den, der er berøvet sin frihed, eller den, der handler på hans vegne, forelægges de almindelige domstole eller anden dømmende myndighed til prøvelse. Nærmere regler herom fastsættes ved lov.«

For at bringe den daværende lovgivning i overensstemmelse med den nye grundlovs bestemmelser fremsattes den 14. januar 1954

(Folketingstidende 1953/54, till. A, sp. 1505 og 1509) forslag til lov om ændringer i lov nr. 118 af 13. april 1938 om sindssyge personers hospitalsophold og forslag til lov om ændringer i retsplejeloven.

I lovforslagene havde sindssygelovens § 9, stk. 2 og 3, følgende affattelse:

Stk. 2:

»For så vidt en sådan begæring afslås, skal den behandlende læge på forlangende af den, der har fremsat begæring om udskrivning, forelægge sagen for justitsministeren, der inden 1 måned afgør, om udskrivning skal finde sted.«

Stk. 3:

»Når justitsministeren har bestemt, at udskrivning skal nægtes, skal der gives den, der har begæret udskrivning, meddelelse derom. Samtidig skal vedkommende gøres bekendt med, at spørgsmålet om lovligheden af tilbageholdelsen kan forelægges retten i overensstemmelse med retsplejelovens kapitel 43 a.«

Retsplejelovens § 469, stk. 1 og 2, havde efter forslaget følgende ordlyd:

»Begærer den, der administrativt er berøvet sin frihed, eller den, som handler på hans vegne, at frihedsberøvelsens lovlighed prøves af retten, skal den myndighed, som har besluttet frihedsberøvelsen eller nægtet at opheve den, forelægge sagen for underretten på det sted, hvor den, om hvis frihedsberøvelse der er spørgsmål, har bopæl (hjemting), jfr. § 235.

Forelæggelsen for retten skal finde sted inden 5 søgnedage efter begæringens fremsættelse . . .«

I betænkning af 29. april 1954, afgivet af det af Folketinget nedsatte udvalg (FT 1953/54, till. B., sp. 609) udtaltes det, at udvalget havde stillet justitsministeren en række spørgsmål og modtaget dels mundtligt, dels skriftligt svar. Såvel spørgsmål som svar var aftrykt som bilag.

Udvalget havde bl. a. spurgt justitsministeren, om der var modstrid mellem fristen i sindssygelovens § 9 og retsplejelovens § 469. I skrivelse af 27. marts 1954 svarede justitsministeren (sp. 638), at den frist, som var fastsat i § 469 i forslaget til lov om ændringer i retsplejeloven, gælder forelæggelse for retten, når der er fremsat begæring om rets-

lig prøvelse af en frihedsberøvelses lovlighed. Den myndighed, som har besluttet frihedsberøvelsen eller nægtet at ophæve den, skal inden 5 søgnedage efter, at begæringen er fremsat, forelægge sagen for retten. Efter sindssygeloven og ændringsforslaget til denne er det Justitsministeriets afgørelse, som skal prøves, og det vil kunne og skulle ske inden 5 dage efter, at det er begæret. Fristen på 1 måned, inden hvilken Justitsministeriet skal træffe afgørelse, er derfor ikke i strid med fristen i § 469.

For så vidt man ville hævde, at den tvangsindlagte eller den, hvis forlangende om udskrivning overlægen ikke havde ment at burde imødekomme, allerede administrativt var berøvet sin frihed, og at overlægen derfor efter ordlyden af § 469 på begæring skulle indbringe sagen for retten (ikke for Justitsministeriet) inden 5 dage, måtte justitsministeren dertil svare, at en beslutning om frihedsberøvelse eller nægtelsen af at ophæve den efter forslaget først forelå, når Justitsministeriet havde truffet sin afgørelse. § 469 måtte fortolkes overensstemmende med de særlige regler i lovene om de forskellige arter af frihedsberøvelse.

Der ses ikke ved de senere forhandlinger i Folketinget at være taget afstand fra justitsministerens udtalelse. Tværtimod udtalte

folketingsudvalgets ordfører ved lovforslagene 2. behandling (FT 1953/54, sp. 5093-94), at udvalget havde diskuteret, om det ikke ville være muligt at udskyde den justitsministerielle afgørelse og lade overlægernes afgørelse om udskrivning komme direkte for domstolene; da man imidlertid ikke ved sindssygevæsenet som f. eks. ved åndssvageforsorgen havde en bestyrelse, for hvem overlægens afgørelse skulle forelægges, kunne overlægen komme til at stå i retten som den syges modpart, og udvalget havde derfor besluttet at følge justitsministerens forslag.

Jeg udtalte den 21. november 1958, at de foreliggende oplysninger om tilblivelsen af bestemmelserne i sindssygelovens § 9, stk. 2 og 3, og retsplejelovens § 469, herunder det af folketingsudvalgets ordfører ved 2. behandling anførte, ikke gav mig grundlag for at antage, at jeg ville kunne kritisere Justitsministeriets opfattelse, hvorefter den i retsplejelovens § 469 fastsatte frist på 5 dage regnes fra den dag, patienten forlanger Justitsministeriets tiltrædelse af tvangsindlæggelsen indbragt for retten.

Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse af spørgsmålet om rigtigheden af Justitsministeriets fortolkning formentlig henhørte under domstolene.

72. *Anset det for tvivlsomt, om Landbrugsministeriet kan lade behovsynspunkter være afgørende ved bedømmelsen af andragender om autorisation af laboratorier i henhold til lov nr. 75 af 23. februar 1932 om kontrol med kemiske undersøgelser af mejeriprodukter og lov nr. 135 af 13. april 1938 om handel med foder- og gødningsstoffer m. m. (J. nr. 989/58).*

I november 1958 klagede to civilingeniører, der er indehavere af et analytisk laboratorium i Århus, over, at Landbrugsministeriet havde afslået at meddele laboratoriet autorisation til foretagelse af analyser af foderstoffer og grundforbedringsmidler m. v.

Af sagens akter fremgik det, at de to civilingeniører i juni 1958 ansøgte om, at deres laboratorium måtte blive autoriseret i henhold til § 15 i lov nr. 135/39 af 13. april 1938 om handel med foder- og gødningsstoffer samt grundforbedringsmidler. Ministeriet forelagde sagen for tilsynsudvalget vedrørende de autoriserede laboratorier, og den ene af civilingeniørerne gjorde under en telefonsam-

tale med udvalgets formand gældende, at afgørelsen om autorisation måtte være uafhængig af, om der var behov for et nyt laboratorium.

Den 25. august 1958 meddelte udvalget ministeriet, at der indenfor udvalget var nogen betænkelighed ved at imødekomme andragendet. Der var ikke blandt medlemmerne enighed om, hvorvidt ministeriet havde ret til at begrænse antallet af autoriserede laboratorier og dermed stedfæste dem, således som det hidtil havde været praktiseret.

Den 4. november 1958 meddelte ministeriet civilingeniørerne, at da der i Århus fandtes et autoriseret laboratorium til foretagelse

af analyser af såvel foder- og gødningsstoffer samt grundforbedringsmidler som mejeriprodukter, og der ikke var påvist noget behov for et nyt autoriseret laboratorium i Århus, kunne ansøgningen ikke imødekommes.

Landbrugsministeriet udtalte den 1. december 1958 overfor mig, at dets afgørelse var truffet på grundlag af foder- og gødningsstoflovens § 15, stk. 1, hvorefter analytiske laboratorier, der foretager kemiske undersøgelser af de i loven nævnte varer, såfremt de ønsker at benytte betegnelsen »statsautoriseret«, skal autoriseres af Landbrugsministeriet på nærmere vilkår. Denne lovbestemmelse og ministeriets afgørelse betyder ikke nogen indskrænkning af næringsfriheden for laboratorier af den omhandlede art. Det står enhver frit for, uanset kvalifikationer, at oprette et analytisk-kemisk laboratorium, reklamere for det og udføre analyser mod betaling, og der findes da også adskillige sådanne laboratorier rundt om i landet, ligesom der er flere eksempler på, at laboratorier med autorisation har frasagt sig denne som værende uden tilstrækkelig betydning for dem. Kun hvis et laboratorium ønsker at betegne sig som »statsautoriseret«, kræves der autorisation.

Ministeriet henviste til, at det i henhold til § 7, stk. 1, i den nu ophævede lov nr. 64 af 26. marts 1898 om handel med gødnings- og foderstoffer i årenes løb havde truffet overenskomst med en række laboratorier om udførelse af de undersøgelser, der fulgte af lovens anvendelse ved handel med gødnings- og foderstoffer. Ministeriet havde selv bestemt, med hvilke laboratorier man ville træffe overenskomst, og hvor mange det var nødvendigt at have.

Skønt der således ikke i denne lov var tale om nogen autorisation, men om en overenskomst mellem ministeriet og de pågældende laboratorier, hindrede dette i praksis ikke laboratorierne i at betragte sig som indehavere af en »autorisation« og udadtil at betegne sig som »autoriserede«.

Efterhånden kom en meget væsentlig del af det til undersøgelse på disse »autoriserede« laboratorier indsendte materiale til at bestå af mejeriprodukter, hvis undersøgelse ikke var omfattet af overenskomsten, og da laboratorierne desuagtet reklamerede med deres »autorisation« på en sådan måde, at publikum måtte få det indtryk, at den omfattede

alt deres arbejde, blev det ved lov nr. 75 af 23. marts 1932 om kontrol med kemiske undersøgelser af mejeriprodukter bestemt, at analytiske laboratorier, der foretager sådanne undersøgelser, og som ønsker at benytte betegnelsen »statsautoriseret«, på nærmere vilkår skal autoriseres af landbrugsministeren.

Ifølge Landbrugsministeriet forpligter ordet »skal« efter sammenhængen laboratorierne, men ikke ministeriet, hvis stilling til spørgsmålet om autorisation af disse forblev den samme som til spørgsmålet om overenskomst med disse. Ændringen af »overenskomst« i 1898-loven til »autorisation« i 1932-loven var rent formel og tilvejebragte blot overensstemmelse med den af laboratorierne allerede i praksis anvendte sprogbrug, men betød ingen realitetsændring. De fleste af de laboratorier, med hvilke ministeriet havde truffet overenskomst om undersøgelse af gødnings- og foderstoffer, søgte og fik da også autorisation til undersøgelse af mejeriprodukter.

Ved foder- og gødningsstofloven af 13. april 1938 blev der i § 15 tilvejebragt hjemmel for med henblik på undersøgelser af foder- og gødningsstoffer samt grundforbedringsmidler at meddele en lignende autorisation af laboratorier som allerede hjemlet for såvidt angår mejeriprodukter.

De laboratorier, der efter 1898-loven havde overenskomst med ministeriet, fik nu autorisation, såfremt de ønskede det og var villige til at bidrage på lige fod med de øvrige laboratorier til dækning af udgifterne ved tilsynet med laboratorierne. Over for nye ansøgninger fortsatte man den hidtidige praksis med skøn over behovet for et nyt autoriseret laboratorium.

Gennem de siden 1898-loven forløbne 60 år havde forholdet således været det, at Landbrugsministeriet ved indgåelse af overenskomst, senere udstedelse af autorisation, havde udpeget laboratorier, der skønnedes kvalificerede, i et antal, der efter ministeriets skøn dækkede behovet for analyser i henhold til de førnævnte love. Landbrugsministeriet var fortsat af den opfattelse, at § 15 i 1938-loven hjemler ministeriet ret til ved afgørelsen af, om autorisation skal meddeles, at tage hensyn til, om der er behov for nye autoriserede laboratorier.

Efter at jeg havde drøftet sagen med den pågældende departementschef i Landbrugs-

ministeriet, sendte ministeriet en redegørelse, hvori tilsynsudvalget anførte, at der i øjeblikket er autoriseret 9 laboratorier, og at der hverken i Århus eller andetsteds er et egentligt behov for flere. Autorisationerne omfatter såvel mejeriprodukter som foderstoffer, gødningsstoffer, grundforbedringsmidler m. v., idet man vil hindre, at der er uklarhed med hensyn til, på hvilket område et autoriseret laboratorium kan foretage undersøgelser.

Af forarbejderne til loven af 13. april 1938 og den forudgående lovgivning, herunder loven af 23. marts 1932 om kontrol med kemiske undersøgelser af mejeriprodukter, fremgår følgende:

*Lov nr. 64 af 26. marts 1898
om handel med gødnings- og foderstoffer.*

I oktober 1897 fremsatte landbrugsministeren forslag til lov om handel med gødnings- og foderstoffer. I forslaget § 6 (RT 1897/98, tillæg A, sp. 1859) var det fastsat, at ministeren med hensyn til foretagelse af de i loven omhandlede undersøgelser skulle træffe overenskomst med et bestående analytisk-kemisk laboratorium.

Et landstingsudvalg, der afgav betænkning den 28. januar 1898 (RT 1897/98, tillæg B, sp. 667), stillede forslag om, at bestemmelsen blev ændret, således at undersøgelserne skulle foretages af de analytisk-kemiske laboratorier, med hvilke ministeren traf overenskomst. I Landstinget udtalte udvalgets ordfører (RT 1897/98, Landstingets forhandlinger, sp. 1252):

»Man har i udvalget ikke ment at kunne gå til, at et enkelt laboratorium således blev eneindehaver af dette privilegium. Man har ment, at der dels allerede var flere laboratorier her i landet, og dels kan der jo opstå sådanne, der kunne have de samme betingelser for at undersøge prøver, og man har derfor efter forudgående forhandlinger med ministeren foreslået i stedet for et enkelt laboratorium at indsætte flere laboratorier, med hvilke landbrugsministeren træffer overenskomst.«

Bestemmelsen blev herefter vedtaget som § 7, stk. 1, i lov nr. 64 af 26. marts 1898 og havde følgende ordlyd:

»Den i § 6 ommeldte undersøgelse foretages efter nærmere fastsatte regler og takster af de analytisk-kemiske laboratorier, med

hvilke landbrugsministeren træffer overenskomst.«

*Lov nr. 75 af 23. marts 1932
om kontrol med kemiske undersøgelser af
mejeriprodukter.*

I november 1931 fremsatte landbrugsministeren forslag til lov om kontrol med kemiske undersøgelser af mejeriprodukter. Lovforslagets § 1 havde følgende ordlyd (RT 1931/32, tillæg A, sp. 3941):

»1. Analytiske laboratorier, der foretager kemiske undersøgelser af mejeriprodukter, skal, såfremt de ønsker at benytte den i stykke 3 angivne betegnelse, på nærmere vilkår autoriseres af landbrugsministeren.

2. Ved fornævnte undersøgelser skal de autoriserede laboratorier benytte metoder og arbejdsforskrifter, som fastsættes af landbrugsministeren. De autoriserede laboratorier er underkastet kontrol af landbrugsministeren efter nærmere af ham fastsatte regler. Landbrugsministeren fastsætter taksterne for undersøgelserne.

3. De autoriserede laboratorier er berettigede til ved henvendelser til offentligheden at anvende en af landbrugsministeren fastsat betegnelse, hvori indgår ordet »statsautoriseret«. Anden betegnelse, hvori indgår »statsautoriseret«, »statsanerkendt« eller lignende, må ikke benyttes af noget laboratorium, medmindre tilladelse i henhold til lovhjemmel foreligger.«

Overfor et af Folketinget nedsat udvalg erklærede landbrugsministeren (udvalgets betænkning af 16. marts 1932, RT 1931/32, tillæg B, sp. 1641), at »han var indforstået med, at man ikke ønskede et monopol på dette område, hvorfor han ville autorisere de analytiske laboratorier, der var udstyret med det nødvendige materiel til sådanne analysers foretagelse samt havde en dertil kvalificeret analytiker«.

Ved 2. behandling af lovforslaget i Folketinget udtalte udvalgets ordfører (RT 1931/32, Folketingets forhandlinger, sp. 4252):

»Der har i den anledning i udvalget været et samråd med landbrugsministeren, der erklærede, at det ikke var meningen, at der skulle skabes nogen monopolstilling for enkelte laboratorier, men at alle de laboratorier, som er forsynet med tilstrækkeligt materiel og har den kvalificerede mand til at

udføre analyserne, vil blive autoriseret til at udføre disse analyser. Efter at vi har fået denne udtalelse fra landbrugsministeren, har hele udvalget givet sin tilslutning til, at lovforslaget ophøjes til lov ...»

Lovforslaget vedtoges uændret den 21. marts 1932.

*Lov nr. 135/39 af 13. april 1938
om handel med foder- og gødningsstoffer
samt grundforbedringsmidler.*

I januar 1937 fremsatte landbrugsministeren forslag til en ny lov til afløsning af loven af 26. marts 1898. Ifølge forslaget § 16, stk. 1, (RT 1936/37, tillæg A, sp. 3477) kunne landbrugsministeren på visse nærmere vilkår autorisere laboratorier til at foretage de i loven anførte kontrolundersøgelser. Et autoriseret laboratorium var berettiget til at anvende betegnelsen »statsautoriseret«. I bemærkningerne til lovforslaget var det bl. a. anført (tillæg A, sp. 3492-94):

»Fra forskellig side har der i de senere år været utilfredshed med ensartetheden af de analyseresultater, som de i henhold til lov af 26. marts 1898 autoriserede laboratorier afgiver, og man har derfor ment det påkrævet, at de omhandlede laboratorier bliver underkastet lignende tilsyn og kontrol som de laboratorier, der er autoriseret i henhold til lov nr. 75 af 23. marts 1932 om kontrol med kemiske undersøgelser af mejeriprodukter ... Endvidere har man anset det for rigtigt at fastsætte, at laboratorierne skal benævnes på tilsvarende måde som tilfældet er ved for nævnte lov nr. 75 af 23. marts 1932 ...»

Lovforslaget blev ikke færdigbehandlet i samlingen 1936/37 og blev i februar 1938 fremsat påny. I forslaget (RT 1937/38, tillæg A, sp. 3946) fandtes den noget omredigerede bestemmelse om autorisation i § 15. I bemærkningerne til forslaget (tillæg A, sp. 3971) var det anført, at bestemmelsen nu var enslydende med bestemmelsen i loven af 23. marts 1932, og at man anså det for rigtigt, at laboratorierne blev benævnt på tilsvarende måde som i loven af 1932.

Lovforslagets § 15 blev under behandlingen ændret noget og har i den vedtagne lov følgende formulering:

»1. Analytiske laboratorier, der foretager kemiske undersøgelser af de i denne lov omhandlede varer, skal, såfremt de ønsker at

benytte den i stk. 3 angivne betegnelse, på nærmere vilkår autoriseres af ministeren for landbrug og fiskeri.

2. De autoriserede laboratorier skal foretage undersøgelserne efter metoder og arbejdsforskrifter, der fastsættes af ministeren for landbrug og fiskeri, der også fastsætter taksterne for undersøgelserne. De autoriserede laboratorier er underkastet tilsyn efter regler fastsat af ministeren med tilslutning af det i § 17, stk. 2, omhandlede udvalg. Udgifterne ved tilsynet kan efter regler fastsatte af ministeren pålægges laboratorierne.

3. Et autoriseret laboratorium er berettiget til at benytte en af ministeren for landbrug og fiskeri godkendt betegnelse, hvori indgår ordet »statsautoriseret«, men må ikke anvende anden betegnelse, hvori indgår ordene »statsautoriseret«, »statsanerkendt« el. lign., medmindre tilladelse i henhold til lovgivning foreligger.«

Efter ordlyden af § 7, stk. 1, i 1898-loven kunne landbrugsministeren ved afgørelsen af, om man ville slutte »overenskomst« med de enkelte laboratorier om foretagelse af analyser af foder- og gødningsstoffer, ikke være afskåret fra at tage hensyn til behovet.

Anvendelsen af udtrykket »autoriseres af« i § 1, stk. 1, i loven af 23. marts 1932 om kontrol med kemiske undersøgelser af mejeriprodukter indebærer heller ikke i sig selv, at adgangen til at tage behovshensyn udelukkes. Derimod måtte der tillægges landbrugsministerens ovenfor nævnte udtalelse overfor folketingsudvalget og ordførerens senere udtalelse i Folketinget så væsentlig betydning for fortolkningen af 1932-loven, at jeg måtte anse det for særdeles tvivlsomt, om Landbrugsministeriet forsåvidt angår meddelelse af autorisation i henhold til denne lov bør kunne tage hensyn til, om der er behov for et nyt laboratorium.

Forsåvidt angår meddelelse af autorisation i henhold til loven af 13. april 1938 kunne det ikke i samme omfang af lovens forarbejder udledes, om ministeriet var berettiget til at lægge vægt på et behovsynspunkt. Under hensyn til at man havde valgt samme formulering som i 1932-loven, der var nævnt i lovens motiver, uden at der blev taget forbehold med hensyn til

landbrugsministerens udtalelse vedrørende denne lov, måtte jeg imidlertid også her anse det for tvivlsomt, om det var berettiget at lade et behovssynspunkt være afgørende.

Jeg meddelte samtidig, at den endelige afgørelse af spørgsmålet om lovmedholdeligheden af ministeriets fortolkning, der var lagt til grund ved afgørelsen af 4. november 1958, henhører under domstolene. Da jeg imidlertid havde fundet ministeriets fortolkning tvivlsom, ville jeg,

såfremt de to civilingeniører ønskede at anlægge retssag, i medfør af § 7, stk. 3, i instruks nr. 109 af 22. marts 1956 for folketingets ombudsmand henstille, at der meddeltes dem fri proces for så vidt de iøvrigt opfyldte betingelserne herfor.

Københavns Overpræsidium har den 13. april 1959 meddelt civilingeniørerne fri proces, og de har derefter udtaget stævning mod Landbrugsministeriet ved Østre Landsret, hvor sagen i øjeblikket verserer.

- 73.** *Kritiseret, at et skatteråd ikke, inden det ændrede en ansættelse, havde givet skatteyderen adgang til at udtale sig overfor rådet. – Ligningsdirektoratet burde på et tidligere tidspunkt end sket have spurgt Landsskatteretten, om sagen ønskedes fremsendt. (J. nr. 1049/58).*

I forbindelse med en i november 1958 indgivet klage over en af Landsskatteretten afsagt kendelse angående størrelsen af det beløb, for hvilket der i skatteåret 1956/57 kunne indrømmes opsparingspræmie, henviste den pågældende skatteyder A til, at skatterådet for Store Heddinge skattekreds ikke i overensstemmelse med statsskattelovens § 29 havde givet ham adgang til at udtale sig overfor rådet, inden det den 10. oktober 1956 traf afgørelse i sagen. A klagede endvidere over den tid, der var medgået til sagens behandling.

Af sagens akter fremgik det, at A havde begæret opsparingspræmie af et beløb på 2.000 kr., men at skatterådet den 10. oktober 1956 ansatte beløbet til 660 kr., idet rådet ud fra en opgørelse over A's formuestigning i 1955 fandt, at kun dette beløb repræsenterede opsparing.

Den 30. oktober 1956 påklagede A skatterådets afgørelse til Landsskatteretten, der den 6. november 1956 anmodede Statens Ligningsdirektorat om at indhente erklæringer fra de stedlige ligningsmyndigheder. Den 6. februar 1957 tilbagesendte Ligningsdirektoratet sagen til Landsskatteretten tilligemed erklæringer fra Store Heddinge ligningskommission og skatterådet.

Efter kontormæssig behandling i Landskatteretten blev sagen den 2. august 1957 i henhold til landsskatteretslovens § 12, stk. 3, forelagt Ligningsdirektoratet til udtalelse,

hvorved bemærkes, at A overfor retten også havde påberåbt sig, at skatterådet ved sin afgørelse ikke havde overholdt statsskattelovens § 30, stk. 5, hvorefter rådets virksomhed skal være afsluttet inden udgangen af august måned.

Ligningsdirektoratet oplyste overfor mig, at det modtog sagen fra Landsskatteretten i et charteque med 3 sager fra Lyngby skattekreds, der ligesom A's sag vedrørte betydningen af, at skatterådet ved ansættelsen ikke havde iagttaget reglerne i statsskattelovens §§ 29, stk. 2, og 30, stk. 5. Ved skrivelser af 18. november 1957 bemyndigede Ligningsdirektoratet i henhold til landsskattelovens § 3, stk. 4, skatterådene for Store Heddinge og Lyngby skattekreds til at foretage fornyede prøvelser af de pågældende skatteyderes ansættelser under iagttagelse af de nævnte regler i statsskatteloven.

Den 27. november 1957 underrettede skatterådet A herom og tilbød ham, der var bosat på Fyn, enten mundtligt eller skriftligt at udtale sig overfor rådet, inden det traf afgørelse.

A gjorde heroverfor gældende, at han havde påstået rådets ansættelse kendt ugyldig, men ikke påstået sagen hjemvist til fornyet prøvelse ved rådet, og henstillede, at sagen snarest måtte blive forelagt Landsskatteretten til afgørelse.

I skrivelse af 10. december 1957 fastholdt skatterådet efter fornyet prøvelse kendelsen

af 10. oktober 1956, og Ligningsdirektoratet fik den 12. december 1957 meddelelse om resultatet af skatterådets fornyede prøvelse.

Den 30. maj 1958 rettede kærnerkontoret i Store Heddinge telefonisk henvendelse til Ligningsdirektoratet, idet man, under hensyn til at A havde nægtet at betale den resterende skat, ønskede sagen fremskyndet. Efter aftale med Landsskatteretten blev sagen samme dag udtaget af chartequet og oversendt til retten. Ligningsdirektoratet bemærkede overfor mig, at skatterådet for Lyngby-Søllerød skattekreds på daværende tidspunkt endnu ikke havde foretaget ansættelserne i henhold til bemyndigelsen af 18. november 1957 med hensyn til to skatteydere, der efter den pr. 1. januar 1958 foretagne deling af skattekredsen henhørte under Lyngby-Søllerød skattekreds, og at direktoratet ikke anså sig for beføjet til at adskille sager, der blev modtaget fra Landsskatteretten i samme chartequet.

Efter at A havde besvaret en forespørgsel af 4. juni 1958 fra Landsskatteretten vedrørende sin tjenstlige og private kørsel i 1955, anmodede retten den 4. juli 1958 atter Ligningsdirektoratet om en udtalelse i henhold til landsskatteretslovens § 12, stk. 3. Ligningsdirektoratet svarede den 11. juli 1958, hvorefter sagen blev sendt til votering blandt retens medlemmer, og kendelsen, der i det væsentlige stadfæstede skatterådets ansættelse, blev afsagt den 18. november 1958.

Skatterådet udtalte overfor mig, at A ikke blev indkaldt til forhandling forud for afgørelsen af 10. oktober 1956, fordi han var bosat på Fyn, og man ikke regnede med, at han ville ofre tid og penge på en efter rådets formening oplagt sag.

På grundlag af det oplyste udtalte jeg, at skatterådet havde begået en fejl ved ikke forinden afgørelsen af 10. oktober 1956 i overensstemmelse med statsskattelovens § 29 at give A adgang til at udtale sig.

Under henvisning til en af mig tidligere afgjort sag (beretning for året 1957, s. 131 f.) fandt jeg ikke fornødent grundlag for at kritisere, at skatterådet ved afgørelsen af 10. oktober 1956 havde overskredet fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, i et kortere tidsrum.

Hvad angår Statens Ligningsdirektorats behandling af sagen fandt jeg derimod, at direktoratet, da A's sag ved modtagelsen af skatterådets skrivelse af 12. december 1957 om den fornyede ansættelse for såvidt var klar til videresendelse til Landsskatteretten, på et tidligere tidspunkt end sket burde have spurgt retten, om den ønskede sagen fremsendt, selv om sagerne fra Lyngby-Søllerød skattekreds ikke var afsluttet.

Landsskatterettens afgørelse og den tid, der i retten var medgået til sagens behandling gav ikke anledning til kritik.

74. Politiets adgang til i medfør af færdselslovens § 73, stk. 2, at etablere holdepladser for drokker. (J. nr. 1067/58).

I december 1958 klagede indehaverne af et lillebilselskab bl. a. over, at politiet i Århus ved nogle restaurationer og ved Kalundborgbådenes anløbssted har anvist holdepladser, der er forbeholdt drokker fra Århus Taxa og Taxa-Ringen, uanset at der ved § 73, stk. 1, i færdselsloven af 1955 er indført fri hyreret.

Den 5. juli 1955 ansøgte Århus Taxa politimesteren om tilladelse til at oprette holdepladser bl. a. ved restaurant »Varna«, rutebilstationen og »Grænsegården«.

Til politirapport oplyste formanden for Århus Taxa, at andragendet først og fremmest var motiveret i hensynet til publikum. Århus Taxa havde i flere år haft installeret

telefon i »Varna«s garderobe med direkte forbindelse til Taxas kontor, og i marts 1955 fik man opstillet en lignende telefon ved rutebilstationen.

Den 4. august 1955 anmodede Århus Taxa politimesteren om tilladelse til yderligere at oprette holdepladser ved Stadion, Århus Teater og en række restaurationer.

Den 2. september 1955 forelagde politimesteren de to andragender for Århus Magistrat og bemærkede, at han var sindet at meddele tilladelse til oprettelse af de holdepladser, der var anført i andragendet af 5. juli 1955, hvorimod han under hensyn til den ved færdselsloven gennemførte ændring af hyrereglerne

ikke fandt, at der forelå et almindeligt behov for eller nogen interesse i, at der etableredes holdepladser ved de i andragendet af 4. august 1955 nævnte steder. Politimesteren tilføjede, at »Varna« var beliggende sådan, at det af turistmæssige og andre grunde ville være rimeligt at give ikke blot dem, der søgte restauranten, men også dem, der benyttede skovområdet til udflugter, en vis sikkerhed for at kunne få en hyrevogn. – Holdepladserne blev imidlertid ikke oprettet ved denne lejlighed.

Ved en ændring af 6. juli 1956 af droske-reglementet for Århus kommune blev hyrevogne henhørende under Taxa-Ringen godkendt som drosker, og minimumsantallet af drosker blev samtidig forhøjet fra 40 til 94.

Den 8. maj 1957 meddelte politimesteren Århus Taxa tilladelse til ved Søbanegården at oprette holdeplads for 2 drosker i den nordlige side af Københavngade. Yderligere gav politimesteren Århus Taxa tilsagn om senere at måtte oprette en holdeplads ved plads nr. 9 ved Kalundborg-bådenes anløbssted. Samtidig anvistes der i nærheden af Københavns-bådenes anløbssted en plads, hvorfra andre hyrevogne, herunder vogne fra lillebilselskabet, kunne søge hyre.

Inden ordningens ikrafttræden gav DFDS overfor politimesteren udtryk for, at man ønskede at stille den sydlige del af Kajgade nr. 7 til rådighed for hyrevogne, hvorved der ville opnås en bedre ordening.

Efter fornyede drøftelser bestemte politimesteren den 24. maj 1957, at alle hyreberettigede vogne, altså såvel vogne under Århus Taxa og Taxa-Ringen som andre hyrevogne, kunne fremkøre ad Københavngade til placering i to rækker på Kajgade nr. 7. Århus Taxas holdeplads opretholdtes, og når der var forløbet et kvarter efter bådenes ankomst, og Kajgade nr. 7 på grund af lossearbejde ikke kunne anvendes til opmarch-sted, skulle hyrevognene køre fra stedet, således at de tilbageværende passagerer ville blive betjent fra Århus Taxas holdeplads. – Det var politimesterens agt at undersøge mulighederne for at tillade hyrevogne at holde på pladsen nord for Kajgade nr. 7, og meddelelse vedrørende dette forhold ville senere fremkomme.

Den 8. februar 1958 ansøgte Århus Taxa politimesteren om tilladelse til at oprette 16 holdepladser ved Århus Teater, Stadion og

en række restaurationer. Århus Taxa begrundede ansøgningen med den efter færdselslovens ikrafttræden hårde konkurrence samt med, at politiet i Ålborg og Horsens havde givet tilladelse til, at der på visse tider af døgnet oprettedes holdepladser ved restaurationer, forlystelsessteder o. lign.

Den 28. februar 1958 indgav Taxa-Ringen et andragende til politimesteren om tilladelse til at oprette 24 holdepladser, hvoraf de 15 var på samme steder som Århus Taxa.

Ålborg politi oplyste telefonisk overfor politiet i Århus, at der i Ålborg var oprettet holdepladser udenfor to mere betydende restaurationer, ved Traverbanen og ved Københavns-bådenes anløbssted. Det var under overvejelse tillige at oprette holdeplads ved to af byens forlystelsesetablissemeter.

Politimesteren i Horsens meddelte Århus politi, at der i Horsens var etableret holdepladser udenfor 4 af byens restaurationer.

Den 11. april 1958 blev der på politikontoret i Århus afholdt møde med repræsentanter for de to droskeselskaber. Politimesteren gjorde disse bekendt med, at der kun kunne blive tale om at oprette holdepladser de få steder, hvor der var et særligt behov, for restaurationsernes vedkommende f. eks. »Varna« og »Friheden«. Selskabernes repræsentanter enedes om, at de holdepladser, man havde ansøgt om, skulle være fælles for de to selskaber.

I skrivelse af 27. maj 1958 forelagde politimesteren droskeselskabernes andragender for Århus Magistrat og udtalte, at han intet havde at erindre mod, at droskeselskaberne oprettede fælles holdepladser ved »Varna« og »Friheden«. Ordningen ved Københavns-bådenes anløbssted, hvorefter alle hyrevogne måtte køre frem i række, fungerede tilfredsstillende og burde derfor opretholdes. Ved Kalundborg-bådenes anløbssted fandt politimesteren ikke tilstrækkelig anledning til at etablere en egentlig holdeplads for de to droskeselskaber, idet pladsen kun blev benyttet ca. 1 time hver dag ved færgens ankomst.

Angående holdepladser ved restaurationserne udtalte politimesteren, at han hidtil havde været af den opfattelse, at der ikke disse steder burde etableres holdepladser, da behovet for sådanne kun fremtrådte indenfor et kortere tidsrum af døgnet og der ikke i almindelighed lå en offentlig interesse i at skaffe hyrevogne til restaurationer; politime-

steren var dog i tvivl med hensyn til de største forlystelsesetablissementer, nemlig »Århus-Hallen« og »Maritza«, og han ville ikke helt afvise den tanke, at man eventuelt ved disse to etablissementer burde etablere fælles holdepladser for de to droskeselskaber, på samme måde som det var sket i Horsens og Ålborg.

Den 2. juli 1958 udtalte magistraten, at droskeudvalget havde vedtaget at anbefale, at der oprettedes holdeplads for de to droskeselskaber ved »Friheden« og ved restaurant »Varna«, at der midlertidig oprettedes fælles droskeholdeplads ved Kalundborg-bådernes anløbssted, at den nuværende ordning ved Københavns-bådernes anløbssted med fælles kaperrække for drosker og hyrevogne bibeholdtes, og at der oprettedes holdepladser for de to droskeselskaber ud for restauranterne »Tarantella« (Århus-Hallens restaurant) og »Maritza«, dog kun i tiden kl. 20-2.

Den 4. juli 1958 meddelte politimesteren magistraten, at han efter omstændighederne var sindet med samme begrænsning som ved »Tarantella« og »Maritza« at tillade oprettelse af holdeplads for de to droskeselskaber ved restaurant »Wienerhallen«, idet der her var et stort behov for drosker i aften- og nattetimerne. Den 11. juli 1958 tiltrådte magistraten dette.

I skrivelser af 7. og 16. juli 1958 meddelte politimesteren Århus Taxa og Taxa-Ringen tilladelse til at oprette holdepladser følgende steder:

1) ved folkeparken »Friheden«, ved restauranterne 2) »Varna«, 3) »Tarantella«, 4) »Maritza« og 5) »Wienerhallen«. - De under 3-5 nævnte steder dog kun i tiden 20-2.

Ifølge det oplyste har holdepladserne ved »Friheden«, »Wienerhallen«, »Tarantella« og »Maritza« en udstrækning på henholdsvis 24, 31, 24 og 50 m.

Politimesteren udtalte overfor mig, at den af lillebilselskabet kritiserede holdepladsordning var etableret af de kommunale myndigheder og politiet i overensstemmelse med de herom gældende bestemmelser i færdselslovens § 73, stk. 2, samt i politivedtægten for Århus købstad, § 74, stk. 1, og at der, forinden ordningen blev etableret, havde været ført indgående drøftelser om forholdene.

De fleste steder, hvor der nu var etableret

holdepladser, havde der tidligere været kaperrækker, men da denne ordning ikke på fyldestgørende måde imødekom publikums interesse i, at der fandtes holdepladser de pågældende steder, og da ordningen gav anledning til flere uheldige episoder hidrørende fra konkurrencen mellem de forskellige kategorier af hyrevogne, havde politimesteren fundet det rettest at ændre ordningen og etablere holdepladser. Det af myndighederne herved udøvede skøn burde efter politimesterens opfattelse ikke under de givne forhold kunne tilsidesættes.

I overensstemmelse med magistratens skrivelse af 2. juli 1958 var der ved Kalundborg-bådernes anløbssted oprettet en fælles holdeplads for de to droskeselskaber, hvilken ordning havde en midlertidig karakter, idet anløbsstedet i en nærmere fremtid vil blive ændret. Holdepladsen er afmærket med to færdselstavler i overensstemmelse med færdselslovgivningens bestemmelser, hvilket var anerkendt af Århus kriminalret ved dom af 27. november 1958. Af denne dom fremgik det, at der var rejst tiltale mod en af lillebilvognmændene for overtrædelse af færdselslovens § 25, stk. 1 og 2, samt § 38, stk. 3, dels ved med sin hyrevogn at have holdt på droskeselskabernes holdeplads for at søge hyre, dels ved at have nægtet at efterkomme politiets påbud om at forlade de pågældende pladser. Ifølge dommens præmisser fandtes det - således som sagen var forelagt retten - ved pådømmelsen at måtte lægges til grund, at de omhandlede holdepladser var etableret i overensstemmelse med færdselslovens § 73, stk. 2, og derved forbeholdt de to droskeselskaber. Straffen blev fastsat til en bøde på 50 kr.

Jeg anmodede Justitsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt den af Århus politi etablerede ordning efter ministeriets opfattelse var i overensstemmelse med den i færdselslovens § 73, stk. 1, fastsatte frie hyreret. Samtidig bad jeg ministeriet tage stilling til, om en afmærkning af kørebanen ud for en restauration i en længde varierende fra 24 til 50 m kunne karakteriseres som en holdeplads i færdselslovens forstand.

Justitsministeriet udtalte den 6. maj 1959, at forholdet mellem den ved færdselslovens § 73, stk. 1, indførte frie hyreret og politiets adgang til i medfør af § 73, stk. 2, at udlægge droskeholdepladser havde været berørt i et

spørgsmål til justitsministeren, der blev behandlet i Folketinget den 6. juni 1956 (Folketingstidende 1955/56, sp. 4934). Som det fremgår heraf har Justitsministeriet overfor politidirektøren og Taxa i København tiltrådt, at Taxa-holdepladser – og hermed sigtes alene til de holdepladser, der anlægges til betjening af publikum ved bestemte etableringer eller trafik-anlæg – alene bør anlægges, hvor der er en offentlig interesse i, at der er hyrevogne til rådighed, således ved banegårde, rutebådes anløbspladser o. lign. samt ved enkelte offentlige institutioner.

Selvom der ikke i droskereglementet for Århus kommune – som i det københavnske – findes en udtrykkelig bestemmelse, der pålægger de to droskeselskaber pligt til at betjene visse holdepladser, fandt Justitsministeriet dog, at tilsvarende principper måtte kunne lægges til grund i Århus, idet det måtte antages, at der ved etablering af holdepladser faktisk sikredes en rimelig betjening af publikum. Det måtte dog til en vis grad bero på et lokalt skøn, hvor der måtte antages at bestå en sådan offentlig interesse.

Det var Justitsministeriets opfattelse, at den af Århus politi etablerede ordning ikke kunne betegnes som stridende mod færdselslovens § 73, stk. 1, ej heller når holdepladsernes antal og udstrækning blev taget i betragtning. Da det måtte anses for ønskeligt, at ensartede retningslinier blev fulgt over hele landet, med de af særlige lokale forhold flydende modifikationer, var ministeriet dog sindet at optage forhandling med Århus politi om en revision af holdepladsordningen, ligesom ministeriet agtede at tage op til overvejelse, om der til politiet kunne udsendes generelle retningslinier om spørgsmålet.

Ifølge færdselslovens § 73 kan ethvert køretøj, der er godkendt til erhvervsmæssig personbefordring, frit søge hyre på vej. Kommunalbestyrelsen i hver kommune kan efter forhandling med politiet fastsætte antallet af drosker, hvorved forstås køretøjer, der kan søge hyre på dertil af politiet anviste holdepladser, men kan ikke iøvrigt begrænse antallet af køretøjer bestemt til erhvervsmæssig personbefordring.

Der ses ikke i færdselsloven, dens forarbejder eller under forhandlingerne i Folketinget at være taget direkte stilling til, i hvilket omfang politiet efter indførelsen af fri hyreret kan anvise holdepladser. Det må dog antages, at politiet må være beføjet til at anvise nye holdepladser til de af et kommunalt droskereglement omfattede hyrevogne. Denne antagelse støttes af forskellige ordfører-udtalelser under færdselslovens behandling i Folketinget (FT 1954/55, sp. 4064, 4084 og 4269-70) og af det af Folketinget den 6. juni 1956 behandlede spørgsmål til justitsministeren. På den anden side må det antages, at politiet ikke kan anvise holdepladser i et sådant omfang, at færdselslovens principielle bestemmelse om fri hyreret gøres illusorisk.

Spørgsmålet bliver herefter, om den af Århus politi etablerede holdepladsordning med hensyn til holdepladsernes antal og udstrækning antager et sådant omfang, at den går ud over de forudsætninger, hvorunder færdselsloven er vedtaget. Afgørelsen heraf må, så længe Justitsministeriet ikke har fastsat generelle retningslinier, bero på et konkret og til en vis grad lokalt skøn.

Den af politimesteren påberåbte dom har taget stilling til, hvorvidt de etablerede holdepladser er afmærket i overensstemmelse med færdselslovgivningens forskrifter, men kan ifølge sine præmisser ikke antages at have taget stilling til det videregående spørgsmål, om den etablerede holdepladsordning går ud over færdselslovens forudsætninger.

Uanset at i hvert fald holdepladsen ud for restaurant »Maritza« på 50 m forekom meget lang, kunne jeg ikke med tilstrækkelig sikkerhed fastslå, at den af politimesteren etablerede holdepladsordning medførte et så omfattende indgreb i den frie hyreret, at han derved var gået ud over sine beføjelser i henhold til færdselslovens § 73, stk. 2. Jeg tilføjede, at den endelige afgørelse af spørgsmålet om ordningens lovmedholdelighed henhørte under domstolene.

- 75.** *Politiet burde have fremmet et andragende om fritagelse for betaling af hustrubidrag. – Ved fejl i et amt og i Justitsministeriet var sagen ikke blevet holdt i erindring. (J. nr. 1070/58).*

A klagede i december 1958 over, at et af ham den 1. april 1957 til Justitsministeriet indgivet andragende om genoptagelse af spørgsmålet om hans underholdspligt overfor hans fraskilte hustru havde beroet hos politiet i Sønderborg i ca. 1½ år.

A og hans hustru blev separeret i 1952, og Åbenrå-Sønderborg amt fastsatte den 8. januar 1953 bidraget til 50,- kr. månedlig. Efter at ægtefællerne i 1955 var blevet skilt, blev underholdsbidraget den 24. maj 1956 nedsat til 25,- kr. månedlig.

I juni 1956 ansøgte A Åbenrå-Sønderborg amt om fritagelse for at betale såvel fremtidige som allerede forfaldne bidrag, hvilke sidste bidrag hans hustru havde anmodet politiet i Københavns amts nordre birk om at inddrive. Den 30. juli 1956 meddelte amtet A afslag på andragendet om fritagelse for fremtidig at betale bidrag til hustruen og tilføjede, at amtet ikke havde hjemmel til at eftergive allerede forfaldne bidrag.

I januar 1957 besværede A's hustru sig til Justitsministeriet over, at de forfaldne bidrag, som hun samtidig opgjorde til 775,- kr., ikke blev inddrevet. Efter at politiet havde foretaget forskellige afhøringer, hvorunder A havde protesteret mod bidragsrestancens størrelse, blev inddrivelsessagen forelagt Justitsministeriet, der den 14. marts 1957 anmodede Åbenrå-Sønderborg amt om at gøre A bekendt med, at den af hans hustru foretagne opgørelse af bidragsrestancen ville blive lagt til grund, med mindre han ved forevisning af postkvitteringer eller på anden måde dokumenterede at have betalt noget af restancen. Under en fornyet afhøring foreviste A politiet forskellige postkvitteringer og protesterede fortsat mod bidragsrestancens størrelse. På grundlag af de fremlagte kvitteringer opgjorde politiet i overensstemmelse med Justitsministeriets resolution bidragsrestancen til 700,- kr., hvilket A's hustru accepterede, hvorimod A gjorde gældende, at han kun skyldte 350,- kr.

Medens inddrivelsessagen var under ekspedition, indgav A til Justitsministeriet det ovennævnte andragende af 1. april 1957 om genoptagelse af spørgsmålet om hans underholdspligt overfor hustruen, idet han henviste

til sit andragende af 22. juni 1956 til Åbenrå-Sønderborg amt. Den 9. april 1957 sendte Justitsministeriet andragendet til Åbenrå-Sønderborg amt under henvisning til ministeriets skrivelse af 14. marts 1957, og den 11. april 1957 videresendte amtet sagen til politiet i Sønderborg, hvor andragendet indgik i den verserende inddrivelsessag.

Den 13. maj 1957 erindrede Justitsministeriet amtet om A's andragende om fritagelse for hustrubidrag, og den 25. maj 1957 sendte amtet Justitsministeriet en fra politiet i Sønderborg modtaget meddelelse om, at sagen den 8. maj 1957, efter at A og hans hustru var blevet gjort bekendt med det passede, var sendt til dommeren i Sønderborg med anmodning om at foretage udpantning for bidragsrestancen.

Under inddrivelsessagens videre behandling tiltrådte amtet den 22. juli 1957 en af A foreslået og af politiet i Sønderborg anbefalet ordning, hvorefter bidragsrestancen skulle afdrages med 25,- kr. månedlig fra 1. juli 1957 at regne, hvortil kom det ordinære bidrag på 25,- kr. månedlig. Den 21. august 1957 modtog politiet i Sønderborg inddrivelsessagens akter fra politimesteren i Københavns amts nordre birk, der havde gjort A's hustru bekendt med, at amtet havde tiltrådt den af A foreslåede afdragsordning, uagtet hun havde stillet krav om større månedlige afdrag og eventuelt indsættelse af A til afsoning.

I skrivelse af 16. maj 1958 erindrede A Justitsministeriet om, at han ikke havde modtaget svar på sit andragende af 1. april 1957. A anførte samtidig, at en politifuldmægtig i Sønderborg overfor ham havde oplyst, at andragendet lå i inddrivelsessagen hos politiet. Den 24. maj 1958 sendte Justitsministeriet erindringsskrivelsen til Åbenrå-Sønderborg amt, der videresendte den til politimesteren i Sønderborg.

Den 3. juli 1958 fremsendte politimesteren inddrivelsessagens akter, herunder andragendet af 1. april 1957, til amtet og udtalte, at der formentlig ikke var anledning til at ændre den ved amtets resolution af 30. juli 1956 truffene afgørelse. Amtet videresendte akterne til Justitsministeriet og henholdt sig til politimesterens indstilling.

Justitsministeriet tilbagesendte den 30. juli 1958 akterne til amtet og anmodede om, at der måtte blive tilvejebragt oplysninger om A's og hans hustrus nuværende personlige og økonomiske forhold. Under politiets fornyede afhøringer udtalte A's hustru den 22. august 1958 overfor politiet, at hun nu »ikke ville være med mere«, men gav afkald på bidraget; dog ønskede hun de allerede forfaldne bidrag inddrevet. Restancen for tiden indtil 22. august 1958 blev samtidig opgjort til 500,- kr.

Politimesteren sendte sagen til amtet under henvisning til hustruens afkald på fremtidige bidrag, og den 2. september 1958 videresendte amtet sagen til Justitsministeriet, der den 11. september 1958 tilbagesendte den til amtet med anmodning om at foranledige skilsmissebevillingen forsynet med påtegning om afkaldet. Ministeriet anmodede om, at A måtte blive gjort bekendt med det fremkomne samt med, at ministeriet herefter anså andragendet af 1. april 1957 for bortfaldet. Den 15. september 1958 gav amtet skilsmissebevillingen påtegning om afkaldet, og den 29. september 1958 blev A af politiet gjort bekendt med Justitsministeriets afgørelse.

En politiassistent i Sønderborg udtalte i en erklæring af 13. februar 1959 overfor mig, at han omkring 1. januar 1958 overtog tilsynet med en del af bøde- og bidragssagerne, herunder sagen vedrørende A, og at han dengang gjorde den nu afdøde stationsleder opmærksom på, at A's andragende af 1. april 1957 ikke var blevet besvaret. Stationslederen havde udtalt, at andragendet ikke skulle fremmes, og at der alene skulle føres kontrol med, om A rettidigt sendte de månedlige bidrag til sin hustru.

Politimesteren udtalte overfor mig, at andragendet af 1. april 1957 blev modtaget gennem Åbenrå-Sønderborg amt i forbindelse med et andragende fra A's hustru om bistand ved inddrivelsen af hustrubidragene. Efter indholdet af ministeriets og amtets fremsendelsespåtegninger af henholdsvis 9. og 11. april 1957, og på baggrund af at tidligere henvendelser af lignende indhold fra A til overøvrigheden var forblevet resultatløse, gik man ud fra, at andragendet ikke skulle gøres til genstand for speciel behandling, men alene vedlægges inddrivelsessagen, der skulle fortsættes. I konsekvens heraf besvaredes da også Justitsministeriets erindringsskrivelse af 13. maj 1957 med, at sagen var sendt til dom-

meren til udpantning. – A's andragende havde vel således henligget i inddrivelsessagen i tiden fra 11. april 1957 til 29. maj 1958, på hvilket tidspunkt der i anledning af A's erindringsskrivelse af 16. maj 1958 til Justitsministeriet blev optaget rapport, men politimesteren afviste A's påstand om, at politiet skulle have vægret sig ved at ekspedere sagen.

Ingen af de to politiassistenter, som i omhandlede tidsrum havde beskæftiget sig med bidragssagen, kunne erindre, at A overfor dem skulle have fremsat anmodning om ekspedition af andragendet. Begge havde gjort stationslederen bekendt med andragendet, men denne havde som anført været af den opfattelse, at A's henvendelse til ministeriet ikke krævede behandling.

Endelig anførte politimesteren, at det naturligtvis ikke med sikkerhed kunne udelukkes, at A havde henvendt sig til den nu afdøde stationsleder angående sagen, og at denne havde gjort ham bekendt med, at der ikke var grundlag for at foretage videre. Politimesteren antog dog ikke dette, da han mente, at stationslederen i så fald ville have gjort bemærkning herom i sagen.

Åbenrå-Sønderborg amt henholdt sig til politimesterens redegørelse og udtalte, at bidragets bortfald alene skyldtes den omstændighed, at A's hustru havde givet afkald på det.

Amtet meddelte endvidere, at der ved amtets journal føres en dagbog over de sager, der skal holdes i erindring. Sagens nummer i dagbogen slettes, såfremt besvarelsen indgår inden fremtagelsesdatoen, ligesom der bliver gjort notat i konceptet om, at fremtagelsesdatoen er bortfaldet. A's sag havde efter besvarelsen af Justitsministeriets forespørgsel af 13. maj 1957 været noteret til fremtagelse den 28. juni 1957, men denne dato var ved en beklagelig fejltagelse slettet, da politiet i Sønderborg afgav svar i den sideløbende inddrivelsessag.

Justitsministeriet udtalte, at ministeriet den 27. maj 1957 modtog amtets foreløbige svar, og at sagen derefter blev stillet i bero til 27. juni 1957. Ved en beklagelig ekspeditionsfejl blev den imidlertid ikke fremtaget den nævnte dato.

Jeg kunne ikke kritisere, at politiet i Sønderborg havde ladet behandlingen af A's andragende af 1. april 1957 afvente udfaldet af den verserende inddrivelsessag,

herunder fastsættelsen af bidragsrestancens størrelse.

Uanset de af politimesteren anførte undskyldende momenter fandt jeg imidlertid, at politiet ikke havde haft tilstrækkelig føje til at gå ud fra, at A's andragende af 1. april 1957 ikke skulle besvares, eller at andragendet var besvaret ved afgørelsen den 21. august 1957 i inddrivelsessagen. Politiet burde i hvert fald efter dette tidspunkt have ekspederet andragendet.

Dernæst var der såvel i Åbenrå-Sønder-

borg amt som i Justitsministeriet begået fejl, ved at sagen om A's underholdspligt ikke var blevet holdt i erindring.

Jeg henledte endelig politimesterens opmærksomhed på, at det af akterne fremgik, at politiet i Sønderborg 5 gange under inddrivelsessagen med henblik på afhøring af A's hustru havde sendt sagen til myndigheder i København i stedet for til politimesteren i Københavns amts nordre birk, indenfor hvis jurisdiktion hustruen havde bopæl.

76. Spørgsmål om at udelukke en styrmand fra at fungere som skibsfører ved Statsbanernes færger. (J. nr. 35/58).

I januar 1958 klagede A, der var 1. styrmand på Statsbanernes færge »Dronning Ingrid«, over, at søfartschefen i skrivelse af 28. december 1957 havde bestemt, at han indtil videre ikke måtte forrette tjeneste som fungerende skibsfører ved Statsbanernes færger.

A gjorde gældende, at de udtalelser, som han var fremkommet med under et søforhør i Nyborg den 27. december 1957 efter færgens grundstødning den 24. december 1957, og på grundlag af hvilke søfartschefens afgørelse var truffet, ikke var korrekt gengivet i skrivelser og i strid med udskriften af retsbogen. A hævdede endvidere, at det ikke var hans opgave som styrmand på agterbroen at kontrollere kursen før og under svajningen, da kursen er under kontrol af skibsføreren ved agterkompasset og 2. styrmand ved radaren. På grund af hans arbejde på vogndækket ville en regel herom blot medføre, at kursen slet ikke ville blive kontrolleret i tide inden svajningen.

Fra Generaldirektoratet for Statsbanerne modtog jeg den 22. marts 1958 en udtalelse og sagens akter, herunder en redegørelse fra søfartschefen samt en rapport vedrørende en af overfartslederen den 26. december 1957 foretaget tjenstlig afhøring af færgens personale.

Ved det tjenstlige forhørs indsendelse til søfartschefen den 26. december 1957 udtalte overfartslederen, at i hvert fald såvel skibsføreren som begge styrmænd havde udvist grov forsømmelse ved helt at have undladt i tåge at kontrollere kompasserne.

Den 27. december 1957 blev der ved retten for Nyborg købstad m. v. afholdt forhør i henhold til retsplejelovens § 101B. Ifølge retsbogudskriften forklarede A, at det var sædvane, at rorgængerne ved råb varskoede, hver gang færgen under svajningen kom på kurserne vest-sydvest og vest, men at det derimod ikke var sædvane, at navigatøren på broen kontrollerede, om kursen var rigtig.

Søfartschefen udtalte i redegørelsen til mig, at den ved hans skrivelse af 28. december 1957 trufne afgørelse ikke skulle eller burde opfattes som en A tildelt straf, men alene som en sikkerhedsforanstaltning, tagende sigte på at forebygge søulykker ved at fastslå, at det er enhver navigatørs uafviselige pligt – foruden andre navigatoriske opgaver – til enhver tid og under alle forhold at holde skibets kurs og bevægelse under nøje observation og kontrol.

Den trufne foranstaltning havde ikke sin årsag i selve den omstændighed, at færgen løb på grund, men derimod i A's udtalelse om kurskontrolleringen under svajning i almindelighed (herunder også i tåge). Uanset at A ikke var sig bevidst at have begået nogen fejl, måtte det efter søfartschefens opfattelse karakteriseres som en grov fejl, når A under et afsnit af færgens sejlads i tåge undlod at kontrollere kursen. Det var tillige en grov fejl, at A havde gjort sig til talsmand for, at noget sådant var sædvane, og offentligt udtalt, at søfartschefen skulle være vidende herom, selvom A ved sin udtalelse begrænsede opfattelsen til kun at gælde sejladsforløbet under færgens svajning. Søfartschefen afviste

på det skarpeste denne påstand og henviste til en af ham vedrørende sikkerhed i navigeringen den 21. januar 1952 udsendt skrivelse, hvori det forudsættes, at der altid under sejlads ud og ind i havne og færgelejer foruden skibsføreren skal være en styrmand på den kommandobro, hvorfra sejladsen dirigeres.

Da der ikke i søretten blev optaget steno-grafisk referat af vidneforklaringerne, og da ordskiftet mellem A og søfartschefen ikke blev nedfældet i retsbogen med den fulde ordlyd, var det ifølge søfartschefen ugørligt med bestemtthed at fastslå, hvorledes ordene faldt. Ordskiftet, som de tilstedeværende bladreferenter åbenbart havde fundet særlig bemærkelsesværdigt, blev gengivet af Fyns Tidende, formentlig refereret efter stenogram.

Søfartschefen fastholdt, at skrivelserns første afsnit nøje dækkede den opfattelse, som A ved de fremsatte udtalelser havde givet udtryk for, og at A's udtalelser ikke i skrivelser var citeret eller gengivet med deres fulde ordlyd. Søfartschefen havde således ikke anvendt udtrykket, at A var »farlig som navigatør«, men ønskede nu at udtale, at en vagthavende navigatør, der ud fra sin overbevisning undlod at kontrollere skibets styrede kurs – især i tåge – og ubetinget fæstede lid til rorgængerens kursangivelse, kunne være eller endog var farlig for skibets sikkerhed.

Med hensyn til navigatørernes normale og korrekte placering ved en færges afgang fra havn i tåge udtalte søfartschefen, at skibsføreren under udsejlingen opholder sig på agterste kommandobro (færgeren bakker ud), at 2. styrmand forbliver på forreste bro, hvor han fortrinvis betjener radaren og ved et særligt taleanlæg kan lade sine observationer gå videre til skibsføreren, og at 1. styrmand, som ved afgangens opholder sig på vogndækket, uden at lade sig opholde af mindre væsentlige funktioner skynder sig op på agterste kommandobro for at assistere skibsføreren på bedste måde ved navigeringen. De to styrmands funktioner kan efter omstændighederne ombyttes, men nogen deling af de navigatoriske opgaver mellem dem med hensyn til observationer, således at visse observationer bliver den ene eller den anden uvedkommende, kan ikke tolereres. Den på broen tjenstgørende styrmand skal selv, uafhængig af skibsføreren og uden ordre fra denne, fore-

tage sine observationer og udføre nødvendig kontrol, når han ikke af skibsføreren har fået pålagt en særlig opgave, hvis udførelse helt eller overvejende kræver hans opmærksomhed (f. eks. radar-betjening).

Den omstændighed, at A eventuelt igenem en årrække havde undladt at følge denne fremgangsmåde, gjorde ifølge søfartschefen ikke hans opfattelse rigtig. At de skibsførere, under hvem A havde forrettet tjeneste, ikke havde bemærket det og retledet ham, kunne kun siges at være beklageligt, men A måtte som styrmand formodes at kende en vagthavende navigatørs pligt til under alle forhold at kontrollere skibets kurs, idet dette doceres atter og atter ved navigationsundervisningen på navigationsskolerne, ligesom denne pligt klart er fastslået ved flere søretsdomme.

Søfartschefen udtalte endvidere, at det er rigtigt, at det er og gennem en lang årrække har været sædvane, at en overmatros styrer færgeren under dennes udsejling fra havn og under den påfølgende svajning og varskoer bestemte kurser, når disse under færgens drejning passerer, men dette gøres til underretning for navigatørerne under alle forhold for at fritage navigatørerne for stadig at betragte kompasset. Skibsføreren og A havde ifølge søfartschefen ikke udøvet nogensomhelst kontrol med kompasvisningen eller med færgens drejning overhovedet derved, at de havde hørt rorgængerens varsko de nævnte kurser højt. En sådan kontrol skal bestå i, at de selv holder øje med kompasset med passende mellemrum eller ved selvsyn overbeviser sig om, at rorgængereren varskoer rigtigt.

Søfartschefen fremhævede i denne forbindelse forskellen mellem at styre færgeren og at føre færgeren, idet førstnævnte består i det rent manuelle arbejde at dreje rat og ror og derved holde en kurs eller udføre en drejning med skibet, hvilket sker efter ordre fra navigatøren (eller til dels ifølge rutine og sædvane uden direkte ordre), medens det at føre færgeren er skibsføreren's opgave med assistance af styrmandene, og dertil hører uden nogensomhelst undtagelse at kontrollere den kurs, der styres, eller den drejning, der foretages, efter eller uden ordre. En overmatros er ikke navigationsuddannet og kan derfor aldrig under nogen omstændigheder remplacere en styrmand eller skibsføreren til udførelse af navigatoriske opgaver.

Efter det foreliggende var søfartschefen af den overbevisning, at han havde handlet rigtigt ved at fratage A muligheden for at fungere som skibsfører på Statsbanernes færger, indtil A på troværdig måde overfor ham gav udtryk for, at han havde ændret sin opfattelse.

Søfartschefen bemærkede herved, at der ikke tilkommer en styrmand nogen ret til at fungere som skibsfører i Statsbanernes færger eller skibe, alene fordi han er i besiddelse af bevis som skibsfører. Dette bevis giver ham ret til at føre skib – dog underforstået: når skibets reder vil og tør betro ham denne opgave.

Det er derfor i realiteten for Statsbanernes vedkommende søfartschefen og ingen anden instans, som afgør, om en styrmand kan betroes at føre en færge, som repræsenterer millionværdier og med op til 2.000 mennesker ombord. En styrmands anciennitet er således heller ikke på nogen måde afgørende for, hvorvidt han kan fungere som skibsfører.

A var ikke på det tidspunkt, uheldet fandt sted, i funktion som skibsfører og ville ikke i pågældende trafikperiode normalt have udsigt til sådan funktion. Der havde således ikke været tale om at fratage ham hans bevis som skibsfører.

Generaldirektøren for Statsbanerne udtalte, at Statsbanernes Søfartsvæsen ifølge styrelsesloven for Statsbanerne forestås af en søkyn- dig søfartschef under ledelse af chefen for trafikafdelingen, og at denne bestemmelse nødvendigvis måtte forstås således, at søfartschefen er ansvarlig for bl. a. alle forhold, der vedrører færgernes navigation og dermed for færgernes sejlads i sikkerhedsmæssig hense- ende.

Generaldirektøren udtalte endvidere, at det også må forekomme en ikke-søfartskyn- dig umiddelbart indlysende, at ansvaret for skibets førelse, herunder kontrol af kompas- serne, ikke mindst i tåge og under den van- skelige sejlads på Nyborg Fjord, må påhvile skibsføreren og de styrmænd, som assisterer ham, og at dette ansvar ingensinde kan og bør overlades til en rorgænger.

Ud fra disse betragtninger kunne general- direktøren tilslutte sig søfartschefens udtalel- ser og den af ham truffne disposition, der var foranlediget af A's udtalelser under søforhø- ret, således som disse var opfattet af søfarts- chefen og overfartslederen og – selvom de

ikke var optaget i protokollen fra søforhøret – refereret af et dagblads tilstedeværende korrespondent, formentlig efter stenografisk referat.

Jeg udtalte den 6. maj 1958, at jeg ikke fandt at kunne kritisere, at søfartschefen ud fra navigationsmæssige hensyn havde truffet den i skrivelsen af 28. december 1957 omhandlede foranstaltning overfor A.

Jeg bemærkede dog, at det efter min mening ikke kunne gøres til en betingelse for A's eventuelle adgang til at fungere som skibsfører på Statsbanernes færger, at han – som af søfartschefen forlangt – erklærede, at han havde ændret sin opfat- telse af en navigatørs pligter og opgaver, men at det i denne relation måtte være tilstrækkeligt, at A udtrykkelig erklærede sig indforstået med fremtidig at følge de af søfartschefen givne bestemmelser med hensyn til navigeringen.

Da der ikke var optaget officielt steno- grafisk referat fra søforhøret i Nyborg den 27. december 1957, fandt jeg ikke at kunne tage stilling til, hvad der måtte være ud- talt under retsmødet.

Den 8. maj 1958 havde A på eget initiativ en samtale med søfartschefen, overfor hvem A erkendte, at hans hidtidige opfattelse an- gående kurskontrol var urigtig, og at det er en vagthavende navigatørs uafviselige pligt under alle forhold og ved selvsyn at have den styrede kurs under observation og kontrol. Statsbanerne ophævede herefter bestemmel- sen om, at A ikke måtte forrette tjeneste som fungerende skibsfører.

Ved Nyborg sørets dom af 21. august 1958 blev såvel skibsføreren som A og 2. styrmand frifundet for den mod dem rejste tiltale for at have bevirket grundstødningen ved grov forsømmelse i tjenesten. For A's vedkom- mende udtalte retten, at det ikke sås godt- gjort, at han havde udvist nogen forsøm- melse ved den pågældende lejlighed.

Dommen blev af anklagemyndigheden ap- pelleret til Østre Landsret, der den 18. no- vember 1958 idømte skibsføreren en bøde på 600 kr. for overtrædelse af sølovens § 289. Derimod stadfæstede landsretten frifindelsen af A og 2. styrmand, idet retten ikke efter bevisførelsen fandt det godtgjort, at de ved den pågældende lejlighed havde udvist nogen forsømmelse i tjenesten.

77. Tilbagekaldelse af en konfirmation på en testamentarisk båndlæggelsesbestemmelse.
(J. nr. 160/58).

I februar 1958 klagede advokat L over, at Justitsministeriet den 29. april 1957 havde meddelt konfirmation på en testamentsbestemmelse, hvorefter hans klient fru A's tvangsarv efter hendes afdøde fader skulle båndlægges. L oplyste, at Justitsministeriet den 20. januar 1958 havde afslået at ophæve konfirmationen, og gjorde gældende, at de i arveforordningens § 28 opstillede betingelser for konfirmationens meddelelse ikke havde været tilstede, og at ministeriet, der var vidende om, at fru A modsatte sig båndlæggelsen, ikke burde have truffet afgørelsen, forinden der var givet hende anledning til at udtale sig.

A. Konfirmationen af båndlæggelsesbestemmelsen.

I testamente af 27. oktober 1952 havde fru A's fader bl. a. bestemt, at hans søn B skulle have adgang til at overtage en fast ejendom til en overtagesum af 32.000 kr. og iøvrigt på vilkår, at han for halvdelen af differencen mellem dette beløb og den i ejendommen efter en omprioritering indestående gæld udstedte et pantebrev til fru A på nærmere angivne vilkår. I testamentet var endvidere bestemt, at boets øvrige beholdning skulle deles ligeligt mellem fru A og B, dog således at hun, hvis hun modsatte sig dispositionen vedrørende den faste ejendom, kun skulle oppebære sin tvangsarv. Der var dernæst tillagt B's hustru substitutionsret efter ham, og endelig var det bestemt, at fru A's arv skulle båndlægges i Overformynderiet for hendes levetid.

Faderen afgik ved døden i 1956, og hans bo blev overtaget til behandling af landsretssagfører N som eksekutor testamenti. Da B var død før sin fader, var fru A tvangsarving til $\frac{2}{3}$ af boet, mens fru B i henhold til testamentet arvede den resterende trediedel. På begyndelses- og registreringsforretningen i december 1956, hvor L gav møde sammen med fru A, erklærede hun, at hun modsatte sig båndlæggelsen, og at hun ønskede at overveje, om hun iøvrigt ville acceptere afdødes testamentariske ønsker.

Den 2. februar 1957 indsendte landsretssagfører N ansøgning om konfirmation af

båndlæggelsesbestemmelsen til vedkommende amt, der anmodede skifteretten om en udtalelse. N havde i ansøgningen gjort opmærksom på, at fru A modsatte sig båndlæggelsen.

Efter anmodning tilsendte N den 28. februar 1957 skifteretten en erklæring af 14. februar 1957 fra fru C, der udtalte, at hun havde kendt familien fra ca. 1901, og at hun efter sit kendskab til fru A fra denne var barn og op gennem årene ville anse det for at tjene hendes tarv bedst, at båndlæggelsesbestemmelsen blev gennemført. Hun henviste herved til, at bestemmelsen var en bekræftelse på et ca. 20 år tidligere af fru A's fader og hans daværende hustru (fru A's stedmoder) oprettet testamente.

I følgeskrivelsen af 28. februar 1957 til skifteretten anførte N, der havde været afdøde behjælpelig med affattelsen af testamentet, at afdøde havde lagt stor vægt på at sikre, at hans søn og dennes hustru kunne blive boende i hans ejendom, og at de særlige bestemmelser i testamentet om ejendommen var fastsat med henblik herpå. N henviste endvidere til, at fru A ønskede at overveje, om hun ville acceptere testamentsbestemmelsen om overdragelsen af ejendommen til hendes svigerinde, og anførte i denne forbindelse, at man ikke kunne se bort fra, at en båndlæggelse af fru A's arv ville gøre hende mindre interesseret i et normalt salg af ejendommen med en dertil knyttet højere udbetaling end i en overdragelse til svigerinden for en købesum, der i det væsentligste skulle berigtiges gennem udstedelse af et pantebrev. En båndlæggelse ville endvidere formentlig skabe grundlag for en nærmere forhandling mellem de to arvinger om, at fru B overtog ejendommen til en højere værdi end den i testamentet anførte, mod at den fulde købesum erlagdes i form af et pantebrev på lempelige afdragsvilkår og med en højere forrentning end den i testamentet fastsatte. Et sådant resultat stod for N som særdeles ønskeligt, da det dels ville medføre en større økonomisk fordel for fru A igennem en længere årrække og dels ville gøre det muligt for fru B at forblive i huset, hvorved afdødes testamentariske ønsker dog i nogen grad blev opfyldt.

Den 5. marts 1957 sendte N skifteretten en erklæring af 2. marts 1957 fra fru D, der oplyste, at hun havde kendt fru A i de sidste 50 år, og at det var hendes absolutte mening, at det ville være til hendes bedste tarv to gange årligt at få rentebeløb udbetalt fremfor at få kapitalen udbetalt.

Skifteretten tilbagesendte sagen til amtet med bemærkning, at man under hensyn til de foreliggende erklæringer ikke skulle udtale sig imod det ansøgte.

Den 12. marts 1957 fremsendte amtet sagen til Justitsministeriet med bemærkning, at amtet ikke skulle udtale sig mod det ansøgte, og den 29. april 1957 meddelte ministeriet konfirmation på båndlæggelsesbestemmelsen.

B. L's klage til Justitsministeriet.

Efter konfirmationen fik L, der ikke tidligere havde været gjort bekendt med N's ansøgning, lejlighed til at gennemgå denne, og i skrivelse af 28. oktober 1957 anmodede L Justitsministeriet om, at konfirmationen måtte blive ophævet. Efter L's opfattelse var der ikke nogen saglig begrundelse for en båndlæggelse, da fru A aldrig havde vist andet end fornuft i såvel økonomisk som i alle andre henseender. L henviste endvidere til, at fru A aldrig havde stået sig godt med sin stedmoder, der levede, da det første testamente blev oprettet, og at hun heller aldrig havde stået sig godt med attestanten fru C, der var afdødes rådgiver. Efter fru A's opfattelse var der ikke tvivl om, at såvel stedmoderen som fru C havde påvirket faderen til at indføre båndlæggelsesbestemmelsen i testamnet.

L fandt det besynderligt, at N havde ansøgt om konfirmation med støtte i en erklæring fra fru C, men uden at anmode om en udtalelse fra en eneste person, der stod fru A nær og havde kendt hendes og hendes mands forhold gennem årene. I denne forbindelse fremhævede L, at fru C udelukkende havde kendt fru A, medens hun var barn, og at de, efter at fru A var blevet voksen, aldrig var kommet sammen bortset fra enkelte lejligheder, hvor de mødtes hos faderen. L bestred derfor, at den af fru C afgivne erklæring opfyldte de krav, som arveforordningens § 27 stillede til attestanterne (»pålidelige, med forholdene nøje bekendte mænd, såvidt muligt af den nærmeste slægt«).

Endelig henviste L til, at testamentet berøvede fru A en del af hendes lovbestemte arveret, jfr. arveforordningens § 28, sidste pkt., og tilføjede, at N's bemærkninger i skrivelser af 28. februar 1957 tydeligt viste, at der havde været helt andre motiver til båndlæggelsen end fru A's tarv, nemlig en presion med bestemte formål for øje.

L havde iøvrigt bilagt skrivelser med erklæringer fra syv personer, der alle anførte nøje at kende fru A og hendes mand, og som alle gik ind for, at arven ikke burde båndlægges.

Justitsministeriet anmodede skifteretten om en udtalelse, og retten forelagde L's skrivelse for N, som udtalte, at det var hans overbevisning, at han som afdødes sagfører og eksekutor havde haft pligt til at søge båndlæggelsesbestemmelsen konfirmeret og til støtte herfor anføre de ham bekendte forhold, der talte derfor. N havde fundet det rigtigt klart at tilkendegive overfor myndighederne, at gennemførelsen af afdødes ønske om båndlæggelse i den opståede situation formentlig yderligere ville kunne bidrage til en løsning af spørgsmålet om den faste ejendom. Personligt kendte N hverken fru A eller fru B.

Skifteretten videresendte sagen til amtet og anførte, at båndlæggelsesbestemmelsen oprindeligt indeholdtes i et af fru A's fader og stedmoder oprettet fælles testamente, og at faderen, efter at han var blevet enkemand, gentog bestemmelsen. Retten fandt derfor, at det måtte være uden betydning, om den oprindelige båndlæggelsesbestemmelse var truffet på foranledning af fru A's stedmoder, og indstillede, at det efter indholdet af de til konfirmationsandragendet indhentede erklæringer og eksekutors motiverede indstillinger måtte have sit forblivende ved den trufne afgørelse.

Amtet videresendte sagen til Justitsministeriet og henholdt sig til skifterettens indstilling. Den 20. januar 1958 meddelte ministeriet L, at konfirmationen ikke ville kunne ophæves.

C. Justitsministeriets udtalelser overfor mig.

Justitsministeriet anførte den 11. marts 1958, at det måtte henholde sig til den trufne afgørelse, og tilføjede, at det er i overensstemmelse med sædvanlig praksis i disse sager, at ministeriet ikke har indhentet nogen

udtalelse fra arvingen eller gjort denne bekendt med de foreliggende erklæringer.

Efter drøftelser i maj 1958 med tjenestemænd i Justitsministeriet anmodede jeg ministeriet om en udtalelse om, hvorfor ministeriet ikke, da L i skrivelsen af 28. oktober 1957 gjorde gældende, at fru C ikke havde det i arveforordningens § 27 forudsatte kendskab til fru A's forhold, søgte dette spørgsmål nærmere belyst gennem optagelse af politirapport eller på anden måde. Endvidere udbad jeg mig oplysning om, hvorvidt Justitsministeriet anser sig for berettiget til at tilbagekalde en en gang meddelt konfirmation af en båndlæggelsesbestemmelse, såfremt der fremkommer nye oplysninger.

Justitsministeriet svarede den 17. oktober 1958, at der efter ministeriets opfattelse principielt må være adgang til at tilbagekalde en allerede meddelt konfirmation af testamentariske bestemmelser om båndlæggelse, såfremt det senere godtgøres, at betingelserne for konfirmationens udfærdigelse ikke har været tilstede. Såvidt det havde kunnet konstateres, havde sådan tilbagekaldelse dog aldrig fundet sted.

Justitsministeriet anførte dernæst, at spørgsmålet om, hvorvidt båndlæggelse i det enkelte tilfælde er indiceret, ifølge sagens natur i vid udstrækning beror på et skøn. For Justitsministeriets overvejelser om, hvorvidt konfirmation bør meddeles, må udgangspunktet derfor være, at der skal meget stærke grunde til at tilsidesætte testators ønske, når de formelle betingelser for konfirmationen er opfyldt. I almindelighed gives konfirmation vel kun, når andragendet herom er ledsaget af erklæringer fra mindst to personer, som opfylder de i arveforordningens § 27 angivne betingelser, men man har dog i den administrative praksis stedse fortolket forordningens § 28 således, at Justitsministeriet (oprindeligt Kancelliet) ikke er afskåret fra at meddele konfirmation på grundlag af erklæring fra blot én person, der opfylder de nævnte betingelser. Det kunne derfor ikke antages, at konfirmationen i det foreliggende tilfælde ville være blevet tilbagekaldt, selvom det i L's skrivelse anførte vedrørende fru C's kendskab til fru A var blevet bekræftet ved en nærmere undersøgelse. Under hensyn hertil fandt ministeriet ikke grundlag for at iværksætte en sådan undersøgelse.

På min forespørgsel oplyste L, at hverken han eller hans klient vidste, at fru D var en af attestanterne.

Under en samtale den 5. januar 1959 med L og fru A og i skrivelse af 8. januar 1959 har L derefter oplyst, at fru D er søster til fru C, og at hun – ligesom fru C – ikke igennem en lang årrække havde haft kontakt med fru A og derfor ikke havde et direkte kendskab til dennes forhold.

Den 10. februar 1959 forelagde jeg L's seneste skrivelse for Justitsministeriet og spurgte, om det nu oplyste gav ministeriet anledning til en nærmere undersøgelse af attestanternes kendskab til fru A's forhold.

Samtidig anmodede jeg om en udtalelse vedrørende ministeriets praksis, hvorefter det ikke har ment at være afskåret fra at meddele konfirmation på grundlag af erklæring fra blot én person, idet jeg bemærkede, at denne praksis ikke syntes vel forenelig med ordlyden i arveforordningens § 28 («personer»). – Jeg bad endvidere oplyst, i hvilke tilfælde Justitsministeriet i praksis havde ladet en enkelt attestants erklæring være tilstrækkelig, og henviste i denne forbindelse til, at det i Borum, Stig Iuul og Schlegels bog Båndlæggelsesinstituttet i dansk Ret, 1958, side 52, anføres, at denne praksis kun finder anvendelse i undtagelsestilfælde, og særlig når nødvendigheden af båndlæggelse iøvrigt er indiceret.

Endelig anmodede jeg om en udtalelse om, hvorvidt Justitsministeriet, såfremt det ikke ved en båndlæggelsesansøgning i henhold til § 28 fremgår af attestanternes erklæring, at de er af den nærmeste slægt, undersøger, om dette er tilfældet, og i benægtende fald, om der måtte findes egnede personer i den nærmeste slægt.

Justitsministeriet anmodede skifteretten om at afhøre de to attestanter om deres kendskab til fru A samt om at gøre eksekutor bekendt med det fremkomne og opfordre ham til at afgive en udtalelse derom.

De to attestanter blev afhørt i skifteretten, hvor de vedgik erklæringerne og forklarede, at de havde lært fru A's fader at kende gennem hans hustru (fru A's stedmoder), der havde været ansat i huset hos deres forældre. Det var attestanternes faste overbevisning, at arven ville blive formøblet i løbet af ganske kort tid, hvis den ikke båndlagdes. De havde gennem deres nøje kendskab til fru A fra de

unge år aldrig haft tillid til hende, og denne opfattelse var ikke blevet anderledes gennem det flygtige bekendtskab i de senere år.

Fru C forklarede, at hun var kommet mindst hver 14. dag i fru A's faders hjem, og at hun flere gange – også efter fru A's stedmoders død i 1952 – havde truffet fru A i faderens hjem. Fru D forklarede ligeledes, at hun flere gange, også efter 1952, havde truffet fru A, men at hun såvidt muligt havde undgået hende.

I skrivelse af 18. april 1959 henviste eksekutor til sine tidligere indlæg i sagen og anførte, at han under hensyn til attestanternes forklaring måtte mene, at konfirmationen af båndlæggelsen var fuldt korrekt.

Justitsministeriet udtalte den 11. juni 1959, at det efter forklaringerne i skifteretten måtte antages, at begge attestanterne gennem de senere år alene havde haft en ret løs forbindelse med fru A, og at deres kendskab til dennes forhold i det væsentlige hidrørte fra, hvad de havde erfaret gennem hendes nu afdøde fader og stedmoder. Såfremt dette havde været oplyst, da andragendet om konfirmation på båndlæggelsesbestemmelsen i sin tid blev behandlet i Justitsministeriet, ville andragendet ikke være blevet imødekommet.

Uanset de principielle betænkeligheder, der er forbundet med at tilbagekalde en allerede meddelt konfirmation på testamentariske bestemmelser om båndlæggelse – bl. a. fordi der herved kan ske en forrykkelse af det indbyrdes forhold mellem den pågældende arvinges kreditorer – havde ministeriet herefter fundet det rigtigst at tilbagekalde den meddelte konfirmation på bestemmelsen om båndlæggelse af fru A's fædrene arv.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt bestemmelser om båndlæggelse kan konfirmeres på grundlag af erklæring fra en enkelt person, som opfylder de i arveforordningens § 27 angivne betingelser, er det fortsat Justitsministeriets opfattelse, at der ikke af bestemmelsen i forordningens § 28 kan udledes et absolut krav om, at båndlæggelsens hensigtsmæssighed skal bekræftes af mindst to personer. De tilfælde, i hvilke konfirmation er meddelt, uanset at der kun har foreligget erklæring fra en person, har imidlertid undtagelsens karakter. I flertallet af disse tilfælde har nødvendigheden af båndlæggelse tillige været indiceret på anden måde.

Ministeriet oplyste endvidere, at det efter sædvanlig praksis, når det ikke af ansøgningen eller erklæringerne fremgår, at de sidstnævnte hidrører fra personer, som hører til den nærmeste slægt, ved henvendelse til vedkommende advokat søges oplyst, om dette er tilfældet; i benægtende fald opfordres advokaten til såvidt muligt at fremskaffe erklæringer fra nære slægtninge af den pågældende arving.

Ministeriet tilføjede, at spørgsmålet om revision af bestemmelserne om båndlæggelse for tiden er genstand for overvejelse i arvelovsudvalget, og at udvalget var gjort bekendt med nærværende sag.

D. Bemærkninger til sagen.

Ved arveforordningen er det ikke pålagt Justitsministeriet ved behandlingen af et båndlæggelsesandragende at indhente en udtalelse fra arvingen eller at forelægge denne de indhentede erklæringer, selvom ministeriet måtte være bekendt med, at arvingen modsætter sig båndlæggelsen.

Reale hensyn taler for, at der i hvert fald ved konfirmation af en båndlæggelsesbestemmelse i testators levende live ikke rettes henvendelse til arvingen.

Jeg kunne herefter ikke kritisere, at ministeriet i overensstemmelse med fast praksis ikke havde rettet henvendelse til L eller fru A forud for konfirmationens meddelelse.

Når det ikke af konfirmationsandragendet eller erklæringerne fremgår, om attestanterne hører til den nærmeste slægt, er det ifølge Justitsministeriets oplysning sædvanlig praksis at undersøge, om dette er tilfældet. Det havde inden konfirmationen i nærværende sag været rigtigst, om ministeriet havde foretaget en sådan undersøgelse, jfr. herved at attestanten fru C i erklæringen af 14. februar 1957 udtalte, at hun havde »kendt familien... fra ca. år 1901«.

Jeg fandt dernæst, at det havde været ønskeligt, om Justitsministeriet, da L i skrivelsen af 28. oktober 1957 havde redegjort for omfanget af fru C's kendskab til hans klient og gjort gældende, at hendes erklæring ikke opfyldte kravene i arveforordningens § 27, havde ladet dette spørgsmål nærmere undersøge – eventuelt gennem en afhøring i skifteretten – inden mi-

nisteriet den 20. januar 1958 afslog andragendet om ophævelse af konfirmationen. Jeg lagde herved også vægt på, at bånd-

læggelse på grundlag af en enkelt erklæring ifølge Justitsministeriets udtalelse af 11. juni 1959 har undtagelsens karakter.

78. Bestyrelse af stempelpapirforhandlinger under forhandlerens fraværelse. (J. nr. 565/58).

I juni 1958 klagede A, der havde været stempelpapirforhandler, over, at vedkommende amtstue ved skrivelser af 12. juni og 30. august 1957 konstituerede en stedfortræder til på hans an- og tilsvær at varetage forhandlingen i hans ferier. A gjorde gældende, at stedfortræderen ikke burde være konstitueret, men bemyndiget til at fungere i hans sted.

A klagede endvidere over, at amtstuen konstituerede stedfortræderen uden at afkræve denne sikkerhedsstillelse, og bemærkede, at hans kautionsforsikring ikke dækkede stedfortræderens forhold.

Amtstuen udtalte, at det havde været dens praksis i en filialforhandlers fravær under ferier at meddele stedfortræderen konstitution til på forhandlerens an- og tilsvær at varetage forhandlingen af stempelpapir og stempelmærker, ligesom det havde været praksis ikke at kræve sikkerhedsstillelse af den konstituerede. Denne praksis strakte sig tilbage til den tid, da beskikkelsen af stedfortrædere foretoges af amtet. Fremgangsmåden, der var den samme som den af amtet i sin tid anvendte, var blevet betragtet som godkendt, da konstitutionsskrivelserne blev kommunikeret både for Skattedepartementet og 1. Revisionsdepartement.

Skattedepartementet anførte, at det i og for sig var enig med A i, at der ikke under en kortvarig fraværelse som den her omhandlede burde finde en egentlig konstitution sted. Noget sådant havde i virkeligheden heller ikke været tilsigtet fra amtstuens side, idet meningen blot havde været at godkende, at vedkommende fungerede som stempelpapirforhandler under A's fraværelse. Ordet »konstitution« var benyttet uden nærmere overvejelse, fordi dette udtryk stedse

havde været benyttet af amtet i tiden før 1. juli 1948, da disse sager var henlagt til amterne. Der havde således alene været tale om en ret formel fejl, som let kunne have været rettet, hvis A havde indbragt spørgsmålet for departementet, dengang det var aktuelt.

En egentlig konstitution i teknisk forstand kunne kun være sket på den konstitueredes eget an- og tilsvær, og der måtte i så fald have været afkrævet ham en selvstændig sikkerhedsstillelse i konstitutionsperioden.

Endelig udtalte Skattedepartementet, at det på den givne foranledning agtede i et cirkulære til amtstuerne at meddele nærmere retningslinier for, hvorledes der vil være at forholde med hensyn til bestyrelsen af stempelpapirforhandlingerne, når forhandleren er fraværende.

Jeg udtalte den 19. januar 1959, at det ville have været rigtigst, om amtstuen i sin tid havde brugt udtrykket »bemyndige til at fungere« i stedet for »konstituere«.

Da det påklagede forhold ikke nu havde aktuel betydning, og da Skattedepartementet i et cirkulære agtede at give nærmere retningslinier med hensyn til bestyrelsen af stempelpapirforhandlingerne, når forhandleren er fraværende, foretog jeg ikke yderligere.

Ved cirkulære af 20. marts 1959 til amtstuerne og de under disse hørende stempelpapirforhandlinger har Skattedepartementet fastsat nærmere retningslinier for, hvorledes der skal forholdes med hensyn til bestyrelsen af stempelpapirforhandlinger under forhandlerens fraværelse på grund af sygdom, ferie eller lignende.

79. Spørgsmål om berettigelsen af, at Danmarks Nationalbank havde bestemt, at A's forbindelse med banken fremtidig kun kunne ske ad skriftlig vej. (J. nr. 89/59).

Den 4. juni 1959 tilskrev jeg A således:

»I skrivelse af 6. februar 1959 har De

klaget over, at Danmarks Nationalbank i marts 1958 har forbudt Dem fremtidig at

rette personlige eller telefoniske henvendelser til banken.

Fra Nationalbanken har jeg modtaget udtalelser af 4. marts og 22. april 1959. Begge disse udtalelser har jeg gjort Dem bekendt med, og De har derefter ved skrivelser af 11. marts og 24. maj 1959 fremsat Deres bemærkninger til dem.

I det følgende gengiver jeg indholdet af skrivelserne i det omfang jeg har skønnet at det har interesse for nærværende sag.

I skrivelserne af 4. marts 1959 har Nationalbanken bl. a. anført, at De gennem adskillige år har rettet talrige henvendelser til banken, som oftest om spørgsmål vedrørende bevilling til gennemførelse af transit- eller reksporforretninger. Bevillinger af den art udfærdiges skriftligt og kun efter forud indgivet skriftlig ansøgning. Andre virksomheder, der gennemfører sådanne forretninger, retter så at sige aldrig personlig henvendelse til banken derom. De kom imidlertid ind på at rette personlige og/eller telefoniske henvendelser såvel før som efter at skriftlig ansøgning blev indgivet. Når De ikke var tilfreds med de oplysninger, De fik hos en af bankens tjenestemænd, søgte De omgående forbindelse med en anden – helst overordnet.

Efter 1956 steg antallet af Deres personlige og telefoniske henvendelser stærkt. Samtalerne mellem Dem og bankens tjenestemænd var som regel langvarige – undertiden telefonsamtaler af over en times varighed – og praktisk talt altid ganske ørkesløse. Når det måtte meddeles Dem, at fremsatte krav fra Deres side ikke kunne opfyldes, at en indgivet ansøgning ikke kunne bevilges, eller at et allerede givet afslag ikke kunne ændres, tog De dette meget unådigt op; ved flere lejligheder indtog De en nærmest truende holdning og bebudede politianmeldelse, retssag om erstatning eller at vedkommende tjenestemand, som De ved den pågældende lejlighed havde i tale, skulle blive »hængt ud«; gang på gang optrådte De aldeles ubehersket og udtalte Dem i et voldsomt, med ukvemsord spækket sprog nedsættende eller direkte ringeagtende om bankens direktion og personale.

Deres fornærmelige adfærd og hele optræden måtte ifølge Nationalbanken virke som et forsøg på at terrorisere bankens tjenestemænd. Deres holdning medførte efterhånden et nervemæssigt pres og en alvorlig

åndelig belastning for de enkelte tjenestemænd. Allerede af den grund kunne banken ikke i længden tolerere Deres opførsel, hvortil kom, at Deres hyppige og ofte meget langvarige henvendelser medførte en ganske unødvendig tidsspilde og forstyrrelse af arbejdsgangen.

Efter at De gentagne gange indtrængende var blevet opfordret til at ændre Deres adfærd og til i det hele at optræde sømmeligt, uden at disse advarsler på nogen måde havde frugtet, besluttede bankens direktion i marts 1958 at tilkendegive Dem, at Deres forbindelse med banken fremtidig kun kunne ske ad skriftlig vej, og sådan tilkendegivelse blev derefter den 24. marts 1958 meddelt Dem.

Nationalbanken udtalte endelig, at denne tilkendegivelse ikke har influeret på bankens afgørelse i de sager, som De siden skriftligt har forelagt. Ansøgninger fra Dem afgøres efter samme retningslinier som andre virksomheders tilsvarende ansøgninger. Bankens har dog tilføjet, at dens personale specielt er instrueret om, at ansøgninger, der fremkommer fra Dem, skal behandles og afgøres hurtigst muligt.

I skrivelserne af 11. marts 1959 har De bl. a. anført, at De især beskæftiger Dem med transitforretninger, og at afgørelser vedrørende disse forretninger alene træffes af Nationalbanken. Forretningerne kan derfor ikke med udbytte drøftes med andre grene indenfor statsadministrationen, og det må derfor forekomme rimeligt, at De har rettet en del henvendelser til banken. Når dette oftest er sket mundtligt eller telefonisk og ikke skriftligt, skyldes det bl. a., at en del af de fra udlandet fremsatte tilbud ofte er afgivet på ret stramme tidsbetingelser med hensyn til afgivelse af bindende accept fra Deres side, og at der i forretningerne er involveret firmaer ofte fra forskellige verdensdele med deraf følgende vanskelige kommunikationer, således at det af tidsmæssige grunde er nødvendigt, at de foreslåede forretningsoplæg drøftes med myndighederne (Nationalbanken), før de officielt rejses, hvorved det sikres, at det videre arbejde i sagerne ikke foretages på et grundlag, der måtte være i strid med den danske stats interesser og principper.

I denne forbindelse har De udtalt, at De tvivler på, at De i denne henseende indtager en særstilling, eftersom en direktør i banken

i forsommeren 1956 telefonisk meddelte Dem, at De fremover måtte rette alle henvendelser til banken gennem en daværende fuldmægtig, idet De herved på grund af det stigende omfang af Deres forretninger måtte sidestilles med andre firmaer, som havde mange hastesager med banken. De var iøvrigt ked af denne ordning, hvilket De dengang og også senere meddelte banken, eftersom den service, der blev ydet Dem af den pågældende fuldmægtig, var betydelig ringere end bankens sædvanlige standard. Når tonen ofte var blevet skarp – hvilket De erkendte – måtte det bl. a. skyldes, at fuldmægtigen i begyndelsen af Deres »samarbejde« overfor Dem gav udtryk for en ringeagtende bedømmelse af Deres virksomhed.

Jeg gjorde den 12. marts 1959 Nationalbanken bekendt med Deres skrivelse. Banken har derefter i skrivelser af 22. april 1959 bl. a. udtalt, at de sager, som De forelægger banken, hverken i henseende til stramme tidsbetingelser eller til fjerne lande med vanskelige kommunikationer adskiller sig fra andre sager om gennemførelse af transit- og reeksportforretninger. Bankens stillingtagen til ansøgninger vedrørende sådanne forretninger har bl. a. været bestemt af valutastillingen på vedkommende tidspunkt overfor de implicerede lande.

Banken har ikke fundet anledning til iøvrigt at komme ind på det af Dem i skrivelser af 11. marts 1959 anførte, men har herved tilføjet, at dette standpunkt ikke kan betragtes som en godtagelse af Deres fremstilling.

Banken har dog ønsket at gentage, at andre virksomheder, der gennemfører forretninger svarende til Deres, praktisk talt aldrig retter personlig henvendelse til banken derom, og at Deres ansøgninger er behandlet efter samme retningslinier som andre firmaers tilsvarende ansøgninger, ligesom sagerne behandling er blevet fremmet mest muligt.

Nationalbanken har tilføjet, at tilkendegivelsen kun gælder Dem selv og ikke afskræmmer Dem fra ved repræsentant, f. eks. ved en prokurist eller ved advokat, at rette telefonisk og personlig henvendelse til banken. Tidligere har en hos Dem ansat prokurist i adskillige tilfælde på Deres vegne henvendt sig til Nationalbanken, og efter til-

kendegivelsen har også flere advokater på Deres vegne forhandlet med banken.

Nationalbanken har endelig anført, at den må fastholde, at Deres personlige og telefoniske henvendelser havde antaget sådant omfang og sådan form og tone, at de virkede som en terror på bankens tjenestemænd og – ganske unødigt – forstyrrede den forsvarlige varetagelse af bankens forretninger. Efter at det havde vist sig, at gentagne advarsler forblev frugtesløse, og at undskyldninger, som De lejlighedsvis fremkom med, kun var mundsvejr, følte Nationalbankens direktion, som, jfr. § 12 i det for banken gældende reglement nr. 76 af 28. maj 1936, har ansvaret for, at bankens daglige forretninger foregår på forsvarlig og sømmelig måde, sig forpligtet til – som en efter forholdets natur nødvendig konsekvens af Deres usaglige og fornærmelige adfærd – at adgangsformene Dem som sket. I denne forbindelse har banken anført eksempler på grove ukvemsord. De har anvendt overfor tjenestemænd i banken.

I skrivelser af 24. maj 1959 har De udtalt, at De i Deres skrivelse af 11. marts 1959 har erkendt, at tonen mellem den førnævnte fuldmægtig og Dem har været meget skarp ved de førte forhandlinger, uden at De dog har ønsket at referere diverse udtalelser, som er anvendt fra bankens side. De har anført, at når man – som banken har gjort – plukker enkelte ord ud fra en helhed, vil disse altid stå meget skarpt. Da banken har villet fremhæve de nævnte ukvemsord, kan De ikke forstå, at banken ikke har reageret ved at anlægge injuriersag mod Dem eller anmelde Dem for fornærmelse mod embedsmand i funktion; dette måtte efter Deres opfattelse formentlig være den rette måde at gribe en sådan sag an på, hvis banken selv følte, at den stod stærkt nok til det, hvorimod det ikke kan være rigtigt, og langt mindre korrekt, at banken benytter sig af sin stilling som statsinstitution til at tildele disciplinære straffe, der kan genere landets borgere i udøvelsen af deres erhverv.

Jeg skal herefter udtale, at det er et tvivlsomt og så vidt det ses ikke tidligere i domspraksis afgjort spørgsmål, om en borger, uden at der meddeles ham polititilhold, generelt og uden tidsbegrænsning

kan adgangsformen til et offentligt kontor på grund af sin opførsel.

Efter det oplyste bliver ansøgninger om bevilling til gennemførelse af transit- eller reeksportforretninger som hovedregel behandlet på skriftligt grundlag, uden ansøgenes personlige henvendelse til Nationalbanken. I betragtning heraf og af den optræden, De efter det oplyste har udvist overfor bankens tjenestemænd, har jeg ikke fundet at kunne kritisere den af ban-

ken trufne afgørelse, hvorved jeg også har lagt vægt på, at De ikke er blevet afskåret fra ved befuldmægtiget eller ved skriftlig henvendelse at få Deres ansøgninger behandlet på sædvanlig måde.

Jeg skal samtidig oplyse, at den endelige afgørelse af, om banken har været berettiget til at meddele Dem det omtalte forbud, henhører under domstolene, hvem det også tilkommer at tage stilling til eventuelle erstatningskrav overfor banken.«

SAGREGISTER

til folketingets ombudsmands beretninger for årene 1955—58.

(Citeringsmåde: 56.131 betyder beretningen for året 1956, s. 131)

- Administration* af prøveløsladts formue, 58.229.
- Administrative bestemmelser*, se *Love og –*
- Afgiftspligt* af bomuldsbindegarn, 56.82.
- Afhøring*,
af børn i sædelighedssag, 56.131.
i bidragsager, 57.206.
pr. telefon, 56.199.
uden iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, 57.157;
58.222, 229.
- Aflysning* af tinglyst tilskudsdeklaration, 58.192.
- Afskedigelse*,
advarsel inden –, 57.168.
formalitetfejls ved – af tjenestemand 57.164.
formuleringen af erklæring afgivet efter –,
55.92.
tilbud til afskediget kontraktansat officer om
civil beskæftigelse, 55.18.
varsel, 56.182.
se også *Tjenestefritagelse*.
- Afsoning*,
af bødeforvandlingsstraf af hæfte eller hæfte-
straf forud for – af fængselsstraf m. v., 56.122.
af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
- Aktier*, udelukkelse fra børnsnotering, 55.73.
- Aktindsigt*,
for tilskadekomnes advokat i erstatningssag,
57.194.
i h. t. ulykkesforsikringslovens § 9, 57.193.
- Amterne*,
forelæggelse for justitsministeriet af sager om
fri proces mod amt, 55.55.
overholdelse af begrundelsespligten i forsorgs-
lovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58.
- Amtstueforordningen af 1840 § 13*, forhistorien til –,
57.150.
- Amtstuepåtegning* på skøde, 56.151.
- Amtstueskatter*,
reduktion af –, 56.151.
skyldneres påvisningsret ved udpantning for –,
57.150, jfr. 58.35.
- Anholdelse*,
adgangen til omklædning ved –, 56.137.
polititjenestemandes fejlagtige meddelelse om –,
57.95.
- Anketilladelse* til prøvelse af husdyrvoldgiftssag
ved overvoldgiftsret, 55.21.
- Ankevejledning*,
i h. t. militær rpl. § 62, 56.159.
m. h. t. Arbejdsnævnets afgørelser, 56.91.
m. h. t. inddragelse af førerbevis på grund af
manglende ædruelighed, 57.102.
m. h. t. opgivelse af strafforfølgning, 55.99, jfr.
56.17.
ved afslag på erstatning i h. t. ulykkesforsik-
ringsloven, 56.49, jfr. 57.23; 58.40.
ved nægtelse af førerbevis til erhvervsmæssig
personbefordring, 57.209.
ved nægtelse af udlevering af i bevaring tagne
effekter, 56.150; 58.222.
- Anmeldere*, se *Underretning*.
- Anordning*, en ved lov ophævet – opretholdt ved
bekg., 56.31.
- Apotekeres* gebyr for særlig indpakning ved for-
sendelser, 57.205.
- Arbejderbeskyttelse*, hotel- og restaurationsvirksom-
hed, 56.164.
- Arbejdsdirektoratet*,
behandling af sag vedrørende understøttelse
og medlemsskab af arbejdsløshedskasse,
58.48.
ekspeditionsform, 56.122.
- Arbejdsdirektøren*, formandsskab i Arbejdsnævnet,
57.90.

- Arbejdsløhedskasse*, medlemskab af –, 58.48.
- Arbejdsløshedsunderstøttelse*,
Arbejdsdirektoratets behandling af sag angret til –, 58.48.
Understøttelse som forsørger nægtet uansat bidragspligt overfor det offentlige til frapareret hustru, 56.76.
- Arbejdstilsynets* indberetning om ulykkestilfælde, 58.63.
- Arresthusophold*, udgifterne ved civile værnepligtiges –, 58.60.
- Arveafgiftsloven*, åjourføring af enkelte bestemmelser i –, 57.199.
- Attest* i medfør af husdyrvoldgiftslov § 9, 55.21.
- Autorisation*,
af elektroinstallatører, 57.159.
af gas- og vandmester, 58.168.
af laboratorier, 58.237.
- Autorisationsordning*,
vedr. eksport af kartofler, 58.230.
vedr. eksport af ost, 56.33.
- Banktilsynets* virksomhed m. h. t. Københavns Kreditbank, 58.85.
- Befordringsgodtgørelse* ved benyttelse af egen vogn, 55.43.
- Begravelse*, takst for – af udensognsboende, 58.68.
- Begravelsesforsikring*,
bidragydende sygekassemedlems ret til begravelseshjælp gennem sygekassen, 56.72.
ikke udbetaling af genkøbsværdien ved udtræden af sygekassernes –, 56.73.
- Begrundelse*,
bestemmelsen i lov om offentlig forsorg § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
urigtig, 55.86; 58.48, jfr. 56.
utilstrækkelig, 56.223, 58.48, jfr. 58.
- Behandlingstid*,
amt, 56.125; 58.211.
amtsligningsinspektorer, 55.96; 58.179, 194.
Direktoratet for Sygekassevæsenet, 56.133.
Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 57.137.
Flyvevåbnet, 56.69.
Forsvarsministeriet, 55.75; 57.234.
Handelsministeriet, 57.119.
Kammeradvokaten, 55.75; 57.136.
Københavns Overpræsidium, 56.144, 156.
Ministeriet for Grønland, 56.182.
- Ministeriet for offentlige Arbejder, 57.233.
Landskatteretten, 55.69; 56.173; 57.57, 188; 58.73, 216, 241.
Matrikeldirektoratet, 58.154.
politiet, 56.126, 190; 57.220.
rektorer, 57.207.
Skattedepartementet, 58.221.
skatteråd, 57.178.
Socialministeriet, 57.175.
Statens Jordlovsudvalg, 58.46.
Statens Ligningsdirektorat, 56.90, 173; 57.213; 58.219, 241.
Statskontrollen med Mejeriprodukter og Æg m. m., 56.33.
Sundhedsstyrelsen, 56.215.
Undervisningsministeriet, 55.96; 58.189.
se også *Færdssager*.
- Beskæftigelsesforanstaltning*, pligt til at overtage arbejde ved –, 58.54.
- Beslaglæggelse*,
forelæggelse for retten, 57.251, 254; 58.115, 222.
foregling af beslaglagte dokumenter, 57.250.
fortegnelse over det beslaglagte, 57.247; 58.222.
- Bevaring*,
tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations-sags afslutning, 55.27.
udlevering af i – tagne effekter, 56.150; 58.115, 222.
- Biografteaterbevilling*, nedlæggelse af –, 58.161.
- Bortlodning*, spm. om – var offentlig, 58.227.
- Byggestøttelovgivning*, gebyrbegunstigelse i h. t. –, 57.35.
- Byudviklingsudvalg*, fritagelse for medlemshverv i –, 58.197.
- Børsnotering* af aktier, 55.73.
- Båndlæggelse*,
af ulykkesforsikringserstatninger til efterladte, 58.150.
tilbagekaldelse af konfirmation på båndlæggelsesbestemmelse, 58.251.
- Censur* af skoleblade, 58.165.
- Chokbehandling*, se *Samtykke*.
- Civile værnepligtige*,
begyndelsestidspunktet for eftertjeneste, 58.61.
nægtelse af friheder for –, 57.72.
ordensreglement for –, 57.68.
skabseftersyn hos –, 57.186.
udgifterne ved ophold i arresthus, 58.60.

- Danmarks Nationalbank*,
adgangsformening til -, 58.255.
Finansministeriets foliokonto i -, 55.64.
godtgørelse af beskadigede eller bortkomne pengesedler, 57.146.
- Danske Statsbaner*,
mødetidskontrol ved Halsskov-Knudshoved-ruten, 58.214.
overtagelse af rutebilruter, 57.74.
takstnedsættelser, 58.198.
udelukkelse af styrmand fra at fungere som skibsfører, 58.248.
- Delegation*, ulovhjemlet, 56.162.
- Den kgl. Ballet*, 58.199.
- Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole*,
henstilling vedrørende -'s organisation, 55.173.
regler om erhvervelse af doktorgraden ved -, 55.144.
tavshedspligt m. h. t. forhandlinger i undervisningsråd og afdelinger, 55.173.
Wamberg-sagen m. v., 55.105, jfr. 56.18.
- Diger*, 56.37; 57.215.
- Direktøren for Ulykkesforsikringen*, formandskab i Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196, jfr. 58.31.
- Disciplinærsager*, se *Tjenestemandssager*.
- Dispositionsplaner*, fravigelse fra -, 56.142.
- Dommerfuldmægtige*, 56.10, 155, 158; 57.15, 121, 135; 58.9.
- Domstolsprøvelse*, se *Ankevejledning*, *Beslaglæggelse*, *Førerbeviser* og *Sindssyge*.
- Drosker*,
forbud mod hyresøgning fra holdeplads, 58.208.
meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.
etablering af holdeplads for -, 58.242.
- Dyrplagerianmeldelse*, politiets besigtigelse i anledning af -, 56.169.
- Efterretningstjeneste*, Politiets, 55.93.
- Eftertjeneste*, begyndelsestidspunktet for -, 58.61.
- Ejendomsskatter*, se *Amtstueskatter*.
- Ekspeditionsform*,
i Københavns Overpræsidium m. h. t. klager over bidragsfastsættelse, 56.197.
i Matrikeldirektoratet, 58.154.
- i Statens Ligningsdirektorat m. h. t. skatte- efterbetalingssager, 58.219.
m. h. t. sager, der af arbejdsløhedskasserne forelægges Arbejdsdirektoratet og Arbejdsnævnet, 56.122.
- Ekspeditionstid*, se *Behandlingstid*.
- Ekspert*, se *Autorisationsordning*.
- Ekspropriation*,
af areal til militære formål, 57.234.
af ejendom ved vejudvidelse, 55.87.
af jord til målepunkt, 55.24.
specifikation af -erstatning, 57.134.
- Elektricitetsrådet*,
formandsposten i -, 58.178.
offentliggørelse af -s forretningsorden, 58.178.
- Enkepension* i tilfælde af skilsmisse, 56.186.
- Erklæringers meddelelse* (lov af 2.2.1866), 55.23; 56.132.
- Erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven* for tab af forsøger, 56.149; 58.150.
- Feriebonsystemet* (bekg. 80/1954), 55.51.
- Feriepenge* for arbejdstid i Grønland, 56.182.
- Findeløn*, størrelsen af -, 56.195, 204.
- Fingeraftryk*, politiets fjernelse af - efter tiltale- frafald og frifindelse, 57.157.
- Fjernsynet*, udsendelse af underholdningsfilm i -, 58.218.
- Fogedforretning*,
berømmelse af -, 57.135.
underretning om foretagelse af -, 57.135.
- Folkepension*, indtægtsbestemt - til tjenestemænd, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188.
- Folketingets ombudsmand*,
instruks for -, 55.9.
klage til - har ikke opsættende virkning, 55.87.
kompetence overfor:
bygningskonsulent for præstegårde, 57.227.
Danmarks Nationalbank, 57.146.
dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.
kommuner, 56.9; 57.9; 58.10.
præst i egenskab af menighedsrådsmedlem, 57.227.
statsanerkendte skolehjem, 57.168.
loven om -, 56.9; 57.9; 58.9.
- Forholdsattester*, formuleringen af militære -, 55.97; 57.201.

- Forkøbsret*, Statens – i h. t. statshusmandsloven, 57.31.
- Fornavn*, indførelse af – i ministerialbogen, 58.234.
- Forsøgling* af beslaglagte dokumenter, 57.250.
- Forskelsbehandling*,
af strafafsonere, 55.29.
m. h. t. fastsættelse af invaliditetsgrad, 55.89.
- Forsorg*, hjælp til værneplige, 57.65.
- Forsvarets Bygningstjenestes* behandling af sag om indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.
- Fotokopiers anvendelse*, 56.200.
- Fotos*, politiets fjernelse af – efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157.
- Fri proces*,
ansøgnings forelæggelse for Justitsministeriet, 55.55.
henstilling om –, 55.22; 56.161, 209; 57.256; 58.230, 237.
urigtig begrundelse for henlæggelse af ansøgning om –, 55.86.
- Frister*,
for 2. behandling af kommunes budget, 58.82.
for antagelse af hørespil, 57.144.
for anvendelse af retsmidlerne i inddrivelsesloven af 7. maj 1937, 58.146.
for skønmæssig forhøjelse af skatteansættelser, 57.240; 58.179.
for udlevering af administrativt inddragne førerbeviser, 57.102, jfr. 58.33.
5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2, 58.235.
5-års fristen i ulykkesforsikringslovens § 34, stk. 4, og § 37, 56.179.
14-dages fristen i husdyrvoldgiftslovens § 8, stk. 1, pkt. 1, 55.21.
overskridelse af fristen i statshusmandslovens § 8, stk. 5, 55.76.
overskridelse af fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.132; 58.241.
- Fængselsforhold*,
administration af prøveløsladts formue, 58.229.
begunstigelse ved afsoning af straf i h. t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
besøg af privat antaget advokat, 57.30.
besøg hos varetægtsfange, 56.114.
ekstraforplejning på sygeafd., 56.139.
fanges beskæftigelse med recidivstatistik, 56.91.
kaffeindkøb, 57.73.
patienters deltagelse i gudstjeneste, 57.176.
svendeprøve, indstilling af fanger til –, 57.233.
tryksag indlagt i fanges breve af fængslet, 55.102; 58.39.
udlevering af reglement, 57.200; 58.225.
- Fængselsfunktionærs* leverancer til fængslets butik, 58.76.
- Færdseksforsøelser*, forelæggelse for sigtede af anmeldelse for –, 57.172.
- Færdseksagers* behandlingstid, 56.175.
- Føjetilladelse*, behandling af ansøgning om –, 56.218; 58.63.
- Førerbevis*,
erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
inddragelse af fradømt –, 58.226.
procesmåden ved prøvelse af ædrueligheds-spm., 57.104.
udlevering af administrativt inddraget –, 56.192.
vilkår ved udlevering af – inddraget på grund af manglende ædruelighed, 57.102; jfr. 58.33.
- Gebyr* for navnebevillinger, 57.210.
- Gebyrbegunstigelse* i h. t. byggestøtellovgivningen, 57.35.
- Good-will*,
beskatning af – ved salg af ejendom med virksomhed, 58.73.
betaling for – ved overtagelse af bilruter, 57.74.
ved overdragelse af biografteaterbevillinger, 58.161.
- Grundstigningsskyld*, fritagelse for – i h. t. lov 265/1950, 57.180.
- Grundværdiansættelse*, revision af – ved 10. alm. vurdering, 58.173.
- Habilitet*, 55.55, 119, 144; 56.82; 57.131; 58.116, 178.
- Habilitetsregler*,
for skyldrådsmedlemmer, 57.63, jfr. 58.33.
for universitetslærere, 58.144.
- Halskov-Knudshoved-ruten*, mødetidskontrol ved –, 58.214.
- Haste-sager*, politistationernes fremsendelse af – til politikontoret, 57.196.
- Henlæggelse af sag*, 55.86; 56, 124; 57.94, 213; 58.38.

- Hjemsendelse*,
af math i flyvevåbnet, 55.97.
af officerselever uden udnævnelse til linie-officerer, 55.54.
- Hjemsendelsespenge*,
manglende forbehold ved udbetaling af -,
56.159.
tilbageholdelse af -, 58.182.
- Holdeplads*,
forbud mod hyresøgning fra anvist -, 58.208.
politiets adgang til at etablere - for drosker,
58.242.
- Hundeafgift*, spm. om aflivningsret i anledning af
tidligere ejers manglende betaling af -,
57.93.
- Hundeloven*, pålæg i h. t. - § 13, stk. 2, 58.176.
- Husdyrvoldgift*, 55.21.
- Hørespil*,
fristen for antagelse af -, 57.144.
honorering af -, 57.142.
- Høring*,
fagministeriums manglende stillingtagen ved -,
56.79.
obligatorisk - undladt, 57.133; 58.241.
oversendelse i stedet for -, 56.124.
undladelse af -, 55.123; 56.51; 57.39, 138;
58.56, 161.
unødvendig -, 58.211.
- Håndjern*, anvendelse af - overfor arrestanter,
57.195.
- Ikke-juridisk personale*, ekspedition i statslånssag,
56.213.
- Indberetningspligt*, psykopatforvaringsanstaltens
- om hensættelse i isolationscelle, 58.80.
- Indkøb*, fremgangsmåde ved - af trykluft-skum-
aggregater, 56.52.
- Indkøbstilladelse*, behandling af ansøgning om -,
55.50.
- Instansfølge*, se *Kompetence*.
- Invaliderente*, indtægtsberegning ved ydelse af -,
55.26.
- Jernbaneerstatningskommissionen*, renter af tilskade-
komsterstatning, 56.157.
- Kartoffeleksportører*, Landbrugsministeriets praksis
ved autorisation af -, 58.230.
- Kirkelige afgifter*, tilbagebetaling af -, 57.256.
- Kirker*, stilling i forhold til krigsforsikringen,
55.83.
- Kommentar* vedrørende verserende straffesag,
57.73.
- Kommuner*,
fravigelse fra dispositionsplan, 56.142.
spm. om ombudsmandstilsyn med -, 56.9;
57.9; 58.10.
- Kompetence*, administrativ ankeinstans - i forhold
til 1. instans, 58.48, jfr. 57.
- Kondemnering* af ejendom, 55.103.
- Konfirmation*, tilbagekaldelse af - på båndlæggel-
sesbestemmelse, 58.251.
- Kreditbanken*, Banktilsynets virksomhed m. h. t. -,
58.85.
- Krigsskade*, nægtelse af tilskud til dækning af - på
kirke, 55.81.
- Kvarter*, spm., om tjenestemandens bolig kunne be-
tragtes som -, 55.38.
- Kvægavlsassistenter*, 56.25.
- Laboratorier*, autorisation af - til undersøgelse af
foder- og gødningsstoffer, 58.237.
- Landbohøjskolen*, se *Den kgl. Veterinær- og Landbo-
højskole*.
- Lander-sagen*, 58.199.
- Landsskatteretten*,
behandlingens varighed, 55.69; 56.173; 57.57,
188; 58.73, 216.
klager over skønsmæssige ansættelser, 57.60,
240.
manglende iagttagelse af:
forretningsorden 299/1942,
§ 4, stk. 2, 57.131.
§ 7, stk. 6, 56.77, jfr. 57.24.
lov 108/1938, § 8, stk. 2, 55.73.
organisation m. v., 55.70; 57.57.
personligt møde for -, 57.61.
udtalelse i kendelsespræmisser, 58.73.
- Landvindingsbidrag*, foreløbig tinglysning af -,
58.43.
- Lobotomi*, se *Samtykke*.
- Lodtrækning*, bortloddens spil på usolgte numre,
57.121.

- Love og administrative bestemmelser*, henstillinger om ændring m. v. af:
 arbejderboliger på landet, lovbekg. 125/1955 om -, § 28, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
 arbejdsanvisning og arbejdsløhedsforsikring m. v., lovbekg. 43/1952 om -, § 35, stk. 2 (arbejdsdirektørens stilling), 57.90.
 arveafgiftsloven, 57.199.
 folkeforsikringslovens § 20, stk. 5 (begravelses-hjælp), 56.72.
 habilitetsregler for skyldrådsmedlemmer, bekg. 49/1923 om -, 57.63, jfr. 58.33.
 indregistrering af varemotorkøretøjer på sorte nummerplader, bekg. 243/1954 om -, 56.195.
 købstadkommunallovens § 21, stk. 1 (frist for 2. behandling af budget), 58.82.
 psykopatfængsel, anordning nr. 289 af 21. oktober 1935 om -, § 40, 58.225.
 regler om erhvervelse af doktorgrader ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.144.
 statshusmandsloven (lovbekg. 11/1956), § 48, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
 tilsyn med udførsel af kød m. m., lov 245/1908 om -, § 1, stk. 3 (bemyndigelsens omfang), 56.206, jfr. 57.26.
 ulykkesforsikringslovens § 11, stk. 1 (direktørens stilling), 56.196, jfr. 58.31.
 værnepligtige, cirk. nr. 89/1954 om hjælp til -, 57.65.
- Lukkelov*, dispensation fra lukketidsbestemmelserne, 55.19.
- Lægeerklæring*,
 forhaling, 57.184.
 forinden afgørelse af dagpengespørgsmål, 56.48.
- Lægekonsultation i Kompedallejren*, 57.72.
- Løn*,
 beregning af - for forskudt arbejdstid, 56.128.
 opgivelse af funktionærs - til skattevæsenet, 55.26.
- Løntilbageholdelse*, pålæg om -, 57.203; 58.146.
- Lån hos underordnede*, 57.126.
- Mangelattester* ved syn af motorkøretøjer, 56.147, jfr. 57.24; 57.109.
- Manglende besvarelse*, 56.119, 133, 173; 57.137, 161, 212, 228, 233; 58.38, 63, 154, 158, 177, 189, 216, 221, 246.
- Manglende underretning*, 55.63, 75, 91, 99; 56.177, 190, 211, 212; 57.94, 119, 131, 138, 147, 179, 190, 193, 205, 219, 229; 58.179, 189.
- Matrikeldirektoratet*, ekspeditionstiden i -, 58.154.
- Meddelelse til pressen*,
 kommentar vedr. verserende straffesag, 57.73.
 om afgørelse, før denne var adressatsen i hænde, 55.121.
 uklar -, 55.85.
- Ministerialbog*, indførelse af fornavn i -, 58.234.
- Misvisende erklæring*,
 fra politiet, 55.27.
 fra skyldråd, 57.191.
 fra Statsbanerne, 57.89.
- Modstridende afgørelser*, 55.31, 91.
- Motorafgifter*, hjemmelen for regeringens dispositioner over -, 55.57.
- Motorsagkyndige*,
 indregistrering trods mangler, 55.91.
 syn af hyrevogn, 57.141.
 udstedelse af mangelattest, 56.147, jfr. 57.24; 57.109.
- Myndighedsmisbrug*, anklagemyndighedens stilling til begæring om straffesag i h. t. rpl. § 726, stk. 3, 2. pkt., 57.148.
- Naturfredning*, dispensation i h. t. naturfredningslovens § 25, stk. 1, 55.31.
- Navnebevillinger*, gebyr for -, 57.210.
- Notat* om mundtlige oplysninger under sagsbehandling, 57.119; 58.216.
- Notits* til sideordnede myndigheder af indstilling om bevillinger, 56.68.
- Offentliggørelse af*:
 cirkulærskrivelse om behandling af ejerskiftesager, 58.157.
 forretningsordenen for:
 Ankenævnet vedr. Vareforsynings-sager, 55.102, jfr. 56.18.
 Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.
 Elektriciterådet, 58.178.
 Invalideforsikringsretten, 55.93.
 Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.
 instruks om ydelse af de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1 a, nævnte hjælpemidler, 55.93.
 regulativ ang. Boligtilsynsrådets og Sundhedsstyrelsens virksomhed, 55.75.
- Officerslever*, hjemsendelse af -, 55.54.
- Omtaksation*, beskikkelse af landinspektør til ledelse af -, 57.212.

- Opslag af tjenestemandstillinger*, 56.21; 57.198, se også 57.123.
- Optræden*,
polititjenestemands -, 56.167; 57.157.
omnibuschaufførs -, 55.55.
- Opføringsforanstaltning*, se *Beskæftigelsesforanstaltning*.
- Overtræk på Finansministeriets foliokonto i Danmarks Nationalbank*, 55.64.
- Paskontrol*, pligt til fremvisning af pas, 56.167.
- Pensionskasser*,
dispensation m. h. t. bestyrelses sammensætning og udtrædelsesgodtgørelse, 56.86.
overførelse af privat pensionsforsikring som betingelse for optagelse i-, 56.134.
- Politi*,
afgiftsspm. ved bortlodninger, 58.227.
afhøring af børn uden underretning til børneværnsudvalg, 56.131.
beføjelser ved afspærring af privat fællesvej, 58.76.
behandling af dyrplagerianmeldelse, 56.169.
behandling af færdselssag, 56.175; 58.213.
efterretningstjeneste, 55.93.
ekspedition af indstilling om ankeafkald, 57.162.
etablering af holdepladser for drosker, 58.242.
forelæggelse af voldssag for statsadvokaten, 57.214.
iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, ved afhøring af sigtede, 57.157; 58.222, 229.
meddelelse af pålæg m. h. t. hundelovens § 13, stk. 2, 58.176.
medvirken ved tildeling af droskebevillinger, 57.169, jfr. 58.36.
udlevering af en i bevaring taget søfartsbog, 58.115.
- Politirapport*,
affattelse af -, 56.153, jfr. 57.25; 56.187, 199, 204; 57.145, 196; 58.222, 229.
optagelse af - forud for påbud i h. t. politi-vedtægten, 57.188.
tidspunktet for optagelse af -, 56.117, 200.
- Politiinsyn*, hjemmelen for opkrævning af betaling for -, 56.70.
- Polititjenestemand*, tiltale mod -, 58.213.
- Politiundersøgelse*, berettigelsen af - foranlediget af:
hovedrevisoratet, 57.96.
psykopatanstalt, 57.197.
- Privat arbejde* for overordnet i tjenestetiden, 55.40.
- Privat fællesvej*, afspærring af, 58.76.
- Præstegårde*, ejendomsretten til -, 57.228.
- Prøveløsladelse*,
administration af formue ved -, 58.229.
tidspunktet for afgørelse om - af sikkerhedsforvarede, 57.170.
vejledning m. h. t. reglerne om -, 57.211.
- Psykiatrisk undersøgelse* af værnepligtige varetægtsarrestanter, 58.172.
- Psykopatforvaring*,
antallet af lægestillinger ved anstalten i Horsens, 57.177.
forvaredes sygekasseforhold, 58.80.
indberetningspligt ved hensættelse i isolationscelle, 58.80.
underretning om tilsynsværgebeskikkelse, 56.190.
ventetid ved indsættelse i -, 56.93.
- Påbud*, optagelse af rapport forud for meddelelse af - i h. t. pv. for Kbhvn., 57.188.
- Påvisningsret*, skyldneres - ved udpantning for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.
- Ransagning*,
beretning om -, 57.246.
henstilling om indskærpelse af formforskrifterne vedr. -, 57.243, jfr. 253 og 58.37.
tilkaldelse af vidner ved -, 57.245, 249, 252, 255; 58.66, 222.
tilkendegivelse af øjemedet med -, 57.246, 250, 253.
- Redningsskibet »Vestkysten«*, tilsyn med fyr m. m. i Thyborøn Kanal, 58.195.
- Referat*, affattelse af - i udstyknings sag, 57.231.
- Renter af tilskadekomsterstatning*, 56.157.
- Rutebiler*, se *Goodwill*.
- Rygeforbud*, håndhævelse af - i DSB's omnibusser, 55-55.
- Røgobservationer* ved klage over røgulemper, 57.62.
- Samkvemsret*, hvor forældremyndigheden er hos trediemand, 56.209, jfr. 57.26.
- Samtykke* til chokbehandling og lobotomering af sindssyge, 57.39, jfr. 58.32.
- Separations- og skilsmissebevillinger*, affattelse af vilkårene i -, 55.56, jfr. 57.23.

- Sigtede*,
forelæggelse for – af anmeldelse om færdselsforseelse, 57.172.
udenretlige afhøringer af –, 57.157; 58.222, 229.
- Sindssyge*,
domstolsprøvelse af tvangsendlæggelse af –, 56.192; 58.30, 235.
ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværge for tvangsendlagte –, 57.190; 58.40.
forespørgsel vedr. tilsynsværge ved tvangsendlæggelse af –, 58.191.
samtykke til chokbehandling og lobotomering af –, 57.39, jfr. 58.32.
tilsynsværger for –, tvangsendlagte før 1938, 57.127, jfr. 58.34.
vold mod –, 55.79.
- Skatter*,
inddrivelse af – i forbindelse med udbetaling af erstatning i h. t. ulykkesforsikringsloven, 57.137.
tilbagebetaling af –, 56.151; 57.213, 256.
udskrivning af – i København uden overordentligt valg, 55.80.
urigtig opgivelse af funktionærs løn, 55.26.
- Skatteråd*,
ekspedition af sager, 57.131, 178, 183; 58.241.
underretning til skatteyderes repræsentanter, 58.191.
- Skattevalg*, se *Skatter*.
- Skibsfører*, styrmand udelukket fra at fungere som – ved Statsbanernes færger, 58.248.
- Skoleafgift*, hjemmelen for – for udenbys elever i højere kommunale skoler, 56.201, jfr. 57.26.
- Skoleblade*, se *Censur*.
- Skolelægestilling*, fremgangsmåden ved besættelsen af –, 57.123.
- Skyldrådsmedlemmers habilitet*, 57.63, jfr. 58.33.
- Skøn*, ikke-udøvelse af pligtmæssigt –, 58.68.
- Stagiaires-overenskomst*, administration af –, 57.138.
- Statens erstatningsansvar*,
ved digebrud, 57.215.
ved færdselsbegrænsning som følge af militært øvelsesområde, 57.230.
ved havneanlæg, 56.37.
- Statens Jordlovsudvalg*,
fordeling af tillægsjord, 55.76; 57.231.
forkøbsret til landejendomme, 55.76; 57.31.
udarbejdelse af refusionsopgørelser, 58.46.
- Statslån til boligbyggeri*,
gebyrbegunstigelse ved –, 57.35.
medregning af arkitekthonorar i anskaffelsessummen ved beregning af –, 56.213.
omfanget af kommunegaranti for –, 56.79.
- Statsradiofonien*,
honorering og frist for antagelse af hørespil, 57.142.
udsendelse af underholdningsfilm i fjernsynet, 58.218.
- Stempelpapirforhandlinger*, bestyrelse af – under forhandlerens fraværelse, 58.255.
- Sundhedscertifikater*, ved eksport af spisekartofler, 55.63.
- Sundhedsvedtægter*, affattelse af – for landkommuner, 55.103.
- Sygekasseforhold*,
begravelseshjælp, 56.72.
psykopatforvarets overførelse til ydende medlemsskab, 58.80.
- Søfartsbog*, udlevering af i bevaringtaget –, 58.115.
- Sønæringsbevis*, praksis m. h. t. dispensation til søofficerer af reserven fra reglerne om –, 56.188, jfr. 57.25.
- Takstnedsættelser* for transport med Statsbanerne, 58.198.
- Tavshedspligt*, 55.126, 173.
- Tillidsmand* for evnesvag, ikke-umyndiggjort person, 58.58.
- Tillægsjord*, se *Statens Jordlovsudvalg*.
- Tilsigelse*, skriftlig – til afhøring i bidragssager, 57.206.
se også *Vidneindkaldelser*.
- Tilskudsdeklaration*, afløsning af –, 58.192.
- Tilsynet med Handelsskoleundervisningen*, 57.109.
- Tilsynsværger*,
ekspeditionstiden for beskikkelse af – for tvangsendlagte sindssyge, 58.40, se også 57.190.
forespørgsel til personer, der tvangsendlægges, om ønske m. h. t. –, 58.191.
for internerede i h. t. straffeloven af 1866 § 38, stk. 2, 55.17; 56.16; 57.23, 128.
for sindssyge tvangsendlagt før 1938, 57.127, jfr. 58.34.
- Tiltale*, undladelse af – mod polititjenestemand, 58.213.

Tinglysning, foreløbig – af landvindingsbidrag, 58.43.

Tjenestebolig,

indflytning i og indretning af –, 55.40.
leje ikke fastsat for –, 55.39.
manglende finanslovshjemmel til oprettelse af –, 55.35.

Tjenesteforseeelser,

forelæggelse af indberetning om – for vedkommende tjenestemand, 57.229.
urigtig fremstilling i rapport, 55.93.
vold mod sindssygepatient, 55.79.

Tjenestefritagelse,

advarsel inden –, 56.132.
af chefindeniør, 56.40.

Tjenestemandssager, behandling af –, 56.177; 58.183, 186.

Tjenestemandstillinger, besættelse af – uden opslag, 57.198.

Tjenestemand,

folkepension til –, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188.
genindtræden efter at have været udenfor nummer, 58.183.
ligeløn for –, 56.140.
prøvetid ved ansættelse af højere –, 56.40.
tidspunkt for ansættelse, 56.128.
ændringer i tjenesteforretningers omfang og beskaffenhed, 58.195.

Tvangsindlæggelse, domstolsprøvelse ved – af sindssyge, 56.192, 58.30, 235.
se også *Sindssyge*.

Tøjhusmuseet, 55.33.

Udgiftsoverskridelse ved præstegårdsreparation, 57.221.

Udpantning, skyldneres påvisningsret ved – for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.

Udstykning, 57.31, 231.

Udtalelsers form, 55.92; 57.102, 118.

Ukorrekt handlemåde, polititjenestemandes betaling af bøde for en anden, 55.23.

Ulykkesforsikring,

båndlæggelse af enke-erstatninger, 58.150.
efterladte-erstatning til militærflyvers forældre, 56.149.
forrentning af kapitaliserede invaliditetserstatninger, 58.45.

genoptagelse af sag, 56.179.

tidspunktet for afgørelsen af erstatningsspørgsmål, 57.106.

underretning til tilskadekomne om ankereglerne, 58.40.

se også *Forskelsbehandling*, *Føjetilladelse* og *Lægeerklæring*.

Ulykkesforsikrings-Rådet, formandsposten i –, 56.196, jfr. 58.31.

Underholdsbidrag,

aftaler om – til børn, 57.174.
for sen ophævelse af bidragspligt, 56.216.
fristbestemmelsen i § 21 i lov nr. 133 af 7. maj 1937 ved inddrivelse af –, 58.146.
fritagelse af en af flere bidragspligtige for at svare –, 56.161, jfr. 57.25 og 58.30.
inddrivelse af – til fraskilt kvinde, der samlever med en mand, 58.145.
sagsbehandling ved fastsættelse af –, 58.158, 211, 246.
sagsbehandling ved inddrivelse af –, 56.156, 197; 57.147, 219; 58.146, 156.

Underretning,

til anmeldere om opgivelse af forfølgning af straffesager, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212.
til skatteyderes repræsentanter om skatterådsafgørelser, 58.191.

Underskrifters læselighed, 57.186.

Uvedkommende hensyn,

ved administration af lukkeloven, 55.19.
ved autorisation af laboratorier, 58.237.
ved fastsættelse af takst for begravelse af uden-sognsboende, 58.68.
ved meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.

Wamberg-sagen m. v., 55.105, jfr. 56.18.

Varsel ved indkaldelse til forhandling i h. t. monopollovens § 11, 57.154.

»*Vejmillionerne*«, 55.57.

Vidner, tilkaldelse af – ved ransgning, 57.245, 249, 252, 255; 58.66, 222.

Vidneindkaldelser, formuleringen af – i straffesager, 55.78, jfr. 56.16.

Vildfarelse, faktisk – hos forvaltningsorgan, 58.197.

Vilkårsforhandling ved separation og skilsmisse, enkepensionsreglerne, 56.186.
manglende erklæring fra fremmed statsborger om anerkendelse af dansk bevilling, 56.125.

om underholdsbidrag til børn, 57.174.

spm. om fastsatte eller aftalte vilkår, 55.56,
jfr. 57.23.

vejledning under – m. h. t. aftaler om sam-
kvemsret, 57.118.

Vurdering af fast ejendom, generel forhøjelse af
vurderingsråds ansættelse, 57.128, jfr. 58.35.

Værnepligtige,

behandling af tilskadekommen garder, 56.184.

hjælp til –, 57.65.

psykiatrisk undersøgelse af – varetægtsarrestanter, 58.172.

Værneting ved tiltale i politisag, 57.29.

Ægtepagt,

godkendelse (samt tinglysning) af – efter ægtefælles død, 56.127.